

Vaderlandsche historie, vervattende de geschiedenissen der nu vereenigde Nederlanden, inzonderheid die van Holland, van de vroegste tijden af

<https://hdl.handle.net/1874/37242>

VADERLANDS
HISTORIE

VEREENIGDE NEDERLANDEN

VEREENIGDE NEDERLANDEN

HOLLAND

VADERLANDSCHE

HISTORIE.

JAN WAGENAAR.

TIENDE DEEL.

VADERLANDSCHE
HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egre
Gedenkfukken samengefeld,

DOOR

JAN WAGENAAR.

Met Plaat en Kaarten.

TIENDE DEEL,

BEGINNENDE, NA 'T SLUITEN VAN HET
TWAALFJAARIG BESTAND, IN 'T JAAR
1609; EN EINDIGENDE, MET DE DOOD
VAN MAURITS, PRINSE VAN
ORANJE, IN 'T JAAR 1625.

TE AMSTERDAM, BY

JOHANNES ALLART.

M D C C X C I I I.

*Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten
van Holland en Westfriesland.*

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZEVENENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Gevolgen van 't Bestand. Vereffening eeniger Geschillen. Gezantschap van Marokko. Hudsons togt. II. Twist over de opvolging in de Landen van Kleeve en Gulik. III. Verhaal van den oorsprong der geschillen over den Godsdienst, hier te Lande. Gevoelens van Gomarus en Arminius. Zy worden voor den Hoogen Raad gehoord. Arminius sterft. IV. Beroerte te Alkmaar. Verandering in de Regeering aldaar. V. Opschudding te Leeuwaarden. VI. Geweldige beweging te Utrecht. De Stad wordt, door Graave Henrik, belegerd. Samenzweering tegen de herstelde Regeering aldaar. VII. Remonstrantie van die van Arminius gevoelen. Vyf punten. VIII. Haagfche Conferentie. Contraremonstrantie. IX. Gezantschap naar Frankryk. Henrik de IV. vermoord. Verbond met Frankryk vernieuwd. X. Handeling in Engeland en in Zweeden. XI. Prins Maurits belegert Gulik. De Stad geeft zig over. Gezantschap naar Venetie. Oostindische zaaken. Verrekykers gevonden. XII. Gezantschap naar Zweeden. Verbond tus-
- X. DEEL. A scheen

*schen den Grooten Heer en de Staaten. XIII. Onlusten tuschen Graave Enno en de Stad Embden. XIV Kerkelyke zaaken. Kerkenorde van Utrecht. Staat der Kerken in Gelderland, Overysfel, Zeeland, Friesland en Groningen. XV. Prins Maurits schynt den Remonstranten niet gunstig. Zy vervoegen zig aan Oldenbarneveld. Conferentie te Delft. Nieuwe vertoogen der beide partyen. Besluit der meerderheid in Holland tot de vrede der Kerke. XVI. Verbond met de Stad Lubek en met eenige Duitsehe Vorsten. Walvischvangst. Noordsche Maatschappy. Ontdekkers van nieuwe Landen bevoorregt. XVII Handeling met Engeland, over zaaken, de Oostindische Maatschappy betreffende. XVIII. Staat der zaaken van Gulik en Kleeve. Krygsmagt der Aartshertogen en Staaten. XIX. Toestand van Aken. Spinola neemt Aken, Duuren, Orsoi, Wezel en andere Plaatsen in. Maurits bezet Emmerik, Rees, Goch en andere Steden. Verdrag te Zante. XX. Gezantschap van Muskovie. Hooge School te Groningen opgeregt. Kerkelyke zaaken. Gerugten ten nadeele van den Advokaat. XXI. Handeling in de Vroedschap te Amsterdam. XXII. De afzondering begint, in sommige Steden. XXIII. Beweeging te Leeuwaarden. De Regeering aldaar veranderd. XXIV. Nieuwe twist tuschen den Hertog en de Stad van Brunswyk. Graaf Fredrik Henrik trekt derwaards. Verbond met de Hanze Steden. Ligtenvoorde en Borkelo bezet. XXV. Gezantschap naar Zweeden en Muskovie. Voordeelige staat der Oostindische Maatschappye. XXVI. Huwe-
 tyks-*

*lykshandeling tusſchen Spanje en Groot-Britan-
tanje. XXVII. Oldenbarneveld en Karon be-
werken, dat Jakob de I. de Steden van ver-
zekering inruimt. XXVIII. Staat van Frank-
ryk. De Staaten bieden Lodewyk den XIII.
hulp aan. XXIX. Zy ondersteunen Venetie
tegen den Aartshertoge van Oostenryk.*

De Vereenigde Gewesten, zig nu, na 't 1609.
sluiten van 't Bestand, volkomenlyk
aanmerkende, als eenen vryen en onafhang-
kelyken Staat, begonden zig, in alle opzig-
ten, als zodanig te gedraagen: alomme ge-
zanten afzendende, met den titel van *Am-
basfateur*, en geduuriglyk gezantschappen
van vreemde Vorſten en vrye Staaten ont-
vangende. De onderlinge gemeenschap tus-
ſchen den Vereenigden Staat en de Spaanſche
Nederlanden ook herſteld zynde, bezogten
de wederzydsche Ingezetenen elkanderen,
zonder ſchroom. Predikanten en Krygsbe-
velhebbers gingen, van hier, hunne vrien-
den zien, in Brabant en in Vlaanderen. Doch
't verblyf der eerſten gaf, eerlang, gelegen-
heid, tot een Plakaat der Aartshertogen,
waarby hun en anderen Ingezetenen der Ver-
eenigde Gewesten gelast werdt, zig ſtil,
oenergerlyk en *Katholykelyk* te gedraagen.
Te gelyk, werdt ook het invoeren van Ket-
terſche ſchriften verboden (a). Voorts,
zonden de Roomschegezinden der Vereenig-
de Gewesten hunne Kinderen, in grooten
ge-

I.
Eerſte
gevolgen
van 't
Bestand.

(a) METELEN XXXI. Boek, f. 592 verſ. 393.

1609. getale, naar Brabant, om 't Bischofplyk vormfel te haalen, en de oefening der voorouderlyke Kerkzeden, voor enen tyd, ten minste, by te wonen. Philips Willem, Prins van Oranje, nam, daarentegen, zyn verblyf te Breda, onder 't gebied der Vereenigde Staaten: Graaf Herman van den Berge, te Bergen op Zoom, welks Markgraaffchap hy behuwelykt hadt. Doch hy overleedt hier, in Oogstmaand des jaars 1611 (b). Het wedergeeven der goederen, aan de eene en de andere zyde, gaf ook aanleiding, tot wederzydsche handeling; doch te gelyk tot vele nieuwe geschillen, konnende de bezitters, bezwaarlyk, bewoogen worden, om van hunne goederen te scheiden. Ook was de Koophandel zo wel niet geregeld, of daarover ontstondt, van tyd tot tyd, merkelyke zwaarigheid, zoekende de Stad Antwerpen haare neering te herstellen, op den voorigen voet: waartegen die van Zeeland begeerden, dat de laading der Zeefschepen, tot hunnent, verbodend, en niet dan na 't betaalen van Verlofgeld, de Schelde op gevoerd zou worden. Over de grensfcheiding, in Vlaanderen en in Gelderland, rees, insgelyks, geschil (c). Ook scheenen de Aartshertogen toeleg te maaken, om de Dorpen van het Land van Kuik te betrekken onder 't gebied van Brabant: waartegen de algemeene Staaten, in Oogstmaand, by openbaaren Plakaa-

te,

(b) METEREN XXXI. Boek, f. 581 versf. XXXII. Boek, f. 629.

(c) Resol. Holl. 24 Nov. 23 Dec. 1609. bl. 4. METEREN XXXI. Boek, f. 530 versf.

Filips
Willem,
Prins van
Oranje,
komt te
Breda
wonen.
Dood
van Graa-
ve Her-
man van
den
Berge.
Vereffe-
ning een-
ger open-
staande
geschil-
en na 't
Bestand.

te, verklaarden, dat dit Land altoos ééne Heerlykheid met de Stad Graave hadt uitgemaakt: den opgezetenen der gemelde Dorpen, te gelyk, beveelende, niemants hooge Overheid te erkennen, dan de hunne (*d*). Willem, Prins van Oranje, hadt deeze Heerlykheid in pandfchap verkreegen van Koning Filips den II., in den jaare 1559; doch dit pandfchap werdt, in 't jaar 1611, door de algemeene Staaten, ten behoeve van Prinfe Maurits, vernietigd, en in een goed, onverfterfelyk Erfleen veranderd (*e*). Voorts, werden, om de gemelde en andere zwaarigheden, door het Bestand niet behoorlyk weggenomen, of uit het zelve van nieuws ryzende, te vereffenen, eerlang, van wederzyde, gemagtigden benoemd, die, in den Haage, vergaderden, en, in Louwmaand des jaars 1610, een Verdrag troffen, waarby eenige punten, over welken men, tot hiertoe, niet eens geweest was, nader geregeld werden (*f*). Doch over eenige anderen, kon men elkanderen niet verftaan. Ook werdt 'er, naderhand, meermaalen, van beide de zyden; doch, inzonderheid, van de zyde der Staaten, geklaagd, over inbreuken op 't Bestand.

1609.

Ondertusfchen, befteedden de Vereenigde Staaten deezen Zomer, tot het verfterken der

De Staaten verfterken de Grens.

(*d*) Zie Refol. Holl. 8 Febr. — 3 April 1610. bl. 14, 55. Groot-Plakaath. II. Deel, kol. 1170.

(*e*) Zie Refol. Holl. 5 May 1611. bl. 93. Groot-Plakaath. II. Deel, kol. 2268.

(*f*) Zie Groot-Plakaath. I. Deel, kol. 71. II. Deel, kol. 581, 1211. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 119, 141. METER, XXXI. Boek, f. 593 versf.

1609. der fchanfe Lillo, op de Schelde. Ook werden de Haven en Vestingwerken van Vlisfingen merkelyk verbeterd. In Staats-Vlaanderen, herstelde men, van gelyken, de werken van Sluis, Yzendyke en Aardenburg. De Aartshertogen vermeerderden, daarentegen, de bezetting van 's Hertogenbosch; welk nu eene grensplaats tegen de Vereenigde Gewesten geworden was (g).

De Koning van Marokko zendt hun een gezant, en sluit een Verbond met hen. In den Zomer deezes jaars, kwam 'er een gezant van *Mulei Zaiden*, Koning van Marokko, in den Haage, aan, om een verbond van Koophandel te sluiten, met de Vereenigde Staaten, die hem, kort te vooren, twee Oorlogsfchepen ter hulpe (h), en eenige geschenken toegezonden hadden. De gezant werdt heuschelyk bejegend. Hy hadt, daarbenevens, heimelyken last, om de Staaten in te wikkelen, in eene onderneeming tegen Spanje: waarin, ter oorzaake van 't Bestand, niet kon getreden worden (i). Doch, op den vierentwintigsten van Wintermaand des volgenden jaars, werdt 'er een Verbond van Vriendschap en Koophandel tuschen den Koning van Marokko en de Vereenigde Staaten geslooten (k). Men heeft hem, eenige jaaren laater, wederom, met een Oorlogsfchip, ondersteund (l).

Oostindische tydingen. Uit Oostindie, kwamen, dit jaar, vier scheepen t'huis, rykelyk met Peper, Nagele, Nooten en Foelie beladen. Zy bragten ty-

(g) METEREN XXXI. Boek, f. 581, 590.

(h) Retol. Holl. 19 Febr. 1609. bl. 45.

(i) METEREN XXXI. Boek, f. 585, 586.

(k) Zie Groot-Plakaath. II. Deel, kol. 2261. METEREN XXXII. Boek, f. 613 vers.

(l) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 62.

tyding, dat de onzen zig van een der Molukfche Eilanden, *Makjan* genaamd, hadden meester gemaakt. De Maatfchappy beflout, hierop, wederom negen fchepen naar Indie te zenden, die, voorzien met vrygeleidebrieven van den Koning van Spanje en van de Aartshertogen, de tyding van 't geflooten Beftand, derwaards, ftonden te brengen. *Pieter Both*, aangefield tot algemeenen Bevelhebber in Indie, hadt het opperbewind over deeze Vloote, die, in 't laatst van Louwmaand des volgende jaars, in zee ftak (*m*). In Grasmaand des jaars 1609, hadt de Maatfchappy eenen Engelschen Stuurman, *Henry Hudfon* genaamd, met een enkel fchip, uitgezonden, om eene vaart naar China, door 't Noordwesten, en niet door 't Noordoosten, daar men ze te vooren gezogt hadt, op te fpooren. Hy ontdekte, op omtrent eenenzestig graaden, eene fchoone Rivier of Baay, daarna, *Hudfons Baay* genaamd. Voorts, keerde hy, in 't najaar, te rug; doch niet naar Holland, maar naar Engeland, vanwaar men hem niet wilde laten vertrekken, om zynen meesteren verflag te doen (*n*). De Engelschen zonden hem, in 't jaar 1611, andermaal uit, op den zelfden togt; doch hy kwam wederom t'huis, zonder de begeerde doorvaart gevonden te hebben (*o*).

1609.

Henry Hudfon zoekt eene vaart naar China door 't Noordwesten.

De dood des Hertogs van Kleeve en Gu-
lik, van welke wy, in 't voorgaande Boek (*p*),

II.
Geschillen over de op-
ge

- (*m*) METEREN XXXI. Boek, f. 584, 591.
(*n*) METEREN XXXI. Boek, f. 590 *verf.*
(*o*) METEREN XXXII. Boek, f. 625.
(*p*) IX, Deel, bl. 435.

1609. gewaagd hebben, hadt het sluiten van 't Bestand wel niet kunnen verhinderen; doch volgung, wikkelde, eerlang, de Vereenigde Gewesten in de Landen van Kleeve en Gulik. ten in nieuwe krygstoerustingén in, waarvan, reeds in dit jaar, voorbereidfels gezien werden. De Vorstendommen des overleeden' Hertogs, Gulik, Kleeve, Berg, Mark en Ravenstein, mogten, volgens de Huwelyksvoorwaarden, geslooten tusfchen zynen Grootvader en Grootmoeder, *Joan van Kleeve* en *Maria van Gulik*, nimmer vaneen gefcheiden worden. De Hertog was nu, zonder kinderen, overleeden. Zyne oudste Zuster, zynde zynen Broeder ongehuwd gestorven, was, in 't jaar 1572, getrouwd met *Albrecht Fredrik*, Hertog van Pruiffen, wien zy geene Zoonen; maar alleenlyk vier Dogters gebaar hadt. Zelve was zy, reeds voor haaren Broeder, overleeden. Haare oudste Dogter was met *Joan Sigismund*, Keurvorst van Brandenburg, getrouwd, en deeze vorderde, uit naam zyners Gemaalinne, die in de plaats haarer Moeder kwam, de gantsche nalaatenschap des overleeden' Hertogs. Eene tweede Zuster van deczen leefde nog, en hadt *Filips Lodewyk*, Paltsgraaf van Nieuwburg, tot haaren man. Haar oudste Zoon, *Wolfgang Willem*, maakte, van wege zyne Moeder, ook aanspraak op de Kleeffche nalaatenschap. Twee andere Zusters des Hertogs waren getrouwd met *Joan, Hertog van Tweebrugge*, en Broeder des Paltsgraafs van Nieuwburg; en met *Karel, Markgraave van Burgau*, die beide ten minsten een deel der nalaatenschap vorderden; doch, by man-

mangel van magt, hunnen eisch weinig konden doen gelden. De Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg waren, reeds in Bloei- maand, overeengekomen, dat zy zig, gezamenlyk, in 't bezit der Landen, stelden zouden, en, binnen zekeren tyd, over derzelve verdeeling, minzaam, overeenkomen (*q*). De tegenwoordige Regeering zocht zig, daartegen, te handhaaven in 't bewind, tot dat 'er geregtelyke uitspraak geschied zou zyn, over de nalaatenschap; op een gedeelte van welke, behalve de genoemden, nog andere Vorsten aanspraak maakten. Keizer Rudolf begreep, dat hem de nalaatenschap in handen gesteld moest worden, tot dat elks regt onderzocht was. De Amptman van Gulik maakte zig zelfs meester van deeze Stad, uit den naam des Keizers. Doch de Koningen van Frankryk en Engeland, de Staaten der Vereenigde Gewesten en de Protestantfche Vorsten in Duitschland (*r*) begunstigten 't Verdrag der Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg, beloovende, daaraan de hand te zullen houden (*s*). Ook werden deeze Vorsten, eerlang, in de Kleef- fche Landen, gehuldigd. De Aartshertogen schikten zig, daarentegen, om 's Keizers oogmerken te bevorderen: 't welk de Vorsten bezitters bewoog, eenigen onderstand in Krygsbehoeften van de Vereenigde Staaten te verzoeken, die hun, op den vierentwin-

De Staaten ver-
klaaren
zig voor
Branden-
burg en
Nieuw-
burg.

(*q*) AUTZEMA I. *Deel*, bl. 245, 254. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 103, 123.

(*r*) *Videz* DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 126.

(*s*) *Resol.* Holl. 3 Febr. — April 1610. bl. 2, 5, 32.

1609.

twintigften van Wynmaand, beloofd werdt. Het Huis van Saxon, insgelyks, regt voorwendende op de Kleeffche Landen, zocht de Vereenigde Staaten te beweegen, om zig, met het gefchil over dezelve, niet te moeijen. Doch men fchroomde niet, den Saxifchen Gemagtigden te antwoorden, dat het „ belang der Vereenigde Gewesten vorderde, zorg te draagen, dat men goede nabuuren kreeg, in de Kleeffche en Gulikfche Landen: waarom zy den Vorften van Brandenburg en Nieuwburg reeds „ hunne hulp hadden toegezeid.” Ondertusfchen, zocht men zig, van wederzyde, in de betwifte Landen te fterken. De Keizerfchen, onder den Aartshertog *Leopold van Oostenryk*, hielden zig binnen Gulik. De Paltsgraaf van Nieuwburg hadt Duuren ingenomen: waarna, de beide Vorften de Plaaten om Gulik, alomme, vervulden met Krygsvolk. Van tyd tot tyd, werdt 'er, met wederzydsch nadeel, gevogten: 't welk, tot in den Zomer des volgenden jaars, duurde (*t*).

III.
Oor-
fprong
der ver-
deeld-
heid over
den
Gods-
dienst, in
de Vere-
eenigde
Gewes-
ten.

De verdeeldheid over de Leere der Goddelijke besluiten en eenige andere punten van den Godsdienst, van welke wy reeds, in 't voorbygaan, een en andermaal (*u*), gewaagd hebben, gaf, omtrent deezen tyd, aanleiding, tot verre gaande oproerigheid, in eenige Steden: waarom wy agten, dat hier de regte plaats zal zyn, om den oorsprong der gefchillen, welken thans, in de Vereenigde Gewesten, in zwang gingen, van de vroegfte tyden af, op te haalen.

De

(*t*) *METTEREN XXXI. Boek, f. 598-603, XXXII, Boek, f. 610a.*
(*u*) *IX. Deel, bl. 375, 406, 426.*

De Christenen der vier eerste eeuwen, welker schriften tot ons gekomen zyn, hebben zig, over de punten, die thans in de Vereenigde Gewesten betwist werden, niet altoos even klaar, noch op eenerlei wyze, uitgedrukt. In 't gemeen, schynen zy egter, naar het eenstemmig oordeel van schranderere onderzoekers der Kerkelyke oudheid, geleerd te hebben „ dat de mensch, schoon begaafd „ met eenen vryen wil, om den Godsdienst „ te omhelzen en aan te kleeven, nogtans, „ de hulp en medewerking der Goddelyke „ genade, door welke hem de waarheid geopenbaard was, geduuriglyk, behoefde: „ de kracht van welke genade, om den wil te „ buigen en te beweegen, zy, zo wel als de „ vermogens, die God den mensch geschonken hadt, beurtswyze, naar de gelegenheden, die 'er hun toe voorkwamen, hooglyk, plagten te verheffen (u).” In 't naarspooren van de oorzaak der zonde, beweerde men, dat God dezelve, geenszins, kon werken; gelyk Irenéus deedt, voor 't einde der tweede eeuwe (v). Omtrent de Goddelyke Besluiten, schreeven de Grieksche Kerkvaders, en de Latynschen, voor Augustyns tyd „ dat God zulken ten eeuwigen leeven voorschikt hadt, welken hy „ hadt voorzien, dat deugdzaam leeven”, of, gelyk anderen spraaken „ gelooven en volharden zouden (w).” Doch in den aan-

1609.

Leer der oude en laaiere Christenen, omtrent de betwiste punten;

vang

(u) Vossius Hist. Pelag. Libr. III. P. I. Thes. I. p. 278. & seqq. Thes. II p. 283. & seqq. P. II. Antith. I. p. 360 & seqq. Libr. VII. P. II. p. 733 & seqq. GROTIJ Hist. Libr. XVII. p. 551. J. BASNAGE Hist. de l'Eglise, Tom I. Livr. XI. Ch. I. VI. p. 59. 643.

(v) Vide EUSEB. Hist. Eccl. Libr. V. Cap. XX p. 11237.

(w) Vide Vossii Hist. Pelag. Libr. VI. Thes. VIII. p. 550.

1609.

vang der vyfde eeuw, leerde Pelagius, een Schotsch Monnik „ dat een mensch, om „ heilig te leeven en zalig te worden, Gods „ genade niet behoefde; maar dat men 't „ een en 't ander 's menschen vryen wil hadt „ toe te schryven; die, dagt hy, niet vry „ zou zyn, zo hy deeze uitwerkfels niet kon „ te wege brengen.” Doch, nader geperst, erkende hy ook de werking der Godlyke genade; zig, zo men meent, niet altoos, even klaar uitdrukkende (x). Augustyn kante zig tegen deeze Leer, beweerende „ dat bekeer- „ ring en volharding niet van 's menschen „ vryen wil; maar van Gods volfrekt Besluit afhingen: ook, dat men 't aan dit zelfde Besluit hadt toe te schryven, dat „ Gods genade den eenen niet, den anderen „ immers aangeboden werdt, en, in sommigen, geene, in anderen, volkomen kragt „ hadt (y).” Sommigen hebben, sedert, geoordeeld, dat de Kerkvader, door de hitte van het twisten, verrukt, eene nieuwe Leer in de Kerke heeft ingevoerd; doch anderen meenen, dat hy, alleenlyk, nader verklaard en ontvouwd heeft, 't gene veelen, reeds voor hem, geloofd; doch zo duidelyk niet geleerd hadden (z). In 't Westen, hadt Augustyn veele navolgers. Doch in 't Oosten, behieldt men de spreekwyzen, die, reeds voor Pelagius tyd, waren aangenomen geweest. Te Marseille, waren 'er ook eenigen, die met Pelagius de noodzaaklykheid der

(x) VOSSIUS *Libr. III. P. II. Thef. I. p. 294. Thef. IV. p. 308.*(y) VOSSIUS *Libr. VI. Thef. X. p. 571.*(z) GROTH *Hist. Libr. XVII. p. 551. TRIGLAND. Kerk. Gesch. bl. 9, 17.*

der voorkomende genade verwierpen, schoon 1609.
 zy de medewerkende voor noodig hielden. Zy kregen, hierom, den naam van halve Pelagiaanen. De Monnik Godeschalk, in de negende eeuw, nog verder, zo men toen meende, gaande dan Augustyn, leerde „ dat God „ niet wilde, dat eenige anderen tot kennis „ der waarheid kwamen en zalig werden, „ dan die hy uitverkooren hadt; dat Christus, voor deezen alleen, gestorven was, en „ dat de overigen, schoon gedoopt, nimmer „ van den algemeenen hoop der verdoemden waren afgezonderd geweest.” Doch deeze Leer smaakte toen zo weinig, dat zy, in verscheiden' Kerkvergaderingen, veroordeeld werdt (a). In laater' tyd, twistten de Franciskaanen en Dominikaanen, over den zin van Augustyns gevoelen; welk de laatsten begreepen, meer toe te eigenen aan Gods volstrekt besluit, min aan 's menschen vryen wil, dan de eersten konden verstaan. De Jezuiten zelven, arbeidende om deezen knoop te ontwarren, scheenen veelen te verre af te wyken van Augustyns Leere, en liepen gevaar van, deswege, veroordeeld te worden, te Rome: 't welk zy niet dan met moeite ontgingen. In de Kerkvergadering van Trente, werdt de Leer van Gods Voorshikking en Besluiten, en van de zekerheid der zaligheid, die 'er van afhing, op zulk eene wyze, beslist, dat beide de partyen, in de Roomsche Kerke, meenden, hun byzonder gevoelen, daarby, begunstigd te vinden (b). Luther, midlerwyl, zynde opgestaan,

(a) VOSSIUS *Libr. VII. P. IV. p. 776.*(b) FRA PAOLO *Hist. du Conc. de Trente Libr. II. p. 419.*

1609. staan, uit een Klooster van Augustynen, hieldt zig aan Augustyns gevoelen en spreekwyzen; doch hy verwierp den naam van *vryen wil*, dien Augustyn nog behouden hadt, en schreef een Boek *van den Slaafschén of Knechtelyken Wille*. Erasmus hadt, reeds te vooren, tegen Luthers gevoelen geschreeven, en deedt het nu andermaal. Melancton, Luthers medehelper, werdt, door Erasmus redenen, in zo verre, overtuigd, dat hy, zo sommigen willen, Luther zelve, of, gelyk vaster gaat, de Lutherschen, bewoog, om afstand te doen van eene Leer, die stelde, dat Gods Besluiten volstrekt, of zonder voorwaarden, gemaakt werden (c). Zy gebruikten egter het woord *vryen wil* niet; schoon zy de zaak, die 'er door betekend werdt, genoegzaam scheenen te erkennen. Maar Kalvyn, de voorganger van het ander deel der Protestanten, hieldt zig aan Luthers eerste woorden, daarby leerende, 't welk, zo men wil (d), Augustyn zelf niet gedaan hadt „ dat het waar geloof nooit geheel, „ lyk verlooren kon worden.” Sommigen zynner navolgeren, gelyk *Beza*, te Geneve, en *Zanchius*, *Urfinus* en *Piscator*, in Duitschland, drukten zig, somtyds, op zulk eene wyze, uit, dat zy, naar sommiger oordeel, de noodzaaklykheid om te zondigen aan Gode, als eerste oorzaak, scheenen toe te schryven; hoewel zy hem, nimmer, de oorzaak der zonde noemden. Ook dagten anderen, dat men hunnen woorden eenen bekwaamen en Schriftuurlyken zin

(c) BRANDT Reform. I. Deel, bl. 98, 99.

(d) VOSSIUS Libr. VI. Thef. XII. p. 586.

zin geeven kon (*d*). Ondertusfchen, kwamen zulke spreekwyzen den Lutherfchen zo aanftootelyk voor, dat zulks de verwydering over de Leer des Avondmaals, tusfchen hen en die van Kalvyns gevoelen ontftaan, nog grooter maakte. In de Vereenigde Gewesten, kreeg Kalvyns Leer, van Geneve, en uit Frankryk, in Walsch Vlaanderen, en, daarna, ook uit de Palts en 't Graaffchap Nasfau, herwaards overgebracht, den meesten opgang: hoewel zig in de Hervormde Kerken, van tyd tot tyd, ook eenigen opdeeden, die, met Melanchton, een Godlyk Besluit en Voorschikking onder voorwaarde leerden. Zodanigen waren *Anastafius Veluanus*, in Gelderland; *Gellius Sneckanus*, in Friesland; Huibrecht Duifhuis, te Utrecht; *Joannes Holmannus*, *Klement Maartszoon* en *Herman Herberts*, in Holland. Doch de andere party, verre de sterkfte zynde in getal, begon, federt eenigen tyd, zulken, die Melanchtons gevoelen leerden, uit de Kerkelyke dienften, te houden. 't Was, nogtans, *Jakobus Arminius* van Oudewater, Predikant te Amfterdam, die dit gevoelen voorftondt, in den jaare 1603, gelukt, tot Hoogleeraar der Godgeleerdheid, in 's Lands Hooge Schoole, te Leiden, beroepen te worden (*e*). Doch deeze raakte, hier, haast, in gefchil met *Franciscus Gomarus*, insgelyks Hoogleeraar der Godgeleerdheid, op dezelfde Hooge Schoole. Gomarus leerde, overeenkomstig met Kalvyns gevoelen „ dat, door een „ eeuwig Godlyk besluit, vastgesteld was „ wie

1609.

met naame in de Vereenigde Gewesten.

Twist tusfchen Gomarus en Arminius.

Wat Gomarus

(*d*) Protocol van Leeuwaarden, bl. 337, 339, 349, 352, 354, 355, 356, 361, 362.

(*e*) C. BRANTII Vit. Arminii, p. 190.

1609. „ wie uit de menschen zalig, wie verdoemd
 „ zouden worden. Dat, volgens dit besluit,
 „ eenigen tot het geloove en de godvrug-
 „ tigheid getrokken, en, getrokken zynde,
 „ voor afvallen, bewaard werden. Dat God
 „ alle de anderen, in de gemeene verdor-
 „ venheid der menschelyke natuure en in
 „ hunne eigene misdaden, leggen liet (f).”
 en Armi- „ Arminius begreep, in tegendeel „ dat God,
 nius- „ van eeuwigheid, dit onderscheid, tusschen
 leerden? „ 't gevallen menschelyk geslagt, gemaakt
 „ hadt, dat hy zulken, die van hunne zon-
 „ den aftaan, en hun betrouwen op Chris-
 „ tus stellen zouden, hunne misdaden ver-
 „ geeven, en het eeuwige leeven schenken;
 „ doch zulken, die onboetvaardig bleeven,
 „ straffen zou. Dat het, wyders, Gode
 „ aangenaam ware, dat alle menschen zig
 „ bekeerden, en, tot kennisse der waarheid
 „ gekomen zynde, daarby bleeven; doch
 „ dat hy niemant dwong (g).” Voorts, leide
 Wat zy „ hy Gomarus te last „ dat deeze de oorzaa-
 elkaunde- „ ken der zonde Gode toeschreef, en, door
 ren te last „ 't inscherpen van een noodlot, de gemoe-
 leiden? „ den der menschen verhardde.” Gomarus
 „ beschuldigde, daarentegen, Arminius „ dat
 „ hy, door zyne Leer, den mensch veel
 „ opgeblaazener maakte, dan de Roomsch-
 „ gezinden, door de hunne; niet gedoo-
 „ gende, dat men Gode alleen de eer gave
 „ van 't gene, daar 't meest op aankwam,
 „ te weeten, een welgezind gemoed (h).”
 „ t Verschil der twee Hoogleeraaren, die bei-
 de

(f) Vide GOMARI Opera P. I. p. 408. P. II. p. 27, 277, 280.

(g) Vide ARMINII Opera p. 283, 288, 389, 249.

(h) GROTH Hist. Libr. XVII. p. 551.

de voor mannen van uitsteekende weeten- 1609.
 schap gehouden werden, maakte indruk op
 de jeugd, die aan hun onderwys was toe-
 vertrouwd, en eerlang werden de Predi-
 kanten ook, meer dan te vooren, betrokken
 in de partyfchap.

Nieuwe aanleiding tot twisten gaven, ten Verschil
 zelfden tyde, de Heidelbergfche Catechis- over de
 mus, die in de Nederlanden ingevoerd was; Belyde-
 en de Geloofsbelijdenis der Hervormde Ker- nis en
 ken, die, in den aanvang der Nederland- Cate-
 fche Beroerten, was opgesteld. De meesten chismus:
 merkten deeze twee fchriften aan, als Formu-
 lieren van eenigheid, zynde de Belydenis
 daar voor, al vroeg, in verfcheiden Sinoden,
 erkend, en door veele Predikanten onderte-
 kend. Zy nu, die 't met Gomarus hielden,
 beweerden, dat Arminius van deeze Formu-
 lieren afweek. Hy en de zynen verftonden,
 daarentegen, dat beide de gevoelens, niet al
 te wel, met de Formulieren overeen gebragt
 konden worden, en dat het, hierom, dienftig
 was, dat men deeze Formulieren nader over-
 zage. De algemeene Staaten, na lang aanhou-
 den der Predikanten, eindelyk, in de Lente
 des jaars 1606, bewilligd hebbende, in 't hou-
 den van eene *Nationaale Synode* (g), dat is,
 eene Vergadering der Kerken, uit alle de ze-
 ven Gewesten, hadden 'er, nogtans, deeze
 voorwaarde bygevoegd, dat de Belydenis en
 Catechismus, in deeze Synode, zouden over-
 zien worden (h). Doch Gomarus en de zy-
 nen hielden „ dat het vorderen deezer voor-
 waar-

(g) Refol. Holl. 1 May 1607. bl. 153.

(h) BAUBARTS Mem. I. Boek, bl. 9.

1609. „ waarde bewerkt was , door hunne par-
 „ tyen , als wilde men , hiermede , den dry-
 „ veren van nieuwigheden de leus geeven ,
 „ waarnaar zy , in de Sinode , hadden te han-
 „ delen. Ook oordeelden ze , dat men de
 „ banden van overeenstemming niet ligte-
 „ lyk breeken of slaaken , maar veeleer vas-
 „ ter toehaalen moest , en niemand tot den
 „ Kerkendienst vorderen , dan die de twee
 „ gemelde schriften ondertekend hadt. ”
 Maar de aanhangers van Arminius verston-
 den „ dat het vrystondt , te twyfelen aan
 „ menschelyke schriften. Dat eene zaak van
 „ zo veel gewigts , als was het instellen van
 „ Formulieren van eenigheid , in de eerste
 „ tyden der Hervorminge , niet behoorlyk
 „ hadt konnen geschieden ; noch ook daar-
 „ na , toen de Regeering , met den oorlog ,
 „ de handen vol werks hadt. Dat het , ein-
 „ delyk , veel beter met de Christenheid ge-
 „ seld zyn zou , zo men geheel geene , of
 „ slegts korte Formulieren gebruikte. ” Van
 deezen kant , kwam , in 't jaar 1607 , te
 Gouda , een Boekje in 't licht , *Korte Onder-
 wyzing der Kinderen in de Christelyke Re-
 ligie* , geheeten : waarin , alleenlyk weinige ge-
 loofsstukken , vervat in woorden der Heili-
 ge Schrift , werden voorgesteld (i). Doch
 dit werk werdt , openlyk , veroordeeld , door
 Gomarus aanhang , die beweerde „ dat 'er
 „ geen gevoelen zo gruwelyk was , welk
 „ men , met zulke woorden , niet zou kon-
 „ nen bewimpelen. Dat zulk eene eenvou-
 „ digheid voegde aan de eerste tyden des
 „ Chris-

(i) BRANDT , II. Deel , bl. 77.

„ Christendoms, toen de schadelyke leerin- 1609;
 „ gen nog onbekend waren, en men, hier-
 „ om, geene hulpmiddelen, tegen dezelve,
 „ behoefde in 't werk te stellen. Doch, na
 „ dat elke eeuw nieuwe doelingen gebaard
 „ hadt, was men genoodzaakt geweest,
 „ spreekwyzen uit te vinden, om de afge-
 „ dwaalden, uit hunne schuilhoeken, te
 „ trekken.” De aanhang van Gomarus stem-
 de dus tegen het herziën van Belydenis en
 Catechismus; waarop de anderen gezet wa-
 ren: noemende deeze dienstbaarheid, 't ge-
 ne, by de eersten, vrede heette, die, daar-
 entegen, verwarring noemden, 't gene by
 hunne partyen met den naam van redelyke
 vryheid vereerd werdt (*k*). De verdeeldheid
 dus veld winnende, beslooten de Staaten van
 Holland, op 't verzoek van Arminius (*l*),
 Gomarus en hem, voor den Hoogen Raad
 te doen hooren (*m*). Dit geschiedde, in Win-
 termaand des jaars 1608 (*n*). Doch na eenen
 langen redenstryd, vonden de Staaten raad-
 zaam, den Hoogleeraaren te beveelen „ het
 „ verhandelde stil te houden, de onderlinge
 „ vrede te bewaaren, en niets te leeren,
 „ strydig met de Schriftuur, Belydenis en
 „ Catechismus; midlerwyl afwachtende, dat
 „ de geschillen, in eene Nationaale, of bleef
 „ deeze te lang agter, in eene Provinciaale
 „ Sinode, beslegt werden.” Evenwel zweeg
 men niet, na dit gesprek. De beide gevoe-
 lens

Gomarus
 en Armi-
 nius
 worden,
 voor den
 Hoogen
 Raad, ge-
 hoord.

(*k*) GROTIJ *Hist. Libr.* XVII. p. 553.

(*l*) Resol. Holl. 30 April 1608. bl. 35.

(*m*) Resol. Holl. 26 January en verv. 1608. bl. 50.

(*n*) Resol. Holl. 12 Decemb. 1608. bl. 2. C. BRANTII *Vit.*
Arminii. p. 352, 359.

1609. lens drongen, meer en meer, door. De Predikanten waren, voor 't grootste gedeelte, in 't gevoelen van Gomarus. Doch de meeste Wethouders hielden 't met Arminius, wiens Leer gemakkelyker te bevatten scheen.

Hun verschil, over 't gezag der Overheid, in 't Kerkelyke.

Ook ontstondt 'er, eerlang, nog een ander geschil, waarby de Wethouders nader belang hadden, en 't welk hen meer genegen maakte, tot die van Arminius gevoelen waren: want deezen schreeven der burgerlyke Overheid het regt toe, om over Kerkelyke zaaken te oordeelen: daar Gomarus en de zynen beweerden, dat Kerkelyke zaaken, in Kerkelyke Vergaderingen, behoorden verhandeld te worden. Hierover, werden, naderhand, zo wel als over de andere punten, verscheiden' schriften gewisfeld (o). Ondertusfchen, werden Gomarus en Arminius, ieder verzeld van vier Predikanten, in Oogstmaand des jaars 1609, nog eens gehoord, in de Vergadering der Staaten van Holland (p). Arminius, die lang gekwynd hadt, overleedt, kort hierna, verklaarende, in zyn uiterste, niets geleerd te hebben, dan 't gene hy, na ernstig onderzoek, hielt overeenkomstig te zyn met de H. Schrift, en te strekken, tot vereeniging der Protestanten (q). Men beriep, in zyne plaats, *Conradus Vorstius*, die, by veelen, gehouden werdt, stellingen te leeren, nog veel meer van de gemeene Leer der Hervormde Kerken dee-

Arminius sterft.

ZER

(o) GROTH Hist. Libr. XVII. p. 553. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 59.

(p) Resol. Holl. 12 Aug. en verv. 1609. bl. 194, 195, 197, 198, 201, 202, 203, 205, 207, 208. BRANDT H. Deel, bl. 97.

(q) C. BRANTH Vit. Armin. p. 431.

zer Landen verschillende, dan die van Arminius (r). 1609.

De verdeeldheid, midlerwyl, wortel geschooten hebbende, borst, eerlang, uit, tot openbaare beroerte. De Klasfis van Alkmaar hadt beslooten, haare Leden, by ondertekening, te doen verklaaren, dat zy de Belydenis en Catechismus, in allen deele, hielden overeen te komen, met de Schriftuure; en vyf Predikanten, die deeze ondertekening geweigerd hadden, in hunnen dienst geschorst. Tegen *Adolf Venator*, Predikant te Alkmaar, en één van de vyf, waren ook andere beschuldigingen ingebracht, van welken hy, egter, voor den Hoogen Raad, zuiver geschouwen werdt. De Klasfis kreeg, federt, van de Staaten, die 't vreemd vonden, dat men, hier, op eigen gezag, eene nieuwe ondertekening invoerde, bevel, om de vyf Predikanten te herstellen. Doch zy maakte zwaarigheid, om dit bevel te gehoorzaamen. De Wethouderschap van Alkmaar ontving, hierop, aanschryvens, om de Klasfis te verpligten, tot onderwerping. Doch de Predikanten van Amsterdam en anderen werkten hiertegen aan: en alzo 'er, by de jongste verandering der Regeeringe, eenigen in de Wet waren geraakt, waaraan de Klasfis ruggesteun vondt, werdt de zaak, ondanks het schryven der Staaten, sleepende gehouden (s). Tegen 't einde des jaars 1609, moest de Wet wederom vernieuwd worden: wanneer de zaaken derwyze werden beleid,

IV.
Beroerte
te Alk-
maar,

dat

(r) UYTENBOGAERT Kerk. Hist. bl. 544.

(s) UYTENBOGAERT Kerk. Hist. bl. 434, 456, 458-462.

1609. dat 'er luiden toe benoemd werden, die 't met de Klasfis, en luiden, die 't met de klaagende Predikanten hielden. 't Geviel, dat Prins Maurits, die de verkiezing, naar gewoonte, doen moest, alleen luiden van de eerste foort verkoos, die, op den vierentwintigsten van Wintermaand, beëdigd werden (t). Hierop, ontstondt veel gemors onder een groot gedeelte der Gemeente, welk 't met Venator hieldt. Men riep, dat 'er eenige Leden in de Vroedschap waren ingedrongen, daartoe niet bevoegd, als elkanderen te na in den bloede bestaande. Ook werdt 'er gemompeld, dat de Wethouders voorhadden, twee of drie vendels in de Stad te laten komen, tot verdrukking der gemeente. De Hopluiden der Schutterye gaven van dit misnoegen kennis aan de Regeering, en aan de Staaten van Holland, en bragten, terstond, hunne vendels op de been, die 't Stadhuis bezetteden (u), en, dag en nacht, de wagt hielden. Midlerwyl, trokken 'er eenigen uit de Hopluiden naar den Haage, die, op den vyfden van Louwmaand, met vier Gemagtigden van Prins Maurits en Gekommitteerde Raaden (r), terug keerden. De Gemagtigden, na verscheiden' onderhandelingen, geene kans ziende om de Wethouders te bevredigen met de Gemeer-

waaruit
eene buit-
teng-
woone
verande-
ring der
Regee-
ringe
ontstaat.

1610.

(t) UITENBOGART, bl. 487.

(u) VAN DEN SANDE Ned. Hist. V. Boek, bl. 57.

(r) Deezen waren *Reinoud van Brederode*, Heer van *Veenhuizen*, President, *Leonard de Voogd* en *Rouphout Hogerbeets*, Raadsheeren in den Hoogen Raade, en *Jonkheer Steven van der Does*, Heer van *Noordwyk*, Raadsheer in 't Hof.

meente, ontfloegen, uit last der Staaten, al-
 le Wethouders en Vroedschappen van hun-
 nen dienst, op den twee-entwintigsten van
 Sprokkelmaand, onder schriftelyke verklaa-
 ring, dat zy, door dit ontslag, niet zouden
 geagt worden, in hunnen goeden naam; ge-
 kwetst te zyn, al werden sommigen niet
 wederom op nieuws verkooren. Voorts,
 werden, uit de ontslaagen' Vroedschappen,
 zes aangesteld, die 't met de Klasfis gehou-
 den hadden, en elf, die Venator waren toe-
 gedaan: waarby tien nieuwen gevoegd wer-
 den. De Vroedschap deedt, daarna, eene
 benoeming van een dubbel getal: waaruit de
 Gemagtigden de verkiezing van Burgemaes-
 teren en Schepenen deden: die ook, naar
 den zin der goedgunneren van Venator, uit-
 viel. Eenigen uit de ontslaagen' Vroedschap-
 pen waren, te vooren, naar den Haage ge-
 reisd, om zig te verdedigen, en om te be-
 werken, dat zy in 't bewind bleeven; doch
 sommigen (v) verhaalen, dat zy nergens ge-
 hoor vonden, dan op ééne plaats, vermoe-
 delyk by den Prinse, alwaar hun egter te
 verstaan gegeven werdt, dat het nog geen
 tyd was, om hun dienst te doen. De nieu-
 we Vroedschap stelde, vervolgens, eenen
 nieuwen Kerkenraad aan, ontsloeg twee Pre-
 dikanten van hunnen dienst, en deedt Ve-
 nator stilstaan (w); doch na eenig verloop,
 zynen dienst wederom waarnemen, niet
 zonder ongenoegen van eenigen uit de Ge-
 meen-

1610.

(v) TRIGLAND. Kerk. Gesch. bl. 507.
 (w) Resol. Holl. 8 Febr. — 3 April 1610. bl. 6. 59, 60, 75a
 112, 126. TRIGLAND. Kerk. Geschied. bl. 500-512.

1610. meente, en van de Klasfen van Hoorn en Enkhuizen, die den Alkmaarschen Kerkenraad voor wetteloos hielden. Doch de Staaten van Holland keurden 't gedrag der tegenwoordige Alkmaarsche Regeeringe goed (x); waar na de hevigheid, aldaar, voor eenen tyd, bedaarde. Venator nogtans, in 't jaar 1617, een Boekje in 't licht gegeven hebbende, welk men zeer onregtzinnig oordeelde, werdt van zynen dienst afgezet, en week, in 't volgende jaar, naar Frankryk, daar hy overleeden is (y).

V. Te Leeuwarden, was, omtrent den zelfden tyd, diergelyke beweging ontstaan: onder welker oorzaken ook, naar alle waarschynlykheid, de verschillen over de Leere te tellen zyn, hoewel zulks, onzes weetens, nergens, klaarlyk, aangetekend is. Eenigen uit de gezworenen Gemeente waren, op 't einde van 't voorleeden jaar, klagtig gevallen aan de Gedeputeerde Staaten, en aan den Hove van Friesland, over de Wethouderschap (z), onder anderen, aanwyzende, dat zy zekere voordeelen naar zig streek, die in de Stads Kas behoorden te komen. 't Geschil werdt, kort hierop, bygelegd. De Wethouderschap deedt gewillig afstand van de genooten' voordeelen. 't Misnoegen duurde epter, onder 't volk. Men riep, dat de Wethouders, door onbehoorlyke middelen, in de Regeering bleeven. Op Nieuwjaarsdag, streefden eenigen, ongewapend, naar 't Raadhuis, smecten de glazen in, braken de

(x) BRANDT II. Deel, bl. 112, 113, 114.

(y) Zie BRANDT II. Deel, bl. 528-539.

(z) WINSEMIUS Chron. XX. boek, bl. 891, 892.

de Raadkamer op, en dreeven de Wethouderschap, bezig met het doen der Jaarlyksche verkiezinge, naar buiten (a). De Gilden, hierop byeengekomen zynde, bragten de Gemeente in de wapenen, en traden toen zelve tot de aanstelling eener nieuwe Wethouderschap, die, voor deeze reize, en om meerder zwaarigheden te voorkomen, in de Regeering, bevestigd werdt. Doch op 't einde deezes jaars, vermaande Graaf Willem Lodewyk, Stadhouders van Friesland, den Gedeputeerden Staaten „zorg te draagen „voor diegelyke moeilykheid, de ontslaagen' Wethouders te vrede te stellen, en, „voor alle dingen, te verhinderen, dat 'er „geene Spaanschgezinden, Papisten, omgekogten en andere vyanden van den Staat „in 't bewind raakten (b).” Met welke namen, by veelen, ten deezem tyde, zulken betekend werden, die 't gevoelen van Arminius waren toegedaan. 't Leedt egter nog eenige jaaren, eer 'er, te Leeuwarden, nieuwe verandering kwam in de Regeeringe.

In Louwmaand deezes jaars, was, te Utrecht, ook merkelyke beroerte ontstaan, niet zonder dat 'er zig iet Kerkelyks ondermengde. De gelegenheid hiertoe moet, van wat hooger, opgehaald worden. By de verandering der Regeeringe te Utrecht, in den jaare 1588 (c), was Burgemeester geworden Jonkheer *Dirk Kanter*, die, van toen af, de Gemeente van S. Jakobs Kerke, welker Leer-

1610.

VI.
Beroerte
te Utrecht,
verwekt
door
Dirk Kanter,
en

(a) VAN DEN SANDE V. *Dock*, bl. 57. METER. XXXH
Dock, f. 595 vers.

(b) WINSEMIUS Chron. XX. *Boek*, bl. 894, 895, 896.

(c) Zie VIII *Deel*, bl. 301.

1610. aars naast overeenkwamen met het gevoelen, sedert, door Arminius, voorgestaan; de hand boven 't hoofd gehouden, en, daarentegen, zyn best gedaan hadt, om de Predikanten van de *Consistorie*, gelyk men ze noemde, ter Stad uit, te doen vertrekken. Naderhand, afgegaan, in 't jaar 1593 (*d*), was hy, door anderen, met of zonder reden, van 't Burgermeesterlyk kussen, en, door den tyd, ook uit andere ampten van Regeeringe gehouden. Doch, zig niet konnende gewinnen aan een ampteloos leeven, zocht hy, door 't verwekken van oproer onder de Gemeente, zig wederom ter Regeeringe in te dringen. Of hy, op 't stuk van den Godsdienst, ondertusfchen, andere inzigten gekreegen hadt, is twyfelagtig. Dit niet, dat hy, van sommigen, naderhand, onder de egte Hervormden, gelyk men hen, die 't met Gomarus hielden, noemde, geteld, en om het ongelukkig lot, welk hem, sedert, trof, zeer beklaagd is (*e*). De Gemeente was nu, eenige jaaren herwaards, misnoegd geweest op de Regeering; zo, ter oorzaake van de lasten, die men haar opgelegd hadt, als, om dat men haar diets hadt gemaakt, dat de Stads inkomsten niet behoorlyk aangelegd, en de Privilegien der Burgeren, in veele opzigten, verkort werden. Kanter roeide hier onder, zockende ook de Roomsgezinden aan zyne koorde te krygen, door zig, terwyl men nog over 't Bestand handelde, te laten verluiden „ dat men hun, die

„ den
 (*d*) Lyst der Utr. Regeer. in 't Groot Utr. Plakaat, II.
 Deel, bl. 176. 177.

(*e*) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 62.

„den oorlog hadden helpen voeren, eene 1615.
 „openbaare Kerk behoorde toe te staan.”

Tot medestander hadt hy *Henrik van Helsdingen*, die ook Schepen en Raad geweest; doch, sedert eenige jaaren, buiten bewind gehouden was (*f*). En deezen twee bragten, eindelijk, in den aanvang deezes jaars, te wege, dat eenige Schutters hunne Hopluiden bewoogen, om, by de Regeering, aan te dringen, op herstelling der Privilegien. 't Geschiedde. De Regeering stelde uit, te antwoorden, tot op de wederkomst van den eersten Burgemeester, Jonkheere *Justus van Ryzenburg*, die in den Haage was. Doch dit uitsfel geviel der Gemeente niet. Men maakte haar diets, dat het geschiedde, om, ondertuschen, krygsvolk in de Stad te brengen, en eenigen 't hoofd voor de voeten te leggen. Straks daarna, loopt men te wapen, en maakt zig meester van de sleutels der Poorten, die dag en nacht bewaakt werden. Den Roomschgezinden werdt ingeboezemd, dat men ook voorhadt, hun vryheid van Godsdienst te bezorgen: waardoor zy zig lieten beweegen, om, insgelyks, de wapenen op te vatten. Tien of elf Gemagtigden der Burgerye, onder welken Kanter, en, zo ik meen, ook *Helsdingen* was, traden, den eenentwintigsten van Louwmaand, naar 't Stadhuis, met een Vertoog, waarby zy verzogten, dat de Regeering, terstond, afstand deedt van haare ampten, en der Gemeente, by schriftelyke *Acte*, verlof gave, om, voor dee-

Henrik van Helsdingen.

Zy be-
 werken
 eene ver-
 andering,
 in de Re-
 geering.

(*f*) Regeer. Lyst als bov. bl. 177.

1610. — deze reize, andere Wethouders te kiezen, op dat dezelve, door Prins Maurits, als Stadhouder, bevestigd mogten worden. Van 's Prinzen gezindheid hiertoe scheenen zy zig, met of zonder grond, verzekerd te houden. De Magistraat moest hun te wille zyn. 't Getal der Gemagtigden werdt, toen, met zestien anderen, vermeerderd, die, met elkanderen, de keuze der nieuwe Regeeringe doen zouden; schoon veele Burgers verklaarden, dat het hun niet zo zeer te doen geweest was, om verandering in de Regeering, als om herstelling der Privilegien en afschaffing der Schattingen. De Gemagtigden stemden, genoegzaam allen, elkanderen tot Regenten. Kanter en Helsdingen werden Burgemeesters. De Prins bevestigde deeze keuze; magtigende den Schout, om de nieuwe Regenten te beëedigen, gelyk, op den vierden van Sprokkelmaand, geschiedde (g). Midlerwyl, bleef de Stad nog vol beweging, vorderende de Gemeente afschaffing van eenige lasten. Kanter en de zynen, haar met de hoop hierop gevleid hebbende, moesten haar wel iet toegeeven. Doch men eischte nog andere nieuwigheden. 't Volk, eens aan 't hollen gebragt, was niet wederom tot stilstand te krygen. Prins Maurits zelf, sedert in de Stad gekomen, scheen de Gemeente niet te kunnen brengen, tot het afleggen der wapenen. Zelfs begeerden eenigen uit de Regeering (2), den Prins, naar 't

(g) Regeer Lyst als *inv. bl.* 18°.

(2) Te weeten *Hugo Ruisch*. Raad in den Hove van U.

't fchynt, grooter gezag willende doen geeven, dat hy van den eed, aan de algemeene Staaten en aan den Lande van Utrecht gedaan, zou ontslaagen worden. Den Prins hierop vertrokken zynde, beslooten de algemeene Staaten, Dagvaart, te Woerden, te beschryven, alwaar de Staaten van Utrecht, de nieuwe Regeering der Stad, en de Burgery, afzonderlyk, gehoord werden. De algemeene Staaten vorderden, hier, dat de geschillen aan hun verbleeven werden; waartoe de Staaten van 't gewest beslooten; doch de Regeering en Burgery van Utrecht wilden 'er niet toe verstaan. De algemeene Staaten vonden, hierop, geraaden, 't geschil te beslegten, met de wapenen. Graaf Henrik Fredrik, met eenig volk afgezonden zynde, kwam voor de Stad; daar men, in 't eerst, nog aan 't sterken der wallen viel, als hadt men voorgehad, een beleg te verduuren. De Roomfsche geestelyken zelve floegen de hand aan de spade. Doch men bedagt zig wel haast, en opende de poorten, op den zesden van Grasmaand: na dat men overeengekomen was, dat 'er, voor den „ gewoonlyken tyd, zynde den eersten van „ Wynmaand, ouden styl, aanstaande, geene verandering in de Regeering geschieden zou; dat de vendels, onlangs aangenomen, door de nieuwe Wethouderfchap, zouden worden afgedankt; dat de Stad „ agt vendels zou inneemen, boven de twee, „ die

1610.

Utrecht
wordt
belegerd,
door
Graave
Henrik
Fredrik.

Utrecht, *Anselmus Salmius*, Schepen, en *Jakob van Medenblik*, Raad der Stad.

1610. „ die 'er, geduurende 't beleg, waren uit-
 „ getrokken, en dat de gereezen' geschillen
 „ verbleeven zouden worden, aan de uit-
 „ spraak der Fransche en Engelsche Gezan-
 „ ten, der algemeene Staaten, en van Prin-
 „ se Maurits en den Raade van Staate.” De
 Stad, hierop, bezetting ingenomen hebben-
 de, weigerde de Wethouderschap, de Ac-
 te van onderwerping te tekenen, die haar,
 van wege den Raad van Staate, werdt voor-
 gehouden. Ook scheen zy, in andere opzigt-
 en, niet aan de hand te willen gaan: waar-
 om de algemeene Staaten, die nu de magt
 in handen hadden, beslooten, de nieuwe Wet
 van den eed te ontslaan, en de oude te her-
 stellen, gelyk, op eenen Brief van zyne
 Doorlugtigheid, door Graave Ernst van Nas-
 sau en de Raaden van Staate, in 't begin
 van Bloeiimaand, geschiedde (*h*). Elk, die
 iet in te brengen hadt, tegen de herstellde
 Regeeringe, werdt, toen, voor den Raad
 van Staate gedagvaard (*i*). Niemand verscheen
 hier dan Jonkheer Reinard van Aaswyn,
 Heer van Brakel, benevens Kanter en Hels-
 dingen, die vierenzeventig punten van be-
 schuldiging inleverden. Doch de Raad keur-
 deze allen ongegrond, of van klein belang,
 en beval, hierop, aan elk een eeuwig stil-
 zwygen (*k*). Voorts, werden 'er eenige
 punten geregeld, die, te vooren, aan de
 uitspraak der Raaden van Staate, verblee-
 ven

De oude
 Regeer-
 ring
 wordt
 hersteld.

(*h*) Regoor Lyst als hov. bl. 180.

(*i*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 738.

(*k*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 738.

ven waren (k). De Regeering vorderde ook den Burgeren eenen nieuwen eed van getrouwheid af, die, zelfs door Kanter en Helsdingen, gedaan werdt (l). Men hoopte dus de rust, eindelyk, hersteld te zullen zien. Doch veelen bleeven nog al woelen, met het houden van vergaderingen, en met het maaken en strooijen van schotschriften, tegen de Regeering. In Wintermaand, deedt men onderzoek naar eenigen van deeze luiden, Sommigen, voorvlugtig zynde, werden, met de klok, ingedaagd. Eindelyk, ontdekte men eene geheele samenzweering, om den Kolonel *Joan Ogle*, Overite der bezetting, te vatten, het krygsvolk te overmeesteren, en, daarna, de Regeering, op nieuws, te veranderen: al 't welk, gewapenderhand, stonde te geschieden. Ter oorzaake van deeze samenzweering, raakten elf Persoonen in hegtenis, en onder deezen Kanter en Helsdingen (m). Vier van de elf beleeden „ dat zy zig, „ tot het voorgemelde, meermaalen, by „ eede, verbonden hadden; ook gezwooren, „ dat hy des duivels eigen zyn zou, die den „ toeleg ontdekte.” Deezen vier, te wecten *Jan Gerritszoon Klinket*, *Jan Ruisch*, Schoenmaaker, *Gerrit Obyn*, Postmeester, en *Andries Henrikszoon*, Schoolmeester en Koster der S. Nikolaas Kerke, werden ten zwaarde verweezen: doch Klinket, die 't geheim des aanslags, goedwillig, bekend hadt, verwierf

1610.

Samenzweering om de zelve, met geweld, wederom te ontzerten van't bewind.

(k) Groot Utr. Plakaath. I. Deel, bl. 190, 192.

(l) Resol. Holl. 3 Febr. — 3 Apr. 1610. bl. 9-12. MUSEUM XXXI. Boek, f. 595 versf. 508.

(m) Uit de Sententien, gedrukt te Utrecht, in 't jaar 1611.

1610. wierf vergiffenis. De overigen drie kreegen, nog op de Strafplaats, verzagting van vonnis, en werden gebannen met verbeurd verklaring hunner goederen. De Koster, niet dan de dood te gemoet ziende, beleedt, ongevergd, ten aanhooren van 't volk „ dat „ hy, zo de verandering gelukt was, twee „ Predikanten, *Speenhoven* en *Taurinus*, bei- „ de in de gevoelens van Arminius, met „ eigen' handen, van 't leeven beroofd zou „ hebben.” Helsdingen, in den Haage ge- vat zynde, vervoegde zig met een sineek- schrift aan den Prins, en werdt sedert, naar Utrecht gezonden. Kanter en hy, die meer niet beleeden hadden, dan dat hun de toeleg bekend was geweest, en dat men, onder anderen, voorgehad hadt, hen beide wederom Burgemeesters te maaken, werden, in Bloemaand des jaars 1611, insge- lyks, gebannen Kanters goederen werden geheel; die van Helsdingen, voor de helft, verbeurd verklaard (n). Prins Maurits, als Stadhouder, en de Staaten 's Lands van Utrecht gaven, in Bloemaand des jaars 1612, een Plakaat uit, waarby aan elk verboden werdt, de ballingen of voorvlugtigen ter oorzaake der jongste beroerte te herbergen, of te huizen (o): waarop, in Oogstmaand, diergelyk Plakaat van de algemeene Staaten volgde (p). Doch Kanter begaf zig, eerlang, naar

(n) METELEN XXXII. Boek, f. 621. vers. BRANDT RE-
FORM. II. Deel, bl. 156

(o) Groot Ut. Plakaatb. I. Deel, bl. 739.

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 429. Resol. Holl. 4, 5,
7, 8 Maart 1611. bl. 2-5.

naar Leeuwaarden, en Helsdingen naar Amsterdam: in welke twee Steden, zy beide gestorven zyn. Men getuigt, dat zy zig by de Gereformeerden, sedert ook *Contraremonstranten* geheeten, gehouden hebben, en dat de tegenwoordige Regeering van Utrecht den *Remonstranten*, gelyk die van Arminius gevoelen, naderhand, genoemd zyn, toegedaan was (q).

1610.

Midlerwyl, bespeurden de Hollandfche Predikanten, die Arminius Leer aanhingen, en de minste in getal waren, dat zy 't, op de meeste plaatsén, haast te kwaad zouden krygen, wakkerende de verdeeldheid, dagelyks, aan, tot zo verre, dat de Gemeente ook party koos, en geene Predikanten hooren wilde, dan die van haaren smaak waren. Zy kwamen, hierom, in Louwmaand, in stilte, byeen, en beslooten, een Vertoog of *Remonstrantie* in te leveren, aan de Staaten van Holland, waarby zy zig ontschuldigden van 't verwyf, welk hun gedaan werdt, als of zy verandering zогten in den Godsdienst, en twist en beröerten verwekten. Voorts verklaarden zy hun gevoelen in vyf punten, behelzende 1. „ dat God van „ eeuwigheid beslooten hadt, zulken, die, „ door zyne genade, in Jezus Christus gelooven, en, in geloove en gehoorzaamheid, „ tot den einde toe, volharden zouden, te „ verkiesen ten eeuwigen leeven, en de onge- „ loovigen en onbekeerden te verwerpen, ter „ eeuwiger verdoemenisfe. 2. Dat Christus „ voor allen gestorven was; zo nogtans, dat

VII.
Die van
Arminius
gevoelen
leveren
eene *Re-*
mon-
strantie
in, aan de
Staaten
van Hol-
land.

Verklaa-
ring hun-
ner Lee-
re. in vyf
Punten.

„ nie-

(q) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 60.

1610. „ niemant, daadelyk, door zynen dood, ver-
 „ zoend werdt, dan de geloovigen. 3. Dat
 „ de mensch het zaligmakend geloof niet hadt
 „ van zig zelve, noch uit zynen vryen wil;
 „ maar dat hy, daartoe, Gods genade, in
 „ Christus, behoefde. 4. Dat deeze genade
 „ 't begin, de voortgang en voltrekking van
 „ 's menschen zaligheid was; dat 'er alle goe-
 „ de daaden aan toegeschreeven moesten wor-
 „ den; doch dat zy egter niet onwederstande-
 „ lyk werkte. 5. Dat Gods genade den waa-
 „ ren geloovigen genoegzaame kragt gaf, om
 „ het booze te overwinnen; maar, of zy de
 „ genade niet konden verliezen, zou nader
 „ onderzocht moeten worden, eer zy 't, met
 „ volle verzekerdheid, zouden durven lee-
 „ ren.” Doch naderhand verklaarden zy zig
 „ duidelyker, wegens dit vyfde punt, zeggende
 „ dat een waar geloovige, door eigen 'schuld,
 „ geheellyk van God afwyken, en het ge-
 „ loof verliezen kon (r).” Voorts, baden
 „ ze, „ dat hunne Edele Mogendheden, wien
 „ zy het hoogste gebied over kerkelyke en
 „ weerdlyke zaaken toekenden, geliefden
 „ te maaken, dat zy, in eene wettige en
 „ vrye Synode, gehoord werden: of, kon dit
 „ niet gevoeglyk geschieden, dat men elkan-
 „ deren, ondertusfchen, broederlyk verdroe-
 „ ge, waartoe zy zig, van hunnen kant,
 „ overboodig verklaarden (s).” Naar dee-
 „ ze Remonstrantie, werden de overleveraars
 „ en allen, die van hun gevoelen waren, fe-
 „ dert,

Hun ver-
zoek.

Zy kry-
gen den
naam van
Remon-
strantie.

(r) Haagfche Confer. bl. 425. BRANDT II. Deel, bl. 128.
 (s) Haagfche Confer. bl. 1. UYTENBOGART, bl. 524. 525.

dert, *Remonstranten* genaamd, gelyk wy ze, 1610.
 in 't vervolg, ook noemen zullen. De Staa-
 ten van Holland beslooten, eerlang, by
 meerderheid van stemmen, den Klasfen aan
 te schryven „ dat zy, tot nader' last, nie-
 „ mant iet, boven de vyf punten, in de Re-
 „ monstrantie ter neder gesteld, zouden ver-
 „ gen te belyden, en, ondertusfchen, ar-
 „ beiden, tot behoudeinis der onderlinge een-
 „ dragt (†):” naar welk bevel, fommige Klas-
 fen, met naame die van Leiden, verklaar-
 den, zig niet te kunnen voegen (γ).

Daarna, werdt 'er, in de Lente des vol-
 genden jaars, ten overftaan en aanhooren
 der Staaten van Holland, een Gefprek ge-
 houden, over de vyf punten der Remonstran-
 ten, tusfchen zes Predikanten van elke zyde:
 welk gefprek, federt, by den naam van *Haag-
 fche Conferentie*, vermaard geworden is. De
 Staaten, partyen gehoord hebbende, fchree-
 ven geene van beide de overwinning toe;
 maar hielden de vyf punten in den ftaat;
 waarin zy, voor de famenkomst, geweest wa-
 ren, elk, alleenlyk, tot onderlinge vrede en
 eendragt vermaanende: welke vermaaning
 van beide de partyen, die elkanderen toen
 nog *broeders* noemden, zonder tegenfpraak,
 aangenomen werdt (ψ). Doch voor den aan-
 vang van 't gefprek, hadden de Hollandfche
 Predikanten, die Gomarus gevoelen naast
 waren, een Vertoog ingeleverd, tegen dat
 der

VIII.
 Haagfche
 Confe-
 rentie.

Vertoog
 der Pre-
 dikanten,
 die naast
 met Go-
 marus

(†) UYTENBOGAERT, bl. 529. TRIGLAND. bl. 536.

(γ) BRANDT II. Deel, bl. 132.

(ψ) TRIGLAND bl. 544. UYTENBOGAERT bl. 534. BRANDT
 II. Deel, bl. 159, 160. METEREN XXXI. Boek, f. 605 *ret.*

1610. der Remonstranten; waarna zy, sedert, den naam van *Contraremonstranten* kreeg. In dit Vertoog, verklaarden ze, dat, aangaande de punten van geschil, in hunne Kerken, zo veel hun bewust was, geleerd werdt, 1. „ Dat „ God, uit het menschelyk geslagt, welk, „ in en met Adam, in zonde gevallen was, „ en geen meer vermogen hadt, om te ge- „ looven en zig te bekeeren, dan een doo- „ de, om zig in 't leeven te herstellen; ee- „ nigen van eeuwigheid verkooren hadt, om „ dezelve, door Christus, zalig te maaken; „ terwyl hy de overigen, door zyn regtvaar- „ dig oordeel, voorby ging, en in hunne „ zonden leggen liet. 2. Dat kinderen van „ geloovige ouders, zo wel als volwasfen „ geloovigen, voor uitverkoornen te hou- „ den waren, zo lang zy, met der daad, het „ tegendeel niet beweezen. 3. Dat God, in „ zyne Verkiezing, niet op het geloof en de „ bekeering der uitverkoornen gezien; maar, „ in tegendeel, in zynen eeuwigen en on- „ veranderlyken raad, beslooten hadt, den „ uitverkoornen het geloof en de volstandig- „ heid te geeven, en hen zo zalig te maaken. 4. Dat Hy hun, ten dien einde, voor- „ eerst, geschonken hadt zynen eenigge- „ booren Zoon, wiens lyden, schoon ge- „ noegzaam, tot betaaling voor aller men- „ schen zonden, egter, naar Gods besluit, „ alleen den uitverkoornen tot verzoening „ strekte. 5. Dat God hun, voorts, het E- „ vangelië liet prediken, het zelve, door „ den Heiligen Geest, van kragt maakende, „ op hunne gemoeden; zo dat zy niet slegts „ ver-

eens wa-
ren, se-
dert,
Contra-
remon-
stranten.
genaamd.
Hunne
Leer, o-
ver de
betwiste
punten.

„ vermogen kreegen, om zig te bekeeren en 1610.
 „ te gelooven; maar ook, daadelyk en ge-
 „ williglyk, zig bekeerden en geloofden.
 „ 6. Dat zulke uitverkoornen, door dezelf-
 „ de kragt des Heiligen Geests, door welke
 „ zy eens bekeerd en geloovig geworden
 „ waren, zonder eenig hun toedoen, der-
 „ wyze bewaard werden, dat zy wel uit
 „ zwakheid in zwaare zonden vallen; doch
 „ het waar geloof nimmer, geheellyk en
 „ voor altoos, verliezen konden. 7. Dat
 „ waare geloovigen, hieruit, egter geene
 „ oorzaak namen, tot vleeschelyke gerust-
 „ heid, zynde het onmogelyk, dat zy, die
 „ Christus, door een waaragtig geloove,
 „ waren ingeplant, geene vrugten der dank-
 „ baarheid zouden voortbrengen, en strek-
 „ kende de beloften van Goddelyken bystand
 „ en de vermaaningen der Schrift, om hen
 „ hunne zaligheid te doen werken, in vree-
 „ zen en beeven, en te ernstiger de hulp te
 „ doen begeeren van dien Geest, zonder wel-
 „ ken zy niets vermogten (x).” Voorts, floegen ze, als middelen tot wegneeming der ge-
 „ schillen, voor, het houden van eene Na-
 „ tionaale Sinode, of het zenden der weder-
 „ zydsche punten aan de buitenlandsche Hoo-
 „ ge Schoolen, met belofte van zig derzelve
 „ uitspraak te zullen onderwerpen. De Re-
 „ monstrantie en Contraremonstrantie werden,
 „ door de Staaten, aan de Edelen en Steden ge-
 „ zonden, om zig, daarop, te beraaden (y).
Hun voorflag, tot wegneeming der geschillen.
Doch

(x) TRIGLAND. bl. 545-552.

(y) BRANDT II. Deel, bl. 163.

1610.

Doch eer wy 't gevolg hiervan verhaalen, eischt de orde der Historie, dat wy tot de weereldlyke zaaken, en 't gebeurde, in den jaare 1610, te rug keeren.

IX.
Gezantschap
naar
Frankryk.

De gewigtige verandering, in Bloeijmaand deezes jaars, in Frankryk, voorgevallen, hadt merkelyken invloed op de zaaken van Europa, en van de Vereenigde Gewesten in 't byzonder. Wy hebben reeds, in 't voorbygaan (z), gemeld, dat Koning Henrik zig de zaaken van Kleeve en Gulik, ernstelyk, aantrok, en voorhadt, het Verdrag der Vorsten bezitteren te handhaaven. In Lente- maand deezes jaars, hadden de Staaten een buitengewoon Gezantschap naar Frankryk gezonden, welk door Walraven, Heer van Brederode, *Kornelis van der Myle* en Jakob van Maldere bekleed werdt. Het was met veel eerbewyzing ontvangen, en, op den tweeëntwintigsten van Grasmaand, ter gehoor ingeleid by den Koning, die den Staaten verzekerde, dat hy de zaak van Kleeve en Gulik ernstig ter hand neemen zou; doch verwagte, van hunnen kant, behoorlyk, te worden bygestaan. Midlerwyl, hadden de Staaten hem doen verzoeken, dat hy de Franfche troepen in hunnen dienst, voor eenen tyd, betaalen wilde; waarover hy een weinig misnoegd scheen, de Staaten noemende * *kleine gierigaarts*, en hun verzoek † *een klein bewys van ondankbaarheid*: daarby voegende „ dat het Leger, welk hy reeds op „ de been gebragt hadt, en naar Duitsch- „ land

* *Petits avari- cieux.*
† *Un petit tesmoi- gnage d'Ingrati- tude.*

(z) Hiet voor, bl. 9.

„ land zenden wilde , hem , maandeliks , 1610.
 „ op vierhonderduizend Kroonen te staan
 „ kwam : om welke kosten te voldoen , de
 „ schatten van Frankryk , Spanje , Vene-
 „ tie en deezen Staat niet groot genoeg zou-
 „ den bevonden worden.” Voorts , hadt hy
 te verstaan gegeven , dat hy gaarne eene
 nadere verbindtenis tegen Spanje , met de
 Staaten , zyne beste vrienden , zou aangaan ;
 waartoe , zeide hy , nu nog gelegenheid was ;
 die 'er niet zou zyn , als hy , die vast oud
 werd , eens uit de tyd wezen zou. Doch
 de Gezanten , niet gelast tot het sluiten van
 eenige nadere verbindtenis , namen hun af-
 scheid , op den zesden van Bloemaand (a).
 's Konings Leger , welk op de grenzen by-
 een trok , zou , nochtans , zo men meende ,
 voornaamlyk , dienen , om eenen inval in
 de Spaansche Nederlanden te doen. De
 Aartshertogen vatteden , terstond , arg-
 waan op over de toerustingen in Frankryk ,
 welken zy hielden , tegen hen gerigt te zyn
 (b). Ook hadt Henrik de IV. openlyk mis-
 noegen tegen hen getoond , doordien zy den
 Prins van Condé , in Slagtmaand des jaars
 1608 , met zyne Gemaalin , op welke de Kon-
 ning verliefd was , uit Frankryk geweeken ,
 in de Nederlanden , ontvangen en beschermd
 hadden (c). De Koning , nu gereed om te
 velde te trekken , verzogt den Aartsherto-
 gen

(a) Journael der Ambass. W. v. Brederode , C. van der Myle en J. de Maldere. M. S.

(b) DANIEL Tom. X. p. 443, 444.

(c) BENTIVOGLIO Verhaalb. bl. 524. MEIER. XXXI. Boek , f. 595.

1610. gen den doortogt door Luxemburg. De Aartshertogen, zulk een verzoek aanziende voor eene oorlogsverklaaring, draalden met antwoorden. Midlerwyl, hadt Henrik, die den buitengewoonen Gezanten der Staaten verklaard hadt, dat hy zig aan 't hoofd zyns Legers dagt te stellen (d), de Regeering, geduurende zyn afwezen, opgedraagen aan de Koninginne, welke hy goedvondt, eer hy vertrok, plegtiglyk, te doen kroonen. Met de toebereidfels tot haare intrede binnen Parys, die op de Krooning volgen zou, hieldt de gantsche Stad zig bezig. Op den veertienden van Bloemaand, reedt de Koning uit, om deeze toebereidfels te bezigtigen. Hy hadt de Koets rondsom doen openen. De knegten, die dezelve verzelden, waren, in zekere straat, daar de weg gestopt was door eene menigte van karren, ter zyde geweeken. Twee bleeven 'er alleen omtrent de koets: waarvan een wat vooruit gegaan was, om plaats te doen maaken, terwyl de andere zyn' kousseband verbondt. In dit oogenblik, stapt *François Ravillac*, geboortig van Angoulême, een sterk karel van omtrent drieëndertig jaaren, op één der wielen van de koets, en dryft den Koning een lang tweefnydend mes naar 't hert, waardoor de holle ader afgesteken werdt. De Koning, die meer niet kon zeggen, dan *ik ben gekwetst*, viel, terstond, dood, voor over. De moorder werdt, op heeter daad, gevat (e), zonder,

Henrik
de IV.
wordt
ver
moord.

(d) Resol. Holl. 23 May — 12 July 1610. bl. 22 enz.

(e) DANIEL Tom. X. p. 446-448.

der, hoe zeer hy gepynigd werdt, ooit meer te willen bekennen, dan dat hy, uit eigen beweging, meenende een goed werk te doen, dat hy den Koning, die den Paus beoorloogen wilde, van kant hielp, tot deezen moord gekomen was. *Lodewyk de XIII*, zyn oudste Zoon, die maar ruim negen jaaren bereikte, volgde hem op. Doch de Regeering werdt, geduurende zyne minderjarigheid, der Koninginne Moeder, Maria de Medicis, opgedraagen (f).

1610.

De Vereenigde Staaten vaardigden, terstond, den Heer van der Myle, wederom, naar Frankryk af, om de verbonden, met den overleeden Koning gemaakt, te vernieuwen, 't welk, op den twintigsten van Zomermaand, geschiedde (g): ook zогtenze de tegenwoordige Regeering te bewegen, om de hand te blyven houden aan de zaak van Gulik en Kleeve. De Aartshertogen, den Graaf van Bucquoi naar Frankryk gezonden hebbende, tragttē, daarentegen, de Regeering te doen besluiten, tot het verlaaten van de zyde der Vorsten bezitteren. Doch zy slaagden kwalyk (h). De *Maarschalk de la Châtre* werdt, kort hierna, afgezonden, aan 't hoofd van agtduizend knechten en tien of twaalf honderd Ruiters, om Gulik te helpen vermeesteren. De Staaten hadden nu ook last gegeven, om een nieuw en vast verbond te sluiten met Frankryk. Doch de verandering, hier, veroorzaakt, door den ontydigen

Verbond
met
Frankryk
ver-
nieuwd.

(f) METELEN XXXII. Boek, f. 611 versf. 612.

(g) Vitez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 138.

(h) METELEN XXXII. Boek, f. 607.

1610. gen dood des Konings, liet zulks, voor tegenwoordig, niet toe (i).

X.
Gezantschap
naar Engeland,

Naar Engeland, was, in Grasmaand, insgelyks, een Gezantschap gezonden, welk, door den Koning, met ontblooten hoofde, ontvangen, en door de andere Gezanten, plegtiglyk, verwelkomd was. De Staatschen hadden last, om van eenige zaaken, den Koophandel en Vischery betreffende, te handelen, waarin zy, gedeeltelyk, slaagden naar genoegen, te wege brengende, dat het verbod der vischerye, op de Engelsche Kusten, geschorst werdt. By deeze gelegenheid, vertoonden zy den Koning „ dat de Haring-
„ vischerye, door de Hollanders en Zeeuwen, moest aangehouden worden, om dat
„ 'er wel twintigduizend zeevaardenden en
„ veertigduizend andere ingezetenen, zig
„ geneerende met het gene tot het maaken
„ en uitrusten der buizen vereischt werdt,
„ uit onderhouden werden: doch dat zy,
„ voor de Reeders, dikwils schade gaf. Dat
„ andere volken, met naame de Engelschen,
„ op zulken mageren huur, als de onzen gaven,
„ niet ten Haring zouden willen vaaren, en dat deeze handel niemand voegde,
„ dan die, daar by, van jongs af, opgebragt was, en de vereischte gereedschappen hadt.” Over eenige andere geschillen, den Koophandel raakende, kwamen tot geen besluit. 't Voornaam oogmerk van dit gezantschap was ook het handhaaven der zaaken van Gulik en Kleeve, waartoe

Ja-

(i) Rapport van den Ambassadeur, van der Myic. M. 3.

Jakob de I. zig genegen verklaarde (*k*). Naar Zweeden, hadden de Staaten, ten deezen tyde, ook een' Gezant gezonden, om den Koophandel op Lyfland te regelen: 't welk, tot genoegen der Vereenigde Gewesten, geschiedde (*l*).

1610.
—
En naar
Zweeden.

De zaaken van Gulik en Kleeve namen nu de zorgen der Staaten, grootendeels, in. De Vorsten bezitters, van den Vorst van Anhalt geholpen, hadden, in den voorzomer, 't beleg geslaagen voor Gulik, wagtende op onderstand van hunne Bondgenooten, die, door het onverwagt omkomen des Konings van Frankryk, traager bykwam, dan men gehoopt hadt. In 't begin van Hooimaand, kwam 'er, eindelyk, een Leger byeen, by Schenkenschans, geheellyk uit Staatfche troepen bestaande, en uit zulke Engelschen en Franschen, welken de Staaten in gewoonlyken dienst hadden. Op den zesstienden, trok het Leger op, naar Gulik. De Aartshertogen, verklaard hebbende onzydig te willen blyven, hadden den *Graave van Fuentes*, Bevelhebber van Rynberk, gelast, zig van alle vyandykheden te onthouden. Ook liet hy de Staatfche Voorraadschepen, onbeschadigd, den Ryn op, voorby Rynberk, vaaren. Op den negenentwintigsten, werdt Gulik berend, door het Staatfche Leger, waarby Prins Maurits zig, sedert eenige dagen, gevoegd hadt. 't Beleg werdt vlytig voortgezet. Ondertusfchen, bespeurde

XI.
Prins
Maurits
staat het
beleg
voor
Gulik.

(*k*) Refol. Holl. 26 May — 12 Juny 1610. II. 27. METER.
XXXII. Boek, f. 608 versf. 609.
(*l*) METELEN XXXI. Boek, f. 609 versf. 610.

16°. men, dat de la Châtre, die nog niet voor Gulik gekomen was, toeleg maakte, om de Stad, na de overgave, den Koning van Frankryk in handen te doen stellen: 't welk den Vorsten bezitteren en Prins Maurits zeer tegen de borst was. De Prins deedt, hierom, 't beleg te vlytiger voortzetten. De Franschen kwamen, eerst op den agttienden van Oogstmaand, in 't Leger. Doch 't liep aan tot den tweeden van Herfstmaand, eer de Stad zig, by verdrag, overgaf. Zy werdt, by het zelve, den Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg in handen gesteld (m). Weenige dagen na deeze overgave, brak Prins Maurits op, met het Staatsche Leger, welk veertienduizend knegten en drieduizend paarden sterk was. De la Châtre keerde, insgelyks, met de Fransche benden, door Luxemburg, naar Frankryk, te rug. De Duitfche Vorsten hadden, kort te vooren, eene byeenkomst te Keulen belegd, tot vereffening der Kleeffche en Guliksche geschillen. De Staaten hadden hier ook hunne gezanten. Doch men scheidde, in Slagtmaand, zonder elkanderen te hebben kunnen verstaan (n). De verwagting, die men, in de Nederlanden, hadt, dat de Aartshertogen zig, vroeg of laat, in deeze geschillen steeken zouden, was oorzaak, dat men zig weinig bestendigheid beloofde van 't Bestand. Ook verminderde de gemeenzaamheid tuschen de wederzydsche onderzaaten der Aarts-

(m) Zie Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 646.

(n) METEKEN XXXII. Boek, f. 613 versf. — 616.

Aartshertogen en Staaten, hand over hand. 1612.
 Elk ontdeedt zig van de goederen, welken hem, onder de nabuurige Regeeringe, toekwamen. Doch, die in de Vereenigde Gewesten lagen, werden, tot hooger' prys, verkogt, dan de anderen. Ook bespeurde men niet, dat 'er, onder den wederzydschen adel, eenige Huwelyken geslooten werden: die, anders, veel toebrengen, om twee volken aan elkanderen te verbinden (o). 't Verschil tusfchen Zeeland en Antwerpen, waarvan wy, boven (p), gewaagd hebben, duurde ook nog: 't welk veel hielp, tot het verder verval van Antwerpen, terwyl de Koophandel en Scheepvaart, te Duinkerken, daar de binnenlandfche tolln afgeschafft waren, daarentegen, fterk begon toe te neemen (q).

De Staaten hadden, op den raad des Konings van Frankryk, reeds in 't voorleeden' jaar, Kornelis van der Myle gezonden naar Venetie, om ook met deezen vryen Staat, een Verbond van Vriendfchap en Koophandel te fluiten. De Gezant werdt heufchelyk ontvangen, fchoon de Paus het hadt zoeken te beletten (r). Doch 't maaken van een onderling Verbond werdt, by den Doge en den Raad van Venetie, nog ontydig geoordeeld. Nogtans, benoemde men *Thomas Contarini*, om, als Gezant van Venetie, herwaards te reizen (s); die in Bloeci maand weder-

Gezantschap
naar Venetie.

(o) METEREN XXXII. Boek, f. 620.

(p) Bl. 4.

(q) METEREN XXXII. Boek, f. 620.

(r) METEREN XXXI. Boek, f. 580 versf.

(s) METEREN XXXII Boek, f. 606, 607.

1610.

Oostin-
dijche
zaaken.

derom te rug keerde, zonder dat 'er iet anders dan wederzydfche aanbiedingen van vriendschap was voorgevallen (t).

In den Zomer deezes jaars, kwamen wederom vyf ryk gelaaden schepen aan, uit Oostindie. Een der zelve hadt in Japan gehandeld en een Verbond van Koophandel geslooten, met den Keizer, wiens Brieven, gerigt aan Prinse Maurits, dien hy *Vorst van Holland* noemde, met dit schip, herwaards gebragt werden. Voorts, kreeg men, in 't volgende jaar, met andere schepen, tyding, dat de Overste Pieter Willemszoon Verhoef, op Banda, van de Indiaanen overvallen en doodgeslaagen, en dat de Admiraal Paulus van Kaarden, in Hooimaand deezes jaars, op Ternate, door de Spanjaards, gevangen genomen was. Te vooren, waren vier Nederlandsche schepen, voor de Manillas, door eene Spaansche Vloot, onder *Don Juan de Silva*, aangetast en overwonnen. De Engelschen begonden, dit jaar, ook, sterker dan te vooren, op Oostindie te vaaren, hebbende zy zelfs twee onderzaaten van den Vereenigden Staat, *Pieter Willemszoon* van Elburg en *Lukas Antoniszoon* van Leeuwaarden, die lang in Oostindie verkeerd hadden, bewoogen, om met hen aan te spannen, en eenen nieuwen handel te beginnen, op de kust van Koromandel, die nog van geene Europische volken bevaaren was (u). 't Gebeurde, naderhand, meermaalen, dat onder-

(t) Refol. Holl. 23 May — July 1610. bl. 161 enz.

(u) MEYEREN XXXII. Boek, f. 617 versf. 618, 625. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 61.

derzaaten van den Staat zig in dienst van vreemde Mogendheden begaven, om op Oostindie te vaaren; waarom de algemeene Staaten zulks, in den jaare 1616, by openbaaren Plakaate, op straffe van ballingschap en verbeurtenis van goederen, verbooden hebben (v).

Omtrent deezen tyd, werden, door *Zacharias Jansen*, zig geneerende met glas slypen en brillen maaken, te Middelburg in Zeeland, de Verrekykers gevonden (w), die, federt, door anderen, merkelyk verbeterd en zeer gemeen geworden zyn. Sommigen plaatfen deeze nutte uitvinding, in dit jaar (x). Doch 't blykt, van elders, dat zy, ten minsten twee jaaren vroeger, geplaatst moet worden, hebbende de Staaten, reeds in den jaare 1608, twee Verrekykers, by den uitvinder, besteld, om dezelve aan den Koning van Frankryk te vereeren (y).

In den Zomer des jaars 1610, was 'er een Gezantschap, uit Zweeden, herwaards gekomen, om een nader Verbond met de Staaten aan te gaan: waartoe Karel de IX, die nog met Poolen in oorlog was, nu langs hoe dringender redenen kreeg. De overwinning, door Koning Sigismond, behaald op de Muskoviten, die door Zweeden ondersteund werden, was oorzaak, dat Koning Karel de Staaten, in Herfstmaand, ernstelyk, verzoeken deedt, om onderstand. Doch men vindt,

1610.

Verrekykers gevonden, te Middelburg.

XII. Onderhandeling met Zweeden.

(v) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 549.

(w) Zie P. DE LA RUE Gelett. Zeel. bl. 483.

(x) METELEN XXXII. Boek, f. 620 versf.

(y) Negotiat. de JEANMIN Tom. III. p. 217, 222.

1610. vondt, hierin, te veel zwaarigheid. Men schreef den Koning egter, in Louwmaand des volgenden jaars, dat men gezind was, hem by te staan, zo zulks, ook door andere Mogendheden, geschiedde, en vooral, zo hy goed verstand hieldt met Deenemarke, aan welks vriendschap den Staaten veel gelegen was. Ook hadt Christiaan de IV, Koning van Deenemarke, hun verzogt, dat zy, in 't handelen met Zweeden, op zyne belangen verdagt wilden zyn, 't welk zy hem beloofd hadden. De oorlog, die, kort hierop, tusfchen Zweeden en Deenemarke, ontftondt, gaf den Staaten aanleiding, tot het afzenden van een gezantschap, om een Verdrag te bemiddelen. Hiertoe werden benoemd *Jakob van Wasfenaar*, Heer van Obdam, *Rombout Hogerbeets*, Raadsheer in den Hoogen Raad, en Doktor *Dirk Bas*, Burgemeester van Amftterdam, die, in Hooimaand, naar Kopenhagen vertrokken; doch, eerlang, te rug keerden, zonder de Vrede te hebben kunnen bewerken (z). Karel de IX. overleedt, niet lang hierna, wordende, door zynen Zoon, *Gustaaf Adolf*, opgevolgd (a). De oorlog tusfchen de twee Ryken duurde nog, tot in 't volgende jaar (b). Doch eindelyk werdt, in Louwmaand des jaars 1613, door bemiddeling des Konings van Groot-Britanje, de Vrede getroffen (c).

Gezantschap naar 't Noorden.

Persiaan-
sche Ge-

De Turken en Persiaanen zelve, die, ten dee-

(z) METELEN XXXII. Boek, f. 622. versf. 623, 627.

(a) METELEN XXXII. Boek, f. 620 versf.

(b) FAUDART MEMOR. IV. Boek, bl. 218.

(c) VOLEZ DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 642.

deezen tyde, ook over hoop lagen, zогten de vriendschap van den Vereenigden Staat. *Robert Cherling*, een Engelschman, doch in Perfie gehuwd, kwam, deezen Zomer, herwaards, om de Staaten tot een Verbond tegen de Turken te beweegen. Ook deedt hy hun eenige opening van een Verdrag van Koophandel. Hy hadt diergelyke boodschap ook aan andere Europische Mogendheden. Doch alzo hy, hier, zyn Berigtſchrift weigerde te toonen, hieldt men hem verdagt, en deedt hem, zonder ter Staatsvergaderinge gehoord te zyn, wederom vertrekken. De Turksche Admiraal *Basfa* hadt den Staaten, reeds te vooren, in eenen Brief, te verstaan gegeven, dat de Grootte Heer gezind was, een Verbond van Vriendschap en vryen Koophandel met hen te sluiten. De Staaten zagen meer voordeel in zulk een verbond; waar door hun de handel op de Levant stondt geopend te worden. Zy beslooten, hierom, *Kornelis Haga* van Schiedam, tegen den winter, af te vaardigen naar Konstantinopel, om een verbond te bewerken (*d*). Doch deez, in den aanvang des volgenden jaars, aldaar, aankomen, vondt de zaaken anders gesteld, dan hy gehoopt hadt. De Admiraal *Basfa*, die den Staaten de eerste opening tot een verbond gegeven hadt, was van zyn ampt verlaaten: de vreemde Gezanten, die zig aan het Turksche Hof onthielden, zelfs de Franschen en Engelschen, hadden naderlyge gerugten verspreid van de Vereenigde

Na-

(*d*) METEREN XXXII. Boek, f. 624 vers.

1611. —————
 Nederlanders, dezelve uitmaakende, voor eenen hoop zeefchuimers en weérspannelingen, om geene andere reden, dan om dat zy hun den handel in het Turksche Ryk misgunden. Men wilde Haga, hierom, slegts als een' byzonder' Perfoon, niet als een' Gezant van eenen vryen en onafhangkelyken Staat, gehoor verleenen. Doch hy weigerde dit zo bestendig, dat hy, eindelyk, een plegtig gehoor verwierf. Ook slaagde hy gelukkiglyk, in zyne handeling (e). In Hooimaand des jaars 1612, sloot hy een voordeelig Verbond van Vriendschap en Koophandel met den Sultan, *Achmet Chan*, bestaande uit vyfenzestig punten. De voorregten, aan de Franschen en Engelschen, in het Turksche Ryk, toegestaan, werden ook aan de Ingezetenenen der Vereenigde Gewesten vergund, en verscheiden' anderen, daarenboven (f). Haga stelde, sedert, *Consuls* aan, in de voornaamste havens van de Levant, die, eerlang, last ontvingen van de algemeene Staaten, waarnaar zy zig, in verscheiden' handelingen, omtrent Koopluiden en andere onderzaaten van den Vereenigden Staat aldaar, hadden te gedraagen (g). 't Verbond van Koophandel, waarvan wy gewaagd hebben, was zeer voordeelig voor de Hollanders en Zeeuwen, die, tot hiertoe, niet dan onder Fransche of Engelsche vlaggen,

Verbond
 tuschen
 den
 Grooten
 Heer en
 de Staan-
 ten.

(e) BAUDART. Memor. IV. Boek, bl. 179.

(f) Zie Resol Holl 26 Nov. 21 Dec. 1612, bl. 35. Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 383. DU MONT Corps Diplom. *Tuzo*. V. P. II. p. 205.

(g) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 1331, 1331 enz.

gen, in het Turksche Ryk, hadden mogen handelen (h). Ook strekte het tot weering der zeerooveryen, die, sedert eenigen tyd, sterk in zwang hadden gegaan, in de Middelandfche zee. Verscheiden' Natien, zelfs Engelschen en Hollanders, voegden zig, hier, by de Turken, om de Koopvaardyschepen van allerlei Landaart te berooven. Een Dordrechtenaar, *Simon de Danfer* genaamd, was één der vermaardsten van deeze rooveren. Deez' hadt zig, in 't jaar 1609, met vier schepen, welken hy bemagtigd hadt, naar Marseille begeben. Hy wist zig, sedert, de bescherming des Konings van Frankryk te verkrygen, en geneerde zig, eenigen tyd, met het geleiden der Fransche Koopvaarderen naar en van de Levant. Doch men meent, dat hy, in 't volgende jaar, door de Turken, omtrent Tunis, gevat, en, in den kerker, aan zyn einde geraakt is (i). 't Zeefchuimen ging egter, nog in dit jaar 1611, zynen gang. In Oogstmaand, kwam 'er niet slegts een streng Plakaat tegen uit (k); maar daar werdt ook eene Vloot van zeventien schepen in zee gezonden, onder den Heere van Hautain; die de vaart haast veiliger maakte (l).

1611.

Simon de Danfer van Dordrecht, befaamd zeefschuimer.

De Oostindische Maatschappyy, ondersteund door de algemeene Staaten, zondt, in 't najaar, eene Vloot van dertien schepen, rykelyk voorzien van Krygsbehoefsten, naar

XIII. Oostindische zaaken:

In-

(h) VAN BEN SANDE V. Boek, bl. 64.

(i) METELEN XXXI. Boek, f. 524. XXXII. Boek, f. 619.

(k) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kul. 979.

(l) METELEN XXXII. Boek, f. 629.

1611. Indie, om de schade te boeten, die zy, aldaar, in 't voorleeden jaar, geleeden hadt. In Wintermaand, verkogt zy omtrent agttien-duizend baalen Pepers, tot negenentwintig, eenendertig en drie-endertig grooten 't pond, in agttien maanden, elke negen maanden de helft, te betaalen: waarvan zy, door den tyd, omtrent zeshonderdvierentwintig-duizend guldens ontving (*m*). Men kan, hieruit, 't belang des Indifchen handels afneemen. De Vloot, die thans uitgerust werdt, of een gedeelte derzelve, ontmoette, omtrent de Kabo Verdifche Eilanden, zeventien Spaanfche Oorlogfchepen, met welken zy flaags raakte. 't Gevegt was hevig. Doch de Spaanfchen kreegen de nederlaag, verliezende alle hunne fchepen, op vier na (*n*).

Onlusten
tufchen
Graave
Enno en
de Stad
Embden.

't Vuur van oneenigheid tufchen den Graave van Oostfriesland en de Stad Embden was, onaangezien de tufchenspraak der Vereenigde Staaten (*o*), in den jaare 1609, wederom heviger ontfteken, dan te vooren (*p*). Graaf Enno hadt, in Herftmaand des gemelden jaars, eenen Landdag befchreeven, te Aurik, eene beflooten' Stad, alwaar hy zelfs een Slot hadt. De Embders hielden dit te ftryden met hunne voorregten, volgens welken, de Stenden van Oostfriesland, niet dan in open' Plaatfen, behoeven te vergaderen. Hopman *Herman Weffels* werdt, met een deel Krygsvolk, naar Aurik gezonden,

om

(*m*) METEREN XXXII. Boek, f. 629.

(*n*) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 64.

(*o*) Zie IX. Deel, bl. 312.

(*p*) Refol. Holl. 3 Febr. — 3 April 1610. bl. 5.

om de aangelegde Byeenkomst te verfooren. Hy raakte in de Stad, en handgemeen met 's Graaven soldaaten, die op 't Slot lagen; doch wel haast verdreeven werden. Toen werdt het Slot geplonderd, en eenige Heeren gevangen genomen. De Raad van Embden veroordeelde nogtans dit bedryf, gelyk, federt, ook de algemeene Staaten deeden. De gevangenen werden, terstond, geslaakt. eenige geplonderde goederen te rug gegeven, en Wesfels in hegtenis genomen. De Gemagtigden van den Graave en van de Stad verscheenen, wederom, in den Haage, in 't begin des jaars 1610 (q). Men handelde, hier, eenen geruimen tyd. Doch de Staaten zonden, in de Lente des jaars 1611, zeven Gemagtigden naar Oostfriesland, om een Verdrag te doen sluiten, waarvan men, ondertusfchen, de voorwaarden ontworpen hadt. Dit geschiedde, op den twintigsten van Bloei maand, te Oosterhuizen. 't Verdrag werdt eerst getekend door Graave Enno; toen, door de Gemagtigden der algemeene Staaten; vervolgens, door die van de Oostfriesche Ridderfchap, van de Steden Embden, Norden en Aurik en van den Huismans stand (r).

De Kerkelyke geschillen, in de Vereenigde Gewesten, begonden langs hoe zorgelyker te worden. Terwyl de stukken, door beide de partyen, ter Staatsvergaderinge van Holland ingeleverd, aan de Edele en Ste-

XIV.
Besluit
der Staa-
ten van
Holland
op de
Kerkely-

(q) METELEN XXXI. Boek, f. 591 vers.

(r) METELEN XXXI. Boek, f. 624 vers.

1611. Steden waren overgezonden (s), hadden de
 ke ge- Staaten, andermaal, den vyftienden van
 schillen. Slagtmaand, beslooten „ dat men niemant
 „ de vyf punten der Remonstranten opdrin-
 „ gen zou; doch dat ook niemant boven
 „ dezelve bezwaard zou worden, en dat par-
 „ tyen elkanderen broederlyk zouden heb-
 „ ben te draagen (t).” Doch men schikte
 Vorstius Steden verdedigden, meende men, Vorstius te
 wordt sferk, die gehouden werdt, ruimer te gaan
 gefchorst dan zy zelve deden, en eerlang, met be-
 in zynen houdenis zyner wedde, gefchorst werdt in
 dienst. zyn Ampt, eer hy 't nog geoefend hadt (u).

Gomarus Gomarus hadt, reeds te vooren, zynen dienst
 vertrekr. opgezeid en deeze Landen verlaaten (v): in
 beider plaats, werden, in 't volgende jaar,
 Polyander en beroepen *Joannes Polyander*, die 't gevoelen
 Episcopus ko- der Contraremonstranten aanhing, en *Simon*
 men in *Episcopus* (w), die dat der Remonstranten
 hunne verdedigd hadt, in de Haagfche Conferen-
 plaats. tie. De Heeren Curateuren der Leidfche
 Hooge Schoole fcheenen dus, even als de
 Staaten, beiden den partyen gelyk voorregt
 te willen geeven, en, op deeze wyze, de
 rust te willen bewaaren. De Advokaat Ol-
 denbarneveld, die zeer drong op de vrede
 onder de Kerkelyken, hadt ook, op nieuws,
 op het tapyt gebragt, het Ontwerp der Ker-
 kenordering van den jaare 1591 (x), waar-
 by

1591.

(s) Zie hier voor, bl. 37.

(t) BAUDART. *Mémor. II. Boek, bl. 38.*

(u) UYIENBOGAERT, bl. 574.

(v) TRIGLAND bl. 625.

(w) UYIENBOGAERT, bl. 590.

(x) BRANDT II. *Deel, bl. 170.*

by der burgerlyke Overheid groot gezag ge- 1611.
 laaten werdt, over Kerkelyke zaaken, met
 naame, over 't beroep der Kerkendienaren
 (y). Hoognoodig hieldt hy, in deezen tyd,
 het vaststellen deezer Kerkenordening, om
 dat men, door middel derzelve, met dertyd,
 alomme, vreedzaame Predikanten zou kon-
 nen bekomen. Ook werdt, in Sprokkel-
 maand des jaars 1612, beslooten „ dat elke 1612.
 „ Stad of Dorp zig, zo 't de Regeering, al-
 „ daar, geraaden vindt, in 't beroepen der
 „ Kerkendienaren, by voorraad, naar de
 „ gemelde Kerkenordening, zou mogen
 „ schikken, uit den naame van 's Lands
 „ Staaten (z).” By de Staaten van Utrecht, Kerken-
 werdt, ten zelfden tyde, diergelyke Ker- orde van
 kenordening ontworpen, en, daarna, by Utrecht.
 voorraad, vastgesteld (a). De Contraremon-
 stranten vonden egter, in 't algemeen, geen
 gevallen in deeze Kerkenordeningen, en
 minst in de laatste, die, omtrent de Leer,
 Plegtigheden en Kerkentugt, regels voor-
 schreef, welken zy hielden verder te gaan
 dan het der burgerlyke Overheid toestondt.
 Zy verlangden, derhalve, naar eene Sino-
 de, waarin alles kerkelyk geregeld zou
 worden: doch wilden niet hooren van het
 overzien der Belydenisse en Catechismus,
 waarop de Remonstranten bleeven staan.

Midlerwyl, arbeidde men, in verschei- Kornelis
 den' Steden, om de Predikanten te houden, Gefelius,
 tot het naarkomen der Staatsbesluiten, ter
 be- Contraremon-
 strantsch

(y) Zie Groot-Plakaatb. III. Deel. bl. 459.

(z) Groot-Plakaatb. III. Deel. bl. 460.

(a) Groot Ur. Plakaatb. I. Deel, bl. 359.

1612. behoudenis van rust en eendragt genomen. Te Rotterdam was, in Wynmaand des voorleeden jaars, de Predikant *Kornelis Gefelius*, die, naar 't oordeel der Wethouderschap, te hevig uitvoer van den Predikstoel tegen de Remonstranten, afgezet van zynen dienst. Doch als hy, daarna, bestondt afgezonderde Vergaderingen te houden, en zig, en den zynen den naam van de *Kruiskerk* te geeven, werdt hem, in Sprokkelmaand daaraan, de Stad ontzeid. En toen hy weigerde te vertrekken, leide de Baljuw, met zyne dienaars, hem, des morgens voor zesfen, ter poorte uit. Hy verdedigde zig, federt, in openbaaren druk, zeggende „ dat hy, slegts „ in 't algemeen en zonder iemand te noemen, tegen verleiders en vyanden der Kerke, gepredikt hadt, 't welk men hadt goedgevonden toe te pasfen, op zyne Remonstrantsche medeleeraars (b).” Voorts ving hy terstond aan te prediken te Schiedam en te Delftshaven, daar hem veele Rotterdammers kwamen hooren, die, federt, ook by andere Contraremonstrantsche Predikanten, te Schiedam en op de Dorpen, ter preeke en ten Avondmaal gingen: waarom zy, by de Remonstranten, den scheldnaam van *Slykgezuzen* kreegen (c). Gefelius werdt, eerlang, te Edam, beroepen. Midlerwyl, hielt men, binnen Rotterdam, nog afgezonderde Vergaderingen, onaangezien de Wethouderschap de zelve, op den vyfden van Lentemaand, open

(b) BRANDT II. Deel, bl. 120-124.

(c) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 63.

openlyk verboden hadt, eene boete stellende van honderd guldens, op het aanleggen van zulke Vergaderingen, en van tweehonderd guldens, op het leenen van eene plaats tot dezelve (d). 1612.

Doch gelyk men, te Rotterdam, den Contraremonstranten belet hadt, naar hunnen zin, te prediken, zegt men, op andere plaatsen, de Remonstranten van den predikstoel te houden. Te Warmenhuizen, was *Petrus Emilius*, Remonstrantsgezind, naar de Kerkenordering des jaars 1591, tot Predikant beroepen. Doch 't gemeen, van buiten opgemaakt, hieldt hem uit de Kerke. Men sloot de kerkdeur, met nieuwe sloten, en sloeg 'er paalen voor. Willem Bardes, Heer van Warmenhuizen, moest geweld gebruiken, om de Kerk open te krygen. Doch 't beroep op *Emilius* bleef steeken: en 't hadt, naderhand, nog veele moeite in, eenen Predikant te krygen, tot redelyk genoeg van den Heer en van de Gemeente (e).

Moeite te Warmenhuizen, tegen een Remonstrantsch Predikant.

In Gelderland en in Overysfel, begonden zig, ten deezen tyde, verscheiden' Predikanten te verklaaren, voor 't gevoelen der Remonstranten, met naame te Nieuwmegen, te Bommel, en te Tiel; schoon zy, kort te vooren, in eene Synode, te Harderwyk, hadden helpen vast stellen, dat de Belydenis en Catechismus, in allen deele, schriftuurlyk waren. In 't Kwartier der Veluwe, waren

Staat der Kerken in Gelderland.

(d) BAUDART. Mem. II. Boek, bl. 97. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 66.

(e) Resol. Holl. 6 Aug. 27 Sept. 1612. bl. 191, 237. UXTENOC. bl. 600, 601. BRANDT II. Deel, bl. 186.

1612. ren de meesten, in dat van Zutphen, alle de
 ——— Predikanten den Contraremonstranten toe-
 gedaan. Te Arnhem alleen, hadt men twee
 Overys- Remonstrantsche Predikanten. In Overysfel,
 fel, Zee- waren 'er verscheiden', met naame te De-
 land, venter, te Kampen, en in eenige Dorpen.
 Fries- Doch in Zeeland, in Friesland, en in Gro-
 land en ningen en Ommelanden, hielden de Predi-
 Gronin- kanten allen de Contraremonstrantsche zy-
 gen. de (f).

Keizer In 't weerdlyke, gebeurde, dit jaar, wei-
 Rudolf nig van belang, welk wy niet, te vooren,
 de II. gemeld hebben. Alleenlyk, moeten wy nog
 sterft. aantekenen, dat Keizer Rudolf de II, op
 Matthias den tienden van Louwmaand, te Praag, o-
 wordt verleeden zynde (g), door zynen Broeder,
 Keizer. *Matthias*, Koning van Hongarye, den zelf-
 den, die, in den jaare 1577, tot de Regee-
 ring der Nederlanden beroepen geweest was
 (h), in de Keizerlyke waardigheid, opge-
 volgd werdt (i).

XV. Tot hiertoe, hadt zig Prins Maurits weinig
 Prins gemoeil met de Kerkelyke gefchillen. De
 Maurits Remonstranten hielden egter, dat hy hun
 schynt niet gunstig was: voornaamlyk, zo zy dag-
 den Re- ten, om dat ze zig, te dikwils, aan Olden-
 mon- barneveld vervoegden, dien zy zagen, dat
 stranten de onderlinge eendragt aanriedt, waartoe
 niet gunstig; zy zig ook genegen verklaard hadden. Joa-
 die zig nes Uitenbogaard, Remonstrantsch Predi-
 meest aan kant in den Haage, hadt, al van 't jaar 1599
 Olden- af,

(f) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 65.

(g) MEYEREN XXXII. *Boek*, f. 629. *versf.*

(h) Zie VII. *Deel*, bl. 172.

(i) *Voisq DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 193.*

WILLEM LODEWYK,
Graaf van Nassau,
Stadhouder van Friesland en Groningen.

J. Schouman del.

J. Houbraken fec.

Is. Teyler engrav.

af, ingang gehad by den Advokaat (*k*), en hem ging na „dat hy Oldenbarneveld be-
 „ las, en Oldenbarneveld de Staaten.” Doch tegen 't aanhouden van Vorstius, hadt de Prins zig openlyk verklaard, te kennen ge-
 vende „dat Uitenbogaard hem deezen man,
 „ ten onregte, zo hoog hadt aangepreezen.”
 Hieruit, werdt het eerste vermoeden ge-
 schept, dat de Prins den Remonstranten niet
 toegedaan was (*l*). Ook namen de Contra-
 remonstranten, schier van deezen tyd af, hun-
 ne toevlugt tot zyne Doorlugtigheid. Graaf
 Willem Lodewyk was den Remonstranten
 ook ongenegen. En *Melander*, Geheimschry-
 ver van Prinsse Maurits, hadt Uitenbogaard
 verhaald, dat deeze Graaf den Prins hadt
 zoeken te beweegen, om zig te stellen tegen
 de Remonstranten, of tegen de Regenten,
 die hun gunstig waren (*m*). Nogtans sloeg
 Graaf Willem, die zig, omtrent den aan-
 vang des jaars 1613, in den Haage ophieldt,
 aan eenige Predikanten van beiderlei gezind-
 heid het houden van eene Byeenkomst voor,
 om, in dezelve, in kleiner getal, dan zy,
 te vooren, in den Haage, vergaderd ge-
 weest waren, te arbeiden tot vrede en ee-
 nigheid. De Staaten zelve hadden, reeds
 te vooren, hunnen Gekommitteerden Raad-
 den gelast, zulk eene samenkomst te bevoor-
 deren. Drie Predikanten van elke zyde ver-
 gaderden, hierop, den zesentwintigsten van
 Sprokkelmaand, te Delft. De Remonstran-
 ten

1612.

barne-
veld ver-
voegen.

1613.

Confere-
entie te
Delft.(*k*) UYTENBOG. Leven en Kerkel. bedien. Cap. II. bl. 14.(*l*) BRANDT II. Deel, bl. 169, 170.(*m*) UYTENBOG. Dagregister by BRANDT II. Deel, bl. 206.

1613. ten begeerden, dat men hunne vyf punten verdraaglyk verklaarde, waartoe de anderen niet verstaan konden. Een derzelve zeide ronduit het tegendeel. De Contraremonstranten vorderden, daarentegen, dat de anderen zig zouden verklaren, op meer dan dertig punten, welken zy hun voorleiden. De Remonstranten verzogten tyd van beraad, waarmede de famenkomst scheidde, houdende de Contraremonstranten voor zeker, dat de geschillen, niét dan door eene Nationale Sinode, te beslegten waren. De Staaten van Holland vonden, daarna, ondienstig, dat men, van de Remonstrantsche zyde, op de voorgelegde punten, antwoordde, oordeelende zy, dat men de Remonstranten, by wyze van beschuldiging en bewys, niét by wyze van onderzoek, van vreemde stellingen moest zoeken te overtuigen (n).

De Koning van Groot-Brittanje schryft den Staaten, dat hy de vyf punten verdraaglyk hielt.

Midlerwyl, hadt Oldenbarneveld den Koning van Groot-Brittanje, door den Staatfchen Gezant, Noël de Karon, die, onlangs, in Holland geweest was, den staat der Kerkelyke geschillen, hier te Lande, doen vertoonen, en te wege gebragt, dat de Koning den algemeenen Staaten, en daarna ook den Staaten van Holland schreef, dat hy de Leer, die wederzyds betwist werdt, verdraaglyk hielt (o). Koning Jakob liet zig voorstaan, dat hy de Godgeleerde geschillen in den grond verstondt. In 't jaar 1610, hadt hy den Staatfchen buitengewoone

(n) Resol. Holl. 5-29 Maart 1613. bl. 3. TRIGLAND. bl. 642-648. URRENBEG. bl. 601-605.

(o) Zie Resol. Holl. 5-29 Maart 1613. bl. 4, 23.

nen gezanten reeds te kennen gegeven, dat men ze niet op den Predikstoel brengen, maar in stilte dulden moest (p). Doch tegen Vorstius hadt hy zig, daarna, heftiglyk verklaard (q), in eenige brieven, in welken hy ook de Remonstranten in 't gemcen, als Ketters en Scheurmaakers, hadt afgemaald (r). Men verwonderde zig, hierom, over de brieven, welken hy nu herwaards zondt. De Contra-remonstranten hielden, dat de ontwerpen hier gemaakt waren, en dat men, daarop, 's Konings goedkeuring, looslyk, hadt weeten te verkrygen. De beroemde *Hugo de Groot*, thans Advokaat Fiscaal der Staaten van Holland, werdt gehouden voor den opsteller van 't geschrift, waarin men den Koning den staat der geschillen vertoond hadt: zelfs zou hy de brieven ontworpen hebben, welken de Koning herwaards zondt; doch hy heeft dit beide, naderhand, duidelyk ontkend (s). Ondertusfchen, zogten de Contra-remonstranten, door redenen en schriften, den jongsten raad des Konings van Groot-Brittanje vrugteloos te maaken. De Groot, die thans, om zaaken der Oostindische Maatschappy, in Engeland, was, arbeidde hier-tegen, by verscheiden' voornaame Engelsche Geestelyken, en by den Koning zelven (t). Ook gaf hy, in dit zelfde jaar, een boek in 't licht, getiteld *Godsdienstigheid der Staaten*

1613.

De Groot
schryft
de Gods-
dienstig-
van

(p) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VI. bl. 56.

(q) RAPIN Tom. VII. p. 71, 72.

(r) BRANDT II. Deel, bl. 165.

(s) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VI. bl. 56.

(t) ULIENBOG. bl. 612-617. TRIGLAND. bl. 665.

1613. *van Holland en Westfriesland*, waarin hy 't gedrag der Staaten, in 't beveelen der verdraagzaamheid aan de verschillende partyen, geleerdelyk, verdedigde. 't Werk was, voornaamlyk, gerigt, tegen *Sibrandus Lubbertus*, Profesior te Franeker, die de Staaten, in zekere opdragt, scherp hadt doorgescreeken. Hy antwoordde de Groot wederom; doch zyn boek werdt, door de Staaten van Holland, als een *fameus libel*, verboden (u). Maar met dit schryven werdt de rust, die men zocht, niet bevorderd. De Remonstranten en Contraremonstranten vervoegden zig, eerlang, met nieuwe Vertoogen, by de Staaten van Holland, in welken, de eersten verzogten, dat den laatsten belet mogt worden, tegen hen, uit te vaaren op den Predikstoel, en hunne Leer voor onverdraaglyk te verklaren. Deezen spraken, daarentegen, het duldten der Remonstranten tegen, begerende, dat hun gelast mogt worden, te antwoorden op de punten, hun te Delft overgeleverd. De Staaten verbooden het uitgeeven van beide deeze schriften, op dat dezelve niet hinderlyk zyn mogten aan het besluit tot de vrede der Kerken, waarover zy tegenwoordig raadpleegden. Hugo de Groot, die, in Zomermaand, Pensionaris van Rotterdam geworden, en, wegens deeze Stad, ter Dagvaart gezonden was, hadt dit Besluit ontworpen; doch het werdt, meermaalen, in de Vergadering der Staaten, gelezen, herlezen, veranderd en beschaafd, inzonderheid,

beid der
Staaten
van Hol-
land.

De twee
partyen
doen
nieuwe
vertoog-
gen.

Raad-
pleeging-
en der
Staaten
van Hol-
land.

(u) Groot-Pla kaatb. I. Deel, kol. 457.

heid, op het aanhouden van Dordrecht, 1613.
 daar niet dan Contraremonstrantsche Predi-

kanten waren (v). In Louwmaand des vol-
 genden jaars, werdt het, eindelyk, goed-
 gekeurd, door de Edelen, Dordrecht, Haar-
 lem, Delft, Leiden, Gouda, Rotterdam,
 Gornichem, Schiedam, Schoonhoven, Brie-
 le, Alkmaar, Hoorn en Medenblik: waar-
 by zig, eindelyk, ook Monnikendam en Pur-
 merende voegden. Doch Amsterdam ver-
 klaarde rondelyk „niet te bewilligen in het
 „besluit, begeerende, dat zulks op den kant
 „zou worden aangetekend, of anders ver-
 „klaard, dat het besluit, by meerderheid
 „van stemmen, genomen was.” Die van
 Enkhuizen en Edam verklaarden, geenen last
 te hebben, om zig te voegen by de meer-
 derheid (w). 't Besluit liep op deezen zin:

„Dat de Staaten, gebruikende de magt, die
 „hun, als wettige hooge Overheid, toe-
 „kwam, belastten, dat men, in 't uitleg-
 „gen der H. Schriften, zou hebben te zor-
 „gen, om der Gemeente en goeden inge-
 „zetenen in te scherpen, dat het begin,
 „midden en einde van 's menschen zalig-
 „heid, met naame ook het geloof, niet
 „'s menschen natuurlyken kragten of wer-
 „ken; maar Gods genade, in Christus, al-
 „leen moest toegeschreeven worden; dat
 „God geene menschen ter verdoemenisse
 „geschaapen had; noch noodzaakte tot de
 „Zonde; noch noodigde tot de zaligheid,

Merk-
 waardig
 Besluit
 dermeer-
 derheid,
 tot vrede
 der Ker-
 ke.

„ ter-

(v) BRANDT II. *Deel*, bl. 225.

(w) Zie BRANDT II. *Deel*, bl. 232.

1613. „ terwyl hy beflooten hadt, hun die niet
 „ te geeven. Dat het, wyders, vry zou
 „ ftaan, over 't Leerftuk der Predestinatie
 „ of Godlyke Voorfchikking, in de Hoo-
 „ ge Schoolen en onder de Leeraars en ge-
 „ leerden, vriendelyk te redentwisten en te
 „ verfcillen; doch dat de Staaten niet ver-
 „ ftonden, dat deeze gefchillen, op den
 „ predikftoel of anders, onder 't gemeene
 „ volk, gebragt zouden worden: noch dat
 „ men iemant, die niet hooger leerde of
 „ gevoelde, dan dat God, van eeuwigheid,
 „ in Christus, ter eeuwiger zaligheid, ver-
 „ kooren hadt zulken, die, door zyne ge-
 „ nade, in Christus gelooven, en, by dit
 „ geloove, volharden zouden, en daaren-
 „ tegen ter verdoemenis verworpen zulken,
 „ die niet geloofden en in hun ongelooft
 „ bleeven; verder moeide, of drong hoo-
 „ ger te leeren: alzo de Staaten deeze Leer
 „ voor genoegzaam ter zaligheid en tot
 „ Christelyke fligting bekwaam hielden. Ein-
 „ delyk, belastten ze den Kerkendienaaren,
 „ zig, in alle andere punten der Leere, te
 „ houden aan Gods woord, en aan 't gene
 „ doorgaans, by de Hervormde Kerken,
 „ aangenomen, en, in dezelfde Kerken, hier
 „ te Lande, geleerd was, en zig, in liefde,
 „ eenigheid en goede fligtinge, te gedraa-
 „ gen, naar 't gene, by de voorgaande Staats-
 „ befluiten, was goedgevonden (x).” Op
 „ deeze wyze, meenden de meeste Leden van
 Hol-

(x) Zie Refol. Holl. 4 Nov. 1613 — 23 Januar. 1614. 44.
 41. Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 460.

Holland de rust in de Kerke te kunnen herstellen. Doch eer wy verhaalen, hoe hun Besluit, welk nogtans niet blykt, als een Staatsbesluit, uitgegeven geweest te zyn (y), opgenomen werdt, zal 't noodig zyn, tot het verhaal der weerdlyke zaaken van deezen tyd, te rug te keeren.

Tusfchen den Koning van Deenemarke en de Stad Lubek, was eenig misverftand gereezen, over het heffen van de Zondsche tollèn, die, ter gelegenheid van den Zweedschen Kryg, geweldig verhoogd waren. De ingezetenen der Vereenigde Gewesten leeden ook veel, door het verzwaaren deezer tollèn; waarom de Staaten, aangezigt door die van Lubek, zig ligtelyk lieten overhaalen, tot het maaken van een Verbond van onderlinge befcherminge met deeze Stad, voor den tyd van vyftien jaaren. Het werdt, op den negenden van Bloei maand des jaars 1613, getekend, en strekte tot beveiliging der wederzydsche Scheepvaart en Koophandel, door de Oost- en Noordzee, tot aan de hoofden toe. De Staaten zouden 't operbeleid hebben van 't gene, ingevolge van dit Verbond, zou ondernomen worden: waartoe de Stad Lubek, egter, vryelyk zou mogen stemmen (z). Sommigen voegen 'er by, dat de Staaten, tot de kosten des Verbonds, agt deelen, Lubek alleen een negende zou betaalen. Weinig dagen laater, slooten de Staaten een diergelyk Verbond voor vyftien

1613.

XVI.
Verbond
tusfchen
de Staaten
en de
Stad
Lubek.

Verbond
met eenige
jaa-

(y) TRIGLAND. bl. 673.

(z) Zie Refol. Holl. 1-23 May 1613. bl. 28. Groot-Plakkaatb. IV. Deel, bl. 273.

1613. jaaren met eenige Keur- en andere Vorſten van Duitschland, te weeten, Palts, Wurtemberg, Hefſen, Baden, Anhalt, Brandenburg en Oetingen, welk, voornaamlyk, op de Kleeffche en Gulikſche zaaken, zag, en in 't volgende jaar, nader verklaard en bevestigd werdt (a). De Duitſche Vorſten beloofden, by dit Verbond, de Staaten, in geval van oorloge, met drie-enveertigduizend guldens ter maand, te zullen onderſteunen. De Staaten zouden hun, daarentegen, met vierduizend man, byſtaan (b).

Verbond
met
Zwee-
den.

Doch Chriſtiaan de IV, bedugt voor de gevolgen van het Verbond met Lubek, ſchreef den Staaten, terſtond, dat hy de tolln verminderen zou, en hunnen onderzaaten niets, boven 't gene zy, twee jaaren te vooren, plagten te geeven, doen afvorderen: waarmede de gevreesde verwydering voorkomen werdt (c): ſchoon 't Verbond met Lubek niet nalaaten kon eenige verkoeling te maaken tuſſchen Koning Chriſtiaan en de Vereenigde Staaten (d). Doch het gaf, daarentegen, den Koning van Zweeden, Guſtaaf Adolf, aanleiding, om zynen Hofraad, *Jakob van Dyk*, herwaards te zenden, om, over diergelyk Verbond van onderlinge beſcherming, vriendschap en koophandel, in onderhandeling te treden. Het werdt, insgelyks, voor vyftien jaaren, op den vyfden

VARI

(a) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 267, 271. Refol. Holl. 1-23 May 1613. bl. 18.

(b) *Voiez DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 226.*

(c) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 66. BAUDART MEMOIR. V. Boek, bl. 44.

(d) Zie BESTUUGLIO Verhaatb. bl. 296, 297.

van Grasmaand des jaars 1614, geflooten (e). 1613.
 By nader Verdrag van den zelfden dag, werdt
 verklaard, dat men elkanderen, in geval van
 oorloge, met vierduizend man, bystaan zou
 (f). Te vooen, in Grasmaand des jaars
 1613, hadden de algemeene Staaten twee-
 honderd schippond of zestigduizend ponden
 Zweedsch Koper, tot veertig Ryksdaalders
 het schippond, van den Koning van Zweeden
 gekogt, om te Stokholm te ontvangen (g),
 en, waarschynlyk, hier, tot het gieten van
 geschut, of eenig ander werk, te gebruiken.
 Ondertuschen, kon de Koning van Deene-
 marke zulk eene enge verbindtenis met Zwee-
 den ook met geene günstige oogen aanzien.

De Verbonden met Zweeden en Lubek
 dienden tot beveiliging der Scheepvaart en
 Handel, die, omtrent deezen tyd, nog verder
 Noordwaards werdt voortgezet. Ter ge-
 legenheid der verscheiden' togten naar Nova
 Zembla en de Straat Waagats, om eene
 vaart naar China op te spooren, hadt men
 ontdekt, dat zig, hoog in 't Noorden, me-
 nigte van walvisfchen, walrusfen, robben,
 zeehonden en andere dieren onthielden, wier
 spek, huid en tanden, met merkelyk voor-
 deel, verhandeld konden worden. Ook had-
 den de Engelschen zig, al sedert eenige jaa-
 ren, begonnen toe te leggen op de Walvisch-
 vangst, die zy nog bleeven aanhouden. De
 onzen kreegen 'er dan ook lugt op. Eenige
 Hol-

Beginfels
 der Wal-
 visch-
 vangst:

(e) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 275.

(f) Zie Groot-Plakaatb. IV. Deel, bl. 278.

(g) Zie 't Koop-Contract by Du Mont Corpse Diplôm. Tome
 V. P. II. p. 223.

1613. Hollandfche Koopluiden rustten twee fchepen uit op de Walvischvangst, die, nogtans, door twee Engelfchen, aangetast, en van vangst en vischwant beroofd werden, zonder dat zy, in Engeland, hoe zeer 'er de Staa' gezant Karon op aanhieldt, vergoeding van fchade bekomen konden (h).

Opreg-
ting der
Noord-
fche
Maat-
fchap-
pye.

Zy gaven, nogtans, den moed niet op. *Lambert van Tweenhuizen, Jacques Nicquet, Jacques Mercys, Gillis Dodeur, Leonard Rans, Ysbrand Dobbens, Nikasius Kien, Antoni Monier, Dirk Adriaanszoon Levestein*, en veele andere ingezetenen der Vereenigde Gewesten maakten eene Maatfchappy uit, die, op den zeven-entwintigften van Louwmaand des jaars 1614, van de algemeene Staaten Oktroi verwierf, om, in dat en de twee volgende jaaren, alleen te mogen handelen en visfchen, op de kusten en Landen van Nova Zembla, tot de Straat Davis toe, met Spitsbergen, 't Beeren Eiland, Groenland en de andere Eilanden hieromtrent daaronder begreepen. Dit Oktroi werdt, naderhand, meer dan eens, verlengd. Ook kreeg, in 't jaar 1622, eene Zeeuwfche Maatfchappy verlof, om, dat jaar, nevens de Hollandfche, op 't Eiland Mauritijs, anders Jan-Mayen-Eiland, te mogen visfchen (i). De visfchery bragt der Noordfche Maatfchappye, in 't eerst, merkelyke voordeelen aan. Doch deezen verminderden, door den tyd; voornaamlyk, doordien men, gelyk vermoed werdt, met al te fterk te visfchen

(h) BAUDART. Mem. V. Boek, bl. 42.

(i) Zie Groot-Plakaatb. 1. Deel, kol. 669, 671, 673, 678. VELLUS HOORN, bl. 530.

schen, de walvisfchen schuw gemaakt en verjaagd hadt. 't Laatste Okroi der Maatschappye, welk, met het jaar 1642, ten einde liep, werdt niet wederom vernieuwd, en 't leedt niet lang daarna, of de Maatschappye was geheeliyk vernietigd. Sedert, is de Walvischvangst omtrent Groenland en Straat Davis, door byzondere Koopluiden, voortgezet; gelyk nog tegenwoordig geschiedt.

Kort na het opregten der Noordfche Maatschappye, welke men hoopte gelegenheid te zullen geeven tot het ontdekken van nieuwe Landen, verleenden de algemeene Staaten, by openbaaren Plakaate, aan elk, die eenig onbekend gewest opspoorde, verlof, om, vier reizen agtereen, met uitfluiting van alle anderen, op het zelve te mogen handelen; mids hy, van de eerste ontdekking t'huis gekomen, binnen veertien dagen, verslag van zyn wedervaaren deedt, aan de algemeene Staaten (k).

Voorregt voor de ontdekkers van nieuwe Landen.

In Oostindie, was, reeds meer dan eens, merkelyk misnoegen gereezen, tusschen de Engelschen en Nederlanders, die elkanderen beschuldigden van 't inslaan van slinksche wegen, om elkanderen den handel te bederven, of te beletten. De Engelschen vorderden vryen handel op zulke Plaatsen, alwaar de Indiaanen zig verbonden hadden, om hunne vrugten alleen aan de onzen te leveren; zonder dat zy iets wilden draagen in de onkosten, die men hadt moeten doen, en nog doen zou, om den handel, tegen de

XVII. Gezantschap naar Engeland, over zaken, de Oostindische Maatschappye betreffende.

(k) Groot-Plakaath. I. Deel, kol. 563.

1613.

vyandlykheden der Spanjaarden en Portugeezen, te beschermen (l). Het berooven der Hollandfche Walvischvangeren door de Engelfchen, die oordeelden, alleen regt te hebben, tot het bevisfchen der afgelegen' Noordsche gewesten, was hierby gekomen. Om beide deeze gefchillen by te leggen, zonden de algemeene Staaten, in de Lente deezes jaars, Reinier Pauw, Oud Burgemeester van Amsterdam, *Jakob Boreel*, Oud Burgemeester van Middelburg, *Dirk Meerman*, Schepen en Raad van Delft, en Hugo de Groot, nu nog Advokaat Fiskaal der Staaten van Holland, naar Engeland af. De Koning, die, onlangs, Prins Maurits met de Ridderorde van den Kousfeband vereerd hadt (m), fcheen genegen, tot het vereffenen der gefchillen (n). Ook werden de Oostindifchen, eerlang, tot genoeg der Maatschappye, afgedaan: waarin de Groot zig zulks gekweeten hadt, dat hy, deswege, veel meende verdiend te hebben, by de Maatschappye en by 't Vaderland (o). Doch de fchade, den Walvischvangeren toegebracht, fchynen de Engelfchen niet te hebben willen vergoeden: waarom de algemeene Staaten, federt, geraaden vonden, der Noordsche Maatschappye te beveelen, dat zy haare fchepen, na deezen, van gefchut en krygsbehoeften hadt te voorzien (p): 't welk van zulk een gevolg was,

(l) Refol. Holl. 4-17 Maart 1615. bl. 5.

(m) RAPIN Tom. VII. p. 76. UITENBOGAERT, bl. 601.

(n) Vide Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 205.

(o) GROTIUS Verantw. Hoofdst. XIX. bl. 209, 214. C.

BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 45.

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 673.

was, dat haare Walvischvangers, in 't jaar 1617, wederom, door de Engelschen, aangetast zynde, dezelve te magtig werden, een Engelsch schip overmeesterden, en herwaards bragten. Doch 't werd, door 's Lands Staaten, terstond, vry gegeven (q). In de Indien, werdt het Bestand kwalyk onderhouden. Men klaagde, van wederzyde. De algemeene Staaten gaven, daarna, den die-naaren der Oostindische Maatschappye bevel, hoe zy zig te gedraagen hadden, als zy werden aangetast, door de Spanjaards of Portugeezen; doch verbooden hun, uitdrukkelyk, de vyandlykheden eerst te beginnen (r).

Sedert het inneemen van Gulik, door Prinse Maurits, scheenen de Vorsten bezitters, eenen geruimen tyd, goed verstand te houden met elkanderen. Zy ondernamen, in 't jaar 1612, het Dorp Mulheim aan de Roer tot eene Stad te verheffen, en met verscheiden' voorregten te voorzien, waardoor zy die van Keulen merkelyk benadeelden, en groot misnoegen tegen zig verwekten (s). Doch hierdoor werdt de eendragt onder hen niet gestoord, Alleenlyk gaf het verschil van Godsdienst, somtyds, eenige gelegenheid tot twist onder de Vorsten (t): alzo de Keurvorst van Brandenburg, die, in 't jaar 1611, door Sigismond, Koning van Poolen, met

XVIII.
Staat der
zaaken
van Gu-
lik en
Kleeve.

(q) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 72.

(r) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 2272, 2273.

(s) BAUDART. Memor. IV. Boek, bl. 222, 227. V. Boek, bl. 28, 42. VI. Boek, bl. 8.

(t) BAUDART. Mem. VI. Boek, bl. 12.

1613. met Pruiften beleend zynde (u), nu ook den titel van *Hertog van Pruiften* voerde, de Kalvinifche, de Paltsgraaf van Nieuwburg de Lutherfche Leer beleedt (v). De Vereenigde Staaten, die de Vorften meest onderfteund hadden, fcheenen, nogtans, meer tot Brandenburg, dan tot Nieuwburg genegen; waarvan de overeenkomst in gevoelen, veelligt, eene der oorzaaken was. Nieuwburg, dit bevroedende, zocht zig naauwer te verbinden, met de Roomfche Mogendheden in Duifchland: waardoor de eerfte grond gelegd werdt van de openbaare tweedragt, tuffchen de twee Vorften. Om trent het einde deezes jaars, tradt hy in 't Huwelyk met eene Zuster des Hertogs van Beyeren en des tegenwoordigen Aartsbifchops van Keulen, *Ferdinand*, die den Aartsbifchop Ernst, in Lentemaand des jaars 1612, was opgevolgd (w). Ook leedt het niet lang, of hy deedt openbaare belydenis van den Roomfchen Godsdienst (x). De Keurvorst van Brandenburg fchepte met reden agterdocht uit deeze verandering, en uit de geduurige onderhandelingen met den Keurvorst van Keulen, Broeder des Hertogs van Beieren, die 'er op volgden. Hy zocht zig, hierom, met hulp van eenig Staatsch Krygsvolk, welk op de grenzen lag, by verrasfing, meester te maaken van Duffeldorf, eer hy

(u) *Voeiz Du MONT* Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 179, 181, 183, 193, 195, 196, 197. *METER. XXXII. Boek, f. 62b.*

(v) BENTIVOGLIO Verhaalb. bl. 437, 438.

(w) BAUDART. MEMOR. IV. Boek, bl. 177.

(x) BENTIVOGLIO bl. 438, 439, 454. BAUDART. MEMOR. V. Boek, bl. 43.

hy van zynen mededinger voorkomen werdt. 1613.
 Doch de aanflag werdt ontdekt, en mislukte. De Aartshertogen oordeelden, dat het nu tyd was om zig te wapenen, en zig de zaake van Kleeve en Gulik nader aan te trekken (y). De Vereenigde Staaten kreegen 'er zo dra geene kennis van, of zy maakten zig, insgelyks, gereed tot eenen veldtogt. Beide vermaanden zy, onderrusfchen, de Vorften tot Vrede. Ook werdt 'er, in de Lente des jaars 1614, eene byeenkomst gehouden te Naumburg, zonder dat 'er egter iet geslooten werdt (z). 1614.
 Wat laater, in Zommermaand, kwam men nog eens te Wezel byeen, met gelyken uitflag (a). De Vereenigde Staaten hadden hier ook hunne Gemagtigden gehad. De Keurvorst hadt, in Bloeiimaand, op een vermoeden, dat de Paltsgraaf zig zogt meester te maaken van het Kasteel van Gulik, zynen slag waargenomen, en 'er zig in geworpen, met eenig Staatsch volk, de Nieuwburgsche troepen uit het Kasteel en de Stad verdryvende, en de bezetting, met Staatfche knegten, versterkende. Hierop, hadt de Paltsgraaf Duseldorp overmeesterd; waarmede de vyandlykheden, van wederzyde, openlyk, begonnen waren (b). De Vereenigde Staaten be-
 tuigden, nogtans, dat zy Gulik hadden helpen verzekeren, om de rust te beter te be-
 waaren, onder de Vorften, die anders, door
 de

(y) BENTIVOGLIO *bl.* 442, 443.(z) BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl.* 21.(a) BENTIVOG. *bl.* 453. BAUDART. *Memor. VI. Boek, bl.* 21.(b) BENTIVOGLIO *bl.* 445, 446.

1614.

Krygs-
magt der
Aarts-
toge in
Staaten.

de wapenen, schein te zullen verbroken worden. Doch de Aartshertogen dagten, dat zy voet, in de Kleeffche en Gulikfche Landen, zогten te krygen, tot hun eigen voordeel (c). De Spanjaards, die zig in Brabant onthielden, morden over de nadeelige gevolgen van 't Bestand, en hitften Albertus ten oorloge op (d). Hy hadt, in 't voorjaar, niet boven de agtduizend knechten en twaalfhonderd Ruiters in dienst, daar de Vereenigde Staaten, daadelyk, meer dan twintigduizend knechten en vyfentwintighonderd Ruiters op de been hadden (e). Men hadt, hierom, te Brusfel, beslooten, nog twaalfduizend knechten en dertienhonderd Ruiters te werven, en onderftand in geld uit Spanje verzogt en bekomen (f). De gezanten van Frankryk en Engeland zогten deeze werving te ontraaden, den Aartshertogen verzekerende, dat de Staaten Gulik ruimen zouden, zo dra de Vorften zig zouden verdraagen hebben. Doch men hadt hier geene ooren naar (g). 't Leger der Aartshertogen trok te Maastricht byeen. De Markgraaf Spinola stelde zig aan 't hoofd van het zelve, en brak op van Maastricht, in 't begin van Oogstmaand. De Vereenigde Staaten, vermoedende, dat men 't op Gulik gemunt hadt, hadden zorg gedraagen om de Stad, rykelyk, te voorzien van volk, welk, onder Graave Fredrik Henrik, derwaards

ge-

(c) BENTIVOGLIO bl. 459, 461.

(d) BENTIVOGLIO bl. 448.

(e) BENTIVOGLIO bl. 451.

(f) BENTIVOGLIO bl. 456, 457.

(g) BENTIVOGLIO bl. 462.

gezonden was (*b*). Ook hadt men 'er zo groot een' voorraad van eetwaaren binnen gebragt. als of men voor een langduurig beleg gevreesd hadt. Doch Spinola hadt andere oogmerken, die zig, wel haast, openbaarden.

Wy hebben, te vooren (*i*), verhaald, hoe de Hervormden, die te Aken in de Regeering plagten te zyn, in 't jaar 1598, van alle bewind ontzet werden. Sedert, hadt men, in deeze Rykstad, alleen Roomschegezinde Regenten gehad, die, in heimelyk Verbond staande met den Aartshertoge Albertus (*k*), de Hervormden in 't gemeen, en met naame ook de afgezette Regenten, zwaarlyk, verdrukten, dezelve, met gevangenis, geldboeten en ballingschap, straffende (*l*). Dit duurde, tot in 't jaar 1611; wanneer eenigen, zig in hunne ballingschap niet konnende gerust houden, eene beweging verwekten, onder 't volk, welk, rennende naar 't Raadhuis, de Raaden in hegtenis nam; doch sedert ontfloeg, midt zy behoorlyke rekening deeden, en der Burgerye, ook in andere opzigten, genoeg gaven. De beroerte werdt egter niet gestild, dan door tusschenpraak des Konings van Frankryk, en der Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg (*m*). De Hervormden werden, eerlang, hersteld in de Regeering, en verwierven de vrye oefening van hunnen Godsdienst. De Aartsher-

1614.

XIX.
Tegenwoordige toestand van Aken.

(*b*) Refol. Holl. 1-19 July 1614. bl. 69, 70. BAUDART, Mémor. VI. Boek, bl. 39.

(*i*) IX. Deel, bl. 23.

(*k*) GROTH Hist. Libr. XVII. p. 472.

(*l*) METEREN XXVI. Boek, f. 407, 499.

(*m*) METEREN XXXII. Boek, f. 623.

1614. togen, die, gelyk hunne voorzaaten, de Hertogen van Brabant, Aken gaarne onder hunne gehoorzaamheid gebragt zouden hebben, zagen de omkeering binnen deeze Stad aan, met veel misnoegen. De Keizer zelf sprak een vonnis uit tegen Aken, in den aanvang deezes jaars 1614, en gaf den Aarts-hertoge Albertus en den Keurvorst van Keulen magt, om, in gevolge van het zelve, alles, aldaar, in den voorigen staat, te herstellen (*n*). Spinola hadt dan heimelyken last gekreegen, om zig, in de eerste plaats, van Aken te verzekeren, gelyk hy, zonder slag of stoot, uit 's Keizers naam, deedt, op den eenentwintigsten van Oostmaand. Zo dra hy in de Stad gekomen was, verfelde hy de Wet, en deedt de oefening van den Onroomschen Godsdienst ophouden (*o*). Naderhand, werden 'er verscheiden' Burgers, over de voorige beroerten, te regt gesteld, en, met de dood of met ballingschap, gestraft (*p*). Na 't inneemen van Aken en 't slegten van Mulheim, welk 'er op volgde, maakte hy zig, zonder moeite, meester van Duuren, Orfoi, Duisberg, Kaster, 's Greevenbroek en Berchem. Eindelyk, toog hy, op den zevenden van Herfstmaand, voor Wezel, alwaar men hem, na eenigen geringen tegenstand, insgelyks, de poorten opende (*q*).

Spinola maakt zig meester van deeze Stad. Hy neemt Duuren, Orfoi, Duisberg en andere Plaatsen in. Ook Wezel.

Prins Maurits

Midlerwyl was ook Prins Maurits opgebroken met het Staatsche Leger, en te laat ge-

(*n*) *Voies Du MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 235.*

(*o*) BAUDART. MEMOR. VI. *Boek, bl. 34, 40.*

(*p*) BAUDART. MEMOR. VIII. *Boek, bl. 69 enz.*

(*q*) BAUDART, MEMOR. VI. *Boek, bl. 41.*

gekomen zynde, om, binnen Wezel, ontvangen te worden, hadt hy zig meester gemaakt van Emmerik en Rees: naderhand, ook Goch, Kraanenburg en Gennip, met Staatsch of Brandenburgsch volk, bezettende. Zante, alwaar hy, insgelyks, gaarne bezetting gelegd zou hebben, werdt, eer hy 't verwagte, door Spinola, ingenomen (r). Prins Maurits nam, daarna, ook verscheiden' Plaatsen in, in het Graaffschap Mark, terwyl Spinola, aan 't versterken van Wezel, deedt arbeiden (s). Dit wederzydsch inneemen van Steden geschiedde, zonder dat de Legers elkanderen eenigen tegenstand deden. Men wilde het Bestand niet breeken, en de tegenwoordige krygsbedryven aangemerkt hebben, als geschiedende alleenlyk, tot bevordering of herstelling der rust, in onzydige Landen. De bevelhebbers en krygsknegten van de eene en de andere partye ontmoetten en bejegenden elkanderen, dikwils, vriendelyk (t). De Legers lagen naauwlyks twee mylen van elkanderen. Spinola hadt zig by Wezel, Maurits by Rees nedergeslaagen.

1614
—
bezet
Emme-
rik, Rees,
Goch en
andere
Plaatsen.

Terwyl de Staatfche bezetting in Goch lag, werdt *Goosfen Eicken*, een der Burgemeesteren deezer Stad, die Roomschegezind was, door zekeren Weever, bedraagen, als of hy heimelyk handelde, om de Stad aan Spinola te leveren. De bevelhebber deedt hem en eenigen der zynen terstond vatten. Een derzelve werd zwaarlyk gepynigd; doch ont- kwam,

Voorval
te Goch.

(r) BAUDART. MEMOR. VI. Boek, bl. 42.

(s) BAUDART. MEMOR. VI. Boek, bl. 43.

(t) BENTIVOGLIO, bl. 436.

1614. kwam, kort hierop, uit de hegtenis, en bragt te wege, dat het stuk, door Gemagtigden, uit den Haage, nader onderzocht werdt. Men bevondt, eindelyk, dat de Weever tot het beschuldigen van Exken verleid was, door den Predikant *Petrus Ceporinus*, gebeeten op den Burgemeester, om dat deeze hem de inkomsten eener Roomfche Pastorye in Goch geweigerd hadt (u).

Onderhandeling te Zante.

De Koningen van Frankryk en Groot-Britanje zonden, eerlang, hunne gezanten naar de Legers, om eene vrede tusfchen de twee Vorsten te bemiddelen. De Aartshertogen en Staaten hadden hier ook hunne Gemagtigden. Men kwam, in 't begin van Wynmaand, by een, te Zante. De voornaamfte zwaarigheid in de handeling betrof het Kasteel van Gulik, welk, de sterkfte Plaats des gantschen Lands zynde, de Vorsten elkanderen misgunden. Men floeg dan voor, het Kasteel te flegten, naar den kant der Stad, of het in bewaaringe te geeven aan de Staaten, terwyl Wezel in de handen der Aartshertogen blyven zou. De Fransche, Engelsche en Staatfche Gemagtigden neigden voor den eerften, de Aartshertogen voor den tweeden voorflag. Omtrent de regeering der Landen, begreep men, dat een der Vorsten de verdeeling zou doen, waaruit de andere de keus hebben zou: 't welk Nieuwburg best aafstondt: of, dat ieder de helft van 't Land, zes maanden in 't jaar, en de andere helft, de andere zes maanden, regeeren zou: waar

in

(u) DUINGLO Verantw. I. Deel, li. 171 enz.

in Brandenburg en de Staatſchen meer ge- 1614
 vallen hadden. Ook neigden 'er, eerlang, —
 de Franſchen en Engelfchen toe (v). Nader Verdrag,
 hand, veranderde men egter van gedagten, aldaar
 „ Men verdeelde de Landen, in twee dee- gemaakt.
 „ len, ſtellende Kleeve, Mark, Ravensberg,
 „ Ravenſtein en eenige goederen in Brabant
 „ en Vlaanderen voor één deel, en Gulik
 „ en Berg, met het gene 'er toe behoort,
 „ voor het ander: om 't bezit van welke
 „ twee deelen, de Vorſten looten zouden.”
 Voorts, kwam men overeen „ dat het vreemd
 „ krygsvolk, terſtond, vertrekken zou; dat
 „ de Vorſten geene Plaatsen in de magt van
 „ eenen derden zouden ſtellen, en dat de Veſ-
 „ tingwerken, ſedert Bloei maand laatſtee-
 „ den, begonnen, geſlegt zouden worden.”
 De Vorſten en de Gemagtigden van Frank-
 ryk, Groot-Britanje en de Staaten tekenden
 dit Verdrag (w). De Aartshertoglyken, laſt
 uit Spanje moerende afwagten, ſielden 't uit.
 In Winter maand, kwam 'er, eindelyk, bevel
 van Filips „ om geen verdrag te laaten flui-
 „ ten, zonder dat hy 'er deel in hadt; om
 „ Wezel niet over te geeven, en om alles
 „ in den zelfden ſtaat te laaten, waarin het
 „ tegenwoordig was.” De onderhandelingen
 werden, hierop, afgebroken (x). Men han-
 delde, daarna, nog eenigen tyd, te Bruſſel
 en in den Haage, zonder iets te konnen flui-
 ten. De Legers waren, reeds in Slagt maand,
 ge-

(v) BENTIVOGLIO *bl.* 489-492. BAUDART. *Memor.* VI. *Book.*
bl. 42, 43.

(w) *Foiez DU MONT Corps Dipl. Tom. V. P. II. p.* 259, 261.

(x) BENTIVOGLIO. *bl.* 500-503, 506.

1614.

gescheiden. Elk hielt de ingenomen' Plaat-
fen sterk bezet. Prins Maurits zondt de o-
verige knegten en eenige Ruiters naar Mun-
sterland en 't Stigt Paderborn, alwaar hy
zwaare brandschattingen vorderen deedt (y).
't Liet zig aanzien, dat het Krygsvolk der
Aartshertogen en Staaten de Kleeffche en
Guliksche Landen niet zo haast verlaaten zou,
als het 'er ingekomen was.

XX.
Gezant-
schap
van den
Groot-
vorst van
Musdo-
vie.

In de Lente deezes jaars, was 'er een Ge-
zantschap uit Muskovie aangekomen in den
Haage, om de Staaten te verzoeken, dat zy
den Grootvorst, *Michaël Federowitz*, met ee-
nige Oorlogschepen en geld, wilden onder-
steunen, en een vast Verbond met hem aan-
gaan. Doch de Staaten weezen dit verzoek,
heuschelyk, van de hand. De gezanten wer-
den egter eerlyk onthaald, en, op hun ver-
trek, met gouden ketenen en penningen, be-
schonken (z).

Opreg-
ting ee-
ner Hoo-
geSchoo-
le, te
Gronin-
gen.

Tot hiertoe, waren 'er maar twee Hooge
Schoolen geweest, in de Vereenigde Gewes-
ten, te Leiden, in Holland, en te Franeker,
in Friesland. Doch in den Zomer deezes
jaars, beslooten de Staaten van Groningen en
de Ommelanden, op 't sterk aanraaden van
Graave Willem Lodewyk, Stadhouder van
dit gewest, eene derde Hooge School op te
regten, binnen Groningen, die, op den drie-
entwintigsten van Oogstmaand, plegtiglyk
werdt ingewyd (a). Ik vind, dat 'er, in de
Lente des volgenden jaars, reeds omtrent
tag

(y) BAUDART. Mémor. VI. Boek, bl. 51.

(z) BAUDART. Mémor. VI. Boek, bl. 25.

(a) BAUDART. Mémor. VI. Boek, bl. 23.

tagtig Studenten, op de Groninger Hooge Schoole, waren ingeschreeven (b).

Dus nadert ons verhaal, ongevoelig, wederom tot de Kerkelyke zaaken, die nog al niet nalieten de Grooten, de Predikanten en Gemeen in geduurige onrust te houden. 't Besluit der Staaten van Louwmaand laatstleeden werdt van de Remonstranten, in 't gemeen, gaarne ontvangen. Ook namen veel Contraremonstranten aan, te myden, 't gene de Staaten hadden afgekeurd. Doch eenigen vonden hierin merkelyke zwaarigheid, oordeelende zy, dat de Kerk, by dit besluit, ten onregte beschuldigd, en huij verboden werdt, de waarheid te prediken (c). De Klasfis van Hoorn veroordeelde drie Remonstrantsche Predikanten, schoon het haar, door Gekommitteerde Raaden, verboden was, en hieldt, sedert, haare vergaderingen afzonderlyk. Ook werdt 'er, in de Stad, eene vergadering aangelegd, daar de Contraremonstrantsche Predikanten van de Klasfis, nu en dan, kwamen prediken (d). Te Rotterdam, daar de openlyke Leeraars vreedzaam waren, of Remonstrantsch, durfde zeker makelaar zeggen „ dat hy liever „ van een varken dan van een' der Predikanten getrouwd wilde worden. ” Doch hierom werdt hem het burgerregt, voor een jaar, en het makelaarschap, voor altoos, af-

't Besluit der Staaten van Holland op de Kerkenvrede geeft veelen geen ge-
noegen.

Handel tegen de Contraremonstranten te Rotterdam en elders.

(b) *Kide Epist. Select. e Museo J. G. MEELII Dec. III. Ep. I. II. VI. p. 79, 81, 90.*

(c) BRANDT, II. *Deel*, bl. 236. 237.

(d) VELIUS HOORD, bl. 548. TRIGLAND. II. 834-844.

1614. afgenomen. In 't voorleeden jaar, was, ter zelfder Stede, zeker' Ketelboeter, om 't wederstreeven van de bevelen der Wethouderschap in 't Kerkelyke, de Stad ontzeid (e). Doch sommigen oordeelden, dat men, in deeze Stad, te scherp ging. Een Drukker van Schiedam deedt deeze twee regels, te Enkhuizen, in de Lotery, leggen:

*Zeg my trekker frisch, ter eere van Oranje,
Wat onderscheid daar is, tusfchen Rotterdams
Inquisitie en Spanje.*

Nadeel-
ge gerug-
ten van
den Advokaat.

Doch de Gekommitteerde Raaden van Holland verklaarden zyne Loten verbeurd, en verweezen hem, voor veertien dagen, te water en te brood: welk vonnis, nogtans, flappelyk uitgevoerd werdt. Ondertusfchen, was, uit het rym des drukkers, te speuren, over welke zyde sommigen den Prins thans reeds hielden te hellen. Men hoorde ook, ten deezen tyde, wederom nadeelige gerugten van den Advokaat, als of hy voorhadt, 't Land aan Spanje te brengen, en hierom verandering zocht, in den Godsdienst. Zelfs zeiden eenigen, dat hy en Uitenbogaard Loontrekkers van Spanje waren, en Spaansch geld uitdeelden, ten nadeele des Vaderlands. Ook hadt François van Aarfens, voor deezen, Gezant der Staaten aan 't Hof van Frankryk, uit misnoegen op den Advokaat, dien hy hieldt, bewerkt te hebben, dat men hem van dit gezantschap ontzet hadt, zig, omtrènt

(e) Refol. Holl. 17-20 July 1613. bl. 37. BRANDT II. Deel, p. 214.

trent deezen tyd, zo men wil, laten ontvallen, 1614.
 „ dat formiger gezag zo niet gevestigd was,
 „ of het kon wel ter neder geworpen wor-
 „ den (f).” Woorden, die naderhand blee-
 ken, voorboden geweest te zyn van den
 ramp, die den Advokaat beschooren was.

Te Amsterdam, daar men zig, gelyk wy, XXI.
 te vooren, zagen, sterkst verzet hadt, tegen Hande-
 het besluit der meeste Leden van Holland ling in de
 van Louwmaand laatstleeden, scheen men Vroedschap te
 ook andere Steden te willen aftrekken van Amster-
 dit Besluit. In Louwmaand des jaars 1615, dam.
 werdt, aldaar, in de Vroedschap, voorge- 1615.
 slaagen, of men, van Stads wege, niet iet
 doen zou, ten behoeve van hun, die zig,
 te Hoorn, van de openbaare Kerke, had-
 den afgezonderd. De meeste Leden der
 Vroedschap hielden hier de zyde der Con-
 traremonstranten. Doch Kornelis Pieters-
 zoon Hooft, Raad en Oud Burgemeester,
 beweerde „ dat het onredelyk zyn zou,
 „ zig te moeijen met de byzondere huishou-
 „ ding eener Stad; daar men zelf niet ge-
 „ zind was toe te staan, dat de meeste Le-
 „ den der Vergaderinge van Holland hunne
 „ Besluiten, binnen Amsterdam, deden gel-
 „ den.” Wat 'er op den gemelden voorslag
 beslooten werdt, weet ik niet: doch 't is
 zeker, dat Hoofts raad, doorgaans tot ge-
 maatigheid strekkende, thans minder ingang
 vondt, dan voor eenige jaaren, en slegts van
 de minsten in getal werdt aangenomen. En
 't zal niet ondienstig zyn, hier, in 't voor-
 by-

(f) BRANDT II. Deel, bl. 245, 246.

1615. bygaan , aan te wyzen , wat 'er , naar fom-
miger verhaal , de naaste oorzaak van ge-
weest zy.

De baat-
zugt van
eenige
Regen-
ten al-
daar is,
volgens
fommi-
gen, oor-
zaak, dat
men den
raad des
Oud Bur-
gemees-
ters
Hooft
ver-
werpt.

Men hadt, al voor veele jaaren, besloo-
ten, de Stad voor de derde reize uit te leg-
gen, en, in 't jaar 1601, eenen aanvang van
't werk gemaakt. Eenige Regenten, deeze
uitlegging te gemoet ziende, hadden, kort
te vooren, veele landen en erven, even bui-
ten de Stad gelegen, opgekogt, welken zy,
naderhand, op de schatting van die van den
Geregte, tot Stads gebruik, weigerden af te
staan, gelyk andere gemeene burgers ver-
plicht werden te doen. Hooft en andere Wet-
houders oordeelden, dat deeze Regenten
zulks, insgelyks, behoorden te doen, zon-
der merkelyke winst te vorderen. Doch zy
begreepen 't anders, en waren nog met de
winst van vyftien guldens op de roede, of
negenduizend op de morgen niet te vrede.
Tegen dit hun gedrag nu, vondt Hooft ge-
raaden, zig, in den vollen Raad, aan te
kanten, onder anderen zeggende „ dat de
„ Regenten der Stad, kans ziende, om, voor
„ zig zelve, merkelyk voordeel te trek-
„ ken, uit het beleid der Stads zaaken, over-
„ leggen moesten, of zulks tot dienst, of
„ tot ondiens van de Stad en Gemeente
„ strekken zou. Dat het byzonder belang
„ wyken moest, voor 't gemeen. Dat de
„ Raaden der Stad schuldig waren te bezor-
„ gen, dat de Stad of Gemeente, die by
„ weeskinderen vergeleeken werdt, en op
„ aarde geen anderen voorftand hadt dan
„ den Raad, geen ongelyk, noch door henzel-

27 ven, noch door anderen, wierdt aange- 1615;
 27 daan. De Regenten stonden, voer hy
 27 voort, op een hoog tooneel, van waar
 27 hunne handelingen, van groot en klein,
 27 aanschouwd en geoordeeld konden wor-
 27 den. Al 't verstand der Gemeente werdt
 27 niet beslooten, binnen de kamers der Re-
 27 geeringe. In de Stad, waren zeer veele
 27 verstandigen, die ook uit hunne oogen
 27 zagen. Waarom het te meer noodig was,
 27 dat de Regenten hun doen en laten, met
 27 een goed geweten, konden verantwoor-
 27 den, buiten allen schyn van byzonder
 27 voordeel te zoeken, ten nadeele van 't
 27 gemeen. Livius hadt, over dit stuk, dee-
 27 ze goede les nagelaaten: *Gelyk de geheele*
 27 *Magistraat, zeide hy, den Raad, ende Raad*
 27 *het volk in agtbaarheid overtreft, zo is zy ook*
 27 *gehouden, in 't opneemen van alle zwaare*
 27 *zaaken, voor te gaan. Indien gy uwe minde-*
 27 *ren iet wilt beveelen; gy zult ze allen, te lig-*
 27 *ter, tot gehoorzaamheid brengen, zo gy eerst*
 27 *u zelve en de uwen aan die Wet onderwerpt.*
 27 *Ook valt hun de schatting niet zwaar als zy*
 27 *zien, dat ieder der voornaamsten zig zelve*
 27 *meerderen last oplegt, dan elk, hoofd voor*
 27 *hoofd, draagen moet.* Dat was wat anders,
 27 dan, boven zyne gewoonlyke wedde, meer
 27 voordeels dan andere burgers te willen
 27 genieten, of minder bezwaarnis draagen.
 Men meent, dat zy, die zig door deeze en
 diergelyke redenen geraakt vonden, federt,
 zo misnoegd werden op den Heere Hooft,
 dat zy hem, die, van het jaar 1588, tot het
 jaar 1610, agt reizen Burgemeester geweest
 was,

1615. was, en van deeze agt, vier reizen, twee jaaren na elkanderen, geregeerd hadt, federt uit het Burgemeesterschap wisten te houden; waardoor ook zyne stem, in de Vroedschap, minder klemde, en byzonderlyk over 't stuk der kerkelyke geschillen kleinen ingang vondt. Sommigen erkenden, inderdaad, dat het geschil over de opgekogte erven misnoegen tegen hem verwekt hadt. Doch 't was den meesten zeer naar den zin, dat zy hem dus onder de knie hadden weeten te krygen. Doktor *Sebastiaan Egbertszoon* en *Jakob de Graaf*, beide, gelyk hy, Oud Burgemeesters, waren de voornaamsten uit den Raad, die 't, in gemaatigdheid, met Hooft, eens waren. Doch zy waren beide maar eens Burgemeester geweest, en werden, federt, niet wederom verkooren (g).

Een Remon-
strantsch
Predi-
kant, te
Amster-
dam,
geschorst
in zynen
dienst.
Vergade-
ringen
der Con-
trare-
mon-
stranten,
te Am-
sterdam.

De Contraremonstranten hadden, derhalve, in deeze Stad, eenen sterken steun aan de Regeeringe: waarom het hun, in dit zelfde jaar, nog gelukte, *Simon Goulart*, Predikant der Walsche Kerke, die de Leer der algemeene genade gepredikt, en de verwerping der kleine kinderen tegengesproken hadt, te doen schorfen in zynen dienst (h). Ook hielden ze, hier, in den nazomer, eene of twee heimelyke vergaderingen, buiten kennis, en geheel tegen den zin der meeste Leden van Holland, die der Wethouderschap aanschreeven, dat zy zulke vergaderingen, zonder uitsfel, beletten en doen scheiden moesten.

Som-

(g) BRANDT II. Deel, bl. 247-251.

(h) BRANDT II. Deel, bl. 261 enz.

Sommigen melden, dat men, in deeze Byeenkomsten, overwoogen hadt, door wat middel, men best eene Nationale Sinode zou kunnen verkrygen (i); doch anderen meenen, dat 'er beslooten werdt, zig van de Remonstranten af te zonderen (k).

In verscheiden' andere Steden, als te Gouda, in den Haage, te Rotterdam, en te Haarlem, begon het zig reeds te schikken, tot deeze afzondering. Te Leiden, daarentegen, schein men zig te vlyen tot onderlinge verdraagzaamheid. De Contraremonstranten, in eenigen deezer Steden, daar de Regeering de besluiten der Staaten zocht te handhaaven, noemden zig de *doleerende* of klaagende Klerken (l). De meeste Leden van Holland hielden veelen van deeze dingen te strekken tot groote onrust, oneenigheid en scheuring, en tot benadeeling van den welstand des Lands. Zy begreepen ook, dat de Kerkelyken in eenige Steden te zeer hadden uitgevaaren tegen 't gezag der burgerlyke overheid, in kerkelyke zaaken: waartegen, naar 't oordeel van de Edelen en van alle de Steden, by tyds, behoorde voorzien te worden, overeenkomstig met de voorgaande Besluiten (m). Ook zonden ze, op 't einde des jaars, de Kerkenordering van den jaare 1591 aan alle de Steden en Dorpen, met verlof, om zig daarnaar te mogen gedraagen. Hierby, werden gevoegd alle de Besluiten, tot onder-

1615

XXII. In sommige Steden, schikt men zig tot afzondering.

De Staaten zenden de Kerkenordering en hunne Besluiten

- (i) BAUDART Memor. VII. Boek, bl. II.
 (k) UYTEND. Berigt op 't nader A. IV. bl. 18.
 (l) BRANDT II. Deel, bl. 277, 291.
 (m) BAUDART Memor. VII. Boek, bl. 8, 9.

1615. derhouding van de eenigheid en vrede der Kerken, staatswyze, genomen. Beide de Kerkenordering en Besluiten werden ook gezonden aan de Klasfen en Kerkelyken (*n*); en eenige Klasfen, met naame die van Woerden en Over Rynland, namen aan, zig naar dezelve te zullen gedraagen (*o*). In Hooimaand, hadden de algemeene Staaten wederom een Plakaat laten uitgaan, tegen Blaauwboekjes en schimpfchriften, die, ten deezen tyde, sterk in zwang gingen (*p*).

XXIII. Beweeging te Leeuwaarden. De beweegingen, die, thans, in 't klein, in sommige Steden, bespeurd werden, meenden eenige doorzigtige luiden aangelegd te zyn, tot verandering in de Regeering; waarvan men, dit jaar, te Leeuwaarden, een merkwaardig voorbeeld zag. Wy hebben, hier voor (*q*), verhaald, hoe 't sommige, in den jaare 1610, gelukt ware, verandering in de Regeeringe te wege te brengen, in deeze Stad. Sedert, hadden de nieuwe Regenten wel aan eenigen uit de Burgerye, die, huns oordeels, gemaatigde gevoelens hadden, in 't stuk van den Godsdienst, doch, by anderen, den naam droegen van Vrygeesten, Papisten, Mennisten en diergelyken, genoeg kunnen geeven; maar geenszins aan allen. Men vindt 'er ook, dié de nieuwe Regenten beschuldigden van dezelfde misdagen, welken zy en de hunnen, eertyds, den ou-

(*n*) Refol. Holl. 1-22 Decemb. 1615. bl. 93. Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 461.

(*o*) BRANDT II. Deel, bl. 312.

(*p*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 439.

(*q*) Bl. 24.

ouden te last gelegd hadden. 't Bleek, ten 1615.
 minste, klaar, dat zy zig zelve en die 't
 met hun hielden alleen in de Regeering zog-
 ten te handhaaven; anderen, die 't, naar
 veeler oordeel, beter meenden met den
 Godsdienst, daar buiten sluitende. Die 't
 met deeze laatsten eens waren, heette men,
 hier, *Geneeffche*, de andere *politike* of staat-
 kundige *Geuzen* (1). In Wintermaand des
 jaars 1614, hadden eenige Gemagtigden der
 Burgerye, zo als zy zig noemden, zig by de
 Wethouderfchap vervoegd, met een Ver-
 toog, waarin zy klaagden „ dat de voori-
 „ ge misbruiken niet geweerd werden; dat
 „ men luiden van den Hervormden Gods-
 „ dienst uit de Regeeringe hieldt, en 'er
 „ zulken toe riep, die, in 't stuk der Lee-
 „ re, verdagt waren, of 'er weinig werks
 „ van maakten: voorts verzoekende, dat
 „ 'er, door Gemagtigden uit de Wethou-
 „ derfchap en uit de Burgerye, een on-
 „ partydige Raad mogt benoemd, en door
 „ den zelve, de Regeering hersteld wor-
 „ den, op eenen beteren voet.” De Wethou-
 ders hadden, hierop, geantwoord, dat
 zy zig houden wilden aan 't Oktroi op de
 bestelling der Magiftraat, ten tyde van Lei-
 ceſter, gegeven; 't welk sommigen hunner,
 nothans, in 't jaar 1610, reeds gebroken
 hadden. Men was, hierop, getreden tot de
 verkiezing der jaarlykfche Wethouderfchap.
 De Gemagtigden der Burgerye hadden 'er
 eene * aantuiging tegen gedaan, waarop zy
 in

Geneef-
 fche en
 politike
 Geuzen.

* *Proteſt.*

(1) VAN DEN SANDE V. *Beek. II. 67.*

1615. in hegtenis genomen, en niet geflaakt waren, voor dat zy de nieuwe Magiftraat voor wettig hadden erkend. 't Morren nam, ondertusfchen, toe (s). De Staaten, op den Landdag, in Sprokkelmaand deezer jaars, byeen gekomen, namen 'er kennis van, en magtigden den Stadhouder, de Gedeputeerde Staaten en het Hof, om de twist, door gevoeglyke wegen, te flifen. Men tradt in onderhandeling met de Wethouders; doch kon 't niet eens worden. Graaf Willem en de twee Kollegien vonden, derhalve, geraaden, zig van de magt, hun verleend, te bedienen, en stelden vast „ dat de tegen-
 „ woordige Wethouders in 't bewind zou-
 „ den blyven, tot den eerften van Louw-
 „ maand naastkomende, wanneer de Stad-
 „ houder, de Gedeputeerde Staaten en het
 „ Hof, voor deeze reize, eene nieuwe Ma-
 „ giftraat en gezwooren' Gemeente bestel-
 „ len zouden: waarna de Wet, jaarlyks, zou
 „ veranderd worden, in deezer voege: dat
 „ de dienende Wethouders, op den Nieuw-
 „ jaarsdag, eerst twaalf Perfoonen noemen
 „ zouden, der Hervormde Leere, zo als
 „ dezelve nu, openlyk, in de Kerke, ge-
 „ leerd werdt, toegedaan, en vaste goede-
 „ ren in de Stad bezittende: dat zy, daar-
 „ enboven, nog vier Perfoonen noemen
 „ zouden; doch niet uit de gezwooren' Ge-
 „ meente, of uit de twintig Hopluiden der
 „ fchuttery; dat de gezwooren' Gemeente
 „ en de Hopluiden by deeze vier, elk nog
 „ vier

(s) WINSEN. CHRON. XX. Doct, bl. 892.

„ vier Perfoonen zouden voegen : welke 1615.
 „ twaalf nog zes anderen tot zig kiezen, en
 „ daarna hun getal, by lotinge, tot op de
 „ helft, dat is, negen, verminderen zou-
 „ den; welke negen *Electeurs* of kiezers der
 „ nieuwe Wethouderen zouden zyn, en de
 „ plaats van eenen Burgemeester en twee
 „ Schepenen, die, jaarlyks, zouden afgaan,
 „ uit de eerstgenoemde twaalf Perfoonen
 „ vervullen.” De tegenwoordige Regeering,
 „ voorziende, dat men haar uit het bewind
 „ ftellen zou, viel klagtig aan de algemeene
 „ Staaten; die, hierop, bewoogen, meent
 „ men, door den Advokaat Oldenbarneveld,
 „ eenen ernstigen brief naar Leeuwaarden lie-
 „ ten afgaan, waarin, het gezag des Stadhou-
 „ ders en der twee Kollegien, naar sommiger
 „ oordeel, veel te laag gesteld werdt. Ook
 „ zondenze *Christoffel Biesman*, Burgemeester
 „ van Nieuwmegen, *Adriaan Teding van Berk-
 „ hout*, Raad in den Hove van Holland, en *A-
 „ dolf van de Waal*, Heer van Moersbergen,
 „ naar Leeuwaarden af; die, alle drie den Re-
 „ monfrantschen toegedaan zynde, de veran-
 „ dering der tegenwoordige Regeeringe zog-
 „ ten te voorkomen. Doch tegen 't einde des
 „ jaars, ontstondt 'er zulk een geweldige op-
 „ loop, dat men voor een bloedbad begon te
 „ vreezen, waarom zy 't bevorderen van hun
 „ oogmerk moesten opgeeven. De Stadhou-
 „ der en de twee Kollegien veranderden de
 „ Wethouderfchap en gezwooren' Gemeente,
 „ stellende drie Burgemeesters aan, die, voor
 „ 't jaar 1610, in 't bewind waren geweest,
 „ nevens eenen der tegenwoordigen, waarna
 „ zig

De alge-
 meene
 Staaten
 zoeken
 de tegen-
 woordi-
 ge Re-
 geering
 te hand-
 haaven,

die egter
 veran-
 derd
 wordt.

1615. zig alles begon te schikken tot rust (t).
 De twist tusfchen den Hertog en de Stad
 van Brunswyk, waarvan wy, op 't jaar 1606.
 gewaagd hebben (u), was, omtrent deezē
 tyd, wederom heviger ontsteken, dan te
 vooren. De Hertog vorderde de sleutels van
 de Stad, welken men hem niet begeerde in
 handen te laten. De Stad werdt ook nu,
 gelyk te vooren, gestyfd door de Hanze-
 Steden, die ongaarne zagen, dat de Hertog
 zo groot een gezag hadt, als hy begeerde,
 over een der Leden van hun Verbond. Met
 twee van deezē Hanze-Steden, waren de Ver-
 eenigde Staaten, onlangs, in verbond getre-
 den; met Lubek, in 't jaar 1613 (v); en
 met Maagdenburg, in 't voorleeden' jaar;
 hoewel deezē laatste Stad zig hierdoor, het
 ongenoegen van den Keizer en den Keurvorst
 van Saxon op den hals gehaald hadt. De Stad
 Brunswyk dagt, hierom, dat het tyd was,
 zig ook te verbinden met de Vereenigde
 Staaten, en hadt, ten dien einde, te gelyk
 met die van Maagdenburg, haare gemagtig-
 den herwaards gezonden. De Staaten had-
 den den Hertoge, te vooren, bygestaan,
 tegen de Stad; doch ziende hem geene eene
 lyn met hen trekken, in de zaaken van Gu-
 lik en Kleeve, waren ze nu genegener, om
 zig met de Stad te verbinden (w). Te Ha-
 nover werdt, in den voorzomer deezes jaars,
 eene Byeenkomst gehouden tusfchen de Ge-
 mag-

(t) VAN DEN SANDE V. *Boek*, bl. 69.

(u) IX. *Deel*, bl. 201.

(v) Zie hier voor, bl. 65.

(w) BAUBART. *Memor.* VI. *Boek*, bl. 9.

magtigden des Hertogs en die der Hanze-Steden, om de geschillen by te leggen. Doch men scheidde vrugteloos. In Oogstmaand, sloeg de Hertog, andermaal, 't beleg voor de Stad, haar beschietende met gloeiende kogels, waardoor de voornaamste gebouwen deerlyk beschadigd werden. De algemeene Staaten, aangemaand door den Koning van Groot-Britanje, hadden, ondertusfchen, eenigen Gemagtigden, uit de Geldersche en Overysfelfche Hanze-Steden naar Lubek geschikt, last gegeven, om een Verdrag met deeze Steden te sluiten, ten behoeve van Brunswyk. Zy zonden, daarenboven, Graaf Fredrik Henrik, met een Leger, om de Stad te ontzetten (x). De Graaf vertrok uit den Haage, op den tweeden van Slagtmaand, trekkende, voorts, door Munsterland, over Breemen en Hamburg, naar Brunswyk, en, onder wege, in den naam van den Keurvorst van Brandenburg, bezit neemende van Herwerden en eenige andere Steden, in het Graaffchap Ravensberg. De tyding van zyne aankomst alleen was genoeg, om den Hertog te doen besluiten, tot het opbreeken van 't Beleg. Men trof, daarna, een Bestand. De Hertog zocht Graaf Henrik te beweegen, om te rug te trekken met zyn Leger. Doch de Hanze-Steden vermaanden hem te blyven. De Hertog was, derhalve, genoodzaakt te komen, tot een redelyk Verdrag met de Stad: welk, op den laatsten van

Win-

1615.

De Stad
wordt
belegerd.

De alge-
meene
Staaten
zenden
Krygs-
volk tot
ontzet
der-
waards.

(x) BAUDART. MEMOR. IV, Boek, W. 72.

1615. Wintermaand getekend werdt (y). Ten zelfden tyde, slooten de Gemagtigden der Vereenigde Gewesten ook een Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming, voor den tyd van twaalf jaaren, met de Hanze-Steden, Rostok, Straalzond, Wismar, Grypswalde, Maagdenburg, Brunswyk, Lunenburg en Anklam (z). Zy trokken, terstond hierop, naar Hamburg en Breemen, met welke beide Steden, in Louwmaand des volgenden jaars, een diergelyk Verbond geslooten werdt. Ook kwam men, eerlang, overeen, wegens het aandeel, welk de Vereenigde Staaten en ieder der Hanze-Steden, in de lasten des Verbonds, zouden hebben te draagen (a).

De Staaten leggen bezetting in Ligtenvoorde en Bronkelo. Tusschen de Munsterschen en de Heeren van Bronkhorst, was lang geschil geweest, over het regt tot de Heerlykheden van Bronkelo en Ligtenvoorde. Het Hof van Gelderland, met eenige Raaden, uit de Hoven van Holland, Friëslant en Utrecht, gesterkt (t), onlangs, uitspraak over dit geschil gedaan hebbende, in voordeel van *Joost, Graave van Bronkhorst*, beslooten de algemeene Staaten, zig meester te maaken van deeze twee Steden, die Munstersche bezettinge inhadden. *Herman Krynk*, een deel der bezettinge uit Zuifen en de naaste Plaatsen geligt hebbende, bemagtigde Ligtenvoorde, op den tien den

(y) Zie het by DU MONT Corps Dipl. Tom. V. P. II. p. 277.

(z) AITZEMA I. Deel, bl. 186. DU MONT Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 274. Groot Plakaatb. IV. Deel, bl. 280.

(a) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 44.

(t) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 70.

den van Louwmaand. De Kolonel *Diederik van Derth* trok, met dertien vendelen knechten en negen kornetten paarden, in Sprokelmaand, naar Borkelo. Men liet hem, terftond, in de Stad, en hielp hem, vervolgens, het Kasteel belegeren: welk, op den vyfentwintigften, by verdrag, opgegeven, en federt, zo wel als Ligtenvoorde, met Staatfche bezetting, voorzien werdt (c).

Met de Lente deezer jaars, bragten de Spaanfchen, in 't Land van Kleeve, een Leger te velde van zes- of zeventuizend man, onder Graave Henrik van den Berge: 't welk Prins Maurits bewoog, de bezettingen van Emmerik en Rees te vermeerderen, alzo hy voor eene belegering deezer Steden bedugt was. Doch 't bleek, eerlang, dat men voorhadt zig te verzekeren van de Westfaalfche Steden, Zoest en Lipftad, die, in Grasmaand, Spaanfche bezetting moesten inneemen (d). De Staaten deden, kort hierna, Emmerik en Rees merkelyk verfterken. De Vestingwerken van Grol werden, daarentegen, op bevel der Aartshertogen, ook veel verbeterd (e).

Tegen de ftooperyen en andere baldadigheden der Staatfche knechten, in de Landen van Gulik en Kleeve, werdt, in 't najaar, en naderhand meermaalen, door fcherpe Plakaaten, voorzien (f). Ook verbooden de algemeene Staaten, dugtende voor verloop

Zoest en Lipftad worden, door de Aartshertogen, verze-kerd.

Plakaaten tegen 't ftoopen der Krygsknechten.

- (c) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 35.
 (d) Refol. Holl. 1 Maart — 26 April 1616. bl. 7.
 (e) Refol. Holl. 1 Maart — 26 April 1616. bl. 11; BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 42, 44.
 (f) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 125, 130.

1616. loop hunner manschap, omtrent deezen tyd, hunnen onderzaaten, zig in krygsdienst van uitheemfche Mogendheden te begeeven (g).

XXV. De algemeene Staaten, in 'tvoorleeden jaar, Gezant- een gezantschap naar Zweeden en Muskovic. fchap naar Zweeden en Muskovic. gezonden hebbende, om eene vrede te bemiddelen, tusfchen deeze Mogendheden, die in oorlog geraakt waren, zagen het, in Oogstmaand deezes jaars, genoegzaam onverrigter zaake, te rug keeren. Alleenlyk was 'er een Bestand, voor drie maanden, getroffen (h).

Oploop 't Verhoogen van den Koorn-Excyns te te Delft. Delft, tot verval der onkosten, op 't graaven eener nieuwe vaart ten behoeve der Stede, verwekte aldaar, in den Zomer deezes jaars, eene zorgelyke beroerte. 't Graauw was over deezen nieuwen last te meer misnoegd, om dat de Wethouderfchap, ten zelfden tyde, goedgevonden hadt, den Wyn-Excyns een weinig te verminderen. Vyf of zes wyven begaven zig naar 't Stadhuis, stoutelyk eifchende, dat de nieuwe verhooging afgeschafft werdt. Men liet haar agter af, en in hegtenis brengen. Doch kort hierop raakte een heele hoop wyven, jongens en eenig manvolk op de been, trekkende, onder 't slaan op eenen koperen ketel, naar 't Excynshuis, dat opgebrosen en geplonderd werdt. 't Geregt liet wederom eenigen der stoutste wyven vatten: 't welk den overigen hoop vrouwvolk, derwyze, verbitterde, dat

zy

(g) Groot Plakaatb. II. Deel, kol. 294. 291. I. Deel, kol. 551.

(h) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 101. enz. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 71.

XXXVII. BOEK. HISTORIE.

zy raazende naar 't Stadhuis liepen, de gevangenis los braken, en haare gezellinnen verlostten. Voorts, werden de glazen van 't Stadhuis uitgesmeeten, en alles met vernieling gedreigd: 't welk de Wethouderschap, eindelyk, noodzaakte, den nieuwen Excyns af te schaffen, en vergiffenis te verleenen van 't gene 'er, in den oproer, misdreeven was. Doch 't Hof van Holland trok zig, sedert, deeze zaak aan, daagde eenige mannen, die men handdaadig hielt aan den oproer, en verwees eenigen, die verscheenen, in geldboeten (i). Den overigen werdt, daarna, door 's Lands Staaten, vergiffenis verleend (k).

1616:
—————

De zaken der Oostindische Maatschappye stonden, ten deezen tyde, zeer voordelig. Zy bezat nu vyfveertig groote schepen, voerde, op dezelve, en op haare sterkten, in indie, meer dan vierhonderd metaalen, en omtrent zesendertighonderd yzeren stukken geschuts, en hadt tienduizend man, soldaaten en bootsgezellen, in haaren dienst (l). In Oogstmaand des jaars 1614, hadt zy Joris van Spilbergen, met vier schepen, gezonden naar de Molukken. Hy nam de reize door de Straat van Magellanes, welke hy, in Grasmaand des volgenden jaars, doorzeilde. Voorts bezogt hy de kusten van Chili en Peru, de Portugeezen en Spanjaards, alomme, zo veel afbreuks doende, als hy kon. In Hooimaand, raakte hy, omtrent Cal-

Voordeelige staat der Oostindische Maatschappye.

Spilbergens togt, door de Zuidzee.

(i) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 53.
 (k) Resol. Holl. 18 Maart 1617. bl. 66.
 (l) BAUDART. Memor. f. 180. van den eersten Druk.

1616. Callao de Lima, slaags met eenige Spaansche Gallioenen. Het Admiraals schip derzelve werd in den grond geschooten: de overige Gallioenen genoodzaakt te wyken. Spilbergen, toen voortgezeild zynde, overviel, plonderde en verbrandde, in Oogstmaand, de Stad Payta: begaf zig, vervolgens, naar Aquapulco, daar de Spanjaards hem toelieten, zig te ververschen, na dat men een onderling Verdrag gemaakt hadt. Van Aquapulco zeilde hy naar de Molukken, en kwam, in Lentemaand deezes jaars, aan Ternate. Hier vondt hy de Stad Malaja in goeden staat. Daarna, naar Bantam verzeild, vernam hy, dat de Admiraal Steven van der Haagen drie Spaansche Gallioenen en nog een groot Konings schip verbrand hadt, voor Malakka. Ook hadt de Kommandeur *Jan Dirkszoon Lam* het Eiland Pulewai, een der rykste Bandasche Eilanden, welk veel Nooten en Foelie uitleverde, overmeesterd. Spilbergen vertrok, in Wintermaand, wederom naar 't Vaderland, met twee schepen, en kwam, in Zomermaand des jaars 1617, in Zeeland aan (m). Men waardeerde de goederen, welke hy medebragt, op twee-entwintig tonnen schats (n). 't Gewigtigste, welk, dit jaar, door de Vereenigde Staaten, uitgevoerd werd, was het losfen van Vlisfingen, Rammekens en Bricle, eertyds in verzekering gegeven aan Koningin Elizabet, en, tot hiertoe, bezet met

En-

(m) SPILBERG. *Ris rondsom den Aardk. bl. 20, 39, 46, 50, 61, 62, 63, 65, 66.* BAUDART. *Memor. f. 170. van den eersten Druk.*

(n) BAUDART. *Memor. f. 239. versf. van den eersten Druk.*

Engelsch Krygsvolk. Men gaf den Advokaat Oldenbarneveld, in 't gemeen (o), de eer van 't gelukkig voltrekken eener handeling, die de Vereenigde Gewesten onthief van het eenigste overblyffel hunner voorige afhankelijkheid van vreemde Mogendheden; en den Engelschen ook den schyn benam, waarop zy zig, buitens Lands, eenig gezag over deezzen Staat plagten toe te schryven. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy, beknop- telyk, ontvouwen, wat tot deeze gewigtigē handeling aanleiding gegeven heeft.

Wy hebben, reeds meer dan eens, aangemerkt (p), dat Jakob de I, van den aan- vang zyner Regeeringe af, sterke genegen- heid getoond had, om zig, met Spanje, door 't Huwelyk van zynen Zoon, Prinsē Henrik, met de Infante Anna Maria Mau- ritia, nader te verbinden. Doch deeze Prin- ses was sedert ondertrouwd, met Lodewyk den XIII, Koning van Frankryk. Ook was Prins Henrik, in 't jaar 1612, overleeden (q). De Koning verloor, nogtans, de be- geerte niet, die hy zo vroeg hadt ange- kweekt. Philips de III. hadt nog eene Dog- ter, Maria genaamd, die merkelyk jonger was: en deeze hadt Jakob de I. zynen Zoon, Karel, die, in Slagtmaand deezes jaars, tot Prins van Wales, verklaard werdt (r), toe- geschikt. Men meent, dat hy, de hoogste verbeelding hebbende van de Koninglyke waarf-

XXVI.
Huwe-
lykshā-
deling
tuschen
Spanje en
Groot-
Britanje.

(o) Waar. Hist. van J. v. OLDENBARNEV. bl. 112.

(p) IX. Deel, bl. 260, 355.

(q) RAPIN Tom. VII. p. 75.

(r) RAPIN Tom. VII. p. 105.

1616. waardigheid, juist een Konings Dogter, voor zynen Zoon, begeerde: 't welk hem belette het oog te wenden naar een der Protestantfche Hoven in Duitschland, en noodzaakte naar eene Roomsche Prinseffe uit te zien. In Frankryk, waren ook nog drie Prinseffen, Zusters des jongen Konings. Doch de oudste werdt, eerlang, den Prinse van Spanje, de tweede den Prinse van Piemont beloofd: zo dat de jongste, nog in lang niet huwbaar, alleenlyk overfchoot. Hy neigde hierom meer tot een Huwelyk met Spanje. Ook werdt hem, van daar, hoop gegeven, dat hy in zyn oogmerk slaagen zou: waarom hy, te eer, besloot, met Filips in onderhandeling te treden, schoon hy, om te beter voorwaarden te bedingen, te vooren goedgevonden hadt, aan 't Fransche Hof, over een Huwelyk met Katharina, tweede Dogter van Henrik den IV., te doen handelen (s). Filips de III. hadt, meent men, in 't eerst, in 't aanbinden deezer handelinge, geen ander oogmerk, dan Koning Jakob, door de hoop op het Huwelyk, welk hy zocht, te wederhouden, van zig te moeijen met de zaaken van Gulik en Kleeve; schoon hy, naderhand, van gedagten veranderd is. En dat men de Huwelykshandeling, van welke wy spreekken, zeven jaaren lang, wist te rekken, aan 't Spaanfche Hof, geeft veel gronds, tot dit vermoeden (t).

Bekom-
mering,

Zy was nog niet openlyk begonnen, of men

(s) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 203, 213.

(t) RAVIN Tom. VII. p. 105, 106.

men hadt 'er, in den Haage, de lugt van. 1616.
 De Advokaat Oldenbarneveld wist altoos middel, om kennis te krygen van de geheimen des Engelschen Hofes. En men maakte, daar, van dit voorgenoomen Huwelyk zo groot een geheim niet; waarom hy 'er te ligter agterkwam. Elk zag, hier, gevaar voor den Staat, in zulk een Huwelyk. In 't byzonder, vreesde men, dat Filips, als een der voorwaarden van het zelve, de overlevering der Steden van verzekering in Holland en Zeeland vorderen mogt; en dat Jakob, die voor vreedzaam gehouden werdt, en zeer op het Huwelyk gesteld was, veellicht, tot deeze overlevering besluiten zou. De Staaten hadden, al eenige jaaren, verlangd, om zig van de lastige Engelsche bezetting te ontslaan (u). Doch meer dan agt millioenen guldens te vinden, die Koning Jakob, volgens de jongste afrekening (v), nog van hun te vorderen hadt, viel moeilyk, en was, tot hiertoe, ondoenlyk geweest. De vrees voor de gevolgen van het ontworpen Huwelyk, en de inhoud van het vyfde punt van het verdrag van den jaare 1604, tusfchen Spanje en Groot-Britanje (w), welk men zig, by deeze gelegenheid, te binnen bragt, deedt de Staaten, nogtans, besluiten, om te beproeven, of men Koning Jakob voldoen, en de Steden van verzekering losfen zou kunnen.

hier te Lande, over deeze handeling.

De gelegenheid hiertoe was hun gunstig. Jakob de De l. heeft

(u) *Negotiat. de JRANNIN Tum. II. p. 95.*

(v) *Zie IX. Deel, bl. 344.*

(w) *IX. Deel, bl. 175.*

1616. De Koning was in geduurige verlegenheid om geld, welk hy zo rykelyk spilde, onder een groot getal van gunstelingen (x), dat hy, naauwlyks, middel wist, om de kosten zynner Hofhoudinge, behoorlyk, goed te maaken. Het Parlement, weetende hoe kwalyk 's Konings inkomsten besteed werden, was, sedert eenigen tyd, onwillig geweest, om hem te ondersteunen. Het laatste was, in 't jaar 1614, vrugteloos, gescheiden (y), en 't volk was thans zo misnoegd op de Regeering, dat het niet te wagten was, dat de Koning een nieuw zou beschryven: 't welk, nogtans, vereischt werdt, om, met 's volks genoegen, aan penningen te geraaken. Dit alles wist men, in den Haage. De eenige zwaarigheid bestondt maar in de zaak derwyze te beleiden, dat de Koning de herlevering der Steden zelf voorvloeg; wanneer men gelegenheid hebben zou, om hem, met minder dan agt millioenen, te voldoen, welken men ten volle zou hebben moeten betaalen, als de herlevering, van der Staaten zyde, begeerd was geworden. En om den Koning hiertoe te brengen, werdt het stuk, zo men, meent, voornaamlyk door bestelling des Advokaats, op deeze wyze, aangelegd.

XXVII. Men liet de Engelsche bezettingen, in de Steden van verzekering, eenigen tyd, onbetaald. Zy vielen, hierop, klagtig aan den Koning, die de Staaten vermaande, op het voldoen der knegten te pasten. Men beriep
 zig

(x) RAPIN *Tom. VII. p. 107.*

(y) RAPIN *Tom. VII. p. 90.*

zig op den slegten staat van 's Lands geld-
 middelen, veroorzaakt door den kryg. Aan
 't Krygsvolk gaf men goed bescheid; doch
 verchoof hunne voldoening, van tyd tot tyd.
 In Engeland, hielt, men aan, met dringen
 op betaaling, by den Staatfchen gezant Noël
 de Karon, die, eindelyk, als uit zig zelve,
 voorfloeg „ dat de Staaten, veelligt, beslui-
 „ ten zouden, het uiterste hunner poogin-
 „ gen in 't werk te stellen, om alle 's Konings
 „ agterstallen te voldoen, en 't geld, daartoe
 „ noodig, tot eene hooge Rente, op te nee-
 „ men; zo zyne Majesteit kon goedvinden,
 „ hun de herlevering der Steden van verze-
 „ kering aan te bieden.” Deeze opening
 vond gehoor, by den Koning, die ontbloot
 was van geld; en by de Hovelingen, die hun-
 nen mond reeds, om slyd, maakten op dee-
 zen vetten buit. De Koning schreef, kort
 hierna, aan de Staaten „ dat hy, hen aan-
 „ ziende voor zyne goede vrienden en bond-
 „ genooten, die een' en denzelfden Gods-
 „ dienst met hem beleeden, en in de alge-
 „ meene zaaken, het zelfde belang hadden
 „ als hy, geene reden hadt, om te dugten,
 „ dat 'er ooit eenig misverstand ontstaan zou,
 „ tusschen hen beide: om welke oorzaak,
 „ hy, zo-zy begeerden zig in 't bezit te stel-
 „ len van hunne Steden, genegen was, om
 „ hun dezelve weder te geeven.” De Staa-
 ten draalden niet, met hun besluit. Karon
 kreeg last, om met den Koning te hande-
 len. Jakob de I. magtigde zynen geheimen
 Raad, om de zaak met hem af te doen (z),

1616.
 —————
 om de
 Steden
 van ver-
 zekering
 te lossen

(z) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 210

1616. en men was 't eens, binnen weinige dagen. De Staaten verbonden zig, den Koning, voor alle agterfallen, twee millioenen zevenhonderdagentwintigduizend guldens eens te betaalen (a): en deeden 't, op den bestemden tyd. De bevelhebbers der Steden van verzekering kreegen, nog voor 't einde van Bloei maand, last, om dezelve te ruimen (b). Prins Maurits toog, in Zomer maand, naar den Briele, om bezit van deeze Plaats en van de twee onderhoorige Sterkten te neemen.

De Engelsche bezetting trekt uit Briele, Vlisfingen en Rammekens.

Oordcel van 't Fransche Hof, over 't herleveren der verpande Steden.

De Engelsche bezetting, driehonderd vyfenzestig man sterk, verliet de Stad, op den elfden. Ten zelfden dage, trok de bezetting van Vlisfingen en Rammekens, die zeshonderd man sterk was, uit deeze twee Plaatsen. De Staaten hielden, nogtans, het Engelsch Krygsvolk in hunnen dienst, stellende, ten verzoeke van Koning Jakob, Robert, Burggraaf *l'He*, die Bevelhebber van Vlisfingen en Rammekens geweest was, tot Overste van het zelve aan (c). Horatio Vere, gewezen Bevelhebber van den Briele, bleef ook in den dienst deezer Landen. Aan 't Fransche Hof, hielt men het overleveren der verpande Steden voor zulk een onvoorzigtigen stap van Koning Jakob, dat sommigen niet schroomden, aan den Engelschen Gezant, *Thomas Edmonds*, te verklaaren, dat men, in Frankryk, jaarlyks, de

(a) BURNET Hist. of his own Time Vol. I. p. 15. Kapite Tom. VII. p. 108, 109, 110.

(b) Notul. Zeeland, 26 May. 30 Juny 1616 bl. 73, 93. Cabala or Mysteries of State Part. II. p. 190, 191. A.G. Publ. Angl. Tom. VII. P. II. p. 211, 212.

(c) AITZEMA I. Deel, bl. 24. BAUDART. Memor. VIII. Boek bl. 52. ALKEMADE Briel, I. Deel, bl. 136, 375.

„ Staaten met groote sommen ondersteunde, 1616.
 „ hun daarenboven veele millioenen, die
 „ voor deezen waren opgeschooten, kwyt-
 „ scheldende, om hen te brengen tot de af-
 „ hangkelykheid, waartoe Groot-Britanje
 „ hen, door het bezetten der verpande Ste-
 „ den, gebragt hadt: waarom Koning Ja-
 „ kob zig nergens door moest hebben laa-
 „ ten beweegen, om deeze Steden te rui-
 „ men.” Men voegde ’er by „ dat Frank-
 „ ryk, tot hiertoe, geen invloed gehad hadt
 „ op den Vereenigden Staat, dan door het
 „ styven van Oldenbarnevelds aanhang;
 „ hebbende de Koning van Groot-Britanje,
 „ aldaar, de gunst der menigte weeten te
 „ winnen: doch nu scheen hy veel voordeels
 „ aan Frankryk, boven Groot-Britanje, te
 „ willen afftaan (d).” Zo sprak men, meer,
 „ veelligt, om Koning Jakob spyt aan te doen,
 „ dan om dat men waarlyk dagt, dat hy, by
 „ de Staaten, veel gerekend geweest was.
 „ Nøgtans keurden ook veele Engelschen het
 „ overleveren der Steden af. En sommigen
 „ hebben geschreeven, dat Koning Jakob, be-
 „ speurende, dat men hem, met het losfen
 „ deezer Steden, verkloekt hadt, na dien tyd,
 „ altoos, een kwaad gevoelen behouden heeft
 „ tegen den Advokaat Oldenbarneveld (e).

Over den Lakenhändel, was, sedert eeni-
 „ gen tyd, ook wederom geschil gereezen met
 „ de Engelschen, die geverwde Lakens her-
 „ waards voerden, welken men, hier, niet
 „ wil-

Geschi-
 len met
 Eng-
 land, o-
 ver den
 Laken-
 handel.

(d) T. BIRCH *Negotiat. from 1592 to 1617*. p. 396.

(e) AUBERY *Memoir*. p. 319.

1616. wilde ingebracht hebben, alzo zulks strekte tot benadeeling der verweryen deezer Landen. Koning Jakob hadt, hierop, wederom den uitvoer der witte en ongeverwde Lakenen verboden: 't welk den verweren, met naame die van Middelburg, alwaar men den stapel der Engelsche Lakenen hieldt, niet minder nadeelig was. De Staaten hadden toen hun verbod in zo verre veranderd, dat zy den invoer van gesprenkelde of gemengde Lakenen toelieten (*f*). Voorts, werden de Engelsche Lakens ook zo smal en slegt gemaakt, dat de Staaten dienstig oordeelden, hiertegen, by verscheiden' Plakaaten op het onderzoek of de *tarra* der Lakenen, te voorzien (*g*). Maar Koning Jakob hadt, ook hierover, ongenoege opgevat (*h*): waarop, in Bloeiemaand des jaars 1617, een Plakaat volgde, by welk, de voorigen, op de *tarra* der Engelsche Lakenen gemaakt, een weinig gemaatigd werden (*i*). De Oktrojen, den Engelschen Koopluiden verleend, werden, ten zelfden tyde, vernieuwd (*k*). Te vooren, was reeds toegestaan, dat men allerlei geverwde Engelsche Lakens naar Middelburg voeren, en, aldaar, aan vreemdelingen, om buitens Lands verzonden te worden, verkoopen zou mogen: blyvende, voor 't overige, de voorige Plakaaten, in genoegzaame kragt (*l*).

In

(*f*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 1170. BAUDART. MEMORA VIII. Boek, bl. 64.

(*g*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 776, 780.

(*h*) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 64.

(*i*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 776, 780.

(*k*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 766.

(*l*) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 227, 229.

In Frankryk, waren, na de dood van Henrik den IV., veranderingen voorgevallen, die niet zeer gunstig gehouden werden, voor den Vereenigden Staat. De Koningin Weduwe, die 't Ryk, gedurende de minderjaargheid van Lodewyk den XIII., regeerde, volgde andere maatregels, dan Henrik de IV. gedaan hadt. Zy handelde, reeds in 't jaar 1611, over een dubbel Huwelyk, tusfchen haaren Zoon en Anna, Infante van Spanje, en tusfchen den Infant, Filips, en haare Dogter, Elizabet (m). In 't volgende jaar, werden deeze Huwelyken geflooten, en, onder anderen, beraamd, dat Koning Lodewyk en de Infante, of derzelve nakoelingen nimmer regt zouden kunnen verkrygen, op de Spaanfche Ryken en Heerlykheden, byzonderlyk niet op *Vlaanderen* (3) en de Graaffchappen van Bourgondie en Charolois, die, na 't affterven der Aartshertogen zonder nakomelingen, wederom aan Spanje zouden moeten vervallen. Van den anderen kant, werdt vastgefteld, dat de nakomelingen van Filips en Elizabet nimmer regt op Frankryk, of eenige Franfche bezittingen zouden mogen voorwenden (n). 't Sluiten van deeze twee Huwelyken verwekte, zo dra het rugtbaar werdt, veel gemors in 't Ryk.

(m) *Phiez Du Mont Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 165, 166.*

(n) *Du Mont Corps Diplom. Tom. V. P. II. p. 215, 217. Supplem. au Corps Diplom. Tom. II. P. I. p. 283.*

(3) Omtrent deezen tyd, begon men het deel der Nederlanden, welk onder de Aartshertogen ftondt, naar de voornaamfte gewesten, *Vlaanderen*, of ook wel *Brabant* te noemen.

1616.

XXVIII.
Staat van
Frankryk.

1616.

Binnen-
landfche
oorlog.

Ryk. De Hugenootten in 't byzonder vreesden, dat zulk eene naauwe verbindtenis met Spanje strekken zou, om hun de vryheid van Godsdienst, welke zy, federt eenige jaaren, genooten hadden, te doen verliezen. Henrik van Bourbon, Prins van Condé, misnoegd, dat men hem geen deel aan 't bewind gaf, en den Florentyn *Conchini*, die, in 't jaar 1614, tot Maarschalk van Frankryk, verheeven, en federt *Maarschalk d'Ancre* genoemd werdt, 't voornaam beleid der zaaken toevertrouwde, spande samen, met Cezar van Bourbon, Hertog van Vendôme, Henrik van Orleans, Hertog van Longueville, Henrik van Lotharingen, Hertog van Mayenne, Karel van Gonzaga, Hertog van Nevers, Henrik van Luxemburg, Hertog van Pinei, Henrik van la Tour d'Auvergne, Hertog van Bouillon, en verscheiden' andere Grooten, die zig allen van 't Hof onthielden, en eenen opstand verwekten om de voorgenomen' Huwelyken te beletten, welke, federt, *de kryg der Henrikken* genoemd werdt, om dat de voornaamste Grooten deezen naam droegen. Men trof wel een verdrag met deeze Grooten, in 't jaar 1614; doch 't werdt haast verbroken. Condé bevestigde, in 't volgende jaar, verscheiden' sterke Plaatsen. In Louwmaand des jaars 1616, werdt 'er, wederom, een Verdrag gemaakt, tusfchen den Koning, die nu, ruim een jaar geleeden, meerderjaarig geworden was, en de Regeering aanvaard hadt, en de misnoegden. Geduurende den binnenlandfchen kryg in Frankryk, hadden de misnoegden, met naa-
me

zæ de Hertog van Bouillon, om onderftand
 aangehouden, by de Vereenigde Staaten:
 doch hierop was niets geflooten (o). De Ko-
 ning hadt, daarentegen, *Benjamin Aubery*,
Heer van Maurier, in 't voorleeden jaar, her-
 waards gezonden: die de Staaten bewoog,
 om den Koning hunne hulp aan te bieden;
 't welk veel toebragt, om de misnoegden
 aan de hand te doen gaan. De Prins van
 Condé gaf den Staaten, terftond, kennis van
 de getroffen' vrede, te gelyk verdedigende 't
 gedrag, welk hy gehouden hadt (p). Mau-
 rier deedt, van gelyken (q). Condé, zig op
 't verdrag vertrouwende, verfcheen, in Hooi-
 maand, ten Hove. Doch de Maarschalk
 d'Ancre, die 't oor der Koninginne Moeder
 hadt, bragt te wege, dat hy gevat en in de
 Baffille gezet werdt. Maurier deelde den
 Staaten dit gewigtig nieuws, zonder uitfel,
 mede; en alzo men, ter deezer gelegenheid,
 nieuwe beweegingen in Frankryk te gemoet
 zag, begeerde hy, uit 's Konings naam, dat
 de Fransche troepen, in Staaten dienst, naar
 Frankryk, te rug gezonden werden. Ook
 vorderde Lodewyk de XIII., dat men hem,
 van hier, met zes Oorlogfchepen, onder-
 fteunde. De Staaten bewilligden, in 't een
 en in 't ander. Doch het fluiten van 't Ver-
 drag van Soissons, daar het vermoorden van
 den Maarschalk d'Ancre, met 's Konings ken-
 niffe, in Grasmaand des volgenden jaars, op
 volgde, maakte deezen onderftand noode-

1616.

De Staa-
 ten bie-
 den Lo-
 dewyk
 den XIII.
 hunnen
 byftand
 aan.

loos.

(o) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 42.

(p) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 81.

(q) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 93.

1616. loos. De rust schein, door de dood van deezē gehaaten gunsteling, hersteld te zyn, in Frankryk (r). Doch zy duurde slegts eene korte wyle.

XXIX. De Staatē on-
dersteu-
nen de
Vene-
tiaanen,
te en den
Aartshe-
toge van
Oosten-
ryk.

De zeeschuimeryen der Uskokē, ingezetenē van 't Landschap Istrië, die Ferdinand, Aarts Hertog van Oostenryk en Heer van dit Landschap, niet hadt willen of konnen belletten, hadden, in dit jaar, gelegenheid gegeven, tot eenen kryg, tusfchen dien Aarts hertog en den Staat van Venetië. De Venetiaanen vervoegden zig, om onderftand, by de Vereenigde Staaten, die hun toestonden, dat zy hier drieduizend man lieten werven, welken, onder 't bevel van Graave Jan Ernst van Nasfau, in hunnen dienst, overgingen. Zy vertrokken te fchepe; doch niet voor Sprokkelmaand des volgenden jaars. Al deeze manfchap smolt, door ziekte en ongemak, op eenige honderden na, in den kryg, die, den gantschen Zomer, vinnig voortgezet werd. Graaf Jan zelf overleedt, in den nazomer, te Venetië (s). Kort hierna, werd 'er een Bestand getroffen (t).

(r) AUBERY *Mémoirs*. p. 383-396. DANIEL *Journ. de Louis XIII.* p. III-VIII.

(s) *Refol. Holl.* 30 *Sept.* — 22 *Octob.* 1616. *bl.* 22. BAUD. *Mémor.* VIII. *Boek.* *bl.* 62. IX. *Boek.* *bl.* 115.

(t) *Voiez DU MONT Corps Diplôm.* Tom. V. P. II. p. 304

VADERLANDSCHE HISTORIE.

AGTENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. De Staaten van Holland neemen een nieuw besluit tot weering van scheuring. Zy doen eene bezending naar Amsterdam. II. Redevoering van Hugo de Groot, in de Vroedschap aldaar. III. Besluit der Vroedschap. De Staaten blyven by de voorige Resolutien. IV. Twist, op verscheiden Plaatsen, ter gelegenheid der srydige Besluiten, onder de Leden van Holland. Keuren van Schieland. De Contraremonstranten winnen gunst. V. Hunne vergaderingen te Amsterdam en in den Haage. De Remonstranten vergaderen, insgelyks. Zy verbinden zig onderling. VI. Oorsprong der afzonderinge, te Amsterdam. 't Graauw stoort aldaar der Remonstranten Vergadering, en plondert het Huis van Rem Egbertszoon Bisshop. VII. De Contraremonstranten neemen de Kloosterkerk in den Haage in. VIII. Prins Maurits gaat in deeze Kerke. Afzondering in andere Steden. IX. Raadpleegingen op het houden eener Nationaale Sinode. X. Onderstand aan den Hertoge van Savoye verleend. XI. Verschil tuschen de Vorsten van Brandenburg en Nieuwburg, Inbreuk op 't Bestand.

*stand. Zweeden verzoekt hulp tegen Poolen. XII. Ontdekking van de Straat van le Maire. Walvisfchen gestrand. De Purmer bedykt. XIII. De scheuring geeft aanleiding, tot ongewoone verandering in de Regeering. XIV. Oorzaaken van 't aanneemen van Waardgelders. Zogenaamde scherpe Resolutie der Staaten van Holland. XV. Hunne inzigten op 't stuk van den Godsdienst. Vyf Steden kanten zig hiertegen. XVI. Bezending naar Zeeland en naar Dordrecht, op 't stuk van de Synode. Ontschutting te Leiden. Oldenbarneveld te Utrecht. Waardgelders aldaar aangenomen. XVII. Verschillen met de Geregisthoven. Onlust te Haarlem. Te Nieuwkoop. Hogerbeets wordt Pensionaris te Leiden. XVIII. Maurits brengt bezetting in den Briel. Gerugten ten laste van hem en van den Advokaat. XIX. Handeling over 't houden eener Nationaale of Provinciaale Synode. Dordrecht hier toe benoemd. Aanmerkelyke woorden des Advokaats. XX. De Engelsche Gezant Karleton raadde de Synode aan. Weegschaal zynor Redevoering. XXI. Redevoering van den Franschen Gezant Maurier. Prins Maurits bezoekt eenige Steden. Schryft aan dezelve. XXII. Voorslag van vyf Steden op 't stuk der Synode. Verklaaring van Haarlem. Oordeelen over dezelve. XXIII. Prins Maurits verandert de Regeering te Nieuwmegen. Overyssel bewilligt in de Synode. XXIV. Schimpfchriften tegen den Advokaat. Merkwaaerdig zeggen van Prinse Maurits. De Advokaat verdedigt zig. Schriften van Aarsens. XXV. Beweegingen te Utrecht en te Leiden. De Prins komt te Utrecht. Vertrekt wederom. Byeenkomst ten huize van Tresel. XXVI. Ver-
toeg*

toog van Holland, op 't stuk der Waardgelders. XXVII. De algemeene Staaten en die van Holland doen eene bezending naar Utrecht. XXVIII. Prins Maurits komt 'er, insgelyks. Handeling aldaar. XXIX. Amsterdam zendt 'er ook Gemagtigden. De Waardgelders worden afgedankt. Verandering der Regeeringe te Utrecht. XXX. Voorstel van Boisfise. De Nationaale Sinode werdt byeen geroepen.

DE Staaten van Holland, ziende de Gemeente, op verscheiden' Plaatsen, zich scheidde tot afzondering, hadden, op den agttienden van Lentemaand, wederom een Besluit genomen, by meerderheid van stemmen, bevestigende de voorgaande Besluiten op de vrede der Kerken, en verbiedende alle partyfchap, scheuring en oneenigheid, onder bedreiging, dat de schuldigen, als verstoorders der gemeene ruste, zouden gestraft worden (a). Amsterdam en eenige andere Leden hadden zig egter gekant tegen dit Besluit, waardoor het weinig klem kreeg (b). 't Schynt ook, dat men, ten deezen tyde, eenig vermoeden hadt, onder de Staaten, dat de tegenwoordige Regeering wankel stondt, ter gelegenheid van welk vermoeden, die van Amsterdam verklaard hadden, dezelve te willen handhaaven, alzo zy, nevens de andere Leden, verstonden, dat de opperste magt, beide over kerkelyke en burgerlyke personen en zaaken, den Staaten toekwam.

1616.

I.
De Staat
ten van
Holland
neemen
wederom
een Be-
sluit, tot
weering
van
scheuring
en ver-
deeld-
heid.

(a) Resol. Holl. 1 Maart — 26 April 1616. II. 4.

(b) BAUDART MEMOR. VIII. Boek, bl. 9. UYTENBOG, II. 343.

1616. kwam. De overige Leden, begrypende van hoe veel belang de stem deezer Stad zyn kon, om de inwendige rust te bevorderen, beslooten, eerlang, eene aanzienlyke bezending derwaards te doen, om de Stad, ware 't mogelijk, over te haalen, tot het gevoelen der meerderheid. Men verkoor, tot deeze bezending, Jonkheer *Adriaan van Mathenesse*, Heer van Riviere, *Hugo Muis van Holy*, Schout der Stad Dordrecht, *Gerrit Janszoon van der Eik*, Burgemeester der Stad Delft, Mr. Hugo de Groot, Raad en Pensionaris der Stad Rotterdam, en *Willem Pieterszoon Haves*, Burgemeester der Stad Hoorn. Doch voor en na hunne aankomst, werdt, in de Stad, gemompeld, dat zy kwamen, om den Godsdienst te veranderen. 't Gerugt kwam hun ter ooren, en bragt te wege, dat zy, by alle gelegenheden, hoog en duur, het tegendeel betuigden, en, dat de Staaten en zy niets zогten, dan de behoudenis van den waaren gezuiverden Godsdienst (c).

II. Redevoering van de Groot, in de Vroedschap aldaar, tot verdediging van de Resolutien der Staaten.

Op den drie-entwintigsten van Grasmaand, werden zy, in de Vergadering der zesendertig Raaden, gehoord, alwaar de Groot, uit aller naam, eene deftige en uitvoerige aanspraak deedt; waarvan 't voornaamste uitliep op deezē zin: „ Vooraf, verklaard hebbende, dat „ de Staaten hen, gelyk in diergelyke gevallen „ gebruikelyk was, gezonden hadden, om de „ Stad Amsterdam te verzoeken, in de Besluitē „ ten, tot de vrede der Kerke genomen, die „ met de redenen, waarop zy steunden, der „ Vroedschap niet onbekend waren, zig te „ wil-

(c) BRANDT II. Deel, bl. 344.

MR. HUGO DE GROOT,
Raad en Pensionaris
te Rotterdam.

A. Schouman del. naar t'Original

J. Houbraken fec.

L. Timmæ sculpsit.

„ willen voegen by de meerderheid;” ver-
 „ volgde hy te zeggen „ dat de Staaten, met
 „ blydschap, verstaan hadden, dat de Stad de
 „ tegenwoordige Regeering wilde handhaa-
 „ ven, en misnoegd was op zulken, die, door
 „ woorden of schriften, dezelve Regeering
 „ veragt of verdagt zогten te maaken: dat
 „ hun ook zeer aangenaam geweest was, te
 „ verneemen, dat Amsterdam, nevens de an-
 „ dere Leden, begreep, dat den Staaten de
 „ hoogste magt toekwam, over kerkelyke en
 „ burgerlyke perfoonen en zaaken: een be-
 „ grip, altoos voorgestaan door de Evange-
 „ lifche Leeraars, en welks tegendeel alleen
 „ in de Roomsche Kerke gedreeven werdt:
 „ een begrip ook, welk van wylenzyne Door-
 „ lugtigheid, altoos, was verdedigd. 't Was,
 „ ging hy voort, aan de andere zyde, kenlyk,
 „ dat de Staaten, menigwerf, opregtelyk ver-
 „ klaard hadden, den waaren Christelyken
 „ Hervormden Godsdienst te willen blyven
 „ handhaaven, zonder te gedoogen, dat, op
 „ den zelven, eenige de minste inbreuk ge-
 „ schiedde. Uit het een en het ander nu, was
 „ op te maaken, dat men 't, in den voornaam-
 „ sten inhoud der *Resolutien*, onlangs, overge-
 „ zonden aan de Steden, Dorpen en Klasfen,
 „ volkomenlyk eens was. Want deeze Resolu-
 „ tien betroffen *twee* Hoofdpunten, de Regee-
 „ ring der Kerken, en het verdraagen van ee-
 „ nige Godgeleerde verschillen. Op het *eerste*
 „ punt was niets vastgesteld, dan 't gene be-
 „ greepen was in de Kerkenordering van den
 „ jaare 1591, die, by zyne Doorlugtigheid,
 „ by de twee Geregthoven, en zelfs by my-

1616. „ ne Heeren van Amſterdam was goedge-
 „ keurd. Delft, Gouda, Rotterdam en Me-
 „ denblik begreepen toen, dat der burgerlyke
 „ Overheid, by deeze Kerkenordening, nog te
 „ weinig gezags gelaaten was, waarom zy
 „ zwaarigheid gemaakt hadden, in 't aannee-
 „ men derzelve. Doch nu hadden zy berouw
 „ gekreegen van hunne voorgaande naauwge-
 „ zetheid, en in de Kerkenordening bewilligd.
 „ Ook was, by dezelve, genoeg gezorgd, voor
 „ 't belang van den Godsdienst, konnende
 „ niemant bevorderd worden tot den Kerken-
 „ dienst, dan na voorgaand kerkelyk onder-
 „ zoek op zyne Leer en gedrag, en moettende
 „ de naamen van Leeraaren en Onderlingen,
 „ voor derzelve bevestiging, der Gemeente
 „ worden voorgeſteld, op dat elk, die iets op
 „ hen te zeggen wist, zig vryelyk zou mogen
 „ openbaaren. Doch naardien de Kerk, de Ste-
 „ den en 't gantſche Land belang hadden, om
 „ te weeten, wie den predikſtoel betradd, en
 „ tot de gemeente ſprak; zo moest de Over-
 „ heid hiervoor zonderlinge zorg draagen, die
 „ nogtans derwyze gemaatigd was, by de ge-
 „ melde Kerkenordening, dat de Kerkenraad
 „ de helft, en de Gemagtigden der Overheid
 „ de andere helft benoemden, mids deeze Ge-
 „ magtigden den welſtand van Kerke en Gods-
 „ dienst togedaan waren. Wat het verſchy-
 „ nen deezer Gemagtigden in de Kerkenraa-
 „ den aanging; zulks was, van 't begin der
 „ Hervorminge af, in eenige Steden, met
 „ naame te Enkhuizen, in gebruik geweest,
 „ en ſtrekte tot bevordering van goede ver-
 „ ſtandhouding tuſſchen de Overheden en
 „ Ker-

„ Kerkendienaars, die hunne bezwaarnissen, 1616.
 „ op deeze wyze, te ligter, voor de Overhe-
 „ den konden brengen. En nog werdt dit
 „ punt gelaaten aan de bescheidenheid der
 „ Wethouderen. Wenschelyk ware 't, dat, op
 „ deeze en andere punten, al voor veele jaa-
 „ ren, een vaste voet ware beraamd geweest,
 „ also elke Stad schier eene byzondere wyze
 „ volgde, in 't verkiezen der Kerkendienaa-
 „ ren, waaruit veele onlusten en beweegin-
 „ gen gereezen waren; waarom de Staaten niet
 „ langer hadden kunnen nalaaten, eenige or-
 „ de, by voorraad, te stellen. Het *tweede*
 „ Hoofdpunt der Resolutien, 't verdraagen
 „ der verschillende gevoelens over Gods
 „ Voorschikking met het gene 'er aankleefde,
 „ steunde, klaarlyk, op deeze grondleer der
 „ Hervorminge, dat de Leerstukken waren, of
 „ tot den grondslag behoorende, of tot het ge-
 „ bouw. Dat de eersten weinig in getal, klaar
 „ om te verstaan, en noodzaakelyk om te ge-
 „ looven waren. Dat de anderen, zo zy met
 „ Gods woord overeenkwamen, by *goud en*
 „ *zilver*; zo niet, by *hooi en stoppels*, vergelee-
 „ ken werden; doch dat de bouwers van zulk
 „ hooi en stoppels, nogtans, de zaligheid niet
 „ verliezen zouden: waarom zy ook in de Ker-
 „ ke behoorden gedraagen te worden. 't Stry-
 „ dig gedrag des Pausdoms, welk de luiden,
 „ om allerlei Leerstukken, bande en verdoem-
 „ de, hadt men, by ons, altoos, den geest des
 „ Antichrists genoemd. En op 't verwyf van
 „ verschillende Godsdiensten onder ons, was
 „ altoos geantwoord, dat onze verschillende
 „ gevoelens geen en verschillenden Godsdienst

1616. „ maakten, noch de Kerkelyke eenigheid bra-
 „ ken, alzo weinig, als zulks, van ouds, door
 „ de verschillende gevoelens der eerste Chris-
 „ ten-Leeraaren, plag te geschieden. Ook
 „ hadden de Evangelische Kerken deeze ver-
 „ draagzaamheid niet slegts geleerd; maar met
 „ der daad geoefend. 't Was, eenen tyd lang,
 „ gedaan, tusfchen Luther en de Zwitfers:
 „ daarna, in Poolen en Lithauwen, tusfchen de
 „ Kerken van de Augsburgfche, Boheemfche
 „ en Zwitferfche belydenis, onder welken
 „ men, tot heden toe, over en weder, ter
 „ preeke en ten Avondmaal ging, elkanderen
 „ houdende voor regtzinnige kerken. Tus-
 „ fchen die van de Augsburgfche belydenis
 „ en de Husfiten en Waldenzen in Boeeme,
 „ was, insgelyks, kerkelyke eenigheid. De
 „ Hervormden in Duitschland hadden ze den
 „ Lutherfchen, meermaalen, aangeboden,
 „ De Nederlandfche Kerken zelve hadden
 „ 'er toe gearbeid, met redenen en fchriften,
 „ by verfcheiden' gelegenheden. De Luther-
 „ fche Predikant te Woerden was, in den jaa-
 „ re zestienhonderd en vier, door de Zuidhol-
 „ landfche Synode, verzogt tot vereeniging.
 „ In Engeland, in Zwitferland en elders, wa-
 „ ren, over verfcheiden' punten, gefchillen
 „ gereezen, zonder dat daarom de kerkelyke
 „ eenigheid verbroken was. Franciskus Ju-
 „ nius, Profefor te Leiden, hadt een boek
 „ gefchreeven, tot aanpryzing der onderlinge
 „ verdraagzaamheid. De gemelde Synode, ge-
 „ waarfchuwde door de Franfche Kerken, te-
 „ gen eenige doolingen van Piscator, Profes-
 „ for te Herborn, in 't Graaffchap Nasfau,
 „ hadt

„ hadt deeze Kerken vermaand, de zaak bui-
 „ ten scheuring te houden. Tilenus, Profes-
 „ sor te Sedan, 't gevoelen van Piscator toe-
 „ gedaan, met Molinæus in geschil geraakt
 „ zynde, werdt, zo wel als zyne party, in eene
 „ en de zelfde Kerke gedraagen. Hier te Lan-
 „ de en elders, waren zy ook altoos vereenigd
 „ gebleeven, die de Predestinatie of Goddely-
 „ ke Voorfchikking, onder en boven den val,
 „ en onder voorwaaden, leerden; gelyk, in de
 „ Haagfche Conferentie, door de broeders,
 „ aldaar Contraremonftranten genoemd, ver-
 „ klaard was, dat, hierover, nooit, onder
 „ hen, eenig geschil was geweest.
 „ „ Wie nu, vervolgde de Groot, was zo ver-
 „ metel, dat hy, 't gene, in de gemelde Con-
 „ ferentie, ter eener of ter andere zyde, over
 „ de vyf punten, beweerd was, voor nood-
 „ zaakelyk ter zaligheid durfde houden? Im-
 „ mers, moesten de noodzaakelyke punten
 „ klaar zyn, voor elk; maar de Leer der Pre-
 „ destinatie verftonden veele eenvoudigen
 „ niet. Zou men deeze allen uitsluiten van
 „ de zaligheid? Beide de gevoelens kwamen
 „ hierin overeen, dat Gods besluiten en wer-
 „ kingen omtrent 's menschen zaligheid ge-
 „ grond waren in Christus. Beide behielden
 „ ze, derhalve, het fundament, welk Christus
 „ is. 't Verschil was, voornaamlyk, over de or-
 „ de van Gods besluiten en voorweetenschap,
 „ die, nogtans, beide van eeuwigheid waren.
 „ En waren, hierover, zulke diepzinnige vraa-
 „ gen voorgesteld, dat 'er de geleerdften zig
 „ naauwlyks hadden weten door te reddén.
 „ De verdraagzaamheid omtrent deeze pun-

1616. „ ten behoorde zig ook over de Leeraars uit
 „ te strekken, die zo wel hunne doolingen en
 „ zwakheden hadden, als de gemeene Lid-
 „ maaten. Ook was zy, met der daad, on-
 „ der de Leeraars, geoefend. Bullingerus en
 „ Melancton verschilden met Kalvyn en Beza,
 „ over de Leere der Predestinatie. Nogtans
 „ onderhielden zy de eenigheid, en bejegen-
 „ den elkanderen als broeders. De voorge-
 „ melde aanbiedingen van vrede aan de Lu-
 „ therschen, die, behalve 't verschil over 't A-
 „ vondmaal, ook leerden de algemeene ge-
 „ nade, de Predestinatie uit voorgezien geloo-
 „ ve, en dat de geloovigen van de genade ver-
 „ vallen konden, beweezen, dat men deeze
 „ leeringen gehouden hadt voor verdraaglyk.
 „ Zulks hadden ook geoordeeld Perkins in
 „ Engeland, en Paræus, te Heidelberg, beide
 „ in 't gevoelen der broederen, die men hier
 „ Contraremonstranten noemde. De Kerken
 „ van Anhalt en eenige Leeraars in Deene-
 „ marke, 't gevoelen houdende der broede-
 „ ren, die hier Remonstranten genaamd wer-
 „ den, bleeven, nogtans, in eenigheid, met
 „ andere Hervormde Kerken en Leeraars. In
 „ Engeland, waren ook Leeraars van beider-
 „ lei gevoelen. Zyne Majesteit van Groot-
 „ Britanje hadt ze beide, na ryp onderzoek,
 „ bestaanbaar geoordeeld, met het waar ge-
 „ loove en 's menschen zaligheid. In Frank-
 „ ryk, stelde Molinæus de geschillen over de
 „ Predestinatie, onder de punten die verdraag-
 „ lyk waren. In Holland zelf, waren, voor
 „ meer dan veertig jaaren, Leeraars aangeno-
 „ men geweest van het laage gevoelen, nu dat
 „ „ der

„ der Remonstranten genaamd. De Leidſche
 „ Hoogſchool hadden, ten tyde van Armi- 1616.
 „ nius, verklaard, dat, onder hen, geen ver-
 „ ſchil was, over de grondſtukken der Leere.
 „ Na 't houden der Haagſche Conferentie,
 „ hadt men zelfs beloofd, onderling, broe-
 „ derſchap te zullen houden. De Synode der
 „ Franſche Kerken hadt ook betuigd, hiertoe
 „ gezind te zyn. De twist, daarna toegenomen,
 „ hadt de natuur der gevoelens niet ver-
 „ anderd. 't Gene te vooren verdraaglyk ge-
 „ weest was, bleef nog verdraaglyk: 't welk
 „ veele Leeraars van het hooger gevoelen, ja
 „ veele Kerken en Klasſen, uit Leeraars van
 „ beide de gevoelens beſtaande, nog tegen-
 „ woordig zo bleeven inzien.

„ Ook waren deeze geſchillen zo zwaar en
 „ diep, dat 'er nooit eenige Kerkelyke uit-
 „ ſpraak over gedaan was. In de vier eerſte
 „ eeuwen, vondt men 'er geheel geen gewag
 „ van. Kalvinus, Beza en anderen hadden
 „ zelfs beleeden, dat men 'er toen anders o-
 „ ver geſproken hadt, dan zy deden. Augus-
 „ tyn hadt, daarna, 't ſtuk wat hooger gevat,
 „ en eene volſtrekte Predeſtinatie geleerd,
 „ niet zonder tegenkanting van veelen. De
 „ Kerkvergaderingen, gehouden tegen de ket-
 „ ters, welken hy beſtreedt, en tegen eenige
 „ anderen, hadden, nogtans, niets vaſtgeſteld,
 „ omtrent de volſtrekte Predeſtinatie. De
 „ Roomſche Kerk liet de Dominikaanen met
 „ de Jezuiten, en de Jezuiten onder elkand-
 „ ren, over dit ſtuk, twiſten, zonder uitſpraak
 „ te doen. 't Was ook niet geſchied onder de
 „ Protestanten, van 't begin der Hervormin-

1616. „ ge af. Hunne belydenisfen spraken niet op
 „ eenerlei wyze van deeze stoffe. De punten
 „ te Lambeth waren zo gesteld, dat ze van de
 „ Leeraars van beide de gevoelens konden
 „ aangenomen worden, en desonaangezien
 „ hadt zyne tegenwoordige Majesteit dezelve
 „ niet willen laten voegen, by de Ge-
 „ loofsbelydenis der Engelfche Kerke.
 „ Om deeze redenen, hadden ook de Staa-
 „ ten geoordeeld, dat het hun toeftondt, ampts-
 „ halve, alle fcheuring ter oorzaake van dee-
 „ ze gevoelens te beletten. Eene Synode, waar-
 „ op eenigen stonden, was hiertoe niet nood-
 „ dig; 't welk, uit het gene, te vooren, over
 „ het gezag der Overheid in 't Kerkelyke, o-
 „ vereenkomstig met Amsterdams verklaa-
 „ ring, gezeid was, kon worden afgenomen.
 „ Scheuring, om punten, niet noodig ter zal-
 „ ligheid, was verboden, in Gods woord.
 „ De tegenwoordige geschillen waren, open-
 „ baarlyk, zodaanig bevonden. Weshalve, de
 „ hooge Overheid niet hadt konnen nalaaaten.
 „ Gods Wet in 't werk te stellen, en fcheuring
 „ te beletten. Alle Hervormde Leeraars oor-
 „ deelden ook, dat het regt om Sinoden te be-
 „ roepen der hooge Overheid toekwam. Hier-
 „ onder was begreepen de vryheid om te oor-
 „ deelen, of de Synode dienstig ware of niet,
 „ welke men haar benam, als men de Synode,
 „ ook na zulk een onderzoek, als te vooren
 „ gemeld is, nog voor noodzaakelyk hielt. 't
 „ Gestaadig gebruik streedt hier ook tegen. De
 „ Koningen van Juda hadden veele kerkely-
 „ ke zaaken geregeld. Keizer Theodosius hadt
 „ eenige kerkelyke geschillen beflist: naar 't

„ oordeel veeler Hervormde Leeraaren, met
 „ nuttiger uitflag, dan men van eenige Sino-
 „ de gehad hadt. De Hervorming zelve was
 „ niet door Sinoden, maar door Koningen en
 „ Overheden ingevoerd en verbeterd. 't Ge-
 „ zag der Overheid was altoos geweest het
 „ beste middel, om fcheuring te voorkomen.
 „ Konftantyn en Honorius hadden, met de
 „ meeste vrugt, gearbeid, om de fcheuring der
 „ Donatisten te heelen. Zyne Majesteit van
 „ Groot-Britanje hadt eenigen, die tot fcheu-
 „ ring fcheenen te neigen, voor zig doen ko-
 „ men, te Hamptoncourt, en uitpraak ge-
 „ daan, op hunne gefchillen, die, onder ande-
 „ ren, de Predestinatie betroffen. De Raad
 „ van Bern, eenig gefchil befpeurende over de
 „ Predestinatie, beval, dat men daarvan, niet
 „ onbedagtelyk, maar gemaatigd en zonder
 „ ergernis, leeren zou: ook, dat niemant naar
 „ Geneve, of elders ten Avondmaal loopen,
 „ maar dat van den dienaar zyner kerke ont-
 „ vangen zou: waarmede de moeite een ein-
 „ de genomen hadt.

„ Tezeggen, dat de Synode noodig zou zyn,
 „ om der Overheid onderrigting en goeden
 „ raad te geeven, floot niet, in alle gevallen:
 „ konnende eenige zaaken zo klaar gefield zyn
 „ in Gods woord, dat de Overheid daarvan,
 „ uit zig zelve, zekere kennis kon hebben.
 „ Onder deeze zaaken, waren deezen twee:
 „ dat men elkanderen, in punten, niet noo-
 „ dig ter zaligheid, verdraagen moest, en dat
 „ de betwifte punten onder de noodigen niet
 „ konden gerekend worden. Ook was, uit de
 „ overeenftemming van veele treffelyke Leer-
 „ aaren,

1616. „ aaren, wel zo goeden raad en vaste kennis
 „ te haalen, als uit eene Sinode. Men hadt Kal-
 „ vyn, Beza, Hyperius, Urfinus, Witaker, Per-
 „ kins, Juellius, Danæus, Junius, Paræus, Ca-
 „ faubonus, Piscator, Molinæus flegts te vraa-
 „ gen, of men elkanderen over deeze gefchil-
 „ len niet hadt te verdraagen; en zy zouden,
 „ in hunne fchriften, *ja* antwoorden. Drong
 „ men dan nog op eene Sinode; veele Sino-
 „ den der voorgaande eeuwen, die niets om-
 „ trent de volftrekte Predestinatie beflist had-
 „ den, leerden ons de verdraagzaamheid. De
 „ Sinode te Woerden, de Sinode der Franfche
 „ kerken, te vooren gemeld, zo veele Klas-
 „ fen, die de verdraagzaamheid oefenden, wa-
 „ ren, als men op de zaak, niet op den naam
 „ zag, als zo veele kleine Sinoden te agten.
 „ De Haagfche Samenspreekers, die, elkan-
 „ deren gehoord hebbende, beloofd hadden,
 „ broederschap te zullen onderhouden, be-
 „ hoorden in geen minder aanzien te zyn dan
 „ eene Sinode. Voorts, zou eene Sinode, ten
 „ deezen tyde, niet flegts onnoodig zyn; maar
 „ ook geen dienft doen; 't zy het uitspraak
 „ deedt over de gefchillen, of de verdraag-
 „ zaamheid aanbeval. De gefchillen waren
 „ nooit gehouden van zulk een' aart, dat 'er
 „ uitspraak over behoorde gedaan te worden,
 „ waartoe, in allen geval, een zuiver en be-
 „ daard oordeel vereischt zou worden; welk,
 „ uit het dagelyks en driftig prediken en fchry-
 „ ven, bleek, hier, kwalyk te zullen kunnen
 „ gevonden worden. Dat de Sinode ook ee-
 „ nen voet van verdraagzaamheid zou kon-
 „ nen beraamen, die, by allen, aangenomen

„ zou worden, mogt gehoopt, maar kon thans, 1616.
 „ bezwaarlyk, verwacht worden. De ongemaa-
 „ tigten vervielen, of tot ongebondenheid in
 „ de leere, of tot scheuring, en hadden gee-
 „ ne agting voor den raad der gemaatigden.
 „ Wat bescheidenheid, wat vreedzaamheid
 „ kon men dan wagten? Hoe dikwils hadt men
 „ ook de Sinoden zien scheuren; waarna elk
 „ deel het ander veroordeeld hadt. Hoe dik-
 „ wils hadden ze gediend, om 't kerkelyk ge-
 „ zag te styven, tegen dat der Overheid. Moei-
 „ lyk zou ook zyn het beroepen eener Sino-
 „ de. Zouden de gemagtigden daartoe, door
 „ de Klasfen, verkooren worden, of door de
 „ Overheid? Zo 't laatste, zou de gantsche
 „ Vergadering, of elk Lid der Staaten de af-
 „ zending doen? Zou men de Remonstranten,
 „ of zulken, die eenig bedenken hadden op
 „ de Belydenis en Catechismus, hooren, als
 „ partyen, of zouden zy zitting hebben in de
 „ Synode? Zou men daar de Belydenis en Ca-
 „ techismus overzien, of niet? Wyders, zou
 „ de Synode zyn moeten *Provinciaal*, *Natio-*
 „ *naal* of *Generaal*. In de *Provinciaale*, was
 „ deeze zwaarigheid, behalve de gemelden, dat
 „ sommige Klasfen gescheurd waren, en elk
 „ deel, zig voor de regte Klasse houdende,
 „ naar de Synode zou willen afzenden; zo men
 „ anders begreep, dat deeze afzending, door
 „ de Klasfen, behoorde te geschieden. Om-
 „ trent de *Nationaale* Synode, stondt te dugten,
 „ dat de afgevaardigden uit sommige Gewes-
 „ ten, die zig alreeds te openlyk verklaard
 „ hadden, verdagt gehouden zouden worden:
 „ ook zouden de Hollandfche Kerken, aldaar,
 „ „ lig-

1616. » ligtelyk overstemd, en by de meerderheid
 » een voet beraamd konnen worden, die niet
 » gepast was, op den toestand dier Kerken.
 » Tot eene *Generaale* Sinode, zou te veel tyds
 » vereischt worden. Ook zouden zyne Maje-
 » steit van Groot-Britanje en verscheiden'
 » andere Vorsten oordeelen, dat, daartoe,
 » ook de Lutherschen behoorden beschreeven
 » te worden: waaruit, veelligt, nieuwe zwaar-
 » righeden zouden ryzen. Men kon ook vraa-
 » gen, of, na 't eindigen der Sinode, de O-
 » verheid derzelve besluiten, blootelyk, zou
 » hebben aan te neemen, of haar na-oordeel
 » vry behouden? 't Eerste streedt met Gods
 » woord, den grond der Hervorminge en 't
 » regt des Lands. Het tweede zou nieuwe ge-
 » legenheid tot twist en oproer geeven kon-
 » nen, wanneer 't gebeuren mogt, dat de O-
 » verheid verschilde met de Sinode. Al 't welk
 » egter niet gezeid werdt, om iemant te doen
 » wanhoopen, aan het beroepen en houden een-
 » ner nuttige Sinode; maar alleenlyk, om te
 » doen zien, dat zy, tegenwoordig, niet te
 » wagten was. Zyne Majesteit van Groot-Bri-
 » tanje en de Staaten van Gelderland en O-
 » verysfel hadden ook begreepen, dat de te-
 » genwoordige geschillen behoorden te wor-
 » den nedergelegd, door 't gezag der hooge
 » Overheid.
 » De Graaven van Holland hadden, al van
 » ouds, groot gezag geoefend over de Gees-
 » telykheid, haar gebiedende dienst te doen,
 » tegen 't Pauselyk verbod, en verbiedende,
 » duistere en ergerlyke stoffen op den Predik-
 » stoel te brengen. De Staaten zelve hadden,
 » cent-

„ eenige jaaren herwaards, verscheiden' ge- 1616.
 „ schillen, uit den twist over de Predestinatie
 „ gereezen, in de Steden, door hun gezag,
 „ nedergelegd; Gomarus en Arminius tot
 „ vrede vermaand, en de scheuring, die, uit
 „ het vergen eener ongewoone ondertekening
 „ van de Belydenis en Catechismus, te vree-
 „ zen stondt, gezogt te voorkomen. Den
 „ Haagfchen Conferenten of Samenspreke-
 „ ren hadden ze liefde en eenigheid aanbevo-
 „ len, te gelyk verklaarende, dat zy de vyf
 „ punten hielden in staate. Naar deeze ver-
 „ maaning hadden de wederzydsche Leeraars
 „ beloofd, zig te zullen voegen. En 't Besluit,
 „ toen, eenpaariglyk, en met goed genoegen
 „ van de eene en de andere partye, genomen,
 „ was de grondslag geweest van alle de volgen-
 „ de Besluiten, die 't zelfde einde bedoelden;
 „ tot op de Resolutie van Louw- en Lentemaand
 „ des jaars 1614 (d): waarby 't gevoelen,
 „ welk de Staaten verdraaglyk hielden,
 „ nader omschreeven werdt, op dat niemant,
 „ onder dekfel van het zelve, onverdraagly-
 „ ke leeringen invoeren mogt.
 „ Hunne Agtbaarheden hadden zwaarig-
 „ heid gemaakt, in het aanneemen deezer Re-
 „ solutie; doch egter verklaard, wel te mogen
 „ lyden, dat anderen zig van dezelve bedienen.
 „ Maar men hadt, hieruit, naar 't scheen,
 „ gelegenheid genomen, om de Resolutie ver-
 „ dacht te maaken, als 't werk van eenige Re-
 „ monfranten; als partydig en duister inge-
 „ steld, ja, als strydig met de waarheid, en
 „ met

(d) Zie hier voor, bl. 63.

1516. » met de eer der Hervormde Kerken. Hunne
 » Edelheden wisten, dat de Resolutie geen
 » werk der Remonstranten ware: ook, met
 » welk een ryp beraad, en na 't inneemen der
 » verschillende gedagten van Leiden, Rotter-
 » damen anderen, ter eener, en van Dordrecht,
 » ter anderer zyde, men, tot dezelve, geko-
 » men ware. Ook kon men zulk eene Resolu-
 » tie niet houden voor partydig, vooral niet
 » by de broeders Contraremonstranten, alzo
 » veelen hunner de Resolutie hadden aange-
 » nomen. Men bezage de Resolutie zelve. Zy
 » sprak van hevige twisten en wederzydsche
 » nageevingen: Zy vermaande elk, tot gemaa-
 » tigde gevoelens. Maar hadden niet de Con-
 » traremonstranten zelven erkend, dat men
 » van de Predestinatie, voorzigtiglyk en so-
 » berlyk, spreken moest? De Resolutie stelde
 » eenige paalen; maar zy stelde ze, aan beide
 » de zyden, en meer voor de Remonstranten
 » dan voor de Contraremonstranten, zynde
 » deeze paalen dezelve, welken, by de oude
 » Kerkvergaderingen, gesteld waren tegen ge-
 » voelens, die aan de Leere der genade nadee-
 » lig zouden mogen zyn. De Leer, die de Reso-
 » lutie voordroeg, was die der Remonstran-
 » ten niet, voor zo ver zy verschilden van de
 » Contraremonstranten; maar de Leer der Ge-
 » reformeerden, ja der Christenen in 't ge-
 » meen; want hoe men ook 't stuk der Predes-
 » tinatie begrepe, vast ging het, dat uit-
 » verkoorenen, en opregte, standvastige ge-
 » loovigen ter eener; en verworpenen, en zul-
 » ken, die ongeloovig sfierven, ter anderer
 » zyde, de zelfde personen waren. En nog
 » ver-

„ verbodt de Resolutie niet, hooger te lee- 1616.
 „ ren, schoon zy de voorgestelde Leer voor
 „ genoegzaam hielt. Zy vorderde, op ver-
 „ zoek der Contraremonstranten zelven, dat
 „ men, in alle andere punten, bleeve by de
 „ Leer der Hervormde Kerken, zonderling
 „ in deeze Landen. 't Slot der Resolutie strek-
 „ te alleen tot vrede en stigting. Nergens
 „ bleek hier, derhalve, eenige partydigheid.
 „ Ook was de Resolutie met klaare woorden
 „ ingesteld. 't Was waar, dat zy niet bepaal-
 „ de, of de genade wederstaan kon worden,
 „ of niet; noch of 't geloof voor de verkie-
 „ zing, of de verkiezing voor 't geloof ging.
 „ Maar klaar te leeren, 't gene klaar was, en
 „ het duistere onbessist te laten, was niet dub-
 „ belzinnig, maar duidelyk spreken. Zulks
 „ was, in verscheiden' Kerkvergaderingen,
 „ daar men tot geene beslissing komen wilde,
 „ dienstig gevonden. Als ook de Koning van
 „ Groot-Britanje riedt, in de zaak eens te zyn;
 „ doch de wyze niet naauwkeurig te onder-
 „ zoeken, riedt hy niet dubbelzinnig te spree-
 „ ken; maar iet te zeggen, en iet te zwygen.
 „ De Resolutie, leerende dat God niemant ter
 „ verdoemenisse geschaapen hadt, noch iemant
 „ noodzaakte te zondigen, ontkende, daar-
 „ mede, Gods voorweetenschap of de erfzon-
 „ de niet. Augustyn en Prosper hadden 't zelf-
 „ de gezeid: en wie toch hadt Gods voorwee-
 „ tenschap beter verdedigd, de erfzonde meer
 „ aangewezen, dan zy? 't Zeggen der Reso-
 „ lutie, dat God niemant ter zaligheid noo-
 „ digde, wien hy ze niet geeven wilde, was
 „ ook niet dubbelzinnig: want het tegendeel

1616. „ van dit zeggen was niet, dat God allen,
 „ die hy noodigde, beslooten hadt, zalig te
 „ maaken; maar dat hy niemant noodigde,
 „ dan dien hy de zaligheid eenigermaate gun-
 „ de, of eenigszins beslooten hadt te geeven:
 „ 't welk zeer wel, met het zeggen der Con-
 „ traremonstranten in de Haagfche Conferen-
 „ tie, en met de gevoelens van oude en nieu-
 „ we Kerkenleeraaren overeenkwam. Uit het
 „ gezeide, bleek dan, dat de Leer der Resolu-
 „ tie niet met de waarheid streedt. Ook wer-
 „ den 'er de Hervormde Kerken niet door ge-
 „ brandmerkt, gelyk sommigen waanden. Im-
 „ mers zeiden de Staaten niet, dat de Gerefor-
 „ meerden, of Contraremonstranten eenigen
 „ van de genoemde uiterften geloofden. De
 „ Belydenisfen, de Nederlandfche inzonder-
 „ heid, leerden duidelyk, dat God de oorzaak
 „ der zonde niet was: de Catechismus, dat hy
 „ den mensch gefchaapen hadt, om hem lief-
 „ te hebben, en met hem zalig te worden. Ver-
 „ fcheiden' Hervormde Leeraars veroordeel-
 „ den de genoemde uiterften. De Resolutie hadt
 „ 'er gewag van gemaakt, om de Hervormde
 „ Kerken van allen blaam te zuiveren, en haar
 „ te waarfchuwen, dat zy, door haare ftreng,
 „ tegen de wederparty, te fterk te trekken,
 „ niet te verre loopen zouden: gelyk Nikafius
 „ van der Schuuren gedaan hadt, die, geleerd
 „ hebbende, dat God den mensch tot de zon-
 „ de bewoog, naar 't getuigenis der Contra-
 „ remonstranten in de Haagfche Conferentie,
 „ door de Kerken, beftraft was. De Remon-
 „ stranten werden ook vermaand, by de Re-
 „ solutie; 't welk zy in 't goede namen, de
 „ Re-

„ Resolutie verdedigende. En 't zou den Staa- 1616.
 „ ten lief geweest zyn, zo de broeders, die
 „ men Contraremonstranten noemde, ook de
 „ Resolutie verdedigd, en aangewezen had-
 „ den, dat de uitersten, by de zelve afgekeurd,
 „ ook door de Hervormde Kerke, veroor-
 „ deeld werden. Men hielt dan de Resolutie
 „ genoeg verdedigd, als zynde opgesteld in
 „ alle billykheid, niemant veroordeelende,
 „ de betwiste punten onbessist latende, o-
 „ vereenkomstig met de zuivere Leer, en tot
 „ eere en stigting der Hervormde Kerken
 „ strekkende. Ook was zy, door den Koning
 „ van Groot-Britanje, en door verscheiden
 „ Kerkvoogden in Engeland, goedgekeurd,
 „ en hier, door veele Klasfen en Kerkendie-
 „ naars; ook door Contraremonstranten, aan-
 „ genomen.
 „ Hunne Agtbaarheden, beter gedagten heb-
 „ bende dan veelen van het oogmerk der Hee-
 „ ren Staaten, scheenen alleenlyk te vreezen,
 „ dat de verdraagzaamheid ongebondenheid
 „ en schadelyke nieuwicheden voortbrengen
 „ zou, tot benadeeling der Hervormde Lee-
 „ re. En deeze bezorgdheid was mynen Hee-
 „ ren den Staaten aangenaam: ook wilden de
 „ Edelen en de andere Steden der Stad Am-
 „ sterdam, hierin, niet toegeeven. De onge-
 „ bondenheid ging, dit moesten ze bekennen,
 „ reeds te ver. Doch dit was aan 't niet ver-
 „ draagen van verdraaglyke punten te wyten.
 „ Zo partyen, geen ander verschil hebbende
 „ dan 't gene in de Conferentie verhandeld
 „ was, elkanderen de hand booden, niemant
 „ zou 't hert hebben van nieuwicheden voor

1616. „ te stellen. De Klasfen, hier en daar zynde
 „ gefcheurd, konden geene Kerkentugt oefen-
 „ nen; waarom zy, ten fpoedigfte, behoorden
 „ hereenigd te worden. Andere ongebonden-
 „ heid kon den Staaten niet geweeten worden,
 „ hebbende deezen geene fchorfing van kerkelyke
 „ ftraffen verleend, dan voor zo veel ze zaaken,
 „ in de Conferentie verhandeld, betroffen. Wel
 „ was waar, dat de Staaten ook verbooden hadden,
 „ tegen de Remonfranten te handelen, by wyze
 „ van onderzoek; doch dit was gefchied, om
 „ dezelfde reden, waarom de Contraremonfranten
 „ hadden geweigerd, te antwoorden op eenige
 „ vraagen aangaande de verwerpinge, hun
 „ voorgesteld, door de Remonfranten. Sedert,
 „ hadden de Staaten zelve voorzien tegen ongebonden-
 „ heid in de Leere, beveelende, dat men zig, in
 „ alle andere punten, zou hebben te houden aan
 „ de Leer der Hervormde Kerken, met melding
 „ zelfs van de Belydenis en Catechismus, die van
 „ veel dienst konden zyn, als zy, met befcheiden-
 „ heid, gebruikt werden.
 „ Anderen fcheenen bekommerd, of de Resolutien
 „ ook ftrekken mogten, om de Contraremonfranten
 „ te dringen uit de Kerken; doch zonder grond,
 „ willende de Staaten, duidelyk, beide de partyen
 „ geduld hebben. Niemand was, om 't gevoelen
 „ der Contraremonfranten, geweerd van den dienst,
 „ kennende men geene Stad in Holland, die alleen
 „ van Remonfrantsche Leeraars bediend werd.
 „ Ook was niemand, om 't een of 't ander
 „ gevoelen, maar alleen om onverdraag-
 „ „ zaam-

„ zaamheid en scheuring afgezet : waartoe men
 „ nog zeer noode gekomen was, en voortaan
 „ ook noode zou komen. 1616.

„ Men bragt, eindelyk, ook als eene zwaar-
 „ righeid in, dat, door 't naarkomen der Re-
 „ solutie, en gevolgelyk door het voorstellen
 „ der verschillende gevoelens in de zelfde Ker-
 „ ke, altoos onrust blyven zou in de Gemeen-
 „ te. Doch 't gene aanstoot geeven kon be-
 „ hoefde men niet op den predikstoel te bren-
 „ gen. Den Leeraaren werdt, by de eenvou-
 „ digheid, ook de voorzigtigheid aangepree-
 „ zen. Waarom zouden zy, voor eenentyd ten
 „ minste, niet kunnen zwygen van de ge-
 „ schilpunten? Dagt iemant anders; die be-
 „ hoorde, ten minste, te begrypen, dat het
 „ verschil zo groot niet was, als eenigen meen-
 „ den. Het eerste der vyf punten stondende
 „ Contraremonstranten toe; alleenlyk zeg-
 „ gende, dat het de gantsche Predestinatie
 „ niet vervatte, 't welk de Remonstranten ook
 „ erkenden, belydende zy zekerè Predestina-
 „ tie tot het geloove, en erkennende, dat God,
 „ in het roepen of niet roepen, in 't geeven
 „ van veel of weinig tyds ter bekeeringe, zy-
 „ ne vrymagtigheid gebruikte. Eenigen, den
 „ Contraremonstranten toegedaan, zeiden, dat
 „ men, over den rang van Gods besluiten om
 „ het geloof en om de zaligheid te geeven,
 „ niet behoorde te twisten. De Remonstran-
 „ ten stonden toe, dat geloof en werken de
 „ oorzaak der verkiezinge niet waren, en be-
 „ kenden, omtrent het tweede punt, dat, wat
 „ de toe-eigening aanging, Christus alleen voor
 „ de geloovigen gestorven was. By de Con-

1616. » traremonstranten, wederom, was zyn lyden.
 » genoegzaam, om aller menschen zonden te
 » verzoenen. Sommigen zeiden, dat God elks
 » zaligheid wilde, onder zekere voorwaarde,
 » en altoos meerder gaven schonk aan die
 » de minderen wel gebruikte. Het *derde* punt
 » was buiten geschil. Over 't *vierde*, twistte
 » men zo fyn, dat het verschil naauwlykste
 » merken was. De Remonstranten erkenden,
 » dat God de verlichting des verstands, den
 » lust en kragt ten goede, onwederstandelyk,
 » schonk. De Contraremonstranten, dat hy
 » den mensch tot bekeering bewoog, door
 » inwendige aanraading, die, niet het vermo-
 » gen om te wederstaan, maar den wederstand
 » zelve wegnam, terwyl de wil, schoon be-
 » woogen door de genade, vry en onbedwon-
 » gen medewerkte. Wederom, stelden de Re-
 » monstranten, dat de genade niet slegts de
 » magt om te gelooven werkte, maar het ge-
 » loof zelf; dat alle menschen deeze genade
 » niet ontvingen, maar eenigen, in wien zy
 » den wederstand wegnam, hangende onze
 » bekeering ook niet aan onzen wil. Omtrent
 » het *vyfde* punt, leerden de Remonstranten,
 » dat de geloovigen eenige zekerheid hadden
 » van hunne zaligheid, die toenam, met het
 » toeneemen hunner Godsdienschtigheid; dat
 » zy vastelyk vertrouwen moesten op Gods
 » barmhertigheid, voor het tegenwoordige
 » en voor het toekomende, en dat, door alle
 » zonden, de genade niet verloren werdt.
 » De Contraremonstranten erkenden, aan den
 » anderen kant, dat den roekeloozen de ze-
 » kerheid der zaligheid niet toekwam; dat zy

» al

„ altoos met vreezen en beeven verzeld was; 1616.
 „ dat eenige beginfels des waaren geloofs kon-
 „ den verlooren worden; dat 'er eene maat
 „ des geloofs was, binnen welke, een uitver-
 „ koorene niet zekerer zyn kon van zyne za-
 „ ligheid dan een verworpen; dat sommigen
 „ deeze zekerheid, eerst kort voor hunnen
 „ dood, verkreegen; dat de geloovigen, ten
 „ opzigt van hun zelve, konden uitvallen;
 „ en dat zy, door zwaare zonden, de voornaam-
 „ me werking der genade verlooren. Uit al
 „ het welke men zien kon, hoe lang men, we-
 „ derzyds, zelfs over de Predestinatie, zou kon-
 „ nen prediken, zonder tot twist te vervallen,
 „ vooral zo men zyne Leer ter betragting wil-
 „ de aandringen: waartoe alle leeringen be-
 „ hoorden te worden gerigt. De Contraremon-
 „ stranten beoogden, 't werk der zaligheid
 „ Gode alleen toe te schryven, den mensch
 „ alle verdiensten en roem te beneemen, de
 „ waare geloovigen, voor alle wanhoop en
 „ slaafsche vreeze, te bewaaren. Wie kon hier
 „ iet tegen hebben? De Remonstranten oor-
 „ deelden, dat men niemant de hoop der za-
 „ ligheid behoorde af te snyden. Zy zогten
 „ den mensch te vermaanen, tegen de verhar-
 „ ding en tegen de zorgeloosheid, en tot het
 „ vastmaaken zyner roeping en verkiezinge,
 „ door goede werken. Wat Contraremonstrant
 „ zou dit willen wederfpreken? En genomen,
 „ dat men de verschillen, ook op het naauw-
 „ ste, begeerde te verhandelen; waarom zou
 „ zulks niet kunnen geschieden, behoudens de
 „ liefde en vrede, als 't maar zonder schelden
 „ en bescheidenlyk gedaan werdt, en als men
 „ tyd en plaats, voorzigtiglyk, in agt nam?

1616.

„ Hunne Agtbaarheden hadden nu, ten be-
 „ fluite, nog op 't gewigt der zaake te let-
 „ ten. Zo men de verdraagzaamheid verwierp,
 „ zou één van deeze drie dingen gefchieden
 „ moeten. Men zou alle de Leeraars tot één
 „ gevoelen moeten brengen; 't welk onmo-
 „ gelyk was: of, men zou de eene party de
 „ andere moeten laten veroordeelen: 't welk
 „ noch Christelyk was, noch, ter oorzaak
 „ van het groot getal der Predikanten van bei-
 „ de de partyen, gefchieden kon: of men
 „ zou twee Hervormde Kerken moeten toe-
 „ laten; dat zeer verderfelyk zyn zou: alzo
 „ de fcheuring, eens gemaakt zynde, geduu-
 „ rig grooter, en eindelyk ongeneeslyk wor-
 „ den zou: ook veele nieuwe en gevaarlyke
 „ doolingen uitbroeijen, waarvan de oude en
 „ latere gefchiedeniffen verfcheiden voor-
 „ beelden uitleverden. Scheuringen teelden
 „ ook nieuwe fcheuringen. Stondt het vry,
 „ over het verfchil tuffchen de Remonfranten
 „ en Contraremonfranten te fcheuren; waar-
 „ om ook niet over andere punten, waaria
 „ deeze laaften onderling verfchilden? Dit
 „ zag men, aan veele voorbeelden, met naa-
 „ me aan de Herdoopers, die reeds in zo vee-
 „ le deelen gefcheurd waren, dat 'er naauw-
 „ lyks iemand gevonden werdt, die ze allen
 „ wist op te noemen. Ook zou de fcheuring
 „ gevaarlyk zyn voor den ftaat des Lands,
 „ die, voornaamlyk, door den band van Gods-
 „ dienst, verknogt gehouden werdt. Vyand-
 „ fchap van gewest tegen gewest, van Stad te-
 „ gen Stad, partyfchap in de Steden zelven,
 „ ja tot in de huizen toe, was uit zulk eene
 „ fcheuring te wagten. Verfcheidenheid van
 „ open-

„ openbaare Godsdiensten was, in Koningry- 1616.
 „ ken, fchadelyk; in vrye Staaten, ten hoog-
 „ fte verderfelyk. En wat moeilykheden, hier-
 „ uit, in deeze volkryke Stad, zouden kunnen
 „ ryzen, liet men de Heeren zelve naden-
 „ ken. Meer andere zwaarigheden zou de
 „ fcheuring na zig fleepen, die beter bedagt
 „ dienden, dan gezeid. 't Omhelzen eener wel-
 „ bepaalde verdraagzaamheid zou, daarente-
 „ gen, terftond, rust en flilte baaren. Leerin-
 „ gen, ftrydig met het algemeen geloove, zou-
 „ den, eendragtelyk, verbannen worden. De
 „ Kerkendienaars zouden in vriendschap met
 „ elkanderen omgaan, en dus den weg berei-
 „ den, tot het houden eener wettige en onpar-
 „ tydige Synode, daar de gevoelens nader
 „ vergeleeken zouden kunnen worden. De Ge-
 „ meente zou geftig, en tot liefde en gehoor-
 „ zaamheid vermaand worden. De vriend-
 „ fchap en 't goed verftand, tufchen de Ede-
 „ len en Steden, tufchen de Steden onderling,
 „ en tufchen de beste ingezetenen, liefheb-
 „ bers van den waaren Christelyken Hervorm-
 „ den Godsdienst, zouden, meer en meer,
 „ aanwasfen, tot grootmaking van Gods
 „ naam, tot welftand des Vaderlands, en tot
 „ opbouwung der Kerke. Waartoe de Staaten
 „ al wat van hun eenigszins kon gevorderd
 „ worden, en de Gemagtigden den dienst van
 „ hunne Perfoonen, als hiertoe herwaards ge-
 „ zonden, gaarne aanboden; welken dienst
 „ zy baden, dat voor aangenaam gehouden
 „ mogt worden (e).”

De

(e) Verhael der Deputatie naar Amfterd, gedrukt 1616.

1616.

III.
De be-
zending
naar Am-
sterdam
doet gee-
ne vrugt.

De aanspraak van de Groot werd met veel aandacht aangehoord. De andere Gemagtigden bevestigden het goede oogmerk der Staaten. Muis, in 't byzonder, gaf te verstaan, dat die van Dordrecht zig by de meerderheid hadden gevoegd, om goede redenen, van welken hy, zo 't begeerd werdt, nadere opening wilde doen. De Vroedschap antwoordde, alleenlyk, dat zy op de zaak zou letten. Daarna zeide zy, dat zy haare meening den Staaten, door haare afgevaardigden, zou doen verstaan. De Gemagtigden der Staaten zouden gaarne in nader onderhandeling gekomen zyn, om de zwaarigheden der Amsterdammers op te losfen, ware 't mogelyk. Doch deezen deden duidelyk genoeg merken, dat zy, hiertoe, niet gezind waren. Alleenlyk, gaven zy te kennen, dat zy rust en vrede zогten, en niet gaarne zouden zien, dat dezelve, door iemand hunner ingezetenen, ergens, gestoord werdt (f).

Besluit
der Am-
sterdam-
sche
Vroed-
schap.

De Gemagtigden bemerkten, ligtelyk, dat men, met de bezending, niet gevorderd was, en keerden wederom naar den Haage. Midlerwyl, besloot de Vroedschap, by meerderheid van weinige stemmen (g) „ dat zy den waaren Christelyken Godsdienst, nu meer dan „ vyftig jaaren herwaards, hier te Lande, ge- „ oefend, zou handhaaven. Dat het ondienstig „ was voor den Staat, in denzelven, de min- „ ste verandering te gedoogen, dan by wege „ eener wettige Synode. Dat men, hierom, „ niet hadt konnen bewilligen, in verschei- „ den

(f) Verhael der Deput. bl. 94 enz. BRANDT II. Deel, bl. 383 enz.

(g) GROTIUS Verantw. Hoofdst. VIII. li. 39.

„den' voorstellingen, federt het jaar 1611, 1616.
 „gedaan; ook niet in den voorflag van der
 „Staaten Gemagtigden. Dat men, wyders, niet
 „kon toestaan, dat, op den naam der Stad
 „Amsterdam, eenige Plakaaten werden ge-
 „maakt, veel min uitgevoerd, tegen die van
 „de Religie, dan na het overweegen en ver-
 „handelen der gefchillen, in eene wettige Si-
 „node. Dat men, eindelyk, tot dien tyd toe,
 „ook niet zou kunnen gedoogen, dat eenige
 „Contraremonstrantsche Predikanten in hun-
 „nen dienst gefchorst, of van den zelve af-
 „gezet werden, om dat zy, met de Remon-
 „stranten, geene kerkelyke eenigheid konden
 „houden; noch dat de Contraremonstranten
 „gehinderd werden, in hunnen Godsdienst,
 „onder deksfel van fcheuring; of als zy zwa-
 „righeid maakten, om de Predikaatsien der
 „Remonstranten, of der zulken, die 't met de
 „Remonstranten hielden, te hooren (h).” Men
 „bragt dit Besluit in de Vergadering der Staaten
 „van Holland, die, midlerwyl, wederom, by
 „meerderheid van stemmen, hadden vastgesteld,
 „dat de voorige Resolutien op de vrede der
 „Kerken zouden stand grypen, met die mee-
 „ning nogtans, dat het gene, in eenigen der-
 „zelve, van de Belydenis en Catechismus
 „gezeid was, niet zo moest begreepen wor-
 „den, als of men deeze twee fchriften gelyk
 „stelde met Gods woord: men hielt ze alleen
 „als Formulieren van eenigheid, die, naar
 „Gods woord, verklaard moesten worden.
 „Voorts werden Gekommitteerde Raaden

De meer-
 derheid
 der Staa-
 ten be-
 fluit de
 voorige
 Resolu-
 tien te
 doen ag-
 tervol-
 gen.

(h) TRIGLAND. bl. 754.

1616. „ gelast en gemagtigd, om de Resolutien, al-
 „ omme, in de Steden en ten platten Lande,
 „ te doen naarkomen (i).”

IV. Zulke srydige Besluiten van de meerder-
 Twist op heid der Staaten en van de Stad Amsterdam
 verschei- gaven, zo dra ze rugtbaar werden, geen gering
 den' voedsel aan de tweedragt. In sommige Steden,
 Plaatsen, werden Contraremonstrantsche Predikanten,
 ter gele- zwaarigheid maakende om in ééne Klasfis te
 genheid komen met Remonstrantschen, afgezet van
 van de hunnen dienst, en belet te prediken (k). Zekere
 Besluiten der Leden van opgebroken, om eenen afgezetten Predikant
 Holland. aldaar te doen prediken, werden aan regte ge-
 vorderd: doch verwierven, by 't Hof van Hol-
 land, schorfing der regspleeginge, op voor-
 schryvens der Steden Amsterdam en Enkhui-
 zen. De Gekommitteerde Raaden namen dit
 den Hove zeer kwalyk. De zaak kwam, einde-
 lyk, nog voor de Staaten, die ze afdeeden tot
 genoezen van den Predikant; hoewel de op-
 breekers der Kerke boete geeven moesten, die
 hun, door den Schout van Hoorn, met ge-
 weld, werdt afgehaald (l). Omtrent deezen
 tyd, kreeg ook *Pieter Korneliszoon Hooft*,
 Drosfaard van Muider en Baljuw van Gooi-
 land, beroemd door zyne treffelyke Neder-
 landsche Historie en andere Schriften, aan-
 schryvens van Gekommitteerde Raaden, om
 den Contraremonstrantschen Predikanten in
 deezen oord, om vredes wille, te gemoet te ko-
 men,

(i) Zie Resol. Holl. 30 Sept. — 22 Octob. 1616. bl. 15. en 7.
 BRANDT II. Deel, bl. 337.

(k) TRIGLAND bl. 854.

(l) BRANDT II. Deel, bl. 407-414. M. G. B. (1)

men, in 't beroep van eenen Predikant te Huizen (*m*). Daarentegen, stelden Baljuw en Mannen van Schieland twee scherpe Keuren, tegen de afgezonderde vergaderingen der Contraremonstranten te Zevenhuizen en elders. De plaats, daar men byeenkwam, werdt, ten behoeve der armen, verbeurd verklaard: zulken, die in dezelve geleerd, en zulken, die de vergadering belegd hadden, verweezen, in eene boete van driehonderd guldens (*n*). De Groot hadt, op 't sterk aanhouden van Burgemeesteren van Rotterdam, de eerste der twee Keuren, die de boete behelsde, ingesteld; doch hy riedt egter de uitvoering af. Ondertuschen, hadt de Baljuw eene schuur, te Zevenhuizen, daar men gepredikt hadt, reeds doen toefpykeren. Te Schoonhoven, kwam, omtrent deezen tyd, of wat laater, een diergelyk scherp verbod uit, op het houden en bedienen der afgezonderde Contraremonstrantsche Vergadering aldaar (*o*).

De Staaten van Holland raadpleegden, midlerwyl, geduuriglyk, over 't wegneemen der Kerkelyke geschillen; doch zonder tot eenig vast besluit te kunnen komen, anders dan dat de meesten verklaarden, zig te houden aan de voorige Resolutien. Nogtans scheenen de Contraremonstranten langs hoe meer begunstigers te vinden onder de Leden, en de Groot, die de Staaten Vergaderingen bywoonde, verklaarde, t'eenen dage, aan iemant „ dat Am-

„ sterdam en de voorstanders der Contrare-

1616.

Keuren van Schieland tegen de Contraremonstrantsche Vergaderingen.

De Contraremonstranten winnen gunst, onder de Leden van Holland.

(*m*) HOOFTS Brieven N. 48. bl. 41.

(*n*) TRIGLAND. bl. 765.

(*o*) VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 74. TRIGLAND. bl. 791.

1616.

„ monfranten stout, de Advokaat en de andere Steden flauw waren, en dat de Resolutie en alles in gevaar was (p).” Men viel nu den Staaten, dagelyks, lastig, met smeek-schriften van klaagende Contraremonstrantschen, die om andere Predikanten verzogten, dan zy hadden. In Slagt- en Wintermaand, werden 'er eenigen gelezen, gesteld op den naam der *bezwaarde en bedroefde Gemeenten in Gouda, Rotterdam, Schoonhoven, Briele, den Haage, Hazerswoude, Benthuisen, Zoetermeer, Zevenhuisen, Moordrecht en Maasland*. Doch op deeze smeekschriften, welken men hielt tot scheuring te strekken, werdt niets beslooten (q).

Staat der Kerkelyke geschillen in de andere gewesten.

In Overysfel, daar men de beginfels van diergelyke zwaarigheden ondervondt, volgden de Staaten het voorbeeld van die van Holland, verbiedende, in Lentemaand dezes jaars, allen Predikanten het leeren der hooge geschillen van Gods eeuwige Predestinatie (r). In Gelderland, hadt men in beraad geleid, of men de Klasfen hooren zou, op een bekwaam middel van vereeniging, dan of de Staaten zelven iet, by voorraad, beraamen zouden: in welk laatste, de Kerkelyken groot mishagen toonden (s). Maar in Friesland, daar, na 't veranderen der Regeeringe te Leeuwaarden, de Staaten genoegzaam allen de zyde hielden, welke men, in Holland, de Contraremonstrantsche noemde, kreegen de Klasfen bevel, om geene Pre-

(p) BRANDT II. Deel, bl. 419.

(q) Resol. Holl. 4 Nov. — 22 Dec. 1616. bl. 34. TRIGLAND. bl. 894. BRANDT II. Deel, bl. 433.

(r) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 1. BRANDT II. Deel bl. 410.

(s) BAUDART. MEMOR. VIII. Boek, bl. 11. UITENBOG. bl. 701.

Predikanten te vorderen tot den Kerkdienst, 1616.
dan die de Belydenis en Catechismus onder-
tekenden (t).

Te Amsterdam, hielden de Contraremon-
strantsche Predikanten, van tyd tot tyd, hei-
melyke Byeenkomsten: in eene van welken,
in Louwmaand des jaars 1617, vastgesteld
werdt, geene Kerkelyke eenigheid meer te on-
derhouden met de Remonstranten. Men stelde
dit Besluit in geschrift, welk, door veelen, ge-
tekend werdt. Eenigen, die zwaarigheid maak-
ten, werden 'er, door bezending, toe overge-
haald. Anderen bleeven weigerig (u). Eenige
maanden laater, verbonden veele Contrare-
monstrantsche Predikanten, in eene Byeen-
komst in den Haage, de Vergadering van *Cor-
respondentie* of onderlinge verstandhouding ge-
noemd, zig aan elkanderen, tot verdediging
van 't gene zy voor de zuivere Leere hielden,
tegen de Remonstranten. Ook werdt hier, als
een kenmerk van de waare broederichap, vast-
gesteld, dat men zulken alleen voor broeders
hadt te houden, die de Remonstranten en Re-
monstrantschgezinden voor valsche Leeraars
verklaarden (v). Doch zulke Vergaderingen
hieldt men, omtrent deezen tyd en laater, ge-
duuriglyk, in verscheiden' Steden. De Remon-
stranten deden het zelfde, te Rotterdam en
elders. In Louwmaand, hadden ze wederom een
Vertoog opgesteld, en den Staaten van Hol-
land overgeleverd, waarby zy klaagden, dat
hun-

V.
Verga-
deringen
der Con-
trare-
mon-
stranten
te Am-
sterdam.
1617.

en in den
Haage.

De Re-
mon-
stranten
vergade-
ren, ins-
gelyks.

(t) BAUDART. Memor. VIII. Boek, bl. 32.

(u) UITENBOGAERT, bl. 701. TRIGLAND. bl. 689. BAUDART.
Mem. IX. Boek, bl. 1, 26.

(v) Zie de Acte by BRANDT II. Deel, bl. 462.

1617. hunne partyen zig niet aan der Staaten Resolutien hielden: voorts, verlof begeerende, om 'er, insgelyks, van ontslaagen te zyn (*w*). De Wethouderfchap te Rotterdam boodt, kort hierna, den afgezonderden Contraremonstranten aldaar eenen Predikant van hun gevoelen aan, die in de openbaare Kerke leeren zou, mids zy geenen afgezonderden Kerkenraad hielden. Doch zy hadden zig nu reeds verbonden, om geene Kerkelyke gemeenschap te houden met de Remonstranten. 't Voldeedt hun zelfs niet, dat *Nikolaas Grevinkhoven*, Remonstrantsch Predikant te Rotterdam, op wien men 't meest schein gelaaden te hebben, op raad van den Pensionaris de Groot, vrywillig afitand deedt van zynen dienst (*x*). De Remonstranten verbonden zig, eerlang, in den Haage, ook onderling nader aan elkanderen, stellende zekere punten van eenigheid op, welken zy, door de Predikanten, die gemeenschap met hun houden wilden, lieten tekenen. Onder anderen, werdt, in dezelve, verklaard: „ dat zy, ziende hunne partyen; „ welken zy *Scheurmakers* noemden, afwyken „ van de Resolutien der Staaten, zig ook niet „ langer aan deeze Resolutien zouden kunnen „ houden; maar hun gevoelen, openlyk, moeten leeren, met wederlegging van 't gevoelen hunner partyen. Voorts, wilden zy „ Christelyke eenigheid houden met zulke „ Predikanten van het verschillend gevoelen, „ die hen begeerden te verdraagen (*y*).”

De

(*w*) BRANDT II. Deel, bl. 465.(*x*) BRANDT II. Deel, bl. 464-468.(*y*) Zie BRANDT II. Deel, bl. 513.

Voorflag
aan de
Contraremon-
stranten
te Rot-
terdam.

Verbind-
tenis der
Remon-
stranten.

De Staaten, in Lentemaand, in 's Prinzen byzyn, raadpleegende, op de kerkelyke verschillen, sloeg zyne Doorlugtigheid voor „ dat „ men den *Religions verwanten*,” dus noemde hy de Contraremonstranten gemeenlyk „ moest „ toelaaten, vryelyk te prediken, en dat men „ de verlaaten' Leeraars, by verdrag, weder- „ om moest aanneemen: of, kon dit niet geschieden, anderen van dezelfde gezindheid „ beroepen, in derzelve plaats.” Eenige Leden bewilligden in deezen voorslag (z); doch men kwam tot geen besluit.

Tot hiertoe, was de scheuring der twee partyen nog niet zeer openlyk geschied; doch, na 't neemen van de voorgemelde besluiten, in verscheiden' Kerkelyke Byeenkomsten, ging men verder, en kwam tot openbaare afzondering: waartoe ook de Remonstranten, op Plaatsen, daar zy de Wethouderschap tegen hadden, al van den aanvang dezes jaars, hadden beslooten. Eenige Leden der Walsche Gemeente te Amsterdam, misnoegd om 't afzetten van Goulart, waarvan wy, te vooren (a), gewaagd hebben, vereenigden zig, sedert, met de Remonstrantschgezinden, en hielden, in deeze Stad, de eerste afgezonderde Byeenkomsten, in kleinen getale, op afgelegen' Plaatsen. Hier predikte eerst voor hun, in de Fransche taale *Jakob Batelier*, Student in 't Walsche Kollegie te Leiden. Doch de Nederlandsche Remonstranten te Amsterdam zогten, kort hierna, eenen Predikant van hun gevoelen op, die in 't Neder-

1617.
Voorslag van den Prinse, ter Vergaderinge van Holland.

VI.
Oorsprong der afzondering, te Amsterdam.

(z) Resols. Holl. 2 Maart 1617. by BRANDT II. Deel, bl.

468.
(a) bl. 86.

1617. derduitsch voor hun predikte. *Christiaan Sopingius*, Predikant te Warmond, deedt dit, voor 't eerst, in 't huis van den Timmerman en Houtkooper *Willem Sweersen*, op Vlooienburg. Sommige yverige Contraremonstranten spraken den Leeraar openlyk tegen, hem heetende liegen. Doch anderen van dezelfde gezindheid bestrafden hen, hierover. Daarna huurden de Remonstranten van *Herman Rendorp*, een' aanzienlyk' burger, een' grooten Spyker of Pakhuis, op Dwarsboomflood, die, terstond, tot eene Predikplaats bekwaam gemaakt werdt. De Predikanten der openbaare Kerke namen dit zeer euvel, en predikten 'er tegen. Men vondt verscheiden' schotschriften aangeplakt en gestrooid, tegen het prediken der Arminiaanen, niet zonder bedreigingen van derzelve byeenkomsten te zullen stooren. Ook viel het graauw, op den twaalfden van Sprokkelmaand, onder de preeke, in der Remonstranten Vergaderplaats, onder een byster getier van *val in, val in, sla dood, sla dood den Predikant, dien scheurmaaker*. En werdt hy niet dan met groot gevaar gered, en, door den Brouwer in de Haan, *Pieter Evertszoon Hulft*, geborgen. Maar alle de glazen van 't Pakhuis werden uitgesmeeten, de houten vensters verbroken, de vergaderden, die elk naar een goed heenkomen zогten, met slyk geworpen, gestooten, verjaagd en nageroepen: waarna de woeste hoop wederom naar 't pakhuis keerde, daar banken en predikstoel en al wat los was vernield werdt, tot dat de Schout, des avonds ten zes uren, derwaards getrokken, de plonderaars verdreef. Tegen den volgenden Zondag,

De Vergadering der Remonstranten aldaar wordt, door 't graauw, gestoord.

dag, vondt men wederom verscheiden' dreigende schtschriften aangeplakt, om de Remonstranten af te schrikken van 't prediken. Ook kwam 't graauw, op dien Zondag, zynde den negentienden van Sprokkelmaand, al een uur voor den opgang der Zonne, aan verscheiden' oorden der Stad, op de been, om Arminiaansche vergaderingen te stooren. Een deel liep den Schout agter na, die juist toen goedgevonden hadt, naar Paapsche byeenkomsten onderzoek te doen. Omtrent half negen uren, schoolde een hoop volks samen voor 't huis van *Rem Egbertszoon Bischoep*, op den Singel of Koningsgraft, het zesde ten noorden der Berggraate. Deeze man, een broeder van den Professor *Episcopus*, was bekend voor yverig Remonstrantsch. De Predikant *Sopingius* hadt by hem t'huis gelegen. En men hadt het graauw diets gemaakt, dat hier gepredikt werdt: 't welk ligtelyk geloof vondt. Men viel dan aan op dit huis, eerst met schellen tot de schel brak, toen met werpen in de glazen, en met bonzen op de deur. De Schout *Willem van der Does*, verzogt, uit den naam van eenen der Regenten, tot het stillen van den oproer, begaf zig, ten dien einde, derwaard. Zo deedt ook de Onderfchout *Arent Elbertszoon Haan*, met zyne dienaars. Doch zy vertrokken, na een half uur, wederom, zeggende, geenen last van Burgermeesteren te hebben, om daar, den gantschen dag, te blyven. 't Graauw riep toen, *de Schout gaat weg: 't huis is ons ten prys, met al wat 'er in is*. Straks werdt de deur, met een balk, opgeramd. 't Geboefte viel in 't huis, daar alles geplonderd, vernield en geroofd werdt.

1617.

*t Huis van Rem Egbertszoon Bischoep wordt geplonderd.

1617. Rem Egbertszoon hadt, zo wel als de Schout, reeds te vooren, verzekerd, dat 'er geene Vergadering tot zynent gehouden werdt. Doch 't hadt hem niet mogen baaten. Hy was nu, met zyne Huisvrouw en gezin, 't gevaar ontweeken. De schade, welke hy, aan geld en goederen, geleeden hadt, begrootte hy, federt, op meer dan vyfduizend guldens. Hy hielt voor zeker, dat het graauw, door eenigen, met geld, omgekogt was, om hem tot een voorbeeld te stellen, en elk, in Amsterdam, af te schrikken van het houden en bywoonen der Remonstrantsche Vergaderingen. Doch daarna werden ook de huizen van zynen broeder, *Jan Egbertszoon Bischoep*, en van anderen gedreigd met plondering, die egter belet werdt (b). De Wethouderschap verklaarde, by eene Keure van den eenentwintigsten „ dat de Remonstranten, met het houden hunner afgezonderde vergaderingen, oorzaak gegeven hadden tot den gepleegden moedwil, op welchen men, egter, ernstig onderzoek dagt te doen. Te gelyk, werdt gelast, dat elk, die zig aan den waaren Christelyken Hervormden Godsdienst begeerde te houden, zig wagten moest, voor 't bywoonen van afgezonderde vergaderingen, en vooral, voor 't leenen of verhuuren van plaats tot dezelve (c).” De Staaten van Holland, kennis der plonderinge van Rem Bischoeps huis bekomen hebbende, vermaanden, ten zelfden dage, de Steden van 't Noorderkwartier, tegen diergelyke zwaarigheden, op haare hoe-

Keur tegen 't plonderen.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 473-500.

(c) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 16.

de te zyn (*d*). Voorts, raakten 'er, te Amsterdam, eenigen in hegtenis, die men handdaadig hieldt aan de plondering; doch zy werden allen, met der tyd, zonder, of met eenigen borgtogt, ontslaagen. De Amsterdamsche Remonstranten vervoegden zig, in Lentemaand, met twee Vertoogen, aan de Staaten van Holland, derzelve bescherming verzoekende, midsgaders, dat hun, in de openbaare Kerke, eenige Predikanten van hun gevoelen mogten vergund worden, of, kon dit niet zyn, dat men hun vryheid gawe tot het houden van afgezonderde vergaderingen. De afgevaardigden van Amsterdam ter Dagvaart van Holland noemden de eerste deezer twee vertoogen *oproerig*, en begeerden 'er zig niet nader op te uiten, voor dat de andere Leden zouden verklaard hebben, of de Stad Amsterdam kwalyk gedaan hadt, dat zy den ouden, waaren, opregten, Christelyken, Hervormden Godsdienst, tot hiertoe, hadt gehandhaafd. Men besloot, eindelyk, de verzoekers te wyzen aan de Wethouders hunner Stad, wien zy een diergelyk smeekschrift overleverden. Doch hun verzoek vondt geen ingang (*e*). Zy kreegen, hierom, van tyd tot tyd, grooter' afkeer van de Stads Predikanten, die sommigen hunner, met naame Rem Egbertszoon Bisfchop, eerlang, ook het Avondmaal ontzeiden. Sedert, gingen zy, nu en dan, naar Abkoude, naar Vreeland, en elders hieromtrent ter preeke (*f*).

167.
Ver-
toogen der
Amster-
damsche
Remon-
stranten
aan de
Staaten
van Hol-
land.

Maar,

(*d*) Refol. Holl. 21 Febr. 1617. bl. 32.

(*e*) Refol. Holl. 10. 21 Maart 1617. bl. 57, 71. BRANDT II. Deel, bl. 503, 508, 510.

(*f*) BRANDT II. Deel, bl. 501, 502, 512.

1617. Maar, op andere Plaatsen, gelukte het den Contraremonstranten beter, dan den Remonstranten te Amsterdam, afgezonderde vergaderingen te houden. Zelfs maakten zy zig, aan verscheiden' oorden, van de openbaare Kerken meester. In den Haage, was, tot hiertoe, de zetel der Remonstranten geweest. Want schoon hier, in de Nederduitfche Gemeente, drie Contraremonstrantsche Predikanten waren, hielden twee derzelven gemeenschap, met den eenigen Remonstrantschen Predikant, Joannes Uitenbogaard. Doch de derde en jongste, *Henricus Rosæus*, was, sedert eenigen tyd, in geschil geraakt, met Uitenbogaard; 't welk zo hoog liep, dat Rosæus zig onthieldt van 't Avondmaal, welk Uitenbogaard uitdeelen moest. De Staaten, geen middel hebbende konnen vinden, om Rosæus tot het opvolgen hunner Resolutien te beweegen met gemoede, hadden hem, hierop, geschorst in zynen dienst. Sedert waren hy en de zynen naar Ryswyk ter preekte gegaan (g). Ook hadden de Raaden *Kouwenburg*, *Rosa* en *Baarsdorp*, de Griffier van den Hove *Anthoni Duik* en anderen verklaard, dat zy Uitenbogaard niet langer konden hooren prediken, met een goed geweten (h). De Advokaat Oldenbarneveld hadt hierop Prinse Maurits, wien hy, tot hiertoe, over de kerkelyke geschillen, niet gemoeid hadt, verzogt, „ dat hy zig voegen wilde by de Staaten, tot „ handhaaving van 't gezag der hooge Over- „ heid; alzo men klaarlyk zag, dat alles op

„ par-
(g) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. VIII. bl. 99, 106.
TRIGLAND. bl. 874-888.

(h) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 107, 108.

„ partyfchap uitliep.” Doch de Prins verklaarde „ zig altoos onzydig gehouden te hebben, „ te gelyk begeerende, dat men hem buiten ’t „ gefchil liete (i).” Uitenbogaard kwam ook te worde met zyne Doorlugtigheid, en ontdekke klaarlyk, dat hy naar de zyde der Contraremonftranten helde, onder anderen beweerende, dat elke party eene Kerk hebben, en afzonderlyk Avondmaal houden moest: ’t welk Uitenbogaard voor openbaare fcheuring hieldt (k). De Haagfche Contraremonftranten verzogten, federt, om eene Kerk. De Staaten oordeelden wel, dat zy zig behoorden voldaan te houden met de openbaare Kerke, daar twee Predikanten van hun gevoelen leerden; doch ftonden hun egter de Gasthuiskerk toe, mids zy geen afzonderlyken Kerkenraad hielden. Maar hierin maakte men zwaarigheid. ’t Prediken in de Gasthuiskerke duurde egter (l), van den aanvang deezes jaars, tot in Hooimaand (m). Toen werdt, op den negenden, de Klooster-Kerk ingenomen, door de Contraremonftranten (n). Men wil, dat deeze Kerk, welke men niet gewoon was te gebruiken tot den Predikdienst, eenige maanden te vooren, bezigtigd was, door den Prinfe (o). Men was nu bezig om dezelve te herftellen, op last der Staaten van Holland (p).

1617.

De

(i) Refol. Holl. 28 January 1617. bl. 15. UYTENBOG. Aant. by BRANDT II. Decl. bl. 340.

(k) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 108, 109.

(l) D. CARLETONS *Letres in the Cabal or Myfteries of State* P. I. p. 173.

(m) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 122, 123, 124, 134.

(n) Refol. Holl. II, 27 July 1617. bl. 164, 170.

(o) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 135.

(p) Refol. Holl. 23 Maart 1617. bl. 75.

1617. De Prins ging, den volgenden Zondag, voor 't laatst, in 't gehoor van Uitenbogaard. Doch op den drieëntwintigsten begaf hy zig naar de Klooster-Kerke (q), sedert, de *Prinses Kerk* (r), genoemd, verzeld van Graave Willem Lodewyk en van een aanzienlyk gevolg van Heeren: welk, vantyd tottyd, aanwies. Doch de Prinses Weduwe van Oranje en haar Zoon Graaf Fredrik Henrik, de Advokaat Oldenbarneveld, de Heeren van Asperen, van Veenhuizen, van der Myle, van Groeneveld, de Jonkheeren van Sevender en van Liere, de Heeren Huigens, Melander, Martini, de Wethouders van den Haage en andere luiden van aanzien hielden zig by de groote Kerke, daar de Remonstranten nog verdraagen werden (s). Maar men moet hier aanmerken, dat Groeneveld de oudste Zoon, Veenhuizen en van der Myle Schoonzoonen waren van den Advokaat (s).

Afzondering
in andere
Steden.

De afzondering hadt dus, in den Haage, haare volkomen' gedaante gekreegen. In sommige andere Steden, was zy nog geweldiger toegegaan. Te Oudewater, hadt de Contraremonstrantsche Predikant *Joannes Lydius* zig afgezonderd van de Klasfis, zonder zig, door de Wethouderschap, door de Staaten, of door derzelver afgezondenen, te laten beweegen tot hereeniging. De opschudding, die hieruit ontstondt, was op 't hevigst ten tyde der ge-

WOON-

(q) UYTENBOG. *Leven Cap. IX. bl. 141.*

(r) BAUDART. *Memor. IX. Boek, bl. 85.* BRANDT II. *Deel, bl. 556, 646, 647.*

(s) Remonst. *in de Waaragt. Hist. van J. v. OLDENBARNEV. bl. 168, 169.*

(1) Ik vind deezen naam, reeds in de *Resolutien van Holland* van den 16 November 1618, *bl. 366.*

woonlyke verandering der Wethouderen, welke men genoodzaakt werdt te doen, naar den zin der yveraaren, die Lydius zyde hielden (t). Te Heusden, daar men, tegen dank der Wethouderen, Contraremonstrantsche Predikanten ingevoerd hadt, drong men den Drossaard, wat laater, in eenen oloop, tot het maaken van merkelyke verandering, in de wettelyk verkooren Magistraaten, welken men hieldt, niet te zyn van den ouden Hervormden Godsdienst (v). In den Briele, lieten eenigen zig verluiden, dat zy de Kerk zouden inneemen, daar kwame van wat 'er van wilde: 't welk de Wethouders bewoog, op hunne verzekerdheid verdagt te zyn (w). Sommige schippers stelden, in hunne vlaggen, 's Prinzen wapen, met dit byschrift: *Liever met Oranje te leggen in 't veld, dan langer met de Arminiaanen te zyn gekweld*. Ook zag men, in openbaaren druk, een' lyst der Steden en Sterkten, die het hielden tegen de Arminiaanen (x). Doch deeze dingen schynen laater gebeurd te zyn. Men wil, dat de Contraremonstranten sterk waren aangemoedigd, tot diergelyke onderneemingen, door eenen Brief des Konings van Groot-Britanje, in de Lente deezes jaars, in 't licht gekomen, en zeer veel verschillende van den Brief, dien hy, te vooren, aan te Staaten geschreeven hadt, alzo hy niet meer riedt, de geschillen verdraaglyk te verklaaren, maar dezel-

1617.

(t) Resol. Holl. 25 Febr. 22 Apr. 5, 12, 20, 25 May 1617. bl. 39, 106, 117, 123, 127, 130, 153. TRIGLAND. bl. 1024.

(v) GROTIUS Verantw. Hoofdst. 12. bl. 96.

(w) Resol. Holl. 5 Aug. 1617. bl. 177.

(x) GROTIUS Verantw. Hoofdst. IX. bl. 96.

1617. zelve te beslissen, door eene Nationaale Sinode (y). Sommigen meenden, dat men hem, van hier, te kennen gegeven hadt, dat, met het dryven der verdraagzaamheid, eene verandering in de Regeering deezer Landen beoogd werdt, ten zynen nadeele; en dat hy, hierdoor, tot het afzenden van zulk een' Brief bewoogen geworden was (z). Vast gaat het, dat de Engelsche Gezant, Dudlei Karleton, in Sprinkelmaand te vooren, uit den Haage, naar Engeland, geschreeven hadt „hoe verscheiden” „luiden op hem begeerd hadden, dat hy eenen brief van zyne Majesteit aan Prinse Maurits moest zoeken te verwerven, waarby „deeze aangezet werdt, om in zynen yver „voor de waare Leere te volharden (a):” op welk schryven, 's Konings brief gevolgd was.

IX.
Raadpleegingen op het houden eener Nationaale Sinode.

't Houden of niet houden eener Nationaale Sinode was, sedert het ontvangen van den Brief des Konings van Groot-Britanje, de hoofdzaak geweest, die, tusfchen de Gewesten en Steden, betwist werdt. De Staaten van Zeeland zonden, in Bloei maand, Gemagtigden naar den Haage, om ernstelyk aan te houden by die van Holland, op het spoedig byeenroepen eener Nationaale Sinode. De Gemagtigden hadden hunnen last eerst geopend aan zyne Doorlugtigheid, die, bevindende dat dezelve, onder anderen, bestondt in eene aanraading tot voorkoming en heeling van scheuring, gezeid zou hebben, *het is te laat; descheuring*

(y) BAUDART. MEMOR. IX. Book, bl. 59.

(z) BRANDT II. Deel, bl. 525.

(a) D. CARLETONS Letters in the Cabala or Myfteries of State P. I. p. 173.

ring is 'er alrede: waarop zy beslooten hadden, van dit gedeelte van hunnen last niet te repen. Eenige dagen laater, deeden ook de Staaten van Gelderland die van Holland verzoeken om te bewilligen in het houden eener Nationaale Sinode, onder 't gezag hunner Hoog-Mogendheden, de Heeren algemeene Staaten. Ook hadden Friesland en Groningen en Ommelanden Gemagtigden naar den Haage gezonden, dringende, van gelyken, op het byeenroepen eener Nationaale Sinode, door de Vereenigde Gewesten (b). 't Liep aan tot in Oogstmaand, eer de Staaten van Holland goedvonden te antwoorden op den voorflag, door die van Zeeland gedaan. Doch eer wy dit verhaalen, keeren wy ons, kortelyk, tot het weinige, welk, omtrent deezen tyd, in algemeene en krygszaaken, voorgevallen is.

De Hertog van Savoye, in oorlog geraakt met Spanje, deedt, in Lentemaand deezes jaars, door zynen Gezant, *Guillet de Mouchou*, de algemeene Staaten verzoeken, om onderstand. Hy begeerde vierduizend knegten en vierhonderd paarden, behalven eenige krygsbehoeften. Doch de Staaten, onlangs onderzonden hebbende, hoe weinig nuts een Leger van Nederlanders doen kon in Italie, en in de aangrenzende gewesten, beslooten den Hertog, liever, met vyftigduizend guldens ter maand, te ondersteunen. Zo veel belang stelden ze 'er in, dat hunnen ouden vyand afbreuk gedaan werdt (c). De Fransche Gezant, du Mau-

1617.

X.
Onder-
stand aan
den Her-
toge van
Savoye.

(b) Zie BRANDT II. Deel, bl. 545-553.

(c) Refol. Holl. 23 Maart 1617. bl. 80. Notul. Zeel. 13 Apr. 1617 bl. 93. BAUDART MEMOR. IX. Boek, bl. 100, 109. VAN DEN SANDE V. Boek, bl. 72.

1617. Maurier, hadt de Staaten, uit den naam zyns Meesters, ook kragtelyk, tot het onderfteunen des Hertogs van Savoye, aangezet (*d*). In de Lente des volgenden jaars, werdt de vrede eerst getroffen, door bemiddeling van den Paus en den Koning van Frankryk.

XI.
Verschil
tusfchen
Brandenburg en
Nieuwburg o-
ver 't
heffen
der tol-
len op
den Ryn-
froom.

Over 't heffen der tollens op den Rynfroom, was, onlangs, gefchil gereezen tusfchen de Vorften van Brandenburg en Nieuwburg. De laafte wilde den tol, die te Rees geheeven werdt, te Burik doen heffen, daar 't van ouds plag te gefchieden: 't welk de eerfte niet gehengen wilde, alzo hy meer meester was van 't gene, te Rees, daar Staatfche bezetting lag, ontvangen werdt, dan van 't gene, te Burik, werdt geheeven. Hy deedt, hierom, by Plakaat, verklaaren, dat de fchippers te Rees zouden moeten vertollen, alfchoon ze zulks reeds te Burik gedaan hadden. De Nederlandfche Koophandel langs den Ryn werdt merkelyk belemmerd door deezen twist. De algemeene Staaten zonden, eindelyk, in 't voorjaar, Gemagtigden af, die te wege bragten, dat de fchippers, borg ftellende voor den tol, vryelyk voorby vaaren mogten, tot dat het gefchil tusfchen de Vorften gevonden zou zyn (*e*).

Klachten
over in-
breuk op
't Be-
ftand.

Het beftaan van eenige Nederlandfche fchepen in Spanje gaf den Staaten, ten deezen tyde, wederom ftoffe, tot klaagen over inbreuk op 't Beftand. Ook reezen 'er, geduurig, gefchillen op de grenzen, die nog niet behoorlyk geregeld waren. De Aartshertogen zonden, in 't najaar, twee Gemagtigden naar den Haage,

om

(*d*) AUBERV Memor. p. 398.

(*e*) LAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 109.

om deeze gefchillen te effenen (*f*), en veelligt ook, om den ſtaat der Kerkelyke oneenigheden, van naby, te beſpieden, op dat ze 'er, in tyd en wyle, hun voordeel mede zouden mogen doen. Doch ik vindt niet, dat zy iet van belang hebben uitgevoerd.

In 't Noorden, ſtondt het, dit jaar, zeer onrustig. De Koning van Deenemarke wapende zig, zo men vermoedde, tegen de Hanze-Steden, die ook volk aannamen en zig verſterkten; gelyk Hamburg, in 't byzonder, deedt. De Koning van Poolen bereidde zig, inſgelyks, ten oorloge, tegen den Koning van Zweeden, 't welk deezen bewoog, eenen gezant te zenden naar den Haage, die, op den zesden van Slagtmaand, gehoor verworven hebbende, de Staaten ernſtelyk verzogt, om onderſtand. Doch de zaaken ſtonden, ten dien tyde, hier, zo verward, dat men het antwoord op zyn verzoek verſchoof (*g*): In 't begin des volgenden jaars, na dat de Poolen in Lyfland gevallen waren, ſtondt men den Koning van Zweeden veertigduizend guldens toe ter maand. De Grootvorst van Muskovie, die beide met Poolen en Zweeden overhoop lag, verzogt toen de Staaten ook om onderſtand, die hem egter geweigerd werdt, waarop hy vrede maakte met den Koning van Zweeden (*h*).

In Hooimaand deezes jaars, keerde *Willem Korneliſzoon Schouten* van Hoorn, te rug in Zee-land, van eene reize rondsom den aardkloot,

De Koning van Zweeden verzoekt de Staaten om onderſtand tegen Poolen.

XII. Ontdekking der Straat van Le-

(*f*) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 202.

(*g*) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 126. Zie ook Refol. Holl. 23 Maart 1617. bl. 76.

(*h*) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 100 101.

1617. door hem en *Jakob le Maire*, Zoon van Izaak le Maire, voorheen Koopman te Amsterdam (i), doch nu te Egmond woonagtig, voor rekening van eenige byzondere Perfoonen, met twee fchepen, ondernomen. De vaart beoosten de Kaap de goede Hoop, en westwaards, door de Straat van Magellaan, was, hier te Lande, allen byzonderen Perfoonen verboden, en stondt alleen der Oostindifche Maatschappye vry. Maar de oude Le Maire hadt gedagt, dat 'er een doortogt te vinden zou zyn, bezuiden de Straat van Magellaan. 't Ontdekken van deezen doortogt, federt de *Straat van Le Maire* genaamd, was het merkwaardigste, welk op deeze reize voorviel. Schouten, die, voor Schipper, en Le Maire, die voor Opper-Koopman voer, op het grootste der twee fchepen, deden deeze merkwaardige ontdekking, in 't begin des jaars 1616 (k). Zy vonden ook eenige Eilanden; welken zy naar de Staaten, naar Prins Maurits, en naar Barneveld noemden. Van de Straat zelve en van de Eilanden namen zy, ten zelfden tyde, by eene plegtige verklaring, bezit, uit den naam van de algemeene Staaten en van Prinse Maurits (l).

Walvis-
fchen
voor
Scheve-
dingen
gestrand.

Voor Scheveningen waren, dit jaar, vier Walvisfchen gestrand en gevangen (m). Men hielt dit toen, schoon 't meermaalen gezien was, in 't gemeen, voor eene voorbode der naderende beroerten. Doch tegenwoordig zou men 'er eer uit besluiten, dat 'er overvloed van
Wal-

(i) Zie IX. Deel, bl. 337.

(k) W. C. SCHOUTENS Reize bl. 79, 80.

(l) *Voiez Supplem. ou Corps Diplom. Tom. II. p. L. p. 282.*

(m) BAUDART, *Mémor. IX. Boek, bl. 97, 202.*

Walvisch in 't Noorden was, en onze Walvischvangers zouden 'er door aangemoedigd worden, om sterker ter vischerye uit te rusten. 1617.

Gelyk men, eenige jaaren geleeden, met goeden uitslag, de Beemster bedykt en droog-gemaakt hadt, zo verwierven Edam en Monnikendam, in Zomermaand deezes jaars, Oktroi van de Staaten van Holland, om de Purmer, een kleiner Meer tusfchen de twee genoemde Steden, te doen bedyken (n). 't Geschiedde egter niet, voordien jaare 1620, waarvan de binnenlandsche onlusten, die ook de Regeeringen der twee gemelde Steden verdeeld hielden, vermoedelyk, eene der voornaamste oorzaken zullen geweest zyn.

De Purmer wordt bedykt.

Dedraad der geschiedenisfe leidt ons wederom tot het verhaal deezes onlusten, die, in dit en eenige volgende jaaren, het gewigtigste gedeelte onzer Vaderlandsche Historie zullen uitmaaken.

Men hadt nu, te Oudewater en elders, gezien, dat de onderlinge verdeeldheid niet alleen uitliep, op scheuring in de Kerke; maar dat 'er ook ongewoone veranderingen in de Regeering der Steden door te wege gebragt werden. Zy, die, naderhand, de zyde der Remonstranten hielden, hadden, al in den aanvang der oneenigheid, ongewoone poogingen gedaan, om luiden van hunne gezindheid op 't kusfen te helpen, op Plaatsen, daar de meerderheid der Regenten hun tegen was (o). Te Utrecht, was 't ook, van de andere zyde, al

XIII. De scheuring in de Kerk geeft aanleiding tot ongewoone verandering in de Regeering.

(n) Resol. Holl. S. 9 Juny 1617. bl. 142, 144. Groot-Plaknaht. II. Deel, kol. 1719.

(o) Zie hier voor, bl. 22, 24.

1617. al vroeg, ondernomen (*p*), hoewel 't mislukt was. Doch nu, sterker en openlyker ondersteund wordende, begonden de Contraremonstranten zulke veranderingen, aan verscheiden' oorden, met beteren uitflag, in 't werk te stellen. Men beproefde zyne kracht eerst in de kleine Steden, die geene stem hebben ter Staatsvergaderinge, van zins, naar 't schynt, om, daarna, tot de stemmende Steden van Holland over te gaan. De Advokaat Oldenbarneveld bespeurde wel haast, waar 't op aangelegd ware. Verscheiden' Leden der Vergaderinge ontdekten 't, zo wel als hy. En naardemaal weinigen geneigd waren, het bewind, hun toevertrouwd, af te staan, raadpleegde men, terstond, op de beste middelen, om zig te verzekeren, tegen beroerten in de Steden, waaruit verandering in de Regeering te dugten was. Veelen begonden zelfs te gelooven, dat de Godsdienst slegts tot een' dekmantel gebruikt werdt, om deeze verandering uit te werken (*q*). Men kreeg vermoeden, dat zyne Doorlugtigheid zelve hieronder roeide, of dat, ten minsten, eenigen zyner voornaamste aanhangeren, hunne eigen' bevordering zoevende door 's Prinzen verheffing, hem gaarne tot Graave van Hollaad, waartoe wylen Prins Willem zo goed als aangenomen was, of tot Heere der Vereenigde Gewesten zouden hebben zien verklaaren, dat zy meenden, niet dan na 't veranderen der tegenwoordige Regeeringe, 't welk, dagt men, alleen door oproer te bewerken was, te zullen kunnen geschie-

(*p*) Zie bl. 25.

(*q*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 194. Zie ook de Voorz.

scheiden. Ook hadt men den Prinsfe doen ge-
looven, dat de Advokaat en de tegenwoordi-
ge Regeering de vermindering van zyn gezag
zogten (r), immers niet ligt bewilligen zou-
den in zyne verheffing: en dat de Contraremon-
stranten, daarentegen, zeer op het vermeer-
deren van 's Prinsfen gezag gesteld waren: waat-
om men hem, t'eenigeit tyde, hadt hooren zeg-
gen, *dat hy ze hieldt voor de oude Gereformeer-*
den, die zynen Vader op den stoel gezet hadden
(s). Op zulke vermoedens en redenen, besloo-
ten dan de tegenwoordige Regenten, dat zy,
voor de rust in de Steden, waarvan de behoude-
nis hunnet agtbaarheid afhing, op eene byzon-
dere wyze, behoorden te waaken.

Dit kon geschieden, door middel der ge-
woonlyke Lands soldaaten, of door de schut-
teryen, of, door van nieuws geworven' kneg-
ten uit de Ingezetenen, welken men, hier te
Lande, *Waardgelders* plag te noemen, veel-
ligt, om dat zy, zonder daadelyk te dienen,
zig, om *geld*, gereed hielden, tot het voeren
der wapenen in tyd van nood, tegen welken
zy *bewaard* werden. Doch de gewoonlyke
Lands soldaaten lagen niet in alle Steden, alwaar
men onraad vreesde. In Haarlem, in Leiden,
in Hoorn, was geene bezetting. De Prins ook,
die 't voornaamste gezag oefende over 's Lands
Krygsvolk, hadt verklaard, *dát hy verstondt,*
niet te doen jegens die van den Hervormden Gods-
dienst, waardoor hy de Contraremonstranten
alleen betekende, van welken de tegenwoor-
di-

1617.

XIV.

Oorzaa-
ken van 't
aannee-
men der
Waard-
gelders.

(r) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. IX. bl. 122, 124, 134.
Cap. X. bl. 156.

(s) UYTENBOG. Dageg. by BRANDT II. Deel, bl. 556.

1617. dige Regeering de meeste opschuddingen vreesde. Ook hadt zyne Doorlugtigheid zwaarigheid gemaakt, om die van Oudewater, na den moedwil aldaar gepleegd, op hun verzoek, nog een vendel knegten toe te staan. En sommige Hopluiden, bezetting houdende in de Steden, hadden verklaard, mondelingen of schriftelyken last te hebben van den Prins, om de Wethouders niet te gehoorzamen, in zaaken, spruitende uit het stuk van den Godsdienst. Alle deeze redenen deden de meeste Steden besluiten, dat zy zig, op de gewoonlyke bezettingen, al werden ze haar al toegestaan, niet zouden kunnen verlaten (t) Op deschuttersyren, grootendeels, de zyde der Contraremonstranten toegedaan, was geheel geen staat te maaken. Men kwam, hierom, tot het aanneemen van Waardgelders, in zulke Steden, die dezelve oordeelden te behoeven. De meerderheid der Staaten van Holland nam, op den vierden van Oogstmaand, een besluit, welk de Contraremonstranten, sedert, *de scherpe Resolutie* genoemd hebben. 't Liep op deezzen zin: „De Staaten, gezien hebbende 't gene, dit jaar, in verscheiden' Steden, als Haarlem, Amsterdam, Schoonhoven, Briele, Oudewater, Woerden, Heusden, en vooral in den Haage, tegen de orde, vryheden en geregtigheden der Landen en Steden, voorgervallen was; en te vergeefs, de Steden, welke nog zwaarigheid maakten, om zig te voegen met de overige Leden, hebbende zoeken over te haalen tot eenigheid, zelfs

Besluit
der Staaten van
Holland van den
vierden van
Oogstmaand,
de *scherp*
pe Resolutie ge-
naamd.

„ door

(t) GROTIUS Verantw. Cap. X. li. 105.

„ door de aanbieding van 't beroepen eener
 „ Provinciaale Sinode; hadden, eindelyk, be- 1617.
 „ flooten, de Nationaale Sinode, door som-
 „ migen verzogt, als ftrydig met de hoogheid
 „ en gerechtigheid van Holland, af te slaan.
 „ Voorts, vonden zy raadzaam, hunne inzig-
 „ ten op 't fluk van den Godsdienst in open-
 „ baaren druk te geeven; de gewesten, die de
 „ Nationaale Sinode begeerd hadden, te be-
 „ antwoorden; de voorrige Resolutien, met al-
 „ le gemaatigdheid en bescheidenheid, te doen
 „ agtervolgen, en alle daadelykheden, over
 „ Perfoonen, openbaare en andere Plaatfen
 „ en Goederen, te doen weeren. Ten welken
 „ einde, de Regenten der Steden, by voor-
 „ raad, en tot dat anders, staatswyze, zou
 „ worden beslooten, gelast, en, des noods,
 „ gemagtigd werden, tot het aanneemen van
 „ meer volk van wapenen, ter hunner verze-
 „ keringe en weeringe van daadelykheid: wor-
 „ dende, wyders, elk, die zig beklaagen mogt,
 „ over 't gene de Regenten der Steden, uit
 „ kragte deezer Resolutie, zouden doen, be-
 „ volen, zig by niemant anders te vervoegen
 „ dan by de Staaten, alzo, op 't gene, by de
 „ Geregthoven, gedaan of voorgenomen
 „ mogt worden, geen agt zou worden geslaa-
 „ gen. Eindelyk, besloot men, eene bezen-
 „ ding te doen aan Prinse Maurits, aan de
 „ Prinsesse Weduwe en aan Prinse Henrik, om
 „ dezelve te verzoeken, dat zy de hand lee-
 „ nen wilden, tot het uitvoeren deezer Reso-
 „ lutie (u).” Deeze bezending geschiedde, ten

(*) Zie BAUDART. MEMOR. IX. Boek, bl. 37.

1617, ten zelfden dage. Men verzekerde den Prins van het goede oogmerk der Edelen en meeste Steden, om de vryheden en geregtigheden van 't Land en den waaren Christelyken Hervormden Godsdienst te handhaaven. Zyne Doorlugtigheid verscheen, hierop, des anderen daags, in de Vergadering van Holland, om der Staaten meening nader te verstaan, die hem, zeide hy, in groote hevigheid, aangediend was; en om tevens te verklaaren, dat hy niet goedvondt, dat de Staaten, tegenwoordig, scheiden zouden, gelyk hy verstaan hadt, het voorneemen te zyn. Sommigen antwoordden den Prinse; doch verwardelyk, en zonder dat 'er omvraag gedaan, of besluit genomen werdt (y).

XV.
Verklaaring van de inzichten der Staaten van Holland, op 't stuk van den Godsdienst.

De verklaring van de inzichten der Staaten op 't stuk van den Godsdienst, van welke in de Resolutie gewaagd werdt, was, den vyfden van Oogstmaand, getekend, en kwam, vervolgens, in 't licht. Zy betuigden, by dezelve, den Hervormden Godsdienst te willen blyven handhaaven. Zy weezen aan, om welke redenen, hun het regt toekwame, om kerkelyke wetten te maaken, en wat hen bewoogen hadt, tot het beveelen der verdraagzaamheid, in de verschillende punten. Ook gaven zy te verstaan, in de Nationaale Synode niet te kunnen bewilligen, om dat men toeleg maakte, om aldaar punten te beslifen, die in de Christelyke Kerke onbestlist gelaaten waren (y). Doch in deeze verklaring, en in de voorgemelde Resolutie, hadden Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende niet bewilligd. Op den naam

(y) Resol. Holl. 4, 5 Aug. 1617. bl. 176, 177.
(*) BAUDART, MEMOR. IX, Boek, bl. 31.

naam deezer vier Steden, kwam, in 't begin van Herfstmaand, een ernstig *Protest* in 't licht tegen de Resolutie der Staaten, waarby zy zig rondlyk verklaarden voor 't houden eener Nationaale Synode, tot beslissing der gereezen geschillen. Dordrecht voegde zig; eerlang, by de vier Steden, nevens dezelve, op eene Nationaale Synode dringende (x). De overige Leden deden nieuwe poogingen, om de Stad Amsterdam, daar de besluiten, welken Burge-meesters en Vroedschappen geduuriglyk namen, slegts door eene of twee stemmen, overgehaald werden (y), van meening te doen veranderen. Men bediende zig, hiertoe, van den arbeid van den Pensionaris de Groot, die voor-sloeg „ dat men de geschillen, in eene Provin-ciaale Synode, moest tragten by te leggen, „ of, gelukte dit niet, eene algemeene Synode „ beroepen, om ze af te doen (z).” Doch men begreep ligtelyk, dat hiermede de zaak op de lange baan geschooven werdt; also alle uit-heemsche Mogendheden zig niet even spoedig zouden laten beweegen, om in zulk eene Si-node te bewilligen. Ook hadden de Contrare-monstranten zo veel reden, om op eene Na-tionaale Synode te dringen, naardien zy zig, daarin, van de meerderheid verzekerd hiel-den, als de anderen om de algemeene Synode beter te keuren, alwaar de Nederlandsche Ker-ken, maar ééne stem moerende hebben, het be-sluit

1617.

Vijf Ste-
den kan-
ten zig
tegen de
Verklaa-
ring en
Resolu-
tie,

(x) Resol. Holl. 29 Aug. 12 Sept. 1617. bl. 185, 191. BAU-
PART. Memor. IX. Boek, bl. 68.

(y) Zie C. P. HOOFTS Redev. by BRANDT II. Deel, bl. 561.

(z) GROTIUS Veraniw. Cap. VI. bl. 63-68. BRANDT. II. Deel,
bl. 568 enz.

1617. sluit der Synode, niet zo ligt, ten nadeele der Remonstranten, zoude kunnen doen uitvallen (a). Deeze en diergelyke voorflagen waren, derhalve, vergeefs. Amsterdam bleef by zyn gevoelen.

XVI. Het antwoord aan de Staaten van Zeeland, Bezen-
ding naar
Zeeland,
over't
stuk der
Synode,
strekke om de Nationaale Synode af te slaan (b), werd't hun overgebracht, door Jan van Duivenvoorde, Heer van Duivenvoorde, en Hugo de Groot, welke laatste, by deeze gelegenheid, eene aanspraak deedt, tot verdediging van de jongste Resolutie der Staaten van Holland gerigt. Ook sloeghy den Zeeuwen, daarna, het houden eener algemeene Synode voor (c). Doch men bleef, in Zeeland, schoon met eenig verschil van gevoelen, nog voor 't houden eener Nationaale Synode (d). Duivenvoorde en de Groot toogen ook naar Dordrecht, om deeze Stad, wederom, tot de zyde der Edelen en meeste Steden over te haalen. Doch zy deeden vergeeffchen arbeid. Op deeze reize, werden zy, van 't graauw, te Veere in Zeeland, en te Dordrecht, smaadelijk bejegend, en voor Arminiaanen gescholden (e).

naar Dordrecht.

Ver-
scheiden
Steden
ligten
Waard-
gelders.

Ondertusfchen, begon men, in verscheiden' Steden, hier vroeger, elders later, een zeker getal van Waardgelders aan te neemen, die egter over 't geheel, in gantsch Holland, nog geen agttienhonderd beliepen (f). 't Geschiedde te Haar-

(a) BRANDT II. Deel, bl. 571.

(b) Zie het by BAUDART. MEMOR. IX. Boek. bl. 45 en by BRANDT II. Deel, bl. 572.

(c) Zie Notul. Zeel. 14. 17 Aug. 1617. bl. 142, 143, 151. BRANDT II. Deel, bl. 583.

(d) Notul. Zeel. 19 Aug. 1617. bl. 159. en BRANDT II. Deel, bl. 591-620.

(e) BRANDT II. Deel, bl. 621, 622.

(f) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 231.

Haarlem, te Leiden, te Gouda, te Rotterdam, 1617. Te Leiden, worden eenige Burgers ontschutterd.
 te Schoonhoven, te Hoorn, en misfchien nog op eene of twee andere Plaatsen. Te Leiden, boodt de Schuttery aan, dubbele wagt waar te neemen, zo men de Waardgelders wilde afdanken. Doch de Wethouders waren hier zo weinig gerust op de Schuttery, dat zy, eerlang, 't Stadhuis, met een sterk houten Staketsel, deeden beschanfen, den burgeren vernieuwing van eed afvorderden, en eenige honderden schutters, dien eed weigerende, ontschutterden (g). Veelen van deezen ontwierpen Verbindfchriften, welken, niet van boven naar beneden, maar rondsom eenen kring, op lynen, van 't middelpunt afloopende, ondertekend waren, op dat men niet zou konnen zien, wie eerst getekend hadt. De Gemagtigden deezer luiden, welken men *O- of Cirkeltekens* noemde, vervogden zig, daarna, aan den Hoogen Raad, waarop, eerlang, het bannen en vangen van eenigen volgde. De ontschutterden begaven zig, eindelyk, naar de Staaten van Holland, die hen vermaanden, tot gehoorzaamheid aan de Wethouderschap, te gelyk verklaarende, dat hun niets onbehoorlyks geveerd was. Doch dit geschiedde eerst, in den Zomer des volgenden jaars (h) Te Delft, kon men zig luttel verlaaten, op de twee vendels gewoonlyke soldaaten, aldaar in bezetting leggende, alzo zy, ter gelegenheid van den oloop over den Kooren-Excyns (i), de Magiftraat niet hadden

(g) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 79.

(h) UYTENBOG. bl. 887, 889. 905. enz. TRIJLAND bl. 940. GROTIUS Verputw. Cap. XIX. bl. 216. BRANDT II. Deel, bl. 702.

(i) Zie hier voor, bl. 96.

1617. den bygeftaan. Ook hadt een vreemd perfoon, voorgeevende last te hebben van zyne Doorlugtigheid, aldaar, vergadering van Schutters belegd, zonder kennis der Wethouderfchap. Sommigen hadden, hierom, geoordeeld, dat men, ook hier, Waardgelders behoorde aan te neemen (*k*). Nogtans meen ik niet, dat het gefchied is. Van twee vendels, leggende in Schoonhoven, alwaar, reeds in 't jaar 1615, merkelyke onlust geweest was (*l*), meende men meer te vreezen dan te hoopen te hebben, alzo zy zig, buiten weten der Wethouderfchap, van kruid en lood voorzien hadden (*m*). In andere Steden, hadt men ook byzondere redenen, om voor opfchudding te vreezen, of de bezetting te miftrouwen.

Oldenbarneveld reist naar Utrecht, zo men meende, om ook aldaar Waardgelders te doen ligten.

De Advokaat Oldenbarneveld, die dit aanneemen van Waardgelders bovenal ter hertenam, vertrok, op den veertienden van Oogstmaand, naar Viane, en, van daar, naar Utrecht, alwaar hy, overvallen door eene zwakheid, die hem eenige weeken bybleef, eenen geruimen tyd vertoefde. Men heeft, naderhand, gemeend, dat deeze zwakheid flegts voorgegeven werdt, en dat hy naar Utrecht verreisd was, om de aanneeming der Waardgelders, ook daar, te bevorderen (*n*). Doch hy heeft den Geneesmeester genoemd, die hem bediend hadt (*o*). Naardemaal hy egter, ten tyde van de ligtinge der Waardgelders, in Utrecht was, is het

(*k*) Zie GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 230.

(*l*) BRANDT II. Deel, bl. 252.

(*m*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 230.

(*n*) BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 31.

(*o*) Brief van Oldenbarnev. aan zyne Excell. van 24 Apr. 1618. in de Want. Hist. bl. 139.

het ten hoogste waarfchynlyk, dat men, met hem, over dit ftuk heeft geraadpleegd; zo, om dat de Heeren, die thans 't voornaam bewind hadden in 't Stigt, doorgaans met den Advokaat plagten te fpreeken over zaaken van gewigt, als om dat *Gillis van Ledenberg*, Sekretaris der Staaten van Utrecht, naderhand, verklaard heeft, dat het Besluit der Staaten den Advokaat bekend gemaakt en door hem goedgevonden was. Dezelfde Ledenberg, door wiens handen de gewigtigfte zaaken gingen, hadt, op het ontvangen van eenige berigten uit den Haage en van elders, wegens voorgevallen' en gevreesde beroerten, in verscheiden' Hollandfche Steden (p), den voorflag gedaan, om in Utrecht ook Waardgelders aan te neemen. En twee dagen hierna, beslooten 'er de Staaten toe, op den agtentwintigften van Oogstmaand ouden, dat is, den zevenden van Herfstmaand nieuwen styl. De Raad der Stad bewilligde, ten zelfden dage, in dit besluit. Men vindt goed, voor eerst, zeshonderd man te bezoldigen (q); zonder hierin, gelyk verscheiden' Leden der Vergadering, naderhand, verklaard hebben, eenig ander oogmerk te hebben, dan de bewaaring der rust in den Staat en de bescherming der tegenwoordige Regeeringe. Ook bragt de eed, dien de Waardgelders doen moesten, mede, dat zy beloofden te dienen, tegen den ghenen, die den Staat van den Lande van Utrecht, in kerkelyke off politycke saecken,

1617,

't Geschiedt,
op den voorflag
van Ledenberg.

sou-

(p) Verclaringe van Ledenb. den 27 Aug. 1618. Styl. Vet. Al. S.

(q) Extr. uit de Resol. der Staat. en des Raads van Utrecht van 26 en 28 Aug. 1617. M. S. Zie ook GROT. Verantw. Cap. XIX. 61. 229.

1617. *fouden willen troubleren, ende tegens alle anderen des gemeene Lands vyanden (r).*

XVII. Op deeze wyze, werdt, in en buiten Holland, gehandeld, in overeenkomst van de Resolutie der Hollandfche Staaten van den vierden van Oogstmaand, 't Gene, by dezelve, verklaard was, met opzigt op de Geregthoven, hadt deeze reden. De Hooge Raad en 't Hof, 't zy ter oorzaake van den invloed, dien zyne Doorlugtigheid hadt, op deeze twee Geregthoven, of om andere redenen, hadden, tot hiertoe, geen genoegen kunnen scheppen, in de Resolutien, die, tot bevordering van de vrede der Kerken, door de Staaten, of door de meerderheid derzelven, genomen waren. Zo verging dit zelfs, dat zy, nu en dan, zulken gedeekt hadden, die, in gevolge van deeze Resolutien, door de Wethouders der Steden, van den predikdienst afgezet, of, op eenige andere wyze, geftraft geworden waren. Men hadt, hiervan, onlangs, een merkwaardig voorbeeld gezien, welk Haarlem betrof. De Wethouderschap, de Kerkenordering van den jaare 1591 willende invoeren, en, volgens dezelve, in den jaare 1615, eenen Predikant hebbende doen beroepen, hadt, daarmede, zo veel misnoegen verwekt, onder veele Contraremonstrantsche Leden der Gemeente, dat het gezag der Staaten naauwlyks magtig was, om het, voor eene korte wyle, te stillen (s). 't Gemor zig, daarna, wederom verheffende, besloot men, tot het aanneemen van eenige Waardgelders,

en

Onlust te Haarlem.

(r) Verclar. van Roëtert van Lanscroon Cap. eener Comp. Waardgeld. van 27 Aug. 1618. euden styl. M. S.

(s) UYTENBOG. bl. 791-793. TRIGLAND. bl. 321-334.

en vorderde, te gelyk, den Schutteren vernieuwing af van hunnen ouden eed. *Elias Christiaanszoon*, Lintwerker en yverig Contra-remonstrantsch, weigerde deezen eed, waarop hy ontschutterd en op maandgeld gesteld werdt, 't welk hy niet goedvondt te voldoen. *Abraham de Blok* maakte, ten deezen tyde, den Heeren ook veele moeite, hebbende, zo getuigd werdt, eenen Schepen der Stad te na gesproken, zonder de beschuldiging te bewyzen, of in te trekken. Beide deeze luiden werden, zonder vorm van regtsgeding, door Burgemeesteren, ter Stad uitgezet, voor den tyd van twaalf jaaren. Hierop beriepen zy zig op den Hoogen Raad, die 't beroep aannam, en de Wethouders deedt dagvaarden, hun te gelyk belastende, met de uitvoering van 't vonnis, stil te staan. De Blok, hierop wederom in de Stad gekomen, werdt, door 't Gerecht vervolgd om de boete, op 't breeken van den ban; doch, op nieuws, met Mandementen gedekt door den Hoogen Raad. De Gekommitteerde Raaden schreeven den Hoogen Raad aan, dat dezelve zig hoeden moest, voor regtspleegingen, strydig met het oogmerk der Staaten. Aan 't Hof, welk zig, ten deezen tyde, gesteken hadt, in zekere zaak te Nieuwkoop, alwaar men, buiten reden, zo geoordeeld werdt, afgezonderde Vergaderingen gehouden hadt, gingen diergelyke brieven af (f). De zaak van Haarlem duurde nog tot in 't volgende jaar. De Staaten verstonden, dat de stukken hun moesten worden overgeleverd; doch de Hooge Raad voer, des onaange-

1617.

Verschil
te
Nieuw-
koop.

(f) Resol. Holl. 27 Sept. 3 Oct. 17 Nov. 30 Dec. 1617. bl. 193, 203 enz. 227, 262.

1617. zien, voort met de regtspleeging, stellende de Wethouders van Haarlem in 't ongelyk, en den Deurwaarder belastende, de *Sententie* ter uitvoering te leggen. De Wethouders, gedekt door de meerderheid der Staaten, verklaarden, daarentegen, de *Sententien* des Hoogen Raads voor nietig en van onwaarde, en herhaalden hun vonnis van uitzetting, onder zwaare bedreiginge (u): waarby de zaak hangen bleef, tot op de verandering der Regeeringe in de Stad. Diergelyke verschillen, schoon niet van zo veel nasleeps, hadt men, byna dagelyks, met de Geregtshoven, 't welk de meerderheid der Staaten bewoogen hadt, in hunne Resolutie van den vierden van Oogstmaand, de klagten over regtspleegingen, uit hoofde hunner Resolutien, geschied, te betrekken voor hunne Vergadering.

Vier Steden verdedigen de Geregtshoven tegen de meerderheid der Staaten.

De Hooge Raad besluit de Resolutie van

Doch de vier Steden, Amsterdam, Enkhuzen, Edam en Purmerendé, verklaarden, in 't begin van Herfstmaand, aan beide de Geregtshoven, dat de gemelde Resolutie genomen was buiten haare bewilliging, en dat zy verstonden, dat allen klaageren de gewoonlyke weg van regten openstaan moest. De vier Steden gaven, door deeze verklaring, eenen geweldigen krak aan de Resolutie. De Hooge Raad, of eigenlyk zes Leden van denzelven, toen de Vergadering uitmaakende, besloot dezelve niet te agtervolgen. De Raadsheer Romhout Hogerbeets en eenige anderen hadden, egter, niet bewilligd in dit besluit. Hogerbeets hadt 'er, 's daags te vooren, over gespro-

(u) BRANDT II. Deel, bl. 647, 651-662.

MR. ROMBOUT HOGERBEETS,
Pensionaris van Leiden.

J. van Ravestein pinxit.

J. Houbraken fecit.

Is. TIEUX sculpsit.

fproken met zyne Doorlugtigheid, die in den Raad verscheenen was. Hy verklaarde den Prinse „ dat hy niet tegenwoordig kon zyn, „ daar men 't gezag der Staaten van Holland, „ welken hy hieldt voor zyne Hooge Overheid, stondt in twyfel te trekken.” De Prins antwoordde, *dat hy de Staaten daar ook voor kende; doch dat men elkanderen wel mogt hooren.* Hierop was de Wethouderfchap van Haarlem, door eenige Raaden, zwaarlyk beschuldigd. Ook beweerde men, dat de Staaten magt noch kennis hadden, om regt te oefenen. Doch Hogerbeets verklaarde, andermaal, zig aan de Resolutie, staatswyze, en by meerderheid van stemmen genomen, en den beiden Raaden toegezonden, te willen houden. 't Mogt weinig baaten. 't Gezag der Staaten, of der meerderheid onder dezelve was reeds zo verre vervalten, dat eene meerderheid der Leden des Hooogen Raads zig, tegen het zelve, durfde verzetten. Ondertusfchen, verwekte dit voorval en diegelyken zo groot een misnoegen in Hogerbeets, dat hy, kort hierna, besloot, het Pensionarisfchap van Leiden, welk hy, te voo- ren, bekleed hadt, op de aanbieding van den Burgemeester *Vrank van Torenyliet*, wederom te aanvaarden (y).

Midlerwyl, wies ook het ongenoegen tusfchen de Leden van Holland. Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende verklaarden zig tegen 't aanneemen der Waardgelders, ten koste van den Lande, in eenen tyd, dat men, zeiden ze, 't gewoone volk van oorloge naauwlyks

1617.

den vierden van Oogstmaand niet te agtervolgen.

De Raadsheer Hogerbeets wordt wederom Pensionaris van Leiden. Grootte verdeeldheid onder de Leden van Holland.

(y) Memor. van R. HOGERBEETS, by BRANDT II. Deel; bl. 662-666. Zie ook Refol. Holl. 3 Nov. 16 Dec. 1617. bl. 228, 236.

1617. lyks betaalen kon. Dordrecht was 't, hierin, eens, met de vier Steden. Deezen hielden, veelyds, afgezonderde Vergaderingen in den Haage. Doch dit deeden ook de andere Steden; zo dat 'er schier eene scheuring kwam, in de Staatsvergadering van Holland. Agt Steden, Haarlem, Leiden, Gouda, Rotterdam, Briele, Schoonhoven, Alkmaar en Hoorn gaven eene verdediging in 't licht van de Resolutie van den vierden van Oogstmaand. Zy was ingesteld op den naam der Staaten. Men vondt het, in dezelve, vreemd „ dat de vier Steden, ge-
 „ woon, in haare Vroedschappen, over de
 „ zweevende geschillen, te besluiten, by meer-
 „ derheid van stemmen, niet konden gedoo-
 „ gen, dat zulks ook in de Vergadering der
 „ Staaten gedaan werdt. 't Was in te schik-
 „ ken, dat zy Resolutien, by de meerderheid
 „ genomen, tot haarent, niet lieten ter uit-
 „ voering brengen; doch dat zy, de minsten
 „ zynde in getal, de meerderheid noodzaaken
 „ wilden, haar oordeel, in derzelve Steden,
 „ op te volgen, was t'eenemaal onverdraag-
 „ lyk.” Maar Amsterdam en anderen verstonden „ dat men zig de vyf punten niet moest
 „ laten opdringen, gelyk zy meenden, dat
 „ de meeste Leden zогten te doen; veel min,
 „ dat men, onder dekfel derzelve, vreemde
 „ stellingen liete invoeren, tot onteering der
 „ oude Hervormde Leere (w).”

XVIII.
 Prins
 Maurits

Onder dit strribbelen, vondt Prins Maurits geraaden, de party, die hy voorstondt, door daadelykheid, te styven. In den Briele, begon men,

(w) BAUDART. MEMOR. IX. Boek, bl. 63. BRANDT II. Deel, bl. 625 630.

men, omtrent deezen tyd, zo zeer te vreezen voor opschudding, dat men in beraad lei, om, of eenige wagten aan te neemen, of eenige vendels te verzoeken, die belooven zouden, de Wethouderschap en de openbaare Plaatsen te zullen beschermen. Hangende deeze raadpleeging (*x*), of, gelyk anderen verhaalen (*y*), en gelyk ook waarfchynlyker is, na dat de Gekommitteerde Raaden Ruikhaver en Meerman de bezetting reeds hadden doen zweeren, dat zy den Staaten van Holland, en, in derzelve afzyn, den Gekommitteerden Raaden en den Wethouderen der Stad getrouw zyn, en de Kerken en openbaare Plaatsen tegen allen overlast beschermen zouden (*z*); vertrok de Prins, van zynen Broeder Fredrik Henrik verzeld, fchielyk, by nacht, op den negenentwintigften van Herftmaand, naar den Briele (*a*). In de Stad zynde, deedt hy daar binnen komen twee vendelen voetvolks, een van welken den Wethouderen zeer onaangenaam was. Men hadt verwyling verzogt van deeze vermeerdering van bezetting, of, ten minste, dat de twee vendelen ook belooven mogten, dat zy de Magiftraat zouden beschermen. Doch de Prins vondt geen van beide geraaden. Voor reden van dit bezetten van den Briele gaf hy, federt „ dat hy, verftaan hebbende, hoe men „ van zins was, Waardgelders aan te neemen, „ 't welk hy onbehoorlyk hielt, zulks, op „ dee-

1617.

brengt
meerder
bezetting
in den
Briele.

(*x*) GROTIUS *Verantw. Cap. XIX. bl. 246.*

(*y*) *Zie UITENBOG. bl. 811.*

(*z*) *Notul. Zeel. 14 Aug. 1617. bl. 139, 140, 236. BRANDT II. Deel, bl. 506.*

(*a*) *Resol. Holl. 29 Sept. 1617. bl. 200.*

1617. „deeze wyze, hadt willen voorkomen.” Onder 't volk werdt verspreid, dat Oldenbarneveld de Stad aan den Spanjaard verraaden hadt, en dat zy reeds zou zyn geleverd geweest, zo de Prins zülks, door zyne wakkerheid, niet hadt voorkomen (*b*). Ten zelfden tyde, liep 'er een gerugt, dat Vlisfingen, door bestel van den Advokaat, aan zekeren kant, open lag, op dat het te ligter zou kunnen ingenomen worden, door den Spanjaard (*c*). 't Gemeen werdt geaasd met deeze gerugten, die, by de verstandigsten, geenen ingang vonden. Ondertusfchen, hadt de maar van 's Prinzen voorneemen om den Briel te bezetten, eenige weeken te vooren, reeds gelegenheid gegeven, dat men hem, by den Graave van Leicester, vergeleeken, en gezeid hadt, dat hy zig meester zocht te maaken van het Land; 't welk hy, eger, verklaarde, niet gedagt, maar alle zyne daaden, integendeel, gerigt te hebben, om 't Land, naar den inhoud zyner *Lastbrieven, te dienen (*d*). In den Briele, bleef het, federf, zo onrustig, dat de meerderheid der Staaten, in Louwmaand des volgenden jaars, besloot, den Hoofden der bezettinge aan te schryven, dat zy 't gezag der Wethouderen hadden te handhaaven, en 't inneemen van Kerken of andere openbaare Plaatsen te beletten (*e*). De algemeene Staaten handelden, midlerwyl, in hunne Vergadering, over 't houden der

Gerugten ten na-deele des Advokaats en des Prinzen.

* Commissien.

XIX.
Handelingen

Na-

(*b*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 246. BRANDT II. Deel, bl. 630.

(*c*) UYTENBOG. MEMOR. by BRANDT II. Deel, bl. 631.

(*d*) Nouv. Zecl. 14 Aug. 1617. bl. 139, 140. by BRANDT III. Deel, bl. 595.

(*e*) BRANDT II. Deel, bl. 699.

Nationaale Sinode, terwyl men, ter Staatsvergaderinge van Holland, bezig was, om de zaaken tot eene Provinciaale Sinode te bereiden. Vier Gewesten, Gelderland, Zeeland (f), Friesland en Groningen en de Ommelanden zogen de Nationaale Sinode, door de algemeene Staaten, te doen vaststellen, by meerderheid van stemmen: waartegen, de meeste Leden van Holland begreepen, dat hun geehe Sinode kon overdrongen worden, tegen hunnen dank; also elk Gewest; by het dertiende Artikel van de Utrechtsche Vereeniging van den jaare 1579, de beschikking der zaaken van den Godsdienst aan zig zelf behouden hadt. Utrecht en de meerderheid van Overysfel waren 't eens met Holland. Maar alle de Leden van Gelderland waren niet volkomen in een gevoelen met de drie overige Gewesten. Men hadt, in dit Gewest, alleen by meerderheid van stemmen, tot de Nationaale Sinode beslooten. Doch also de meeste Gewesten voor de Sinode stemden, voer men, ter algemeene Staatsvergaderinge, voort, met het maaken van voorbereidsels, tot het houden der zelve. Ernstig, nochtans, werdt hiertegen *geprotesteerd*, van wege de Staaten van Holland, Utrecht en Overysfel. Maar tegen dit *Protest*, deden Dordrecht, Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende een ander aantekenen; ter algemeene Staatsvergaderinge. Van den anderen kant, verklaarden aldaar Christoffel Biesman, Burgemeester van Nieuwmegen, en *Henrik van Brienen*, wegens 't Kwartier der Verhuwe

1617.

over 't
houden
eener Na-
tionaale
of Pro-
vinciaale
Sinode.

(f) Instr. voor en Rapp, van de Gedepr. ter Gener, *let de No-
tul. Zeel. van 1617. bl. 192, 213.*

1617. luwe, afgezonden ter algemeene Staatsvergaderinge, dat zy geenen last hadden, om de Sinode, in weêrwil van Holland, door te drijven. Welke wederzydsche verklaaringen van byzondere Leden van een Gewest, in de Vergadering der algemeene Staaten, aanliepen tegen den gewoonen vorm der Regeeringe, volgens welken, elk Gewest hier maar ééne stem heeft. Doch alles werdt thans verwardelyk behandeld. Op den elfden van Slagtmaand, werdt het ontwerp op het houden eener Nationaale Sinode, by de meerderheid, ter algemeene Staatsvergaderinge, vastgesteld. Daarna werdt Dordrecht benoemd tot de Plaats, alwaar men de Sinode houden zou. Vervolgens, werden de brieven ontworpen, by welken, men eenige uitheemsche Mogendheden nodigde, om de Sinode, door Gemagtigden van haare Kerken, te laten bywoonen: ook de brieven van uitschryving aan de byzondere Gewesten. Doch onder 't naleezen deezer brieven, vertrokken de Afgevaardigden van Holland, op één na (2); die van Utrecht en Overysfel, en de twee Afgevaardigden van Gelderland, uit de Vergadering. Van wege Holland en de twee andere Gewesten, werdt, des anderendaags, aangetekend „ dat men 't ge- „ handelde van 's daags te vooren, over ker- „ kelyke zaaken, voor nietig en van onwaarde „ hielt.” De twee Geldersche Afgevaardigden betuigden ook, te blyven by hunne voorige meening (g). Maar uit Overysfel waren, al
in

Dordrecht wordt benoemd tot de Plaats van het houden eener Nationaale Sinode.

(g) BAUDART. MEMOR. IX. Boek, bl. 40 enz. UYTENBOGAERT, bl. 865 enz. BRAND I Deel, bl. 632-638.

(2) Gerrit Jakob Witsen, die, wegens Amsterdam, in de Gekommitteerde Raaden zat.

in Wynmaand, Gemagtigden van Deventer en 1617.
 van de kleine Steedjes Hasfelt en Vollenhove,
 die geene stem hebben op den Landdag, ver-
 scheenen in de algemeene Staatsvergadering,
 zig verklaarende voor het houden eener Na-
 tionaale Sinode, tegen 't gevoelen der mees-
 te Leden van hun Landschap (h). Al het welke
 zulk eene verwarde gedaante gaf aan den te-
 genwoordigen toestand der Regeeringe, dat
 men 'er niet dan scheuring onder de Gewesten
 en onder de byzondere Leden van elk Gewest
 uit schein te kunnen verwagten. De schan-
 derste Remonstranten voorfelden ook, sedert
 eenigen tyd, dat men de Sinode zou willen
 houden, al was 't met verandering der gant-
 sche tegenwoordige Regeeringe, waaruit zy de
 verdrukking hunner partye te gemoet zagen.
 Uitenbogaard in 't byzonder hadt, hierom, de
 zynen gezogt te beweegen, om de Sinode in
 te willigen, zo als zy van de Contraremonstran-
 ten begeerd werdt. Zelfs hadt hy gepoogd dit
 den Advokaat te beduiden, met aanwyzing,
 dat men, de Sinode eenvoudiglyk inwilligen-
 de, geene verandering van Regeering te wag-
 ten hadt, en meer hoop hielt, om de zaak der
 Remonstranten eens hersteld te zien, al was zy
 schoon in de Sinode veroordeeld. Doch de
 meeste Remonstranten begreepen, dat zy niets
 moesten helpen bevorderen, welk, huns oor-
 deels, tot verdrukking der waarheid zou strek-
 ken. En Oldenbarneveld hadt den Leeraar te
 gemoet gevoerd, *Wilt gy 's Lands gerechtigheid
 weg geeven; ik niet (i)*, De Sinode schein dan,
 in

Verwag-
 ting der
 Remon-
 stranten
 van de
 Sinode.

Aanmer-
 kelyke
 redenen
 tusfchen
 den Ad-
 vokaat en
 Uitenbo-
 gaard.

(h) BRANDT II. Deel, bl. 638.

(i) UYTENBOG. Leven. Cap. XIII. bl. 261. Dagreg. op 9 April 1617. by BRANDT II. Deel, bl. 640.

1617. in weêrwil der verschillende Leden, te moeten doorgedreeven worden, of men moest de eenparigheid zoeken, door het veranderen der Regeeringe. Het eerste was gevaarlyk, en zou zeer veel hebben toegebracht, om de besluiten der Synode te doen klein agten: waarom men tot het laatste beslooten heeft.

XX.
De Eng-
elsche
Gezant
Dudlei
Karleton
doet eens
Rede tot
aanraa-
ding der
Synode.

Doch eer 't hiertoe kwame, werden, van wederzyde, verscheiden' andere middelen gebruikt, om de Leden der algemeene Staaten en die van Holland in 't byzonder, te brengen tot eenparigheid. Van den kant der vier Gewesten, zegt men de Nationaale Synode te vorderen, door tusschenkomst van den raad des Konings van Groot-Britanje, wiens Gezant, Dudlei Karleton, op den zesden van Wynmaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, eene Rede gevoerd hadt, waarin hy „ den oorsprong der
„ Remonstrantsche gevoelens niet hooger
„ bragt, dan tot den tyd van Arminius, de Con-
„ traremonstranten verklaarende voor aan-
„ hangers der zuivere oude Leere, die, door
„ Resolutien, by meerderheid van stemmen
„ genomen, gekweld, verdrukt en tot afzon-
„ dering, welke men met den haatelyken naam
„ van scheuring en oproer benoemde, gedron-
„ gen werden.” Voorts merkte hy „ de U-
„ trechtsche Vereeniging aan, als gegrond op
„ den Godsdienst: het punt, waarby elk ge-
„ west het regt gelaaten werdt, om over den
„ Godsdienst te beschikken, zag, meende hy,
„ alleen op de handhaving der zuivere Lee-
„ re, niet op het invoeren van nieuwigheden.”
En naardemaal de geschillen in verscheiden
Gewesten waren doorgedrongen, besloot hy,
„ dat

„ dat zy, niet door eene Provinciaale; maar 1617.
 „ door eene Nationaale Sinode, moesten weg-
 „ genomen worden. Het houden van welk eene
 „ Sinode hy den Staaten, uit den naam zyns
 „ Meesters, „ want zelf was hy, meent men,
 „ nader in 't gevoelen der Remonstranten, dan
 „ in dat van hunne partyen (k) „ ernstelyk, aan-
 „ prees (l).” De Staaten van Holland, of de Ant-
woord
der Staa-
ten van
Holland
op dezelf-
ve.
 „ meeste Leden derzelve, zig voelende geraakt
 „ door deeze Rede, verdedigden hunne Resolu-
 „ tien, vrymoediglyk, den Gezant voorhouden-
 „ de „ dat de oorlog tegen Spanje, de oorzaak
 „ der Utrechtsche Vereeniging, niet om den
 „ Godsdienst begonnen was, maar om 't schen-
 „ den der vryheden, handvesten en voorreg-
 „ ten, van welken geen der minsten was het
 „ regt van elk Gewest, om orde te stellen op
 „ de Kerkelyke zaaken: onder welk regt zy
 „ begreepen de magt om onwettige kerkely-
 „ ke bestraffingen te beletten; om Kerkendie-
 „ naars te stellen en af te zetten; om zig te-
 „ gen in- en uitheemsch geweld te verzeke-
 „ ren, en om te verhinderen, dat de Gerechts-
 „ hoven *provisien* verleenden tegen de Reso-
 „ lutien der Staaten; het naarkomen van wel-
 „ ke Resolutien zy, overeenkomstig met den
 „ raad, hun, door zyne Majesteit van Groot-
 „ Britanje, voorheen gegeven, nog hielden
 „ voor het beste middel, om de Kerkelyke
 „ eendragt te verkrygen. De Nationaale Si-
 „ node was, hiertoe, huns oordeels, geheel
 „ ondienstig, zo wel als de beslissing der ge-

(k) T. BIRCH *Negotiat. from 1592 to 1617. p. 205.*

(l) Zie HAUBART *Memor. IX. Boek, bl. 69. UYTERBOOGERT, bl. 829.*

1617. „ schillen. Ook begreepen zy nog, dat deeze
 „ Sinode hun, door de andere Gewesten, niet
 „ mogt overdrongen worden (m).”

Weeg-
 schaal
 van Kar-
 letons
 Rede-
 voering
 komt in 't
 licht.

Doch, behalven in dit antwoord, werdt Karletons Redevoering wederlegd, in een Boekje, zonder naam des Schryvers, in Slagtmaand, in 't licht gegeven, onder den titel van *Weegschaal*. De Gezant hielt 'er zig zeer over gebelgd. De Koning zelf schreef 'er over, aan de algemeene Staaten; die, eindelyk, schoon zonder bewilliging van Holland, Utrecht en Overysfel, de Weegschaal verboden, duizend guldens beloovende aan hem, die den Schryver, en zeshonderd guldens aan hem, die den Drukker wist aan te wyzen. Doch 't Plakaat, waarby dit verbod geschiedde, werdt, in verscheiden' Steden, niet afgekondigd. Eenigen deeden, federt, scherp onderzoek naar den Schryver, zonder hem te ontdekken (n). De Sekretaris der Staaten van Utrecht, Gillis van Ledenberg, werdt verdagt gehouden, dat hy de hand gehad hadt, in dit werkje (o). Doch, naderhand, is gebleeken, dat *Jakobus Taurinus*, Remonstrantsch Predikant te Utrecht, de Weegschaal geschreeven hadt (p).

XXI.
 Rede-
 voering-
 en van
 den Fran-
 schen
 Gezant.

De Heer van Maurier, Gezant van Frankryk, deedt, op den derden van Slagtmaand, eene Rede, in de Vergadering der algemeene Staaten, die, zonder dat 'er in gerept werdt van eene Sinode, onder anderen strekte, om de

(m) Zie dit Antwoord by UYTENBOG. bl. 832-859.

(n) UYTENBOG. bl. 859 enz.

(o) Interrog. van Suylesteyn. Art. LXXXIII. Interrog. van Ledenb. van 10 Sept. 1618. Art. I. H. MSS.

(p) UYTENBOG. Leven Cap. XIII. bl. 263. Cap. XIV. bl. 268.

de Leden te vermaanen tot eendragt, en dus beiden den partyen even zeer betrof, hoewel zy egter meest ten voordeele der Remonstrantschgezinden geduid werdt (*q*). Wat laater, deedt hy diergelyke Redevoering, in de Vergadering der Staaten van Holland, dienende om de Leden van dit Gewest te vermaanen tot het verschuiven van de beflissing der zweepende geschillen, tot dat men 'er, met meer bedaarheid, over zou kunnen oordeelen: 't welk alles was, wat, van den kant der meeste Leden, begeerd werdt (*r*). Doch Frankryks raad vond thans, by de meeste Gewesten, by eenige Steden van Holland, en by Prins Maurits, veel minder ingang, dan ten tyde van Henrik den IV. De Koning was jong, en zyne Staatsdienaars zogten hunne eigen' grootheid meer, dan de eer des Koningkryks (*s*). Ook hadt men, hier, de vriendschap van Frankryk thans zo noodig niet, als gedurende den oorlog. Des nagts na den zesentwintigsten van Slagtmaand, vertrok Prins Maurits, in stilte, uit den Haage, om eenige Hollandfche Steden, in persoon, te beweegen, tot bewilliging in de Nationaale Sinode. Van 't aanstaande vertrek zyner Doorlugtigheid hadt men berigt gekreegen, te Leiden: doch niet van 't oogmerk zyner reize. Men was, hierom, bekommerd, dat hy de Waardgelders mogt komen afdanken, en, gelyk onlangs in den Briele geschied was, ander Krygsvolk in de Stad brengen;

1617.

Maurier tot eendragt strekkende.

De Prins bezoekt eenige Steden in persoon.

Bekommering te Leiden.

(*q*) Zie BRANDT, II. Deel, bl. 643.

(*r*) Zie Resol. Holl. 15 Dec. 1617. bl. 249. BRANDT II. Deel, bl. 673.

(*s*) AUBEKY MEMOR. p. 319, 370, 372.

1617. gen; waaruit verandering in de Regeering
 ————— gespeld werdt. Men vondt, hierom, in 't by-
 zyn van Hogerbeets, die egter toen nog geen
 eed aan de Stad gedaan hadt, geraaden, de
 Schuttery, zonder tromslag, in de wapenen te
 brengen, de klok, tegen den morgenstond, op
 te houden, en de poorten niet vroeg te ope-
 nen: ook, zo haast 'er nadere tyding komen
 zou van de aankomst zyner Doorlugtigheid,
 hem, door gemagtigden, te verzoeken, dat hy
 Leiden, voor deeze reize, niet geliefde te ver-
 eeren met zyne komst. Eindelyk, besloot men,
 de nabuurige Steden, Haarlem, Gouda en
 Woerden, kennis te geeven van 's Prinzen rei-
 ze, op dat zy, insgelyks, op haare hoede mog-
 ten zyn. Doch deeze voorzorg was vrugteloos.
 De Prins vertrok op Delft, en voorts op Schie-
 dam, Rotterdam, Dordrecht en Gorinchem.
 In alle deeze Steden, vermaande hy de Vroed-
 schappen, tot bewilliging in de Nationaale
 Sinode. Ook verdedigde hy 't gedrag der Ge-
 regtshoven, in 't verleenen van provisien, te-
 gen de Resolutien der Staaten. Voorts, drong
 hy op 't afdanken der Waardgelders, die, in
 eenige Steden, waren aangenomen (†). Zaaken
 allen, die zyne Doorlugtigheid hadt doen aan-
 roeren, in eenen Brief, op den zelfden zesent-
 wintigsten van Slagtmaand, aan de Steden van
 Holland afgezonden: in welken brief, hy ook
 klaagde „ dat men, hier en daar, tot verklei-
 „ ning van 't gezag, welk hy, altoos, over 't
 „ Krygsvolk gehad hadt, en hebben moest, den
 „ be-

's Prinzen
 Brief
 aan de
 Steden.

(†) BAUDART. MEMOI. IX. Boek, Bl. 97. BRANDT II. Deel,
 W. 666, 667.

„ bezettingen nieuwe beloften afgevergd hadt; 1617.
 „ 't welk hy meende niet verdiend te heb-
 „ ben, schoon hy, desonaangezien, besloo-
 „ ten hadt, in zyne trouwe jegens de Lan-
 „ den, te volharden (u).”

De Prins hadt deeze reis en 't afvaardigen des gemelden briefs noodig geoordeeld, tegen den tyd der gewoonlyke Dagvaart van Holland, die nu aanstaande was, en, op welke, 't punt van de Sinode en anderen meer stonden gebragt te worden. Midlerwyl, hadden de Afgevaardigden van Amsterdam, Enkhuizen, Edam en Purmerende den Gekommitteerden Raaden, bezig met het ontwerpen der punten van beschryvinge, verzogt, in dezelve te doen stellen eenige punten, 't verschil tusschen sommige Steden en de Geregtshoven, 't stuk der Waardgelders, en 't stellen van eenige orde, by voorraad, op de oefening van den Hervormden Godsdienst, op verscheiden' Plaatsen, betreffende Doch de Afgevaardigden der Steden Haarlem, Leiden, Gouda, Rotterdam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar en Hoorn, kennis van dit verzoek bekomen hebbende, begeerden, dat men deeze punten, als, haars oordeels, srydig met 's Lands vryheden en met het gezag der Staaten, uit de beschryving laaten zou. Dordrecht verstondt, daarentegen, dat men den vier Steden te wille moest zyn. De Gekommitteerde Raaden, sedert, vernomen hebbende, dat de Prins de punten, door de vier Steden voorgeslaagen, ook goedgekeurd en verscheiden' Steden aangepreezen hadt; zondt

Vershil
 onder de
 Steden
 over de
 punten
 van be-
 schryvin-
 ge.

(u) Zie den Brief by BRANDT II. Deel, bl. 668.

1617. ze den Leden der Vergaderinge toe, nevensde
aanmerkingen, welken'er, door de agt Steden,
tegen gemaakt waren (v). De Staaten verga-
derden, hierop, den agtsten van Wintermaand.

De Ad-
vokaat
zoekt, te
vergeefs,
van zyne
ampten
ontslaa-
gen te
worden.

De Advokaat Oldenbarneveld, sedert eenige
weeken, in den Haage te rug gekeerd, verzogt,
op deeze Dagvaart, gelyk hy, te vooren, meer-
maalen gedaan hadt, ontslaagen te worden van
zyne ampten, zig beroepende op zyne hooge
jaaren en zwakheid; doch men oordeelde, in
t gemeen, zynen dienst niet te kunnen mis-
sen (w). Hy liet zig dan beweegen, om in
denzelve te volharden.

XXII.
Voorflag
der vyf
Steden
op 't stuk
der Sino-
de.

De vyf Steden, Dordrecht, Amsterdamb, Enk-
huizen, Edam en Purmerende, ziende de ove-
rige Leden gezind tot het byeenroepen eener
Provinciaale Sinode, sloegen voor „ dat de
„ Staaten dezelve zouden kunnen beschryven,
„ midz zy, te gelyk, bewilligden, in het hou-
„ den der Nationaale Sinode, na dat de Pro-
„ vinciaale zou geëindigd zyn; van welke Na-
„ tionaale Sinode het ontwerp eerst zou her-
„ zien worden, in de Vergadering van Hol-
„ land; en, daarna, in de Vergadering der
„ algemeene Staaten, worden vastgesteld.” Dus
meenden ze den meesten Leden wat nader ge-
komen te zyn; doch deezen deden, sedert,
eenen anderen voorflag. Zy begeerden „ dat
„ men eene Provinciaale Sinode byeenriep,
„ niet om de geschillen aldaar te beslisen;
„ maar om eenen voet te beraamen, op wel-
„ ken men elkanderen zou kunnen verdraa-
„ gen,

Andere
voorflag.

(v) Resol. Holl. 31 Nov. 1617. bl. 233. TRICLAND. bl. 981.
BRANDT II. Deel, bl. 671.

(w) Resol. Holl. 13 Dec. 1617. bl. 245. BRANDT II. Deel, bl. 673.

„ gen, overeenkomstig met de genomen' be-
 „ fluiten." Maar men kon elkanderen niet o-
 verhaalen. De Steden, die voor de Nationaa-
 le Sinode yverden, werden, eerlang, gestyfd
 door de stem van Schiedam, welk haare zyde
 koos (x). Verscheiden' andere Steden wankel-
 den van gelyken. Doch die van Haarlem le-
 verden, in Louwmaand des jaars 1618, eene
 Verklaaring in, behelzende „ dat zy, in den
 „ aanvang en in 't heetst van den oorlog te-
 „ gen Spanje, de eersten geweest zynde, die 't
 „ Spaansch geweld, lang en kloekmoedig,
 „ hadden wederstaan, om, ware 't mogelyk,
 „ 's Lands vryheden te beschermen; nu, met
 „ droefheid, bespeurden, dat de staatswyze
 „ Resolutien, eenigen tyd herwaards, wettig-
 „ lyk, genomen, ten onregte, doorgestree-
 „ ken en vrugteloos gemaakt waren, tot ver-
 „ kleining van 't gezag der Staaten, en van de
 „ voorregten en vryheden des Lands. Dat men
 „ dit zelfde gezag, in openbaaren druk, te
 „ keer ging. Dat de Geregthoven provisien
 „ verleenden, tegen de Resolutien der Staa-
 „ ten, en tegen de Privilegien, geregtigheden
 „ en gebruiken der Steden. Dat men de Wet-
 „ houders, op verscheiden' Plaatsen, gedreigd,
 „ op sommigen, openlyk, aangetast hadt. Dat
 „ de verkiezing der zelve, op sommige Plaat-
 „ sen, niet vry geweest; maar, door oproer,
 „ afgedrongen geworden was. Dat de Kerken-
 „ dienaars en goede Gemeente, zig houden-
 „ de aan den Hervormden Godsdienst, doch
 „ alleen in 't stuk der Predestinatie verschil-
 „ len-

1617.

Merk-
 waardige
 Verklaa-
 ring van
 Haarlem.
 1618.

(x) TRIGLAND. W. 963, 1042 enz. UYTENBOG. W. 880, 881, 882.

1618.

1618. 1. lende, door anderen, uit de Kerken gejaagd,
 2. openlyk gehoond, mishandeld en beroofd
 3. werden. Dat eenige Kerkendienaars zig zelfs
 4. afzonderden van hunne medebroeders, die
 5. 't, in dit stuk, met hen eens; doch naar de
 6. Kerkenordering van den jaare 1591 beroe-
 7. pen waren, of te werk gingen. Dat men, in
 8. gedrukte schriften, andere verschillende ge-
 9. zindheden gedreigd hadt, met verjaaginge
 10. uit den Lande. Dat 'er, tegen dit alles, tot
 11. hiertoe, geene behoorlyke orde gesteld, of
 12. uitgevoerd was; maar dat, in tegendeel,
 13. sommige ongeruste Perfoonen, door de Wet-
 14. houders der Steden, zynde uitgezet, by an-
 15. deren, gehandhaafd werden. Dat eenige Ste-
 16. den, verre van den vyand gelegen, bezwaard
 17. bleeven met bezettingen, zonder dat men
 18. wist, of, by dezelve, niet iet zou onder-
 19. nomen worden, tegen de Wethouders, of te-
 20. gen de rust der Steden, onder dekfel van
 21. Godsdienst, in plaats van dat zy de Wet-
 22. houders zouden behooren te beschermen;
 23. al het welke die van Haarlem bewoogen
 24. hadt, om, voor het bewilligen in de ge-
 25. woone oorlogslasten, waartoe de tegen-
 26. woordige Dagvaart, onder anderen, aan-
 27. gelegd was, te verklaaren:
 28. 1. Dat zy bereid waren, het regt en 't ge-
 29. zag der Staaten van Holland en Westfries-
 30. land, des Stadhouders en der Gekommitteer-
 31. de Raaden, in zaaken van Staat, Oorlog, Re-
 32. geeringe en Geldmiddelen, met het gene 'er
 33. aan vast was, ook het gezag der Geregts-
 34. hoven, in 't gewoon beleid van 't Regt, en
 35. der Officieren en Wethouderen, in de Ste-
 36. den

„ den en ten platten lande, in al wat hun 1618.
 „ Ampt betrof, te helpen handhaaven, naar-
 „ komende en doende naarkomen de Reso-
 „ lutien, die, by de Staaten, eenpaariglyk,
 „ of, buiten zaaken van belasting, aannee-
 „ ming van oorloge en Regeeringe, by meer-
 „ derheid van stemmen, genomen waren.
 „ 2. Dat zy de *Uniën, verbindtenissen* en
 „ *verdragen, voor deezen*, tusfchen de Le-
 „ den van Holland en Westfriesland, onder-
 „ ling, en met andere hunne Bondgenooten,
 „ *gemaakt, wilden naarkomen*, en elkanderen
 „ byftaan, *met goed en bloed*, tegen de Spaan-
 „ fche tyranny, en allerlei uit- en inheemsch
 „ geweld, en verkragting der regten en vry-
 „ heden van 't Land en de Steden.
 „ 3. Dat zy, ten dien einde, de Regeerders
 „ der groote en kleine Steden wilden handhaa-
 „ ven, by derzelve wettig gezag; befchermen
 „ tegen daadelykheid, en *niet gedoogen, dat*
 „ *iemant tot de Regeering der Steden werdt*
 „ *gevorderd, anders dan door vrye en wettige*
 „ *verkiezing*: te gelyk doende herftellen, 't ge-
 „ ne, hiermede frydig, ondernomen was.
 „ 4. Dat zy den Evangelifchen Hervormden
 „ Godsdienst wilden blyven verdedigen, zon-
 „ der egter toe te laten, dat op iemants ge-
 „ loof onderzoek werdt gedaan, noch dat de
 „ *andere Gewesten, buiten bewilliging van die*
 „ *van Holland*, hierop, eenige fchikking be-
 „ raamden. Voorts wilden zy de zweevende
 „ gefchillen, met gevoeglyke middelen zoeken
 „ neder te leggen; terwyl zy nogtans verfton-
 „ den, dat de Kerken in 't bezit van wette-
 „ lyk beroepen' Dienaaren en van derzelve
 „ Ga-

1618.

„ Gemeenten bleeven, en dat alles wat daar
 „ tegen, geweldiglyk, ondernomen was,
 „ hersteld werdt.

„ 5. Dat zy de Gerechtshoven wilden er-
 „ kennen, en verdedigen, naar derzelve
 „ Lastbrieven en Berigtschriften, mids zy
 „ geene proviffen verleenden, tegen de Re-
 „ solutien der Staaten, of tegen de vryheden
 „ en geregtigheden der Steden, vooral niet
 „ tegen het oud gebruik, volgens welk de
 „ Steden, in *Crimineele* zaaken, buiten ge-
 „ woonlyk Regtsgeding, afgedaan, den Ho-
 „ ven niet onderworpen waren.

„ 6. Dat 's *Lands middelen* gebruikt zouden
 „ worden, niet slegts tot afweering van uit-
 „ heemsch geweld, maar ook tot *verdediging*
 „ van alle goede ingezetenen, tegen allerlei over-
 „ last aan lyf en goed, die hun, zelfs onder dek-
 „ fel van Godsdienst, mogt worden aangedaan.

„ 7. Dat het *Krygsvolk*, bezetting houdende
 „ in Holland, of ook in andere Gewesten, doch
 „ door Holland betaald wordende, des ver-
 „ maand zynde, verplicht zou wezen, boven
 „ den algemeenen, volgens het zevende punt
 „ der Unie, te doen eenen *byzonderen eed* aan
 „ de Steden en Gewesten, daar zy lagen, en
 „ derzelve Regenten en ingezetenen te be-
 „ fchermen en by te staan.

„ 8. Dat zy zig, uit kragte der *voorheen ge-
 „ maakte Unien en Verbonden*, verplicht reken-
 „ den, om elk, wien, om de gemelde oorzaaken,
 „ eenig letfel aangedaan of gedreigd werdt, te
 „ *befchermen, met lyf en goed*, en 't gene, hierme-
 „ de ftrydig, geschieden mogt, spoedig te hel-
 „ pen heritellen. Ten besluite, verzogten ze,

„ dat

„ dat elk Lid, voor 't bewilligen in de krygs- 1618.
 „ lasten, zig, op de voorgemelde punten, ron-
 „ delyk, geliefde te verklaren, op dat de
 „ bewilliging eenpaariger mogt kunnen ge-
 „ schieden (y).”

De zeven Steden, Leiden, Gouda, Rot- Verschei-
 terdam, Schoonhoven, Briele, Alkmaar en den' Ste-
 Hoorn, voegden zig met die van Haarlem, den
 in het doen der gemelde verklaring. Ver- stemmen
 scheiden' andere Leden betuigden, niets de Ver-
 tegen dezelve te hebben, mids men, op de klaaring
 be- van
 geerde herstelling, niet verder dronge, dan Haarlem
 dezelve gevoeglyk zou kunnen geschieden. toe.
 De Steden zelve, die, in 't Kerkelyke, verschilden
 van de meerderheid, verklaarden, dat zy
 de Wethouders wilden handhaaven; 't welk
 het voornaamste was, welk de anderen be-
 doeld hadden: waarop, na 't wegneemen van
 eenige andere zwaarigheden, de Steden allen
 in de gemeene lasten bewilligden (z).

Doch eer dit nog gelukte, hadden *Johan* De Ge-
Skytten, Gezant des Konings van Zweeden, zanten
 voor de eerste, en de Fransche Gezant *Mau- van*
 rier, voor de tweede reize, ter Vergadering Frankryk
 van Holland verscheenen zynde, de Leden, en Zwee-
 ernstelyk, vermaand, tot eendragt. *Maurier* den ver-
 stondt hierop, in 't byzonder, stil „ dat de maanen
 „ Kerkelyke geschillen behoorden bygelegd die van
 „ te worden, door zagte middelen, in eene Holland
 „ Provinciaale Sinode (a).” Doch alzo de tot een-
 dragt.

(y) Zie deeze Verklaring by GROTIUS Verantw. Cap. XIX.
 bl. 236. Verg. Refol. Holl. 27 Jan. 1618. bl. 26.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XIX, bl. 243. BRANDT II. Deel,
 II. 721.

(a) Zie BRANDT II. Deel, bl. 733, 722. en Refol. Holl. 22
 Maar: 1618. bl. 57.

1618. — ringen van Frankryk en Zweeden beide, in deezzen tyd, ondersteuning begeerden van den Vereenigden Staat, die, zouden zy ze verkrygen, eenpaariglyk, zou moeten ingewilligd worden, is 't ligtelyk te begrypen, waarom zy zo zeer op de eendragt der Gewesten en Steden drongen.

Oordeel over de Verklaring van Haarlem.

Maar schoon de Leden der Dagvaart van Holland zig niet sterk gekant hadden tegen de Verklaring van Haarlem, opdat de bewilliging in de gemeene lasten, te ligter, doorgaan mogt, werdt dezelve, buiten de Vergadering, van allen, die der Contraremonfrantsche zyde waren togedaan, scherp overgchaald; gelyk de goedgunners der Remonstranten, daarentegen, deeze Verklaring, die, eerlang, in 't licht kwam, hooglyk preezen. Men geloofde, in 't gemeen, dat zy opgesteld was, door *Joan de Haan*, Rombout Hogerbeets en Hugo de Groot, Pensionarissen van Haarlem, Leiden en Rotterdam (*b*); en, uit den styl derzelve, vermoed ik, dat de laatste daarin de voornaamste hand gehad heeft. Ook ontkent hy dit niet, in zyne Verantwoording. Alleenlyk geeft hy te verstaan, dat de andere Afgevaardigden der agt Steden, midsgaders de Advokaat Oldenbarneveld hunne aanmerkingen over de Verklaring hadden gemaakt, eer zy werdt ingeleverd (*c*). Mendeedt ze, egter, op den naam van Haarlem, waarschynlyk, om dat deeze Stad, na Dordrecht, de eerste stemmen moest. Voorts, werdt de Verklaring, terstond, in het Fransch, overgezet, vermoedelyk door

Uit

(*b*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 235.

(*c*) GROTIUS Verantw. Cap. XI. bl. 235.

Uitenbogaard (*d*), en, heimelyk, naar Frankryk en elders buitens Lands, verzonden. Ten minste, werdt dit laatste, uit den Haage, naar Utrecht, geschreeven (*e*), schoon de Groot, daarna, betuigd heeft, hiervan, geene kennis gehad te hebben (*f*). Doch in de Verklaaring, die, terstond, in elks handen kwam, vonden veelen bedenkelijk „ dat men voorhadt, 's Lands middelen te besteeden, tot het hand- „ haaven der tegenwoordige Regeeringe, welke men, niet zonder vrye en wettelyke verkiezing, wilde veranderd hebben; dat men erkende, geen vertrouwen te stellen op de „ bezettingen, en sommige Steden aanmerkte als daarmede bezwaard; en dat men de „ andere Gewesten geen gezag altoos, in 't Kerke- „ kelyke, over Holland, wilde laten oefenen.” By al het welke nog kwam, dat men 't gene in de Verklaaring gezeid werdt van *Unien en Verbindtenissen*, onder anderen, toepaste, op zekere heimelyke Verbonden, onlangs, tusfchen de agt Steden onderling, en met een of twee Gewesten, geslooten, 't welk men hielt te strekken, tot scheuring in den Staat. Maar schoon 't my, uit vergelyking van verscheiden' schriften en stukken, niet onwaarschynlyk voorgekomen is, dat men, ten deezen tyde, over zulke verbonden, in heimelyke onderhandeling, geweest is, en, veelligt, reeds eenig onderwerp daarvan op 't papier gebragt hadt (*g*); heb

1618.

Agter-
docht,
door de-
zelfde, in
andere
Steden
verwelkt.

(*d*) Zie zyn Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 260.

(*e*) Brief der Gedep. van Utrecht ter Gener. van 11 Febr. 1618. aangeh. in de Interrogat. van J. van Renesse van Suylefeyn. Art. LXVIII. LXIX. M. S.

(*f*) Grotius Verantw. Cap. XIX. bl. 245.

(*g*) Brief, boven gemeld, in de genoemde Interrogat. Art. LXX. LXXI. Zie ook UYTENBOG. Leven Cap. XIII. bl. 260.

1618. heb ik egter niet kunnen ontdekken, dat men, immer, tot het sluiten derzelven, gekomen is, ten ware men aan de Verklaaring van Haarlem zelve, die, door de zeven Steden, aangenomen was, den naam van afzonderlyk verbond geeven wilde: in welk geval, men, door de verbonden, in deeze Verklaaring gemeld, de oude verbonden, en, byzonderlyk, de Utrechtsche Vereeniging zou moeten verstaan. Doch deeze en veele andere uitdrukkingen in de Verklaaringe werden zo opgevat, als of de agt Steden en anderen eenig geweldig besluit genomen hadden, ten nadeele der gemeene Vereeniging, en tegen het wettig gezag zyner Doorlugtigheid. De Volmagt, in Bloeiamaand hier aan volgende, door de agt Steden, aan haare Gemagtigden ter Dagvaart gegeven, strekkende, om onderling en met de andere goede Steden te beraamen zodaanige middelen, als men, tot voorkoming van gedreigde of gevreesde daadelykheden, zou noodig of dienstig oordeelen, bragt ook veel toe, tot voedsel van de agterdogt, die men reeds tegen de voornaamsten deezer Afgevaardigden hadt opgevat. Zy zelve waren 'er niet onkundig van, en hadden, hierom, in 't byzonder, begeerd, dat de Steden, by deeze Volmagt, alles wat hun, wegens 't gene zy, uit kragte derzelve, verrigten zouden, overkomen mogt, ten haaren laste zouden neemen; gelyk geschied was (h).

XXIII.
Prins

Terwyl de gewoone Vergadering van Holland

(h) Zie deeze Procuratie by BRANDT II. Deel, Byvoegf. bl. 989. PAUDART. MCHIOR. X. Boek, bl. 7. GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 248.

land nog zat, vertrok de Prins, in Lentemaand, naar Gelderland, en, in Bloeiemaand, naar Overysfel, om de Landdagen, aldaar, by te wonen, en deeze Gewesten, tot eenpaarige bewilliging in de Nationaale Sinode, over te haalen. Ook porde zeker verschil met eenige Nieuwmegeenaars hem tot de reize naar Gelderland. 't Getal der Remonfranten in dit Gewest was, sedert eenige jaaren, sterk toegenomen, vooral in 't Kwartier van Nieuwmegen, daar zy, door de Regeering, begunstigd werden. Ook hebben wy gezien, dat Christoffel Biesman, Burgemeester van Nieuwmegen, zig, in den Haage, tegen 't beroepen eener Nationaale Sinode, buiten bewilliging van Holland, verklaard hadt. De Regeering in deeze Stad was verdeeld. Tien Leden waren tegen, zeven voor 't houden der Nationaale Sinode. Prins Maurits hadt, in Hooimaand en Slagtmaand des voorleeden jaars, de oneenigheid, reeds, door Gemagtigden, gezogt by te leggen; doch 't was niet gelukt. Eenigen uit de burgerye, die 't met de minderheid hielden, hadden zyne Doorlugtigheid, sedert, een' Lyst toegeschikt van zulken, die zy, by de aanstaande verandering der Regeeringe, in Louwmaand, gaarne tot Burgemeesters, Raaden en Gemeentsluiden aangesteld zagen; niet zonder, in een bygevoegd geschrift, de meeste tegenwoordige Regenten lelyk af te schilderen, en voor Arminiaanen uit te maaken. Doch deezen, hiervan kennis bekomen hebbende, vervoegden zig, insgelyks, by den Prinse, hem verzoekende, in 't kiezen der nieuwe Wethouderen, agt te geeven op hun meeste genoegen: 't welk zy

1617.

Maurits
vertrekt
naar den
Land-
dag, te
Arnhem.

Verander-
ring der
Regeer-
inge, te
Nieuw-
megen.

1618. verklaarden te zyn, dat van het grootste deel der Burgerye. Doch alzo hun verzoek niet uit den naam der gantsche Wethouderfchap geschiedde, floeg 'er de Prins weinig agt op. Zy merkten 't, en beslooten, sedert, de Wet te veranderen, op den gewoonlyken tyd, zonder den Prins te kennen. Zie hier, op welken grond. Nieuwme- gen hadt, als eene vrye Ryksstad, van oude ty- den af, het regt gehad, om zyne eigen' Wethou- ders te stellen; 't welk, door Gemagtigden der Burgerye of Gilden, plag te geschieden. Men hadt dit regt zelfs voorbehouden, toen de Stad, in den jaare 1248, aan Otto den II, Graave van Gelder, verpand werdt (i). Doch by 't o- vergaan der Stad aan Prinsse Maurits, in den jaare 1591, werdt de Magistraatsbestelling, ge- duurende den oorlog, verbleeven aan den Prin- se, als Stadhouder van Gelderland, van wege de algemeene Staaten (k). Ook hadt hy ze, se- dert, gedaan; wordende hem de nieuwe Re- genten, jaarlyks, voorgeslaagen, door de ou- den. Maar het Bestand, dat, in veele opzigten, naar eene volkomen' vrede geleek, als waar- door veelen, zelfs in verbeurd verklaarde goe- deren en voorregten, hersteld werden, hadt, meende men, een einde van den oorlog ge- maakt, en derhalven ook van het Verdag, we- gens de bestelling der Wet (l). De Prins oor- deelde, daarentegen, dat het Bestand niet; maar eene volkomen' Vrede alleen voor het einde van den oorlog kon gehouden worden; en dat hy, hierom, het regt behieldt, welk hy, by

(i) Zie II. Deel, bl. 384.

(k) Zie VIII. Deel, bl. 360.

(l) Remonstrantie der ontl. Regent, aan de Staat. Gen. MS.

't overgaan der Stad, bedongen hadt; gelyk men 't hem, verscheiden' jaaren na 't fluiten van 't Bestand, onverhinderd, hadt laten gebruiken. Hy begaf zig dan, tegen den tyd der gewoonlyke verandering, in Louwmaand dezes jaars, naar Nieuwmegen, verzeld van den Kantzler, twee Raaden en een' Rekenmeester van Gelderland, nevens den Rigter van Veluwen-Zoom. De bezetting kreeg last, om zig gereed te houden, tot het weeren van beroerte, voor welke zyne Doorlugtigheid bedugt was; alzo de burgers, in 't vermoeden geraakt, dat de Prins voorhadt, iet te doen tot krenking hunner Privilegien, Verdoogen hiertegen gereed maakten, en tekenen lieten. Hierna begaf zig de Prins naar 't Raadhuis, daar de gantsche Wethouderschap bedankt, doch te gelyk verzogt werdt, in een ander vertrek, nog een weinig te willen toeven. Zy verdeelde zig egter in twee byzondere Kamers; waarna de Prins eenigen uit de genen, die, te vooren, de minderheid gehad hadden, ontboodt, om ze, nevens eenige nieuwen, aan te stellen. Doch zy weigerden, op éenen na, zig, van nieuws, te laten beëedigen. Op hun verzoek, werden, daarna, alle de ontslaagen' Regenten ontbooden by den Prinse: wien zy, by monde van den *Syndicus*, *Joan Biel*, voorhielden, dat de tegenwoordige wyze van handelen streedt met de Privilegien, en dat het Verdrag van den jaare 1591, met het Bestand, geëindigd was: 't welk zyne Doorlugtigheid ontkende. Waarna Biel, uit den naam der ontslaagen' Regenten, *prosesteerde* tegen 't gene 'er geschied was; zig van het zelve beroepende op de algemeene Staa-

1618.

ten, uit welke naam de Prins, in 't jaar 1591, verdraagen was, en van welchen hy, meenden ze, nu gelast moest geweest zyn. Doch de Prins vondt niet geraaden, hun Protest te aanvaarden. Ondertusfchen, traden zy zelve tot eene nieuwe Magiftraatsbestelling. De Prins stelde ook nieuwe Wethouders, onder welchen, meen ik, maar één uit de ouden was. De Gemeenteluiden werden ook veranderd, door zyne Doorlugtigheid. De Sekretarissen, de Roëdraagers, de Poortiers en Boden kreegen last, om geene andere Wethouders te erkennen, dan die, door den Prinse, gesteld waren (*m*). De anderen voegden zig, sedert, aan de algemeene Staaten, en aan de Staaten van Holland, klaagende, over 't schenden hunner vryheden. De agt Steden beslooten, terstond, ten voordeele der klaagende Regenten, te schryven aan de Staaten van Gelderland. Doch Dordrecht en de vier anderen wilden niet gedoogen, dat de Brief, op den naam der Staaten, afgezonden werdt: waarom hy te minder klem hadt, in Gelderland (*n*). Wat den algemeenen Staaten betreft, zy hoorden den Prins, in hunne Vergadering, tegen die van Nieuwmegen, en weezen deezem, daarop, naar de Staaten van Gelderland, die zynen Doorlugtigheid, in Lentemaand, in persfoon op den Landdag verscheenen, in alles gelyk gaven, en dankten, voor 't gene hy, tot herstelling der orde en rust te Nieuwmegen, gedaan

(*m*) Brief van Geesfick van den Capell; Martin Gregory, Hendrick van Esfex, Goosfen van Paniel en Jan van Goltfeyn aan hunne Hoog. Mog. in dato 3. January 1618. MS.

(*n*) Resbl. Holl. 24 Febr. 23, 24 Maars 1618. bl. 49, 73, 75, 76, 77. BRANDT II. Deel. bl. 709.

daan hadt. 't Gene Biesman en van Brienen, 1618.
 te vooren, in den Haage, verklaard hadden, —
 werdt hier ook veroordeeld, als srydende met
 het besluit des Landschaps. Voorts beslooten
 de Staaten, eenpaariglyk, hunnen Gemagtig-
 den in den Haage te belasten, op het houden
 der Nationaale Sinode, ernstelyk, aan te drin-
 gen, en, te gelyk, overeenkomstig met eenen
 voorslag van zyne Doorlugtigheid, op het af-
 danken der Waardgelders in Holland (o).

In Bloei maand, vertrok de Prins naar den De Prins
 Landdag in Overysfel, die toen, te Deventer, haalt O-
 gehouden werdt. Hy verzogt, hier, den Staa- verysfel
 ten „ dat zy toch in het houden der Natio- over, tot
 „ naale Sinode wilden bewilligen, also men bewilli-
 „ niet voorhadt, dezelve te doen strekken, ging in de
 „ anders, dan tot bemiddeling der gefchillen Sinode.
 „ in 't Kerkelyke, zonder de Gewesten, of der-
 „ zelve Leden ergens in te verkorten, of ie-
 „ mant, ter zaake van den Godsdienst, te be-
 „ zwaaren.” Hy voegde hierby „ dat men de
 „ Gewesten, die nog zwaarigheid maakten,
 „ met goede redenen, zou zoeken te brengen
 „ tot bewilliging, en dat de besluiten der Si-
 „ node niet van waarde gehouden zouden
 „ worden, dan na dat ze, door de Gewesten,
 „ goedgekeurd en bekrachtigd waren.” En on-
 der deeze voorwaarden, bewilligden de Staa-
 ten, eindelyk, in 't houden der Sinode (p),
 hoewel Kampen, daar men strengst was, te-
 gen

(o) EAUDART. MEMOR. X. *Boek*, bl. 7. Landd. Recesf. der
 Staat. van Geld. van XIII. en XIV. *Maart by BRANDT II. Deel*,
 bl. 711, 712.

(p) Zie Resol. van Ridd. en Steden by GROTIUS Verantw.
 Cap. V. bl. 49.

1618.

gen de Contraremonstranten, het besluit langst tegen hieldt. 't Besluit der Staaten werdt, eger, niet voor Oogstmaand (q), in den Haage gebragt; wanneer de zaaken, in Utrecht, reeds geheellyk veranderd waren van gedaante, en, in Holland, op 't punt stonden van te veranderen, gelyk wy, wel haast, zien zullen.

XXIV.
Schimp-
schriften
tegen
den Ad-
vokaat
ge-
trooid.

In deezen staat der zaaken, waren de Regenten van veele Steden van Holland, en die van de Stad Utrecht in merkelyke bekommering, ziende de dingen eenen gantsch anderen zwaai neemen, dan zy gehoopt hadden. 't Strooijen van schotschriften tegen den Advokaat Oldenbarneveld, nam, van tyd tot tyd, toe. Een kwam 'er, ten deezen tyde, in 't licht, getiteld *Praktyk van den Spaanschen Raad*, waarby hy vertoond werdt, als hadt hy geld genooten van Spanje. Een ander, *Noodwendig Discours* genaamd, drong op eene geweldige verandering in de Regeering. Sommigen hebben François van Aarsens voor den opsteller deezer schriften gehouden (r). De Prinsesse Weduwe van Oranje verhaalde aan iemand, dat

„men Prinsse Maurits uit Brusfel geschreeven
„hadt, dat Oldenbarneveld geld,“ sommigen
spraken van geheele koffers met gouden pisto-
letten (s) „uit Spanje ontvangen hadt, en dat
„zyne Doorlugtigheid hieraan ten deele geloof
„sloeg.“ Ook bleek dit, uit zeker zeggen van
zyne Doorlugtigheid, 't welk Uitenbogaard
schryft, uit den mond van zekeren geloofwaar-
digen Edelman, die 't van den Graave van
Kui-

Kwaad
vermoe-
den van
den Prin-
se op den
Advo-
kaat.

Merk-
waardige
woor-
den, den
Prinse.

(q) UYTENBOG. bl. 988. TRIGLAND. bl. 1059, 1060.

(r) AUBERY MEMOR. p. 305, 400.

(s) K. BRANDT LEVEN VAN H. DE GROOT, bl. 119.

Kuilenburg verklaarde verstaan te hebben. Aan 1618.
 deezē Graave, hadt de Prins geraaden „ de
 „ party, welke hy toegedaan was, niet langer toege-
 „ te volgen, of dat het hem schadelyk zyn zou, schree-
 „ also deeze party,” meenende daarmede, ven.
 „ naar 't schynt, den Advokaat en de zynen,
 „ naar Spanje wilde.” De Graaf vraagde naar
 bewys. *’t Is nog geen tyd*, werdt hem geant-
 woord, *men moet eerst platte formen scheeren*
over eenigen. Zo men, hernam toen de Graaf,
dien weg in wil; dat's regt naar Spanje: waar-
 op hem te gemoet gevoerd werdt, *Beter zo dan*
anders; men zal haast zien, wie de styfste beurs
heeft (t). Doch lang van de vooren (3), zou de
 Prins aan de Prinsesse Weduwe, uit wier mond,
 Uitenbogaard het te boek stelt, gezeid hebben,
dat het geschil niet beslist zou worden, dan door
de wapenen (u). De Blaauwboekjes hielden
 geen' laager' toon. In zeker schotfchrift, ge-
 schreeven met de eigen' hand en naamtekening
 van *Jan Dankerts*, voorheen Notaris in den
 Haage (v), nu te Amsterdam; die, wegens een
 diergelyk, ten tyde van 't Bestand gemaakt, door
 voorpraak van Uitenbogaard, vergiffenis ver-
 worven hadt (w); werdt de Advokaat gedreigd,
 met een *Crimineel* regtsgeding. Voorts las men
 'er in „ dat men hem voet by stuk zetten, en
 „ bewyzen zou, dat hy honderdentwintigdui-
 „ zend Dukaatjes ontvangen hadt. Uitenbo-
 „ gaard,

Vuil
 schot-
 schrift
 van Jan
 Dan-
 kerts.

(t) UYTENBOG. by BRANDT II. Deel, bl. 744. Zie ook UY-
 TENBOG. Leven Cap. X. bl. 171.

(u) UYTENBOG. Leven Cap. X. bl. 122.

(v) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 159.

(w) Zie Resol. Holl. 18, 21 Juny 1608. bl. 122, 124.

(3) Den agtsten van Wintermaand des jaars 1616.

1618. „gaard, stondt 'er in, hadt tagtigduizend gul-
 „dens, in gouden Albertinen, getrokken, 't
 „welk men hem, in zyn bakhuis, hadt aan-
 „gezeid.” *Gaat, las men verder, tot Brusfel,*
't staat daar klaarlyk geschreeven, op 't Regis-
ter, daar de andere gestreelden staan, met naam
en toenaam. 't Geschrift, welk deeze en andere
 dingen behelsde, was den maaker ontvallen, te
 Amsterdam, werwaards hy gevlugt was, uit
 vreeze voor den Fiskaal van den Hove, die, uit
 andere oorzaaken, onderzoek op hem deedt. 't
 Was opgeraapt, en den Advokaat ter hand ge-
 steld, die 't, in de volle Vergadering, bragt, te
 gelyk verklaarende „ dat men hier een' schry-
 „ver hadt, die niet, gelyk diergelyken plagten
 „te doen, zynen naam verzwegg, maar voet by
 „stuk zetten, enzyne beschuldigungen bewyzen
 „wilde. Hiertoe was hy ook, van zynen kant
 „bereid. Uitenbogaard niet minder. Hy be-
 „geerde dan, dat men Dankerts van Amster-
 „dam haalde, en bewys afvorderde van 't gene
 „hy geschreeven hadt.” Men besloot, hierop,
 naar Amsterdam te schryven. Dankerts werdt in
 de gyzeling gezet; doch men begeerde hem niet
 naar den Haage te zenden; zig beroepende op
 het Privilegie der Stad, volgens welk, de mis-
 daaden, aldaar begaan, voor de bank van Sche-
 penen, geoordeeld moesten worden. De Fiskaal
Kinschot trok naar Amsterdam met het boek-
 je, om Dankerts te ondervraagen; doch men
 vondt niet geraaden, dat hy zig kweet, zo als
 hy meende te behooren. Dankers zat in de gy-
 zeling, tot dat de Advokaat gevat was (x),
 waar-

De
 maaker
 raakt in
 hegtenis.

(x) Resol. Holl. 7, 11 April 2 Nov. 1618. bl. 93, 98, 322.

waarna men hem losliet, en, eindelyk, nog be-
loonde, voor 't gene hy gedaan of geleeden
hadt, zonder dat men den Advokaat immer
iets van 't gene hem, door deezen mensch, aan-
gewreeven was, geregtelyk, te last gelegd heeft
(y). Doch zulke en diergelyke beschuldigin-
gen, die, by 't gemeen, veel te veel ingang von-
den, bewoogen den Advokaat, op den raad der
Prinsesse Weduwe van Oranje, tot het fchryven
van eenen Brief aan Prinse Maurits, die, eenige
jaaren naderhand, gedrukt werdt. Hy was, den
vierentwintigsten van Grasmaand, getekend,
en vervatte eene omftandige verdediging van
des Advokaats gedrag, met eene sterke betui-
ging zyner genegenheid voor 't Huis van Nas-
fau (z). Te gelyk, fchreef hy een Vertoog aan
de Staaten van Holland, welk, terftond, in 't
licht kwam. Zyne bedryven en dienften wer-
den, in het zelve, omftandiglyk, vertoon-
d, van dat hy eerst in 's Lands dienst getreden was,
tot op den tegenwoordigen tyd. In 't byzonder,
wees hy aan „ hoe zeer hy gearbeid hadt, om
„ goed verftand te onderhouden tusfchen de
„ Staaten en zyne Doorlugtigheid. Ook beriep
„ hy zig, ten blyke van de dienften, door hem,
„ den Huize van Nassau gedaan, op de brie-
„ ven en befcheiden, welken hy in handen
„ hadt. Gefchenken verklaarde hy nooit be-
„ geerd of gezogt; maar fomtyds wel, voor
„ beweezen dienften, ontvangen te hebben.
„ Zyne goederen waren, zeide hy, allen eer-
„ lyk

1618.

Wordt
gelaakt
en be-
loond.
De Ad-
vokaat
verdedigt
zig, in
eenen
Brief aan
den Prin-
se, en in
een Ver-
toog aan
de Staa-
ten van
Holland.

(y) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 171 enz.
bl. 938 enz.

(z) Zie deezen Brief by UYTENBOG. bl. 943 en in de Waaragt-
lijft. van OLDENBARNEV. bl. 132 enz.

1618. „lyk en wettiglyk verkreegen, waarop hy,
 „zo men 't goedvonde, onderzoek wilde laa-
 „ten doen. De verdere beschuldigingen, in
 „Schotfchriften, tegen hem uitgeworpen,
 „verklaarde hy voor openbaare lasteringen,
 „zig, omtrent de meesten, beroepende op de
 „kennisfe der Staaten zelven.” Ten besluite,
 „riedt hy „dat men den raad der Koningen
 „van Frankryk en Zweeden volgde, en rust
 „en eendragt zocht: dat de Gemagtigden ter
 „algemeene Staatsvergaderinge zig niet aan-
 „trokken, 't gene niet aan hun gesteld was;
 „dat zyne Doorlugtigheid, de Raaden van
 „Staate, de Raaden ter Admiraliteit en de
 „Gekommitteerde Raaden zig hielden aan
 „derzelver Berigtschriften; dat het Regt ge-
 „handhaafd, en de Kamer van Rekening in
 „goede orde gehouden werdt. Wanneer hier-
 „by eenigheid kwam onder de Staaten, ver-
 „trouwde hy, dat alles haast wederom her-
 „steld zou worden (a).

*Provisio-
 neele O-
 pening,
 tegen dit
 Vertoog
 uitgege-
 ven,
 wordt
 verbood-
 den,*

Doch het uitgeeven van dit Vertoog haalde den Advokaat eene nieuwe sneeuwjagt van naamlooze schriften op den hals. Een, getiteld *Provisioenele Opening*, werdt zo lasterlyk geoordeeld by de Staaten, dat zy 't, by openbaar Plakaat, verbooden, vyfhonderd gulden beloovende aan elk, die Schryver of Drukker ontdekte. By 't zelfde Plakaat, namen de Staaten den Advokaat, om zyne langduurige en getrouwe dienften, in hunne byzondere bescherming en hoede (b). Doch sommigen te-

(a) Remonst. in de Waaragt. Hist. bl. 146-199. Zie ook Resol. Holl. 7 April 1618. bl. 93.

(b) Zie Resol. Holl. 20, 22, 25 Juny 1618. bl. 154, 155, 199. Groot-Plakaath. I. Deel, kol. 457.

kenen aan, dat men dit Plakaat, te Amsterdam, en in de Steden, die 't met deeze Stad eens waren, niet liet afkondigen, 't welk de Schryvers van naamlooze schriften, die zig, meent men, meest te Amsterdam onthielden, te stoutter maakte. Ook strooide men, ten deezen tyde, uit, dat de Prins gezeid zóu hebben, *dat hy den Advokaat en de zynen zo fyn vermaalen zou als stof* (c). De meerderheid der Staaten van Holland ontwierp, omtrent deezen tyd, een Vertoog aan den Prinse, om by hun gezag gehandhaafd te worden (d). Doch 't blykt niet, dat het eenig gevolg gehad heeft, welk aan hunne verwagting beantwoordde. Zelfs twyfel ik, of het den Prinse wel overgeleverd zy. Men sloeg, in Zomermaand, ter Vergadering van Holland voor, om zekere gedrukte *Remonstrantien van François van Aarsens* op te haalen, en hem het verder schryven te verbieden (e). Doch ik vind niet, dat hierop iet beslooten werd. 't Verhaalde toont klaarlyk, welke redenen van bekommring de Regenten van verscheiden' Hollandsche Steden en van Utrecht, ten deezen tyde, hadden. Doch 't wordt tyd, dat wy zien, welke middelen zy in 't werk stelden, om de gevreesde verandering der Regeeringe te voorkomen; en welk eene uitkomst dezelve hadden. Verscheiden' ongedrukte stukken en bescheiden my, gelukkiglyk, ter hand gekomen, stellen my in staat, om dit naauwkeuriger te doen, dan tot hiertoe geschied is.

Zo dra men, in den Haage, tyding kreeg

xxv.

van Bewee-

(c) Resol. Holl. 21 May 1618. bl. 122. UYTENBOG. bl. 954, gingen 10

951. BRANDT II. Deel. bl. 751.

(d) Zie het by BRANDT II. Deel, bl. 751.

(e) Resol. Holl. 22 Juny 1618. bl. 156.

1618. van de verandering der Regeeringe te Nieuw-
 megen, in Louwmaand deezes jaars, was men
 bedugt, voor diergelyke veranderingen, in
 veele Hollandfche Steden en in Utrecht. *Joan*
van Renesse van Zuilestein en Justus van Ryzen-
 burg, Heer van Ryzenburg, waren toen, we-
 gens Utrecht, afgevaardigd, in de Vergade-
 ring der algemeene Staaten. Ryzenburg schreef,
 over 't gebeurde te Nieuwmegen, eenen Brief
 naar Utrecht, die, door hem en Zuilestein, ge-
 tekend werdt. In deezen Brief, werden de ont-
 slaagen' Regenten genoemd * *verdrukte Hee-*
ren, en vroomen, die men, † met opzet, voorhadt te
verlaaten. Ook las men 'er in, *dat zyne Door-*
lugtigheid, tegen reden en tot misnoegen van de
goeden, op den voorflag van die van Nieuwme-
 gen, ter algemeene Staatsvergaderinge, *toegelaaten*
was (f). Men was, ten deezen tyde, in over-
 leg, om zig van eenige Plaatsen te verzekeren,
 tot voorkoming eener gevreesde verandering in
 de Regeering. Te Utrecht, hadden eenigen
 voorgeslaagen, dat men Schoonhoven verze-
 keren moest; 't welk anderen, in den Haage,
 niet wel scheen tesmaaken. Doch, te Leiden,
 zou men gaarne gezien hebben, dat Woerden
 verzekerd werdt. Hiervan hadt de Predikant
 Uitenbogaard, te Leiden zynde, kennis ge-
 kreegen, uit den mond van den Pensionaris
 Hogerbeets, die op hem begeerd hadt, zulks
 te willen berigten, aan Adolf van de Waal, Heer
 van Moersbergen, die, toen, wegens Utrecht,
 in den Haage was, met verzoek, dat hy 'er,
 heimelyk, kennis van geeven wilde aan den
 Se-

Utrecht
 ente Lei-
 den, uit
 vreeze
 voor ver-
 andering
 in de Re-
 geeringe.

* *geop-*
presfeerde.
 † *by des-*
sein.

Voorfla-
 gen, om
 Schoon-
 hoven,
 Woer-
 den en
 andere
 Plaatsen
 te verze-
 keren.

(f) Interrog. van Suyloffeyn Art. LIX.—LXIII. M. S.

Sekretaris Ledenberg, op dat deeze, daartoe, 1618.
 in tyd en wyle, de behulpzaame hand bieden
 mogt; alzo men, te Leiden, voorhadt, met
 iemand van Woerden, wien men de zaak mogt
 toevertrouwen, deswege, in onderhandeling
 te treden. Uitenbogaard deedt deeze bood-
 schap, en Moersbergen schreef, 't gene men
 hem verzogt hadt, in Sprokkelmaand, aan
 Ledenberg (g): daarby voegende „ dat dee-
 „ ze zaak heimelyk behandeld moest worden,
 „ en dat 'er, in deeze tydsomftandigheden,
 „ voorraad van wapenen noodig was; dat men
 „ ook de Huizen te Duurstede, ter Eem en te
 „ Abkoude behoorde te bezetten;” 't zy dat
 men, hierdoor, gelyk, daarna, verklaard werdt,
 het platte Land van Utrecht, tegen oproer,
 zogt te beveiligen (h), 't zy dat men 'er eenig
 verder inzicht mede gehad hebbe. Doch deeze
 overleggingen hadden geen gevolg. Midler-
 wyl, bleef men, te Utrecht, in geduurige vrees
 voor de komst van den Prinse, uit welke men
 verwagte, dat gelegenheid tot opschudding
 genomen zou worden, die, waarschynlyk, uit-
 loopen zou, op verandering der Regeeringe.
 Men hadt, hierom, al in Herbstmaand des voor-
 leeden jaars, toen 's Prinse reis naar eenige
 Zuidhollandfche Steden op handen was, op
 Ledenbergs voorflag, eenen Brief opgesteld
 aan zyne Doorlugtigheid, strekkende, om
 hem te verzoeken van, voor deeze reize, niet
 te Utrecht te willen komen. Doch deeze Brief,
 die toen niet overgegeven werdt, bleef, eenen
 tyd

Vrees, te
 Utrecht,
 voor 's
 Prinse
 komst.

Men ver-
 zoekt
 hem, de-

(g) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 257, 258.

(h) Interrog. van Suylesteyn Art. LXXIV. — LXXXII. bl. S.

1618. tyd lang, open, in handen van de Utrechtsche Afgevaardigden in den Haage; werdt, een en andermaal, veranderd, ook, zofommigen, naderhand, verklaard hebben, met kennis van den Advokaat, en, eindelyk, na dat Zuilestein naar Utrecht geschreeven hadt, dat de Prins stondt te vertrekken naar den Landdag te Arnhem, in Lentemaand deezes jaars, door *Gerard ter Stein*, behandigd aan zyne Doorlugtigheid (i); wien dezelve, gelyk men denken kan, gantsch niet aangenaam was. Nogtans, begaf hy zig, door Utrecht, naar Arnhem. De poorten werden, op den dag zyner aankomste, langer dan naar gewoonte, geslooten gehouden, en Ledenberg leide in beraad, om ze den Prinse niet te openen. Doch hiertoe durfde men niet besluiten. De Prins kwam dan in de Stad. De wooning, daar hy zynen intrek nam, werdt, als ware 't om hemeer aan te doen, door eenige vendelen Schutters, bezet; vier van welken in de wapenen gebragt waren, om hem in te haalen. Doch eenigen hebben, naderhand, verklaard, dat dit bezetten geschied was, om den toeloop van Contramonstranten en anderen by den Prinse te belletten, waaruit men opschudding, inneeming van Kerken en verandering der Regeeringe vreesde. Ook was, omtrent deezentyd, beslooten, 't getal der Waardgelderden te vermeerderen (k). De Prins zette zyne reis toen voort,

ZON-

(i) Interrog. van Suylestejn *Art.* XVI-XXXIII. Interrog. van F. van Baexen, Heer van Conincxvry *Art.* XXVIII-XXXIV. Interr. van J. de Goyer *Art.* XVII-XXIII. Interrog. van Dirick van Eck *Art.* XIII. Verclar. van Ledenb. van 27 Aug. 1618. O. S. M. SS.

(k) Interrog. van Conincxvry *Art.* XXXV-XXXVIII. van de Goyer *Art.* XXV-XXIX. van Johan van Grovestejn *Art.* XXI-XXIV. van Dirick van Eck *Art.* XIII. XIV. M. SS.

Hy komt
'er nog-
tans.
Doch
vertrekt
weder-
om.

zonder iet, openlyk, te Utrecht, te verrigten. 1618.
 't Ontbrak, nochtans, den Prinse niet aan eenige vertrouwde vrienden, in de Staaten van Utrecht, die hem, van tyd tot tyd, berigt gaven van 't gene 'er gehandeld werdt (1), zo ver zy'er kennis van krygen konden. Na dat men dan, ter algemeene Staatsvergaderinge, overeenkomstig met 's Prinzen meening, wat laater, hadt begonnen te handelen, over de noodzaakelykheid van het afdanken der Waardgelders, in Holland en in Utrecht, het aanneemen en aanhouden van welken, zyne Doorlugtigheid, naar sommiger verhaal (2), *rebellie* genoemd hadt; werdt door eenigen, in de Staaten van Utrecht, voorgeslaagen, „ dat men, om kosten te spaaren, de Waardgelders behoorde afdanken, en van den „ Prinse eenige vendels te begeeren, staan- „ de ten laste van 't Stigt.” Hiertoe werdt beslooten, zelfs door zulken, die voor 't aanneemen der Waardgelders geyverd hadden: 't zy dat deezen dagten, dat men genoeg beholpen zou zyn, met de gewoonlyke soldaaten, of dat zy hoop hadden, om eenige Steden van Holland te beweegen, tot het draagen van een gedeelte van den last der Waardgelderden, liever dan dat men dezelve zou zien afdanken. Men gaf dan den Afgevaardigden naar den Haage last, om, overeenkomstig met het besluit der Staaten, te spreken met zyne Doorlugtigheid. Sommigen schryven, dat zy hiertoe slegts vryheid, geen' uitgedrukten last gehad

Handeling over 't afdanken der Waardgelders.

(1) Waaragt. Hist. van J. v. Oldenbarnev. bl. 214.

(2) UYTENBOG. by BRANDT II. Deel, bl. 804.

1618. had hebben (n). Doch ik bezit een egt affchrift eener Verklaaringe van Ledenberg zelve, waarin duidelyk erkend wordt, dat de Utrechtsche Afgevaardigden last hadden, om met den Prinse te spreken (o). De Afgevaardigden van Utrecht waren toen Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, *Jakob van Zuilen van Nyveld*, Heer van Hoeflaken, *Willem Bor van Amerongen*, Heer van Zandenburg, *Kornelis van de Poll*, *Pieter Ploos*, *Jakob de Gooyer*, *Willem van Nyenrode*, en de Sekretaris Ledenberg. Zy, of ten minste Hoeflaken, Nyenrode en Ledenberg hadden hunnen intrek in den Haage, ten huize van *Daniel Trefel*, eersten Klerk der algemeene Staaten. Eer zy nog met den Prinse gesproken hadden, lieten eenige Hollandsche Heeren, hun, door den Dienaar van Hogerbeets, vraagen, of zy hun, dien avond, 't was de vyfde van Hooimaand, konden spreken. Men kwam, ten zeven uuren, byeen. De Hollandsche Heeren waren *de Lange*, Burgemeester van Gouda, en de Pensjonarisfen de Haan, Hogerbeets en de Groot. De laatste voerde het woord; volgens het Verbaal, welk, daarvan, sedert, door de Utrechtschen, gemaakt werdt, en waarvan ik een Affchrift in handen heb, in 't breede, vertoonende, hoe men thans, onder dekfel van Godsdienst, met allerlei middelen van scheuring, oproer, muitery en wederspanningheid, de Staaten en Wethouders, in derzelveer hoogheden, vryheden en geregtigheden, zagt te verkorten, en ze het gezag van anderen te onderwerpen; 't welk verscheiden' Steden bewoogen

Byeenkomst
tusschen
de Hollandsche
en Stigsche
Gematigden,
ten huize
van Daniel
Trefel.

Wat hier
gehandeld
werdt.

Voorflag
der Hollandschen.

(n) Zie BRANDT II. Deel, bl. 304.

(o) Vercl. van Ledenb. van 27 Aug. 1618. Styl. Fet. MS.

„ gen hadt, daartegen te voorzien, met aan- 1618.
 „ neeminge van Waardgelders. Hierdoor,
 „ hadden ze zulke muiters gehouden tot hun-
 „ nen pligt, gelyk, te Leiden, te Haarlem en
 „ elders, gebleeken was. De Staaten van U-
 „ trecht hadden, vervolgde hy, uit die zelfde
 „ aanmerking, zig zelve en hunnen Staat,
 „ insgelyks, door het aanneemen van nieuwe
 „ knegten, verzekerd. Doch de kwaadgun-
 „ stigen, zulks bespeurende, begonden, op
 „ allerlei wyze, in Holland, te arbeiden, om
 „ de Waardgelders, alomme, te doen afdan-
 „ ken. Men moest zig dan, hiertegen, met
 „ moed, verzetten, en de Landen in verze-
 „ kertheid bewaaren. Dit was het eerste deel
 „ van derzelve hoogheid en oppermagt, tot
 „ behoudenis van welke, men zig bedienen
 „ moest van 's Lands middelen. Vergeefs was
 „ 't, den vyand, buiten, te willen keeren, als
 „ men, binnen, niet veilig wonen mogt, ge-
 „ lyk zulks, breeder, in de Verklaaring van
 „ Haarlem, gezeid was, waarmede de Ede-
 „ len en meeste Steden van Holland overeen-
 „ stemden, zynde zy vastelyk van meening
 „ daarby te blyven. Maar nu, ging hy voort,
 „ waren 'er tydingen gekomen van Utrecht,
 „ meldende, dat de Staaten van dit Gewest
 „ beslooten hadden, hunne nieuwe knegten af
 „ te danken; 't welk zy, met droefenis, ver-
 „ stonden, alzo de kwaadgunstigen, hierdoor,
 „ sterk zouden aangemoedigd, de goeden,
 „ daarentegen, zeer verflaagen gemaakt wor-
 „ den, zo in 't Stigt, als in Holland, en in an-
 „ dere nabuurige Landen, alwaar nog zeer
 „ veele goeden waren. 't Verheugde hun eg-

1618.

„ ter, dat de Staaten van Utrecht, tegenwoor-
 „ dig, in zo grooten getale, in den Haage,
 „ waren; waarom ook de goede Steden van
 „ Holland geraaden gevonden hadden, hun te
 „ doen verzoeken, dat zy 't stuk nader wilden
 „ overleggen, en zig zelve en Holland zo
 „ veel nadeels niet toebrengen: 't welk, daarna,
 „ onherstelbaar zyn zou. De gelegenheid
 „ van 't Gewest van Utrecht was hun tamelyk
 „ wel bekend, waarom zy ligtelyk konden af-
 „ neemen, dat de nieuwe last zwaar genoeg
 „ drukte, gelyk zy zulks, in hunne Steden,
 „ ook gevoelden; doch zy verstonden, dat
 „ men 's Lands middelen, voor alle andere
 „ zaaken, daartoe besteeden moest.”

Ant-
 woord
 der U-
 trecht-
 schen.

De Utrechtsche Afgevaardigden, eerst af-
 zonderlyk geraadpleegd hebbende, gaven den
 Hollandschen te kennen „ dat 'er groot on-
 derfcheid was, tusfchen de Hollandsche Ste-
 den en de Stigtschen. Dat Utrecht veel
 „ zwakker van gelegenheid was, dan de Ste-
 „ den van Holland, en daarenboven belast met
 „ eene talryke uitheemsche bezetting, daar zy
 „ zig, in nood, niet veel op zouden durven
 „ verlaaten. Dat de Staaten van Utrecht, tot
 „ verzekerdheid van den Staat des Lands en
 „ van de gemeene rust, genoodzaakt waren
 „ geweest, te ligten zes vendels Neêrlandsch
 „ Krygsvolk, ieder van honderdenvyftig kop-
 „ pen, welker wapening en foldy, federt
 „ Herfstmaand laatstleeden, hun eene groote
 „ fomme gekost hadt. Dat zy, in 't eerst, ge-
 „ hoopt hadden, spoedig te zulleu kunnen ont-
 „ heeven worden van deezen last, dien zy,
 „ boven de gewoonlyke en buitengewoonly-

„ ke

„ ke lasten des krygs, niet lang zouden kon-
 „ nen draagen. Dat niemant hun, ondertus-
 „ schen, eenigen onderftand aanbodt, daar
 „ zy, blyvende alleenlyk zig zelven befcher-
 „ men, zeer kwalyk eenige nieuwe zwaarig-
 „ heid zouden konnen uitftaan, met welke
 „ zy, nogtans, van alle kanten, gedreigd wer-
 „ den. Dat zy 't misnoegen van den Prinfe
 „ klaarlyk bemerken konden. Dat de algemeene
 „ Staaten en de Raad van Staate hun niet
 „ alleen gefchreeven; maar ook bezonden had-
 „ den, om hen de nieuwe knegten te doen af-
 „ danken. Al het welke geheel anders gefteeld
 „ was, in de Hollandfche Steden. Dat de Staa-
 „ ten van Utrecht zig, hierom, genoodzaakt
 „ gevonden hadden, van twee kwaaden het
 „ minfte te kiezen, en hun hadden gelast,
 „ den Prinfe te verzoeken, de uitheemsche
 „ bezetting uit Utrecht te willen ligten, en de
 „ oude vendels Landzaaten, fttaande ter betaal-
 „ linge van 't Stigt, in de plaats, derwaards
 „ zenden; wanneer de Staaten de nieuwe
 „ knegten zouden ontfiaan. Dat zy, hierop,
 „ den raad der Hollandfche Heeren verzog-
 „ ten, op dat zy, bedugt voor opfchudding
 „ aan de eene, en voor verloop van den Staat
 „ hunner geldmiddelen, aan de andere zyde,
 „ weeten mogten, hoe zy den Staat des Lands
 „ best zouden mogen verzekeren. Dat de Staa-
 „ ten van Utrecht hiertoe gaarne wilden ar-
 „ beiden, zo zy geholpen en onderfteund
 „ werden. Doch dat zy, zonder onderfteu-
 „ ning, de zaaken niet langer konden fttaande
 „ houden, en genoodzaakt zouden zyn, hun-
 „ nen last te openen aan zyne Doorlugtigheid."

1618.

Weder-
ant-
woord
der Hol-
land-
schen.

* gede-
hou-
geerd.

De Hollandsche Gemagtigden antwoordden, hierop „ dat zy wel konden zien, dat de Utrechtſchen reden hadden, om op hunne zaaken te letten; doch dat de voorſlag, dien zy den Prinſe zouden moeten doen, ook vol gevaars ſtak. Dat het niet te vermoeden was, dat zyne Doorlugtigheid bewilligen zou in hun verzoek, alzo die van Holland hem onlangs verzogt hebbende, dat hy een vendel, ten hunnen laſte ſtaande, in zekere Stad, [Oudewater], wilde zenden, hy anders gedaan hadt. Dat de voorſlag, aan zyne Doorlugtigheid gedaan zynde, niet lang geheim zou blyven, en, rugtbaar geworden, hen in grooter gevaar ſtellen, dan zy nu waren. Dat de oude en nieuwe bezettingen zig beide gehoond zouden agten. Dat het niet vaſt ging, dat de Landzaaten, ter betaalinge van Utrecht ſtaande, niet * verleid waren. Dat men, hierom, moed houden en ſtandvaſtig blyven moest. Dat hunne Steden en anderen den Utrechtſchen de hand zouden bieden. Dat de Staaten van Holland, die nog vergaderd waren, ſpoedig ſcheiden zouden; doch eerst op alles orde ſtellen, met naame op hun Krygsvolk, onder welk zy de trouwen van de ontrouwen haast zouden weeten te onderscheiden. Dat zy thans bezig waren, met het ſtellen van zulke orde op hunne geldmiddelen, dat Utrecht daarvan ook verligting gevoelen zou. Dat zy, hierom, verzogten, dat men zig niet verhaasten wilde, zullende zy hun, binnen weinige dagen, nader beſcheid geeven.” Het gene, hier, gezeid werdt, wegens de verlig-

ligting, die Utrecht, door de regeling van 't stuk der Geldmiddelen in Holland, gevoelen zou, zag, zo de Groot, naderhand, verklaard heeft, op de raadpleeging, over het verzenden der Fransche troepen naar Frankryk; dat, zo 't voortgang gehad hadt, tot verligting zou gestrekt hebben van Utrecht; welk Gewest zyn aandeel draagen moest, in het onderhoud deezzer troepen, die, door Holland, betaald werden (p).

1618.

De Utrechtschen namen, eindelyk, aan, nog eenige dagen te toeven met het openen van hunnen last aan den Prinse, en verflag van 't gehandelde, 't welk men, wederzyds, beloofde, geheim te zullen houden, te doen aan de Staaten van Utrecht (q). Ook stelden zy een *Verbaal* van 't gehandelde op, welk, door hen allen, goedgekeurd werdt. Ledenberg schreef het, in 't ruwe. 't Werdt door *Jan Both de Jonge*, Klerk der Staaten van Utrecht, in 't net gesteld, en, daarna, door Ledenberg, hier en daar, nog wat verbeterd (r). Alle welke kleine omstandigheden wy dus naauwkeurig aantekenen, om dat de minsten, federt, van gewigt geoordeeld zyn. Wegens het *Verbaal*, schreef de Groot, naderhand, dat men 't, mischien, wat breeder gesteld hadt, om de Staaten van Utrecht, welken 't vertoond moest worden, te ligter, tot het aanhouden der soldaaten over te haalen (s).

Besluit
der U-
trecht-
schen.

Men zal, veelligt, begeerig zyn, te weeten, hoe Gelegheld tot

(p) Zie GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 259.

(q) Verbaal van de Gecommitte van Utrecht in den Haghe. M. S.

(r) Interrog. van Jan Both de Jonge, van 27 Dec 1618. M. S.

(s) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 255. Zie ook bl. 259.

1618. hoe de Hollandſche Heeren zo ſpoedig kwamen aan de kennis van een geheim beſluit, in de Staaten van Utrecht genomen. Dit vind ik 'er van. Ledenberg, na 't neemen van dit beſluit, met zes anderen, naar den Haage, vertrokken, was, den derden of vierden van Hooimaand, des nademiddags na vyf uren, zeer vermoeid, gekomen ten huize van den Predikant Uitenbogaard, vraagende, of 'er geen kans ware, om Hogerbeets, de Groot en de Haan, daar, dien avond, nog te ſpreken. Uitenbogaard nam aan, hiertoe, zyn beſt te zullen doen, en ging naar 't huis van de Haan, die, 's avonds na zevenen, met de twee anderen, tot zynent kwam. Ledenberg deedt hier, ten aanhooren van Uitenbogaard, die, een en andermaal, uit het vertrek gaan wilde; doch gedrongen werdt, te blyven; den drie Penſionariſten opening van 't beſluit en den laſt der Staaten van Utrecht; om, zo hy verklaarde, uit hun te verneemen, wat men, in Holland, doen zou, en of men den Utrechtschen niet eenige penningen zou kunnen ſchieten. Men antwoordde hem „ dat de Hollandſche Steden nog niet genegen waren tot afdanking haarer Waardgelderden, en dat, over 't ſchieten van geld, met de Steden moest geſproken worden (t).” Dit geſchiedde, ſedert, na dat men eerst den Advokaat gehoord hadt (u), en hierop volgde de byeenkomst by Trefel. Eenige Utrechtschen, hier tegenwoordig, hadden, te vooren, zeer gedrongen, op het ſpre-

(t) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XII. bl. 231. GROT. Verantw. Cap. XIX. bl. 250.

(u) GROTIIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 253.

spreeken met den Prinse. Nyenrode heeft, naderhand, verklaard, dat hy van de Poll, meermaalen, vermaand hadt, om te helpen doorzetten, dat men den last der Staaten volvoerde, naar behooren. Doch de Hollandfche Heeren hadden hen, zeide hy, daarvan afgetrokken, en zy hadden zig laten overhaalen, doordien ook in hunnen last gesteld was, dat zy, zo hun iet anders voorkwam, daarvan verflag zouden doen aan de Staaten van Utrecht (y). Men mag vermoeden, dat Ledenberg dit laatste in den last hadt doen stellen, om daaruit gelegenheid te neemen, tot het bewerken der opening, van wege de Hollandfche Steden gedaan.

De Staaten van Holland, nu ook raadpleegende op het afdanken der Waardgelden, waartoe de algemeene Staaten, zelfs met be-
williging van Overysfel, beslooten hadden, in Holland en in Utrecht, te arbeiden (w), kwamen, kort hierna, overeen, dat men den algemeenen Staaten, den Prinse en Graave Willem vertoonen zou „ hoe zy, met het aanneemen
„ van luiden van wapenen, niet anders voor-
„ hadden, dan zig zelven te verzekeren tegen
„ daadelykheden; hoe ook, naar zy onderrigt
„ waren, de Staaten van Utrecht geen ander
„ oogmerk hadden. Voorts, dat de zaak lig-
„ telyk te vinden zou zyn, zo zyne Doorlug-
„ tigheid eenige uitheemsche bezettingen,
„ daar 't beste vertrouwen niet op viel, wil-
„ de wegneemen, en de Staaten van Utrecht,

1618.

XXVI.
Verloog van Hol-
land aan
den Prinse, op 't
stuk der
Waard-
gelden.

„ ne-

(y) Interrogat. van W. v. Nyenrode Art. XIV-XVI. M. S.

(w) BRANDT II Deel, bl. 306.

1618. „ nevens de Steden van Holland, daar 't noo-
 — dig zou zyn, met Nederlandfche vendels
 „ voorzien.” Dertig Gemagtigden omtrent,
 uit de Edelen en Steden, deeden den Prinse en
 den Graave deezen voorflag, by monde van
 den Advokaat. Men fpeurt 'er uit, dat de mee-
 ning der Hollandfche Steden nog niet was, U-
 trecht met geld te onderfteunen; maar dat zy
 alleenlyk begeerd hadden, dat de Utrechtschen
 't voltrekken van hunnen last verſchuiven zou-
 den, op dat men 'teenpaariglyk doen mogt, en
 't voorftel dus te beter ingang doen vinden. De
 Prins zou met het toeftaan van twintig vende-
 len de Staaten van Utrecht en de Hollandfche
 Steden hebben konnen vergenoegen (x). Doch
 zyne Doorlugtigheid vondt het ongeraaden.
 De Utrechtsche Afgevaardigden vertrokken,
 hierop, naar huis, zonder den Prinse hunnen
 byzonderen last geopend te hebben.

XXVII. Weinige dagen laater, beftoot men, ter al-
 gemeene Staatsvergaderinge, buiten bewilli-
 ging der Hollandfche Afgevaardigden, en, in
 't afzyn van die van Utrecht, eenigen uit die
 Vergadering te benoemen, om, nevens zyne
 Doorlugtigheid, naar Utrecht te trekken, en
 de Staaten, met de beste, gevoeglykfte, en
 bekwaamfte miidelen, te beweegen, tot af-
 danking der geligte Waardgelders. 's Daags na
 dit befluit, welk, den drieëntwintigften van
 Hooimaand, vastgefteld was (y), bedienden de
 Afgevaardigden van eenige Hollandfche Ste-
 den zig ook van de gelegenheid, dat verſchei-
 den*

(x) Refol. Holl. 11. 12 July 1618. bl. 181, 185. GROTIUS
 Verantw. Cap. XIX. bl. 255.

(y) Refol. Holl. 16, 24 July 1618. bl. 188, 199.

den' afgevaardigden eenen keer naar huis deden; om, ter Vergaderinge van Holland, insgelyks, te doen besluiten, tot eene bezending naar Utrecht, met welke men beoogde, het neemen van een eenpaarig besluit, op 't stuk der Waardgelders, te bewerken. De Vergadering bestondt toen alleenlyk uit de Edelen en uit de Steden Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam en Alkmaar; die, eenpaariglyk, op Amsterdam na, tot de gemelde bezending beslooten (z). De Leden, die naar huis gekeerd waren, hadden, voor hun vertrek, verklaard, dat zy de Vergadering hielden voor gescheiden, en voor nietig en van onwaarde, 't gene, in hun afzyn, in dezelve, beslooten zou worden. Doch de meerderheid hadt, hiertegen, beweerd, dat de Vergadering nog duurde (a). Men benoemde dan, om naar Utrecht te gaan, Vrank van Torenvliet, Burgemeester, en Rombout Hogerbeets, Pensionaris van Leiden, *Dirk Jakobszoon Schoonhoven*, en Hugo de Groot, Gekommitteerde Raaden. Zy kreegen last, om, in alleryl, te vertrekken. Vooraf, nogtans, verzogt de Groot, uit naame van die van Holland, aan de algemeene Staaten, dat zy hunne bezending geliefden uitte stellen, tot dat de Vergadering van Holland talryker, en de Gemagtigden van Utrecht te rug gekeerd zouden zyn. Ook sloeg hy voor „ dat op de afdanking der Waardgel-
 „ deren geene zwaarigheid zou vallen, zo men
 „ den Regeerderen beide van Holland en van
 „ U-

1618.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XIII. bl. 137. Cap. XIX. bl. 261.

(a) Resol. Holl. 21 July 1618. bl. 197.

1618. „ Utrecht goeden byftand belooven wilde, tegen alle daadelykheid, zelfs tegen zulke, die om den Godsdienst zou heeten te gefchieden (b).” Doch hierop kwam geen antwoord. Men felde dan brieven op, gerigt aan den Kolonel Joan Ogle, die over 't Krygsvolk, binnen Utrecht leggende, en fttaande ter betaalinge van Holland, gebodt, hem belastende, niets te doen, noch voor te neemen, dan 't gene hem, by de Staaten van Utrecht, of, by de Afgevaardigden der Staaten van Holland, zyne betaalsheeren, bevolen zou worden. Terftond hierop, vertrokken de vier Afgevaardigden, die, in 't doorreizen van Leiden, hunnen last openden aan Burgemeesteren, welke dien ook goed vonden (c). Des anderen-daags, den vyfentwintigften van Hooimaand, des morgens ten agt uuren, kwamen ze binnen Utrecht, hunnen intrek neemende in de Herberg van Aart van Schendel, daar Montfoort uithing. Hier ontbooden ze, terftond, by zig den Sekretaris Ledenberg, hem openende, waartoe ze waren afgezonden, met verzoek, dat hy te wege brengen wilde, dat zy, terftond, mogten gehoord worden. Hy nam dit aan, verklaarende, te gelyk, dat hunne komst zynen Meesteren zeer aangenaam zou zyn, naardien zy, kennis gekreegen hebbende van het befluit der algemeene Staaten tot de bezending, Moersbergen afgevaardigd hadden naar den Haage, om den raad en hulp van eenige Gemagtigden uit Holland te verzoeken. Voorts vragde de Groot

De Hollandische
Genagtigden
komen te
Utrecht.

(b) Refol. Holl. 24 July 1618. bl. 199.

(c) R. HUGERREETS Aant. by BRANDT II. Deel, bl. 808.

Groot aan Ledenberg, *of de Staaten van Utrecht niet eenige middelen bedagt hadden, om zyner Doorlugtigheid en den Gemagtigden der algemeene Staaten genoeg te geeven: waarop deeze antwoordde, dat men, daarover, beter in Holland dan te Utrecht, zou kunnen handelen* (d). 1618.

Omtrent den middag, verscheenen de Hollandfche Gemagtigden in de Vergadering der Staaten van Utrecht. De Groot, hier het woord voerende, hieldt den Staaten voor „ hoe die „ van Holland, ongaarne, verftaan hadden, dat „ eenige Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge beslooten hadden, de knechten, „ te Utrecht, om goede redenen, aangenomen, „ te doen afdanken, niettegenftaande hun, by „ de gantsche Vergadering van Holland, ver- „ toond ware het regt, welk elk Gewest heeft, „ om orde te stellen tot zyne eigen' verzeke- „ ring, welk regt men, onder anderen, by het „ eerste punt der Utrechtsche Vereeniging, „ en by het zevende en tweeëndertigste van „ de Instructie des Raads van Staate, uitdruk- „ kelyk aan zig behouden hadt. Dat men, des- „ wege, nog nadere Vertoogen, zo aan de al- „ gemeene Staatsvergaderinge, als aan den „ Prinse hadt gedaan: doch dat, hierop, niets „ dan een befluit tot het bezenden der Staa- „ ten van Utrecht gevolgd was: waarom de „ Staaten van Holland, bezeffende, hoe naauw „ zy, door de nader Vereeniging en door ou- „ der Overeenkomsten, verbonden waren met „ die van Utrecht, niet hadden kunnen na- „ laaten, hen herwaards te zenden, om den „ Staa-

Hun
voorstel
aan de
Staaten.

(d) GROTIUS *Verantw. Cap. XIX. bl. 266.*

1618. „ Staaten van Utrecht te verzekeren, dat zy
 „ gezind waren, alles toe te brengen, wat hun
 „ mogelyk ware, tot handhaving van der-
 „ zelve gezag, en van de vryheden en gereg-
 „ tigheden van het Landschap en van des-
 „ zelfs Leden, waartoe zy verzogten, dat de
 „ Staaten deeze bezending, als komende van
 „ hunne oudste en naaste bondgenooten, mid-
 „ gaders de personen der afgevaardigden,
 „ voor aangenaam geliefden te houden (e).”
 Dit laatste verklaarden de Staaten: en, te ge-
 lyk, dat zy eenigen magtigen zouden, om na-
 der met de Hollandsche afgevaardigden te
 handelen. Deezen deden, terstond, gelyken
 voorflag in den Raad der Stad, en ontvingen
 gelyk bescheid (f). Tèn zelfden tyde gaven ze
 den Staaten, uit den naam des Advokaats, in
 bedenking, of 't niet geraaden zou zyn, goede
 wagt te houden aan de Amersfoortsche Poor-
 te, op dat geen nieuw Krygsvolk in de Stad
 gebragt wierdt. Sommigen merkten ter deezer
 gelegenheid aan, dat de Prins, tegen der Staa-
 ten en der Wethouderen dank, veelligt, de
 poort zou doen open smyten. De Groot werd,
 naderhand, beschuldigd, dat hy dit geweld ge-
 noemd hadt, zonder dat hy 't rondelyk ont-
 kend heeft, zeggende „ dat de regte Hollan-
 „ ders geene Hovelingen zyn; maar gewoon,
 „ elk ding zynen waaren naam te geeven (g).”
 XXVIII. Maar dien zelfden avond, kwam zyne Door-
 De Prins lugtigheid, verzeld van eenige Gemagtigden
 en de Ge- der algemeene Staaten, binnen Utrecht: alwaar
 magtig- hy,

(e) Zie de Propositie in GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 267.

(f) BRANDT II. Deel, bl. 309.

(g) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 277.

hy, terftond, door de Staaten en Wethouders der Stad, werdt verwelkomd. Des anderen-
daags verfcheen hy, *Nikolaas de Voogd*, uit Gel-
derland, *Adriaan Manmaaker*, uit Zeeland, en
Willem, Heer tot Zwartfenburg, uit Friesland, in
de Vergadering der Staaten van Utrecht. Hun
voorstel frekte, om de Staaten te beweegen,
tot afdanking der Waardgelders en tot bewil-
liging in de Nationaale Sinode. Ledenberg
gaf, hiervan, terftond, kennis aan de Hol-
landsche Afgevaardigden, die den Prins, na
den middag, gingen verwelkomen, hem te ge-
lyk bekend maakende „ dat zy daar gekomen
„ waren, om, met die van Utrecht te raad-
„ pleegen over eene eenpaarige orde op 't stuk
„ van de Waardgelders, en op de verzekerd-
„ heid der Steden, waarover zy, op 't be-
„ geeren der Utrechtschen, verzogten, dat,
„ in Holland, gehandeld mogt worden.” De
Groot verhaalt, in zekere Aantekeningen,
dat de Prins, by deeze gelegenheid, zeide,
*Men zou de Magistraaten wel beschermen; maar
eerst willen weeten, hoe zy regeeren zouden. Men
hadt vyf valsche punten zoeken in te voeren in den
Godsdienst: men hadt hem willen ontzetten van
zyn Stadhouderfchap, en ten Lande uitjaagen.
Doch hy hadt hierin orde gesteld, hy wist wel, wat
hy deedt. Hy hadt vyf Gewesten voor zig, en de zes
Steden van Holland zouden Gemagtigden naar
Utrecht zenden, om hem te ondersteunen.* De Hol-
landsche Gemagtigden antwoordden hierop
„ dat niemant, huns weetens, eenig voorneemen
„ hadt, ten nadeele zyner Vorstelyke waardig-
„ heid; dat men bereid was, zyne verdienften
„ te erkennen, naar vermogen; doch dat de

1618.

den der
algemeen-
ne Staa-
ten kom-
men, ins-
gelyks, te
Utrecht.

De Hol-
land-
schen
begroet-
ten zyne
Doorlug-
tigheid.

Gesprek
tusfchen
den Prin-
se, de
Groot,
en de
anderen.

„ arg-

1618. „ argwaan, ter wederzyde, federt de algemeene
 „ ne fcheuring over kerkelyke gefchillen, ont-
 „ ftaan, verdwynen zou, zo men de zaaken,
 „ niet tot befliffing, maar tot bylegging wil-
 „ de beleiden: 't welk, huns bedunkens, ligt
 „ te doen ware.” Maar de Prins drong fterk,
 op de Nationaale Synode. *Wilden*, zeide hy,
de Utrechtſchen daarin bewilligen; men zou hen
met hunne Kerken in de Stad bewornden laaten: zo
niet; dan moesten de afgezonderden ook Kerken
hebben. De Waardgelders waren erger dan de
Spaanſche Kasteelen. Die moesten af. Wyders
 vraagde zyne Doorlugtigheid hun, *of zy laſt*
hadden, om met de afgevaardigden der algemeene
Staaten te ſpreken? Zy zeiden, *Neen.* Ook
 ſchryft de Groot, dat de Prins, onder 't ſpreken,
 zig ontvallen liet, *dat alles de ſchuld was van den*
Advokaat. Waarop geantwoord werdt „ dat zy
 „ allen, zo de Advokaat dood was, zig verplicht
 „ zouden rekenen, 's Lands gerechtigheid voor
 „ te ſtaan.” Ook zeide de Groot, *dat men Hol-*
landſcheen te veragten, en den anderen Geweſten
te willen onderwerpen: waarop de Prins hernam,
dat de Advokaat, daarentegen, van Hollandſcheen
te willen maaken de algemeene Staaten (h). Uit
 dit gefprek, welk nog andere byzonderheden be-
 helsde, was ligtelyk op te maaken, dat de komst
 der Hollandſche afgevaardigden, te Utrecht,
 van kleinen dienst zyn zou. 't Gene de Prins
 gezeid hadt, dat men hem van zyne waardig-
 heden dagt te ontzetten, hadt, ook naar 't ge-
 tuigenis van anderen (i), geenen den minſten
 grond. 't Schynt nogtans, dat men zyne Door-

Onge-
 grond-
 heid van
 't ver-
 moeden,
 dat men

lug-

(h) H. DE GROOT *Meinor. in zyn Leven door K. BRANDT bl. 126.*

(i) *UITENBOD. Leven en Verantw. Cap. XII. bl. 232.*

lustigheid in zulk een vermoeden gebragt hadt. Immers ik vind, dat men, naderhand, onderzocht heeft, of 'er, in de Stad of Regeering van Utrecht, nimmer voorflag ware gedaan, om den Prins te ontzetten van 't Stadhouderschap, en het den Graave van Kuilenburg op te draagen (*k*). Ook scheen men denkelyk te houden, of sommigen het oog niet op Graave Fredrik Henrik hebben mogten: waarvan wy, hierna, nog iets zullen aantekenen.

's Daags na dit gesprek met den Prins, den zevenentwintigsten van Hooimaand, kwam Moersbergen wederom te rug te Utrecht, berigtende, dat de Vergadering van Holland, in welke men hem, den vyfentwintigsten, gehoor hadt verleend (*l*), beslooten hadt, haare vryheid te handhaaven, vertrouwende, dat die van Utrecht van gelyken zouden doen (*m*). Doch Dordrecht hadt, in dit antwoord, niet bewilligd, begeerende, dat men 't uitsfelde, tot dat de Vergadering voltalliger was. Ten zelfden dage, antwoordden de Staaten van Utrecht op het voorstel, hun van wege de algemeene Staaten gedaan. In dit antwoord, welk de Groot ontworpen hadt, werden de Afgevaardigden genoemd *Heeren, die, uit het midden van de Gedeputeerden der Provinciën van Gelderland, Zeeland, Friesland, Overysfel, Stad Groningen en de Ommelanden ter Vergadering der Heeren Staaten Generaal, aan hunne Ed. Mogendheden waren afgezonden*; zo dat hunde hoedanigheid van *Gekommitteerden der Heeren*

1618.
den Prins van zyne waardigheden dagt te ontzetten.

Antwoord der Staaten van Utrecht, op 's Prinses voorflag.

(*k*) Interrog. van Suylesteyn Art. LXXI. M. S.

(*l*) Refol. Holl. 25 July 1618. bl. 200.

(*m*) UYTENBOG. bl. 978. TRIGLAND. bl. 1014.

1618. *ren Staaten Generaal*, die zy zig zelve toefchreeven, noch duidelyk ontzeid, noch toegestaan werdt (n). In 't antwoord zelf, beweerden ze regt te hebben, om op hunne verzekerdheid orde te stellen; wyders verzoekende, dat de Prins en de andere Heeren zig, wegens 't stuk der Waardgelders, geliefden te openen aan de Staaten van Holland, met aanbieding van hunne Afgevaardigden, tegen den tyd, daartoe te beftemmen, te willen zenden naar den Haage, en hun last te geeven, om niet alleen voorflagten te hooren; maar ook op dezelve te helpen beftuiten, zo als, tot de meeste verzekerdheid, rust en eenigheid van de Landen, Steden en Leden, zou bevonden worden te behooren. 't Byeenroepen eener Nationaale Sinode hielden zy ondienftig en gevaarlyk: ook kon het, meenden ze, niet wettiglyk gefchieden, buiten eenpaarige bewilliging der Gewesten (o).

XXIX. Terwyl dit, te Utrecht, voorviel, was de Amfterdam be- werkt eene be- zending naar Utrecht, tot onderfteu- ning van zyne Doorlug- tigheid. Stad Amfterdam, aanschryvens van den Prin- fen bekomen hebbende, bezig, om, nevens de Steden, die 't met haar eens waren, Gemag- tigten te fchikken naar deeze Stad, die, in der Staaten Vergadering aldaar, de bezending, uit Holland gedaan, zouden tegenfpreeken. Daarentegen, hadt deeze bezending kennis haarer handeling overgefchreeven naar den Haage, alwaar zy werdt goedgekeurd, door de meeste Leden; die, ten zelfden tyde, befluo- ten, nog twee Gemagtigten, *Wesfel van Boet- felaar*, Heer van *Asperen*, en *Maarten Ruik- ha-*

(n) GROTIUS *Verantw. Cap. XIX. bl. 269, 270.*

(o) BRANDT II. *Deel, bl. 211.*

haver, Oud-Burgemeester van Haarlem, naar Utrecht zenden. Doch in Boetselaars plaats, vertrok, sedert, *Jan Janszoon Engelsman*, Oud-Burgemeester van Hoorn, reeds te vooren benoemd (*p*). Dordrecht en Amsterdam, daarna ingevolgd van Schiedam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, hadden, ondertusfchen, de bezending, door de andere Leden beraamd, tegengesproken en voor nietig verklaard, zig voorts, ook bereidende, tot de reize naar Utrecht (*q*).

Hier, gaven de Hollandfche Gemagtigden den Staaten, den zeventwintigften, te verftaan „ dat 'er gerugten liepen van eenig voor-
 „ neemen om eene Kerk te vermeerderen,
 „ vraagende, wyders, of 't niet geraaden zou
 „ zyn, nader orde te ftellen op de wagten, en
 „ op 't bezetten der poorten en andere plaatfen
 „ van belang, mids men hiervan fprake met
 „ zyne Doorlugtigheid (*r*).” Doch men be-
 „ fpeurde, ten deezen tyde, zo groote oneenig-
 „ heid, verwarring en drift, in de Vergadering
 „ der Staaten, dat 'er niets beflooten werdt, op
 „ deezen voorflag (*s*). Men begon, onder de
 „ Staaten, te vermoeden, dat zyne Doorlugtig-
 „ heid voorhadt, de Waardgelders, daadelyk,
 „ af te danken, en vraagde elkanderen, wat men
 „ in zulke een geval, doen moest? Eenigen meen-
 „ den, dat men 't zou moeten aanzien, gemerkt
 „ de Prins altoos groot gezag over 't Krygsvolk
 „ ge-

1618.
 Ver-
 deeld-
 heid on-
 der de
 Staaten
 van U-
 trecht.

(*p*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 262.

(*q*) Refol. Holl. 27, 28, 29, 30, July 1618. bl. 203, 204, 206, 208, 210. UYTENBOO, bl. 98 enz. TRIGLAND, bl. 103 enz.

(*r*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 266.

(*s*) R. HOGERBEETS by BRANDT II. Deel, bl. 313.

1618. geoeffend hadt, en de Groot heeft, naderhand geschreeven, dat hy van dit gevoelen was, schoon hy niet dagt, dat de Prins tot daadelyke afdanking besluiten zou (*t*). Doch anderen zagen 't stuk anders in. Zy vreesden, dat de Prins, gesterkt door de uitheemsche bezetting binnen Utrecht, of veelligt ook, door ander Krygsvolk, welk hy, van buiten, derwaards, ontbieden zou mogen, de Waardgelden daadelyk zou afdanken. Over den weg, dien men hadt in te slaan, om dit, of, ten minste, de zwaarigheden, die 'er uit zouden volgen, te voorkomen, was men in woorden geraakt onder de Staaten; daar sommigen schynen te hebben uitgeslaagen van zig te willen verzetten tegen 't gene de Prins mogt voornemen; terwyl anderen begreepen, dat men behoorde te wyken, zonder dat men elkanderen verstaan, of tot een eenpaarig besluit komen kon. In deezen onzekeren toestand, hebben eenigen, byzonderlyk Ledenberg, den Pander *Jakob van Door*, naar Nieuwerfluis, en anderen, naar elders gezonden, om het Krygsvolk, dat naar of over 't Stigt trekken mogt, op te houden, en den Staaten, zonder uitstel, kennis te geeven van hun wedervaaren (*u*). Ook vergaderden, op den dertigsten van Hooimaand verscheiden Leden der Regeeringe ten huize van Joan van Renesse van Zuilestein, om raad te pleegen. Des morgens verscheenen hier, behalve Zuilestein zelve, Koningsvry, Hoeflaken, Zandenburg, Ryzenburg, Moers-

Vergadering ten huize van Zuilestein.

(*t*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 272.

(*u*) Interrog. van Suylestejn. Art. XXIX. XXX. van Coninxvry Art. XXIII. MSS.

Moersbergen, de Gooyer, Grovestein, van Eck, en *Joan van Zuilen, Heer van Zevender*, Schout van Utrecht. Jonkheer *Joan van Grovestein* diende den overigen aan, dat *Gysbrecht van Harteveld*, oudste Hopman der Waardgelders, hem, pas te vooren, aangezeid hadt, dat hy en de andere Hopluiden niet begeerden te dienen, tegen de algemeene Staaten, noch tegen den Prinse. De meesten van deeze Heeren, ook Ledenberg, verscheenen, des nademiddags, ter zelfder plaatse. Grovestein was toen, zo hy zelf naderhand getuigd heeft, ter maaltijd geweest, by de Hollandsche Gemagtigden; die, zo hy zig inbeeldde, dagten, dat men, met de Waardgelders en Schutters, iet byzonders zou hebben kunnen doen. Voorts, hadt hy Harteveld bewoogen, om den Heeren, ten huize van Zullestein vergaderd, in persoon, aan te zeggen, 't gene hy hem, des morgens, verklaard hadt. Harteveld deedt dit, met byvoeging, dat zyn volk zelf ook onwillig was; waarop hooge woorden gereezen waren, tusfchen hem en de meeste Heeren. Sommigen vraagden, wie hem belast hadt, tegen de Staaten en zyne Doorlugtigheid te dienen? Anderen, met naame Ledenberg, verweeten hem zyne blooheid: waarop hy, toornig, vertrok (v). En toen fchynt men *Fredrik van Baexen, Heere van Koningsvry*, verzogt te hebben, om 't opperbevel over de Waardgelders te willen aanneemen, gelyk hy deedt (w). In eene deezer byeenkomsten, werdt

1618.

Wat hier voorviel.

ook

(v) Interrog. van Suylestejn. Art. XXXV—XLIII. van Coninxvry Art. XLI—EII. van de Gooyer Art. XLIV—XLVI. van Grovestein Art. XXVII—XXXII. MSS.

(w) Interrog. van Coninxvry. Art. XVIII. M, S.

1618. ook een brief gelezen, door den Advokaat geschreeven aan Ledenberg, en meldende, „ dat hy, voor deezen tyd, geene hulp wist te doen aan de Stad; doch dat de Fransche gezanten gekomen of voorhanden waren, „ door welker middel, men zyne Doorlugtigheid uit Utrecht zou zoeken te trekken (x).” Moersbergen, Grovestein en Ledenberg begaven zig, hierop, naar de Hollandfche Gemagtigden, welken zy aandienden, ’t gene hun van Hartevelt voorgelouden was. De Hollandfche Gemagtigden veroordeelden ’t gedrag van Hartevelt, zeggende, zo Grovestein verklaard heeft, *dat hy zynen meesteren, die hem betaalden, getrouwer behoorde te zyn.* Doch de Groot heeft naderhand, geschreeven, dat hun slegts gezeid was, dat Hartevelt zwaarigheid maakte, de wagten waar te neemen, die hem, by de Staaten, en by de Wethouderfchap der Stad, zouden belast worden; en dat zy, hierop, diergelyk antwoord gegeven hadden (y). Terstond hierop, ontbooden ze eenige Hopluiden der gewoonlyke bezetting, staande ter betaalinge van Holland (z), welken zy den eed voorhielden, en bevel gaven, om den Staaten van Utrecht gehoorzaam te zyn. Ook leverden ze hun toen de brieven over, waar by hun diergelyk bevel gegeven werdt, door de Staaten van Holland, gelyk zig de meerderheid noemde. Vooraf, hadden ze den Prinse verklaard „ dat zy de uitvoering van dit gedeelte van hunne last, tot hiertoe, hebbende

„ uit-

(x) Interrog. van D. van Eck. Art. XV. M. S.

(y) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 273.

(z) Interrog. van Grovesteyn. Art. XXXIII. M. S.

De Hollandfche Gemagtigden geeven der bezetting, ten laste van Holland staande, bevel om den Staaten

„ uitgesteld, nu daarmede niet langer draalen 1618.
 „ durfden, uit vreeze dat de schade, by ver-
 „ der verzuim te wagten, hun mogt geweeten van U-
 „ worden (a).” Men vindt, dat de Prins hier trecht te
 „ op gezeid zou hebben, *dat, zo zy den soldaaten eehonr-
 betaaling weigerden, hy andere Afgevaardigden zaamen.*
*den uit Holland te ontmoet zag, die zulks geen ge-
 stand zouden doen.* Ook hadden de Bevelheb-
 bers Ernst van Nasau, Ogle, Vere en anderen
 twyfelagtig antwoord gegeven. Men verstondt, Men ver-
 ten zelfden tyde, dat de Prins, des anderen- neemt,
 daags, zelf de afdanking der Waardgelderden dat de
 doen zou. Tegen den avond, kreegende Over- Prins
 sten der gewoonlyke bezettinge last, om, des voor- heeft, de
 anderendaags, voor vier uren, met hun volk, Waard- gelders af
 in de wapenen te komen, op de Neude of 't te dan-
 Marktveeld. Ogle kwam den Hollandfchen Ge- ken.
 magtigden nog eens vraagen, wat hem te doen
 stondt? Zy rieden hem, zorg te draagen, dat
 alles zonder bloedstorting afliep. Met den
 dag, kwam de bezetting in 't geweer (b). De
 Hollandfche Gemagtigden, toen in Utrecht
 niets meer te verrigten hebbende, en vernee- De U-
 mende, dat de meeste Leden der Regeerin- trecht-
 ge, ook Ledenberg, bedugt voor erger, de scheStaa-
 Stad verlaaten hadden, beslooten, insgelyks, ten en
 te vertrekken Voor dat zy afreeden, zagen Holland-
 zy de Afgevaardigden van Dordrecht, Am- sche Ge-
 sterdam, Schiedam, Enkhuizen, Edam en Pur- magtig-
 merende, voor de Herberg de Hulk, van de den be-
 wagen stappen. Naderhand vernamen ze, dat sluiten te
 zy geen half uur langer in Utrecht moesten ge- wyken.
 blee-

(a) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 274, 275. K. BRANDT
 Leven van H. de Groot. bl. 129.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 815, 816.

1618. bleeven zyn, of men zou hen op Haazenberg gebragt hebben (c). In den Haage gekomen, deeden zy verslag van hunne verrigtingen; waarin de meerderheid genoeg nam (d); doch die, door de zes Steden, wederom werden afgekeurd (e).

De
Waard-
gelders
worden,
te U-
trecht af-
gedankt.

De Prins hadt, te Utrecht, de toegangen naar 't Marktveld, en andere plaatsen van belang, door het gewoone garnizoen, en door eenige vendels, den vorigen dag, in de Stad gebragt, doen bezetten. Toen, begaf hy zig naar de Markt, verzeld van de Gemagtigden der algemeene Staaten, en van eenen grooten stoet van Heeren. By het halve vendel Waardgelders, welk hier de wagt hielt, werdt, terstond, de andere helft, die elders waakte, ontbooden. De Prins beval hun, de wapenen af te leggen, en ontsloeg hen van eed en dienst. Zy gehoorzaamden terstond. De vyf andere vendels, by trommelslag, op de markt, vergaderd, werden, op dezelfde wyze, afgedankt. Alles ging toe, in de uiterste stilte; 't welk sommigen toeschryven aan de verzekering van betaaling, door die van Amsterdam, aan de Hollandsche vendelen gedaan (f). Na dat het werk verrigt was, kwamen eenige Leden der Regeeringe, die, te vooren, 's Prinses toeleg begunstigd hadden, of, nu de zaaken zo aflieden, hem toevielen, zyne Doorlugtigheid begroeten en bedanken, hem te gelyk verzoevende, dat hy, nevens de Gemagtigden der al-

gc-
(c) R. HOGEREETS MEMOIR. by BRANDT II. Deel. bl. 816-817.

(d) UTRECHT. bl. 982 enz. BRANDT II. Deel. bl. 816.

(e) Resol. Holl. I, 3 Aug. 1618. bl. 211, 212, 213.

(f) TRIGLAND. bl. 1090.

gemeene Staaten, orde wilde stellen op de verze-
kerdheid van 't Gewest en de Stad. Des anderen-
daags, vervoegde de Prins zig in de Kamer der
Wethouderschap van Utrecht, daar eenige Bur-
gers, zig noemende Gemagtigden der Gemeen-
te, kwamen begeeren, dat de Regeering ver-
anderd mogt worden: hoewel men, naderhand,
zeide, dat zy alleenlyk last hadden, eene Kerk
te verzoeken, voor de Contraremonstranten
(g). Hierop volgde, den vierden van Oogst-
maand, de verandering der Regeeringe: aan
welke zelfs eene nieuwe gedaante gegeven
werdt, wordende de Vroedschap, uit veertig
Raaden bestaande, nu voor haar leeven aan-
gesteld (h), daar zy, te vooren, jaarlyks, plag
vernieuwd te worden. De Prins sfelde deezen
Raad, voor deeze reize, uit de dienende Ra-
den, en uit eene benoeming van veertig ande-
ren, door deeze Raaden, en van twintig, door
zyne Doorlugtigheid zelve, gedaan. In het Lid
der Gekoorenen en in dat der Ridderfchap, ge-
schiedden, naderhand, ook merkelyke veran-
deringen; zo dat men, eerlang, eene geheele
nieuwe Staatsvergadering kreeg. De Sekreta-
ris Ledenberg werdt ook verlaaten van zyn
Ampt (i). De voornaamsten, die, ten deezen
tyde, uit het bewind raakten, waren Joan de
Gooyer en Jonker Joan van Grovestein, die tot
het Lid der Gekoorenen behoord hadden. In
hunne plaats, kwamen eerlang Jonker Gys-
brecht van Harteveld, die eerste Hopman der
Waardgelders geweest was, en Meester *Joan
Strik*

1618.

De Re-
geering
wordt
veran-
derd.

(g) BRANDT II. Deel, bl. 218.

(h) Zie Groot Utr. Plakaatb. III. Deel, bl. 96.

(i) Zie BRANDT II. Deel, bl. 318, 290, 291, 292.

1618. *Strik (k)*. Uit het Lid der Ridderfchap, werden verlaaten Jonkheeren Justus van Ryzenburg, Heer tot Ryzenburg, Willem Bor van Amerongen, Heer van Zandenburg, Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, en Fredrik van Baexen, Heer tot Koningsvry. Te vooren was het Lid der Ridderfchap reeds met zeven nieuwe Edelen vermeerderd (*l*). De voorouders der ontslaagen' Heeren hadden ook het ongeluk gehad van in de ongunst van den Graave van Leicester gevallen te zyn, en, in den jaare 1587, gevangen genomen te worden; gelyk wy, op zyne plaats (*m*), hebben aangetekend. Voorts, werdt Nikolaas van Berk Burgemeester der Stad, in de plaats van Ryzenburg. Hy was, in 't jaar 1611, uit het Lid der Gekoorenen ontslaagen (*n*), en, federt, buiten bewind gehouden. Kornelis van de Poll bleef, nevens hem, Burgemeester. Hy was ook in de byeenkomst by Trefel geweest. En de Groot heeft, meen ik, op hem het oog gehad, als hy van eenen fpreekt „ die, van „ toen af, reeds voorgenomen hadt, de Resolutien, welken hy hadt helpen neemen, „ te vernietigen, en de Staaten van Utrecht ten beste te geeven, om zyn voordeel te „ doen, met de verandering der Regeeringe „ ge (*o*).” Ook blykt, van elders, dat hy, wegens 't verhandelde by Trefel, ten nadeele van de Groot, getuigd heeft (*p*). De nieuwe
 Vroed-

De Con-
 trarc-

(*k*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 200, 202.

(*l*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 304, 305, 306.

(*m*) VIII. Deel. bl. 247.

(*n*) Groot Utr. Plakaatb. I. Deel, bl. 199.

(*o*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 255.

(*p*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 271.

Vroedschap was zo dra niet gesteld, of de Con-
traremonstranten verzogten en verkreegen de
Buurkerk tot hun gebruik. Daarna, werdt den
Remonstranten gelast, hun de Domkerk in te
ruimen, en zig te behelpen in de Buurkerk (g).
De groote verandering in Utrecht baande den
weg tot de gevolgde verandering in Holland,
en tot het houden der Nationaale Sinode.

1618.

mon-
stranten
bekomen
de Buur-
en daarna
de Dom-
kerk.

Te Leiden, was men bedugt geweest voor
de komst van den Prinse, die, den twaalfden
van Oogstmaand, van Utrecht vertrokken was.
Doch hy deedt de Stad, voor deeze reize, niet
aan (r).

In den Haage te rug gekeerd, werden hy
en de Gemagtigden, ter algemeene Staatsver-
gaderinge, verslag van 't gehandelde te U-
trecht gedaan hebbende, plegtiglyk bedankt.
Zulks geschiedde ook, door de zes Holland-
sche Steden, Dordrecht, Amsterdam, Schie-
dam, Enkhuizen, Edam en Purmerende. Men
drong toen de andere Leden wederom tot het
afdankender Waardgelder in Holland. Ter
wyl zy 'er over raadpleegden, en Rotterdam,
op den raad van de Groot, reeds tot de afdan-
king beslooten hadt (s), vervoegden zig eeni-
ge Leidse Burgers, met een smeekschrift,
aan de Vergadering der algemeene Staaten,
waarin zeer geklaagd werdt, over den moed-
wil der Waardgelder, binnen deeze Stad, en
over de Wethouders en Staaten van Holland,
die deezen moedwil niet bedwongen. De meer-
derheid der algemeene Staaten besloot, hier-

De alge-
meene
Staaten
beveelen
het af-
danken
der
Waard-
gelder
in Hol-
land,
daar 't,
insge-
lyks ge-
schieft.

op,

(g) BRANDT II. Deel, M. 818, 819, 820.

(r) R. HOGERBEETS, by BRANDT II. Deel, bl. 820.

(s) K. BRANDT LECVEN VAN H. de Groot bl. 132.

1618. op, het afdanken der Waardgelderden, by een streng Plakaat, te beveelen. Die van Holland hadden gaarne gezien, dat het vaststellen en afkondigen van dit Plakaat, nog eenige dagen, uitgesteld was geworden. Doch hun verzoek vondt geen ingang. 't Plakaat werdt, den eenentwintigsten van Oogstmaand, in den Haag, afgekondigd. Te Leiden, hadt men de verdeelde schuttery wederom vereenigd, eer 't Plakaat in de Stad kwam: waarop men, den drie-entwintigsten, aldaar, de Waardgelderden afdankte. De afdanking volgde ook, in de andere Steden (*t*), op goede toezegging, schryft de Groot (*u*), dat alles, hiermede, in rust blyven zou.

XXX.
Voorstel
van den
Fran-
schen
Gezant
Boisfise.

Ant-
woord
der Stan-
ten.

De Koning van Frankryk hadt, kort te voren, eenen buitengewoon Gezant, *J. de Thumery, Heer van Boisfise*, herwaards gezonden, om de Staaten wederom te vermaanen, tot eendragt in den Staat, en tot gemaatigheid, in 't stuk der Kerkelyke verschillen. Hy deedt zyn voorstel ter algemeene Staatsvergaderinge, op den veertienden van Oogstmaand (*y*). De Staaten antwoordden hem, den vyfentwintigsten „ dat de inwendige oneenigheden, op „ verre na, zo gevaarlyk niet waren, als men, „ buitens Lands, schein verspreid te hebben. „ Dat zy 'er anders zyne Majesteit wel van „ zouden onderrigt hebben, en dat zy, alleen- „ lyk, verzogten, dat hy drie of vier Hervorm- „ de Godgeleerden herwaards wilde zenden

„ OP
(*t*) UYTENBOG. bl. 991. TRIGLAND. bl. 1091. BRANDT II. Deel. bl. 826 enz.

(*u*) GROTIUS VERANW. Cap. X. bl. 106. Cap. XIX. bl. 280.
(*y*) Zie, het by BRANDT II. Deel, bl. 821 en anderen. *L'yeux quisi* AUBERY Memoir. p. 374.

» op de Nationaale Synode, die te Dordrecht 1618.
 » stondt gehouden te worden.” Doch die van
 Holland hadden niet bewilligd, in dit ant-
 woord (y). Wat laater, schreef de Heer van
 Langerak, uit Frankryk „ dat de Koning gee-
 » ne Predikanten uit zyn Ryk op de Synode
 » wilde laten gaan, om dat men hem geene
 » voldoening gegeven hadt, omtrentzyne klag-
 » ten, over François van Aarfens, Heere van
 » Sommelsdyk (w).”

’t Stuk der Synode werdt, terstond na ’t af-
 danken der Waardgelderden, ernstig doorgezet, Laatste
 ter algemeene Staatsvergaderinge. De Remon- raadplee-
 stranten hadden, al in ’t voorjaar, gezien, dat gingen,
 zy ’er niets goeds van te hoopen hadden, en op ’t stuk
 der Syno-
 de.
 zulks den Staaten van Holland, in een wyd-
 lustig vertoog, te kennen gegeven (x). Doch
 de magt deezer Staaten nam dagelyks af, en de
 Advokaat zelf wist den Remonstranten geenen
 moed meer te geeven (y). Die van Amsterdam,
 met eenige Kerkelyken geraadpleegd hebben-
 de (z), hadden, reeds in Lentemaand, ter
 Staatsvergaderinge van Holland, in twee breed-
 spraakige vertoogen, beweerd, dat de gefchil-
 len niet te regten waren, dan door eene Na-
 tionaaale Synode (a). Enkhuizen hadt hier een
 byzonder geschrift bygevoegd (b); welke
 schriften, door de Groot, werden beantwoord
 (c), zonder dat my bekend is, of zyne rede-
 nen,

(y) UYTENBOG. bl. 993.

(w) Notul. Zeel. 26 Octob. 1618. bl. 264.

(x) Zie BRANDT II Deel, bl. 733.

(y) UYTENBOG Aant, by BRANDT II. Deel, bl. 755, 756, 820.

(z) TRIGLAND. bl. 1051.

(a) Zie TRIGLAND. bl. 1051, 1054.

(b) Zie TRIGLAND. bl. 1055.

(c) Zie BRANDT II. Deel, bl. 769.

1618. ——— nen, toen, het licht zagen. Ook schreef hy eene wederlegging der Amsterdamsche bedenkingen tegen het houden eener Provinciaale Sinode tot bylegging der geschillen; welken, wat laater, ter Staatsvergaderinge, waren ingeleverd (*d*). Daarna, kwam 'er nog een andere voorslag uit zyne pen, die den Prinse behandigd werdt, en strekte, om eene Kerkelyke Vergadering te beroepen in Holland, waarin men onderzoeken zou, hoe verre de geschillen tot den grondslag der Leere behoorden, hoe verre niet: en zo men 't hierover niet eens worden kon, moest men, dagt hy, daarna, eene algemeene Kerkelyke Vergadering tragten byeen te brengen (*e*). Niet veel verschilde hiermede de voorslag, welken die van Holland, op 't einde van Zomermaand, ter algemeene Staatsvergaderinge, dedden, in de tegenwoordigheid van den Prinse en van Graave Willem (*f*). Doch de andere Gewesten hadden nu reeds tot de Nationaale Sinode beslooten, en veranderden niet van gevoelen. De brieven van Uitschryving, den vyfentwintigsten van Zomermaand gedagtekend, waren naar de byzondere Gewesten afgezonden: ook aan den Koning van Groot-Britanje, aan de Kerken van Frankryk, en aan verscheiden Vorsten en Staaten, die den Hervormden Godsdienst beschermden of toelieten, met verzoek, dat zy ook eenige Godgeleerden op de Sinode zenden wilden. Doch die van Holland, oordeelende, dat de algemeene Staa-

De Nationaale Sinode wordt byeengeroepen.

(*d*) BRANDT II. Deel, bl. 780, 784, 790.

(*e*) Zie GROTIUS Veranw. Cap. VI. bl. 68.

(*f*) UYIENEG. bl. 957. GROTIUS Veranw. Cap. VI. bl. 71.

ten, zonder hunne bewilliging, eene Kerkelyke Vergadering beschryvende, binnen eene Stad van hun Gewest, zig een gezag aanmaatigden, welk hun niet toekwam (*g*), zonden de Brieven van uitschryving, ongeopend, te rug; 't welk ze, daarna, nog eens deden (*h*). Ook vaardigden ze Brieven af aan de Koningen van Frankryk en van Groot Britanje, en aan de andere Mogendheden, welken de algemeene Staaten, over de Sinode, hadden geschreeven. In deeze brieven, verzogten ze, dat men niemant wilde toelaaten, herwaards te komen, tot styvinge van eenen toeleg, die aan 't gezag der Overheden en aan de vrede der Kerken nadeelig was (*i*). Doch dit alles was, voor het afdanken der Waardgelderden, gebeurd. Terstond daarna, gaven de meeste Leden van Holland den moed op, om het houden der Nationaale Sinode te beletten. De raadpleegingen op dit stuk werden, met nieuwen ernst, hervat. De Edelen en alle de Steden, op Gouda na, bewilligden in de Sinode, op den vyfentwintigsten van Oogstmaand: doch met eenige bepalingen, die meest hierop uitliepen, dat de zaaken, aldaar, tot bylegging, niet tot beslissing, zouden moeten beleid worden, en dat de handelingen der Sinode van geene kracht zouden zyn, dan na dat ze, staatswyze, waren goedgekeurd (*k*). Men handelde nog over dit stuk,

1618.

De Leden van Holland bewilligen allen, behalve Gouda, op zekere wyze, in de Sinode.

(*g*) GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 202.

(*h*) UYTENBOG. bl. 959, 965. TRIGLAND. bl. 1067. BAUDART. Memor. IX. Boek, bl. 75.

(*i*) UYTENBOG. bl. 965. BRANDT II. Deel, bl. 803. GROTIUS Verantw. Cap. XIX. bl. 203, 208.

(*k*) Resol. Holl. 24, 25 Aug. 1618. bl. 242, 247. by BRANDT II. Deel, bl. 831-839.

1618. stuk, tot op den negenentwintigsten, en de
 ————— gevoelens waren toen zo na tot één gebragt,
 dat men, zo de Advokaat, naderhand, ver-
 klaard heeft (1), binnen drie uren, ten vol-
 le, in de Sinode bewilligd zou hebben; wan-
 neer een ongemeen voorval de raadpleegin-
 gen van Holland, voor eene poos, geheellyk
 fremde. Ik zie op de gevangenis van den Ad-
 vokaat Oldenbarneveld, en van de Pensiona-
 risfen Hogerbeets en de Groot. Doch de om-
 standigheden en gevolgen deezer vreemde ge-
 beurtenis zyn zo gewigtig geweest, dat wy ze
 liever, geheellyk, in 't volgende Boek begry-
 pen, dan met het verhaal van een gedeelte
 derzelven, het tegenwoordige Boek vergroo-
 ten willen.

(1) UITENBOG. bl. 1204.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

NEGENENDERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. Oorzaaken der gevangenis van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot. Verschillende inzigten van Prinsse Maurits en den Advokaat. Toeleg, om Graaf Fredrik Henrik, in 't Lid der Edelen, te beschryven. II. De verschillen in den Godsdiens dienende beide den partyen tot bevordering haarer oogmerken. Redenen van misnoegen tegen den Advokaat. Kwaad vermoeden op hem. III. Hy wordt gevat. Ook de Groot, Hogerbeets en Ledenberg. Wat de Staaten van Holland, hierop, besluiten. IV. Men zoekt den Advokaat te doen slaaken. Van der Myle, Uitenbogaard en anderen wyken. Schotschriften tegen de gevangenen. V. Men stelt uit, hen te onderzoeken. Oorzaaken eener buitengewoone verandering der Regeeringe in de Steden. Poozingen van eenigen, ten voordeele der gevangenen. VI. Prins Maurits verfelt de Wet te Schoonhoven, Briele, Delft, Schiedam, Gorinchem, Oudewater, Woerden, Monnikendam, Hoorn, Medenblik en Alkmaar. VII. Hy wordt hiervoor door de meeste Leden der Staaten bedankt, en tot diergelyke verandering in andere Steden verzogt. VIII. Hy maakt ze, te Leiden, te Haarlem, te Rotterdam, te Gouda en te Amsterdam.
- X. D R E L.   Q   Tē

Te Dordrecht wordt ze voorkomen. IX. Oordeelen over deeze verandering. De Prins wordt 'er, plegtiglyk, voor bedankt. X. De Fransche Gezanten arbeiden, ten voordeele der gevangenen. XI. Hogerbeets wordt verhoord. Ook Ledenberg te Utrecht, die zig zelv' het leeven beneemt. XII. Tweede ondervraaging van Hogerbeets. De Groot wordt verhoord. Zyn gesprek met de Voogden en Manmaaker. XIII. Gemagtigden tot onderzoek der gevangenen aangesield. De Advokaat wordt ondervraagd. XIV. Derde verhooring van Hogerbeets. De Groot word verder gehoord. XV. Voorstel der Fransche Gezanten. Antwoord op het zelve. Vond van Scriverius, om den gevangenen iet te berigten. XVI. Verlof tot opregting eener Westindische Maatschappye. Handel met Engeland en Deenemarke. Venetie ondersteund. Grondslagen eener oude Stad, by Goereede, ontdekt. Prins Philips Willem sterft. XVII. Staat der Kerkelyke zaaken. XVIII. Aanvang der Nationaale Synode, te Dordrecht. Handelingen derzelve. De Remonstranten worden 'er uit gezet. XIX. Zy komen te Rotterdam byeen. Hunne Leer wordt, in de Synode, veroordeeld. De Synode scheidt. XX. Onderzoek te Utrecht. Hogerbeets ten vierde maale gehoord. De Engelsche Gezant arbeidt tegen de gevangenen. XXI. 't Lid der Edelen wordt, ten verzoeke van Prinsse Maurits, met twee nieuwe Heeren, vermeerderd. XXII. Raadpleegingen op het stellen van Regteren over de gevangenen. Naamen der vierentwintig Regteren. Zy hooren Hogerbeets. De Heer van Moersbergen wordt gevat. De Groot komt voor de Regters. XXIII. Ook Oldenbarneveld. XXIV. Verklaaringen van den Griffier Aarsens en den
Bur-

Burgemeester Berk: waaruit de Advokaat beschuldigd wordt. XXV. Belydenis des Advokaats, voor de Regters. XXVI. Bededag uitgefchreeven. XXVII. Boijfe en Maurier fpreken voor de gevangenen. De Advokaat wil geene vergiffenis verzoeken. Zyn gedrag, in zyn uiterfte. XXVIII. Inhoud van zyn vonnis. Hy wordt onthalsd. Oordeel over hem en zyn vonnis, in Frankryk. XXIX. De Groot en Hogerbeets laaten zig ook niet beweegen, tot het verzoeken van vergiffenis. Zy worden tot eene eeuwige gevangenis verweezen, en naar Loevestein gevoerd. Vonnis over Ledenbergs Lyk. XXX. Moersbergen verwerft eene foort van vergiffenis. XXXI. Vonnissen over de Haan, Tresel en Uitenbogaard. XXXII. Gerugten wegens eene aanstaande verheffing van Prinse Maurits. Bedenkingen over de vonnissen van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot.

't **G**evangen neemen van den Advokaat kwam veelen niet onverwagt voor. Men wist, in 't gemeen, dat Prins Maurits misnoegd op hem was. En veelen hielden hem fchuldig, aan flinkfchen handel met den Spanjaard. Doch over 't vatten van Hogerbeets en de Groot ftondt elk verbaasd (a). De eerfte was, maar weinige maanden, in zaaken van Stads Regeeringe, gebruikt geweest. De andere wel eenige jaaren; doch zonder zig, geduurende dien tyd, zeer verdagt gemaakt te hebben, by 't gemeen. Alleenlyk

1618.

I.
Onderzoek naar de oorzaken der gevangenis van Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot,

WAS

(a) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 136.

1618. was hy, door eenige uitgegeven' schriften, voor eenen voorftander der Remonfranten, bekend geworden. Maar men begreep nog niet, dat hy, hierom, verdiend hadt, in hegtenis te worden genomen. 't Zal dan niet ondienftig zyn, agt ik, de oorzaaken van den ramp deezer drie mannen, hier, wat omftandiger, en, zo veel doenlyk zy, naar waarheid, te ontvouwen.

Gezag van Prinse Maurits en van den Advokaat.

Het voorig gedeelte deezer gefchiedenisfe heeft ons doen zien, dat 'er, in deezen Staat, niemant was, met zo veel gezags bekleed, als Prins Maurits en de Advokaat Oldenbarneveld. Zo bekend was dit, dat Graaf Willem Lodewyk hen, by Uitenbogaard, genoemd hadt „ twee Perfonaadjen, op welken 's Lands „ welvaart genoegzaam rustte (b).” De waardigheden en ampten, welken zy bekleedden, gaven hun dit aanzien alleen niet; maar zy hadden 't, voornaamlyk, te danken, aan menigvuldige gewigtige dienften, door Maurits, in den oorlog; door Oldenbarneveld, in verfcheiden' Staatshandelingen, den Landen gedaan (c). Doch 't ongeluk wilde, dat deeze twee Perfoonaadjen, meermaalen, verfchillende inzigten hadden; waaruit, dikwils, merkelyk misnoegen gereezen was, tot agterdeel van 't Land. Zigtbaarst was dit befpeurd, in den handel over 't Befland, welk de Advokaat hadt weeten door te dryven, in weérwil van den Prinse, die, hierover, een misnoegen tegen hem opvatte, welk hy, zo fommigen willen (d), nimmer heeft konnen afleggen. Het naderend einde

Hanne onderling verfchillende inzigten.

(b) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. X. bl. 157.

(c) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 291.

(d) AUBREY Memor. p. 295

de van 't Bestand, waarna, de voorige geschillen over 't hervatten van den kryg, of het sluiten van de Vrede, wederom leevendig stonden te worden, gaf beide den Prins en den Advokaat aanleiding, om, by tyds, verdagt te zyn, op de bekwaamste middelen, om zig, tot het doorzetten der maatregelen, die elk hunner heilzaamst hieldt, in staat te stellen. De Advokaat zocht zyn gezag te behouden by de Steden, welker belang haar tot vrede neigde, en wist, door zyne aanpryzyng, in veelen derzelve, Wethouders en Amptenaars in 't bewind te doen stellen, welker inzigten hy kende, en die, door hem bevorderd zynde, ook byzondere verpligting aan hem hadden. Maar Amsterdam; de aanzienlykste Stad van Holland, en, hierom, meer dan eenige andere, gebelgd over 't groot gezag des Advokaats; ten tyde der handeling van 't Bestand, ter oorzaake van het Koopbelang, met hem oneens geworden zynde; hadt hy, nimmer, sedert, konnen winnen. In 't Lid der Edelen, welk eerst stemt, ter Vergaderinge van Holland, waren zyne twee Schoonzoonen, de Heeren van Veenhuizen en van der Myle, beschreeven geweest. Ook hadt hy 'er nog andere vrienden: 't welk de voornaame reden was, waarom dit Lid, waarin, ten deezen tyde, weinige Edelen beschreeven waren, tot hiertoe, zo bestendig, de zyde gevolgd hadt van den Advokaat. Men was, sedert eenigen tyd, in overleg geweest, om het gezag van het Lid der Edelen nog meer te vergrooten, en een Personaadje van merkelyk aanzien, in het zelve, te beschryven, die, deeze eer, voornaamlyk, zullende te danken hebben

1618.

Invloed
des Advokaats
op de Leden van
Holland.

Overleg,
om Graaf
Fredrik
Henrik
in 't Lid
der Edelen te beschryven.

1618. ben aan het beleid van de vrienden des Advokaats, ook gefchaapen ftondt, zyne zyde te houden. Graaf Fredrik Henrik was, in den jaare 1612, door koop, eigenaar geworden der Heerlykheid van Naaldwyk in Delfland (1), aan welke, van ouds, de eer van *Erfmaarschalk*, of, gelyk men nu fpreeken zou, *Erfgrootftalmeester des Graaven van Holland*, plag verkogt te zyn (e). Men leide dan in heimelyk beraad, om hem, als Heer van Naaldwyk, onder de Edelen te befchryven: waarvan de Grootfiet ontdekt hadt, uit van der Myle. Doch 't bleef agter, om dat men 't niet zonder kennis van Prinse Maurits durfde doen, en bedugt was, dat hy 't afkeuren zou, als men 'er hem over fprak (f). Ondertusfchen was dit overleg zo bedekt niet gebleeven, of het hadt eenige vrienden van den Prinse, en, veelligt, zyne Doorlugtigheid zelve in 't vermoeden gebragt, dat men hem den voet dagt te ligten, en eenen anderen te bekleeden, met zyne waardigheden (g): welk vermoeden, egter, van de zyde des Advokaats, altoos, als geheel ongegrond, is aangemerkt.

Prins
Maurits
ver-
moedt,
dat de
Advo-

Doch, 'tzy hieruit, of uit eenige andere oorzaak, 't is zeker genoeg, dat Prins Maurits, al federt lang, in 't begrip was geweest, dat de Advokaat en de zynen toeleg maakten, op het verminderen van zyn gezag, onaangezien zy al-

(e) Zie VAN LOON *Aloude Regeer. V. Deel, bl. 514.* en hier voor III. *Deel, bl. 548.*

(f) H. DE GROOT *Memor. in zyn Leven door K. BRANDT bl. 176.*

(g) UYTENBOG. *Brief aan zyne Exc. in zyn Lev. Cap. XII. bl. 232.*

(1) Graaf Fredrik Henrik hadt deeze Heerlykheid gekogt van den Graave van Arenberg, voor driehonderdenzestigduizend guldens, *Resol. Holl. 6 Aug. 1612. bl. 190.*

altoos beweerd hebben, dat zy 's Prinsfen wet-
tig verkreegen gezag veel eer gezogt hebben
te handhaaven (*h*). Men hadt zyne Doorlug-
tigheid, in Louwmaand des jaars 1617, in woor-
den geraakt zynde, met den Advokaat, hoo-
ren zeggen „ Monsieur Barneveld, ik heb my-
„ ne eer zo lief, als gy de uwe.” En des an-
derendaags, tegen eenigen uit de Geregts-
hoven „ Ik weet wel, dat men my kan kleiner
„ maaken; maar zyn dit myne verdiensten (*i*)?”
Zyne vrienden, die geene vrienden des Advo-
kaats waren, sterkten hem in deeze gedagten.
Wy hebben, te vooren (*k*), verhaald, dat,
men, omtrent den tyd van 't sluiten van 't Be-
stand, gesproken hebbende, over 't verande-
ren van den vorm der Regeeringe, en 't ver-
meerderen van 't gezag zyner Doorlugtigheid;
zulken, die toen aan 't roer zaten, hadden
weeten te wege te brengen, dat deeze raad-
pleegingen verschooven, en eindelyk versloft
waren. Men weet dit den Advokaat, meer dan
iemant, en men hielt zig verzekerd, dat hy
zig voorgefeld hadt, den Prins kleiner te ma-
ken. Eenigen van 's Prinsfen vrienden, met na-
me Reinier Pauw, Burgemeester van Amster-
dam, en François Franken, Raadsheer in den
Hoogen Raade, hadden, omtrent dien tyd,
eenige poogingen aangewend, strekkende,
naar 't scheen, om den Advokaat, door mid-
del van Uitenbogaard, te beweegen, tot han-
deling met den Prinse, op gelyken voet, als
waarop men, weleer, met wylen Prinse Wil-
lem,

1618.

—
kaat hem
den voet
zoekt te
ligten.

(*h*) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 96.

(*i*) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 124.

(*k*) IX. Deel, bl. 455.

1618. lem, gehandeld hadt. Doch Uitenbogaard hieldt zig hier buiten (l). *Louis Aubery*, Zoon van Benjamin Aubery, Heere van Maurier, en, federt het jaar 1613, Ambassadeur van 't Hof van Frankryk in den Haage, verhaalt, dat de Prinsesse Weduwe van Oranje Oldenbarneveld, over dit stuk, ook getoetst hadt; doch dat de Advokaat haar, met veele redenen, hadt getoond, dat de Prins, de opperste magt zoekende over den Vereenigden Staat, zyn eigen verderf zocht; waarna zy afgelaaten hadt, hierop verder te dringen. Zy en Oldenbarneveld beide zouden, naderhand, dit voorval aan den Heere van Maurier verhaald hebben (m).

II. De verschillen over den Godsdienst gaven, Men bedient zig van de verschillen in den Godsdienst, tot bevordering zyner oogmerken. eerlang, der eene en andere partye gelegenheid, om aan de bevordering haarer byzondere inzigten te arbeiden. 's Prinzen vrienden bedienen 'er zig van, om het gezag zyner Doorlugtigheid te vestigen en te vermeerderen: de Advokaat en de zynen, om hunne eigen partye te styven. 't Misnoegen onder 't gemeen werdt, wederzyds, verwekt, gevoed of gebruikt, om verandering te bewerken, in de Regeeringe der Steden: gelyk, al vroeg, te Utrecht, te Alkmaar en te Leeuwarden, gezien was (n). Doch onder de Predikanten, die over 't stuk van den Godsdienst verschilden, en onder de Gemeenten, die hun toegedaan waren, hadden 's Prinzen vrienden den sterksten aanhang. Men hadt, hier te Lande, toen 't getal op zyn grootst was, nog geene tweehonderd Remonstrantsche Predikanten. De overigen waren allen

(l) UYTENB. *Leven Cap. X. bl. 155, 156.*

(m) AUBERY *Memoir. p. 293, 295, 369.*

(n) *Zie hier voor, bl. 21, 24, 25.*

len Contraremonstranten, by welken de Prins, en verre de meesten van 's Prinsfen vrienden en dienaars zig gevoegd hadden. Veelen van deeze Contraremonstrantsche Predikanten waren, van ouds, gebeeten op Oldenbarneveld, die, dagten ze, door het dringen op de vaststelling en invoering der Kerkenordering van den jaare 1591, het Kerkelyk gezag te na gekomen was (o). Hierom, sloegen ze te lichter over tot 's Prinsfen zyde, welke zy merkelyk sterkten.

De Advokaat, hiervan niet onbewust, hadt des te sterker geyverd, om de Kerkenordering van 't jaar 1591 te doen invoeren, verzekerd dat men, door middel derzelve, met der tyd, alomme in Holland, vreedzaame en gemaatigde Predikanten zou kunnen bekomen, en minder te dugten hebben, voor beroerten onder 't gemeen. Hy begunstigde, om gelyke reden, de zyde der Remonstranten, die der Overheid groot gezag toeschreeven in Kerkelyke zaaken; en hy bragt, door middel van den invloed, dien hy onder de Edelen en onder de Burgemeesters van Leiden hadt, te wege, dat 'er, na Arminius. Professors in de Godgeleerdheid op 's Lands Hooge Schoole gekooren werden, die men oordeelde of wist, het gevoelen der Remonstranten te zyn toegedaan: waardoor ook het getal der Remonstrantsche Predikanten, van tyd tot tyd, aanwasfen moest. De Wethouders der meeste Steden waren, insgelyks, den Remonstranten gunstig; en alzo deezen de minsten in getal bleeven, zegt men, door verscheiden' Staatsbesluiten, te wege te brengen, dat zy, ten minsten, in de Kerke, verdraagen werden. Doch

1618.

Mer
voorna-
me oor-
zaaken
van het
misnoe-
gen te-
gen den
Advo-
kaat en
dezynen:
I. 't begunstigen
der Remon-
stranten,

(o) Zie UYENBOOG. Leven en Verantw. Cap. II. bl. 16, 17.

1618.

2. het
aanne-
men der
Waard-
gelders,3. het
vorderen
van ee-
nen nieu-
wen eed
of belof-
te van de
gewoone
bezetin-
gen,4. 't ge-
beurde,

Doch toen men zag, dat de Contraremonstranten zig niet hielden aan de Resolutien, staatswyze genomen, en zelfs zig kanteden tegen de Wethouderfchap van verscheiden' Steden, welke, haars oordeels, niet genoeg beschermd werdt, door den Prinse; besloot men tot het aanneemen van Waardgelders, die eenen byzonderen eed deden aan de Magistraaten. Zulk een eed, of, ten minsten, eene belofte van gelyke betekenis werdt ook den gewoonen bezettingen, hier endaar, afgevorderd. Al het welke, voornaamlyk, geschiedde, door 't beleid des Advokaats. Doch dit was nieuwe stof tot misnoegen voor den Prinse, die begreep, dat men, op deeze wyze, het gewoonlyk krygsvolk ontsloeg van den eed, hem als Kapitein Generaal gedaan: en dat men de Waardgelders bezigen wilde, om geloofsdwang omtrent de Contraremonstranten in te voeren. Van de andere zyde, bragt men, hier tegen, wel in, dat de nieuwe eed niet onbestaanbaar was met den eed aan den Prinse; die, onder anderen, tot het zelfde einde strekte, en dat de Waardgelders, alleenlyk, gebruikt zouden worden, om oproeren te beletten en de Wethouders te beschermen; doch men scheen den Prins niet te kunnen diets maaken, dat hieronder niet iet anders school. Ook hadden sommigen hem zo sterk verzekerd, dat Oldenbarneveld zyn gezag zocht te besnoeijen, dat hy het vergen van den nieuwen eed en het aanneemen der Waardgelders als een' stap daartoe aanzag.

't Gebeurde te Utrecht, kort voor het af-
danken der Waardgelders aldaar, sterkte hem

in

in deeze gedagten. 't Was klaar genoeg, dat alles hier bestierd werdt, door den Advokaat; die, weetende dat de Prins arbeide, tot het afdanken der Waardgelders, desonaangezien, bewerkt hadt, dat 'er eene bezending naar Utrecht geschied was, om dit te voorkomen; of, ten minste, de Regeering aldaar zo wel te verzekeren, als, door de Waardgelders, zou hebben kunnen geschieden. De last, aan de bezetting, op Hollandsche betaaling staande, om de Staaten van Utrecht te gehoorzaamen, was ook, door hem, verworven. Hogerbeets en de Groot waren de bekwaamsten onder de afgezonden naar Utrecht, en deelden, hierom, in het misnoegen, welk de Advokaat zig, door deeze bezending, op den hals hadt gehaald. Zy hadden, te Utrecht zynde, geraaden, de poorten te bezetten en de wagten te verdubbelen; en de onwilligheid der Waardgelders om de Staaten en Regeering te beschermen ernstelyk veroordeeld: 't welk de Prins aanmerkte, als eenen geweldigen tegenstand tegen hem, en tegen de Gemagtigden der algemeene Staaten. Al dit gaf dan de naaste gelegenheid tot het besluit, om zig van den Advokaat en van Hogerbeets en de Groot te verzekeren (p).

Ik heb, tot hiertoe, nog geen gewag gemaakt van het vermoeden van Landverraaderye, welk veelen van Oldenbarneveld hadden, om dat het my twyfelagtig gebleeven is, of het ooit regt by den Prinse heeft gehuisvest. Nogtans was, te Utrecht, onlangs, iet verklaard, welk dit vermoeden, eenigszins, schein te hebben verlevendigd. Wy zullen, hier onder,

1618.

te Utrecht.

Iet, wegens 't vermoeden van Landverraaderye.

1618. der, melden, wat 'er ons van voorgekomen zy. Ondertusfchen, is, uit het gezeide, op te maaken, dat het voortaan der Remonfranten, 't veranderen van den eed of 't vergen eener nieuwe belofte van de bezettingen, het aanneemen der Waardgelders, en het gebeurde te Utrecht, al het welke 's Prinsfen vrienden hielden te ftrekken tot onredelyke verkleining van 's Prinsfen gezag, voor de voornaamfte oorzaaken van de gevangenis der drie Heeren gehouden moet worden. Wy komen nu, tot het verhaal der omftandigheden deezer gevangenis.

III.
Oldenbarneveldt wordt gewaarfchuwd wegens zyne aanftaande gevangenis.

De Groot hadt, voor zyne reize naar Utrecht, reeds hooren mompelen, dat men den Prinfe eenen voorflag gedaan hadt, om eenigen uit de Vergadering van Holland by 't hoofd te vatten, en aan regte te vorderen. Hy deedt 'er den Advokaat opening van, hem te gelyk te bedenken geevende, of hy niet wel zou doen van zig naar eene goede en verzeekerde Stad te begeeven. Doch de Advokaat meende, dat men, met het afdanken der Waardgelders, en, met het bewilligen in de Synode, den Prinfe ten volle zou vergenoegen. Beide dagten ze, dat men hen, zo 't al ten ergfte loopen mogt, zekerlyk, in een gewoon Regtsgeding ontvangen zou (*q*). Alle de Leden van Holland, geen uitgezonderd, hadden ook, voor weinig tyds, den Advokaat, wederom, in hunne byzondere befcherming genomen (*r*). De Vergadering ftondt nu op 't fcheiden, voor eenige dagen, en de meeste Leden hadden geraaden gevonden, den Prins te verzoeken, om, midlerwyl, de zaaken, derwyze, te beleiden, dat

(*q*) H. DE GROOT Memor. in zyn Leven. bl. 134.

(*r*) Refol. Holl. 7 Aug. 1618. bl. 225.

alle daadelykheid vermyd werdt (s). Doch ik weet niet, of 't geschied, noch hoe 't opgenomen zy. De Leden kwamen, ten bestemden tyde, wederom samen. 's Daags voor de gevangenis, kwam de Raadsheer Berkhout, met nog iemand, by den Advokaat, hem aanzeggende, dat hy voor zeker zou gevangen worden: waarop deeze, zittende op zyn koelvat, met zyn stokje in de hand, zeide, 't zyn booze menschen, daarby voegende, onder 't ligten van zynen hoed, myne Heeren, ik bedank u voor de waarschuwing (t). Nogtans vondt hy niet raadzaam te wyken. Op den dag der gevangenis zelve, zynde zondag, den negenentwintigsten van Oogstmaand, kwam Uitenbogaard, des morgens ten zeven uren, by den Advokaat, om hem het inleveren van zeker Vertoog voor de Remonstranten te verzoeken. Hy vondt hem treuriger, dan naar gewoonte, en zittende met zyne rug tegen de tafel; 't welk den Predikant bewoog, den ouden Heer te troosten, met de voorbeelden van veele trefelyke mannen, die, hun Vaderland de beste diensten gedaan hebbende, slegtst beloond waren geworden (v). Een half uur na 't vertrek van Uitenbogaard, tradt de Advokaat in zyne koets, en reedt, voor 't laatst, naar 't Hof. Hy was 'er naauwlyks, of een Kamerling kwam hem aanzeggen, dat zyne Doorlugtigheid hem begeerde te spreken. Ten dien einde, begaf hy zig naar 't vertrek, daar zulks plag te geschieden. Doch, uit dit, werdt hy, terstond, in

1618.

Hy
wordt
gevat;

een

(s) Resol. Holl. 16 Aug. 1618. bl. 238.

(t) UYTENBOG. Dagreg. by BRANDT. II. Deel, bl. 841.

(v) UYTENBOG. Leven Cap. IX. bl. 147. Dagreg. by BRANDT II. Deel, bl. 841.

1618. een ander vertrek geleid, daar hem *Nydhof*,
 Luitenant van 's Prinses Lyfwagt (w), uit
 naame der algemeene Staaten, gevangen nam.
 Hy verzogt, den Prinse te mogen ipreken.
 Doch 't werdt hem afgeslaagen (x). De Groot,
 Ook de Groot, kort daarna, in de Vergadering der Gekom-
 mitteerde Raaden gekomen, en staande om te
 gaan naar die der Staaten van Holland, werdt,
 op gelyke wyze, ontbooden by den Prinse,
 daar, zeide men, de Advokaat ook was. Doch
 hy was pas boven gekomen, of de Kapitein des
 Armes, *Pieter van der Meulen*, zeide hem aan,
 dat hy hem, van wege de algemeene Staaten,
 in hegtenis nam. Men bragt hem eerst op een
 Kamer, daar hy, door twee Hellebaardiers, be-
 waard werdt: daarna op een klein kamertje,
 uitkomende op het binnenhof, en, 's avonds,
 op eene andere Kamer, daar hy, drie dagen en
 drie nagten, bleef, met geslooten vensters (y).
 en Ho- Met Hogerbeets, die zig ook omtrent de Ka-
 gerbeets. mer der Gekommitteerde Raaden onthieldt,
 handelde men, op gelyke wyze. Elk werdt in
 een afzonderlyk vertrek gezet, zonder dat zy
 iet weeten mogten van elkanders hegtenis.
 Men ver- Dien zelfden morgen, was 'er iemant naar U-
 zekert trecht gezonden, om den Sekretaris Leden-
 zig, ins- berg te vangen (z), die, eenige weeken in zyn
 gelyks, huis verzekerd geweest zynde, onder een sterck
 van Le- denberg. geleide, naar den Haage gebragt, en ook, in
 een vertrek van 't Hof, opgeslooten werdt (a).
 Wie,

(w) VELIUS HOORN, bl. 562.

(x) BAUDART. MEMOR. X. Boek, bl. 62. UYTENB. Hist. bl. 995.

(y) K. BRANDT LEVEN van H. de GROOL. bl. 125.

(z) GROTIUS VERANTW. Cap. XIII. bl. 141. UYTENB. bl. 995.

(a) UYTENB. bl. 1005. K. BRANDT LEVEN van H. DE GROOT.
 bl. 149.

Wie, eigenlyk, het gevangen neemen der drie Heeren, Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot, beslooten hadden, staat ons hier, wat nader, aan te wyzen. Sommigen schryven, dat zulks geschied is, door 't beleid van weinigen uit de algemeene Staaten, met zyne Doorlugtigheid, buiten kennis van die van Holland (b). Doch Hogerbeets zelf heeft aange- tekend (c), dat het bestemd was, door dezelfden, die, wegens de algemeene Staaten, te Utrecht waren geweest, te weeten de Voogd, Manmaaker en Zwartsenburg; en dat zy 't hadden uitgevoerd, door den Prins, en daarna eerst, ter algemeene Staatsvergaderinge, alwaar het te vooren nooit voorgesteld was, doen goedvinden. En dit komt, na genoeg, overeen met het Register der Resolutien van Holland, alwaar men, op deezen zelfden dag, aangetekend vindt, dat „ by de Heeren van „ Mathenes en andere Gedeputeerden, hui- „ den deezen morgen, geweest zynde in de „ Vergaderinge van de Heeren Staaten Gene- „ raal, gerapporteerd werdt, dat, by den Pre- „ fident -- -- vermaan gedaan was, dat, by „ zyne Excellentie en de Gedeputeerden tot „ afdanking van de Waardgelders tot Utrecht „ geweest zynde, by last van de Vergaderin- „ ge van de Heeren Staaten Generaal, goed- „ gevonden was, te doen in arrest neemen de „ perfoonen van den Heere van Oldenbarne- „ veld, Advokaat van 't Land van Holland, „ en de Penfionarissen Mrs. Rombout Hoger- „ beets

1618.
—
Onder-
zoek,
wie de
gevang-
enis der
drie Hee-
ren be-
flooten
hadden.

De Staa-
ten van
Holland
krygen
'er ken-
nis van.

(b) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XIII. bl. 244.

(c) Memor. by BRVNDT II. Deel, bl. 841.

1618. „ beets en Hugo de Groot (*d*).” Doch men moet dan de woorden, *by last van de Vergadering van de Heeren Staaien Generaal*, niet aan de onmiddelyk volgenden, maar aan de onmiddelyk voorgaanden hegten. Ten zelfden dage, werden de Heeren *Reintze, Lients, Zwartienburg, Hemert en Dussum*, door de algemeene Staaten, gezonden aan die van Holland (*e*), om hun aan te zeggen „ dat het vasthouden der „ drie Perfoonen, ten dienste van den Lande, „ geschied was, hebbende men bevonden, dat „ de Kerkelyke geschillen, allengskens aangewasfen zynde, in den Staat der Regeeringe, gebragt waren; dat de zaak, daarna, „ met gezag gehandhaafd was, door het aanneemen der Waardgelders, die 't gantsche „ Land beroerd hadden, en die men, tot herstelling der rust, en om de Sinode beter te „ doen vorderen, hadt moeten afdanken; dat „ hier nu bygekomen was, 't gene men te Utrecht ontdekt hadt, dat men den band der „ Vereeniging hadt zoeken te breeken, waarvan de drie gevangenen de hoofdbeleiders „ geweest waren; dat men, met zulke verdeeldheden, 't Land niet houden kon; dat, „ eindelyk, by 't onderzoeken der gevangenen, van alles nader blyken zou, waartoe „ men verzogt, dat deeze Vergadering de hand „ bieden wilde.” De Edele en meeste Steden antwoordden, hierop „ dat hun 't gebeurde „ bedroefde, en van hun als eene schending „ van

(*d*) Refol. Holl. 29 Aug. 1618. bl. 257. by BRANDT II. Deel, bl. 843.

(*e*) Refol. Gener. 29 Aug. 1618. by K. BRANDT Leven van de Groot, bl. 237.

„ van 's Lands vryheid en gerechtigheid werdt 1618.
 „ aangemerkt; waarom zy begeerden, dat de
 „ gevangenen terstond gelsaakt werden." Doch
 de zes Steden, Dordrecht, Amsterdam, Schie-
 dam, Enkhuizen, Edam en Purmerende, zei-
 den, alleenlyk „ dat zy van 't voorgevallene
 „ verslag zouden doen; begeerende, dat al-
 „ les, midlerwyl, bleeve in staate." Ten zelf
 den dage, beslooten de Edelen en meeste Ste-
 den, den Prins, vrymoediglyk, te kennen te
 geeven „ dat men, door deeze handelwyze,
 „ de hoogheid, vryheid en gerechtigheid van
 „ 't Land van Holland hielt gekwetst te zyn;
 „ en hem te verzoeken, dat hy 't, als Stadhou-
 „ der, geliefde te regten." 't Geschiedde. Doch
 de zes Steden deden 'er, ten zelfden tyde, ee-
 ne verklaring tegen, waarby zy de klagten en
 't verzoek der andere Leden niet goedkeurden.
 De Prins antwoordde „ dat het gebeurde, niet
 „ by zyne orde, maar van wege de algemeene
 „ Staaten verrigt was; die geloofd moesten
 „ worden, zulks niet zonder grond gedaan te
 „ hebben; dat hy 't regt van Holland niet be-
 „ twisten wilde, en dat de Heeren Staaten van
 „ Holland 't geschil, welk hierover gevallen
 „ mogt zyn, met de Heeren Staaten Gene-
 „ raal, wel zouden weeten te vinden." Waar-
 op men besloot, te wagten, met het verder
 voorstaan van 's Lands gerechtigheid, tot op de
 wederkomst van eenige Leden, die verslag aan
 hunne Steden deden; en ondertusfchen, zorg
 te draagen, dat de gevangenen, van wege de
 algemeene Staaten, wel werden behandeld (f).

Besluit,
 by hen,
 hierop
 geno-
 men.

(f) Resol. Holl. 29, 30 Aug. 1618. bl. 258, 260. by BRANDT
 II. Deel, bl. 843, 844, 845.

1618.

IV.
Poogin-
gen om
den Ad-
vokaat
te doen
los laa-
ten.

De tyding van het gevangen neemen des Advokaats hadt, gelyk men denken kan, zyne oude huisvrouw, zyne kinderen en verder gezin gedompeld in eene diepe verflagenheid. De Heeren van der Myle en Veenhuizen, zyne Schoonzoonen, en de Heer van Groeneveld, zyn oudste Zoon, begaven zig, des nademiddags, by zyne Doorlugtigheid, verzoekende, dat men hunnen Vader, om zynen ouderdom, zyn huis tot eene gevangenis gave: waarop de Prins antwoordde, *'t is het werk van de Staaten Generaal. Uwen Vader zal geen leed geschieden, niet meer dan my zelf.* Veenhuizen, midlerwyl, verschoonen willende, dat zyn Schoonvader tegen de Kloosterkerk was geweest; hoorde de Prins naauwlyks 't woord *Kloosterkerk* reppen, of hy borst uit, *die zig tegen de Kloosterkerk wil stellen, zyne voeten zullen hem niet van hier draagen.* Immers op deeze wyze, vindt men deeze byzonderheden, in Uitenbogaards Dagregister (g), uit den mond van van der Myle zelve, aangekend. Ik heb eene Aantekening in handen, waarin, nog gemeld wordt, dat van der Myle, Veenhuizen en Groeneveld zig, des nademiddags, by de algemeene Staaten, vervoegd; doch geen antwoord, op hun verzoek, gekreegen hebben. Maar de Heeren van Schaagen en van Asperen, beide beschreeven in de Ridderfchap, ondernamen, omtrent deezen zelfden tyd, Oldenbarneveld te doen ontslaan. Doorgedrongen tot aan de Kamer, daar de Advokaat zat, begeerden zy, dat men hem losliete. 't Gerugt, welk dit maakte, deedt den Prins uitkomen, en bevelen, dat men den

E.

Edelen 't geweer afname, hen voorts, bewaarende, tot dat men, hierop, het goedvinden der algemeene Staaten verstaan zou hebben. Te gelyk, verklaarde hy, dat men hen, zyns bedunkens, met eene bestraffing, onder handtasting, zou mogen ontfiaan: gelyk geschiedde (*h*). Van der Myle, federt, onder de hand, ge-
 waarschuwde, dat men naauw op hem lette, week uit den Haage naar Rotterdam, van waar hy den Thesaurier de Bye kennis gaf, dat hy, uit droefenis over 't gebeurde, zig, voor eene poos, buiten den Haage dagt te onthouden. Hy vertrok, terstond, naar Frankryk, alwaar hy, den negenden van Herfstmaand, aankwam. Doch, in 't volgende jaar, keerde hy wederom in den Haage (*i*). Verscheiden andere Persoonen, vriendschap gehouden hebbende met den Advokaat, weeken, ten deezen tyde, ook ten Lande uit. Uitenbogaard verliet den Haage, op den zelfden dag, dat de Advokaat gevangen werdt (*k*). Ook toog de Heer van Moersbergen, zyne brieven, uit den Haage naar Utrecht geschreeven, te vooren, geligt hebbende uit der Staaten Kamer (*l*), naar Munsterland (*m*). Trefsel zelf nam de vlugt: ook de Predikant Taurinus, Schryver der Weegschaale, die, kort hierna, te Antwerpen, overleedt (*n*). Ee-nige anderen waren in vreeze van te zullen gevat worden; schoon zy niet wyken durfden.

't Gemeen werdt haast van de gevangenis der drie

- (*h*) BRANDT II. Deel, bl. 342.
 (*i*) Geschrev. Memorie wegens den Hre. van der Myle.
 (*k*) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. IX. bl. 147.
 (*l*) Interrog. van J. de Goyer. Art. LXI. M. 3.
 (*m*) GRATIUS Verapw. Cap. XV. bl. 154.
 (*n*) BRANDT II. Deel, bl. 320; 233.

1618. drie Personaadjen onderrigt, door eene gedrukte Verklaaring, die, op den dag der gevangenis, zonder ondertekening of drukkers naam, by der Staaten drukker, uitkwam, en voor het werk gehouden werdt van eenige Heeren, uit de algemeene Staatsvergadering (o), veelligt dezelfden drie, die te Utrecht geweest waren. In deeze verklaaring, werdt voor reden van de gevangenis gegeven „het
 „ ontdekken van verscheiden' zaaken, te Utrecht en elders, waarvan voor deezen groot agterdenken geweest was, en die strekten, tot nadeel der Gewesten in 't gemeen, en van elk byzonder Gewest, niet zonder vermoedelyk gevaar van den staat van 't Land en van een bloedbad, in Utrecht en in verscheiden' Steden van Holland: van welke ontdekte zaaken Oldenbarneveld, Hogerbeets en de Groot voor hoofdbeleiders werden gehouden: waarom zy, door de algemeene Staaten gevat waren, op dat men hen hunne bedryven, uit hunne hegtenis, mogt doen verantwoorden, naar behooren (p).”

De gevangenen worden, in Schotschriften, beschuldigd van Landverraad.

Met het uitkomen deezer Verklaaring, werden de verdenkingen en beschuldigingen van Landverraad en handel met Spanje wederom leevendig onder 't gemeen. De gevangenen werden lelyk ten toon gesteld, in allerlei Blaauwboekjes, rymen, liedjes, die nu eenen vryenloop hadden (q). Veelen stelden voor zeker, dat men gruwelyke stukken, te Utrecht, ont-

(o) Zie Repert. der Gener. Plakaat. bl. 24.

(p) Zie dit Bijlet by BRANDT Hist. der Rechtspl. bl. 2.

(q) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 94. Cap. XV. bl. 134. BAUDART. Memor. X. Noek, bl. 63, 64.

ontdekt hadt; waarop de algemeene woorden der Verklaaringe, dat men zaaken te weeten gekomen was, waaromtrent men voorheen vermoeden gehad hadt, verkeerdelyk, toegepast werden. Nogtans, zou ik niet durven verzekeren, dat eenige Gemagtigden der algemeene Staaten den Advokaat niet verdagt gehouden hebben van ontrouw. Doch 't gene zy, deswege, te Utrecht ontdekt hadden, was, zo ver my gebleeken is, van zeer weinig gewigt. Gysbrecht van Hartevelt, Domheer der Kerke ten Dom, en *Johan van Weede*, Sekretaris derzelfde Kerke, hadden, op den derden van Oogstmaand, 'sdaags voor de verandering der Regeeringe te Utrecht, schriftelyk, verklaard,

„ dat Jonkheer *Johan van Oostrum* hun, om-
 „ trent drie maanden geleeden, in zekere her-
 „ berg, gezeid hadt, dat de Heeren Staaten
 „ den loop zyner Doorlugtigheid wel zouden
 „ stuiten, alzo zy genoeg bemerkten, waar hy
 „ heenen wilde. En gevraagd zynde, *by wat*
 „ *middelen?*” zou hy geantwoord hebben,
 „ dat, als de Prins het Land van Utrecht en
 „ eenige Steden van Holland, of van andere
 „ Gewesten wilde aantasten, met de harde
 „ hand, de Staaten beslooten hadden, agt- of
 „ tienduizend soldaaten aan te neemen, en de-
 „ zelve te leggen, in Rotterdam, Hoorn,
 „ Kampen en Zwolle, waarna men den Prinse
 „ zou aanzeggen, *zo gy ons niet wilt met vrede*
 „ *laaten; zullen wy genoodzaakt zyn met den*
 „ *Aartshertoge van Oostenryk te verdraagen*
 „ *voor ons zelve, en ons onder zyne geoor-*
 „ *zaamheid te begeeven.*” Voorts zou van Oos-
 trum hier hebben bygevoegd „ dat men zulk

1618.
 Wat men, des-
 wege, te
 Utrecht, te
 verstaan
 hadt.

1618. „ een verdrag met den Aartshertoge zou kon-
 „ nen maaken, waarby vryheid van Godsdienst
 „ bedongen, en alle vrees voor dwinglandy
 „ voorkomen werdt; al het welk hy verklaar-
 „ de, niet uit zig zelven te zeggen; maar, ter-
 „ ftond, van goeder hand, uit de voornaamften,
 „ verftaan te hebben (r).” Doch uit deeze ver-
 „ klaaring, die in zig zelf weinig om 't lyf hadt,
 „ kon nog minder, ten laste van Oldenbarneveld,
 „ worden beflooten. Voorts hadt, veelligt, Ni-
 „ kolaas van Berk, die nu Burgemeester te Utrecht
 „ geworden was, reeds iets gezeid, ten laste des
 „ Advokaats, waarvan hy, wat laater, ook eene
 „ fchriftelyke verklaring gaf, welker inhoud en
 „ klem wy, hierna, onderzoeken zullen.

V. De gevangenen zaten, eenige weeken, eer
 Oorzaak van het uitstellen van 't onderzoek der gevangenen. zy onderzocht werden. De Groot heeft, hierover, naderhand, geklaagd in zyne Verantwoording (s). Doch veelligt, zonder genoegzaam grond. De Leden van Holland, die begeerd hadden te staan over dit onderzoek, waren gefcheiden, *op reces*, om over eenige dagen weder te vergaderen; en hadden gevorderd, dat de zaaken, midlerwyl, blyven zouden, in den staat, waarin zy waren (t). Hieruit moest uitsfel van de verhooring volgen: ook weigering van toegang van vrienden, 't welk, in diergelyke gevallen, voor de verhooring, nimmer, te gefchieden plag. Doch in deeze tusschentyd, vondt Prins Maurits geraaden, de Regeering, in verscheiden' Hollandfche Steden,

(r) Aftest. van G. van Hartev. en J. de Weede van XXIV, July 1618. ouden Styl M. S.

(s) Cap. XIV. bl. 142.

(t) Resol. Holl. 30, 31 Aug. 1618. bl. 261, 263.

den, te veranderen, buitens tyds. Hiermede werden ook twee maanden gesleeten, 't welk het onderzoek der gevangenen, dat, midlerwyl, aangevangen was, van tyd tot tyd, verschuiven deedt. Veelen kwam dit veranderen der Regeeringe onverwagt voor. Men meende, dat de Steden, door het afdanken der Waardgelders, en door het genoegzaam bewilligen in de Nationaale Sinode, den Prinse voldaan zouden hebben. De Leden hadden zelfs, op den dertigften van Oogstmaand, met genoegzaam eenpaarigheid van stemmen, beslooten, de twee Provinciaale Sinoden, die de Nationaale Sinode moesten voorgaan, te doen beschryven: 't welk, weinige dagen daarna, geschiedde. Want, schoon Gouda, Schoonhoven, Briele en Alkmaar zig ongelast verklaard, en Leiden en Rotterdam zig op hunne Pensionarissen beroepen hadden, hadden zy, nogtans, verstaan, dat men de twee Sinoden beschryven zou, zo zy, in vier of vyf dagen, geen nader bescheid bragten (u): 't welk niet gevolgd was. De eenigheid onder de Leden van Holland schein, derhalve, hersteld, in de gewigtigste punten, waarover men, te vooren, verschild hadt. Doch de zaak der drie gevangenen hadt een nieuw verschil veroorzaakt. Die van Rotterdam hadden sterk aangehouden by den Prinse, dat men de Groot ontslaan, of, ten minsten, in zyn huis te Rotterdam, verzekeren zou (v). Die van Leiden begeerden, dat Hogerbeets, volgens de Privilegien, bin-

1618.

Reden van de buitengewoone verandering der Regeeringe, in verscheiden' Steden van Holland.

Poogingen van verscheiden' Steden, ten voordeele der

(u) Resol. Holl. 30, 31 Aug. 1618. bl. 250, 263. by BRANDT II. Deel. bl. 845.

(v) K. BRANDT Leven van H. de Groot. bl. 139.

1618. ———
 gevangenen.

nen hunne Stad, te regt gesteld werdt. De Prins wees hen naar de algemeene Staaten. Doch zy beweerden beide, dat zyne Doorlugtigheid, als Stadhouder van Holland, gehouden was, de Privilegien voor te staan. Maar de Prins bleef by zyn eerste antwoord (w). Van sommigen wordt ook verhaald, dat, in eenige Steden, beslooten was, ter naaster Dagvaart, aan te houden op het ontslag der gevangenen, en te verklaren „ dat men, daarna, beschuldigingen, in orde, tegen hen hooren wilde, die, zo ze binnenlandsche zaaken betroffen, door die van Holland alleen, zouden moeten geoordeeld worden. Voorts, dat men den Prins verzoeken zou, tot handhouding der voorregten. Doch zo zulks, ten eerste, niet vallen wilde, zou men geen onderzoek der gevangenen toelaaten, dan in 't bywezen der Ambassadeuren van Frankryk, Engeland en Zweeden, en ten overstaan van Gedeputeerden van alle de Leden van Holland en Westfriesland, zonder welker kennis en bewilliging, ten voornaamsten deele, niet zou worden voortgevaaren. Doch zo de gevangens, of eenigen derzelven verstand gehouden mogten hebben met de Spaanschen, Aartshertogen, of derzelver aanhangers, ten nadeele der Vereenigde Gewesten, en zulks klaar en genoegzaam bewezen werdt; zou men ze handelen, gelyk men schelmen en verraaders behoorde te handelen, anderen ten voorbeelde, zonder eenig mededoogen (x).” Maar de zes Steden ver-

(w) R. HOGERBEETS MEMOIR, by BRANDT II. Deel, bl. 846.

(x) UYTENBOOG bl. 1009.

ftonden niet, dat men den gevangenen zo veel
 gunst behoorde te doen van hun ontflag en te
 regtftelling, in de byzondere Steden, of voor
 Hollandfche Regters alleen, te bevorderen.
 Dit gefchil ftondt, naar fommiger begrip, nieu-
 we zwaarigheden naar zig te fleepen, om wel-
 ken te voorkomen, zyne Doorlugtigheid en
 eenige Leden van Holland beflooten (y), eene
 ongewoone verandering te maaken in de Re-
 geering van de meeste Steden. Men begon dit
 werk, zonder uitfel, met het begin van Herft-
 maand. De Predikant *Henricus Arnoldi*, die te
 Delft ftondt, en thans in den Haage was,
 fchreef, den vierden, aan *Martinus Gregorius*,
 Raadsheer in den Hove van Gelderland, we-
 gens den toefland deezes tyds „ dat hy, dien
 „ dag, den Prinfe gefproken, en hem bekom-
 „ merd gevonden hadt; dat de Steden van
 „ Holland begeerden, dat men de gevangens,
 „ voor derzelve eigen Vierfchaar, te regt
 „ ftelde, zo men haaren Privilegien geen ge-
 „ weld aan wilde doen; dat de gevangens, on-
 „ dertusfchen, buiten alle zwaarigheid waren,
 „ en de Staat verlooren, zo de Prins haar,
 „ hierin, te wille was: doch dat men, veel-
 „ ligt, in eenige Steden, den Vroedschappen re-
 „ kenfchap van hun bedryf afvorderen, en tot
 „ zifting komen zou: en dat men hoopte, dat
 „ alles wel zou uitvallen, zo dit gebeuren mogt
 „ (z).” Ook gebeurde het laafte, kort hierop.
 Den zevenden van Herftmaand, maake-
 te de Prins de eerfte verandering, binnen
 Schoon-

1618.

Merk-
 waardig
 fchryven
 van den
 Predi-
 kant Ar-
 noldi.

VI.
 Prins
 Maurits

(y) VAN DEN SANDE VI. Boek. bl. 80.

(z) Zie deezen Brief by BRANDT II. Deel, bl. 848. Zie ook
 UYTENBOG. Leven Cap. XI. bl. 206.

1618. Schoonhoven, daar de dienende Wethouders, Vroedschappen en * Kiezers ontslaagen werden, en anderen, door den Prinse, in derzelver plaatsen gesteld. Op den tienden, geschiedde het zelfde, in den Briele. In beide deeze Steden, lag eene bezetting van eenige vendelen, die t'eenemaal afhingen van den Prinse. Zyne Doorlugtigheid, van hier, naar Delft getrokken, deedt, aldaar, gelyke verandering, op den vyftienden. Hier lag, insgelyks, gewoone bezetting. Van Delft, toog hy naar Schiedam, naar Gorinchem, naar Oudewater, en naar Woerden, op alle welke Plaatsen, nog in Herfstmaand, verandering geschiedde in de Regeering. Te Monnikendam, volgde zulks, op den eersten van Wynmaand. In deeze kleine Steden, was de Prins genoeg beschermd door zyne Lyfwagt, die, onlangs, ter gelegenheid van een los gerugt wegens een' toeleg op 's Prinsen leven, merkelyk vergroot zynde (a), toen hy, den dertigsten van Herfstmaand, binnen Monnikendam kwam, uit driehonderd soldaaten bestondt (b). Tegen welke menigte, niemand het hert hadt, zig te verzetten. De verandering geschiedde, derhalve, hier, en in grooter en sterker Steden, daar bezetting lag, zonder eenige moeite. Maar, te Hoorn, hadt dit werk meer voeten in de aarde. Hier lag geene bezetting, en het voornaamste lighaam der burgerye hielt het met de tegenwoordige Regeeringe. Sommigen melden, dat de Prins, al vroeg in 't voorjaar, bezetting in Hoorn hadt zoeken te werpen; doch dat

Moeite met deeze verandering, te Hoorn.

(a) UYTENBOG. Bl. 1011.

(b) BRANDT II. Deel, bl. 850, 851, 852. Byvoegf. bl. 993, 994, 995.

dat de knegten, door 't ys en tegenwind, belet zynde gelykelyk aan te komen, op bevel van Burgemeesteren, buiten gehouden waren (c). De Prins bevondt zig, na 't veranderen der Regeeringe te Monnikendam, in de nabuurige Stad Edam, daar egter geene verandering gemaakt werdt, zo ver my gebleeken is. Hier kreeg hy kennis, dat men, te Hoorn, Vroedschap belegd, en in dezelve beslooten hadt, hem te ontvangen, zo hy zig derwaards begave. Hy vertrok dan, des anderendaags, den tweeden van Wynmaand, van Edam, en was reeds naby Hoorn, toen men hem, uit den naam der Wethouderen en Raaden, verzogt, dat hy toch met geen groot gevolg in de Stad komen wilde. De Prins vondt dit verzoek zeer ontydig. Hy antwoordde „ dat hy bereid was, „ eenen anderen weg te neemen, zo die van „ Hoorn hem niet in de Stad hebben wilden. „ Doch dan zou hy zien, wat hem, naderhand, „ te doen stondt. Wat zyn gevolg betrof, dat „ wilde hy niet verminderen, ook niet van „ een' eenigen Paadje.” De afgezondenen hieldt hy, ondertusfchen, by zig, tot dat hy aan de Stad gekomen was. Hier was de Poort geslooten, op 't winket na. De afgezondenen vooruit getreden zynde, om der Wethouderfchap, die, buiten de poort, op 't Hoofd, stondt, verflag te doen, besloot men, terstondt, den Prins, met zyn gevolg, binnen te laten. De Schuttery was in de wapenen; tusfchen twee ryen van welke, de Prins begeleid werdt, tot aan zyne herberge, tegen over welke, eene

1618.

De Prins
trekt van
Edam
der-
waards.

Men laat
hem bin-
nen met
zyn ge-
volg.

1618.

De
Schutte-
ry bezet
eenige
plaatfen.

De
Vroed-
fchap
verzoekt
dat 'er
geene
verande-
ring ge-
maakt
worde
dan door

houten Loots, voor 's Prinzen muskettiers, op-
geflaagen was. Men hielt de maalyd met zyne
Doorlugtigheid, met groot betoog van weder-
zydsche vriendelykheid. Doch 't bezetten van
't Stadhuis, de Waage, de wagthuizen en
poorten, door twee vendelen Schutters, op
heimelyk bevel der Wethouderschap, baarde
byfter omzien, onder den Adel van 's Prinzen
gevolg. Ook haakten veele schutters, om aan
den man te komen met de muskettiers; en de
Stad stondt in gevaar van in eene zorgelyke
beroerte te vallen, hadden de Wethouders, hier-
toe, maar het minste verlof willen draagen.
Doch zy vonden raadzaamer, zig stil te hou-
den. Ook hielden zig eenige Burgers gereed,
om den Prins de hand te bieden, zo men hem
tegenstand wilde doen. Des morgens, ontboodt
zyne Doorlugtigheid de Hopluiden der Schut-
terye, hun afvragende, *waarom zy zo sterk
waakten? daar hy hun, immers, geene reden
gegeven hadt, om hem te mistrouwen.* Zy berie-
pen zig op den last van Burgemeesteren, en dee-
zen op de Vroedschap, die, terstond, byeenge-
roepen zynde, den Prins, gelykerhand, kwam
verzoeken „ dat hy geene verandering maaken
„ wilde in de Wethouderschap, „ daar by voe-
gende „ dat zulks met de Privilegien streedt,
„ welken zy verpligt waren voor te staan; dat
„ 'er ook groot misnoegen, twist en onrust uit
„ ontstaan zou, onder de burgerye. Hadt men
„ op iemant iet te zeggen; men zou hem aan-
„ klaagen, en zyne verantwoording hooren.
„ Den schuldigen mogt de Prins afzetten, of
„ anders straffen. Zy waren bereid, zig met
„ eede te zuiveren van 't gene hun nagegeven
„ werdt,

„werdt, dat zy zyner Doorlugtigheid zouden
 „hebben willen den voet ligten, of zyn voo-
 „rig gezag verminderen.” Eindelyk, baden
 ze „dat, zo hy immers iet wilde veranderen, hy
 „liever 't getal der Vroedschappen vermeer-
 „deren wilde, met eenige Perſoonen, ter zy-
 „ner keuze.” Deeze laaſte voorſlag ſcheen
 den Prinſe te behaagen, waarna men, op zyn
 ſterk aanhouden, den ſchutteren beval naar
 huis te gaan. Toen, vernieuwde de Vroed-
 ſchap haar voorig verzoek. De Prins nam aan,
 zig daarop, met den eerſten, te zullen beraa-
 den, en haar dan wederom te ontbieden. Dus
 verliep deeze dag, en de volgende. Maar op
 den derden dag, zynde den vyfden van Wyn-
 maand, wanneer nu verſcheiden' vendelen
 knegten, uit Friesland en van elders, te ſche-
 pe, aangekomen waren in de haven; liet de
 Prins de Magiſtraat byeen roepen op 't Stad-
 huis, om zyne meening te verſtaan. Zy was zo
 dra niet vergaderd, of de Prins, verzeld van
 veele Edelen, en van eenige honderden ſoldaa-
 ten, die zig, in eene halve maan, op de markt
 plaatſten, tradt naar 't Stadhuis, bedankte de
 geheele Vroedschap, en ontsloeg ze van eed en
 dienſt. Doch agt oude Vroedschappen werden,
 terſtond, wederom aangenomen, en de plaats
 der twaalf, die verlaaten bleëven, met twaalf
 nieuwen, gevuld. Voorts, werden 'er vier nieu-
 we Burgemeesters geſteld. Na den middag,
 zette de Prins ook eenige Hopluiden der ſchut-
 terye af. Doch de Schepens, Weesmeesters en
 andere Amptenaars liet men hunne ampten
 behouden, onaangezien 'er verſcheiden' ont-
 ſlaagen' Vroedschappen onder waren. De
 Schout

1618.

vermeer-
 dering
 van haar
 getal.

De
 Schut-
 ters trek-
 ken af.

De Re-
 geering
 wordt
 verand-
 erd.

1618. Schout, den Prinse gevraagd hebbende, *hoe 't daarmede gaan zou?* kreeg tot bescheid, *daar is al genoeg veranderd, ja al te veel.* Zyne Doorlugtigheid, eene bezetting van negenhonderd of duizend man, onder den Luitenant Kolonel *Eisinga*, een' geschikt' Friesch' Edelman, binnen Hoorn, gelaaten hebbende (*d*), begaf zig, des anderendaags, naar Enkhuizen, daar geene verandering geschiedde. Van hier toog hy op Medenblik, alwaar, op den agtsten, elf Wethouders verlaaten bleeven, en vyf ouden van nieuws aangesteld (*e*). Van Medenblik, nam de Prins zyne reize naar Purmerende, en, van daar, zonder iet veranderd te hebben, naar Alkmaar. Hier was zyne Lyfwagt, den agtsten, reeds binnen gekomen. Hy volgde, den tienden, verzeld met omtrent honderd wagens, van welken eenigen der voorsten omtrent honderd muskettiers voerden. De Schuttery was in de wapenen. Doch 's Prinzen Lyfwagt hadt het Stadhuis bezet. Ook lag 'er een vendel Schotten in de Stad, welk, insgelyks, in 't geweer stondt. De Prins, op den elfden, verscheenen zynde in de Vroedschap, die toen uit zeventwintig Leden bestondt, ontfloeg ze allen van eed en dienst; en stelde, van nieuws, eene Vroedschap van vierentwintig Perfoonen aan, onder welken, maar agt ouden waren. Onder de zestien nieuwe Vroedschappen, waren 'er vyf, die, in denjaare 1610, door Gemagtigden der Staaten van Holland, van hunne ampten verlaaten geweest waren. Voorts werden, hier,

(*d*) VELIUS HOORN, bl. 567.

(*e*) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 68. BRANDT II. Deel, bl. 857. Byv. bl. 995.

Dit geschiedt ook te Medenblik,

en te Alkmaar.

hier, ook nieuwe Burgemeesters en Schepens
gesteld (f). 1618.

Na dat, in zo veele Steden, de hekken der Regeeringe verhangen waren, keerde de Prins naar den Haage, alwaar de Staaten van Holland, reeds, gedeeltelyk, uit afgevaardigden der nieuwe Regeeringe, bestaande, al in Herfstmaand, byeen gekomen waren. Zyne Doorlugtigheid, den twaalfden, te rug gekomen, en, door de Staaten verwelkomd zynde, deedt hun, vervolgens, aandienen „ dat hy, hoewel „ ongaarne, genoodzaakt was geweest, tot „ wederbrenging van de rust en eenigheid in „ den Lande, zig, met groote moeite, en, „ niet zonder gevaar, te begeeven naar eenige „ Steden van Holland en Westfriesland, en, „ aldaar, voor eenen korten tyd, de Burge- „ meesters, Schepens en Vroedschappen te „ ontfiaan, en dezelfden, of anderen, in derzel- „ ver plaatsen, te herstellen, zonder, daarby, „ nogtans, te verstaan, der byzondere Steden „ geregtigheid of privilegien, eenigermaate, „ verkort, of iets byzonders daarin gezogt te „ hebben, anders dan de vordering van den „ dienst van den Lande. Dat deeze verande- „ ring, in eenige Steden, nog niet was geschied, „ alwaar zyne Doorlugtigheid dezelve niet „ minder noodig hieldt, dan in de Steden, daar „ zy geschied was. Waarop hy de meening van „ de Vergadering begeerde te verstaan, op „ dat hy alles, met de beste orde, en, tot de „ meeste rust en dienst van den Lande, mogt „ kunnen verrigten.” De Edelen en meeste

VII.
De Prins
wordt,
door de
meeste
Leden
der Staat-
ten, be-
dankt, en
verzogt,
gelyke
verande-
ring, in
andere
Steden,
te doen.

Le-

1618. Leden verftonden „ dat men den Prins, voor
 „ de genomen' moeite, bedanken' zou, te
 „ gelyk, verklaarende, dat men vertrouwd
 „ de, dat hy in alles, 's Lands best beoogd
 „ hadt, en ten zynen goedvinden ftelde, of
 „ hem, zo hy 't noodig vondt, verzogt, in
 „ andere Steden en Plaatsen, van gelyken, te
 „ willen doen: waartoe men hem wilde on-
 „ derfteunen." Maar Haarlem, Leiden en Rot-
 „ terdam verklaarden zig ongelast, om hierop te
 „ ftemmen. Gouda ftelde de zaak ter befchei-
 „ denheid van den Prinfe. 't Besluit der Leden
 „ den Prinfe zynde aangediend, verklaarde hy,
 „ op nieuws „ in 't gene gedaan en nog te doen
 „ was, geen ander inzicht te hebben, dan de
 „ vordering van den dienst en rust van den
 „ Lande, zonder dat 'er iet byzonders onder
 „ gemeend of gemengd ware, ook buiten be-
 „ nadeeling van de geregtigheden en Privile-
 „ gien des Lands en der Steden." Voorts, be-
 „ geevende „ dat van deeze zyne verklaring
 „ aantekening gehouden mogt worden, tot
 „ meerder kennisfe van zyne goede en opreg-
 „ te meeninge (g)."

VIII.
 Zyne
 Door-
 lugtig-
 heid ver-
 andert de
 Regee-
 ting te
 Leiden,

Hierna, zondt de Prins zyne Lyfwagt en
 eenig ander Krygsvolk naar Leiden, en begaf
 zig, op dentwee-entwintigften, in persoon der-
 waards. Nu, ofal vroeger, hadt hy zynen broe-
 der, Fredrik Henrik, gevergd, hem te verzel-
 len; doch deeze hadt zulks, henschelyk, geweig-
 erd, begeerende, *dat zyne Doorlugtigheid hem
 toch niet zou medeneemen, in eenige Steden van*
 Hol.

(g) Resol. Holl. 12, 19 *Octob.* 1618. bl. 295, 307. by BRANDT
 II. *Deel*, bl. 359.

Holland (h). Des anderendaags, werdt de Vroedschap, te Leiden, ontflaagen: en, terstond daarna, eenigen wederom hersteld. Doch twee-entwintig van de veertig bleeven geheel verlaaten. Onder de nieuwe Vroedschappen, waren 'er eenigen, die zig, wegens 't stuk der Waardgelders, gekant hadden tegen de vorige Regeering, en een, die zynen naam getekend hadt, in den kring, waarvan wy, boven (*i*), gewaagden. De Hopluiden der Schutterye, by den Prinsè ontbooden zynde, werden tot eenigheid en onderwerping aan de Wethouderfchap vermaand. Om 't graauw, welk reeds gaande werdt tegen de Remonstranten, te stuiten, deedt de Prins, met goedvinden der Magistraat, allen overlast en moedwil, by openbaare afkondiging, verbieden (*k*).

Van Leiden, trok zyne Doorlugtigheid naar Haarlem. Binnen deeze Stad, waren, den vier-entwintigsten, drie vendelen gezonden, behalve 's Prinsens Lyfwagt. Dit volk stondt, by de aankomst van den Prinsè, in 't geweer. Doch den schutteren, die ook in de wapenen gekomen waren, hadt de Prins belast, af te trekken (*l*). Hy kwam, ten vier uren, met een gevolg van omtrent tagtig wagens, in de Stad. Voorts, de gantsche Vroedschap, tegen 's anderendaags, op 't Stadhuis ontbooden hebbende, ontfloeg hy ze van eed en dienst. Daarna ontboodt hy de nieuwe Vroedschappen, onder

(*h*) UYTENBOG. Dagreg. by BRANDT II. Deel, bl. 873.

(*i*) Bl. 167.

(*k*) ORLERS Leyden, bl. 597. BAUDART. Memor. X. Boek i bl. 68, 69. UYTENBOG. bl. 910, 1010.

(*l*) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 69.

1618.

der welken hy dertien ouden herftelde. Negen-
 tien bleeven 'er verlaaten. Ook werden 'er
 nieuwe Burgemeesters en Schepens geftefd. De
 Hopluiden der Schutterye tot gehoorzaamheid
 vermaand, en allen overlast, gelyk te Leiden
 gefchied was, by afkondiging, verboden heb-
 bende (m), keerde de Prins naar den Haage. 's
 Daags na de verandering der Regeeringe te
 Haarlem, kwam de Penfionaris de Haan, te
 rug gekeerd van de Dagvaart, welke hy, tot
 hiertoe, bygewoond hadt, in de Kamer van
 Burgemeesteren. *Arend Meindertszoon*, die
 toen voorzat, vraagde hem, *wat hy daar te doers
 hadt. Ik kom*, was het antwoord, *om, naar ge-
 woonte, verflag te doen van 't gene op de Dag-
 vaart is voorgevallen.* Doch de Burgemeester
 zondt hem naar huis, zeggende, *dat men hem
 wel ontbieden zou; als men hem noodig hadt.*
 Maar als niemant, in twee maanden tyds, zynen
 dienst vereifchte, verftoutte hy zig, den Burge-
 meester te vraagen, *wat men met hem voorhad?*
U te verlaaten van uw ampt, zeide men hem,
*zonder dat men zig gehouden agt, u reden te gee-
 ven.* Dit gefchiedde ook, terftond. Naderhand,
 van verfcheiden' kanten, gewaarfchuwd, dat
 men hem zou vasthouden, week hy, in den aan-
 vang des volgenden jaars, ten Lande uit (n).
 Van Haarlem, begaven zig, op 's Prinzen last,
 twee vendelen, onder de Graaven Ernst en *Jan
 van Nafau*, naar Rotterdam: alwaar nog een
 Fransch vendel lag. Zy kwamen 'er, op den ne-
 genentwintigften van Wynmaand, gevolgd van 's
 Prin-

te Rot-
terdam,

(m) AMPZING Haarl. bl. 4de. SCHREVEL. Haarl. bl. 129.
 BRANDT II. Deel, bl. 862. Byv. bl. 915.

(n) BRANDT Rechtspl. bl. 242 enz.

Prinzen Lyfwagt: en eerlang van den Prinse zelv'. 1618.
 Des anderendaags, werd de Regeering ver-
 anderd. Zeven oude Vroedschappen werden,
 op nieuws, aangenomen: vyftien geheel ver-
 laaten: twee waren overleeden: voorts, wer-
 den 'er nieuwe Burgemeesters en Schepens ge-
 stelt, en de Hopluiden der Schutterye, naar
 gewoonte, tot gehoorzaamheid vermaand.
 Ten zelfden dage, zondt de Prins een vendel
 knegten naar Gouda, en, den volgenden dag,
 zyne Lyfwagt (o). Doch eer hy zelf, derwaards,
 vertrok, ontdekte hy iet, te Rotterdam, 't welk
 hem, zo men meent, zeer misnoegd maakte,
 op de Groot. In het Eedboek der Stad, was
 de gewoonlyke eed der Amptenaaren gesteld,
 in eenen tyd, dat Prinse Willem de hooge O-
 verheid was opgedraagen: waarom, in deezen
 eed, gewaagd was van getrouw te zyn *aan den
 Prinse van Oranje*. Doch na 's Prinzen dood,
 hadt Oldenbarneveld, die toen hier Pensiona-
 ris was, volgens een besluit der Vroedschap,
 in den eed, gesteld, in plaats van *aan den Prin-
 se van Oranje*, *aan de Hooge Overheid van Hol-
 land*. In de Groots tyd, in 't jaar 1616, was
 hierby nog eene kleine verandering gekomen,
 in gevolge van een besluit der Vroedschap,
 geschreeven met de hand van den Sekretaris
Anthony van der Aa, ter gelegenheid, dat som-
 migen den algemeenen Staaten de hooge O-
 verheid der Landen begonden toe te schryven,
 Men stelde, naamlyk, agter de woorden *Hooge
 Overheid*, tot verklaring, *dat is, de Staaten van
 Holland*. Nu hadt men den Prinse diets ge-
 maakt,

(o) BRANDT II. Deel, bl. 864.

1618.

maakt, dat de Groot den naam zyner Doorlugtigheid, met eigen' hand, in den eed, doorgeschraapt hadt. Hy begeerde dan, enkelyk, het Eedboek te zien, en vondt'er de gemelde veranderingen; die de Groot, zo hy zelf, naderhand, begreep, veel kwaads deden by den Prinse, by wien hy, hier, thans geenen verdediger hadt (p).

en te
Gouda.

Zyne Doorlugtigheid, van Rotterdam naar Gouda vertrokken, veranderde, aldaar, de Regeering, op den eersten van Slagtmaand. Tien Vroedschappen bleeven hier verlaaten. Voorts, werden'er vier nieuwe Burgemeesters gesteld. Doch de Schepens bleeven in hunne bedieningen. De Hopluiden der Schutterye deden ook belofte van getrouwheid aan de tegenwoordige Regeeringe (q). Van Gouda, trok de Prins naar Amsterdam, daar hy, den tweeden van Slagtmaand, werdt ingehaald, met alle betoog van eere, staande de twintig vendelen schutters en de drie vendelen Stads foldaaten in 't geweer. In deeze Stad, die, sedert eenige jaaren, de meening, welke nu bovendreef, gevolgd hadt, in 't stemmen ter Dagvaart, schieen geene verandering der Regeeringe vereischt te worden, gelyk ze ook niet geschied was, te Enkhuizen, te Edam, en te Purmerende, die, altoos, met Amsterdam gestemd hadden. Doch als men zig herinnert, 't gene wy, te vooren, hebben aangemerkt, dat de besluiten der Vroedschap, hier, geduuriglyk, door eene meerderheid van zeer weinige stemmen, gemaakt waren, en daarby bezeit, hoe

De Prins
komt te
Amster-
dam.

(p) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 156.

(q) BRANDT, II. Deel, bl. 865.

hoe ligt zulk eene meerderheid, door sterven of andere toevallen, de minderheid worden kan, zal men, zonder moeite, begrypen, dat de meerderheid hier ook belang vindt by de verandering; waarom zy 'er, meent men, den Prins toe bewoogen heeft. Op den derden van Slagtmaand, 's morgens ten tien uuren, verscheen de Prins in de Raadkamer, alwaar de Vroedschap, door zynen last, byeengeroepen was. Hy deedt 'er dit voorstel: „ myne Heeren, dewyl hier, in den Raad, gelyk ook in andere Steden, groot verschil is geweest, over zaaken en geschillen van Godsdienst en Regeeringe, waaruit verdere zwaarigheden zouden mogen ontstaan; zo ben ik hier gekomen, uit last van de Regeerders des Lands, om ook daarin te voorzien, gelyk ik, in andere Steden, gedaan heb. Ten dien einde, bedank ik deeze zesendertig Raaden voor hunnen dienst, en ontsla ze van hunnen eed, ook van den eed en 't regt, welk hun, als Schepenen geweest zynde, in 't kiezen van Burgemeesteren, toekomt.” Hierby, voegde hy „ dat hy van deezen last en moeite gaarne verfschoond was geweest; maar dat de hooge nood en dienst van den Lande dit verfschieten, om alle misverstand en oneenigheden, die 't Land kwelden, weg te neemen en voor te komen (r).” Terwyl de Raaden vast opstonden, om te vertrekken, vraagde de Oud-Burgemeester, Kornelis Pieterszoon Hooft, den Burgemeesteren, Jakob Hoing en Dirk Bas, of zy, daarop, niets begeerden te

1618.

Hy ontslaat hier ook de Vroedschap.

zeg-

(r) BAUDART. Memor. X. *Rock*, II. 69, 70.

1618. zeggen. Zy zeiden *neen*; en niemand anders openbaarde zig. Hooft verklaarde toen, dat hy zig verpligt vondt, kortelyk, iet voor te stellen; waartoe verlof verzogt en verkreegen hebbende van zyne Doorlugtigheid, hief hy aan, op deezen zin: „'t Zal, doorlugtige Vorst, op Lichtmisse eerstkomende, vyfendertig jaaren zyn, dat ik in den Raad ben beroepen, en, gedurende al dien tyd, heb ik myne genegenheid tot het Huis van Nasfau dikwils betoond. Dikwils ben ik, van deezer Stede wege, ter Vergaderinge van Holland, ook ter Generaliteit verscheenen. Verscheiden' misverftanden zyn, in dien tyd, tusfchen deeze Stad en de Steden Haarlem en Leiden, ontftaan, die ter fcherpe, geregte-lyke en andere handelingen uitborften; zo dat men goedvondt, uwe Vorstelyke Doorlugtigheids tusfchenspraak en bemiddeling, daarover, te verzoeken, waardoor die verschillen, eindelyk, waren nêergeleid (2). Des agt ik my gelukkig, dat ik myn gemoed, in deeze gesteltenis van zaaken, voor uwe Vorstelyke Doorlugtigheid, mag ontlastem. Ik zal anders niet zeggen, dan dit weinige. De geheele Vergadering van deezen Raad was, by duuren eede, verbonden, tot voorftand van de voorregten en vryheden deezer Stede. De Heeren Raaden hebben zig, hierin, tot nog toe, naar behooren, en, met groote eendragt en zorgvuldigheid, gekwee-

(2) Hooft zag, hiermede, op de geschillen over den Overtoom, die, voor eenige jaaren, aan den Prinsfe verbleeven waren. Zie *Resol. Holl.* 8 April 11 en 18 Decemb. 1604. *bl.* 123, 316, 331.

Aan-
spraak
van den
Oud-Bur-
gemaes-
ter Kor-
nelis Pie-
terszoon
Hooft
aan zyne
Doorlug-
tigheid.

Ob. 1626. Aet. 79.

CORNELIS PIETERSZON HOOFT
Burgermeester en Raad
der Stad Amsterdam.

H. Bethoven del. naar de Originele Schildery by Merrouw de Wad. van den H. Schepen C. Hüft. J. Heubraken fec.

18. 1760.

„ kweeten, met naame omtrent drie punten, 1618.
 „ die my nu in den zin komen: *eerst*, om, by
 „ middel van * beflag op perfoonen of goede * *Arrest.*
 „ ren, alhier, regtsgebied te vestigen, en al-
 „ lerlei zaaken bankvast te maaken: 't welk,
 „ fomtyds, met groote moeite en onlust, te-
 „ gen eenige Steden, met naame tegen Rot-
 „ terdam en Middelburg, is gehandhaafd: *ten*
 „ *anderen*, het Privilegie *de non evocando*, me-
 „ debrengende, dat men geene burgers voor
 „ eene vreemde vierfchaar of regtbank mag
 „ betrekken: *ten derden*, dat geene burgers in
 „ gevangenis mogen gehouden worden, als
 „ zy vermogen borg te stellen van, ter aan-
 „ maaninge des Regters, voor 't geregt te ver-
 „ schynen. Doch deeze punten zyn niet te ver-
 „ gelyken, by de punten, die nu in geschif
 „ staan. 't Is wel waar, dat het welvaaren van
 „ den Staat de opperste Wet moet zyn; maar
 „ ik houde het daar voor, dat zelfs niemant
 „ uit den Raad, ter zaake van de srydigheid
 „ der gevoelens, die, fomtyds, in den Raad
 „ zyn geweest, eenig besluit poogde te maa-
 „ ken, ten nadeele van de Leden, die de min-
 „ ste stemmen uitbragten, als of die niet, zo
 „ wel als de anderen, voor eerlyke en vroom-
 „ e luiden, voor goede Patriotten en tegen-
 „ standers van Spanje mogten bestaan. En
 „ hoewel die Heeren, welken de minste stem-
 „ men hadden, hun inzicht en gevoelen over
 „ de zweevende geschillen, met goeden ernst,
 „ volgens hunnen pligt, voorstelden; zo heeft,
 „ nogtans, niemant uit hun zig ooit eenige † fa- † *Complos.*
 „ menrotting, of iet diergelyks, in 't minste,
 „ onderwonden, om de anderen, met flinksche

1678.

„ middelen, te verkloeken: waardoor de za-
 „ ken ook zyn uitgevallen, gelyk men nu ziet.
 „ Die ook de Vergaderingen van Holland en
 „ ter Generaliteit wat veel bezogten, weeten,
 „ wat frydigheden en hevigheden, daar, me-
 „ nigmaal, onder de Leden voorvielen; hoe
 „ dikwils de zaaken werden uitgesteld, van de
 „ eene dagvaart en vergadering tot de ande-
 „ re, tot dat ze, na lang geduld, nog, einde-
 „ lyk, tot eene goede uitkomst zyn gebragt,
 „ zonder dat men ooit heeft gepoogd, op
 „ dusdanige wyze, tegen iemand te handelen.
 „ Indien men zulks, in diergelyke verschei-
 „ denheid van gevoelens, zou hebben gedaan,
 „ 't zou een werk zonder einde, en dikwils te
 „ doen geweest zyn. Dies bid ik uwe Vorste-
 „ lyke Doorlugtigheid, dat het hem gelieve,
 „ deeze goede Stad en deeze eerlyke Verga-
 „ dering te verschoonen, naar behooren.” s
 „ Prinsen antwoord was kort: *Bestevaer*, zeide
 „ hy, *'t moet nu voor deez' tyd zo zyn. De nood en*
 „ *dienst van 't Land vereischt het.* Op dit woord,
 „ scheidde de Vergadering (s). Zeven Raaden
 „ bleeven verlaaten van 't Vroedschaps ampt, te
 „ weeten *Ysbrand Ben*, *Herman van de Poll* en
 „ *Pieter Matthyszoon*, Oud Schepens; Doktor Se-
 „ bastiaan Egbertszoon en Jakob de Graaf, Oud
 „ Burgemeesters; *Dirk de Vlaming van Ouds-*
 „ *hoorn*, Oud Schepen, en *Laurens Janszoon Spie-*
 „ *gel*, regeerend Schepen. De Burgemeesters en
 „ Schepens bleeven in hunne bedieningen. Spie-
 „ gel behieldt het Schepens ampt, en de andere
 „ ontslaagen Vroedschappen bleeven in hunne an-
 „ dere

s) Aantek. van C. P. HOOFD by BRANDT II. Deel, I. 367.

dere ampten (t). De laatste verandering geschiedde in 's Graavenhaage, op welks Regeering de Prins ook misnoegd was, om den tegenstand, voorheen, den Contraremonstranten daar ter Stede gedaan. Eenigen hadden gaarne gezien, dat te Dordrecht ook verandering gemaakt was. Reinier Pauw, Burgemeester van Amsterdam, dreef dit sterk, tegen Hugo Muis van Holy, Schout van Dordrecht. Beide waren zy zeer gezien by den Prinse. Men hadt reeds een' Lyst gemaakt van elf Perfoonen, welken men meende, dat uit de Vroedschap moesten gezet worden. Burgemeester *Willem van Beveren* was 'er onder. Doch Muis hieldt de verandering tegen, aanwyzende „ dat de „ Wethouders, te Dordrecht, aan elkanderen, „ door huwelyken en bloedverwantschap, „ naauw verknogt waren; waarom het onge- „ lyk van eenigen allen treffen zou.” Veelligt, gebruikte hy nog andere redenen, die bedekt gebleeven zyn. De Prins, sedert, te Dordrecht gekomen, werdt, door Muis en den Thefaurier (3), verwelkomd. Zyne Doorlugtigheid begeerde, na eenige redenwifeling, het Magazyn te zien. Toen hy omtrent het Stadhuis gekomen was, traden zyne Hellebaardiers, gelyk ze in andere Steden gewoon waren, de trappen op. Doch de Prins beval hun, dat zy te rug keeren zouden. En als zy 't niet scheenen te verstaan, riep de Thefaurier, veel luider, dat zy, aan de andere zyde, zouden afgaan, Waar-

1618.

Te Dor-
drecht,
voor-
komt
men de
verande-
ring.

(t) Lyst der Raaden voor de Handv. van Amst. op 't jaar 1618. BRANDT II. Deel, bl. 867 enz.

(3) Deeze was, meen ik, *Kornelis van Terenstein Adriaanszoon*.

1618.

* gecas-
feerd.

Waarop de Prins, lagchende, zeide, *Heer Thesaurier*, gy zoudt niet gaarne * *afgedankt* zyn. Burgemeester van Beveren, die verandering vreesde, hadt zig in huis gehouden. Doch de Prins verzogt hem, des avonds, by zig, bejegende hem vriendelyk, en, als 't gesprek, by geval, op de Indien viel, deedt hy hem een treffelyk Boek schenken, welk van de Indische zaaken handelde (u). Voorts, vertrok hy uit Dordrecht, zonder* eenige verandering gemaakt te hebben. Midlerwyl, was, op 's Prinzen begeeren, het Lid der Ridderfchap van Holland, in 't begin van Wynmaand, met vyf van nieuws beschreeven Edelen vermeerderd: te weeten, *Walraven van Brederode*, Heer tot Brederode, *Adriaan van Zwieten*, Heer van Zwieten, *Nikolaas van Boekhorst*, Heer van Wimmenum, *Henrik van Raaphorst*, Heer tot Raaphorst, en *Anthonis van Lynden*, Heer van Kroonenburgen Loenen (y). Omtrent zes weeken te vooren, waren de Heeren van Schagen en Warmond, naar 't schynt, voornaamlyk, door 't beleid des Advokaats, onder de Edelen beschreeven geworden (w): waarom zyne Doorlugtigheid te noodiger hielt, de eenigheid onder dit Lid te bevorderen, door eene byvoeging van vyf nieuwe Edelen.

IX.
Oordeelen over
deeze
veranderingen.

In alle de Steden, daar de Prins, ten deezen tyde, de Wet veranderde, verklaarde hy „ dat „ zulks geschiedde, om dat de nood en 's Lands „ dienst zulks vorderden, zonder dat het in ge- „ volg getrokken, of der Steden Privilegien, „ daar-

(u) BEVERW. Dordrecht, bl. 360. BRANDT II. Deel, bl. 873+

(y) Resol. Holl. 15 Sept. 1618. bl. 236. BAUD. X. Boek, bl. 70a.

(w) Resol. Holl. 2 Aug. 1618. bl. 214.

„ daardoor, benadeeld gerekend zouden wor-
 „ den: ook buiten krenking van de eere, goeden
 „ naam en faam der zulken, die verlaaten wer-
 „ den (x).” In 't kiezen der nieuwe Wethou-
 deren, bediende zyne Doorlugtigheid zig, ge-
 meenlyk, van den raad der zulken, die, in elke
 Stad, meest voor de Contraremonstranten ge-
 yverd hadden, en gerekend werden, zulken, die
 't met hen eens waren, best te kennen. Zy
 voorzagen den Prins, gemeenlyk, van een' lyst
 der geenen, die zy bekwaam hielden tot de Re-
 geeringe; waarnaar zyne Doorlugtigheid zig,
 doorgaans, schikte, in het doen der keuze (y).
 Doch van de verandering over 't geheel oor-
 deelde elk, naar hy gezind was. De Contra-
 remonstranten preezen dit werk, hemelhoog,
 en hielden 't voor den grootsten dienst, dien
 de Prins den Staat en der Kerke immer ge-
 daan hadt (z). De Remonstranten, en zy, die
 der Remonstrantsche zyde toegedaan waren,
 spraken 'er, daarentegen, kwalyk van, oor-
 deelende, dat men de beste en eerlykste Lief-
 hebbers des Vaderlands, onder welken 'er wa-
 ren, die de belegeringen van Haarlem, Leiden
 en Alkmaar hadden doorgestaan, uit het be-
 wind, gezet hadt, om hunne zaak, te zekerer, te
 onderdrukken (a). Maar de Staaten van Hol-
 land beslooten, den zestienden van Slagtmaand,
 den Prins, nu in den Haage wedergekeerd,
 plegtiglyk te danken, voor 't gene hy verrigt
 hadt, de gemaakte veranderingen volkomen
 goedkeurende en bekragtigende. Hiervan
 werd

1618.

De Staa-
 ten van
 Holland
 keurenze
 goed, en
 bedan-
 ken 'er
 den Prin-

(x) GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 96, 97, 103.

(y) UYTENBOG. bl. 1014. BRANDT II. Deel, bl. 869.

(z) BAUD. Memor. X. Boek, bl. 70. TRIGLAND. bl. 1097, 1099.

(a) UYTENBOG, bl. 1013. GROTIUS Verantw. Cap. IX. bl. 103.

1618. werdt eene Akte gemaakt, waarby de Staaten
 ————— verklaarden „ dat zy, na ryp beraad, met een-
 fe, pleg- „ paarige bewilliging en volkomen' magt,
 tiglyk, „ verftonden, dat zyne Doorlugtigheid, in
 over. „ deeze niet min dan in zyne voorgaande be-
 „ dryven, zyne opregte zugt, zorge en trou-
 „ we, jegens de Landen van Holland en West-
 „ friesland, onaangezien menigvuldige ge-
 „ vaaren en zwaarigheden, getoond hadt:
 „ waarom zy hem, deswege, bedankten; het
 „ verrigte goedkeurden en bekrachtigden; met
 „ belofte van de nieuwe Magiftraaten, in der-
 „ zelve wettig gezag, te erkennen, te doen
 „ erkennen en te handhaaven; zullende zulke
 „ ingezetenen, die dezelve weigerden te ee-
 „ ren en te gehoorzaamen, als verftoorders
 „ der gemeene ruste worden geftraft. Ook
 „ zouden alle hooge Amptenaars van Regee-
 „ ringe, Regt en Oorloge gehouden zyn, hier-
 „ toe de hand te bieden, en zyne Doorlugtig-
 „ heid in 't byzonder verzogt worden, ten
 „ deezen einde, al wat van zyne hooge amp-
 „ ten en gezag afhing toe te willen brengen.
 „ Wyders, zouden 't de Staaten voor aange-
 „ naam houden, en 's Prinfen goed oogmerk
 „ onderfteunen, zo zyne Doorlugtigheid goed-
 „ vinden mogt, op de nadere verzekerdheid en
 „ rust van eenige Steden, nog eenige voorzie-
 „ ning te doen: schoon zy, met dit alles, vol-
 „ gens verſcheiden' verklarings van den
 „ Prinſe, niet verftonden, de Traktaaten, Pri-
 „ vilegien, vryheden en geregtigheden der
 „ Landen in 't gemeen, of der Steden of In-
 „ gezetenen in 't byzonder, eenigszins ver-
 „ minderd, of eenige Ingezetenen, in hunne
 „ eere,

„ eere, goeden naam en faam, gekwetst te 1618.
 „ zyn; maar dat dit alles, zo in 't byzonder
 „ als in 't gemeen, stand grypen zou, alzo zulks
 „ voor de rust en dienst der Landen, nood-
 „ zaakelyk, vereischt werdt, en by de Staaten
 „ verstaan was, alzo te behooren (b).”

Doch 't wordt tyd, dat wy wederkeeren tot de gevangenen van Staat, op welke zaak de verandering der Regeeringe van merkelyken invloed was. Kort na 't vatten des Advokaats, leverde een der Fransche Gezanten een Ver- toog in, ter algemeene Staatsvergaderinge, waarby hy verklaarde, verwonderd te zyn over 't gebeurde, en bedugt, dat de Koning, zyn meester, zig daaraan slooten, en den Advokaat, mogelyk, in zyne bescherming neemen zou (c). Doch welk bescheid hierop kwam, is my niet gebleeken. Weinigtyds hierna, vertrok de buitengewoone Gezant, Boifise, uit den Haage, misnoegd, om dat de Staaten hem, zyns oordeels, geen behoorlyk regt deden, op de klagten, uit 's Konings naam, gedaan, over François van Aarfens, nu, door koop, geworden Heer van Sommelsdyk; wien hy beschuldigd hadt van, in zeker naamloos geschrift, der Majesteit van Frankryk te na gesproken te hebben (d). Doch de Gezant was naauwlyks te Antwerpen, of hy keerde, op 's Konings uitdrukkelyken last, naar den Haage te rug. Frankryk hadt nog te veel belang, by de vriendschap der Vereenigde Gewesten. Boifise

X.
 Poogingen der Fransche Gezanten, ten behoeve der gevangenen.

(b) Zie Resol. Holl. 7, 16, 17 Nov. 1618. bl. 345, 366, 372-BAUD. MEMOR. X. Boek, bl. 70. UYTENBOG. bl. 1012.

(c) Zie BRANDT II. Deel, bl. 376.

(d) Resol. Holl. 30 Aug. 1618. bl. 260. UYTENBOG. bl. 1002, 1003, 1007, 1008.

1618.

fiſe dan, op den zeventienden van Herſtmaand, op nieuws, gehoor verworven hebbende, ter algemeene Staatsvergaderinge, verzogt ronde opening van den tegenwoordigen toefland der zaaken; den Staaten zyns meesters raad en hulp aanbiedende. Voor deeze aanbieding werdt zyne Majesteit, heuschelyk, bedankt. Doch wegens den staat der zaaken deedt men slegts algemeene opening, onder anderen verklaarende, dat de burgerlyke regeering, door het voorzigtig beleid des Prinſen, reeds, grootendeels, op eenen goeden voet herfteld was (e).

De gevangens krygen kennis van de Verklaaring tegen hen uitgekomen,

Midlerwyl, hadden de gevangens, immers Oldenbarneveld en de Groot, al vroeg, kennis bekomen van de Verklaaring, die, op den dag hunner gevangenis, verſpreid was. De Advokaat ontſfelde 'er zig byfter over, onder anderen zeggende, ten aanhooren van *Jan Franken*, zynen dienaar, *Dat te Utrecht iet zou vernomen, of ontdekt zyn, is my onbekend. Ik weet niet, dat daar iet vernomen is, of men heeft het, te vooren al geweeten (f)*. De Groot, die, door den Luitenant Nythof, kennis van 't Geſchrift gekreegen hadt, hieldt 'er zig, insgelyks, zeer door beledigd. Ook deedt hy verſcheiden' poogingen, om den Prinſe te ſpreken, dien hy wilde voorſlaan, dat hy alle zyne ampten nederleggen zou, en zig in 's Prinſen byzondere zaaken laaten gebruiken. Op den dertienden van Herſtmaand, ſchreef hy eenen wydluftigen Brief aan den Prinſe, tot zyne verdediging. Hy herhaalde, hierby, ook, zyn verzoek, om zyne Doorlugtigheid te mo-

gen

(e) Zie BRANDT II. Deel, bl. 877 221.

(f) BRANDT Rechtspl. bl. 12.

gen spreken. Doch hy kreeg geen antwoord (g). Van 't veranderen der Regeeringe gaf men den gevangenen ook heimelyk berigt. De Groot kreeg 'er kennis van, door schryvens zyner Huisvrouw (h). De Advokaat ontving eenige Briefjes, die, omvat in eene dunne schagt, in schoone Saffraanpeeren, gesteken waren. Doch dit middel werd ontdekt. Een der bewaarden des Advokaats, een' peer naar zig genomen hebbende, vondt 'er een briefje in, welk deezen zin, in 't Latyn, vervatte: *Verlaat u niet op de Staaten van Holland; want de Prins van Oranje heeft, in veele Steden, de Magistraaten veranderd. Dudley Karleton is uw vriend niet* (i). De oude man stiet zig zeer aan dit veranderen der Wethouderen, 't welk hy hieldt voor eene daad van oppergezag, welke hem versterkte in de vrees, die hy, lang te voren, gehad hadt, dat Prins Maurits stondt naar de Souverainiteit; schoon hy verklaarde, nooit gedagt te hebben, dat hy zig, op zulk eene wyze, zou hebben mecster gemaakt. Zyn dienaar heeft, ten minste, lang hierna, geschreeven, dat hy zig, in deezer voege, uitliet, in zyn byzyn (k). Midlerwyl, was de Advokaat, op den zevenden van Herfstmaand, overgebragt in de Kamer, daar de Admirant van Arragon voor deezen gezeten hadt. Zy was nu tot een' vasten kerker herbouwd.

Tot hiertoe, waren de gevangens nog niet ondervraagd. Men begon dit werk eerst met

XI.
Eerste
onder-
vraaging

(g) K. BRANDT *Leven van H. de Groot*, bl. 139-143.
 (h) BRANDT *Rechtspl.* bl. 8.
 (i) BAUDART. *Memor. X. Boek*, bl. 70.
 (k) Aantek. van JAN FRANKEN *in de Waaragt. Hist.* bl. 542, 551, 552, 553.

1618. Hogerbeets, op den zevenentwintigften van
 ————— Herftmaand. De algemeene Staaten, aan wel-
 van Ho- ken en aan zyne Doorlugtigheid, de Staaten
 gerbeets. van Holland, al op den vyftienden, de zaak
 der gevangenen, by meerderheid van ſtemmen,
 verbleeven hadden (1), hadden 'er twee Fis-
 kaalen toe benoemd, *Laurens Sylla*, uit Gelder-
 land, en *Pieter van Leeuwen*, uit Utrecht (m),
 waarby, daarna, Anthonis Duik, uit Holland,
 gevoegd werdt. Veelligt, verkoos menze, uit
 deeze drie gewesten, om dat deezen het mee-
 ſte belang hadden, by 't gene te onderzoeken
 ſtondt. Nevens de twee eerstgemelde Fiskaal-
 en, kwamen, in de Kamer van Hogerbeets,
 des avonds ten zes uren, de Voogd uit Gel-
 derland; Manmaaker uit Zeeland; *Adriaan*
Ploos, van Utrecht; *Zwartsenburg* uit Friesland,
 en *Koenders* van Groningen. Van welken vyf,
 drie, nevens den Prinſe, te Utrecht geweest
 waren. De Griffier *Henrik Pots* verzelde hen.
 Eer Hogerbeets antwoordde, beriep hy zig op
 zyn inboorlingſchap van Holland, en op zyn
 poorterſchap te Leiden, en verklaarde, door
 zyn antwoorden voor vreemden, zyne Privi-
 legien niet te buiten te willen gaan. Voorts,
 vragde van Leeuwen, *of de Advokaat hem niet*
geraaden hadt, het Penſionariſſchap van Leiden
aan te neemen? Hy zeide *neen*; doch hy hadt,
 uit zig zelve, des Advokaats raad verzogt, die
 hem de zwaarigheden ter wederzyde voorge-
 ſteld, en voorts de vrye keuze gelaaten hadt.
 Wegens de Waardgelders, te Leiden aange-
 nomen, beleeft hy „ dat zulks al geſchied was,

„ VOOR
 (1) Refol. Holl. 15 Sept. 1618. bl. 277. by BRANDT II. Deel. bl. 874e
 (m) BRANDT Rechtspl. bl. 4.

„ voor hy in den dienst der Stede was geko- 1613.
 „ men, en dat hy niet geraaden hadt, dezelve
 „ af te danken, om dat hy niet bevondt, dat
 „ zulks tot gerustheid en dienst van de Stad
 „ zou hebben gestrekt.” Omtrent de handeling
 met de Utrechtsche Afgevaardigden, in den
 Haage, en met de Staaten, te Utrecht, ver-
 klaarde hy zig, met onderscheid; doch Ploos
 beweerde, meermaalen, dat hy *catagorice*, of
 met *ja* of *neen*, behoorde te antwoorden. Dit
 was 't voornaamste, welk, in dit onderzoek, voor-
 viel, zo ver Hogerbeets zelf zig het; eenen ge-
 ruimen tyd daarna, wist te binnen te brengen (n).

Omtrent deezen tyd, werdt ook Ledenberg
 ondervraagd. Zulks was reeds, te Utrecht, ge-
 schied, op den zesden en tienden van Herfst-
 maand, uit den naam zynen Doorlugtigheid.
 Hier, hadt hy beleeden „ dat de Waardgel-
 „ ders, te Utrecht, op aanschryvens van de
 „ Utrechtsche Afgevaardigden in den Haage,
 „ met kennisse van Oldenbarneveld, en, in ge-
 „ volge van een besluit der Staaten, waren
 „ aangenomen, tot voorkoming van inwen-
 „ dige beroerten. Dat de Advokaat ook ge-
 „ raaden hadt, in Lentemaand laasteleden,
 „ den Prins te verzoeken, dat hy niet te U-
 „ trecht wilde komen. Dat het openen van
 „ den last aan zyne Doorlugtigheid op het af-
 „ danken der Waardgelders uitgesteld was, na
 „ dat de Gemagtigden der Hollandfche Ste-
 „ den verzogt hadden, de afdanking, nog ee-
 „ nigen tyd, te willen ophouden. Dat deeze
 „ Gemagtigden, uit zig zelve, te Utrecht,
 „ ge-

Onder-
vraag-
ing van Le-
denberg,
te U-
trecht.

(n) R. HOGEB. Gedenkschr. by BRANDT Rechtspl. 44. 4.

1618.

„ gekomen waren; schoon de Staaten, kort te
 „ vooren, op den raad, onder anderen, van
 „ Ryzenburg en Moersbergen, beslooten had-
 „ den, om eenige Gemagtigden uit Holland
 „ te verzoeken (o). Dat deeze Gemagtigden
 „ geoordeeld hadden, alles, te Utrecht, in staat
 „ te zullen konnen houden, als de bezetting,
 „ op Hollandfche betaaling staande, zig stil
 „ hieldt, en als de Staaten van Utrecht gelyk
 „ bevel gaven aan de Waardgelders; alzo zy
 „ niet dagten, dat zyne Doorlugtigheid volk
 „ van buiten zou doen komen. Dat hy niet
 „ wist van eenig besluit, om der bezetting ee-
 „ nen nieuwen eed af te vergen. Dat de Ad-
 „ vokaat, laatstelyk, te Utrecht zynde, de
 „ Staaten, naar zyne gewoonte, vermand
 „ hadt, hunne vryheden en geregtigheden te
 „ handhaaven, hun vertoonende, dat hun het
 „ regt der Synode en der Waardgelders beide
 „ toekwam. Dat hy den Schryver der Weeg-
 „ schaale niet kende dan door het gemeen
 „ gerugt. Dat Taurinus, die 'er voor ging,
 „ veel ommegang plag te hebben, met de
 „ Groot, Uitenbogaard, Bor, Grevinkho-
 „ ven en anderen (p).” Doch men begeerde
 „ meer uit hem te weten, dan in deeze ant-
 „ woorden, vervat was. De Groot heeft aange-
 „ tekend, dat hem, toen hy eenige weeken ge-
 „ vangen gezeten hadt, door den luitenant Nyt-
 „ hof, verhaald was, dat Ledenberg, te Utrecht,
 „ met de palei, gedreigd, en zelfs, door den
 „ scherpreger, aangeraakt was (q). De Fiskaal

Men
 dreigt
 hem met
 de pyn-
 bank.

van

(o) Vercl. van Ledeubergh van 27 Aug. 1618. styl. vet. MS.
 (p) Interrogat. van Ledeub. van 31 Aug. 1618. ouden styl. MS.
 (q) H. DE GROOT Memor. in zyn Lev. door K. BRANDT bl. 149.

van Leeuwen, die, zig gemengd hebbende in de beweegingen van den jaare 1610, door beleid, zo hy dagt, van Ledenberg, van zyn ampt ontzet; doch nu, met de verandering, wederom hersteld was, gebruikte, meent men, te groote strengheid tegen den gevangen. Men wil, dat hy hem, ook in den Haage, op den zevenentwintigsten, nevens anderen, gekomen zynde, om hem te ondervraagen, tegen 's anderendaags, scherp gedreigd hadt met de pynbank, zo hy niet meer belyden wilde, dan hy, tot nog toe, gedaan hadt. En deeze bedreigingen houden sommigen voor de naaste oorzaak van zynen deerlyken dood, kort daarna, voorgevallen (r): hoewel anderen dien dood aan bewustheid van schuld en vrees voor openbaare straffe toeschryven (s). Ook hebben de Fiskaalen, van Leeuwen en Sylla, naderhand, verklaard, geene bedreigingen of hardigheid, tegen den gevangen, gebruikt te hebben. Wat 'er van zy; Ledenberg begaf zig, na dat de Fiskaalen vertrokken waren, eenigen tyd, in 't gebed. Daarna, gaf hy zynen Zoon, *Joost*, wien men vergund hadt, hem gezelschap te mogen houden, een open briefje, geschreeven in 't Fransch, welke taal de jonge Ledenberg niet verstondt, hem belastende, het zelve wel te bewaaren, en niet op te staan, als 'er 's nagts, eenig gerugt gemaakt werdt, alzo hy, veelligt, eens ter stoel zou moetengaan. Doch in dien nagt en den volgenden dag, gebeurde 'er niets. Maar in den nagt tusschen den agt-

1618.

Hy neemt
zig zelven het
leven.

(r) UYTENBOG. *bl.* 1005. GROTIUS *Veranw. Cap. XIV. bl.* 145.

(s) BAUDART. *Mémor. X. Book, bl.* 65. TRIGLAND. *bl.* 1092.

1618. en negenentwintigften, hoorde de Zoon zynen Vader zulk een ongewoon geluid maaken, dat hy oprees, en aan de wagt om licht riep. Men vondt toen den elendigen, die zig, met een broodmes, twee wonden in den buik gegeven, en den hals afgefteken hadt, wentelende in zyn bloed, en alreeds overleeden. Op het briefje, welk de Zoon, daarna, te voorfchyn bragt, las men deeze woorden: „ *Je ſçai que l'inclina-*
 „ *tion est de ſtatuer en ma perſonne l'exemple,*
 „ *me confronter avecq mes meilleurs amis, me*
 „ *torturer, apres me convaincre de contrarietez*
 „ *& de fauſſetez, comme on diët, & apres ſur des*
 „ *pointſ & pointilles fonder une ſentence igno-*
 „ *minieuſe, car ainſy fault il faire, pour juſtifier*
 „ *le faiſiſſement & empriſonnement. Pour echa-*
 „ *per tout cela, je me vay rendre a Dieu par*
 „ *plus court chemin. Contre l'homme mort ne*
 „ *tombe ſentence de confiscation des biens. Ac-*
 „ *tum XVII Septembris 1618 ſtil. vet.* Dat is:
 „ Ik weet, dat de meening is, in mynen perſoon,
 „ het voorbeeld te ſtellen, my te hooren tegen
 „ myne beſte vrienden, my te pynigen, my,
 „ daarna, te agterhaalen op tegenſtrydigheden
 „ en valscheden, gelyk men ſpreekt; en dan, op
 „ punten en puntjes, een ſchandelyk vonniſte
 „ bouwen: want zo moet men doen, om het
 „ vangen en opſluiten te regtvaardigen. Om
 „ dit alles te ontwyken, ga ik tot God, door
 „ korter' weg. Tegen eenen dooden, valt geen
 „ vonniſ van verbeurdverklaaring van goede-
 „ ren. Gedaan den zeventienden van Herſt-
 „ maand 1618, ouden ſtyl.” De vrienden van
 den dooden verzogten den algemeenen Staaten,
 dat hun het lyk gegund mogt worden ter be-
 graa-

graavinge. Doch alzo de Prins afwezig was, oordeelde men, dat hierin niet kon gedaan worden. Het Lyk werdt dan gekist en bewaard, tot dat 'er, in 't volgende jaar, over gevonnist werdt (*t*). 1618.

Op den derden en vierden van Wynmaand, werdt Hogerbeets, voor de tweede reize, gehoord, door de gemelde Gemagtigden, Koenders uitgenomen. 't Onderzoek betrof nu, voornaamlyk, 't gebeurde, te Utrecht. Men vraagde hem, of de Kolonel Ogle, des nagts voor de afdanking der Waardgelders, niet in de Herberge der Hollandfche Gemagtigden geweest was. Doch hy ontkende zulks. Meer vindt men niet aangetekend wegens dit onderzoek, in 't Gedenkschrift van Hogerbeets (*u*), dien men toen negen volle weeken wagten liet, eer men hem verder ondervraagde. Men vondt ook nog geraaden, hem toegang van Huisvrouw en vrienden te ontzeggen, hoe ernstig 'er om verzogt werdt.

XII.
Tweede
onder-
vraaging
van Ho-
gerbeets.

't Liep aan tot den derden van Slagtmaand, eerde Groot, voor 't eerst, ondervraagd werdt. Eenigen uit de algemeene Staaten, zonder dat 'er nog iemand uit Holland by was, benevens de Fiskaalen van Leeuwen en Sylla en den Griffier Pots, hoorden hem, over verscheiden punten. Hy beriep zig ook eerst op zyn inboorlingschap in Holland, waarom hy voor geene vreemden behoefde te regt te staan (*v*), en bekende toen „ op last der Vroedschap van Rot-
„ ter-

De Groot
wordt.
voor de
eerste
reize,
ver-
hoord.

(*t*) UYTENBOG. *bl.* 1005, 1006, 1007. TRILAND. *bl.* 1092.
BRANDT II. *Deel.* *bl.* 375.

(*u*) By BRANDT Rechtspl. *bl.* 6.

(*v*) GROTIUS Verzuw. *Cap.* XV. *bl.* 153.

1618.

„ terdam, die van Utrecht eenige redenen te
 „ hebben voorgehouden, die hen besluiten
 „ deeden, het openen van hunnen last uit te
 „ stellen: houdende Rotterdam voor dienstiger,
 „ met den Prins te handelen, voor Holland en Utrecht samen. Ook, dat hy, in
 „ gevolge van eenen algemeenen last, om goed
 „ verstand en eenigheid te onderhouden; algemeene beloften van vriendschap en bystand,
 „ in overeenkomst met de oude Unien en Traktaaten, aan die van Utrecht gedaan
 „ hadt. Dat men Waardgelders hadt aangenomen, om dat de gerugten liepen, dat sommigen de Remonstrantschgezinde Wethouders wilden doen afzetten. Dat, zelfs te
 „ Gouda, hooge woorden gevoerd waren, door de Contraremonstranten, voorgeevede, de bezetting op hunne zyde te hebben.
 „ Dat het zenden van volk uit Rotterdam naar Schoonhoven buiten zyn' raad en in zyn afzyn geschied was, en dat hy niet wist, of die van Rotterdam aan die van Schoonhoven geld gegeven hadden, tot onderhouding der Waardgeldereren. Dat de Afgevaardigden van Holland aan Ogle, slegts in 't algemeen, belast hadden, goede zorg te draagen. Dat hy niet wist, tegen Ogle gezeid te hebben, *wat zou men in Holland zeggen, zo de Prins de Waardgelders wilde afdaanken?* noch, of hy hem gevraagd hadt, *wat middel 'er zyn zou, om den Prins te beletten, dat hy geene bezetting in Utrecht bragt?* ook niet, of Hogerbeets, des nagts, een briefje aan Ogle gezonden hadt.” Dus liep deeze eerste ondervraagging af. Des anderendaags, kwam de Voogd, de

Heeft

eer-

eerste der ondervraagden, hem spreken. Deez' 1618.
 hieldt hem voor „ dat men blyken hadt van
 „ de punten, die den Advokaat, onlangs in een by-
 „ zekere gedrukte schriften, te last gelegd zonder
 „ waren, met naame, dat hy geld van de Spaan- gesprek
 „ sche zyde getrokken hadt, om 't Bestand te met de
 „ vorderen, en het opregten der Westindische Voogd,
 „ Maatschappye te beletten”, hem te gelyk
 vermaanende, te openbaaren, 't gene hy hier-
 van weeten mogt. De Groot, dit zeggen ge-
 loovende, begon zelf arg vermoeden te kry-
 gen van zekere handelingen des Advokaats,
 die tweezins uitgelegd, en ten kwaadste ge-
 duid konden worden, zo men, van elders, blyk
 zyner ontrouwe hadt. Het gantsche beleid der
 Kerkelyke zaaken kon men, dagt hy, hieron-
 der rekenen. Ook gaf hy van deeze twyfelag-
 tige handelingen, naderhand, schriftelyke o-
 pening. Doch daarna hieldt hy, 't gene hem,
 ten nadeele des Advokaats, gezeid was, voor
 een konststreek der onderzoekers (w), om
 hem moedeloos te maaken, of te doen klap-
 pen, zo hy eenige geheimen wist. Manmaaker, en met
 zyn oude vriend, kwam hem, den volgenden Manmaa-
 dag, bezoeken, tragtende iets uit hem te trek- ker.
 ken, dat Graave Fredrik Henrik betref, en
 de gesprekken, welken men, deezen aangaan-
 de, gehouden mogt hebben. Doch de Groot be-
 tuigde, ernstelyk, dat men deezen Prins en de
 Prinsesse Weduwe ten onregte verdagt hieldt.
 Manmaaker liet zig hierop ontvallen, *dat Prins
 Henrik zeer styfzinnig was; doch dat zyne moe-
 der leedwezen hadt van haar beleid.* De Groot
 her-

(w) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 236.

1618. hernam, toen „ dat hy Prins Henrik nooit hadt
 „ hooren spreekē, dan tot rust en vrede van
 „ 't Land. Doch dat 'er, in deszelfs afzyn, by
 „ de Prinfesse Weduwe, wel eenig gefprek
 „ gevallen was, waarvan hy, des belast, nade-
 „ re opening doen zou (x).” Dit zag, naar 't
 fchynt, op de voorgenomen' befchryving in 't
 Lid der Edelen, waarvan wy, te vooren (y),
 gewaagd hebben, en welke hy, wat laater,
 aan Manmaaker openbaarde (z).

XIII.
 De Staa-
 ten van
 Holland
 ftellen
 ook ee-
 nige Ge-
 magtig-
 den tot
 onder-
 zo k der
 gevange-
 nen.

't Liep aan tot den negenden van Slagt-
 maand, eer de Staaten van Holland beflooten,
 ook eenigen uit dit Gewest aan te ftellen, tot
 onderzoek der gevangenen. Zy verkooren hier-
 toe den Heer van Zwieten, uit de Edelen; Hugo
 Muis van Holy, wegens Dordrecht; Reinier
 Pauw, wegens Amftterdam, en den Sekretaris
Albrecht Bruinink, wegens Enkhuizen: welken
 de Griffier van den Hove van Holland, An-
 thonis Duik, als Fiskaal, toegevoegd werdt,
 alzo de Fiskaal Kinfchot, met den Advokaat,
 vermaagfchapt was. Duik gebruikte veele re-
 denen, om zig van deezen last te doen ontfiaan.
 Doch men begreep, dat hy dien, ten dienfte
 des Lands, behoorde op zig te neemen. De an-
 dere Gewesten voegden 'er verſcheiden' Per-
 ſoonen by, onder welken ik, behalve de ge-
 melde, ook Schotte, Salmius, Aitsma, Van
 den Sande, Sloot, Schaffer en anderen ge-
 meld vind. De Staaten van Holland ftonden,
 voor deeze reize, toe, dat de Laftbrief, door
 de

(x) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 151-155.

(y) Bl. 245.

(z) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 176.

de algemeene Staaten, gegeven werdt (a). Terstond hierna, begon men den Advokaat te ondervraagen, op den vyftienden van Slagtmaand, in de tegenwoordigheid van Zwieten, Muis, Pauw en Bruinink. Voor 't onderzoek, verklaarde de Advokaat „ dat het gene hy zou „ zeggen strekken zou tot voorstand der regten zyner meesteren, de Staaten van Holland „ en Westfriesland.” Voorts, beweerde hy, „ dat den algemeenen Staaten geen regt toe kwam, om zynen persoon vast te houden.” Het onderzoek duurde wel twintig dagen agtereen, dikwils voor- en nademiddag. Doch van 't gene hem, in dien tyd, over verscheiden' zaaken, lang en kort voorleeden, verrigt of gesproken, gevraagd werdt, en van 't gene hy 'er op antwoordde, vindt men, myns weetens, nergens, iet byzonders gemeld. Terwyl hy, de eerste reize, verhoord werdt, deedt men alle zyne papieren en aantekeningen, uit zyne kamer, haalen, waarvan hem, daarna, alleenlyk een gedeelte wedergegeven werdt (b). Hogerbeets onderging dit zelfde lot, na dat men ontdekt hadt, dat hy eenige berigten, van buiten, hadt weeten te bekomen. Zwieten, Manmaaker en Sylla, op den dertigsten van Slagtmaand, by hem gekomen zynde, vraagden hem, *wat brieven hy, in Bloemaand laastleeden, naar Antwerpen gezonden hadt, en aan wien?* Hy antwoordde, *dat hy nooit eenige brieven, aan iemand, in vyanden landen woonende, naar Antwerpen of naar elders, geschreeven of gezonden hadt.*

1618.

De Advokaat wordt onder-vraagd.

Men ontbloom hem en Hogerbeets van alle hunne aantekeningen en papieren. Gesprek tuschen eenige Gemagtigden en Hogerbeets.

(a) Refol. Holl. 9, 13, 14, 17 Nov. 1618. bl. 348, 356, 359. 374, 375. BRANDT Rechtspl. bl. 16.

(b) BRANDT Rechtspl. bl. 17 enz.

1618. *hadt.* Zwieten riedt hem, voor zig te zien, naardemaal de Heeren wel onderrigt waren van 't gene zy hem voorstelden. Doch hy bleef by zyn voorig antwoord. Sylla hervraagde, *wat kennis hy aan Pater Tempel hadt?* Hogerbeets antwoordde, *dat hy hem niet kende, noch ooit, zyns weetens, gezien hadt?* Waarop de Heeren vertrokken, zonder iet aan te tekenen (c).

XIV.
Derde
onder-
vraag-
ing
van Ho-
gerbeets.

Maar op den zesden en zevenden van Wintermaand, werdt Hogerbeets, voor de derde reize, gehoord; waarby nu Muis en Pauw, behalve de Heeren uit de andere Gewesten, en de drie Fiskaalen, van Leeuwen, Sylla en Duik, tegenwoordig waren. Duik ondervraagde hem, zeer scherp, op alles, waarover hy, reeds te vooren, gehoord was. Hy klaagde zeer, dat men hem dus lang hadt laten zitten, zig beroepende op een Privilegie, welk vorderde, „ dat men, iemant, van wege de Graaflykheid, „ willende beschuldigen van zynen lyve, zulks, „ binnen zes weeken, doen moest.” Duik antwoordde, dat dit Privilegie in geen gebruik was, voorts sterk dringende op verklaaring, wegens eenige byzondere meeningen, ter Vergaderinge van Holland, voorgesteld: en den gevangenen beschuldigende „ dat zy met de „ regeeringe gespeeld hadden, naar hun wel- „ gevallen, en nu beweerden, dat de algemeene „ Staaten, in de byzondere Gewesten, met „ naame in Holland, geen gezag hadden, daar „ men 't, voorheen, gantsch anders verstaan „ hadt, toen men te Groningen een Kasteel „ wilde bouwen.” Hogerbeets hernam, *dat 'er*
groot

(c) R. HOGEBE. Gedenkschr. by BRANDT Rechtspl. II, 22 2172.

groot onderscheid was, tuschen Holland en Groningen, en dat, in allen geval, verschillende gevoelens in 't stuk van Regeeringe geene halszaken waren: waarop geantwoord werdt, dat het by geene gevoelens gebleeven was (d).

1618.

Midlerwyl, werdt de Groot ook verscheiden' reizen gehoord, waarvan men den juisten tyd niet aangetekend vindt. De ondervraagders scheenen 't nu meest te hebben toegelegd, op het ontdekken van eenig zonderling voorneemen, door den Advokaat en door de agt Steden, gesmeed, tegen den Prinse. De Groot betuigde „ dat de Advokaat hem, altoos, met „ agtinge gesproken hadt van zyne Doorlugtigheid: en, meenende, dat 'er, onder de „ opschuddingen, onlangs te Utrecht en elders voorgevallen, eenig voorneemen „ school, om den Prinse meerder gezag op te draagen; hadt hy genegenheid getoond, „ om, daarover, staatswyze, te handelen, houdende zulks beter, dan verandering, uit verwarring en oproer, te wagten. De agt Steden hadden, zeide hy, geen ander oogmerk gehad, dan tot eenig redelyk verdrag te komen, met den Prinse. Doch na 't opregten der Kloosterkerke, hadden zy gevreesd, dat zyne Doorlugtigheid eenig voorneemen ten haaren nadeele hadt; waarom zy een Vertoog hadden ingesteld, strekkende om den Prins te beweegen, tot bescherminge der Wethouderen; doch 't was niet overgeleverd, om dat de Gemagtigden der Vergaderinge, sedert, met den Prinse, over dezelf-

De Groot
wordt
verder
onder-
zocht.

„ de

(d) R. HOGERE. Gedenkfehr. v. BRANDT Rechtspl. II, 2, enz.

1618. „de stoffe, mondeling, gehandeld hadden.” Sylla vraagde, *wat men voorhadt, als de Prins dit verzoek zou hebben geweigerd?* De Groot antwoordde, *dat hierop niets beslooten was.* Muis en Pauw zогten hem, toen, tot bekentenis te brengen „van zekeren aanslag op den „Briele, door die van Rotterdam, onder sichyn „van den Stapel, gesmeed; van een voorneemen, om alle de Waardgelders in Utrecht te „brengen, en om, in geval van belegering, „met hulp van den vyand, te dreigen.” Van dit laatste hadt men, naar 't schynt, vermoeden geschept, uit de Verklaaring van Harteveld (e). Doch de Groot verwierp deeze vermoedens, als geheel ongegrond. Toen sprak men, wederom, van 't aanneemen der Waardgelders, 't welk de Groot beweerde, alleen of voornaamlyk, geschied te zyn, tot bescherming der Wethouderen. Eindelyk, viel 't gesprek, op nieuws, op Oldenbarneveld, dien men hielt het oog naar Spanje gehad te hebben. Doch de Groot verklaarde hiervan nimmer iet te hebben gemerkt. Men drong hem sterk, en herhaalde zulks, naderhand, in verscheiden' byzondere gesprekken, die de Voogd, Gokkinga en Duik met hem hielden. Maar de Groot verklaarde bestendiglyk, geene kennis te hebben van eenigen heimelyken handel met den vyand. Voorts, werdt hy naauw ondertast, over 't gehandelde in de byeenkomst by Trefel, waarvan men 't Verbaal, door Ledenberg opgesteld, bekomen hadt. Hy beleedt „dat verscheiden' redenen, „die den Hollandischen Gemagtigden en hem

„ in

(e) Zie hier voor, bl. 261.

„ in 't byzonder, by het zelve, werden toege- 1618.
 „ schreeven, door Ledenberg, eerst, waren
 „ aangeroerd; als, dat de last der Utrechtschen
 „ gevaarlyk was; dat 'er zwaarigheid was in
 „ dien den Prinse te openen, om dat de oude
 „ vendels dan zien zouden, dat zy mistrouwd
 „ werden; dat men aan de trouwe van eenige
 „ vendels twyfelde, en dat de onderhandeling
 „ met den Prinse niet geheim blyven zou.”
 Voorts, verklaarde hy „ dat zy, in de vermaa-
 „ ning aan de Utrechtschen, tot voorstand van
 „ hun regt tegen elk, den naam zyner Door-
 „ lugtigheid niet hadden gebruikt: gelyk men
 „ meende.” Op de vraage, hoe veele Waard-
 „ gelders men gedagt hadt aan te neemen; ant-
 „ woordde hy „ dat, hierop, naar de gelegen-
 „ heid en nood der Steden, by de Vroedschap-
 „ pen, zou beslooten geworden zyn.” Het on-
 „ derzoek betrof nog eenige andere punten van
 „ minder belang, en eindigde, met den eenen-
 „ twintigsten van Wintermaand (f).

Eenige dagen te vooren (4), hadden de Fran-
 sche gezanten, Boifise en Maurier, op welker
 voorspraak, de gevangens, thans, nog groote
 hoop vestigden; vernomen hebbende, dat de Na-
 tionale Sinode, te Dordrecht, reeds aangevan-
 gen was, wederom een Vertoog gedaan aan de
 algemeene Staaten, strekkende „ om hen, van
 „ 's Konings wege, te vermaanen tot eendragt,
 „ tot maatigheid in 't behandelen der Kerke-
 „ lyke geschillen op de Sinode, en tot het doen
 „ van goed en kort regt aan de gevangenen,
 „ om-

XV.
 Voorstel
 der Fran-
 sche ge-
 zanten
 aan de al-
 gemeene
 Staaten.

(f) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 161-165.

(4) Den twaalfden van Wintermaand.

1618.

„ omtrent welken, zy begreepen, dat men, met
 „ veele zagtmocdigheid, te werk gaan moest.
 „ Oldenbarneveld in 't byzonder was, huns
 „ oordeels, om zyne langduurige dienften,
 „ eene gunstige bejegening waardig, en kon
 „ bezwaarlyk verdagt gehouden worden van
 „ verraaderye, zo men dit woord verftondt, in
 „ zyne eigenlyke betekenis, en 'er geene on-
 „ eenigheid over 't behandelen van Staatszaa-
 „ ken, geen argwaan over iemants groot ge-
 „ zag, noch ftaatzugt, die de menfchen dik-
 „ wils meer doet onderneemen dan hun be-
 „ taamt, toe betrokke.” Voorts, drongen zy
 „ ook „ op het ftellen van onpartydige Regters
 „ over de gevangenen, en vermaanden de
 „ nieuwe Wethouders tot regtvaardigheid
 „ en goedertierenheid, omtrent het volk in 't
 „ gemeen, en tot gemaatigdheid jegens hen,
 „ die afgezet waren; op dat, zeiden ze, de on-
 „ gefladige Gemeente geene reden hebben
 „ mogt, om over 't wegneemen der oude or-
 „ de te klaagen, en opdat zy, die van hunne
 „ bedieningen ontzet waren, de verandering,
 „ geduldiglyk, draagen mogten (g).”

Ant-
 woord
 der Staa-
 ten op
 het zel-
 ve.

Op dit voorftel, antwoordden de algemeene
 Staaten, den negentienden van Winter-
 maand „ dat hun toeleg altoos geweest was,
 „ en nog bleef, de onderlinge eendragt te hand-
 „ haaven; dat de verandering der Wethoude-
 „ ren, waarvan, misfchien, buitens Lands
 „ meer gerugt gemaakt was, dan de zaak ver-
 „ diende, met voorzigtigheid, gemaatigdheid,
 „ en zonder eenig geweld of gevaar van bloed-
 „ „ ftor-

(g) Zie de Propofitie by BRANDT II. Deel, bl. 962.

„ storting was verrigt: dat 's Lands gezag, de
 „ onderlinge eendragt en de verzekerdheid
 „ tegen die van buiten, welken eenige staat-
 „ zugtige en twistgierige geesten hadden zoe-
 „ ken te flooren, niet zonder groot gevaar
 „ voor den geheelen Staat, daardoor, hersteld
 „ geworden was. Dat men, in het kiezen van
 „ nieuwe Wethouderen, gezien hadt, op be-
 „ voegde en vertrouwde luiden, die den wel-
 „ stand des Vaderlands beminden, en, zonder
 „ twyfel, 's volks genegenheid zouden zoeken
 „ te winnen. Dat men, hiervan, reeds, in
 „ veele Steden, blyken zag. Dat de Staaten
 „ altoos gehoopt hadden, dat, in de Sinode,
 „ een middel tot vrede en eendragt zou ge-
 „ vonden worden, en dat zy 'er zig nog eenen
 „ goeden uitflag van beloofden, ter oorzaake
 „ van het groot getal van geleerde en godza-
 „ lige mannen, in dezelve vergaderd. Dat de
 „ Staaten, onledig met het vaststellen der Re-
 „ geeringe, en, bevindende * samenpanning
 „ zo groot, dat zy byna alles besmet hadt; den
 „ gevangenen niet wel zulk kort regt hadden
 „ konnen bezorgen, als zy anders zouden ge-
 „ daan hebben. Dat zy, nogtans, geen' tyd
 „ hadden verzuimd, en nu haast in staat zou-
 „ den zyn, om een vonnis te vellen, over welks
 „ regtmatigheid, elk, die den Staat lief hadt,
 „ met naame zyne Majesteit van Frankryk,
 „ voldaan zou zyn: als waarin zy ook plaats
 „ zouden geeven aan behoorlyke zagtheid en
 „ genade, waartoe zy, van natuure, geneigd
 „ waren." Zy beslooten, met een verzoek,
 „ dat zyne Majesteit hun liever dan anderen,
 „ in zaaken hunne Regeeringe aangaande, ge-
 „ loof

1618.

* Consti-
ratic.

1617. „ loof wilde geeven (h).” Op gelyken zin, schreeven ze eenen Brief aan den Koning van Frankryk, hem, met algemeene betuigingen, verzekerende, dat hy, de uitkomst ziende, genoeg zou hebben aan hunne handelingen (i).

Schrandere vond van Scriverius om den gevangenen, bedektelyk, eenige dingen te berigten.

Het antwoord der algemeene Staaten op den voorflag der Fransche gezanten voorfpede den gevangenen niet goeds. Zy kreegen van deszelfs inhoud eenige kennis, door middel van eenen geestigen vond van den vermaarden *Petrus Scriverius*, die toen, te Leiden, woonde. Hy hielt zig, hier, ten deezen tyde, bezig, met het vervaardigen eener uitgaave der Latynsche Digtwerken van den Haagfchen Dichter, *Joannes Secundus*, en bestondt, onder 't drukken, in eenige proefbladen, sommige regels uit te werpen, en de plaats te vullen met anderen, vervattende, 't gene hy den gevangenen wilde bekend maaken. De bladen, die 't geheim inhielden, met voordagt, derwyze, zynde ingenaaid, dat ze, in 't aflnyden, niet geraakt werden, maar geslooten bleeven; zondt men het werk aan Hogerbeets en de Groot. De ingevoegde regels gaven den gevangenen middel aan de hand, om heimelyke berigten te bekomen, meldende hun voorts „ dat het on-
 „ dervraagen des Advokaats langzaam voort-
 „ ging; dat men nog iet goeds hoopte van het
 „ misnoegen des Franschen Konings, wiens
 „ gezanten de zaak der gevangenen zeer toe-
 „ gedaan waren, en tot bescheid gekreegen
 „ hadden, dat men hun, in 't kort, regt doen

„ ZOU.

(h) Zie dit Antw. by BRANDT II. Deel, bl. 965.

(i) Zie BRANDT II. Deel, bl. 970.

„ zou. Dat de Staaten van Holland, tegen den 1618.
 „ vyftienden van Louwmaand, vergaderen
 „ zouden, wanneer men, gewisfelyk, beslui-
 „ ten zou, tot het aanstellen van Regters. Dat
 „ de Predikanten, hier, [te Leiden,] veragt
 „ werden, en dat men fterk van oorlog fprak.
 „ Dat de beroerte, te Rotterdam voorgeval-
 „ len, mogelyk, eenig nut voortbrengen zou.”
 Dit laafte zag op zekere opfchudding onder
 de Remonfrantschgezinde burgery deezer Stad,
 ter gelegenheid, dat de Predikant Grevinkho-
 ven, afgezet zynde van zynen dienst, naar den
 Haage ontbooden was; waar over veel te doen
 viel, ter Staatsvergaderinge (k). Voorts waren
 de gemelde berigten, in deeze Latynfche ver-
 zen, begreepen;

Nestoris examen tardum est, longumque gubernal;
Limen ad offensum substitit icta nape.
Seria Liligeri juvat indignatio Regis,
Et facit huc aliquid motus in urbe tua.
Spernitur interpres sacer hic, Gradivus amatur;
Et terquinque duces, si numerentur, erunt.
Hec retro quosdam sua vertere lumina cogunt.
Siqua fides dictis, jam citò finis erit.
Talia legati Hectoridùm responsa tulere.
Quos pronos cause scito favere tue.
Conventum patriæ mox nostra Batavia cernet,
Quindecimum dederis tu modo sane diem.
Tunc de Judicibus certum est disponere vestris.

De

(k) Resol. Holl. 14 Nov. 1618. bl. 359. BRANDI II. *Dell.* bl. 944

X. DEEL.

V

1618. De Groot, jonger en lugtiger van geest dan Hogerbeets, merkte 't geheim haast, en bediende zig van de middelen, hem aangewezen, om nieuwe berigten te bekomen. Doch Hogerbeets leide het boek aan een' kant. Men liet hem, een en andermaal, vraagen, of hy 't al eens gelezen hadt, en deedt 'er hem sterk toe aanspooren. Doch dit gaf agterdogt. 't Boek werdt hem afgevorderd, en met naauwkeurigheid nagelezen, wanneer deeze welbelegde list ontdekt werdt, eer zy, by Hogerbeets, eenige uitwerking gedaan hadt (1).

Zyn Lof
digt op
Hoger-
beets.

• Executie.

XVI.
Verlof
tot de
opreg-
ting een-
er West-
indische
Maat-
schap-
pye.

Scriverius stelde, wat laater, een Latynsch Lofvers, onder een afbeeldsel van Hogerbeets, welk, ten deezen tyde, in plaat gebragt was: waarin hy, 's mans bedryven, kortelyk, hebbende opgeteld, ten besluite, vraagde, *waar nu 't loon bleef van zo veele verdiensten?* Hierover, werdt hy, geregtelyk, aangesproken, en in eene boete van tweehonderd guldens verweezen, die hy zig, by *panding, afhaalen liet. De drukker, *Goververt Basfon*, moest gelyke boete opbrengen (m).

De gevangenis des Advokaats hadt ook invloed op den Westindischen handel. Hy hadt de opregting eener Westindische Maatschappye, waarop sommige Koopluiden, onlangs, wederom gedrongen hadden, tot hiertoe, weeten te stremmen, oordeelende, dat zy onbestaanbaar was met het Bestand. Doch, in Slagtmaand deezes jaars, gaven 'er de algemeene Staaten verlof toe. 't Verlof werdt egter eerst aan de byzondere Gewesten gezonden (n),

waar-

(1) BRANDT Rechtspl. bl. 26 enz. K. BRANDT Leven van H. de Groot bl. 164.

(m) Resol. Holl. 8 Maart 1619. bl. 53. BRANDT Rechtspl. bl. 58 enz.

(n) BAUDART. MEMOIR. XIII. Boek, bl. 74.

waardoor 'er nog eenige jaaren verlieden, eer de Maatschappy in stand kwam. 1618.

Men hadt, in dit jaar, twee Gezantschappen afgezonden, een naar Deenemarke, om de geschillen over den Zondschen tol te regelen, en een naar Engeland, tot vereffening, onder anderen, van eenige geschillen, van nieuws ontstaan, over den handel in Oostindie, over de vaart op Groenland en Spitsbergen, over den Lakenhandel, en over de Haringvischerye (o). De onzen voeren ten Haring op de Engelsche kusten, zonder, na dat Koning Jakob de Steden van verzekering te rug gegeven hadt, verlof daartoe te verzoeken van den Bevelhebber van Scarborough; gelyk zy te vooren plagten. Zy dekten zelfs hunne buizen, door eenige Oorlogschepen, die niet schroomden, zig, onder Engeland, te vertoonen. 't Gemeen vondt dit vreemd in Engeland. Doch de Koning trok het zig niet aan (p). Ten deezen tyde, werdt ook gehandeld, om de Nederlandische Oostindische Maatschappy, met de Engelsche, te vereenigen (q): hoewel dit werk, nimmer, tot stand kwam.

Gezantschappen naar Deenemarke en naar Engeland.

Tegen de zeeschuimeryen in de Middelandische zee, die niet nalieten, wederom, sterk in zwang te gaan, hadden de Vereenigde Staaten eenige schepen uitgerust, onder den Admiraal *Hillebrand Gerritszoon Quast*, die, in 't voorjaar, eenen Turkschen Roover bemagtigde, ontrent Algiers. Eenentagtig Turken en Mooren

Toerusting tegen de zeeschuimeryen.

(o) VAN DEN SANDE VI. *Boek*, bl. 81. BAUDART. *Memor.* X. *Boek*, bl. 122, 136.

(p) RAPIN *Tom.* VII. p. 122.

(q) *Resol.* Holl. 23 *May* 18 *Sept.* 1618. bl. 127, 282, H. DE GROOT *Brief* aan zyne Exc. in zyn *Leven*, bl. 149.

1618. werden in zee geworpen, en zeventien Christen Slaaven, te Alikante, aan land gezet (r).
 Onderstand aan Venetie gedaan.

Den kryg, tusfchen den Aartshertoge Ferdinand en den Staat van Venetie, wederom ontsteken zynde, gaven de Vereenigde Gewesten deezen Staat vryheid, tot het koopen en uitrusten van eenige Oorlogfchepen, en tot het werven van tweeduizend man hier te Lande. De Nederlandsche fchepen, die dit volk naar Italic hadden overgevoerd, geraakten, in 't wederkomen, op den vierentwintigften van Zomermaand, in een gevegt met agt Spaanfche Oorlogfchepen, met wederzydsche fchade. De onzen, over welken *Melchior van den Kerkhove*, als Admiraal, geboodt, zeilden toen naar Korfu, om zig te herstellen. Wat laater, deedt de Nederlandsche Admiraal, Mooi Lambert, den Turkfchen zeefchuimeren, wederom, merkelyke afbreuk. Hy hieldt zig, den meesten Zomer, op, in de Middellandfche zee, die hy, eerlang, wederom, voor eenen tyd, veilig maakte voor de Koopvaarders (s).

Ontdekking der grondflagen eener overoude Stad, by Goereede.
 Omtrent Goereede, werden, deezen Zomer, by zeer laag water, ontdekt de grondflagen van eene overoude Stad, van welker gelegenheid en ondergang men geen befcheid vindt in oude fchriften, ten ware men, hier, zoeken moest de vermaarde Koopftad Witlam aan de Maaze, waarvan, in fchriften der negende eeuw, gewaagd wordt (t). Men vindt, in deeze blootgeraakte grondflagen, eenige Romeinfche munten en andere oudheden, waaruit afgenomen werdt, dat de Plaats, ten tyde der

(r) BAUDART. MEMOR. X. Boek, bl. 98.

(s) BAUDART. MEMOR. X. Boek, bl. 106.

(t) Zie I. Deel, bl. 274. II. Deel, bl. 54.

der Romeinsche Regeeringe hier te Lande, 1618.
gebloeid hadt (u).

Dit jaar, vertoonden zig, hier te Lande, twee Komeeten, een, in den Zomer, die maar agt dagen schein, en een op het einde van Slagtmaand, die grooter was, en langer gezien werdt. Wyzen en onwyzen maakten 'er uitleggingen over, en scheenen ze voor verboden te houden van 's Lands ongevalen: hoewel eenigen toen reeds zagen, dat 'er, uit zulke verschynselen der natuure, niets, met grond, te voorspellen ware (v).

Op den twintigsten van Sprokkelmaand deezes jaars, was, binnen Brusfel, overleeden Filips Willem, Prins van Oranje, zonder kinderen (w). Hy hadt, by uitersten wil, tot zynen algemeenen Erfgenaam, verklaard zynen Broeder, Prins Maurits (x), die, terstond, de titels zyns overleeden' broeders, aannam, en zig in 't bezit stelde van Breda, Buuren, Ysfelstein, Leerdam en andere Heerlykheden, hier te Lande.

Dood van Filips Willem, Prinse van Oranje.

De Kerkelyke zaaken, in de Vereenigde Gewesten, begonden, na 't uitschryven der Nationaale Sinode, en vooral na 't veranderen der Wethouderen in de Steden, eenen eenpaariger gang te gaan. De nieuwe Staaten van Holland bewilligden, terstond, in de Sinode, zonder eenige voorwaarden. Alleenlyk hielt Gouda zig aan zyne voorige verklaring (y).

XVII. Staat der Kerkelyke zaaken.

Al-

(u) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 101.

(v) BRANDT II. Deel, bl. 971. BAUD. Memor. X. Boek, bl. 102.

(w) BAUDART. Memor. X. Boek, bl. 99. AUBERY Memor. p. 236.

(x) VOIEZ DU MONT Corps Diplomi. Tom. V. P. II. p. 305.

en AITZEMA I. Deel, bl. 444.

(y) Resol. Holl. 3, 27 Octob. 1618. bl. 291, 325. en hier voor, bl. 239.

1618.

Alles schikte zig ten nadeele der Remonstranten. In de Plaatsen, daar zy de meeste Predikanten hadden, liet men den Contraremonstranten, terstond, toe, beurtswyze, met de Remonstranten, te prediken (z). Op andere Plaatsen, werden eenige Remonstrantsche Predikanten geschorst in, of afgezet van hunnen dienst: dat, in de Provinciaale Sinoden, die, reeds in Zomermaand, in Gelderland, begonnen waren (a), nog sterker aanging: also men, vaststellende, dat de Contraremonstranten de oudste brieven hadden (b), zorg gedraagen hadt, dat zy, in de Zuidhollandsche Sinode, die te Delft gehouden werd, verre het grootste getal uitmaakten. Uitenbogaard, Grevinkhoven en verscheiden' andere Remonstrantsche Predikanten werden, in deeze Sinode, afgezet of geschorst (c). In de Noordhollandsche Sinode, werden verscheiden' Predikanten bestraft, om dat zy zig gehouden hadden, aan de Resolutien der voorige Regeeringe, in Kerkelyke zaaken. Anderen werden afgezet (d). Doch in 't Stigt en in Overysfel, daar de Remonstranten de meesten waren, weigerden de Contraremonstranten Sinode met hen te houden (e). In 't afzenden naar de Nationaale Sinode, 't welk het voornaamste was, dat, in de Provinciaale Sinoden, geschieden moest, ging men, overal, de Remonstrantsche Predikanten voorby. Alleenlyk, werden, in 't

Stigt,

- (z) BAUDART. X. Boek, bl. 67. BRANDT II. Deel, bl. 334.
 (a) BAUDART. MEMOR. X. Boek, bl. 38.
 (b) Zie TRIGLAND. bl. 1100, 1101.
 (c) TRIGLAND. bl. 1101. BRANDT II. Deel, bl. 907 enz. 937. 939.
 (d) BRANDT II. Deel, bl. 920 enz. 948.
 (e) UYTENBOG. bl. 1044 enz. BRANDT II. Deel, bl. 929.

Stigt, de Predikanten verdeeld in drie soorten, Remonstranten, Contraremonstranten en *Neutralisten*, of Stilzitters. De twee eerste soorten zonden elk haare afgevaardigden naar de Nationale Sinode. De laatste hielden zig stil (f). De Remonstrantsche afgezondenen van 't Stigt waren dus de eenigsten van dit gevoelen, die op de Nationale Sinode, als afgezonden' Leden, verscheenen. Wy kunnen niet voorby, van de voornaamste handelingen deezzer vermaarde Sinode, hier, een kort verhaal in te voegen.

1618.

Tegen 't begin van Slagtmaand, zag men de afgevaardigden tot de Sinode, na elkanderen, te Dordrecht, aankomen. Van de uitheemschen kwamen de Engelschen eerst: daarna, ook die van de Palts, Hesen, Zwitserland, Geneve, Brandenburg, Nasfau, Oostfriesland en Breemen. Van Frankryk, kwam niemant, en die van Anhalt waren niet genodigd (g). Ook hadt men veel werks moeten doen, om de Zwitsersche Kerken, tot de afvaardiging herwaards, over te haalen. Die van Zurich, Bern, Bazelen Schafhuizen hadden, eenpaariglyk, zig hiertegen verklaard. „ De geschillen, die de Nederlandsche Kerken verdeelden, betroffen, zeiden ze, Zwitserland niet. „ Ook plag men, van ouds, weinig nut te trekken van Kerkelyke Vergaderingen en Sinden. En was de raad, door den Koning van Groot Britanje, voor eenige jaaren, gegeven, om de geschillen te houden van den Predik- „ stoel

XVIII.
Aanvang
der Na-
tionale
Sinode,
te Dor-
drecht.

(f) BRANDT II. Deel, bl. 927.

(g) BRANDT III. Deel, bl. 4, 10, 12.

1618. „stoel, hoog te agten.” Zy gebruikten nog andere redenen, tegen de afvaardiging naar Holland. Doch de Heer *Pieter van Brederode*, wat laater, uit den naam der algemeene Staaten, in Zwitserland gekomen, hadt de Regeering bewoogen, zonder dat men wist door welke redenen, om in het afzenden van eenige Godgeleerden te bewilligen (*h*). Op den dertienden van Slagtmaand, werdt de Synode aangevangen, met twee Predikaatien, eene in de Nederduitfche, en eene in de Walfche fpraak. De eerfte gefchiedde, door *Balthazar Lydius*, Predikant te Dordrecht. Daarna, begaven zig de Gemagtigden der algemeene Staaten, de Profesforen, Predikanten en Ouderlingen, die tot de Synode gezonden waren, naar de Stads Doele, daar men vergaderen zou. Van hier, werden eenigen gezonden, om de uitheemsche Godgeleerden af te haalen. Zy werden, in de Doele, verwelkomd, door de Heeren *Politiken* of Gemagtigden der algemeene Staaten. Deezen waren, in 't geheel, agtien in getal: doch sommigen woonden de Synode niet by. De inlandfche Kerkelyken waren vyf Profesforen, zesendertig Predikanten en twintig Ouderlingen, boven de twee Remonstrantfche Predikanten en een' Ouderling, uit het Stigt. 't Getal der uitheemschen beliep agtentwintig (*i*). De Leden gezeten zynde, deedt *Balthazar Lydius*, Predikant te Dordrecht, een gebed (*k*), en *Martinus Gregorius*, die thans onder de *Politiken* voorzat, eene aanspraak

Getal der Leden.

(*h*) Acta Synodal. Deput. Helvet. MSS.

(*i*) BRANDT III. *Deel*, bl. 15.

(*k*) Handel. der Nation. Synode. *Seff.* I. II. 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8.

spraak, tot opening van de Synode: waarna hy den last, hun door de algemeene Staaten gegeven, deedt voorlezen (l). Alles geschiedde, in de Latynsche taale, ten dienste der uitheemschen. In de tweede zitting, die, 's anderendaags, gehouden werdt, verkoos men *Joannes Bogerman*, Predikant te Leeuwaarden, tot *Præses*, of Voorzitter; *Jakobus Rolandus* en *Hermannus Faukelius*, Predikanten te Amsterdam en te Middelburg, tot *Asfesorren*, of Byzitters; en *Sebastiaan Damman* en *Festus Hommius*, Predikanten te Zutphen en te Leiden, tot *Scriben* of Schryvers (m). Alle deezen waren voor yverige Contraremonstranten bekend; hoewel Damman, voor deezen, Arminius hadt aangehangen (n). Voorts, tradt men, in de derde zitting, des nademiddags, tot het onderzoek der Geloofsbriefen van de Sinodale Leden (o). En alzo men, reeds te vooren, vastgesteld hadt, voornaamlyk van de vyf punten te handelen, werdt, terstond hierna, beraadslaagd, om eenige Remonstranten te daagen voor de Synode (p). Deezen, midlerwyl, te Leiden vergaderd, ontwierpen een Vertoog aan de Synode, waarby zy verzogten, als Leden, in dezelve, te mogen verschynen; niet als gedaagden. Doch dit Vertoog vondt geen' ingang (q). De brieven, waarmede dertien Remonstranten werden gedaagd, werden, terstond hierna, afgezonden. Terwyl men naar de gedaagden toefde, han-

1618.

Verkiezing van een' Præses, twee Asfesorren en twee Scriben.

Afhandeling

(l) Zie *Wanne* geheime Instr. by BRANDT III. Deel, bl. 18.

(m) Sinod. Handel. Sess. II. bl. 12.

(n) BRANDT III. Deel, bl. 27, 28.

(o) Sinod. Handel. Sess. III. bl. 13. Sess. IV. bl. 13.

(p) Sinod. Handel. Sess. IV. bl. 20, 21. Sess. V. bl. 24.

(q) BRANDT III. Deel, bl. 37-40.

1618. delde men, in verscheiden' zittingen, over eenen nieuwe Nederduitsche overzetting der H. Schriften, die, sedert, by de hand genomen, en uitgevoerd werdt; over 't prediken van den Catechismus; over de Catechisatiën; over 't doopen der Kinderen van Heidentche ouders; over 't voorbereiden der Studenten in de Godgeleerdheid, en over 't drukken van ergerlyke boeken (r).

De gedaagde Remonstranten komen te Dordrecht.

De gedaagde Remonstranten en eenige anderen, midlerwyl, binnen Rotterdam, geraadpleegd hebbende, op 't gene hun, in de Synode, te doen stondt (s), begaven de eersten zig naar Dordrecht, daar zy, den vyfden van Wintermaand, aankwamen. De Profesfor Simon Episkopius was één dezer gedaagden; schoon hy, te vooren, nevens Polyander, als een medelid der Synode, tot dezelve, genodigd geweest was (t), in welke hoedaanigheid, hy nu, te vergeefs, zegt erkend te worden. Hy en de anderen gingen, terstond, de uitheemschen begroeten, hun, te gelyk, een schriftelyk Berigt overleverende van den staat der geschillen (u). De Utrechtsche afgezondenen uit de Remonstranten, die, tot hiertoe, als Leden der Synode, waren aangemerkt, werden, in de drieëntwintigste zitting, door den Voorzitter Bogerman, vermaand, om zig by de gedaagden te voegen, waartoe de twee Predikanten, des anderendaags, beslooten (v).

Rede-

Doch, in deeze zelfde zitting, op den zeven-

(r) Sinod. Handel. *Seff.* VI. — XXII. bl. 24-72.

(s) Historisch Verhaal, f. 10.

(t) P. A. LIMBORCH *Vit. Episcopii* p. 118.

(u) Historisch Verhaal, f. 14.

(v) Sinod. Handel. *Seff.* XXIII. bl. 73. HALE'S *Briefv.* bl. 71, 80.

venden van Wintermaand, verscheenen de ge-
 daagde Remonstranten voor de Sinode. Epis-
 kopius deed toen eene sierlyke en wydluflige
 Redevoering, strekkende, om de inzigten der
 Remonstranten, tot voortplanting der waar-
 heid, en tot verhoeding van scheuring, te ver-
 dedigen, en de Contraremonstranten in 't on-
 gelyk te stellen. 't Kort begrip kwam uit, op
 deeze drie punten. „ 1. Dat de Remonstranten
 „ de raauwe of harde gevoelens van sommi-
 „ gen, over 't stuk der Goddelyke Voorfchik-
 „ king, altoos hadden tegengesproken. 2. Dat
 „ zy de scheuring, hierom, voor eenig Sino-
 „ daal oordeel, gemaakt, mispreezen hadden.
 „ 3. Dat zy de onderlinge verdraagzaamheid
 „ over de verschillende punten hadden voor-
 „ gestaan: waarby nog gekomen was het toe-
 „ schryven van de hoogste magt aan de Over-
 „ heid, in Kerkelyke zaaken.” Hy sloot, met
 een verzoek „ dat men zig aan hun kleen ge-
 „ tal niet stooten wilde, en zig alleen met de
 „ H. Schrift en gezonde reden tegen hen be-
 „ helpen (w).” Toen Episkopius uit hadt, be-
 geerde Bogerman, dat hy een afschrift der Re-
 de overleveren zou. Hy antwoordde, *dat hy*
'er geen hadt, welk net genoeg gesteld was,
 of, gelyk elders (x) gemeld wordt, *dat hy 't*
netter zou uitschryven. Men verstondt hem zo,
 dat hy ontkende, eenig ander afschrift in 't ge-
 heel te hebben: 't welk, toen men 't naderhand
 gewaar werdt, gelegenheid gaf, dat hy, voor
 de Sinode, wegens onopregtheid en kwaade
 trou-

1618.

voering
van E-
pisko-
pius, in
de Sino-
de.Waar-
over hy
beltraft
wordt.

(w) Sinod. Handel. Seff. XXIII. bl. 75 enz. Acta Synod. Re-
 monstr. p. 24 & seqq.

(x) Acta Synodal. Deput. Helvet. MSS.

1618. trouwe, bestraft werdt (y). Maar nu vorderde
 — Daniel Heinsius, Sekretaris der Politiken, dat hy
 't affchrift, welk hy voor zig hadt, overgaf,
 nadat het eerst, door alle de gedaagden, gete-
 kend was. Dit geschiedde, terstond. Bogerman
 bestrafte hem ook „ dat hy anderhalf uur ge-
 „ sproken hadt, zonder, op zyn verzoek om
 „ verlos tot spreken, behoorlyk antwoord af-
 „ te wagten; daarby voegende, dat het gedaag-
 „ den niet paste eerst te spreken; maar te hoo-
 „ ren, wat men hun hadt voor te houden (z).”
 Sinodaale eed of belofte. Hierna, werdt de Sinodaale eed gedaan, waar-
 by beloofd werdt „ in het oordeel over de ge-
 „ loofs geschillen, geenerlei menschelyke
 „ schriften, maar Gods woord alleen, voor
 „ eenen zekeren en onfeilbaaren regel des ge-
 „ loofs, te zullen gebruiken, en, in deeze gant-
 „ sche handeling, niet dan Gods eer, de rust
 „ der Kerke, en, bovenal, de behoudenis van
 „ de zuiverheid der Leere te zullen voor oo-
 „ gen hebben.” Doch in 't vorderen van dee-
 zen eed, werden de Utrechtsche Remonstran-
 ten voorbygegaan (a). In de volgende zitting,
 deden de Remonstranten een tweede Ver-
 toog, waarin zy beweerden, dat de Synode hun
 wettige Regter niet zyn kon, te gelyk, eenige
 voorwaarden opgeevende, welken zy, in eene
 wettige Synode, vorderden (b). Doch over dit
 Vertoog werden zy scherp bestraft, door den
 President, dien zy, op hunne beurt, onbe-
 schroomd, te keer gingen. Ook verwierpen de
 Po-

De Re-
mon-
stranten
welgeren
de Synode
voor
Regter te
erken-
nen.

(y) Sinod. Hand. *Seff.* XXX. *ll.* 154. Acta Synod. Rem. p. 65.

(z) HALKS Brieven, *bl.* 81.

(a) Sinod. Handl. *Seff.* XXXIII. *bl.* 91.

(b) Acta Synod. Remonstr. p. 38 & seq.

Politiken de voorwaarden, door hen gevorderd. De Remonstranten verdedigden zig, daarna, schriftelyk, tegen de bestraffing, die hun gedaan was, en slooten, met ernstige aan-
 tuiging, dat zy de Synode voor geenen wettigen Regter konden houden; schoon zy, desonaangezien, bereid waren, hunne Leer, voor dezelfde, te verdedigen. Doch de Synode, met naame de uitheemschen, hielden deeze aan-
 tuiging voor ongegrond (c). 1618.

De Remonstranten kwamen toen, in de eendertigste zitting, op den dertienden van Wintermaand, tot het voorstellen van hun gevoelen, op het eerste der vyf punten. Daarna gaven ze hun begrip van de vier andere punten, te gelyk, over: daarby voegende eenige redenen, waarom zy niet slegts verklaarden wat zy gevoelden, maar ook wat zy niet gevoelden, aangaande de betwiste Leeringen, en in 't byzonder, waarom zy ook, tegen de vermaaning des Presidents, van de Verwerping gehandeld hadden (d). Toen vorderde Bogerman hun ook hunne bedenkingen af, op de Belydenis en Catechismus. Doch zy weigerden zig, deswege, te verklaren, voor het afhandelen der vyf punten. Heinsius gebodt het hun, daarna, uit den naam der Politiken. Doch zy bleeven 't nog al weigeren. Men ondervraagde hen, hoofd voor hoofd, of ze eenige bedenkingen hadden? sommigen zeiden, *neen*. Anderen antwoordden, met onderscheiding (e). Doch alzo, hieruit, eenig verschil onder
 en hunne
 hen beden-

(c) Sinod. Hand. Seff. XXV. XXVI. XXVII. XXIX. *ll.* 115, 116 enz. 131 enz. 136 enz.

(d) Acta Synod. Remonstr. p. 71, 73, 74, 76, 77, 8c.

(e) Historisch Verhaal, f. 62, 63.

1618. hen gevreesd werdt, beslooten zy, daarna, hunne Bedenkingen over te geeven (*f*).

kingen
op de
Belyde-
nis en
Cate-
chismus.
Verschil
tuschen
de Sino-
de en de
Remon-
stranten,
over de
verdere
wyze van
hande-
len.

Nu moest men komen, tot het verdedigen en wederleggen van de punten, door de Remonstranten ingeleverd, waaromtrent zy meer vryheid vorderden, dan de Synode hun wilde toestaan. Zy begeerden, dat men hun toeliet, nevens het voorstellen van hun gevoelen, ook dat van hunne partyen te wederleggen. Doch dit laatste werdt hun, door de Synode, geweigerd. De Gemagtigden der Staaten geboden hun, zig naar 't besluit der Synode te voegen. Doch zy verklaarden, dit van zig zelve niet te kunnen verkrygen. Ook gaven ze rezenen van deeze hunne weigering, in eenen beslooten Brief, die, niet voor 's nademiddags, in de Synode, gelezen werdt. Men hadt toen eenige boeken der Remonstranten in de Synode gebragt, uit welken men hen begon te ondervraagen. Doch zy weigerden, op deeze ondervraagingen, te antwoorden (*g*). Na veel over- en wederpraak, gaf men hun nog eenige uren tyds, om zig nader te bedenken. De Synode raadpleegde, midlerwyl, ook, op 't gene haar te doen stondt, met geslooten' deuren (*h*). Zy besloot, eindelyk, den Remonstranten aanbieden „ dat zy, over de punten, die men „ hun voor te houden hadt, meest zulken zou „ vraagen, die, onder hen, voor de vaardig- „ sten en geoefendsten gehouden werden, en „ dat deezen, in 't antwoorden, ook zouden „ mo-

(*f*) Acta Synod. Remonstr. p. 83 & seqq.

(*g*) Historisch Verhaal, f. 96, 97, 98, 99, 102, 103, 106, 107. HALLES Brieven, bl. 115 enz.

(*h*) HALLES Brieven, bl. 140.

„ mogen aanwyzing doen van Leeringen, die, 1618.
 „ hier te Lande, door Hervormde Leeraars,
 „ voorgestaan werden, en, huns oordeels, met
 „ Gods woord ftreedden.” De Remonfranten
 verzogten tyd van beraad, en verklaarden,
 daarna, fchriftelyk, op den negenentwintigften
 van Wintermaand „ dat zy gezind waren, eerst
 „ van de Verkiezing te handelen, en daarna
 „ van de Verwerping, met verdediging van
 „ hun eigen, en wederlegging van het ftrydig
 „ gevoelen.” Doch de Synode begeerde hun
 dit niet toe te ftaan. Men vraagde hun of
 „ zy zig aan het jongfte B-fluit der Synode wil-
 „ den onderwerpen, of niet?” Zy antwoord-
 den „ dat zy zulks niet konden doen, dan in
 „ overeenkomst met de fchriftelyke Verklaa-
 „ ring, door hen ingeleverd (i).” De Gemag-
 tigten der Staaten hielden dit hun gedrag voor
 ongehoorzaamheid, en dedden, terftond, eene
 bezending naar den Haage, om het goeddun-
 ken der algemeene Staaten hierop te verftaan
 (k). Deezen begreepen „ dat de Remonfran-
 „ ten zig behoorden te onderwerpen, of dat
 „ de Synode, dedden zy 't niet, hunne Leer,
 „ uit hunne overgeleverde en andere Schrif-
 „ ten, oordeelen mogt.” Men gaf hun hiervan
 kennis, op den derden van Louwmaand des
 1619.
 volgenden jaars. De Prefident Bogerman deed
 hun toen ook verfccheiden' vraagen, aangaan-
 de de Leere; waarop zy weigerden te antwoor-
 den. Hierop, ontftondt veel over en weder-
 fpraak. Eindelyk, vermaande de Raadsheer
 Martinus Gregorius de Remonfranten tot

(i) Hiftor. Verh. f. 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115.
 (k) BRANDT III. Deel, bl. 233.

1619.

gehoorzaamheid, alzo men hun, zeide hy, vryheid liet, tot voorstellen en wederleggen. *Laat men ons dit toe*, vraagde Episkopius, *zo veel, als wy zelven zullen noodig agten?* „Neen, hernam de Raadsheer, zo veel als de Sinode zal noodig agten.” Kort hierna, scheidde de Vergadering (l). Men hieldt, sedert, eenige zittingen, waarin overlegd werdt, hoe men verder hadt te handelen met de Remonstranten (m). Daarna, werden zy wederom geroepen. De President zeide toen „dat het gantsche verschil de orde betrof. De Remonstranten wilden eerst hun gevoelen verklaren, en de Sinode wilde, dat zy eerst, op eenige vragen, antwoorden zouden:” waarop Episkopius hernam, *zo dit alleen 't verschil is; men levere ons de vragen; wy zullen 'er op antwoorden, en, 't gene wy meer te zeggen hebben, in ons antwoord, invoegen.* Veelen meenden, dat men 't toen gevonden hadt. Maar de President weigerde, de vragen over te geeven, beweerende, dat zulks, naar regte, niet gebruikelyk was. De Remonstranten vertrokken zynde, vraagde de President „of men hen, ziende hunne hardnekkigheid, niet uit hunne schriften behoorde te oordeelen?” In de volgende zitting, deedt hy den zelfden voorslag. Veelen onder de uitheemschen meenden, dat men den Remonstranten de vragen behoorde te leveren, en hen, daarop, naar welgevallen, laten antwoorden. Doch de meeste inlandschen begrepen 't anders. Ook stemden de Politiken,

dat

(l) Sinod. Handel. Sess. XXXIX. — XLVI. bl. 196-253. Hist. Verhaal, f. 113 enz.

(m) HALE'S Brieven, bl. 140 enz.

dat men de Remonstranten oordeelen zou, uit hunne schriften. 't Besluit, hierop, door de Politiken, genomen, werdt hun, den elfden van Louwmaand, aangekondigd. Men gaf hun, voorts, nog eenige dagen tyd, om nog iets over het eerste der vyf punten over te leveren, 't gene omtrent gereed was. Midlerwyl, handelden de Heeren Politiken, in 't byzonder, met de Remonstranten. Doch zonder vrugt. De Remonstranten booden aan „ op de vraagen „ hun, door den President, over de vyf punten, voorgesteld, of nog voor te stellen, te zullen antwoorden: en hun antwoord, te gelyk met hunne verklaring over ieder punt, schriftelyk, te zullen overleveren; mids men hun toeliete, zulks, op zulk eene wyze, te doen, als zy, den negenentwintigsten van Wintermaand, begeerd hadden.” Maar men vorderde „ dat zy, op de vraagen, by monde „ of geschrifte, naar gelegenheid van zaaken, „ antwoorden zouden,” zonder dat men repte van de wyze, te vooren, door hen voorgeslaagen. En hierin konden de Remonstranten niet bewilligen (*n*). Men ontboodt hen, den veertienden van Louwmaand, in de zevenenvyftigste zitting der Synode. Zy bemerkten ras, dat de uitheemschen, oordeelende, dat zy te styf stonden op de wyze der handelinge, hun nu tegen gevallen waren. Zy gaven de redenen van hun voorig besluit, in geschrifte, over: ook hunne Verklaring over het eerste der vyf Artikelen, met aanbieding van, op gelyken voet,

1619.

Laatste
aanbie-
ding der
Remon-
stranten.Eisch der
Synode.

(*n*) Synod. Hand. *Seff.* LIV. LV. bl. 258, 266. *Histor. Verh.* 132, 137.

1619. te willen voortgaan, tot de overigen. De President vraagde hun, of zy nog bleeven, by 't gene zy, in dit Gefchrift, ter nedergesteld hadden. Zy verklaarden, van ja. Toen deedt hy 't hen allen ondertekenen: waarna hy hen, met eene scherpe Rede, uit de Synode zettede, welk lot zy, zeide hy, hunner eigene styfzinnigheid hadden te wyten. Ook verzuimde hy niet, hun met de Kerkelyke straffen, te bedreigen, fluitende, eindelyk, met deeze woorden, *Ik geef u dan, uit den naam der Heeren Gemagtigden en der Synode, uw afscheid. Men ontslaat u. Gaat heenen.* Zy deeden 't, terstond: doch kreegen, in 't uitgaan, bevel van de Politiken, welk hun, ook te vooren, reeds meer dan eens, gegeven was, om, zonder nader'last, niet uit Dordrecht te vertrekken (o).

De Remonstranten worden nit de Synode gezet.

't Gefchil, by welks gelegenheid, de Remonstranten uit de Synode gezet werden, scheen, in den eersten opslag, van klein gewigt. 't Betrof alleen de wyze, waarop zy hunne Leer verdedigen, en de Leer hunner partyen wederleggen zouden mogen. De Synode wilde hun, omtrent deeze wyze, de wet stellen. Zy begeerden zig, daarin, naar hun welgevallen, te gedraagen. Doch als men aanmerkt, dat alle de Leden der Synode geen eenerlei begrip hadden, omtrent het Leerstuk der Goddelyke Voorschikking, en dat de Leer der Verwerpinge, in 't byzonder, waarvan de Remonstranten, uitvoerig, wilden handelen, aan merkelyke zwaarigheden onderhevig was. kan men ligtelyk begrypen, waarom de Synode den Remon-

(o) Synod. Hand. *Sess.* LVII. bl. 263 enz. Histor. Verb. *ff.* 140, 141, 142, 143.

monstranten de wyze van verdedigen en wederleggen wilde voorschryven, en waarom zy die aan zig zelve houden wilde. De Remonstranten meenden, hun voordeel te zullen kunnen doen met de verschillende begrippen der Leden van de Synode; wanneer men hun toeliet, breedspreekig, te handelen van de Verwerpinge. Maar de Synode vondt niet geraaden, hun zo veel voordeels te gunnen.

Na dat zy uit de Synode geslooten waren, liet men hun aanzeggen, dat zy hunne Verklaring, over de vier overige punten, in geschrift stellen en der Synode overleveren konden. Zy deden dit, zo uitvoerig, dat men veele zittingen doorbragt, met hunne schriften te lezen en te overweegen, by welke gelegenheid, nu en dan, hevige geschillen ontstonden, tuschen eenige Leden der Synode (p). De algemeene Staaten, sedert, de handelingen der Synode, tot hiertoe gehouden, hebbende goedgekeurd, deedt haar egter, door den Sekretaris Heinsius, vermaanen, dat zy zig zou haasten (q). Men tradt dan, tot het onderzoek en de wederlegging der vyf Remonstrantsche punten; zonder egter alles te leezen, wat de Remonstranten, ter hunner verdediging, hadden ingeleverd. De Politiken en veele Leden der Synode klaagden zeer, over de langheid hunner schriften. Sommigen zeiden, *dat de Synode wel twaalf jaaren zitten mogt, zo menze allen zou moeten onderzoeken* (r).

Docu terwyl men, met dit werk, in de Si- XIX.
 nc. Vergadering der

(p) HALE'S Briefv. bl. 170. MALCANQUALS Briefv. bl. 225, 243.
 (q) BRANDT III. Deel, bl. 401, 403.
 (r) BRANDT III. Deel, bl. 441.

1619. Remonfranten te Rotterdam. node, bezig was, en de Remonfranten, eerstdaags, de veroordeeling hunner Leere te gemoet zagen, vergaderden, te Rotterdam, op den vyfden van Lentemaand, tien Remonfrantsche Predikanten en eenige Ouderlingen en Diakenen, om orde te stellen, op hunne zaken. In deeze byeenkomst, by veelen eene *Tegen-Sinode* genaamd, besloot men, het houden van afgezonderde Godsdienstige oefeningen, die, hier en daar, reeds aangevangen, doch gestoord en verboden waren (*s*), ernstelyk, door te zetten, onaangezien de Plakaaten, daartegen gemaakt of nog te maaken. Voorts werden, hier, op 't behaagen der andere Predikanten, Kerken en Kerkendienaaren van het Remonstrantsch gevoelen, eenige regels ontworpen, waarnaar men zig, in 't byeenhouden, leeren en bestieren der Gemeenten, zou hebben te gedraagen. Onder anderen, besloot men een Vertoog te doen aan de algemeene Staaten en aan den Prinse van Oranje, waarin men den onwettigen handel, dus sprak men, der Synode van Dordrecht voorhadt aan te wyzen (*t*). Doch de gedaagde Remonfranten, te Dordrecht, een affchrift bekomen hebbende, van 't gehandelde te Rotterdam, oordeelden zulk een vertoog, voor deezen tyd, ongeraaden (*u*). De Rotterdamsche Byeenkomst, kort hierna, rugtbaar geworden, werdt zeer kwalyk genomen door de Overheid, en voor oproerig verklaard.

De oordeelen

In de Synode, kwam men nu, eindelyk, tot het

(*s*) BRANDT II. *Deel*, bl. 941, 947.

(*t*) UYTENBOG. bl. 1152, 1159.

(*u*) BRANDT. III. *Deel*, bl. 490.

het leezen der oordeelen over de vyf punten. 1619.
 De Engelschen begeerden, dat dit openlyk, ——— over de
 geschieden zou. Doch de President Bogerman, vyf pun-
 niet dienstig vindende, dat elk de vershillen- ten wor-
 de gedagten der Leden hoorde, drong door, den in de
 dat men 't, met beslooten' deuren, deedt (v). Sinode,
 Men bevondt toen, dat alle de uitheemschen gelezen.
 en verscheiden' inlandschen, met Gomarus,
 die, na zyn vertrek van Leiden, Profesfor te
 Groningen geworden, en, van daar, naar de
 Sinode gezonden was, verschilden, over het
 onderwerp der Goddelyke Voorschikking:
 waarvoor hy den mensch nam, eer dezelve ge-
 vallen was, en de anderen den zelfden mensch,
 na zynen val (w). Met dit leezen, werden ee-
 nige zittingen gesleeten (x). Daarna, ging men
 over, tot het stellen der Sinodale *Kanons*, of
 Wetten, waartoe eenige Gemagtigden be-
 noemd werden: tegen 't gevoelen van Boger-
 man, die dit werk gaarne alleen gedaan, en
 het, daarna, den Leden voorgelegd zou heb-
 ben; om 'er hun *placet* of *non placet*, goed- of
 afkeuring, met een enkel woord, op te hooren
 (y). Drie weeken werden 'er gesleeten, met
 het opstellen der *Kanons*, die, daarna, in drie
 verscheiden' zittingen, in Grasmaand, gelezen
 werden (z). Zy behelsden, voor eerst, de vast-
 stelling der Leere, die voor regtzinnig gehou-
 den werdt: en, ten anderen, de verwerping
 van 't gene men als dooling aanmerkte. Toen
 las

(v) BALCANQUALS Brief. bl. 262 enz.

(w) BALCANQUALS Brief. bl. 272.

(x) Sinod. Hand. Seff. CII—CXVV. bl. 326-330.

(y) Acta Synod. Depur. Helvet. MSS. BALCANQUALS Brief.
 bl. 300. en Aanteek. bl. 321.

(z) Zie Groot-Plakaat. I. Deel, kol. 135.

1619. las men ook een ontwerp van afkeuring eeniger harde spreekwyzen. Alles werdt met genoegzaame eenstemmigheid goedgevonden, en onderschreeven (*a*). Voorts, kwam men tot het leezen van een Sinodaal vonnis tegen de Perfoonen der Remonstranten: waaraan de meeste uitheemschen, en alle de inlandschen hun zegel hingen. Doch de Politiken verklaarden, dat zy hunne toestemming, op dit vonnis, niet geeven konden; maar dat men 't, van de algemeene Staaten, afwagten moest. Ook werdt het vonnis, alleenlyk, door de twee Scriben of Schryvers, Damman en Festus, ondertekend, en door Heinsius, tot getuigenis van 't gene 'er geschied was (*b*). Doch, na 't eindigen der Synode, werdt het, door de algemeene Staaten, volkomenlyk goedgekeurd en bekragtigd (*c*). Voorts, werden de Belydenis en Catechismus gelezen en goedgekeurd (*d*). Ook tradt men, tot het afdoen van eenige byzondere zaaken, die voor de Synode gebragt waren. Makkovius, Profesfor te Franeker, beschuldigd, dat hy God tot eene oorzaak der zonde stelde, werdt van Ketterye zuiver geschouwen (*e*): de Leer van Vorstius, daarentegen, als onregtzinnig, veroordeeld, en hy onwaardig verklaard, om het ampt van Doktor en Profesfor der Godgeleerdheid, in de Hervormde Kerke, te bekleeden: welk vonnis, daarna, door de algemeene Staaten, bevestigd werdt (*f*). Ondertusfchen, hadt de

Ook de Kanons der Leer, het Vonnis tegen de Remonstranten, enz.

Makkovius vrygesproken. Vorstius veroordeeld.

(*a*) BALCANQUALS Aant. bl. 326.

(*b*) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 164.

(*c*) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 167.

(*d*) BALCANQUALS Aant. bl. 330 enz.

(*e*) Acta Synod. Deput. Helvet. MSS. BALCANQUALS Aant. bl. 350. enz. 367 enz.

(*f*) Synod. Hand. Sess. CLII. bl. 416.

de Synode beslooten, de Leeraars der Hervormde Kerken te vermaanen, dat zy zig onthielden van spreekwyzen, die de paalen van den regten zin der Schriftuure te buiten gingen, en dertelen verftanden regtvaardige oorzaak gaven, om de waare Leer te lasteren. Ook geschiedde dit, federt (*g*). En hieldt men, hiermede, voldaan te hebben aan de begeerte van eenige uitheemschen, die sterk gedrongen hadden op de veroordeeling van eenige spreekwyzen, eertyds, gebruikt, door Leeraars, die voor regtzinnig gehouden werden (*h*). Al het gemelde was afgehandeld, in honderd tweeënvyfzig zittingen. Nu schoot het stuk der Kerkenordering nog over, welk men niet geraaden vondt, te verhandelen, in de tegenwoordigheid der uitheemschen; waarom men besloot, deezen hun afscheid te geeven: 't welk zeer plegtiglyk geschiedde. Vooraf, tradt de Synode, in orde, op den negenden van Bloei maand, uit de Doele, haare gewoonlyke Vergaderplaats, naar de groote Kerke, daar Bogerman eerst een gebed, toen eene aanspraak deedt aan 't volk, dat, in groote menigte, van alle kanten, was samengevloeid. De Sinodaale Kanons over de vyf punten en het vonnis van afzetting over de Remonstrantsche Hoogleeraar en Predikanten werden, vervolgens, door de Scriben, Damman en Festus, openlyk, gelezen: ook het getuigenis der Politiken, waarby zy, alleenlyk, verklaarden, dat de Kanons beslooten waren, en het vonnis gesteld, in de Synode. Toen deedt

1619.

De uitheemschen vertrekken uit de Synode.

(*g*) Zie Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 163.

(*h*) Synod. Hand. Sess. CXXXII. bl. 333. BALCANQ. Aantek. bl. 334.

1619.

deedt Bogerman de dankzegging, en de Vergadering scheidde. Doch de Leden der Sinode kwamen, na den middag, in hunne gewoone Vergaderplaats, byeen, daar de honderdvierenvyftigfte zitting gehouden werdt. Hier deedt de Raadsheer Martinus Gregorius, President der Politiken, na het gewoonlyk gebed, eerst eene korte dankzegging aan Gode, en eene bede, om verderen bystand, tot behoudenis der waarheid en herstelling der vrede. Daarna, keerde hy zig tot de uitheemschen, dezelve dankende, voor de hulpe, nu zes maanden lang, der Sinode beweezen. De President Bogerman nam toen het woord, en deedt nog uitgebreider dankzegging aan de uitheemschen, welken hy, vervolgens, hun afscheid gaf, en behouden reize wenschte. De uitheemschen namen toen ook, na elkanderen, hun afscheid van de Sinode. Bogerman besloot alles, met een gebed en dankzegging aan Gode. Hierna, stonden de Politiken eerst op, groetende alle de uitheemschen in rang, met het geeven van de regterhand. De President, Assesoren, Scriben en alle de inlandschen volgden dit voorbeeld. Eindelyk, ging men ter maalyd, onder 't houden van welke, de ooren gestreeld werden, met een bevallig muzyk van stemmen en snaarenspel. Des anderendaags, werden de uitheemschen, van wege de algemeene Staaten, beschonken ieder met eenen gouden penning, ter waarde van honderdenvyftig guldens, hangende aan eenen keten van vyftig (i).

De

(i) Synod. Hand. Sess. CLIII. CLIV. bl. 418-437. IIist. Verh. f. 212 - 215.

De inlandfchen hielden, na 't vertrek der uitheemfchen, nog zesentwintig zittingen, voornaamlyk over 't fluk der Kerkenordeninge, en over eenige byzondere zaaken (*k*). Zy ontwierpen eene nieuwe Kerkenordering, op den voet van die des jaars 1586. Dochze werdt niet goedgekeurd, by de byzondere Staaten (*l*). De laafte zitting, zynde de honderdentagtigfte, werdt, den negenentwintigften van Bloei- maand, gehouden. Men tradt toen, in orde, naar de groote Kerk, alwaar Lydius, wederom, de preeke deedt. De Wethouderfchap van Dordrecht, uit de Kerk, naar 't Raadhuis gegaan zynde, werdt, hier, door Bogerman en de Assesforen, bedankt voor de gunst en beleefdheid aan de Synode, in haare Stad, beweezen. De Synode, daarna, in haare gewoone Vergader- plaats, zynde wedergekeerd, werdt bedankt, door de Gemagtigden der algemeene Staaten, die, op hunne beurt, door den Prefident Bogerman, bedankt werden. Ook bedankte deeze de gantsche Synode: waarna hy de byeen- komst met een gebed en dankzegging aan Go- de besloot. Men fcheidde, met het toefteeken van de regterhand der broederfchap, en met betuigingen van onderlinge eendragt en liefde, van elkanderen (*m*). En dit was 't befluit deezer vermaarde Synode: de kosten van welke, door sommigen, op een millioen guldens, door ande- ren, nog hooger berekend zyn (*n*). Vier

1618.

De Si-
node
fcheidt.

(*k*) *Vide* Post-Acta Synod. Nation. in 't Groot Plakaatb. III. Deel, bl. 416.

(*l*) *Zie* BOR Auth. Stukk. III. Deel, bl. II enz. en Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 464.

(*m*) *Hiftorisch Verhaal*, f. 218.

(*n*) *Zie* Post-Acta *Seff.* CLXXX. in 't Groot-Plakaatb. III. Deel, bl. 440. en BRANDT III. Deel, bl. 661.

1619.

Vier dagen na dat men den uitheemfchen hun affcheid gegeven hadt, welker sommigen, terftond, naar den Haage reisden, om, zo ze zelden, iet vreemds te zien (o), geraakte de Advokaat Oldenbarneveld aan zyn deerlyk einde. Doch eer wy dit verhaalen, moeten wy den draad van 't verhaal der Regtspleeginge over hem en de andere gevangenen, wederom aanhegten, daar wy dien afgebroken hebben.

XX.
De Fiskaal van Leeuwen doet eenig onderzoek, te Utrecht.

Op het einde des voorleeden jaars, maakten de Fiskaalen, met naame Pieter van Leeuwen, hun werk van het hooren en ondervraagen van verscheiden' Perfoonen, die gemengd waren geweest in 't gene omtrent het stuk der Waardgelders, te Utrecht, was voorgevallen. Zuilestein, Nyenrode, van Berk, Koningsvry, de Goyer, Grovestein, van Eck, Hoeflaken, en anderen werden, in Wintermaand, onder beeedigde belofte van 't gene men hun voorstellen zou geheim te zullen houden, op verscheiden' vraagstukken, gehoord, en wy hebben, in 't voorgaande Boek, reeds gebruik gemaakt van 't gene zy, omtrent het gebeurde, te Utrecht, en in den Haage met de Utrechtsche Gemagtigden, beleeden. Van 't gene, waarop iet van belang kon te zeggen vallen, gaven zy Ledenberg de meeste schuld. Ook ontkenden de meesten niet, en sommigen bevestigden, rondelyk, dat hy, over de voornaamste zaaken, met den Advokaat, plag te raadpleegen (p). Doch van iet, dat naar handel met den vyand zweemde, beledt niemant een woord, ten zynen

(o) Historisch Verhaal, f. 216.

(p) Interrog. van Suylestejn. Art. V. van Conincvry Art. V. van van Eck. Art. IX. MSS.

nen laste, uitgenomen Berk, van wiens getuigenis wy, hierna, zullen spreken. Uit deeze verscheiden' verklaringsen, ondervraagde men, daarna, de gevangenen, in den Haage. Hogerbeets werdt, voor de vierde reize, gehoord, op den vyf- zes- en zevenentwintigsten van Louwmaand, over het gebeurde in den Haage, ten huize van Trefel; waaromtrent hy zig gedroeg aan de belydenis van de Groot; welke hy begeerde, dat, in regte, ook voor de zyne genomen werdt. Voorts, onderzocht men hem, over het gene, in Slagtmaand des jaars 1617, op de tyding, dat de Prins, veelligt, te Leiden stondt te komen, in deeze Stad, gehandeld ware, en wat men, aan de Steden Haarlem, Gouda en Woerden, geschreeven hadt (g). Doch ik vind niet, wat hierop geantwoord werdt. De twee andere gevangenen werden niet gehoord, voor het aanstellen der Regteren; waarop, in deeze maand, ernstelyk, geraadpleegd werdt. Doch eer 't hiertoe kwame, vielen 'er nog eenige zaaken voor, die ons hier te melden staan.

De Koningen van Frankryk en van Groot-Britanje, die verschillende inzigten hadden op 't stuk der gevangenen, deden ook hunne gezanten, op verschillende wyzen, werken, omtrent dezelve. Dudlei Karleton deedt, op den twaalfden van Louwmaand, een voorstel ter algemeene Staatsvergaderinge, waarin hy kwalik sprak van de Groot; doch niets tot zyn na-deel wist te noemen, dan dat hy de vryheid der zeevaart en vischerye gedreeven hadt, waardoor zyne Majesteit van Groot-Britanje,

1619.

Hogerbeets
wordt
wederom
gehoord.

De Ge-
zanten
van
Frankryk
en Engeland
werken voort
tege-
de ge-
van-
genen.

de

1619. *de grootste Eiland-Vorst, die 'er was*, zig ge-
hoond rekende (r). De Fransche Gezanten
deeden, daarentegen, op den drieëntwintigsten,
een Voorstel, waarin, zy den Staaten, tot het
stellen van onzydige Regters, en tot voorzigtig-
heid en gemaatigdheid vermaanden (s).

XXI.
Het Lid
der Rid-
derschap
wordt
met twee
Heeren
vermeer-
derd.

Omstan-
dig ver-
haal der
hande-

Maar terwyl men op 't stellen der Regteren
raadpleegde, vondt de Prins dienftig, het
Lid der Ridderfchap, welk, reeds in Wyn-
maand laatstleeden, met vyf Hollandfche E-
delen, vermeerderd was, met nog twee Hee-
ren te vermeerderen; die, beide buitengeboo-
renen zynde, eenigen tyd geleeden, *genaturali-
feerd* waren. Deezen waren Daniel de Hartaig,
eigenaar, door koop, der Heeriykheid van
Heemskerk, welke hy, met bewilliging der
Staaten van Holland, in den jaare 1612, naar
zeker heerlyk goed in Henegouwen, hem toe-
behoord hebbende, *Marquette* vernoemd hadt
(t); en François van Aarfens, Heere van Som-
melsdyk (u). Zy hadden reeds verzogt, in 't
Lid der Ridderfchap, te mogen beschreeven
worden, en de Prins, de Edelen, op den zeven-
tienden van Louwmaand, by zig ontbooden
hebbende, ondersteunde hun verzoek. Men
verwierf tyd van beraad, tot 'sanderendaags.
De Vergadering bestondt toen uit veertien E-
delen. Zeven verstonden, dat men *Marquette*
beschryven; zeven anderen, dat men 't nalaa-
ten

(r) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 43. GROTIUS Verantw. Cap.
XIX. bl. 214.

(s) Zie de Propof. in 't Leven van Oldenbarneveld, bl. 279.

(t) Vide A. MATTHEI Fund. Sacr. Ædium, Fund. XIII. in
Anal. Tom. III. p. 498.

(u) Resol. Holl. 19 Oetob. 1618. bl. 308. GROTIUS Verantw.
Cap. IX. bl. 103, 104.

FRANÇOIS VAN AARSENS,
Heer van Sommelsdyk,
Ambassadeur aan't Hof van Frankryk enz.

J. Schouman del. naar't Orig. van Auervelt.

J. Houbraken fec.

ten zou. 't Verzoek van Sommelsdyk werdt, 1619.
 door agt, afgeslaagen; door zes, toegestaan. —
 Men gaf 'er den Prinse kennis van, door *An-* linge
dries de With, Pensionaris van Dordrecht, wiens hierover.
 eigen *Verbaal* wy, hier, volgen. Zyne Doorlug-
 tigheid antwoordde „dat de gevoelens der
 „ Heeren Edelen, in de Vergadering van Hol-
 „ land, eenen tyd lang, uitgelopen waren op
 „ verandering van Godsdienst, en om hem ten
 „ Lande uit te dryven; dat zy, eerst, hunne
 „ stem hadden gegeven tot de Resolutie van
 „ den vierden van Oogstmaand des jaars 1617,
 „ daarna, tot den last, den Gemagtigden naar
 „ Utrecht medegegeven. Dat hy, hierin, moest
 „ voorzien: en schoon hy, by eene Aste der
 „ Staaten van Holland, gemagtigd was, om
 „ nog eenige verandering te doen, daar hy
 „ zulks zou goedvinden; dat hy 't, nogtans, niet
 „ gaarne, in de Vergadering der Edelen, doen
 „ zou.” De Heeren, die hier by waren, zig ge-
 raakt voelende, verschoonden zig, ten besten,
 en keerden toen naar de Vergadering te rug.
 Men deedt, op nieuws, omvraage. De Heer
 van Brederode verklaarde, schriftelyk, van
 meening te zyn, dat men den Prinse volkomen
 genoegen geeven moest, en Marquette en Som-
 melsdyk beide beschryven. De Heeren van As-
 peren, Noordwyk, Benthuizen, Wezenburg,
 Duivenvoorde en Wimmenum voegden zig
 met hem. Doch de Heeren van Mathenes, Ob-
 dam, Schagen, Warmond, Zwieten, Raaphorst
 en Kroonenburg hielden, zulks te sryden met
 hunnen eed, en met 's Lands en hunne Pri-
 vilegien; waarom zy 't niet konden goedvin-
 den. De stemmen bleeven dus steeken. De
 With

1619.

With deedt 'er verflag van aan den Prinse, en gaf hem, genoegzaam, te verstaan, welke Edelen voor het beschryven der twee Heeren gestemd hadden. De Prins verklaarde, hierop, „ dat hy noodig vondt, de stemmen der Edelen, in de Vergadering van Holland, vast en goed te stellen; dat zulks geschieden moest, door vermeerdering van hun getal, of door uitzetting van eenigen: vragende, wyders, welk van deeze twee middelen de With zou raaden te gebruiken? ” Doch deeze beriep zig op zyne kleine bekwaamheid om in een stuk van zulk een gewigt te raaden: den Prinse, midlerwyl, voorhoudende, welke redenen sommige Edelen, tegen het beschryven van Marquette en Sommelsdyk, hadden ingebracht, met naame tegen den laatsten; ook dat 'er eenige Steden niet toe scheenen te neigen. *Welke Steden, vragde de Prins? ik weet dat veele Steden zulks goedvinden.* Doch de With noemde hem geene Steden. Voorts, begeerde zyne Doorlugtigheid, dat de With de Edelen, die zwaarigheid maakten, om de twee Heeren te beschryven, nog eens spreken zou. Doch hy trof niemant aan dan Mathenes en Obdam; alzo de anderen, Prins Henrik, dien dag, onthaald hebbende, beschonken, of niet by huis waren. De twee gemelde Heeren verklaarden, „ dat zy getrouwe dienaars waren van het Land en van zyne Doorlugtigheid, voor wien zy „ goed en bloed veil hadden: doch zy konden „ hun geweeten en eed geen geweld aandoen. „ Zy hielden Marquette en Sommelsdyk voor „ eerlyke, vroomme Heeren, die veel aan 't Land „ verdiend hadden; doch konden, in hun ver- „ zock,

„zoek, als frydig met 's Lands geregtigheid, 1619.
 „niet bewilligen.” Zy voegden er by, dat zy
 ook geene Vergadering op dit stuk beleggen
 konden; gelyk de With hun, uit 's Prinzen
 naam, verzogt hadt. De Prins moest zelf hier-
 toe komen, en deedt de Edelen, tegen 's ande-
 rendaags, zynde den negentienden van Louw-
 maand, in de Kamer der Staaten, byeen ko-
 men. Van daar, ontboodt hy hen by zig, en
 hieldt hun, in tegenwoordigheid van Graave
 Willem, voor „hoe hy, tot rust en dienst des
 „Lands, de Magistraaten, in eenige Steden,
 „veranderd hebbende, diergelyke verande-
 „ring, onder de Edelen, ook wel noodig
 „hieldt; doch, om minder misnoegen te gee-
 „ven, gedagt hadt, zulks te konnen voorko-
 „men, door het versterken van hunne Ver-
 „gadering, met de Heeren van Marquette
 „en Sommelsdyk: waarom hy verzogt en be-
 „geerde, dat zy deeze Heeren aanneemen
 „zouden, onder schriftelyke verklaring, dat
 „hun zulks, voor het toekomende, niet tot
 „nadeel zou strekken: ook, dat ze 'er, terstond,
 „op beslooten, terwyl hy in zyne Kamer gaan
 „zou.” Men deedt dan, wederom, omvraag.
 De With nam de stemmen op, die ik, in zyn
 Verbaal, genoegzaam woordelyk, op deeze wy-
 ze, vinde aangetekend. *Brederode* stemde „on-
 „der Acte van non prejuditie en zonder conse-
 „quentie, beide de Heeren te admitteeren, tot
 „contentement van zyne Excellentie:” *Ma-
 thenes* „dat hy 't niet kon goedvinden; en, zo
 „hy overstemd werdt, protesteerde van 't ge-
 „ne aldaar geschiedde: anders te willen bly-
 „ven en zyn een trouw Vasal van 't Land en
 „Die-

1619.

„ Dienaar van zyne Excellentie.” *Obdam* verklaarde „ zyn goed en bloed te zyn tot dienst van zyne Excellentie; maar dat hy niet kon doen, tegen zynen eed en consciencie.” *Duivenvoorde* „ dat den Heeren bekend waren de redenen, by zyne Excellentie geallegeerd, en dat hy zig conformeerde, met het avis van den Heere van Brederode:” *Wezenburg*, „ dewyl zyne Excellentie het zo ernstig begeerde, dat hy den Heer van Marquette zou admitteeren; maar alzo hem niet bleek van de qualiteit des Heeren van Sommelsdyk, verhoopte hy, dat zyne Excellentie zou goedvinden, dat hy dien niet kon admitteeren: ook om te ontgaan de offensie van de Majesteit van Frankryk, die gemiscontenteerd was, tegen den Heere van Sommelsdyk voornoemd.” *Noordwyk* „ dat hy de twee Heeren zou admitteeren; dewyl het zyne Excellentie zo ernstig begeerde, onder Acte de non prejuditie.” *Asperen* „ conformeerde zig met het avis van den Heere van Brederode.” *Benthuisen* zeide „ dat hy in confederatie hadt gehad het verzoek van zyne Excellentie, en dat hy beide de Heeren zou admitteeren, onder Acte van non prejuditie.” *Schagen* verklaarde „ dat, als het wezen moest, hy het dan zou aanzien.” *Warmond* „ dat hy als nog niet kon verstaan, zulks in de magt van hun Edelen te zyn, en zig te conformeeren met het avis van den Heer van Obdam. *Zwieten* conformeerde zig met het avis van den Heer van Brederode, dewyl der Prinsfen begeerten commandementen waren.” *Wimmenum* verklaarde „ dat „ hy

„ hy oorbaar en dienftig voor het Land be- 1619.
 „ vondt te zyn, dat de twee Heeren werden
 „ geadmitteerd, en zig te conformeeren met
 „ het avis van den Heer van Brederode.”
Raaphorst meende „ dat 'er Hollandfche Ede-
 „ len genoeg in 't Land waren, om te mogen
 „ befchryven, en dat men geene vreemdelin-
 „ gen behoorde te admitteeren.” *Kroonenburg*
 verklaarde, ten laafte „ dat hy 'er niet te-
 „ gen kon zyn, als zyne Excellentie zulks be-
 „ liefde: en, gedrongen zynde, om zig duide-
 „ lyker te verklaaren, heeft hy de admiffie,
 „ hoewel ongaarne, toegestaan.” Alle deeze
 ftemmen werden, daarna, den Prinfe voorge-
 lezen, en, by de meerderheid derzelven, be-
 flooten, dat de Heeren van Marquette en Som-
 melsdyk, onder de Ridderfchap en Edelen,
 zouden worden toegelaaten, ter begeerte van
 den Prinfe, en onder uitdrukkelyke verklaa-
 ring van niet in gevolge te zullen getrokken
 worden (v). De twee Heeren werden, hierop,
 in 't Lid der Edelen befchreeven. De fchrifte-
 lyke Verklaaring, of *Akte van non prejuditie*
 luidde, van woord tot woord, als volgt:

Alzo, volgens de oude Privilegien, Regten, Akte van
Vryheden en loffelyke obfervantien deezer Lan- non pre-
den, niemant toe en komt, noch en competeert het juditie,
recht, om onder de Ridderfchap en Edelen van wegens
Holland en Westvriesland befchreeven te wor- laaten
den, dan alleen de geenen, die gebooren Hollan- der twee
ders zyn, van oude adelyke en Ridderlyke Hol- Heeren
landfche fiammen, bezittende heerlyke of adelyke in het
Stamgoederen in den zelve Lande, alles, na Lid der
ou- Ridder-
fchap.

(v) Verhaal gehouden by ANDRIES DE WIT, Raadpenf. van Dordrecht. *N.S.*

1619.

oude costumen en herkomen; en midsdien wel en te regt gefustineert is, dat Jonker Daniel de Hertaing, Heer van Marquette, Lieut. Gener. van de Cavallerie en Ritmeester, zynde een Edelman uit Henegouwen, buiten Holland gebooren, en Heer François Aarsfens, Heer van Sommelsdyk, eertyds Ambassadeur der Hoog-moog. Heeren Staaten Generaal by de Majesteit van Vrankryk, mede buiten Holland gebooren zynde, tot den voorn. staat, by hen lieden, verzogt, niet geadmitteerd konnen worden, zonder de bovengenoemde observantien te buiten te gaan. Nogtans, aanmerkende de ernstige begeerte van Zyne doorlugtige Excellentie, den Prins van Oranje, zeer instantelyk begeerende, dat men de voorn. Heeren van Marquette en van Sommelsdyk mede onder de Ridderchap en Edelen zoude willen beschryven, ende de Capaciteit van der beide voorn. Heeren Persoonen, met vaste toezegginge, 't zelve niet getrokken te zullen worden in eenige consequentie; zo is 't, dat wy, Ridderchappen en Edelen van den Lande voornoemd, nodig geagt hebben van dies Acte gemaakt te worden van Non prejuditie; by welke wy mede malkanderen, by adelyke trouwe, eer en vroomigheid, beloofd hebben en belooven, by deezen, voor ons, onze erven en nakomelingen, de voorn. oude Privilegien, Regten, Vryheden en loffelyke observantien, in alle toekomende tyden, voortaan, stricteelyk, te observeeren en doen observeeren, zonder dezelve meer te laten infringeeren, directelyk of indirectelyk: welken volgende, wy ook hebben goedgevonden, te verzoeken zyn hooggemelde Vorstelyke Doorlugtigheid, de voornoemde Acte mede gelieve te confirmeeren en tekenen, op dat zulks de Posteriteit en alle anderen dienen moge * ad perpetuam

* ter altoosduurende gedagtenisse van 't gebeurde.

ruam rei gestæ memoriam. *In kennisfe, deezen 1619.*
ondertekend, op den 21 January 1619.

Den volgenden dag, verscheenen de twee Heeren, in de Vergadering van Holland. Men was, hier, toen bezig, met raadpleegen op het stuk der gevangenen, en het stellen van Regteren overdezelve. De Leden begreepen, eenpaariglyk, dat men de zaak voor de Vergadering der Staaten behoorde te brengen, of, ten minste, zorg te draagen, dat de meeste Regters, door Holland, gesteld werden. Doch de Hollandsche Gemagtigden tot het onderzoek der gevangenen vertoonden den Staaten, dat de zaak den anderen Gewesten zo wel als Holland betref; waarom zy oordeelden, dat men de regtspraak den algemeenen Staaten behoorde te laten, zorgdraagende, nogtans, om zo veele Hollandsche Regters te stellen, dat het regt van Holland bewaard bleve. Hiertoe neigden toen ook de meeste Leden. Doch Leiden, Rotterdam en Schiedam verklaarden zig, op het afftaan der regtspraak, niet volkomen gelast. 't Is aanmerkelyk, dat de Heeren van Veenhuizen en van Sommelsdyk uit de Vergadering vertrokken, toen men, op den tweentwintigsten, over 't stuk der gevangenen, begon te raadpleegen (w). De eerste bestondt den Advokaat te na. Wegens den tweeden, hadden de Huisvrouw en Kinderen des Advokaats den Staaten van Holland vertoond, of deden 't, kort hierna, dat hy den Advokaat, en die van zynen huize, eenige jaaren herwaards, een vyandlyk hert toegedraagen, en

XXII.
Raadpleegingen op het aanstellen van Regteren.

Veenhuizen en Sommelsdyk vertrokken uit de Vergadering.

(w) Resol. Holl. 22, 23, 25, 27 Jan. 1619. *ib.* 5, 6, 9, 11.

1619. „ zulks, nog onlangs, met gedrukte boekjes,
 „ bekend gemaakt hadt; waarom zy begeer-
 „ den, dat hy, nevens Muis en Pauw, die zy
 „ voor beschuldigers en partyen des Advo-
 „ kaats hielden, zig zelven kenden en uit de
 „ Vergadering bleeven, terwyl de zaak des Ad-
 „ vokaats overwoogen werdt.” De Staaten
 stelden 't, hierop, ter bescheidenheid van den
 Heere van Sommelsdyk, of hy blyven of ver-
 trekken wilde. Maar Muis en Pauw werden,
 meenden ze, ten onregte, verdagt gehouden (x).
 Wegens 't stellen van Regteren, werdt, einde-
 lyk, op 't einde van Louwmaand, beslooten,
 dat zy, in 't geheel, vierentwintig zouden
 zyn, twaalf uit Holland, en twee uit ieder
 der zes andere Gewesten (y). Doch Holland
 deedt, ter algemeene Staatsvergaderinge, ver-
 klaaren „ dat men haar, slegts voor deeze
 „ reize, regtspraak over de gevangenen af-
 „ stontd, zullende zulks niet in gevolg mogen
 „ getrokken worden (z).” 't Liep, ondertus-
 schen, nog aan tot diep in Sprokkelmaand, eer
 men de Regters stelde, en van Last- en Berigt-
 schrift voorzage. Men verkoos, tot deeze merk-
 waardige bediening, uit Gelderland, *Henrik*
van Esfen, Raad in den Hove aldaar, en *Niko-*
laas de Voogd, Burgemeester van Arnhem; uit
 Holland, *Nikolaas Kromhout*, eersten voorzit-
 tenden Raad in den Hove, *Adriaan Junius*, *Pie-*
ter Kouwenburg van Belois (5) en *Henrik Ro-*
sa,

Naamen
 der vier-
 entwin-
 tig Reg-
 teren.

(x) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 41.

(y) Resol. Holl. 30, 31 January 1619. bl. 13, 15.

(z) GROTIUS Verantw. Cap. XV. bl. 150.

(5) De Raadsheer Kouwenburg, de Groot in den
 graad van Agter-Zusters-Kinderen bestaande, verzogt ver-
 schoond

sa, Raaden in den zelfden Hove, *Adriaan van Zwieten*, Heer van Zwieten, Baljuw en Dykgraaf van Rynland, *Hugo Muis van Holy*, Schout van Dordrecht, Baljuw en Dykgraaf der Landen van Stryen, *Arend Meinardszoon*, Burgemeester van Haarlem, *Gerard Beukelszoon van Zanten* en *Jakob van Broekhoven*, Gekommitteerde Raaden van Holland, *Reinier Pauw*, Burgemeester van Amsterdam, *Pieter Janszoon Schagen*, Vroedschap van Alkmaar, en *Albrecht Bruinink*, Sekretaris der Stad Enkhuizen: uit Zeeland, *Adriaan Manmaaker*, Ridder, en vertoonende, van wege den Prinse van Oranje, den eersten Edele, in Zeeland, en *Jakob Schotte*, Burgemeester van Middelburg, en Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge: uit het Stigt, *Adriaan Ploos*, Raad in den Hove van Utrecht en Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge, en *Anselmus Salmius*, Raad en Pensionaris der Stad Utrecht: uit Friesland, *Johan van den Sande*, Raad in den Hove aldaar, en *Rink Aitsma*, Afgevaardigde ter algemeene Staatsvergaderinge en Burgemeester van Leeuwarden: uit Overysfel, *Volkert Sloot* tot Vollenhove, en *Johan van Hemert*, Burgemeester van Deventer, beide Afgevaardigden ter Vergadering hunner Hoog-Mogendheden: en uit Groningen en de Ommelanden, *Goosfen Schaffer*, Raadsheer der Stad Groningen, en *Schato Gokkinga*, Raad en Syndicus der Ommelanden, ook beide

schoond te worden van over zyne zaak, als Regter, te zitten; doch het Hof verstondt, dat hiertoe geene genoegzaame reden was, te minder, om dat hy by partye, niet gewraakt werdt. Zie *Decis. en Resol. van den Hove van Holland* gedrukt 1751. N. 138. bl. 78.

1619. de Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge. De algemeene Staaten, van welken de HunLast. Regters hunnen last ontvingen, verleenden hun ook gezegelde Brieven, waarby men beloofde, hen te dekken, voor alle schade, die hun of den hunnen, t'eenigen tyde, ter oorzaake van het voltrekken van hunnen last, zou mogen overkomen. Ook verbonden zy zig, by eede, om niets te openbaaren van 't gene voor hunne Regtbank omgaan zou (*a*). By ziekte, afsterven, of ander wettelyk belet van eenen of eenigen der Regteren, hadden de anderen voort te vaaren, en, by meerderheid van stemmen, te besluiten. Hunne Sententien zouden ze doen uitvoeren, door Amptenaars der algemeene Staaten (*b*). Voorts strekte hun last zig niet slegts, om regt te doen over Oldenbarneveld, Hogerbeets, de Groot en 't Lyk van Ledenberg; maar ook over Adolf van de Waal, Heer van Moersbergen, die, in Louwmaand, door eenige Ruiters, in het Stigt van Munster, en dus buiten der Staaten gebied, betrapt, en eerst naar Zutphen, en, van daar, onder een sterk geleide, naar den Haage gebragt was (*c*), alwaar hem de Gemagtigden en de drie Fiskaalen, drie weeken agtereen, byna dagelyks, ondervraagd hadden (*d*). Doch na 't stellen der Regteren, werden hy en de andere gevangnen alleen voor hun gehoord.

Moersbergen wordt gevangen.

Hogerbeets wordt,

Hogerbeets verscheen, de eerste, voor deeze nieuwe Regtbank, op den lauten van Sprokkel-

(*a*) GROTIUS Verantw. Cap. XVI. bl. 158.

(*b*) Zie de Commissie by UYTENBOG. bl. 1796.

(*c*) BAGDART. MEMOR. XI. Boek, bl. 6.

(*d*) Resol. Holl. 4 Febr. 1619. bl. 20. Brief van Moersberg. van 14 Maart O. S. by BRANDT Rechtspl. bl. 31.

kelmaand. Ook werd't hy, voor dezelve, onder- 1619.
vraagd, op den eersten en vyfden van Lentemaand, meest op het aanneemen en onderhouden der Waardgelderden. Hieromtrent beleedt hy „ dat zy, te Leiden, geligt waren, om be-
„ roerte te beletten, en wel voor zyne aankomst aldaar.” Waarop Broekhoven zeide, *Was dit zo; dan hadt men ze, grootelyks, misbruikt, in't bezetten van zyn huis, tot tweemaal toe.* Voorts beweerde Hogerbeets „ dat
„ Leiden en de andere Steden geoordeeld hadden, dat haar zo wel vrystondt, de aangemen' Waardgelders te betaalen uit de * mid-
„ delen van Holland, als Amsterdam en de andere Steden van 't Noorderkwartier de hunnen
„ daar uit betaalden.” Doch Pauw merkte hiertegen aan, dat Amsterdam zulks deedt, uit kragte der † Voldoening (e): 't welk Hogerbeets zeide, ligtelyk, te kunnen wederlegd worden (f). My is niet gebleeken, dat men hem, na deezem, verder ondervraagd heeft.

door de Regters, verhoord.

* Contributien.

† Satisfactie.

Op den vyfden van Lentemaand, werd't de Groot voor de Regters ontbooden. Doch eenigen tyd te vooren, was Manmaaker hem komen bezoeken, en hadt hem, door verscheiden' bedekte redenen, getragt te beweegen, om vergiffenis te begeeren, waarnaar de Groot niet luisteren wilde. Manmaaker was toen wederom gevallen, op 't stuk van Prinse Henrik, zeggende, onder anderen, *dat hy buiten § geloo-ve was by zyne Doorlugtigheid, en by de Gewes-ten; en dat men bevondt, dat Maurier, Meegang*
en

Gesprek tuschen Manmaaker en de Groot.

§ Credyt.

(e) Zie VII. Deel, bl. 371.

(f) R. HOGERBEETS Gedenkschr. by BRANDT Rechtspl. bl. 55.

1619. *en Uitenbogaard veel kwaads in de zaak gedaan hadden:* Voorts begeerde hy te verstaan, *wat de gevangen hier van wist.* De Groot antwoordde „ dat hy met Meegang nimmer woor- „ den gewisfeld hadt, en met Uitenbogaard niet „ over deeze stoffe, en dat Maurier, in 't by- „ zonder, niet anders dan in 't operbaar, ge- „ sproken hadt, raadende, naamlyk, tot byleg- „ ging der geschillen.” Ook verklaarde hy hem, by deeze gelegenheid, de overleggingen van eenigen, om Prins Henrik in 't Lid der Ede- len te beschryven, waarvan wy, boven (g), ge- waagd hebben. Doch dit gesprek was het laat- ste, welk de Groot, met iemand uit de algemeene Staaten, in 't byzonder, hieldt. Voor de Regters verscheenen, maakte hy verscheiden⁷ aanmerkingen op derzelver wettelykheid, onder anderen zeggende „ dat eenigen belang hadden „ by de zaaken, welken zy oordeelen zouden; „ als hebbende, te vooren, verstaan, dat men „ de Waardgelders moest afdanken, tegen den „ wil der Staaten van Utrecht: ook, dat eeni- „ gen der Regteren hem en anderen [met de „ paleye] bedreigd hadden.” Op het eerste antwoordde Duik „ dat hy, dus redeneerende, „ de meeste Regters verdagt schein te willen „ maaken:” op het tweede „ dat dreigen min- „ der was dan Waardgelders.” 't Voornaamste, waarover hy, wyders, gehoord werdt, kwam hierop uit. Men vraagde, *of de Advokaat hem niet gezeid hadt, dat de Prins naar de Souverainiteit stondt, en dat men zulks behoorde te belet- ten?* Waarop de Groot antwoordde „ dat de „ Ad-

De Groot
komt
voor de
Regters.

„ Advokaat hem te kennen gegeven hadt, be-
 „ denking te hebben, of onder de burgerlyke
 „ beweegingen, ook iet zulks schuilen mogt,
 „ daarby voegende, dat alle veranderingen, by
 „ wege van oproer, gevaarlyk waren, zonder
 „ iet meer.” Men hernam te vraagen, *of hy zelf*
aan niemand ooit gezeid hadt, dat zyne Door-
lugtigheid ftondt naar de Souverainiteit? 't Ant-
 woord was „ Neen; fchoon hy veelligt aan ee-
 „ nige vertrouwde Perfoonen wel verhaald
 „ hadt, dat hy vreesde, voor eenige verande-
 „ ring uit oproer, zonder iet vast te ftellen.
 „ Voorts, hadt hy van den Prinfe altoos ge-
 „ fproken met behoorlyken eerbied, gelyk zy-
 „ ne hoedaanigheden en verdienften vereisch-
 „ ten.” Wyders, beleedt de Groot, op ver-
 fcheiden' vraagen „ dat de Advokaat hem
 „ nimmer gefproken hadt van eenen aanflag op
 „ Woerden, fchoon hy, uit fommigen, ver-
 „ ftaan hadt, dat die van Leiden wenschten,
 „ dat Woerden, door eenige vertrouwde ven-
 „ dels, mogt verzekerd worden. Dat hy niet
 „ wist van eenige Vergaderingen ten huize
 „ van van der Myle; fchoon hy 'er, fomtyds,
 „ geweest was, en 'er Briemen, Biefeman,
 „ Bafius, de Haan, Hogerbeets of Uitenbo-
 „ gaard aangetroffen hadt; doch dan waren
 „ 'er alleen gemeene gefprekken gevallen.
 „ Dat Oldenbarneveld hem nimmer gefproken
 „ hadt over de bekwaamfte middelen, om een
 „ einde van den oorlog te vinden; en gantsch
 „ niet, van zig onder Spanje en 't Huis van Oos-
 „ tenryk te begeeven: ook niet van zyn voor-
 „ neemen om de Kerkelyke gefchillen te rek-
 „ ken, en, daardoor, de verlenging van 't Be-

1619. „ftand te beter door te dringen (*h*).” Dit was
 ’t voornaamfte, welk, ten deezen tyde, voor-
 viel. De Groot, federt, verſcheiden’ reizen
 hebbende aangehouden, om op nieuws gehoord
 te worden, verſcheen, andermaal, voor de
 Regters, op den zestienden van Grasmaand.
 Hy deedt hun toen eene wydluſtige Verklaar-
 ring zyner inzigten, op de zaaken, waarover
 gefchil viel, en verzogt zulks ſchriftelyk te
 mogen doen; waartoe hem vyf uuren tyds en
 een blad of vel papiers vergund werdt (*i*). Wy-
 ders, beleeft hy, op eenige vraagen „de Brie-
 ven ontworpen te hebben, die men, op ’t
 „ftuk der Sinode, aan den Koning en aan de
 „Kerken van Frankryk wilde ſchryven; ook,
 „dat men, te Rotterdam, nooit voorgehad
 „hadt, den Godsdienst te verdrukken, door
 „middel van de foldaaten; maar alleen, de
 „verdraagzaamheid te bevorderen en de Ker-
 „ken en Wethouders te beſchermen; en dat
 „die van Rotterdam, in ’t begin, genegen ge-
 „weest waren tot eene Sinode, uit een gelyk
 „getal van Remonſtranten en Contraremon-
 „ſtranten beſtaande. Doch dat hy hen bewoo-
 „gen hadt, om toe te laaten, dat de verkie-
 „zing gefchiedde door de Klaffen; mids de
 „Staaten van Holland, daarby, eenige vreed-
 „zaame Predikanten voegden (*k*).” En deeze
 was de laaſte reize, dat men de Groot onder-
 vraagde. Hy hadt zig, in de gevangenis, meest
 bezig gehouden met het opſtellen eeniger
 ſchrif-

(*h*) Memor. van H. DE GROOT by K. BRANDT in zyn Lev. bl. 175-179.

(*i*) Zie deeze Deductie by K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 181 enz.

(*k*) Memor. van H. DE GROOT in zyn Lev. bl. 179, 180.

Hy
 wordt
 ander-
 maal ge-
 hoord.

Schriften en Gedigten, die, naderhand, het licht zagen (1). 1619.

De Regters begonden den Advokaat te onderzoeken, op den zevenden van Lentemaand. Hy hieldt zig, eer hy antwoordde, wel drie dagen bezig, met het betwisten van de wettigheid der Regteren. Daarna, vraagde men hem, „ naar zeker schryvens aan die van Leiden „ en Utrecht, in Wynmaand des jaars 1617, „ wanneer men meende, dat de Prins der- „ waards komen zou (m): midsgaders, naar het „ oogmerk der byeenkomst by van der Myle, „ le, ” waarover men de Groot ook onder- vraagd hadt. Van 't schryven naar Leiden, welk aan van der Myle, toen aldaar zynde, geschied was, beledthy niets, dan dat hy derwaards hadt gezonden, om op de bewegingen des volks te doen waaken. Van 't andere, verklaarde hy geen geheugenis te hebben. Voorts, gevraagd zynde, of van der Myle, op zyne reize naar Frankryk, in den jaare 1614, den Marquis d'Ancre der Landen magt tegen de Prinzen en die van den Hervormden Godsdienst niet aangeboden hadt, antwoordde hy, dat zyn last, aan den Koning, aan de Koninginne Moeder, en aan de Heeren alleen *complimenten* inhieldt. Ook verklaarde hy te gedenken van zeker Berigt voor den Koning van Groot-Britanje, gezonden aan Karon, om zyne Majesteit, naar waarheid, te onderregten en deszelfs gunst te verzoeken. Uit zyne Brieven aan Karon, trok men veel tot zyne bezwaarnis: ook werdt hy, gelyk hy zelf schreef,

XXIII. Onder- vraaging van Oldenbarneveld voor de Regters.

(1) BRANDT Rechtspl. W. 79.

(m) Zie hier voor, bl. 183, 297.

1619. gekweld, uit zekere verklaringen, in zyn na-
 deel gedaan, door den Griffier Aarfens en door
 Nikolaas van Berk, Burgemeester van Utrecht
 (n). 't Zal hier, derhalve, te pas komen, den
 Leezer te onderregten van 't gene my, omtrent
 deeze Verklaringen, waarvan, myns weetens,
 nog niets het licht gezien heeft, uit oude Pa-
 pieren, gebleeken is.

XXIV.
 Verklaa-
 ring van
 den Griff-
 fier Aarf-
 ens en
 van den
 Burge-
 meester
 van Berk,
 in zyn
 nadeel.

Ik heb in handen een oud Afschrift eener
 Verklaaringe van den Griffier Aarfens, zonder
 dagtekening, en, naar 't schynt, niet voltrok-
 ken. Hierin, verhaalt de Griffier, eerst, het
 voorval, welk hy, in den jaare 1607, met Pa-
 ter Neyen gehad hadt, en welk, van ons, op
 zyne plaats (o), te boek gesteld is. Voorts,
 voegt hy 'er by „ dat hy vandit voorval, toen,
 „ aan den Advokaat kennis gegeven, en dat
 „ deeze hem gezeid hadt, dat hy 't zeggen
 „ moest aan Hogerbeets, Uitenbogaard, Brui-
 „ nink en Kromhout. Dat hy dit egter niet
 „ hadt gedaan. Dat Krauwels hem gezeid hadt,
 „ dat Neyen, behalve het Handschrift, hem
 „ overhandigd, nog een ander van honderd-
 „ duizend Dukaaten hadt, welk hy meende,
 „ aan een' Perfoon van meerder * aanzien dan
 „ hy was te moeten aangeboden zyn, zonder
 „ dat hy egter wist, dat zulks geschied, of dat
 „ het Handschrift aangenomen was. Dat Krau-
 „ wels hem ook verklaard hadt, verwonderd
 „ te zyn, dat eenigen der voornaamsten uit de
 „ Regeeringe, zelfs oude en † egte Geuzen,
 „ zig zo lieten misleiden, dat zy zulke ge-
 „ schenken ontvingen; hem noemende twee,
 „ die

* *Credyt.*

† *authen-
 tique.*

(n) BRANDT Rechtspl. bl. 80, 81.
 (o) IX. Deel, bl. 271.

„ die zulks gedaan hadden, te weeten *Beeren-* 1619.
 „ *stein*. Burgemeester te Delft, en Ruikhaver,
 „ Burgemeester te Haarlem: dat de eerste een
 „ kostbaaren diamant ontvangen hadt, zonder
 „ dat hy wist, wat de andere hadt ontvangen;
 „ maar de diamant was gekogt van eenen
 „ *Duarte Fernando*, Juwelier. Dat hy, Aar-
 „ fens, dit den Advokaat te kennen gegeven
 „ hadt, die daarop hadt gezeid, *zwygt daar van*
 „ *stil; ik zal het zelfs eens onderzoeken*. Dat hy,
 „ ettelyke dagen daarna, den Advokaat, deswe-
 „ ge, wederom hadt aangesproken, die hem zei-
 „ de, *dat hy 'er naar gevraagd hadt, en dat 'er*
 „ *iet aan was (p)*.” Tot hiertoe gaat myn Af-
 „ schrift van deeze Verklaaring. Wat Burgemees-
 „ ter van Berk betreft; deeze hadt, op den agt-
 „ entwintigsten van Herfstmaand ouden styl des
 „ voorleeden jaars, ook eene Verklaaring ge-
 „ geven, waarvan ik geen Affchrift heb konnen
 „ magtig worden. Doch op den eenentwintigsten
 „ van Wintermaand, werdt hy, wegens deeze
 „ Verklaaring, onder eede, op zekere vraagen,
 „ gehoord, die my, nevens de antwoorden, ter
 „ hand gekomen zyn. Hy erkende, toen „ dat
 „ de Verklaaring, zo als zy lag, waaragtig was;
 „ in 't byzonder, dat de Advokaat hem gezeid
 „ hadt, dat het verschil over den Godsdienst
 „ zo groot niet was, of 't kon ligtelyk byge-
 „ legd worden, hem, daarbenevens, vraagen-
 „ de, *of 't niet beter ware, dat wy ons wederom*
 „ *begaven onder den Koning van Spanje?* ook,
 „ 't gene verhaald stontt, op de handelingen
 „ van den zelfden Koning, in Portugal, jegens
 „ „ hen,

(p) Depoſitie van den Grefſier Aersfens MS.

1619. „ hen, die hem tot dit Ryk hadden helpen bren-
 „ gen. Doch den tyd, jaar en maand, wan-
 „ neer de Advokaat dus tot hem gefproken
 „ hadt, wist hy niet naauwkeuriglyk te noe-
 „ men. Alleenlyk bragt hy zig te binnen, dat
 „ het gefchied was, toen de Advokaat nog in
 „ de Spuyftraat in den Haage woonde (6), en
 „ dat, hy ingelaaten zynde in de zaale ter zy-
 „ de het voorhuis, de Advokaat hem, langs
 „ een klein trapje, gebragt hadt tot in zyn
 „ Comptoir. Voorts, waren hem, Berk, van
 „ wege den Koning van Spanje of Aartsher-
 „ togen, geene aanbiedingen gedaan, dan 't
 „ gene hem wedervaaren was van den voor-
 „ noemden Advokaat, uitgedrukt in de ge-
 „ melde Verklaaringe. Ook hadt de Advo-
 „ kaat, federt dit gefprek, hem, nimmer, we-
 „ derom, over diergelyke zaaken, gefproken
 „ (q).” Meer is my van Berks Verklaaringe
 ten lafte des Advokaats niet voorgekomen.

Wat Berk
 tegen Ui-
 tenbo-
 gaard
 verklaard
 hadt.

Doch op den zelfden eenentwintigften van
 Wintermaand, verklaarde hy ook „ dat Ui-
 „ tenbogaard, omtrent drie jaaren geleeden,
 „ tegen hem gezeid hadt, dat men 't met Span-
 „ je al eens was; dat men niet meer oorloo-
 „ gen zou; dat men wel zag, hoe 't in 't Land
 „ van Kleeve toeging; dat ons volk en de
 „ vyand elkanderen verftonden; en den buit
 „ deelden; dat Gelderland al verdraagen was :
 „ ook

(q) Interrog. van N. van Berck, *Art. I. II. III. IV. MS.*

(6) Dit moet al eenige jaaren geleeden geweest
 zyn, alzo men vindt, dat de Advokaat, in de Lente
 des jaars 1611, het Huis van Aremborg gekogt heeft :
 't welk hy, federt, bewoonde. *Resol. Holl. 9 April*
1611. bl. 53.

ook Overysfel: dat de poorten aldaar zouden open staan, als 'er de vyand voorkwam; dat hy, Berk, wel zien kon, hoe 't, hier in de Stad [Utrecht], gesteld was; dat men den vyand, als hy kwam, hier ook niet wederstaan zou; dat elk bedieningen zocht, om eigen voordeel; dat de voornaamsten, die te Nagtmaal gingen, zig de eersten omkeeren zouden, als de vyand kwam, om in hunne ampten te mogen blyven; dat men, tegenwoordig, eene andere wyze van leeven moest houden, dan men plag, en zien, hoe 't rondsomme toeging, en op zyn eigen belang agt geeven (r).” Doch Uitenbogaard heeft, in eenen Brief aan den Prinse, in Wynmaand des voorleeden jaars geschreeven, ontkend, op zulk eene wyze, gesproken te hebben, of 'er eenen goeden zin aan gegeven (s). Ook gewaagt hy, in dien Brief, van zekere aanbiedingen, welken hy aan Berk, zo deeze te vooren gezeid hadt, van wege de Spaanschen, gedaan zou hebben. Doch op deeze beschuldiging verdedigt hy zig dus. *'t Geen Berck seydt van 't gunt ick hem soude hebben gepresenteert, is louter versiert. Hy raeskalt, daar is in 't minste niet aan, niet het minste.* Alleenlyk, verhaalt hy, dat, ter gelegenheid van de geschenken, die de Staatfche Gemagtigden op de handeling van 't Bestand, met kennisse der hooge Overheid, van de Aartshertogen ontvingen, eenig geschil gereezen was, tusfchen den Heere Renesse van der Aa, die laatst, en den Heere Berk, die eerst in de handeling ge-
 ” bruikt

1619.

Onderzoek, op de geloofwaardigheid van Berks Verklaringe.

(r) Interrog. van N. van Berck. Art. V. MS.

(s) Zie den Brief in zyn Leven Cap. XI. bl. 188, 191.

1619. „bruikt was, en die beide oordeelden, dat
 „hun dit geschenk geheel toekwam: dat men
 „zig, daarna, van Uitenbogaard bediend hadt
 „om den twist, hieruit, voornaamlyk, ont-
 „staan, te bemiddelen, en dat het wel zyn
 „kon, dat hy Berk, ter deezer gelegenheid,
 „hadt aangeraden, zig met de helft van het
 „gemelde geschenk te laten vergenoegen.”
*En, vervolgt hy, indien dit is; och God! wat boos-
 heyt ware dat van dien mensch, den onnosfelen,
 die poochde syne begeerlicheit te breydelen, over
 een present der Spanjaarden, om t welck in zyne
 handen te krygen, hy selve gingh questie move-
 ren tegen andere, na, t verloop van negen ja-
 ren, te gaen beswaren, als of hy die gheen ware,
 die hem eenigh present of gelt van 's vyants we-
 gen hadde aangeboden (t).* Ook heeft hy niet
 verzuimd, op eene andere plaats, aan te mer-
 ken, dat Berk, op den eenentwintigsten van
 Wintermaand, verklaard heeft, dat hem van nie-
 mant eenige aanbiedingen, uit naam der Spaan-
 schen, gedaan waren, buiten 't gene hem van
 den Advokaat wedervaaren was (u). Waar-
 uit, ten minste bleek, hoe weinig staats 'er
 te maaken ware op 't gene hy, te vooren, van
 Uitenbogaards aanbiedingen verhaald hadt.
 Veelligt, is 'er ook uit af te neemen, wat men
 van zyne Verklaaring, wegens de aanbiedin-
 gen des Advokaats, te houden hebbe. Uit al-
 les, kan men zien, tot welke foort van on-
 dervraagingen des Advokaats, de Verklarin-
 gen van Aarfens en Berk gelegenheid gegeven
 hebben.

Iia

(t) Zie den gemelden Brief H. 192, 193.

(u) UYTENBOG., Leven en Verantw. Cap. XIII. H. 253.

In Grasmaand, werdt de Advokaat, wederom, verscheiden' dagen, somtyds twee en drie reizen 'sdaags, gehoord. Hy weigerde toen, andermaal, de Regters te erkennen, en beriep zig op de byzondere Gewesten; welker Afgevaardigden ter algemeene Staatsvergaderinge alleenlyk de Regters gesteld hadden. Doch ziende, dat hy, hiermede, niet vorderde, besloot hy, behoudens zyn regt, te antwoorden, en beleedt toen „ een geschenk van „ den Koning van Frankryk ontvangen te hebben, ter waarde van twintigduizend guldens, „ in gevolge van eene belofte, hem, in den „ jaare 1598, gedaan. Ook hadt hy van eenige Heeren, wegens gedaane diensten, geschenken genooten. Van anderen hadt hy zo „ geweigerd. Maar van de Spaansche zyde, „ hadt hy niets getrokken: ook niemant anders, met zyne kennis. Het zeggen van Aarsens of Berk, van woorden, over twaalf jaaren, gesproken, kon, dagt hy, niet ten zynen laste komen. Hadden zy gedagt, dat „ daaraan der Landen dienst gelegen was, zy „ zouden ze geene twaalf jaaren hebben mogen verzwynen. Op de overdragt der Souverainiteit aan den Koning van Frankryk, „ hadt hy, nimmer, met iemant, 't zy met den „ Hertoge van Sully of met Buzanval, iet gehandeld. Dat zyne Doorlugtigheid naar de „ Souverainiteit of naar meerder gezag stondt, „ hadt hy gevreesd. Zo egter de Prins, zo wel „ als zyne Raaden, zig, deswege, aan hem „ hadt willen verklaaren, en, na 't hooren „ zynere bedenkingen daartegen, de opening „ hadt goedgevonden, zou hy die, met gena-

1619.

XXV.
De Advokaat
wordt
lang ag-
tereen
gehoord
voor de
Regters.
Zyne be-
lydenis.

1619.

„ genheid, gedaan hebben. Nu hadt hy 'er
 „ flegts in 't byzonder van gefproken, en ge-
 „ regelde handeling over zulk een gewigtig
 „ punt goedgevonden; doch een fchrik gehad,
 „ voor oproer en verwarring. Hy hadt, uit de
 „ fchotfchriften, eenige jaaren herwaards ge-
 „ ftrooid, en uit eenige daadelykheden, vree-
 „ ze gefchept, dat men verandering van Re-
 „ geeringe zocht, door oproer; en daarvan, nu
 „ drie of vier jaaren geleeden, opening ge-
 „ daan in de Vergadering van Holland: ook
 „ hadt hy 'er den Prinfe, vrymoediglyk, over
 „ gefproken, hem zeggende, dat 'er gerugten
 „ liepen, dat de Contraremonftranten niet te
 „ vrede zouden zyn, of zyne Doorlugtigheid
 „ moest Graaf van Holland wezen, en dat
 „ hem, van goederhand, gezeid was, dat ze-
 „ ker Burgemeester van eene goede Stad (7)
 „ geoordeeld hadt, dat het aan den Advokaat
 „ ftondt, zuiks voor te ftaan; hoewel deeze
 „ Burgemeester, daarover, op zyn verzoek,
 „ gefproken zynde, verklaard hadt, zulks een
 „ misverftand te wezen. 't Zelfde hadt hy ook
 „ aan Graave Willem voorgehouden. In zyne
 „ Brieven aan Karon, die, met een bedroefd
 „ gemoed, gefchreeven waren, en hierom,
 „ meende hy, verfchooning verdienden, hadt
 „ hy gezien op zulke Kerkelyken, Puriteinen
 „ en vreemdelingen, die der Overheid 't ge-
 „ zag in Kerkelyke zaaken onttrekken wilden.
 „ De Refolutien tot vrede en verdraagzaam-
 „ heid

(7) Hiermede wordt, denk ik, Reinier Pauw, Burge-
 meester van Amftterdam, gemeend. Zie UYTENBOGAERTS
Leven en Verantw. Cap. X. bl. 155, 156, 157, 158.

„ heid hadt hy bevorderd, met een goed oog- 1619.
 „ merk, oordeelende hy de gefchillen niet
 „ van zulk een gewigt, dat 'er de vrede der
 „ Kerke om behoorde geftoord te worden: en
 „ te minder, om dat, by 't aanneemen der wa-
 „ penen, niet flegts vryheid van geweeten;
 „ maar ook oefening van verfcheiden' Gods-
 „ dienst was toegeftaan; hebbende de Luther-
 „ fchen en alle foorten van Doopsgezinden,
 „ by goede kennisfe, hunnen Godsdienst, van
 „ 't begin des oorlogs, geoefend. De verklaa-
 „ ring der drie Gewesten, Holland, Utrecht
 „ en Overyffel, tegen de Sinode hadt hy op-
 „ gegeven, de Groot gefchreeven, tot bewaa-
 „ ring van het regt der Gewesten. Holland en
 „ Utrecht hadden ook, beweerde hy, regt,
 „ om Waardgelders, ter hunner verzekering,
 „ aan te neemen, en mogten dezelve, niet
 „ buiten hunne bewilliging, worden afge-
 „ dankt. Hy hadt ook aan eenige Kolonellen
 „ gezeid, dat zy vooral aan de Staaten, hunne
 „ betaalsheeren, en aan de Staaten en Wet-
 „ houders der Steden, daar zy lagen, gehouw-
 „ en getrouw zyn moesten, volgens hunnen
 „ eed, in zaaken, de hoogheid en wetten der
 „ byzondere Gewesten, en niet de algemeene
 „ Staaten betreffende." Dit was 't voornaam-
 „ fte, welk de Advokaat, zo ver men weet, in
 „ deeze, ondervraagingen, beleeden heeft. Men
 „ vindt, wyders, dat hem nog eenige vraagen ge-
 „ daan zyn „ omtrent zyne woorden tegen de
 „ Sinode, 't verkrygen van Brieven van den
 „ Koning van Groot-Britanje in den jaare 1612,
 „ en 't verzoeken van gelyke Brieven, in den
 „ jaare 1618; omtrent zekeren zynen voorflag,

1679. „ om twee Bifchoppen te zenden van de Re-
 „ monftranten, en omtrent verfcheiden' ande-
 „ re punten,“ zonder dat men gemeld vindt,
 „ wat hy op dit alles antwoordde (v).

XXVI. Tot hiertoe, maakte Oldenbarneveld nog
 Uitschry- geene gedagten altoos, dat men voorhadt, hem
 ving van te doen fterven; doch onder deeze laafte on-
 eenen dervraagingen, werdt 'er, door de algemeene
 Biddag. Staaten, een biddag uitgefchreeven, tegen den
 zeventienden van Grasmaand; waarvan hy,
 wat laater, kennis kreeg, en 't welk hem deedt
 denken, om zig ter dood te bereiden (w). In
 deeze uitschryving las men „ dat de Kerk en
 „ de Staat, eenige jaaren herwaards, door ee-
 „ nige ftaatzughtigen, tot bevordering hunner
 „ byzondere ftaatzughtige oogmerken, in groot
 „ gevaar van het uiterfte verderf gebragt zyn-
 „ de, door het byeenroepen der Nationaale
 „ Sinode, genoegzaam gered waren; dat men
 „ ook, met den eerften, een wettig oordeel ver-
 „ wagtte, over hen, die den ftaat van 't Land
 „ hadden beroerd; waardoor alles zig tot rust
 „ fcheen te zullen fchikken: dat men God hier-
 „ voor te danken hadt, en hem, onder anderen,
 „ te bidden, dat hy der vyanden raadflagen en
 „ beleidingen tegen deeze Landen geliefde te
 „ verbreeken (x).” En 't was gantsch geen
 wonder, dat de Advocaat, uit zulk eene uit-
 fchryving, opmaakte, dat het kwalyk met hem
 afloopen zou. Veele anderen zagen 't eveneens
 in, en men vindt verfcheiden' Predikanten,
 die zwaarigheid maakten, om zulk een' Biddag
 af

(v) BRANDT Rechtspl. bl. 37 enz.

(w) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XVIII. bl. 337.

(x) UYTENBOG. bl. 1143. Achabs Bidd. bl. 9.

af te kondigen. Ook werden, in Gelderland (y), 1619: in 't Stigt, in Overysfel, en elders, de Brieven van Uitschryving, derwyze, veranderd, dat de afkondiging, daar, gemakkelyker doorging. Doch veele Predikanten keurden de eerste Brieven goed, en predikten, op den zelfden zin: God ook dankende, dat hy de oogmerken der staatzugtigen gestuit, en 't bloedbad, dat zy maaken wilden, belet hadt (z).

Na 't houden van deezen Biddag, begreep elk, dat de zaak der gevangenen naar 't einde liep. De Fransche Gezant Maurier verzogt, derhalve, wederom, gehoor ter algemeene Staatsvergaderinge, op den eersten van Bloei-maand. Boiffise was reeds naar Frankryk te rug gekeerd, en hadt, in zyne Affcheidrede, op den drie-entwintigsten van Lentemaand, zyne voorige vermaaningen tot zagtheid omtrent de gevangenen herhaald. Doch de Staaten hadden, in hun antwoord, genoegzaam, te verstaan gegeven, dat hun die herhaalde vermaaningen verveelden, en dat zy stonden, om tot strengheid over te slaan (a). Zy spraken stout, doordien zy Lodewyk den XIII, die, thans, met de inwendige verwarringen zyns Ryks, de handen vol werks hadt, minder ontzagen; om dat hy hun minder dienst doen kon. Doch Maurier was, door dit antwoord, niet afgeschrikt. Hy deedt eene deftige en uitvoerige Rede, in 's Prinsfen tegenwoordigheit, strekkende, om te toonen, dat men de gevangenen behoorde te verschoonen, zo zy aan geene ontrouw schuldig

XXVII.
Boiffise
en Mau-
rier
spreeken
weder-
om voor
de gevan-
genen.

(y) Zie BAUDART. MEMOR. XI. Boek, bl. 22.

(z) BRANDT Rechtspl. bl. 99, 100.

(a) BRANDT Rechtspl. bl. 101, 102.

1619.

Men
zoekt
den Ad-
vokaat te
bewee-
gen, om
vergiffe-
nis te be-
geeren.

dig bevonden werden. Ook beweerde hy, dat men zo veele agting behoorde te hebben voor 's Konings voorſpraak, als men, eertyds, getoond hadt voor die der Koninginne van Engeland, om wier wille, men den Admiraal Treslong hadt geſlaakt (b). Prins Maurits, in 't byzonder, zocht hy te doen zien, hoe edelmoe- dig en Vorſtelyk hy zig gedraagen zou, zo hy zyne gunst bewees aan zulken, door welken hy meende verongelykt te zyn (c). Doch deeze aanſpraak deedt geene vrugt. De Huisvrouw en Kinderen des Advokaats, reeds dikwils Verzoekschriften in zyn voordeel hebbende ingeleverd, gaven nu drie Vertoogen, na elkanderen, over aan de Regters, waarin zy hem, tegen de voornaamſte beſchuldigingen, verdedigden (d). Doch alle deeze poogingen waren vergeefs. De Advokaat zelf hadt, op den eerſten van Bloeiamaand, voor de Regters verſcheenen zynde, begeerd, op nieuws, over eenige punten gehoord te worden. Doch ik vind niet, dat hem dit verzoek werdt ingewilligd (e). Men was nu bezig, met het opmaaken van zyn vonnis, en hy vernam, uit berigten, hem, heimelyk, op den elfden van Bloeiamaand, toegekomen, dat het reeds geveld lag, en den veertienden of vyftienden zou uitgeſproken worden. Doch 't geſchiedde nog eerder. Omtrent deezen tyd, arbeidden Graaf Willem en de Fiskaal Duik, by Prinſe Maurits, om Oldenbarneveld by 't leeven te bewaaren. De Prins bewilligde 'er

(b) Zie VIII. Deel, bl. 86.

(c) BRANDT Rechtspl. bl. 104 enz.

(d) Leven van Oldenbarn. bl. 184 enz. BRANDT Rechtspl. bl. 113, 120, 125.

(e) Leven van Oldenbarnev. bl. 225.

'er in, mids de vrienden des Advokaats ver-
giffenis voor hem verzogten. Dit werdt hun,
door de Prinsesse Weduwe, bedektelyk, in den
mond gegeven. Zy spraken 'er, onderling, o-
ver; doch konden 'er niet toe verstaan. Zelfs
verklaarden zy der Prinsesse, dat zy 'er niet
een' voet om verzetten wilden, al zou hy 'er
den hals moeten laten (f). Men ging dan
voort, met het vonnis.

De Advokaat was, des Zondags, den twaalf-
den van Bloemaand, een groot deel van den
dag bezig geweest, met het leezen der ontvan-
gen' berigten, en met het versteeken van zyn
geheim schryfgereedschap, schriften en aante-
keningen, welke laatsten, voor een groot ge-
deelte, onder een Spaansch stoeltje, en agter de
tapyten, genaaid werden (g). Doch des avonds,
omtrent half zes uren, kwamen de Fiskaalen
van Leeuwen en Sylla in zyne kamer. Van
Leeuwen voerde het woord: hem, uit den naam
der algemeene Staaten en der Heeren Regte-
ren, aanzeggende, dat hy, op morgen, hadt te
komen hooren de Sententie des doods. Hy zei-
de, hierop, meer verwonderd dan verlaagen,
de Sententie des doods! de Sententie des doods!
Dat hadt ik niet verwacht. Ik meende, dat men
my nog zou hebben gehoord. Ik hadt sommige
dingen gesteld, die ik meende te veranderen, als
door gramschap verrukt zynde. Daarna, verzogt
hy verlos, om zyne Huisvrouw, voor 't laatst, te
mogen schryven. 't Werdt hem vergund. Onder
't schryven, hoorde men hem zeggen, *dat ik toch*

1619;
Hem
wordt de
dood
aange-
zeid.

Zyn ge-
drag en
gesprek-
ken, kort
voor zyn
einde.

(f) Aantek. van VOLK. OVERLANDER, Schepen van Amst.
by BRANDT Rechtspl. bl. 133.

(g) Leven van Oldenbarnev. bl. 226, 227.

1619.

Zyne
bood-
schap aan
Prinse
Maurits.

's Prinse
ant-
woord.

wist, waarom ik sterven zal? waarop een der Fiskaalen zeide, *gy weet het wel; doch zult het, hierna, nog byzonderer hooren.* Hy schreef nog, toen *Anthonijs Walæus*, Predikant en Professor te Middelburg, binnen tradt. Deez' hadt men, van Dordrecht, uit de Sinode, gehaald, om den Advokaat, in zyn uiterste, te troosten. Hy was een bescheiden en verstandig Leeraar, en een der bekwaamsten, dien men, tot deezen dienst, zou hebben kunnen verkiezen. Ook hadt de Advokaat goed genoeg in de gesprekken, welken hy, den volgenden nacht, met hem hielt. Voorts, werden 'er twee foldaaten in de kamer gesteld, die den Advokaat beletteden, in 't heimelyk, met zynen dienaar, te spreken. De Advokaat begeerde op *Walæus*, dat hy den Prinse van Oranje, uit zynen naam, twee dingen verzoeken zou, eerst, *vergifenis, zo hy iet tegen hem misdaan mogt hebben*; en, ten anderen, *dat hy zynen kinderen gunstig wilde zyn.* *Walæus* vraagde, *of hy, door vergiffenis, ook verstondt, het ophouden van het vonnis des doods?* waarop de Advokaat, zig een weinig bedagt hebbende, antwoordde, *dat zyn verzoek zo ver niet strekte.* Omtrent tien uren des avonds, deedt *Walæus* deeze boodschap aan den Prinse, terwyl de Haagsche Predikanten, *Lamotius* en *Beyerus*, den Advokaat gezelschap hielden. Zyne Doorlugtigheid, *Walæus* gehoord hebbende, antwoordde, met traanen in de oogen: *'t ongeluk van den Advokaat is my leed. Ik heb hem altyd lief gehad, en dikwils vermaand anders te doen. Dewyl hy, eenigen tyd hierwaards, eenen anderen vorm van Regeeringe heeft zoeken in te voeren, die Kerk en Staat zou hebben t'ondergebragt,*

bragt, heb ik my tegen hem moeten stellen. Maar 't gene hy, tegen my, misdään heeft, vergeef ik hem, gaarne: hoewel hy zulks wel zonder voorwaarde hadt konnen verzoeken; want hy heeft het krygsvolk van den eed, dien zy my, als hunnen Veldoverste, schuldig waren, zoeken af te trekken. Twee dingen hebben my wat gespecten: het eene, dat hy gezeid heeft, dat ik stondt naar de Souverainiteit: het ander, dat hy my, te Utrecht, in zulk een gevaar heeft gebragt. Dan ik beveel 't aan uwe voorzigtigheid, of gy hem deeze dingen bekend wilt maaken, of niet; want ik zoek niet anders dan 's mans zaligheid. Ook heb ik op de Regiers begeerd, dat het gene hij tegen my heeft misdään hem tot geene misdaad zou toegerekend worden. Wat zyne kinderen aangaat, die zal ik gunstig zyn, zo lang zy wel doen. Walaëus, met dit bescheid vertrekken willende, werdte rug geroepen door den Prinse, die hem vraagde, spreekt hy van geen pardon? De Predikant antwoordde, dat hy daarvan, met waarheid, niet hadt verstaan. Voorts, bragt hy 's Prinse zeggenden Advokaat, voorzigtiglyk, over; die 'er op antwoordde „ dat hy, voor zyne kinderen, niet meer begeerde: en dat zyne Doorlugtigheid miste, als hy dagt, dat hy voor zig zelve pardon zocht. Dat hy, waarlyk, al sedert het jaar 1600, gevreesd hadt, dat de Prins stondt naar de Souverainiteit, of meerder gezag. Doch dat het gene te Utrecht gedaan was strekte, tot voorkominge van oproer.” Na dit gesprek, bereidde de Advokaat zig, geheellyk, tot sterven; schoon de Predikanten hem niet konden doen bekennen, dat hy de dood verdiend hadt. Voorts, hielden ze eenig gesprek over de

1619.

Aanmerking des Advokaats op het zelve.

Hy bereidt zig ter dood.

1619. Goddelyke Voorfchikking, waarom trent de Advokaat zig zo verklaarde, dat Walæus hem hieldt te zyn in 't gevoelen der Contraremonstranten. Doch anderen meenen, dat hy zig wat zagter uitdrukte. By zekere gelegenheid, toonde hy zyne zugt voor de andere gevangenen, vragende, *zal myn Grotius ook sterven? en ook Hogerbeets?* Doch Beyerus zeide „hiervan nog niet vernomen te hebben.” *'t Zou my van hun jammeren*, hernam de Advokaat, *zy zyn nog jong, en zouden den Landen nog veel dienst kunnen doen.* Ook zegt hy, toen 't nu laat in den nacht werdt, wat te rusten. Doch 't mogt hem niet gebeuren. Des las hy, eene lange wyle, in zyn Fransch Psalmboek. Ook liet hy zig, door Beyerus, iet voorlezen. Omtrent vyf uren, werden de Predikanten ontbooden voor de Regters, die reeds vergaderd waren. De Advokaat rees toen ook uit het bedde, en deedt zyn hemd, door zynen dienaar, van vooren, open snyder: ook gaf hy deezen zyne slaapmuts, om ze hem te rug te geven, als hy ze eischen zou. Alles geschiedde, in de grootste bedaartheit. De Predikanten, wederom, by hem gekomen zynde, deedt Walæus het morgen-gebed. Voor vier uren, hadden de Huisvrouw en Kinderen des Advokaats, 's avonds te vooren, zynen bitteren afscheidbrief ontvangen hebbende, verzogt, hem, nog eens, voor 't laatst, te mogen spreken. De Regters hadden den ouden man, hierop, doen vragen, of hy ook lust hadt, om zyne Huisvrouw, kinderen of kindskinderen nog eens te zien? Doch hy, niet wetende dat zy zelve 't begeerden, vondt zulks ongeraaden. Dit antwoord dedden de Regters stellen op 't Verzoekschrift der vrienden.

Zyne vrienden verzoecken hem te spreken.

't Wordt afgewezen.

vrienden, die hierop afhielden. De Prinfesse Weduwe, verneemende, dat de Advokaat ster-
ven zou, zocht hem nog, door haare voorbede, te
redden. Doch kon geen gehoor krygen, by
Prinse Maurits. De Fransche Gezant Maurier
verzocht, ten vyf uuren des morgens, gehoor
by de algemeene Staaten. Doch 't werdt hem
geweigerd. Des schreef hy, terstond, eenen
Brief aan de Staaten, waarin hy verzocht, dat
de doodstraf in ballingschap mogt veranderd
worden. Maar zyn verzoek vondt geen'ingang.
Ten zeven uuren, schreef de Advokaat nog
een briefje aan zyne Huisvrouw en Kinderen,
voornaamlyk om zynen dienaar, Jan Franken,
aan hunne gunst te beveelen, en hun kennis te
geeven van 't verzoek, welk hy aan den Prin-
se gedaan hadt.

1619.

Het binnen- en buitenhof was, met het aan-
breeken van den dag, reeds met soldaaten be-
zet. Ten vier uuren, begon men 't schavot te
maaken op 't binnenhof, voor de vensters van
den trap der groote zaale, ter regterzyde. Kort
voor agt uuren, vermaande Walæus den Ad-
vokaat, om zig te bereiden. Hy tradt, terstond,
uit, naar de Kamer der Regteren. Doch daar
vernam hy, dat het een misverstand, en nog
wat te vroeg was. Hy keerde dan wederom
naar zyne Kamer, en las nog wel een half
uur of langer, in zyn Fransch Psalmboek.
Tusfchen agt en negen uuren, bragt men hem
op de Rolle van 't Hof, daar de vierentwin-
tig Regters, de drie Fiskaalen en de Grif-
fier Pots zaten. Zyn vonnis, welk Pots hem
voorlas (*h*), was gegrond „ op zyne bekente-

XXVIII.
't Hof
wordt
bezet.

Men leest
den Ad-
vokaat
zyn von-
nis.

„ nis

(*h*) BRANDT Rechtspl. N. 133-164.

1619.	„ nis en op 't gene den Regteren verder ge- „ bleeken was. In het zelve, werdt hem, voor misdaad, toegerekend „ dat hy gedree- ven hadt, dat elk Gewest, in 't zyne, alleen „ magt hadt, om over Kerkelyke zaaken te „ beſchikken en dat hy 't Protest der drie Ge- „ westen, zonder last, opgegeven hadt. Voorts, „ het verzoeken en verwerven van byzonde- „ re Brieven van den Koning van Groot-Bri- „ tanje; het ſchryven aan den Koning van „ Frankrijk, op den naam der algemeene Staa- „ ten; het bevorderen van onregtzinnige Leer- „ aars; het beleggen van afzonderlyke Verga- „ deringen; het niet verhinderen der ſtreng „ Plakaaten tegen de belyders van den waaren „ Godsdienst, die hy vreemdelingen, Puritei- „ nen en Vlaamschgezinden genoemd hadt; het „ bewerken eener ſamenſpanning tuſſchen agt „ Steden van Holland; het inſtellen der ſcher- „ pe Reſolutie van den vierden van Oogſt- „ maand 1617, waarop het aanneemen der „ Waardgelderden gevolgd was; het zenden „ van Gemagtigden naar den Briele, tot het „ vorderen van eenen nieuwen eed van de be- „ zetting; het raaden tot ligtinge van Krygs- „ volk in Utrecht; het goedkeuren van een „ nieuw Berigtsſchrift voor dit Krygsvolk, „ waarby het zelve verbonden werdt, tegen „ elk te dienen; het kennen van eenen Brief, „ te Utrecht ontworpen, om den Prins te ver- „ zoeken van niet in de Stad te willen komen; „ het vermaanen tot waaken aan de poorten „ van Utrecht, en op 't krygsvolk, welk van „ buiten komen mogt, in een Briefje aan Le- „ denberg, welk hy begeerd hadt, dat ver- „ brand
-------	--

Inhoud
van het
zelve.

» brand zou worden ; het bewerken van een
 » Verbond tusfchen de agt Steden, en het ar-
 » beiden, ten zelfden einde, te Utrecht, door
 » Moersbergen en van de Poll ; het ontraaden
 » van de opening aan den Prinfe, op het af-
 » danken der Waardgeldereren te Utrecht ; het
 » weeten en goedkeuren van 't verhandelde
 » ten huize van Uitenbogaard en Trefel : het
 » toefaan, dat de Stad Schoonhoven 's Lands
 » middelen gebruikte, tot betaalinge haarer
 » Waardgeldereren, en dat andere Steden on-
 » gewoone voorwaarden by haare confenten
 » gevoegd hadden ; het belasteren van zyne
 » Doorlugtigheid, als of dezelve ftont naar
 » de Souvereiniteit ; het kennis geeven aan die
 » van Leiden van 's Prinfen vermoedelyke
 » komst aldaar ; het bedroefd zyn over 't be-
 » zetten van den Briele door den Prinfe, en 't
 » vermaanen aan Gekommitteerden Raaden,
 » om andere Steden, tegen diergelyke onder-
 » neemingen, te waarschuwen ; het vorderen,
 » dat het gewoonlyk krygsvolk den Staaten
 » betaalsheeren, en den byzonderen Staaten
 » van 't Gewest, daar het lag, getrouw ware
 » en diende, ook tegen de algemeene Staaten
 » en den Prinfe ; het bewerken der bezending
 » naar Utrecht, als de Prins derwaards ftondt
 » te gaan, om de Waardgelders af te danken,
 » welk afdanken hy hieldt voor geweld, dat
 » men, met geweld, wederftaan mogt ; het
 » ontdekken der geheimen van den Staat ; het
 » afflaan, op eigen gezag, van zeker merk-
 » waardig Verbond, waar aan den Staat veel
 » gelegen was ; het bewerken van handfluiting
 » aan verfcheiden' Geregthoven, en, einde-
 » lyk,

1619. „lyk, het ontvangen van groote geschenken
 „van eenige uitheemsche Mogendheden,
 „Heeren en Kollegien, zonder daarvan be-
 „hoorlyke kennis te geeven.” Om al het wel-
 „ke, hy veroordeeld werdt tot het zwaard, met
 verbeurdverklaaring zyner goederen (i).

Hy
 spreekt
 iet op
 zyn von-
 nis,

treedt
 naar 't
 schavot,

spreekt
 het volk
 aan,

De Advokaat hadt zig, onder 't leezen van
 deeze Sententie, zitten keeren en draaijen,
 schynende, somtyds, iet te willen zeggen.
 Doch hy bedwong zig, tot dat alles gelezen
 was. Toen gaf hy te verstaan, dat men hem
 meer te last leide, dan men uit zyne bekente-
 nisse trekken kon. Ook had hy 'er iet tegen,
 dat men zyne goederen verbeurd verklaarde.
 Maar de Voogd, een der Regteren, viel hem
 in de reden, zeggende, *uwe sententie is gelezen,
 voort, voort.* Toen tradt de oude man, met zyn
 stokje in de hand, zeer kloekelyk, van de Rol-
 le, over de zaale, naar 't schavot. Hier geko-
 men, floeg hy 't gezigt hemelwaards, zeggen-
 de, *o God, wat komt 'er van den mensch!* Toen
 knielde hy neder, op de bloote planken, alzo
 'er geen kussen by der hand was. Terwyl sprak
 Lamotius het gebed, welk omtrent een vieren-
 deel uurs duurde. Daarna, scheen hy beter ge-
 moed dan te vooren; ontkleedde zig, met hulp
 van zynen dienaar, en sprak, toen, of voor het
 ontkleeden, het volk aan, met deeze woorden,
*Mannen, geloof niet, dat ik een Landverraader
 ben. Ik heb opregt en vroom gehandeld, als een
 goed Patriot; en die zal ik sterven.* Daarna, eische
 hy zyne fluweelen slaapmuts, die hy voor zy-
 ne oogen trok. In 't gaan naar 't zand, sprak hy
 eeni-

(i) Zie de Seutent. by BRANDT Rechtspl. bl. 164 enz.

's Lands Advokaat, Joan van Oldenbarnevelt, op't Hofschavot in den Haage, gereed, om onthalt te worden, in't jaar 1619.

IS. THIRION sculpit.

eenige schietgebeden. Of hy, ten deezen tyde, 1619.
 nog eenige hoop hadt van den dood te zullen
 ontgaan, en, hierom, zynen knegt gevraagd
 zou hebben, *of 'er niemant kwam*, is twyfel-
 agtig. Nog voor half tien uren, knielde hy
 neder, zeggende, tegen den scherpregher, *maak*
het kort, maak het kort. Met een, hief hy de han- wordt
 den, al biddende, zo na aan den hals, dat hem, onthald,
 met het hoofd, ook eenige stukjes van de vin-
 geren afgehouden werden. Veelen doopten
 hunne neusdoeken in het bloed, dat, met drie
 of vier sterke stralen, uit het lighaam liep;
 anderen bonden 'er 't bloedig zand in, en droe-
 gen 't met zig, of verkogten 't. Zelfs sneedt men
 bloedige spaanders van de planken, ten gely-
 ken einde (*k*): al het welke egter geschiedde,
 met verschillende inzigten van liefde, haat of
 wraakgierigheid. De Groot heeft ook, eenige
 jaaren laater, openlyk, geschreeven, dat Olden-
 barnevelds vyand, waarmede hy den Prins
 schynt te meenen, zynen dood aanschouwd
 heeft (*l*). 't Lighaam werdt, den volgenden nagt, en be-
 in stilte begraven. De papieren, die in zyne graaven.
 gevangenkamer verstekten waren, werden daar-
 na, door de Regters, gevonden. 't Is twyfelag-
 tig, of zy nog ergens voorhanden, of reeds
 voorlang vernietigd zyn. De Advokaat was,
 in den ouderdom van eenenzeventig jaaren,
 zeven maanden en agttien dagen gestorven (*m*).

De algemeene Staaten, de Sententie des Ad- Zyne
 vokaats, die terstond gedrukt werdt, zenden- Senten-
 de aan de byzondere Gewesten, schreeven, te tie wordt
aan de
ge-

(*k*) Achabs Biddagh bl. 33.

(*l*) Cl. SARRAVII Epist. p. 196.

(*m*) BRANDT Rechtspl. bl. 179-184.

1619. gelyk „ hoe hun, door de Regters, getoond
 „ was, dat 'er verscheiden' punten, niet ver-
 byzon- „ meld in de Sententie, ten zynen laste gebragt
 dere Ge- „ waren, die groot vermoeden gaven, of hy
 westen „ zyne oogen niet wel mogt gehad hebben naar
 en naar „ den vyand; doch dat men, daarop, naar reg-
 Frankryk „ ten, geen vonnis zou hebben kunnen vellen,
 gezon- „ zonder scherper onderzoek; waarvan men
 den. „ hem, om zynen hoogen ouderdom en ande-
 „ re redenen, hadt willen verschoonen (u).”
 Doch de Groot merkt aan, dat dit schryven
 kwam van eenigen der Regteren, die den naam
 van algemeene Staaten slegts aangenomen had-
 den. Ook meent hy, dat men het pynigen niet
 zou gemyd hebben, om 's mans ouderdom,
 hadt men grond gehad om hem van ontrouw
 te verdenken; also men zig niet ontzag, hem,
 in zyne hooge jaaren, door Beuls handen, te
 doen sterven (o). De Sententie werdt ook naar
 Frankryk gezonden, nevens eenen Brief aan
 den Koning, waarin geklaagd werdt, over 't
 gedrag van Maurier, wien de Koning zou ge-
 lieven te belasten, zig voortaan te onthoudert
 van het voeden of ondersteunen van diergely-
 ke partyenschappen in den Staat. Voorts, werdt
 Oldenbarneveld, in deezen Brief, ook schuldig
 verklaard aan onvergeeflyke misdaden, die
 niet in de Sententie vermeld waren (p). In
 Frankryk, hieldt men deezen Brief geschree-
 ven te zyn, door den Heere van Sommels-
 dyk, dien, in zeker schryvens aan den Heere
 van Maurier, de naam van *garnement* gege-
 ven

(u) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 185.

(o) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 289.

(p) BRANDT Rechtspl. bl. 187.

ven werdt. Ook nam de Koning het zeer kwalijk, dat men, hier, zo weinig agt geslaagen hadt op zyn verzoek (q). Jeannin en Boiffie, naderhand, in Frankryk, met Uitenbogaard, spreekende, over de dood des Advokaats, oordeelden beide, dat hyze onschuldig geleden hadt, en voornaamlyk, om dat hy zig te sterk gekant hadt tegen den Prinse: waarin hy zig, naar Jeannins gevoelen, wel wat hadt behooren te maatigen (r). Doch het deerlyk lot deezes mans heeft ons reeds lang genoeg bezig gehouden. Van zyne persoonlyke hoedaanigheden zal ik, alleenlyk, spreken met de Resolutien van Holland, in welken zyn dood, op den dertienden van Bloemaand, aangetekend staat: waarna deeze woorden volgen: *een man van grooten bedryve* *besoigne. † *memorie en* § *directie, ja* * *singulier in alles. Die staet; siet toe dat hy niet en valle, ende sy Godt syne siele genadigh. Amen* (s).

Na 't onthalzen van Oldenbarneveld, waarvan de tyding beide Hogerbeets en de Groot verbaasde en bedroefde, liet men 't schavot nog eenige dagen staan, en zocht, midlerwyl, de vrienden van deezen twee, bedektelyk, te beweegen, om hen vergiffeniste doen verzoeken. Drie van de Regters vervoegden zig, ten deezen einde, by Hogerbeets, vorderende, dat hy of zelf vergiffenis verzoeken zou, of 't zynen vrienden voor hem laten doen. Doch hy sloeg 't beide, kloekmoedig, af: waarop de Regters, verstoord vertreckende, in 't uitgaan, zeiden, *zo zult gy dan vaaren als Barneveld: 't*

1619.

—
Oordeel
in Frank-
ryk over
dezelve.

* *bande-
ling.*† *gebeu-
gen.*§ *beleid.** *onge-
meen.*

XXIX.
Men
tragt de
Groot en
Hoger-
beets te
bewee-
gen, om
vergiffe-
nis te
verzoe-
ken.

scha-

(q) UYTENBOG. bl. 1208.

(r) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XV. bl. 300, 302, 303, 305.

(s) Resol. Holl. 13 May 1619. bl. 102.

1619. *schavot staat 'er nog (t)*. De Huisvrouw van de Groot werdt ook, van hooger hand, aangepord, om vergiffenis te begeeren voor haaren man. Dan zy wees deezen raad, rustig, van de hand, zeggende. *Ik zal't niet doen: en heeft hy't verdient; men sla hem't hoofd af*. Nogtans, sprak zy den Prinse, die haar meer niet zeide dan *dat men den weg van regt of genade moest inslaan*. 't Stuk werdt, daarna, in ernstige overweeging genomen by de vrienden van Hogerbeets en de Groot, onder welken, gelyk het gaat, eenig verschil viel. 't Besluit was, nogtans, geen vergiffenis te verzoeken; maar 't vonnis te verwagten (*u*). Midlerwyl, was 'er, op den vyftienden, Sententie gegaan, over het Lyk van Ledenberg, welk, met de kist, op eene horde, naar buiten gesleept zynde, aan eene halve galg gehangen werdt. Doch 't werdt, kort daarna, heimelyk, weggehaald, en buiten Utrecht, in de Kapelle van 't Huis te Zuilen, zynen Schoonzoon Lokhorst toebehoorende, begraven (*y*). De reden, waarom men hem deeze schande, na zynen dood, waardig oordeelde, is, uit het voorig gedeelte deezer geschiedenisfe, ligtelyk, op te maaken; en, in de Sententie (*w*), uitgedrukt. By dezelve werden, tegen zyne verwagting, alle zyne goederen verbeurd verklaard. De Groot hadt het leezen deezer Sententie op de rolle, gelyk, te vooren, die des Advokaats, in zyne Kamer, konnen hooren. Ook zeide men 'er Hogerbeets iet van; waarop

zy

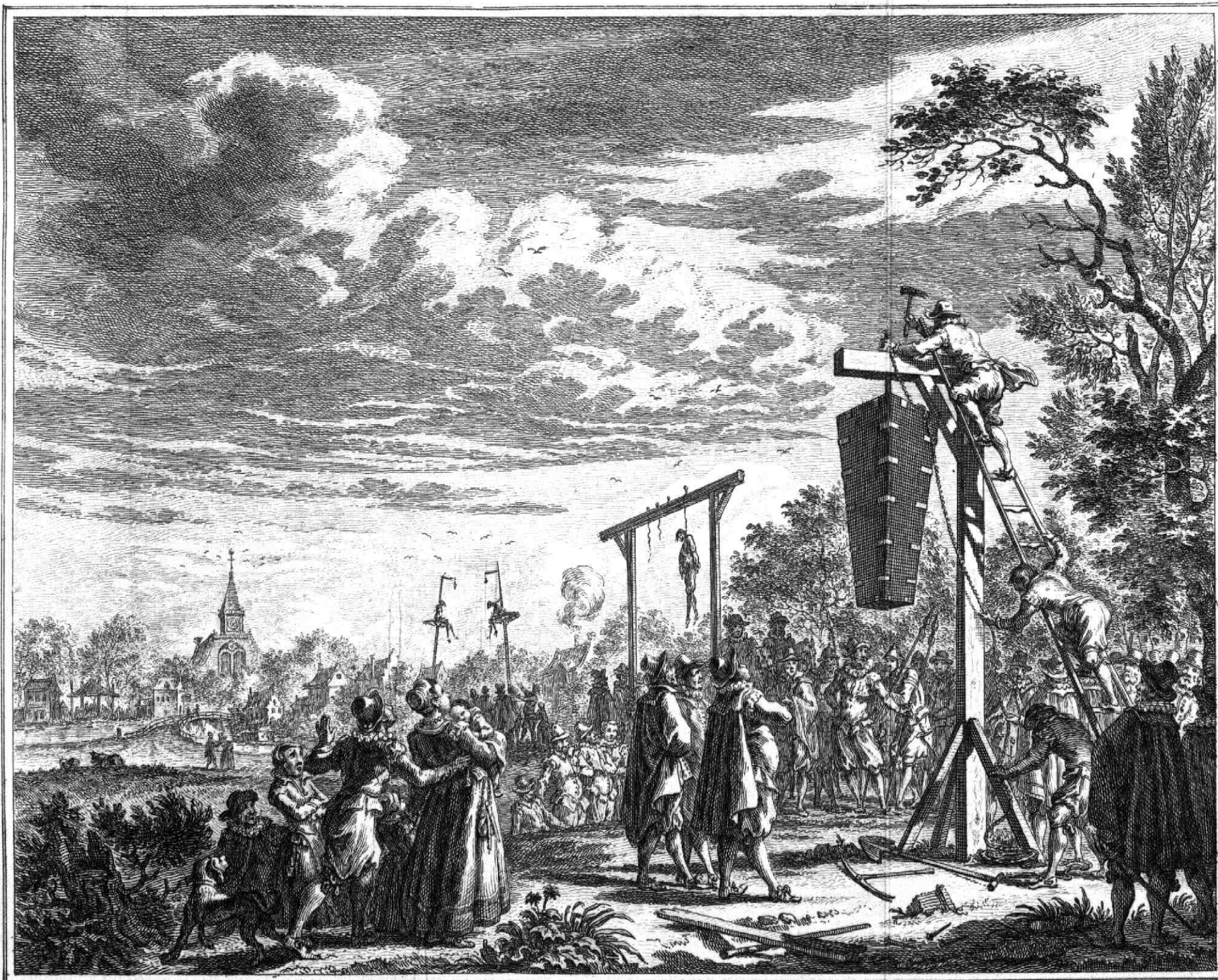
(*t*) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 205, 206.

(*u*) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 195, 196.

(*y*) UYTENBOG. bl. 1007.

(*w*) By TRIGLAND bl. 1092.

Sententie
over 't
Lyk van
Leden-
berg.

J. Fokke, inv. et fecit 1718.

A. Fokke, Simonsz: excudit.

HET LYK VAN GILLIS VAN LEDENBERG, BUITEN S'GRAVENHAGE IN EEN KIST OPGEHANGEN. A.º 1619.

zy zig beide een doodelyk vonnis voorfelden. Op den agttienden van Bloei maand, werdt de Groot, door den Fiskaal Sylla, voor de Regters, ontbouden, om zyne Sententie te hooren: en, terftond, na hem, Hogerbeets, door den geweldigen Provoost, Karel Nys. Zy werden beide verweezen ter eeuwiger gevangenisfe, met verbeurdverklaaring hunner goederen (x). 't Gene men hun, als misdad, te last leide is, uit het gene wy van hunne bekentenissen en van de Sententie des Advokaats gemeld hebben, genoeg op te maaken. De Groot werdt, in 't byzonder, bezwaard, over 't ontwerpen der Keure van Schieland (y): Hogerbeets, over 't raadpleegen om Woerden te verzekeren. De Groot sprak niets op de Sententie. Maar, eenige jaaren laater, heeft hyze uitvoerig wederlegd, in openbaaren druk. Hogerbeets, onder 't leezen, zeer ontfeld geworden, zeide, dat zyne Sententie niet overeenkwam met het gene hy verklaard hadt, en dat hy betering derzelve verzogt. En als men hem geboodt te zwygen, floeg hy met de hand op de borst, onder 't gebruiken van HORATIUS woorden

1619.

De Groot en Hogerbeets worden tot eene eeuwige gevangenis veroordeeld.

Hic murus aheneus esto:

Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

dat is,

- » Dit zy een kop'ren muur, zig niets bewust te wezen,
- » En door geen' misdad te verbleeken, of te vreezen.

Doch

(x) Zie de Sententien by BRANDT Rechtspl. II. 207, 219 en elke

(y) Zie hier voor, bl. 141.

1619.

Zy worden naar Loevestein gevoerd.

Doch hy begreep, naderhand, dat deeze hevigheid te ver gegaan was, waarom hy, deswege, vergiffenis verzogt van hunne Hoogmogendheden. Daarna, gunde men hem en de Groot 't bezoek hunner naastbestaanden. Op den vyfden van Zomermaand, des nagts omtrent elf uuren, werden zy beide, onder een geleide van vyfentwintig foldaaten, op wagens, gevoerd naar Delftshaven, en van daar, te schepe, naar Dordrecht, en voorts, wederom op wagens, door Papendrecht en Gorinchem, naar 't Huis te Loevestein (z), aan 't Westeinde der Bommelerwaard, op Hollandfchen bodem, schuins over Woudrichem. Hier werden zy, elk afzonderlyk, opgeflooten. Loevestein is, van toen af, eerst regt vermaard geworden in 's Lands Geschiedenisfen, en heeft, naderhand, meermaalen, gediend, tot eene gevangenis van Staat.

XXX. Moersbergen verwerft eene soort van vergiffenis.

Nu wordt het tyd, dat wy zien, hoe 't met den Heere van Moersbergen afliep. Hy was, in Lentemaand, gehoord voor de Regters, en hadt gemerkt, dat zyne onderhandelingen over 't verzekeren van Woerden zwaarst gewoogen werden. Hiervan hadt hy zyne Huisvrouw kennis gegeven, en haar tevens geraaden de gunst van zyne Doorlugtigheid, van Graave Willem, van Karleton en van de Regteren te zoeken. Nogtans, hielt hy zig voor geheel onschuldig (a). Maar ziende, dat het schavot; tien dagen na des Advokaats dood, staan, en de Beuls in den Haage bleeven, liet hy zig, door medelyden met zyne Huisvrouw, en

door

(z.) BRANDT Rechtspl. bl 232.

(a) Zie zyn' Brief by BRANDT Rechtspl. bl. 31 enz.

1619.

door den raad zyner vrienden, beweegen, om vergiffenis te verzoeken van de algemeene Staaten (b), welke hem, op den negenentwintigften van Bloei maand, verleend werdt: doch, onder deeze heimelyke voorwaarden „ dat hy „ zig eene maand onthouden zou op zyn Huis „ te Moersbergen, tot beschikking zyner byzondere zaaken, zonder, aldaar, met iemand, „ te mogen spreken, buiten bewilliging van „ Grave Ernst Kasimir van Nassau, die, ten „ dien einde, vier of vyf soldaaten op 't Huis „ zou leggen. Dat hy, daarna, ten Lande uit „ vertrekken, en 'er zes jaaren buiten blyven „ zou, zonder egter, na verloop van dien tyd, „ daar wederom binnen te mogen komen, dan „ op uitdrukkelyk verlof van hunne Hoogmogendheden, en van de Staaten van Utrecht.” Hy werdt dan naar zyn Huis, te Moersbergen, gevoerd, en van daar, den vyfden van Hooimaand, naar Welle, in 't Land van Kleeve. Van hier trok hy, eerlang, naar Holstein; daar hy eenige jaaren verbleef, tot dat de zaaken, hier te Lande, derwyze, veranderden, dat hem vergund werdt, zyne dagen in zyn Vaderland te eindigen (c).

De gewezen Pensionaris van Haarlem, de Haan, ingedaagd en niet verscheenen zynde, was, op den vierentwintigsten van Bloei maand, door de Heeren Regters, voor vyftien jaaren, op lyfstraffe, gebannen, met verbeurdverklaring van de helft zyner goederen. Hy begaf zig, sedert, in dienst van den Vorst van Holstein, Uitenbo-

XXXI.
De Haan
wordt
voor
vyftien,
Trefel
voor
twee jaaren, en
Uitenbo-

(b) Resol. Holl. 23 May 1619. bl. 106.

(c) Zie BRANDT Rechspl. bl. 237-242.

1619.
gaard
voor
eeuwig
geban-
nen.

stein, die hem tot zynen geheimen Raad aan-
nam, en aan wiens Hof hy, den vyfden van
Slagtmaand des jaars 1624, overleedt (*d*). Uyt-
tenbogaard werdt, op den zelfden dag, als de
Haan, ten eeuwigen dage, gebannen, met
verbeurdverklaaring van alle zyne goederen:
zonder dat, in zyne Sententie, eenige misdaad
gemeld werdt: *'t welk de Regters*, zeide Sylla
naderhand, *hadden nagelaaten, om dat zy mee-
geene blaauwboekjes of verantwoordingen ge-
diend waren* (*e*). Zelfs werdt Trefsel, ten wiens
huize de byeenkomst, die zo veel gerugts ge-
maakt hadt, gehouden was, omtrent deezentyd,
ter oorzaake van zyn agterblyven, voor twee
jaaren, gebannen, en in eene boete van twee-
duizend guldens verweezen, insgelyks, zonder
dat 'er eenige misdaad, in zyne Sententie, was
uitgedrukt (*f*). Ook schryft de Groot, dat hy
niet kon bevroeden, waarom men hem schuldig
hieldt, alzo hy, by de samenkomst ten zynen
huize, niet tegenwoordig geweest was (*g*).
Doch men begreep, veelligt, dat hy, zynde in
dienst der algemeene Staaten, zulk eene byeen-
komst tot zynent niet hadt moeten toelaaten,
of 'er zynen meesteren kennis van geeven.

Dus liep het werk deezer vermaarde Regt-
bank ten einde. Zy kostte, naar sommiger
verhaal, den Landen meer dan zeventigdui-
zend guldens (*h*). Uit egte Berigten blykt, dat
'er tweeënzeventigduizend guldens toe opge-
nomen waren, die, naderhand, uit de verbeurd-
ver-

(*d*) BRANDT Rechtspl. bl. 245-254.

(*e*) UYTENBOG. Cap. XIII. bl. 238.

(*f*) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 7A.

(*g*) GROTIUS Verantw. Cap. XX. bl. 296.

(*h*) GROTIUS Verantw. Cap. XV. bl. 157. Cap. XIX. bl. 283.

verklaarde goederen werden afgelost (i). Elke Regter ontving vierentwintighonderd guldens, uit de Kasfe der algemeene Staaten, en honderdenvyftig, uit die van elk Gewest. De Fiskaalen, de Griffier Pots, de Luitenant Nythof, de geweldige Karel Nys en anderen, die eenigen dienst, in deeze Regtspleeging, gedaan hadden, werden ook beloond en bevorderd. Aan Graave Ernst Kafimir van Nasfau was, omtrent twee weeken voor de dood des Advokaats, *voor zekere gedraagen' lasten en dienften*, vermoedelyk, te Utrecht, ter gelegenheid der veranderinge aldaar, eene fomme van veertigduizend guldens toegeftaan (k).

Ten deezen tyde, werdt ook fterk gefproken, vooral by zulken, die dagten, dat de Prins van Oranje hierop het oog gehad hadt, van verdere verandering in den vorm der Regeeringe. In de Vergaderingen van elk Gewest, werdt, gearbeid, en zou verder gearbeid worden, aan 't herfineeden der Unie van Utrecht (l), en, zeide men, om den Prins te verheffen, tot Vorst of Hoofd der Vereenigde Gewesten, of der Generaliteit. Hierby werdt gevoegd, dat men ook bezig was, met het ophaalen der oude eifchen van den Huize van Nasfau op Gelderland: en dat, de gifte der Staaten van dit Gewest daarby komende, men eenen Hertog van Gelder hebben zou. Voorts, fprak men van een Huwelyk tufchen den Prinfe en eene Dogter van Brandenburg; aan welke alle de eifchen haars Vaders

1619.

XXXII.
Gerug-
ten, we-
gens ee-
ne aah-
ftaande
verhef-
fing van
den Prin-
fe van
Oranje.

(i) Refol. Holl. 31 Maart 1623 bl. 39. 3 Octob. 1624. bl. 127.

(k) BRANDT Rechtspl. bl. 268, 249.

(l) Zie Refol. Holl. 14 Maart 26 Aug. 21 Dec. 1619. bl. 64. 209, 313.

1619. ders op Gulik, Kleeve en Berg zouden worden afgeftaan. Dan alle deeze gerugten verdweenen, door den tyd (*m*). Ook vindt men 'er weinig fpoor van, in egte befcheiden. Alleenlyk, deedt Amsterdam, in 't volgende jaar, een voorflag ter Dagvaart, die 't gemeene Land en 's Prinzen Perfoon betrof, en om welken, in 't geheim, in 't byzyn van den Prinse, te hooren, Marquette en drie Heeren van Dordrecht, Amsterdam en Hoorn benoemd werden; met last, om 'er, zonder verflag te doen, op te mogen befluiten (*n*). Doch ik weet niet, wat deeze voorflag inhieldt, veel min, of 'er iet op beflooten werdt. Eenige maanden laater, werdt, op twee *Memorien*, door Haarlem en Amsterdam, ingeleverd, en, naar 't fchynt, deezen zelfden voorflag betreffende, beflooten, elkan* *sonderen*. deren eerst, daarop, nog nader te * polfen, om elkanders oogmerken te verftaan (*o*). Sedert, fchynt de handeling over dit punt, van tyd tot tyd, verfchooven te zyn. Sommigen hebben gefchreeven, dat men te groote zwaarigheden ontmoette, in de uitvoering van het ontwerp, op 's Prinzen verheffing gemaakt (*p*), en dat 'er de gemoeden van 's Prinzen beste vrienden zelve gantsch niet toe bereid waren; waarom het agtergebleeven zou zyn. Doch anderen hebben geoordeeld, dat alle deeze gerugten flegts uitftrooifels waren, om dien Vorst, by de liefhebbers der vrye Staats- Regeeringe, haatelyk te maaken, en de onderneem-
ming

(*m*) UYTENBOG. by BRANDT Rechtspl. bl. 269.

(*n*) Refol. Holl. 12 *Maart* 1620. bl. 40.

(*o*) Refol. Holl. 15 *Sept.* 1620. bl. 202.

(*p*) AUBERY Memor. p. 325.

ming van zulk een' toeleg voor te komen (q). 1619.
 Dat den gevonnisten het vreezen en zeggen, dat zyne Doorlugtigheid naar de Souverainiteit stondt, openlyk, tot misdaad toegerekend was, maakt het ook onwaarschynlyk, dat de Vorst, of iemant zyner vertrouwde vrienden, ten deezen tyde, zulk een oogmerk gehad zou hebben.

Doch eer wy van deeze merkwaardige Regtspleeging, geheellyk, affstappen, en dit Boek besluiten; kunnen wy niet nalaaten aan te merken, dat men, in laater' tyden, onder grooten en kleinen, de vonnissen der drie gevangenen onbillyk geoordeeld heeft. Een beroemd Regtsgeleerde heeft zig verwonderd „ met welk een „ aangezigt, de Regters den Advokaat en anderen tot eene hoofdmisdaad hebben durven toerekenen het begrip, dat elk Gewest het regt heeft, om over Kerkelyke zaaken te beschikken; daar men, in de nader verklarung op het dertiende Artikel der Utrechtsehe Vereeniging, met ronde woorden, las, *de meening niet te zyn, dat de eene Provincie of Stad hem 't fait van de andere, in 't point van de Religie, zou onderwinden* (r).” Voorts, stelt hy vast „ dat Hogerbeets en de Groot, ja Oldenbarneveld zelf, naauwlyks om eenige andere reden, veroordeeld zyn, dan om den raad, dien zy den Staaten, of den byzonderen Magistraaten gegeven hadden, of om de uitvoering van 't gene hun, door de Staaten of Magistraaten, gelast was, alles

Gedagten van den President Bynkershoek. Over de Sententien der drie Heeren.

„ ZON-

(q) Zie BRANDT Rechtspl. bl. 269.

(r) C. v. BYNKERSHOEK, Quaest. Juris publ. Libr. II. Cap. XVIII. p. 216, 217.

1619. „ zonder eenige kwaade trouwe : 't welk ook
 „ oorzaak geweest is, dat men, na meer dan
 „ veertig jaaren verloops, de Wethouder-
 „ schap van Leiden en Rotterdam, door den
 „ Hoogen Raade, heeft zien veroordeelen,
 „ om den erfgenaamen van Hogerbeets en de
 „ Groot betaaling te doen der Wedden, die
 „ men deezen Pensionarissen nog schuldig was,
 „ Ook zou den erfgenaamen des Advokaats
 „ cenige vergoeding gedaan zyn (s).” Opeene
 „ andere plaats, handelende van het eerste Lid
 „ der Utrechtsche Vereeniging, waarin gezeld
 „ werdt „ dat, in geschillen tusfchen byzondere
 „ Gewesten, Steden of Leden, de andere Ge-
 „ westen, Steden of Leden zig niet zullen stee-
 „ ken, dan tot bemiddeling; zo lang partyen
 „ zig 't regt onderwerpen;” heeft hy zelfs,
 „ duidelyk, te verstaan gegeven, dat men, zyns
 „ oordeels, in den jaare 1619, tegen dit punt is
 „ aangegaan, alzo de gevangenen niet alleen niet
 „ weigerden; maar zelfs ernstelyk begeerden,
 „ dat men hen, voor hunnen gewoonlyken Reg-
 „ ter, te regt stelde: waarop hy deeze woorden
 „ volgen laat: *Zo gy weeten wilt, met wat regt dan
 „ de gemagtigde Regters der algemeene Staaten,
 „ over deeze zaak, geoordeeld hebben, moet gy er-
 „ varener' luiden raadpleegen; ik ben niet in
 „ staat, om 't u te zeggen (t).* Elders, zegt hy
 „ dat al wat, in de jaaren 1618 en 1619, tegen
 „ Barneveld, Hogerbeets en de Groot gedaan
 „ en geweest is, op geen ander regt steunt, dan
 „ Prator. „ op 't gene de * Regter gezeld wordt te wy-
 „ zen,

(s) Id. cod. Oper. Libr. II. Cap. II. p. 201.

(t) Id. cod. Oper. Libr. II. Cap. XXIII. p. 363.

99 zen ook dan, wanneer hy onregtvaardiglyk 1619.
 99 vonnist (u).”

Ten besluite, 't gantsche geschil over de regtvaardigheid of onregtvaardigheid der vonnissen, van welken wy spreekken, hangt af van dit ander, of den algemeenen Staaten de opperste magt toekomt, over de Vereenigde Gewesten, dan of de Staaten van elk Gewest, binnen elk Gewest, de opperste magt hebben, over alles, wat niet aan 't bondgenootschap afgeftaan is. 't Laatste is nu 't gemeen gevoelen, en 't was ook 't gevoelen van Oldenbarneveld en van hun, die 't met hem hielden (v). 't Eerste werdt, door Prinsse Maurits en door veele anderen, staande gehouden. En wy hebben, by eene andere gelegenheid, aangemerkt (w), dat dit stuk, ook in vroeger' tyd, niet eveneens begreepen geweest is; waarom het niet vreemd schynen moet, dat men, deswege, ook in den tyd, waarvan wy handelen, verschillende gedagten hadt. Maar hieruit moest ook een verschillend oordeel volgen, over 't gedrag der beschuldigden. Zo den algemeenen Staaten de opperste magt toekwame, waren zy, zekerlyk, schuldig, om dat zy zig dikwils gekant hadden, tegen de besluiten der algemeene Staaten. Doch zo de opperste magt ware, by de Staaten der byzondere Gewesten, waren zy onschuldig, om dat zy niets gedaan hadden, dan op last dier Staaten, en binnen de paalen van derzelve gebied.

Punt van 't geschil, over de regtvaardigheid of onregtvaardigheid derzelve.

(u) Id. eod. Oper. Libr. II. Cap. II. p. 201.

(v) GROTIUS Verantw. Cap. I. II. bl. 1, 14. See also BURNET Hist. of his own Time. Vol. I. p. 13.

(w) VIII. Deel, bl. 335.

1619.   bied. En hiertegen dient niet, dat zy zelve, tot het geeven van zulk een' last, geraaden hadden, om dat zy om te raaden waren aangenomen, en, zo veel gebleeken is, niet ter kwaader trouwe geraaden hebben. De Advokaat hadt, agt ik, op dit verschillend begrip over de opperste magt het oog, als hy, naar sommiger verhaal, in den jongsten nagt van zyn leeven, tegen de Predikanten, zeide, *Ik wil de Regters niet beschuldigen; maar ik kom in eenen tyd, waarin men andere grondregels van Regeeringe volgt dan men plag*: welk zeggen, den Prinse, naderhand, zynde aangediend, van hem, in deezervege, beantwoord werdt: *de Advokaat heeft die grondregels in den Staat niet gevonden; maar zoeken in te voeren (x)*. Wiens meening naast aan de waarheid kwame, blyve het oordeel des onpartydigen Leezers aanbevolen.

(x) BAUDART. Meior. XI. Boek, bl. 55.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VEERTIGSTE BOEK.

I N H O U D.

- I. *Opfchudding onder de Remonstranten, te Alkmaar en te Hoorn. De gedaagde Remonstranten worden gebannen.* II. *Verandering in 's Lands Hooge Schoole, te Leiden.* III. *Vergadering der Remonstranten, te Antwerpen. De Zoonen des Advokaats worden verlaaten van hunne ampten. Verscheiden Schouten en Sekretarissen afgezet.* IV. *Klagten over 't krenken van 't Bestand. Zeeschuimeryen. Verdrag tuschen de Engelsche en Nederlandsche Oostindische Maatschappij. Verovering van Jakatra. Batavia gestigt.* V. *Oorsprong van den Oorlog in Boheeme. De Paltsgraaf, Fredrik, Zusterszoon van Prins Maurits, wordt tot Koning van Boheeme verkooren.* VI. *De Staaten neemen deel in de zaaken van dit Ryk. Staat des oorlogs aldaar.* VII. *De Aartshertogen verzamelen een Leger ten dienste des Keizers. Spinola valt in de Nederpalts. Paapenmuts gestigt. Koning Fredrik wykt naar Holland.* VIII. *Dood der Prinsesse Weduwe van Oranje. Van Graave Willem Lodewyk. Berigtschrift voor Graave Ernst Kasimir, zyn' opvolger in 't Stadhouderschap van Friesland. Prins Maurits wordt Stadhouder van Groningen en Drente. Antoni Duik wordt Raad-*

*Raadpensionaris. IX. Oldenbarneveld, Hoger-
 beets en de Groot worden verklaard, misdaad
 van gekwetste hoogheid begaan te hebben. Ver-
 volging der Remonstranten. X. Zonderlinge
 ontkoming van Hugo de Groot uit het Slot te
 Loevestein. XI. Einde van het Bestand. Voor-
 slag der Aartshertogen, die afgewezen wordt.
 XII. Verraad op Tiel gestraft. Dood van Filips
 den III. Zyn Zoon, Filips de IV. volgt hem op.
 De Aartshertog Albertus sterft. Veldtogt der
 Spaanschen. Gulik verlooren. Aanslag op Sluis.
 XIII. Staat van Boheeme en de Palts. XIV.
 Verbond met Deenemarke, welk niet bekrag-
 tigd wordt. XV. Opregting eener Westindische
 Maatschappye. XVI. Onlusten in Frankryk.
 XVII. Togt naar Brabant. Spinola belegert
 Bergen op Zoom. Steenbergens verlooren. XVIII.
 Bedryf van Mansfeld in de Neder-Palts. Hy
 trekt naar Brabant. Slag by Fleuri. Bergen op
 Zoom verlaaten. Inval in de Zevenwolden. XIX.
 Oostfriesche onlusten. De Staaten verschuiven
 't ontruimen van Lieroord. Mansfeld valt in
 Oostfriesland. Ruimt het wederom. XX. Aan-
 slag van Prinse Maurits. Paapenmuts verlooren.
 Verdrag met die van Tunis en Algiers.
 Verschil met Gelderland en Overysfel, over de
 gemeene lasten. XXI. De Groot schryft zyne
 Verantwoording, die strengelyk verboden
 wordt. XXII. Aanslag op het leeven van Prinse
 Maurits, in eenige hoofdbeleiders en medeplig-
 tigen, gestraft. XXIII. Nederlaag van Hertoge
 Christiaan van Brunswyk. XXIV. Handeling
 van Koning Jakob den I. te Brusel. 's Keizers
 bezending aan de Staaten. XXV. Klagten van
 Hamburg en Breemen. Toerustingten ter zee.
 XXVI.*

XXVI. *Gefchil onder de Leden der hooge Regeeringe in Friesland.* XXVII. *Aanslagen om Amsterdam in brand te steeken. Duurte. Strenge Vorst. Hooge Vloed. Inval in de Veluwe. Breda belegerd.* XXVIII. *Verbond van onderlinge bescherming met Groot-Britanje.* XXIX. *Gelyk Verbond met Frankryk.* XXX. *Prins Maurits zoekt, vergeefs, Breda te ontzetten. Zyn vrugteloos aanslag op Antwerpen.* XXXI. *Hy wordt ziek. Dringt zynen Broeder tot een Huwelyk. Sterft. Zyne natuurlyke Kinderen. Uiterste wil.* XXXII. *Zyne gedaante, aart, deugden en gebreken.*

TErwyl de Sinode nog zat, ontstondt 'er, 1619.
 hier en daar, met naame te Alkmaar en
 te Hoorn, merkelyke beweeging onder de Remonstranten, of onder 't graauw, welk hun
 toegedaan was, en met moeite verdroeg, dat
 de Predikanten van hun gevoelen, alomme, ge-
 fchorst of afgezet werden. Te Alkmaar, werdt,
 in Lentemaand, de Kerk overweldigd, de
 Klasfis kist opgebroken, het Klasfisboek ge-
 scheurd. Ook tastte men zekeren Contraremon-
 strant aan; die op een schuifkar gezet, en spot-
 telyk herom gevoerd werdt. *Joannes Everts-*
zoon Geesleranus, Remonstrantsch Predikant te
 Alkmaar, naderhand, voor Gemagtigden der
 Staaten en der Kerken, ondervraagd zynde, over
 de oorzaak deezer beroerte, werdt, daaraan,
 onschuldig bevonden; doch egter afgezet van
 zynen dienst (a). In Sprokkelmaand, te voo-
 ren, waren de Remonstrantsche Predikanten
 te

I.
 Op-
 schud-
 dingen,
 onder de
 Remon-
 strantsch-
 gezin-
 den, te
 Alkmaar,

(a) BAUDART. XI. Boek, bl. 16, BRANDT III. Deel, bl. 357-388.

1619. te Utrecht ook allen van hunne ampten verlaaten, door de Vroedschap. Doch hier ontstondt geene beroerte (b). Te Hoorn, liep het erger af. De Magistraat hadt, hier, der Huisvrouwe van *Dominikus Sapma*, eenen der gedaagde Remonstranten op de Synode, haare wooning opgezeid. De man was, hierop, zonder verlof, schoon niet zonder kennis der Politike Gemagtigden, van Dordrecht vertrokken, om orde te stellen op zyne huifselyke zaken. Zo dra hy te Hoorn kwam, werdt hem belast, geene Vergaderingen aan te leggen of by te wonen, en zig van alle Kerkelyke diensten te onthouden. Daarna, kreeg hy bevel om de Stad te verlaaten, en wederom naar Dordrecht te keeren. Den tienden van Lentemaand, werdt hy, des morgens ten agt uuren, door den Schout, voor zyne deur, op de Stads wagen gezet; terwyl de bezetting in 't geweer stondt. 't Volk was ook, in grooten getale, samengevloed, om dit schouwspel te zien, en men verhaalt, dat sommige Contraremonstranten de Remonstranten zeer tergden, als durfden ze niets bestaan, tot redding van hunnen ouden Leeraar. Wat 'er van zy, eenigen, gaande geraakt, greepen de paarden by den toom, sneeden de zeelen aan stukken, ligten Sapma, met zyne vrouw en kind, van de wagen, en floopten de wielen. Toen rukten de soldaaten aan, schietende, met los kruid, op den hoop, die, merkende dat 'er niemant gekwetst werdt, te feller aandrong, en 't Krygsvolk, met pannen, naar 't hoofd wierp. De Magistraat, toen ander
volk

(b) BRANDT III. Deel, bl. 390 enz.

volk doende aantrekken, gaf bevel, om met scherp te schieten: 't Geschiedde. Zes of zeven werden dood geschooten: veertig omtrent gekwetst. De overigen namen de vlugt. De soldaaten, eens gaande geraakt, hielden geene maat meer; schietende langs verscheiden' s'traaten, en in en door de huizen, waardoor ook eenige onschuldigen getroffen werden. Na 't stillen van den oploop, en toen men Sapma, met eenen tweeden wagen, vervoerde, werdt nog eenen Smid, die hem *vaarwel* toeriep, met een' geveerden kogel, de kin van 't hoofd geschooten; zo dat hy dood ter aarde viel. Sommigen gekwetsten werdt, naderhand, door Gemagtigden der Staaten, afgevraagd, of zy niet van eenigen uit de Remonstranten, of uit de afgezette Wethouders waren opgemaakt, om Sapma, met geweld, in de Stad te houden. Ook zaten zy eenige weeken in hegtenis, waarna zy, mids de kosten der gevangenisfe betaalende, werden ontslaagen. Sapma, wederom te Dordrecht gekomen, werdt ook aangesproken over zyn vertrek, van daar, zonder uitdrukkelyk verlof. Doch men liet deeze zaak, eerlang, steeken, alzo hy bybragt, dat de President der Politiken hem, te vooren, beloofd hadt, zyn vertrek by de andere Heeren, te zullen verontschuldigen (c).

De gedaagde Remonstranten hadden bevel gekreegen, om te Dordrecht te vertoeven tot nader' last (d), die hun, eerst eenige dagen na 't vertrek der uitheemschen, gebragt werdt, door

De gedaagde Remonstranten worden gebannen.

(c) BAUDART. *Memor. XI. Rock, bl. 20. TRIGLAND. bl. 1141. VELLUS HOORN, bl. 572 enz. Historisch Verhaal, f. 177 enz.*

BRANDT III. *Deel, bl. 472 enz.*

(d) BRANDT III. *Deel, bl. 502.*

1619. door Gemagtigden der algemeene Staaten, en hierop uitkwam „ dat zy zig zouden hebben „ te schikken tot een sfil ampteloos leeven; in „ welk geval, de Staaten voor hun onderhoud „ binnen of buiten 's Landster hunner keure zor- „ gen zouden.” Doch zy maakten allen zwaari- gheid om dit te belooven. *Henrikus Leo* alleen verbondt zig, den Staaten te gehoorzaamen. Ook tekende hy, naderhand, een geschrift, welk men de *Akte van Stilstand* noemde, en welk ook, door verscheiden' anderen, onderschreeven werdt, die zig, zo wel als hy, verbonden niet meer te prediken. Den overigen gedaagden, na 't eindigen der Sinode, tegen den tweeden van Hooimaand, in den Haage ontbooden zynde, was dezelfde Akte ook voorgelegd; doch zy haddenze geweigerd te tekenen. Zy werden, hierop, allen gebannen, uit de Vereenigde Gewesten en uit het gebied der algemeene Staaten: en, kort daarna, vervoerd. Tien Predikanten en de gewezen Profesfor Episkopius lieten zig naar Waalwyk in Brabant brengen, twee naar Nieuwenhuis, in 't Graaffchap Benthem, en een naar Huisfen, in 't Land van Kleeve. Daarna, werden nog verscheiden' andere Remonstrantsche Predikanten, om 't bywoonen der Byeenkomst te Rotterdam, die men hielt tot oproer te strekken, gebannen en naar Waalwyk gevoerd (e). Het Hof van Holland (f) en de algemeene Staaten verbooden den afgezetten Remonstrantschen Predikanten het houden van openlyke of heimelyke Vergaderingen, onder zwaare boeten (g). Ook werden deeze hunne

Ver-

(e) *Hist. Verh. f. 216 onz. BRANDT III. Deel, bl. 662-699.*

(f) *BRANDT III. Deel. bl. 764 onz.*

(g) *Zie de Plak. agt. UYTENBOG. Onderz. derzelven.*

Vergaderingen, op verscheiden' Plaatsen, door Soldaaten en Geregtsdienaars, gestoord; zonder dat zy, door herhaalde Vertoogen, aan de Staaten van Holland en aan de Wethouders van verscheiden' Steden, eenige vryheid zagen te verwerven. De Kerken en Plaatsen der afgezetten werden, door Contraremonstrantsche Predikanten, ingenomen: 't welk, in sommige Steden, gelyk te Gouda, en in verscheiden' Dorpen, daar de Remonstrantschgezinden een groot getal uitmaakten, niet zonder veel tegenporreling der Gemeente, geschieden kon (h). De heimelyke Vergaderingen der Remonstranten werden, ondertusfchen, aangehouden, en 't leedt niet lang, of verscheiden' gebannen, en vervoerde Predikanten keerden wederom in 't Land, om hunne of andere Gemeenten, in stilte, naar hunne begrippen, te stigten.

Na 't veroordeelen der Remonstrantsche Leere en Leeraaren op de Sinode, vondt men ook raadzaam, 's Lands Hooge Schoole, te Leiden, te hervormen. Om hiertoe den weg te baanen, was 'er, in Slagtmaand des voorleeden jaars, reeds eenige verandering gemaakt, in het Kollegie der Heeren *Curateuren* of Bezorgeren der Hooge Schoole, die de zaak der Remonstranten, naar men dagt, te zeer, waren toegedaan geweest. De Staaten van Holland hadden, by raade zyner Doorlugtigheid, beslooten, dat de Bezorgers, om de drie jaaren, zouden afgaan, en voor de eerste reize, in Sprokkelmaand deezes jaars. Hierdoor, raakten de Heeren van Mathenes en van der Myle

1619

De Remonstranten houden heimelyke Vergaderingen.

II. Veranderingen in 's Lands Hooge Schoole, te Leiden.

uit

(h) BRANDT III, Deel, bl. 809.

1619. uit het bewind der Hooge Schoole, en Jonkheer *Joan van Wasfenaar en Duivenvoorde*, Heer van Duivenvoorde, Heer *Adriaan Pauw*, Ridder, en Meester *Rochus van den Honaart*, Raad in den Hoogen Raade, werden tot nieuwe Curateuren benoemd (i). Deezen stelden, in Hooimaand, *Gerardus Joannes Vosfius*, Regent, en *Kaspar Barlaeus*, Onder Regent van het Theologisch Kollegie, uit hunne ampten. De eerste werdt, daarna, Profesfor der Welspreekendheid, te Leiden, en vervolgens Profesfor der Historien op de Doorlugtige Schoole te Amsterdam. De andere, die, door de Zuidhollandsche Sinode, tot alle Kerkelyke diensten, onbekwaam verklaard was, tekende de Acte van Stillstand, en werdt, na eenigen tyd, ook tot Profesfor der Welspreekendheid, op dezelfde Doorlugtige Schoole, te Amsterdam, beroepen. Festus Hommius, die Scriba op de Sinode geweest was, werdt Regent in Vosfius stede. De Remonstrantschgezinde Studenten werden ook uit het Kollegie gezet (k). Voorts, werdt de Hooge Schoole voorzien van Profesforen, die der Sinodaale Leere waren toegedaan. Midlerwyl, hielden de byzondere Sinoden zig bezig, met het schorfen en afzetten van Predikanten, die voor Remonstrantsch bekend waren, of verdagt gehouden werden. De Rectoren en Schoolmeesters der Latynsche en andere Scholen liet men, daarna, ook de Sinodaale Kanons aanneemen, by schriftelyke Acte. Ook werdt zulks, op sommige plaatsen, den Orgelisten afge-

(i) Refol. Holl. 17 Nov. 1618. bl. 375.

(k) BRANDT III. Deel, bl. 841-852, 888-898, 918-925.

gevorderd (1). In Holland niet alleen; maar ook in 't Stigt, in Gelderland en in Overysfel, werden de Remonstrantschegezinde Predikanten afgezet van hunnen dienst (m). 't Getal derzelve beliep, in 't geheel, omtrent tweehonderd, van welken 'er omtrent tagtig ten Lande uit gebannen werden. Zeventig omtrent tekenden de Acte van Stilstand: van welken 'er omtrent twintig hunne tekening herriepen. Ruim veertig weken, in deezen tyd en sedert, af van de Remonstranten, onder welken 'er eenige weinigen waren, die tot de Roomfche Kerke overgingen, of tot een ergerlyk leeven vervielen. De meesten koozen de zyde der Contraremonstranten. Eenigen hielden zig op zig zelven, zonder zig by eenige gezindheid te voegen (n).

Te Waalwyk, werwaards verscheiden' gebannen' Remonstrantsche Predikanten gebragt waren, kwam, eindelyk, zo groot een' toevloed van deeze Broederschap, dat men besloot eene Vergadering te beleggen, te Antwerpen; alwaar Uitenbogaard en eenige anderen zig onthielden. Hier werdt, omtrent den aanvang van Wynmaand, onder anderen, orde gesteld op de bediening der Kerken in 't Land. Ook regtte men een Kollegie op, bestaande uit zes Directeurs of Bestierders, Uitenbogaard, Episkopius, Grevinkhoven, *Eduard Poppius*, *Karel Niellius* en *Joannes Arnoldus Corvinus*. Door dit Kollegie, of door de drie eerstgenoemde Directeurs, kreegen sommige Remonstrantsche Leeraars last, om de Gemeenten in 't Land, heimelyk,

1619.

III.
Vergadering der Remonstranten, te Antwerpen.

(1) BRANDT III. Deel, bl. 853-888. 912-917. 925-939.

(m) BRANDT III. Deel, bl. 939-976. IV. Deel, bl. I enz.

(n) BRANDT IV. Deel, bl. 16.

1619. melyk, te gaan bedienen : gelyk , door eenigen , met veele vrymoedigheid gefchiedde (o). Buiten Rotterdam, buiten Hoorn, en te Leiden, werden de Vergaderingen der Remonstranten, meermaalen, geweldiglyk gestoord; by welke gelegenheid, ook sommigen doorschooten, of, op andere wyzen, mishandeld en beroofd zyn, door het Krygsvolk (p).

Veenhuizen en van der Myle niet meer beschreeven, onder de Edelen.

Omtrent deezen tyd, beflout het Lid der Ridderfchap van Holland, by meerderheid van ftemmen, de Heeren van Veenhuizen en van der Myle, die elk met eene Dogter van den onthalsden Advokaat gehuwd waren, niet meer onder de Edelen te beschryven (q). Van der Myle, die eenige maanden in Frankryk geweest, en nu wederom herwaards gekeerd was, werdt, om het fchryven van eenige brieven, welken men hielt der tegenwoordige Regeeringe en den Prinfe te nate fpreken, op Goereede gebannen (r). De verdreeven Koning van Boheeme verzogt, op 't eindé des jaars 1621, aan de algemeene Staaten, of hy wederom in den Haage mogt komen wonen. Doch dit verzoek werdt van de hand gewezen (s). In 't volgende jaar, vergunde men hem egter, op herhaald verzoek der Koninginne van Boheeme, dat hy zyn verblyf houden mogt, in de Beverwyk (t). Doch nu, in 't jaar 1619, floegen de Gekommitteerde Raaden den Prinfe ook voor, of

De Zoonen des Advoca-

(q) BRANDT IV. Deel, bl. 40-51.

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 52-57, 60-71.

(q) Refol. Holl. 13, 29 Octob. 14 Dec. 1619. bl. 240, 243, 244.

290. BRANDT IV. Deel, bl. 157.

(r) Refol. Holl. 16 Decemb. 1620. bl. 265.

(s) Refol. Holl. 21 Decemb. 1621. bl. 253.

(t) Refol. Holl. 23 Maart 4 May 1622. bl. 55, 85.

of 't niet geraaden ware, Reinier van Oldenbarneveld, Heer van Groeneveld, oudsten Zoon des Advokaats, te verlaaten van zyn ampt van Luitenant-Houtvester: doch zyne Doorlugtigheid besloot hiertoe eerst in den volgende Zomer; wanneer de Heer van Groeneveld ook van zyne waardigheid van Heemraad van Delfland ontzet werdt (u). Ten zelfden tyde, werdt zynen Broeder, Willem van Oldenbarneveld, Heere van Stoutenburg, het Bevelhebberschap over Bergen op Zoom benomen. Doch zyn Ritmeesterschap heeft hy verkogt (y). In Wintermaand, te vooren, was 'er, op nieuws, door Gemagtigden van den Prinse en Gekommitteerde Raaden, buitens tyds, verandering gemaakt, in de Wethouderschap te Gouda, alwaar men, tot hiertoe, de Remonstranten, onverhinderd, hadt laten byeenkomen (w). Te Leiden, werdt de Schout, *Lot Huigenszoon Gaal*, dien men hielt te slap te zyn in 't stooren der Remonstrantsche Byeenkomsten, verpligt, zyn ampt af te leggen, welk toen gegeven werdt aan Meester *Willem de Bont*, die sterker yverde (x). Ook kwam men, eerlang, tot het afzetten van verscheiden' Baljuwen, Schouten en Sekretarisfenten platten Lande; die of Remonstrantsch waren, of geagt werden, te veel oogluiking te gebruiken, omtrent de Remonstranten (y). Ook werdt *Lancelot van Brederode*, Raadsheer in den Hove van Holland, die merkelyk

1619.

—
 knaats van
 hunne
 ampten
 verlaa-
 ten.

Verschei-
 den'
 Schouten
 en Sekre-
 tarisfen
 afgezet.

(u) Refol. Holl. 31 Octob. 1619. bl. 246. 7, 10 July 1620. bl. 120, 126.

(y) BRANDT IV. Deel, bl. 291.

(w) BRANDT IV. Deel, bl. 78.

(x) Refol. Holl. 2 Aug. 1620 Dec. 1619. bl. 194. 289, 290, 305.

(y) Refol. Holl. 19 Jan. 1621. bl. 13. BRANDT IV. Deel, bl. 292-301.

1619. van zyne mederaaden verschilde, over 't uitvoeren der Plakaaten tegen de Remonstranten, in de Lente des volgenden jaars, verlaaten van zyn ampt (z). 't Bleek klaarlyk, dat men voorhad, geene Remonstrantschgezinde in de Regeeringe meer te dulden. Zelfs sloeg Haarlem, in Wintermaand des jaars 1619, voor, of men allen, die, in de Wethouderschap der Steden, ontvangen werden, niet, by eede, behoorde te verbinden aan de Hervormde Leer, zo als dezelve thans, hier te Lande, gepredikt werdt, de Privilegien daarnaar uitleggende, of schikkende (a). Doch ik vind niet, dat, hierop, ten deezen tyde, iet beslooten werdt. Zulken, wyders, die zig bemoeiden met het verzamelen van penningen tot ondersteuning van de zaak der Remonstranten, raakten ook, op verscheiden' plaatsen, in zwaarigheid. *Paulus Stochius*, een der ontlaagen' Vroedschappen te Leiden, zat, ter deezer oorzaake, eenen geruimen tyd, in hegtenis, en kwam niet los, dan na 't betaalen eener merkelyke geldboete (b). Rem Egbertszoon Bisshop van Amsterdam, wiens Huis men, in 't jaar 1617. geplonderd hadt; om gelyke reden, in 't begin des jaars 1620, voor Schepenen, ontbooden zynde, verscheen niet, en week, eerlang, ten Lande uit, tot dat hy 't, na de verandering der Regeeringe, in den jaare 1621, waagde, wederom te keeren (c).

IV.
Klagten

Terwyl de gevolgen der merkwaardige ver-

aan-
(z) Resol. Holl. 6, 10 Maart, 1620. bl. 34, 38. BRANDT IV. Deel, bl. 203 enz.

(a) Geschr. Aut. van deezen tyd.

(b) BRANDT IV. Deel, bl. 164-176.

(c) Brieven van Verm. mannen. bl. 227, 236. BRANDT IV. Deel, bl. 123-192, 610-617.

anderingen in Kerk en Staat der hooge Regeeringe geduurig werk verſchaften, viel 'er, in andere gemeene zaaken, weinig voor. Men hieldt, van onzen kant, nog aan met klaagen, over het kwalyk houden van 't Beſtand, door de Spaanfchen. De algemeene Staaten hadden, in Sprokkelmaand, den Kollegien ter Admiraliteit aangeſchreeven, dat zy den Koopluiden en Schippers, welken men, door het aanhouden en neemen hunner Schepen, merkelyke na-deelen toegebracht hadt, aanzetten zouden, tot het begrooten en opgeeven hunner ſchade, bin-nen den tyd van vier maanden (*d*). Doch 't zeeſchuimen der Biskaaijeren en Duinkerkeren hieldt, het gantſche jaar, aan. Ook deden die van Algiers den onzen veel afbreuk ter zee. Doch in Oogſtmaand, werden eenige Algierſche zeeſchuimers, te Amſterdam, opgebracht. Ten zelfden tyde, deedt de Regeering van Algiers eenen voorſlag van Vrede aan de Vereenigde Staaten (*e*): doch 't liep nog tot in 't jaar 1622 aan, eer dezelve geſlooten werdt. Midlerwyl, hieldt het zeeſchuimen aan, waardoor die van Hoorn, in den Herſt en Winter des jaars 1620, wel omtrent veertig ſchepen ver-looren (*f*). De ſterke toeruſting ter zee in Spanje maakte de Vereenigde Staaten ook onge-ruſt, alzo men niet wist op wien zy gemunt wa-re (*g*): doch deeze ongeruſtheid verdween, door den tyd.

1619.

over 't krenken van 't Beſtand.

Zeeſchuimeryen.

De onluſten tuſſchen de Engeliſche en Neder-Verdrag land-tuſſchen

(*d*) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 6.
 (*e*) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 7, 95.
 (*f*) VELIUS Hoorn, bl. 596.
 (*g*) BAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 23.

1619. landfche Oostindifche Maatfchappy, welken, in de jaaren 1613 en 1615, niet hadden konnen bygelegd worden, werden, eindelyk, in Zomermaand deezes jaars, gelukkiglyk, geflist. Eenigen uit de Bewindhebbers en de Advokaat der Nederlandfche Maatfchappye, *Willem Boreel*, hadden zig, eenige maanden te voren, naar Londen begeven, alwaar zy, met de Engelfche Bewindhebbers, in onderhandeling traden. Men trof, eindelyk, op den tweeden van Zomermaand, een Verdrag, voor den tyd van twintig jaaren, binnen welken, de handel in de Indien den beiden Maatfchappyen vry zou ftaan, zonder dat zy dien elkanderen, door verdragen met Indifche Mogendheden, door fterkten, of op eenige andere wyzen, zouden zoeken te beletten. Ook werdt beftemd, dat men onderling overeenkomen zou, wegens den prys, dien beide de Maatfchappyen befteeden zouden voor de Peper, te Bantam, en op andere plaatfen van Groot Java. Elke Maatfchappy zou tien Oorlogfchepen onderhouden, tot befcherming van den handel. Elk zou in 't bezit blyven van de Vestingen in de Indien, welken zy tegenwoordig bezat. De Sterkten en bezettingen, in de Molukken, Banda en Amboina, zouden onderhouden worden, uit eene belasting, door eenen gemeenen Raad, uit beide de Maatfchappyen aangefeld, te leggen op de waaren, die uit deeze Eilanden zouden vervoerd worden. Het Verdrag vervatte nog verfcheiden' andere punten, welker fommigen, naderhand, nader verklaard werden (*h*). Doch ik meen, dat

het

(*h*) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. III. p. 115. ATZEMA I. *Dest.*, bl. 12.

het nimmer volkomen onderhouden is.

1619.

Terwyl men, hier, aan dit Verdrag arbeide, gaf het onderling misnoegen tusfchen de twee volken in Indie, onder anderen, gelegenheid, tot het ftigten van *Batavia*, op 't Eiland Java, alwaar de Nederlandfche Maatschappy, federt, den zetel haars handels gevestigd heeft. 't Zal niet ondienftig zyn, hier, van den aanleg deezer beroemde Koopftad, waarvan, dat met reden vreemd fchynen mag, onze Hiftoriefchryvers, die deezen tyd beleefd hebben, naauwlyks eenig gewag maaken, een beknopt berigt te geeven.

Verhaal van het inneemen van Jakatra en het ftigten van *Batavia*.

De Maatschappy hadt haaren bevelhebberen in Indie, reeds in 't jaar 1617, gelast, een bekwaam ftuk Lands van den Koning van *Jakarta* of eenige andere Javaanfche Mogendheid te koopen, tot het ftigten eener Stad en Sterkte, alwaar men den voorraad der Indifche en Nederlandfche waaren zou mogen ontvangen en bewaaren (i). Eenige jaaren te vooren, hadden de onzen reeds eene wooning gehad, te *Jakarta* aan den zeekant, beoosten de Rivier *Tangerang*, waartoe zy den grond van den Koning gekogt hadden (k). Doch *Jan Pieterszoon Koen*, in 't jaar 1618, het opperbevel over Nederlandsch Indie bekomen hebbende, zocht, hieromtrent, eene nieuwe Stad en Sterkte aan te leggen, en, daartoe, insgelyks, verlof te bekomen van den Koning van *Jakarta*. Terwyl men hierover handelde, kreeg *Koen* vermoeden, dat de Koning, met de *Bantammers* en met de *Engelfchen*, die

zig

(i) J. CAMPHUYS *Batavias Grondveft. in VALENTYN Oostijnd. IV. Deel, 1. Stuk, bl. 489.*

(k) CAMPHUYS *bl. 435.*

1619. zig te Bantam en te Jakatra onthielden, in heimelyke onderhandeling getreden was, om hem en de zynen, die 't reeds te Bantam naauwlyks houden konden, ook van Jakatra te verdryven. Hy valt hierop, bedektelyk, aan 't versterken van de wooning der Maatschappye: 't welk, toen 't gemerkt werdt, groote agterdocht verwekte by de Engelschen en Javaanen. De Stad Jakatra werdt toen ook geisterkt. Men besloot zelfs de Sterkte der Nederlanderen, met eenige Schansen, daar Engelsch geschut op geplant werdt. Maar Koen vernielde ze, eerlang, vernomen hebbende, dat de Engelschen een schip der Maatschappye genomen hadden, en verdere vyandlykheden dreigden. Kort hierna, verliet hy de nieuwe Vesting, op de tyding van 't naderen eener Engelsche Vloote, 't bevel over dezelve latende aan *Pieter van den Broeke*. Hy stak, op den laatsten van Wintermaand des jaars 1618, met zeven schepen, in zee, raakte slaags met de Engelschen; doch week, eerlang, naar Amboina, alzo de Engelschen, nieuwe versterking van schepen gekreegen hebbende, hem veel te magtig geworden waren. De Vesting te Jakatra, toen, door de Engelschen, te water, en door de Javaanen, te lande, belegerd zynde, werdt 'er, op den negentienden van Louwmaand deezes jaars, een Verdrag getroffen; waarby den Koning van Jakatra zesduizend Ryksdaalders werden toegelegd, en voorts bedongen, dat de Wooning der Maatschappye niet verder versterkt zou worden (1). Alles schein nu in rust:

toen

(1) CAMPHUYS bl. 421-434.

toen van den Broeke, ter maalyd genodigd by den Koning, met eenigen der zynen, vastgehouden en in boeijen gefmeeten werdt. Dit schein 't bedryf der Engelschen, die de onzen haast noodzaakten tot een Verdrag, waarby men beloofde, hun de Vesting te zullen opgeeven. Doch 's daags na 't sluiten van dit Verdrag, welk op den eersten van Sprockelmaand geschied was, rukken de Bantammers, of aangepord door de onzen, of, om dat zy den Koning van Jakatra de Sterkte en schatten der Nederlandfche Maatschappye misgunden, onverhoeds, in Jakatra, berooven den Koning, die slegt werdt bygestaan van de zynen, in eenen oogeblik, van zyn gebied, en verzenden hem in ballingschap. Van den Broeke en de andere gevangenen werden toen naar Bantam gevoerd; daar zy nog eenige weeken zaten. Midlerwyl, bleef de nieuwe Vesting nog in de magt der onzen, die, sedert, handelden, om zig onder de bescherming des Konings van Bantam te begeeven. Doch 't liep aan tot den elfden van Lentemaand, eer men omtrent de voorwaarden overeen kwam (*m*). De Koning van Bantam weigerde ze nogtans te bevestigen. Ook dreigde hy, sedert, de Vesting, met geweld, aan te tasten. De Javaanen arbeidden zelfs reeds aan eene schans of bolwerk, niet verre van de Wooning der Engelschen: doch de onzen verdreeven hen uit hun voordeel. 't Leedt egter niet lang, of zy vielen op nieuws aan 't werk. Doch 't verschynten van Jan Pieterszoon Koen, met eene Vloot van agttien schepen, op de reede van Jakatra, deedt

1619.

(*m*) CAMPHUYS bl. 435-457.

1619. deedt de zaaken veranderen van gedaante. De Engelsche Vloot, die, tot hiertoe, in de Straat van Sunda, gekruist hadt, was, op zyne aankomst, van daar, geweeken. Koen, zig gelaa- tende op Jakatra, niet op den Koning van Bantam verstoord te zyn, liet deezen weten, dat hy zig onzydig hadt te houden. En, zonder hierop bescheid te wagten, of hem tyd van beraad te geeven, valt hy, uit de Vesting, aan 't hoofd van omtrent duizend man, in dertien vendels verdeeld, aan op de Stad, die slegts door een steenen bolwerk, aan de Noordzyde, en aan eenen anderen oord, door eene schutting van dikke planken, beschermd werdt. Zy was in een oogenblik veroverd. Koen nam 'er bezit van, uit den naam der Nederlandsche Oostindische Maatschappye, op den dertigsten van Bloemaand (n). Hy vorderde, sedert, het slaaken der gevangenen te Bantam, waarin de Koning bewilligen moest. De Engelschen verlie- ten deeze Stad, kort hierna. Doch de Koning, den onzen den handel te Jakatra belemmeren- de, haalde zig, eerlang, eene Oorlogsverklaa- ring op den hals. Ook duurden de onlusten tus- schen de Maatschappye en hem verscheiden ja- ren (o). Wy zullen, hierna, de gelegenheid waarneemen, om 'er eenig nader verslag van te doen.

Twee maanden omtrent voor Koens aan- komst, hadden de hoofden der bezettinge, op de nieuwe Vesting te Jakatra, beslooten, aan de- zelve den naam van *Batavia* te geeven (p), in- ge-

(n) CAMPHUYS bl. 459-483.

(o) CAMPHUYS bl. 484-489.

(p) CAMPHUYS bl. 457.

gevolge van eenen last, reeds in 't jaar 1617 1619.
 gegeven, door de Maatschappye, behelzende,
 „ dat de Plaats of het Landschap, alwaar men
 „ het Hoofdkantoor der Maatschappye vesti-
 „ gen zou, *Batavia*, en de inwoners *Batavie-*
 „ *ren* geheeten zouden worden.” Doch Koen
 toonde zig misnoegd, dat zulks zonder zyne
 kennis geschied was. Ook deed hy den nieu-
 wen naam, dien men boven de poort van 't Huis
 Mauritius geschreeven hadt, terstond, uitvee-
 gen (q), voorts, zorg draagende, dat de naam
Batavia, in geene openbaare schriften, gespeld
 werdt, voor Oogstmaand des jaars 1621, wan-
 neer 'er bevel kwam uit het Vaderland „ dat de
 „ Stad en 't Kasteel, gebouwd in 't Koningkryk
 „ van Jakatra, voortaan, *Batavia* genoemd zou
 „ worden (r).” En 't is dit *Batavia*, dat, sedert,
 in getal en aanzienlykheid van gebouwen, van
 tyd tot tyd, zynde aangegroeid, veele jaaren ag-
 tereen, en nog tegenwoordig, onder de voor-
 naamste Koopsteden der weereld gerekend is
 geworden. De Opper-Landvoogd en Raaden
 van Nederlandsch Indie houden 'er hun ge-
 woon verblyf, en de Maatschappyy voorziet,
 van daar, en Indie en het Vaderland van vee-
 lerlei Koopwaaren.

De binnenlandfche kryg in Boheeme, die, V.
 reeds in 't voorleeden jaar, ontfteken was, hadt Oor-
 merkelyken invloed op den staat der Veree- sprong
 nigde Nederlanden: waarom wy niet voorby van den
 kunnen, hier, eenig verslag te doen van de oorlog in
 oorzaken deezes krygs. Bohee-
me.

Men hadt, in dit Koningkryk, sedert meer dan
 eene

(q) P. VAN DEN BROECKE *Voyagie*, bl. 99;

(r) CAMPHUYS *bl.* 439, 491.

1619.

eene eeuw, openlyk, belydenis gedaan van tweederlei Godsdienst. De Husfiten, welker belydenis *sub Utraque* genoemd werdt, om dat zy het Avondmaal onder beide de gedaanten ontvingen, en de Roomsche Katholyken, welker Leer men *sub Una* noemde, om dat zy 't Avondmaal bedienden onder de gedaante van brood alleen; beleefden hun begrip even vry volgens de wetten. Zelfs was Keizer Sigismond niet voor Koning erkend, dan na hy toegestaan hadt, dat niemant dan die in 't gevoelen der Husfiten was, Burger in Praag zyn mogt. Men onderhieldt dit Verdrag, tot in 't jaar 1570, wanneer Maximiliaan de II. te wege bragt, dat een Roomsche Katholyk, met het Burgerfchap, vereerd werdt. Een ander verwierf dezelfde gunst, in 't jaar 1599. Daarna, werdt het Verdrag met Sigismond, meer dan eens, gekrenkt. De Jezuiten werden, in Praag, ontvangen. 't Getal der Roomschegezinden nam, door den tyd, zo sterk toe, dat de Hervormden zig te vrede moesten houden, dat hun, door Rudolf den II, vergund werdt de Ampten van Regeering, te gelyk met de Roomschegezinden, te mogen bekleeden. De Keizerlyke Amptenaars in Boheeme weigerden egter dit Verdrag af te kondigen, beweerende, dat het te nadeelig ware voor den Roomschen Godsdienst, en dat men 't den Keizer, belemmerd met den kryg tegen de Turken, zyns ondanks, hadt afgedrongen. Matthias, zynen Broeder Rudolf, in 't jaar 1614, zynde opgevolgd, gaf den Hervormden nog meer stof tot klagen, over 't schenden hunner voorregten. De Keizer daarna, zynen Neef, Ferdinand, tot zynen aanstaanden opvolger in 't Koningryk, wil-

willende doen verklaaren, beschreef, ten dien einde, de Stenden van Boheeme alleen, zonder daaronder te rekenen, die van Silefie, Moravie en Opper- en Neder-Lausnits, schoonzé met die van Boheeme vereenigd waren. De Boheemsche Hervormden, hierover te onvrede, verscheenen, in kleinen getale, op den Landdag, alwaar de Roomschen, verre de meerderheid hebbende, volkomen voldeeden aan 's Keizers begeerte. Ferdinand werdt zelfs gekroond binnen Praag (s), en hieldt, sedert, zyn hof te Grats. Maar de *Verdedigers* des Koningryks, een zeker getal van aanzienlyke luiden, aangesteld door de Stenden, om de hand te houden aan 't naarkomen der oude voorregten, beschreeven de Stenden des Ryks en der ingelyfde gewesten, in welker Vergadering een smeekschrift werdt ingesteld, waarby men den Keizer, om 't herstellender voorregten, verzogt. Voorts, besloot men, in den Zomer der jaars 1618, wederom te vergaderen, om 's Keizers antwoord te overweegen. Maar Matthias gaf, in plaats van te antwoorden, zynen Stedehouder in Boheeme bevel om den Stenden het byeenkomen te beletten. Deez' vondt zig, hiertoe, nogtans niet magtig. De Stenden, zyns ondanks, vergaderd zynde, hadden herts genoeg, om zig van eenige Keizerlyke Amptenaars te verzeke- ren, drie van welken, uit de vensters van 't Kasteel, werden dood gesmeeten. Terstond daarna, verbonden zy zig, onderling, tegen elk, die hün zou willen aantasten; en, verneemende, dat de
Kei-

(s) Apol. Ordin. Regni Bohem. sub utraque edit. 1619; STRU-
VII Corp. Hist. Germ. Tom. II. p. 2051.

1619. Keizer zig tegen hen toerustte ten oorloge, steldenze vierentwintig *Beschermers* aan, die magt kreegen, om krygsvolk te werven, en belastingen te leggen op de onderzaaten des Koningkryks en der ingelyfde Landfchappen. De Aarts-hertogen Albertus en Izabelle deden ook een Leger verzamelen ten dienste des Keizers, die den Graave van Bucquoi het opperbevel gaf over den voorgenomen togt naar Boheeme. De Graaf *Ernst van Mansfeld* hadt het gebied over 't Leger der Stenden.

In deezen stand der zaaken, overleedt Keizer Matthias, op den twintigften van Lente-maand deezes jaars 1619 (t). *Ferdinand* deedt zig, terftond, uitroepen voor Koning van Boheeme, en kwam, in die hoedaanigheid, te Frankfort, alwaar hy, op den agtewintigften van Oogstmaand, ook tot de Keizerlyke waardigheid verheeven werdt (u). Maar de Stenden van Boheeme, gezworeen hebbende, dat zy hem niet voor Koning erkennen zouden, verkooren, tot deeze hoogheid, *Fredrik, Paltsgraaf aan den Ryn, Zusters Zoon van Prins Mauris*, wordt tot Koning van Boheeme verkooren.

VI. De Staaten der Vereenigde Nederlanden, uit deeze beweegingen, eenen oorlog in Duitschland te gemoet ziende, waarin de zaak der Protes-

(t) BAUDART. MEMOR. XI. Boek, bl. 24.

(u) STRUVII CORP. Hist. Germ. Tom. II, p. 2059.

testanten, en gevolglyk ook de hunne veel zou 1619.
 kunnen té lyden hebben, zогten Koning Jakob —————
 te beweegen, om zynen Schoonzoon by te staan. men deel
 Ook hielden zy een waakend oog op den togt in de zaa-
 van 't Leger der Aartshertogen, welk, in 't Land ken van
 van Luxemburg verzameld zynde, omtrent den Bohee-
 aanvang van Herfstmaand, gereed was, om, onder me.
 der Graave Henrik van den Berg, naar Duitsch-
 land te trekken. Prins Maurits, die zig 't belang
 van den verkooren Koning van Boheeme, eenen
 Zoon zynér halve Zuster, Louise Juliana, ook
 zeer ter herte liet gaan, gaf aan alle de Staat-
 siche Ruitery en aan duizend of twaalf honderd
 Muskettieren bevel, om het Leger der Aarts-
 hertogen op zyde te blyven, en zorg te draa-
 gen, dat het den Duitschen Bondgenooten der
 Staaten geen nadeel deedt. Doch eenige op-
 schuddingen, in Brusfel en elders, gereezen, o-
 ver 't opstellen van nieuwe belastingen, frem-
 den deezen togt, en noodzaakten de Aarts-
 hertogen, om het Leger te doen scheiden, en in
 de oproerige Steden te verdeelen (v). De Ver-
 eenigde Staaten, midlerwyl, hun volk by der
 hand willende houden, hadden, reeds in Gras-
 maand, hunnen onderzaaten verboden, zig in
 eenigen vreemden Krygsdienst te begeeven (w).

Hagchelyk stonden, omtrent het einde dee- Staat van
 zes jaars, de zaaken van Ferdinand en Fredrik den kryg
 beide. De laatste hadt verscheiden' Duitfche in Bo-
 Vorsten, en de Vereenigde Gewesten op zyne heeme.
 zyde, die allen Krygsvolk, ten zynen behoefte,
 verzamelden. Ook hadt hy zelf in de Palts-
 tien-

(v) DAUDART. Memor. XI. Boek, bl. 24.

(w) Groot-Plakaatb. II. Deel, kol. 294

1619.

tienduizend man op de been gebragt, die naar Boheeme gefchikt werden. Men wil, dat hy, zynen mededinger te magtig geweest zou zyn, zo zyn Schoonvader hem behoorlyk hadt willen byftaan. Doch deeze was thans met Filips den III, Koning van Spanje, fterk in onderhandeling, over een Huwelyk tufchen Karel, Prinfe van Wales, en eene Dogter van Filips; welk hy ligtelyk begrypen kon, geen en voortgang te zullen hebben, zo hy zig tegen de oogmerken van 't Huis van Oostenryk, in Duitschland, wilde verzetten. Ook wist het Hof van Spanje deeze Huwelykshandeling zo lang te rekken, dat de zaaken van den Keurvorst-Paltsgraave eenen gantsch nadeeligen keer genomen hadden. Wat Ferdinand betreft, de afval der Hongaaren belemmerde hem zeer. Ook kwam het hem kwalyk, dat het Leger, in Luxemburg verzameld, wederom gefcheiden was. Doch Maximiliaan, Hertog van Beyeren, en de drie Kerkelyke Keurvorsten hielden zyne zyde. De Keurvorst van Saxon, die zig te vooren onzydig verklaard hadt, werdt, door de aanbieding van de Opper-Lausnits, mids hyze overmeesterde, bewoogen, om 's Keizers zyde te kiezen. De Paus zondt hem eenig geld toe, en de Koning van Spanje eenige manfchap uit Napels en uit het Hertogdom Milaan (x).

VII. De Aartshertogen bragten, tegen 't volgende najaar, een aanzienlyk Leger op de been, ten dienfte des Keizers. Men begrootte het op zesentwintigduizend knechten en vierduizend paarden. De Markgraaf Spinola hadt 'er 't bevel

(x) RAPIN Tom. VII, p. 125-129, 130-132.

vel over. 't Volk was tusfchen Rynberk en Wezel byeen gebragt. Terwyl het verzameld werdt, hieldt Prins Maurits zig, met zestien vendelen knegten en dertig kornetten paarden, een uur gaans beneden Wezel, om op de bewegingen des Markgraafs te waaken, en zig, daarna, met de benden, door de Duitfche Vorften byeen gebragt, te vereenigen. Koning Jakob hadt zig laaten overhaalen, om vierentwintighonderd Engelschen herwaards te zenden, onder Horatio Vere. Doch eer zy zig met de Staatfche troepen vereenigen konden, hadt Spinola reeds eenen inval gedaan in de Neder-Palts, welke hy, in eene maand tyds, op Heidelberg, Manheim en Frankendaal na, geheellyk bemagtigde. Te vooren, hadt hy zig meester gemaakt van Dietz, in 't Graaffchap Nasfau, 't welk deerlyk geplonderd was (y). In Wynmaand, kwamen de Engelschen, verzeld door de Staatfchen, onder Prins Fredrik Henrik, eerst by het Duitfche Leger, onder den Markgraave van Anspach, in de Palts. Doch oneenigheid onder de Opperhoofden was oorzaak, dat 'er weinig kon uitgevoerd worden. Ook vorderde het ruwe jaargetyde, dat men de Staatfche Ruitery te rug ontboodt. Doch de Knegten en Engelschen betrokken de Winterlegeringen, in de drie genoemde Plaatsen van de Palts (z). Prins Maurits wierp, om Spinola den aftogt langs den Ryn naar Rees te beletten, eene fehans op, tusfchen Bon en Keulen, op een Eilandje, *Romperwaard* genaamd. Men gaf, aan Maurits.

1620.

ten dien-
fte des
Keizers.Spinola
valt in de
Neder-
Palts.Pnapen-
muts ge-
stigt,
door
Prinse
aan Maurits.

(y) Refol. Holl. 31. Aug. 1620. bl. 194.

(z) RAPIN Tom. VII. p. 133. 135.

1620. aan deeze schanse, naar haare vierkante gedaante, den naam van *Paapenmuts* (a). De Keurvorst van Saxon was, in Wynmaand, ook in de Neder-Launsits gevallen, welke hy zig geheellyk onderworpen hadt. De Hertog van Beyeren, Opper-Oostenryk bemagtigd hebbende, voegde zig, omtrent den zelfden tyd, by het Leger onder den Graave van Bucquoi. De verkooren' Koning Fredrik hadt zyne magt in Boheeme byeen gebragt. De vereenigde Legers, eenige Plaatsen in dit Ryk hebbende veroverd, trokken regtaan op de Hoofdstad, omtrent welke, in Slagtmaand, een bloedige slag voorviel, waarin Fredriks Leger de nederlaag kreeg. Hy zelf, in Praag gebleeven zynde, week, na 't ontvangen der smertelyke tyding, met zyne Gemaalin, Kinderen en eenigen Hofftoet, ter Stad uit, zynen weg neemende naar de Vereenigde Gewesten. De Staaten, van zyne reize verwittigd, zonden hem eenige Ruitery te ontmoet, die hem tot Emmerik begeleidde. Van hier werdt hy, in een Jagt van den Prinse van Oranje, den stroom afgevoerd (b). In de Lente des volgenden jaars, kwam hy in den Haage aan. De algemeene Staaten ontvingen hem beleefdelyk, en deden hem zynen intrek nemen in 't Huis van den Heere van der Myle (c). Wyzullen, hierna, gelegenheid hebben, om'te melden, hoe 't verder met de zaaken van den verdreeven Vorst afliep.

Nederlaag van Koning Fredrik by Praage.

Hy wykt naar Holland.

VIII. Fredrik Henrik was nog op den togt naar de Palts,

(a) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 86.

(b) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 87.

(c) Refol. Holl. 9 Maart — 8 April 1621. bl. 45. AITZEMA I. Deel, bl. 46.

LOUIZE DE COLIGNY,
Prinseſſe Weduwe van Oranje.

A. Schouman del. naar t'Orionel

J. Hondraeken fecit

T. Vissers sculpsit

Palts, toen zyne Moeder, die, in Grasmaand te vooren, naar Frankryk vertrokken was, te Fontainebleau, in eene krankte viel, die haar, op den negenden van Wynmaand, uit het leeven nam. De togt haars eenigen Zoons maakte haar, terwyl zy 't bedde hieldt, zeer bekommerd. Zy meende, dat men hem, die, zeide zy, te vooren ook, om de zaak der Remonstranten, in gevaar geweest was, naar de Palts zondt, om hem op de vleeschbank te brengen. Zo ver liep de zorg deezer tedere Moeder. Zy hadt, in Holland zynde, den Remonstranten, met naame Uitenbogaard, groote gunst toegedraagen, en heeft, desonaangezien, by de eene en de andere partye, den naam van eene Godsdienstige, beleefde en minzaame Prinsesse nagelaaten. Eenige yveraars hadden haar egter zo lelyk weeten af te maalen, dat zy, t'eenigen tyde, door Delft rydende, met slyk geworpen, en voor *Arminiaansche Hoer* gescholden werdt. Haar Lyk, naar Holland gevoerd zynde, werdt, nogtans, in Bloei maand des volgenden jaars, in deeze zelfde Stad, in 't graf van haaren overleeden Egtgenoot, Prinse Willem van Oranje, bygezet (d).

Eenige maanden te vooren, op den tienden van Zomermaand deezes jaars 1620, was ook Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, Groningen en Drente, te Leeuwarden, overleeden aan eene beroerte, die hem, zo sommigen melden, aangekomen was, onder 't schryven van eenen Brief aan Prinse Maurits, over 't gene

1620.
Dood der Prinsesse Wilhelme van Oranje.

Graaf Willem Lodewyk, Stadhouder van Friesland, sterft.

(d) BAUBART. MEMOIR. XII. Boek, bl. 69. BRANDT. IV. Deel, bl. 394-399. AUBERY Memoir p. 197 & suiv.

1620. gene 'erte doen zou staan, in geval hy, Maurits, schieglyk aflyvig werdt (e). Hy hadt den Vereenigden Gewesten, veele jaaren agtereen, verscheiden gewigtige dienften gedaan, met naame in den tyd van Leicester. Ook hadt hy de nieuwe krygskunde eerst in gebruik gebragt; die Maurits, op zyn voorbeeld, in grooter' volmaaktheid, oefende. Zyn Broeder, Graaf *Ernst Kasimir van Nassau*, werdt, meest door bewerking der Steden (f), na hem, Stadhouder van Friesland. Doch 't Stadhouderschap van Groningen en Drente werdt aan Prins Maurits opgedraagen (g). De Stad Groningen bedong, by deeze gelegenheid, de vrye Raadsbestelling, gelyk van ouds; welke zy, te vooren, aan Graave Willem hadt moeten afstaan (h). De voornaamste punten van het Berigtschrift voor Graave Ernst Kasimir liepen op deezen zin.

» Hy was gehouden, 's Lands Staaten en der-
 » zelve * Afgevaardigden te eeren naar be-
 » hooren, zig geenerlei gezag aanmatigende,
 » over de † Oppermagt en Hoogheid des Land-
 » schaps. Voorts, zou hy, nevens de Afge-
 » vaardigden der Staaten, 's Lands Voorreg-
 » ten en Vryheden voorstaan; op de Sterkten,
 » die ter bezorging van Friesland stonden, goe-
 » de toezigt hebben; de Krygsampten, die de
 » Staaten zelve niet vervulden, begeeven;
 » niet, dan by raade der Staaten of der Afge-
 » vaardigden, eenig Bevelhebberschap over
 » eene Sterkte vervullen, en, in 't verleggen
 » den

Graaf Ernst Kasimir wordt Stadhouder van Friesland, Prins Maurits van Groningen en Drente. Berigtschrift voor Graave Ernst. * Gedeputeerden. † Souverainiteit.

(e) AITZEMA I. Deel, bl. 2.

(f) AITZEMA I. Deel, bl. 2.

(g) BRANDT IV. Deel, bl. 285.

(h) AITZEMA I. Deel, bl. 7.

ERNESTUS CASIMIR
*Princeps von Nassau
Carolinobogen, Würtem. Dux.*

J. Punt. fecit.

„ der bezettingen, zig gedraagen naar het Be- 1620.
 „ rigtschrift der Afgevaardigden. Nog was
 „ hem 't aankooopen van vaste goederen bin-
 „ nen het Gewest ontzeid: 't welk den voor-
 „ gaanden Stadhouderen ook niet hadt vry ge-
 „ staan. Eindelyk, was hy gehouden den Her-
 „ vormden Godsdienst, zo als dezelve thans
 „ openlyk geleerd werdt, en in de Dordrecht-
 „ sche Synode vastgesteld was, doch alleen met
 „ opzigt op de Leer, niet met opzigt op te
 „ Kerkenordering, te handhaaven, zonder
 „ daarin eenige verandering te maaken, of te
 „ gedoogen (i).”

Meester Adriaan Duik, Sekretaris der Staa-
 ten van Holland, was ook, in deezen jaare, o-
 verleeden. Meester Andries de With, Pensio-
 naris van Dordrecht, die 't ampt van 's Lands
 Advokaat, reeds eenigen tyd, by voorraad,
 bekleed hadt, werdt toen ook aangesteld om
 de pen te voeren, als Sekretaris (k). Men hadt,
 federt eenen geruimen tyd, reeds gearbeid aan
 een nieuw Berigtschrift voor den Advokaat,
 dien men, in Oldenbarnevelds plaats, zou moe-
 ten aanstellen (l). En men verloor, in Louw-
 maand des volgenden jaars 1621, na veele en
 herhaalde raadpleegingen, tot dit gewigtig
 Ampt, den Raadsheer *Anthonis Duik*. Doch
 men vondt geraaden, hem niet meer *Advokaat*,
 maar *Raad Pensionaris* te noemen (m): 'tzy om
 dat de naam van *Advokaat*, by 't gemeen, nu ge-
 haat was, of om dat, aan een Ampt, welk men,
 door

Meester
 Anthonis
 Duik
 wordt
 Raad-
 Pensionaris van
 Holland.

(i) WINSEM. Chron. XX. *Beek*, bl. 910.

(k) Resol. Holl. 2, 7 Dec. 1620. bl. 245, 251.

(l) Resol. Holl. 17 Dec. 1619. bl. 292.

(m) Resol. Holl. 13, 21 July, 17, 21 Dec. 1620. bl. 132, 151, 263, 274. 21 January 1621. bl. 16.

1620. door een nieuw Berigtschrift, eenigszins van natuur deed veranderen, niet kwalyk een nieuwe naam voegde. Aan Meester Andries de With, die 't Ampt van Advokaat, twee en een half jaar, by voorraad, waargenomen hadt, werden, voor deezen dienst, vyfduizend guldens toegelegd (n).

IX.
Olden-
barne-
veld,
Hoger-
beets en
de Groot
worden
geoor-
deeld
misdad
van ge-
kwetste
Hoog-
heid be-
gaan te
hebben.

De Weduwe en Kinderen des onthalsden Advokaats en de Huisvrouwen van Hogerbeets en de Groot, eenigen tyd te vooren, verzogt hebbende, de verbeurdverklaring van de goederen der gevonnisten, met zekere ponden, te mogen afkopen, volgens de Privilegien, gaven gelegenheid, dat de gewezen' Regters, in Zomermaand, verklaarden, by 't vastfellen der Sententien, van verstand geweest te zyn, dat de veroordeelden, Daniel Trefel uitgenomen, misdad van gekwetste hoogheid begaan hadden. Op welke verklaring, de Groot, daarna, onder anderen, aanmerkte, dat zy te laat, en niet door alle de Regters geschied was (o). Doch de Staaten verftonden, dat de verbeurdgemaakte goederen, ingevolge deezer Verklaaringe, niet konden worden gelost (p). 't Verzoek van de vrienden der drie Heeren werdt nog eens herhaald, in 't volgende jaar, en toen, door voorschryvens des Heeren van Puyfieux, Sekretaris van Staat des Konings van Frankryk, van 's Konings wege, ondersteund (q). Doch 't was 'er zo ver van af, dat 'er eenig gunstig antwoord op zou gekomen zyn, dat men, in tegendeel, ter al-
ge-

(n) Resol. Holl. 9 Maart — 3 April 1621. bl. 9.

(o) GROTIUS Verantw. Cap. XVIII. bl. 166, 167, 168.

(p) BRANDI IV. Deel, bl. 288.

(q) *Lit des eigenhand. Brief, gedagt. Fontainebleau 18 Apr-
1621.*

gemeene Staatsvergaderinge, besloot, in zes jaaren tyds, geene voorspraak noch verzoek voor de verweezen' en gebannen' Perfoonen toe te laten. Men nam, kort hierop, ook diergelyk Besluit in de Vergadering van Holland, vaststellende, in gelyken tyd van zes jaaren, geene verzoeken te ontvangen, tegen Ordonnantien of bevelen over veroordeelde, gebannen' of vastgezette Perfoonen, door de Regters, de algemeene Staaten, of die der byzondere Gewesten, gegeven (*r*): waardoor de weg tot alle verder verzoek, vooreerst, geheellyk afgesneeden werdt.

De Vergaderingen der Remonstranten, binnen en buiten verscheiden' groote Steden, werden, dit jaar, en het volgende, sterk voortgezet, onaangezien zy, dikwils, geweldiglyk gestoord werden, gelyk, onder anderen, wederom buiten Rotterdam, te Leiden en te Gouda geschiedde: in welke laatstgemelde Stad, de soldaaten, met steenen, werden afgekeerd. Verscheiden' luiden werden, ter oorzaake van 't aanleggen of bywoonen deezer Vergaderingen, in regten betrokken en in boeten beslaagen: sommigen, die men hielt deel aan eenig oproer gehad te hebben, werden gebannen (*s*). Doch van de Predikanten, die deeze Vergaderingen bedienden, raakten 'er, ten deezen tyde, eenigen in hegtenis. *Samuel Prince*, welcer Predikant te Baardwyk, by Heusden, werdt, op Goereede, betrapt, en, sterk gebonden, naar

De Remonstranten worden vervolgd.

Verscheiden' hunner Predikanten raaken in hegtenis.

(*r*) Resol. Holl. 25 May — 26 Juny 1621. bl. 126. BRANDT IV. Deel, bl. 518.

(*s*) BRANDT IV. Deel, bl. 260-273, 353-376, 462-468, 476-478, 542-547.

1620. den Haage gevoerd, werwaards, wat laater, ook
 ————— gevangen gebragt werdt *Joannes Grevius*, voor-
 heen Predikant te Heusden, dien men, te Emme-
 rik, gevat hadt. Ook voerde men, gevangkelyk,
 derwaards *Bernherus Vezekius*, gewezen Predi-
 kant te Egteld, in Gelderland. Men smeet deezen
 in een afzigtelyk gat, daar hy agt of negen dagen
 eenen stank verdroeg, die, zo hy schreef, naauw-
 lyks te lyden was (t). Grevius en Prince wer-
 den, eerlang, door de algemeene Staaten, ge-
 vonnist, om in het Rasphuis te Amsterdam be-
 waard, en als andere Tugtelingen gehandeld te
 worden. Vezekius werdt, te Haarlem, in 't Tugt-
 huis gezet. Zy zaten tot in 't volgende jaar. Toen
 1621. raakte, in Zomermaand, ook *Isaak Welsing*,
 ————— weleer Predikant te Hoorn, te Gouda, in heg-
 tenis. Hy werdt naar den Haage en op de Ge-
 vangenpoort gebragt, en daarna voor 't Hof te
 regt gesteld. Doch na eenige weeken zittens
 ontkwam hy, by nacht, uit de gevangenis, door
 hulp van twee Saaywerkers van Leiden; die zig,
 hiertoe, door den afgezetten Predikant, *Ber-
 nardus Dwinglo*, hadden laten beweegen (u).
 In Oogstmaand daarna, werdt Sapma, te Amster-
 dam, gevat, en meer dan eens verhoord voor
 Schepenen, die met den man verlegen schee-
 nen. Hy zat tot den tweeëntwintigsten van
 Herfstmaand. Op dien dag, kwam zyne Huis-
 vrouw hem in de gevangenis bezoeken, en
 deedt hem haare kleederen aantrekken, in
 welken hy, tegen den avond, uit de gevangenis
 ging, zonder van iemand gekend te worden; al-
 zo hy een' doek digt om de kin gespeld hadt,
 met

Sommi-
 gen ont-
 komen.

(t) Brieven van Verm. mannen, gedrukt 1662. bl. 246.

(u) BRANDT IV. Deel, bl. 474.

met welken, zyne vrouw, als of zy met tandpyn gekweld geweest was, hem, te vooren, was komen zien (v). Zy bleef eenige dagen zitten: doch werdt toen los gelaaten. Twee dagen voor 't uitkomen van Sapma, was Vezekius, eenen verroesten sleutel hebbende weeten te bekomen, met welken hy de deur openen kon, uit het Tugthuis te Haarlem ontsnapt (w). Doch dit ontkomen gaf den Staaten van Holland aanleiding tot een besluit, om de gebannen' Predikanten, die men in handen kreeg, voortaan, naar Loevestein te voeren: welk besluit eerst te werk gesteld werdt aan *Simon Lucæ Bysterus*, gewezen Predikant te Ingen, in de Betuwe, die, in Oogstmaand, buiten Rotterdam gevat en naar den Haage gebragt was, alwaar hy, eerlang, tot eene eeuwige gevangenis, veroordeeld werdt. Men voerde hem, in Wynmaand, naar Loevestein, daar hy omtrent tien jaaren gezeten heeft (x). Grevius en Prince, die te Amsterdam in 't Rasphuis zaten, zouden, meent men, ook derwaards gebragt geweest zyn, zo Sapma en eenige anderen geen middel gevonden hadden, om hen, des nagts tusfchen den twaalfden en dertienden van Wynmaand, te verlossen. Men hadt de sleutels van de Kamers, daar zy zaten, weeten naargemaakt te krygen; en hielp hen, met touwlad- ders op het dak, en langs houten ladders, zwart geverwd, om in den donker minder gezien te worden, naar beneden (y). 't Ontkomen van

1621.

Anderen
worden
naar Loe-
vestein
gevoerd.

ver-

- (v) BRANDT IV. Deel, bl. 560-577.
 (w) BRANDT IV. Deel, bl. 577, 578.
 (x) BRANDT IV. Deel, bl. 543, 558.
 (y) BRANDT IV. Deel, bl. 579-586.

1621. verscheiden' Predikanten agtereen, uit de gevangenissen en Tugthuizen, was oorzaak, dat 'er, naderhand, weinigen in hegtenis raakten, die niet naar Loevestein gebragt werden. Nogtans scheenen ze, in deezen kerker, ook niet wel genoeg bewaard te zyn: 't welk, eenige maanden te vooren, gebleeken was aan de zonderlinge ontkoming van Hugo de Groot, die ons, hier, een weinig omstandiger, staat te verhaalen.

X. Hogerbeets en de Groot zaten, op 't Slot te Zonder- Loevestein, elk in een afzonderlyk vertrek. linge Hunne Huisvrouwen, die zig, nevens hen, lieten ontko- opsluiten, hadden vryheid om de spys te ming van bereiden en te kookten, en, op zekere dagen, Hugo de naar Woudrichem of Gorinchem te gaan, tot Groot, het koopen van behoeften. Te Gorinchem, uit de Loeve- hadden ze gemeenlyk haaren intrek by *Abram steinsche Daatselaar*, Koopman in lint en garen, gevangenis. wiens vrouw, *Joanna van Erp*, eenē Zuster was van *Thomas Erpenius*, Hoogleeraar der Oosterfche taalen te Leiden, en boezemvriend van beide de gevangenen, inzonderheid van de Groot (z). Doch de Huisvrouw van Hogerbeets overleedt op 't Slot, in Wynmaand des jaars 1620 (a). *Maria Reigersbergen*, Huisvrouw van de Groot, onderhieldt de vriendschap met Daatselaar, te Gorinchem. Alles wat de Groot van 't Slot naar Holland zondt, en alles wat hem, van buiten, toegezonden werdt, deedt zy ten huize van Daatselaar bestellen, die 't verder voortschikte. Langs deezen weg, was, meermaalen, af en aan gebragt een koffer met boeken, die, door Erpenius, Vosius en anderen,

aan

(z) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 217.

(a) K. BRANDT als bov. bl. 231.

MARIA REÏGERSBERGEN,
Vrouw van Hugo de Groot.

J. Houbraken. sculp.

aan de Groot geleend, en, na 't gebruiken, te rug gezonden werden. Want terwyl hy hier zat, schreef hy verscheiden' geleerde en godvrugtige werken: waartoe hy veele boeken noodig hadt (*b*). De Kommandeur van 't Slot, *Jakob Prounink* gezeid *Deventer*, Zoon van den berugten Utrechtschen Burgemeester, Gerard Prounink Deventer, plag dit koffer, in 't eerst, te doen openen; doch also hy 'er niets dan boeken in vondt, liet hy 't, ten laaftten, op en afgaan, zonder 'er naauwer agt op te geeven. De Groots Huisvrouw kreeg den eersten inval, om haaren man, in dit koffer, van 't Slot te laten draagen. De vond geviel den gevangen' niet kwalyk. Men bragt de kist in zyn Schryfvertrek, en bezogt, verscheiden' reizen, of hy 'er in leggen, en hoe lang hy 't 'er, beslooten, in harden kon. Toen nam men eenen dag waar, dat Prounink naar Heusden verreisd was, zynde den tweeëntwintigsten van Lentemaand, en verzogt zyne vrouw verlos, om een koffer met Arminiaansche boeken te verzenden: 't welk gereedelyk verleend werdt. Met het aanbreeken van den dag, begaf de Groot, na 't storten van een vuurig gebed, zig in de kist; daar hy zeer ongemakkelyk in lag, also zy maar vier voet min twee duim lang was, en geene lugt inliet dan door 't sleutelgat. Hy was in linnen onderkleeding, en men hadt de holligheden in de kist, met boeken en eenig garen, gevuld. In 't afdraagen, klaagden de soldaaten over de zwaarte van 't koffer, vraagende elkanderen, *of 'er de Arminiaan ook in mozt zyn?* waarop de

(2) K. BRANDT H. 217, 225, 236, 237.

Hugo de Groot zig bereidende tot de vlugt uit de Loeresteinsche gerangenis, in't jaar 1621.

Is. TIRION excudit.

1521.

de Groot's Huisvrouw antwoordde, 't zyn *Arminiaansche boeken*. Men bragt dan 't koffer scheep, om, over den stroom, naar Gorinchem gevoerd te worden. *Elsje van Houwening*, Dienstmaagd van de Groot, die van 't geheim wist, hadt last om mede over te vaaren, en de vereischte zorg voor 't koffer te draagen. 't Kwam gelukkiglyk en spoedig te Gorinchem: en werdt daar, door den Schipper en zyn' Zoon, agter in 't huis van Daatselaar gebragt. *Elsje*, de draagers betaald hebbende, liep naar vooren, en luisterde der Vrouwe van Daatselaar in 't oor, dat zy haaren Heer daar agter in een koffer hadt, dien men weg helpen moest. De Vrouw tradt, zeer ontfeld, met de Dienstmaagd, naar agteren. Men opende het koffer; daar de Groot omtrent twee uren in gelegen hadt, en flegts wat flauw en verzet wederom uitkwam. Terstond, verzogt hy, Daatselaar zelv' te mogen spreken; doch deeze vondt zulks ongeraaden, zyner vrouwe de zaak geheellyk bevolen latende, die, in korten tyd, door middel van haaren Zwager, *Kornelis Jakobszoon van der Veen*, de Groot een metfelaars kleed wist te beschikken. Hiermede vermoemd, tradt hy, verzeld van *Jan Lambertszoon*, Meester Metfelaar, met een' maatstok in de hand, over eene volle markt, alzo 't juist kermis was, naar het veer, daar men hem voor een' metfelaars knegt nam. Overgevaaren zynde, werdt de Groot, van den Metfelaar, te voet, naar Waalwyk gebragt, daar zy met het vallen van den avond aankwamen. Hier huurde men een' wagen, die de Groot, den volgenden dag, op den middag, te Antwerpen bragt, daar hy terstond, van Grevinkhoven en

Epis-

Episkopius ontvangen en geherbergd werdt. 1621.
 Van hier schreef hy aan de Prinzen Maurits en Fredrik Henrik; ook aan de algemeene Staaten, tot verontschuldiging van zyne ontkinge „ dat de trek tot vryheid elk natuurlyk was; „ en dat hyze zig verworven hadt, zonder te „ breeken, of iemand om te koopen.” Hy begaf zig, eerlang, naar Parys, daar hy verscheiden ballingen vondt, en onder anderen Uitenboogaard. De Bevelhebber Pronink, in den avond, van Heusden te rug gekeerd, en geen licht verneemende in 't schryfvertrek van de Groot, kreeg arg vermoeden, en ontdekte haast, dat de gevangen hem ontsnapt was. De wyze van zyne ontcoming kon toen niet bedekt blyven. Pronink begaf zig, terstond, naar Gorinchem, daar Daatselaars huis bezet en doorzocht werdt, zonder dat men vondt, 't gene men meest zocht. 't Koffer werdt egter agterhaald, in 't Delftsche Veerfchip; doch daar was niet in, dan garen en doek. De Groots Huisvrouw zat noch eenigen tyd op Loevestein: doch werdt, eerlang, ontslaagen, en kwam, in Herfstmaand, by haaren man, te Parys (c).

Het twaalfjaarig Bestand, met den aanvang deezes jaars, naar 't eindeloopende, begonden de Vereenigde Staaten zig gereed te maaken om verweerder wyze te oorlogen. Men besloot, de vendels van vyfenzeventig tot honderdentwintig, en van honderdenvyftig tot tweehonderd koppen te versterken. Men rustte ook eenige Oorlogfchepen uit, onder Hautain en Lambert Henrikszoon. De eerste kruis-

XI.
Einde
van het
Bestand.

(c) K. BRANDT LEVEN VAN H. DE GROOT, II, 242-240.

1621. te in de Middellandsche zee: de andere voor Duinkerken (*d*). Voorts werdt 'er eene Byeenkomst gehouden, te Watervliet, tusschen Gemagtigden der Aartshertogen en der Staaten; alwaar de onzen vergoeding vorderden van de schade, die hun, geduurende het Bestand, was aangedaan. Doch hier werdt niets geslooten (*e*). De Aartshertogen bereidden zig, van hunnen kant, tot eenige onderneeming, tegen 't uitgaan van 't Bestand. Zy hadden, in 't voorleeden jaar, de Remonstranten, die zig toen in Brabant ophielden, reeds poogen af te trekken van de Staatfche zyde, zig latende verluiden, gelyk *Pieter Pekkius*, Kanselier van Brabant, tegen Uitenbogaard deedt, dat men niet ongenegen was, om, in de Plaatsen, welken men op de Staaten veroveren zou, den Remonstranten vryheid van Godsdienst toe te staan, en zelfs in de Regeering te stellen; hoewel, omtrent dit laatste, dog niets beslooten was. Ook hadden Spinola, de Spaansche Gezant en de Pensionaris van Antwerpen met Uitenbogaard gesproken; de eerste hadt hem een jaargeld, de ander een papier vol gouds aangeboden: doch hy, bespeurende waarop alles aangelegd was, wees deeze aanbiedingen van de hand. In een van deeze gesprekken, hadt Spinola aan Uitenbogaard gevraagd, *of Graaf Henrik van de zynen ware?* waarop Uitenbogaard verklaarde, *zulks niet te weten; maar te vermoeden, dat zyne Doorlugtigheid niet ongenegen zou zyn, om de Remonstranten te helpen, indien hy*

Handel
in Bra-
bant met
de ge-
bannen
Remon-
stranten.

kon-

(*d*) Resol. Holl. 1621. bl. 35, 104, 121, 140. VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 86. VELIUS HOORN bl. 600.

(*e*) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 37.

konde (f) Men deedt, in dit jaar, nog eenige 1621.
moeite, om hem, Episkopius en Grevinkho-
ven in Brabant te houden. Doch zy begaven
zig, eerlang, naar Frankryk (g).

Midlerwyl, hadden de Aartshertogen, waa- Voorflag
nende, dat de ongelukkige uitflag der zaaken in der
Boheeme de Vereénigde Staaten, ligtelyk, zou Aartshertogen,
doen luisteren naar voorflaggen van bevrediging, door den
op voorwaarden, welken zy, te vooren, Kanselier
van de hand gewezen hadden (h), in Lente- Pekkius,
maand deezes jaars, den Kanselier Pieter Pek-
kius naar den Haage gezonden, met last om
den Staaten te vertoonē, hoe dienstig het wa-
re, dat de Nederlanden allen onder een Hoofd
vereénigd werden; hierby voegende „ dat zy,
„ hiernaar willende luisteren, alle redelyke
„ voorwaarden te wagten hadden: die, niet
„ alleen door de Aartshertogen, maar ook door
„ den Koning van Spanje, bekragtigd zouden
„ worden.” Doch men hoorde deezen voorflag
met ongeduld, en beantwoordde dien, volgens Ant-
woord
der Staat-
ten.
’t goedvinden van Prinse Maurits, op den vyf-
entwintigsten, in zulker voege, dat duidelyk
bleek „ hoe ongezind men ware, om de op-
„ perste magt en hoogheid der Vereenigde
„ Landen, welke men, dus lang, door de wa-
„ penen, staande gehouden hadt, en die, door
„ zo veele Mogendheden, en, zeide men, door
„ de Aartshertogen en Spanje zelve, erkend
„ was, wederom afte staan.” Zelfs werden zy,
„ die,

(f) UYTENBOG. Leven en Verantw. Cap. XIV. bl. 279 286.
BRANDT. IV. Deel, bl. 341 enz.

(g) UYTENBOG. Lev. Cap. XIV. bl. 291, 292. BRANDT IV.
Deel, bl. 430, 434, 492, 493.

(h) VAN DEN SANDE VI. Boek, bl. 33.

1621.

„ die, in 't toekomende, de oppermagt der
 „ Vereenigde Landen, op eenigerhande wy-
 „ ze, zouden zoeken in twyfel te trekken, met
 „ ronde woorden, onbekwaam verklaard, om
 „ tot eenige onderhandelingen met hunne
 „ Hoog-Mogendheden te worden toegelaa-
 „ ten.” De Staaten van Holland hadden, in 't
 eerst, geoordeeld, dat men, in dit antwoord,
 verklaaren moest, ook Pekkius onbekwaam te
 houden, om meer met de Staaten te handelen.
 Doch Gelderland, Friesland, Overysfel en Stad
 en Lande konden hiertoe niet verstaan; waar-
 om het agter bleef. Pekkius keerde, met dit
 antwoord, te rug naar Brusfel, nadat hy nog
 eerst, in 't geheim, gesproken hadt met Prinse
 Maurits (*i*). Te Delft, was zyn gevolg, in 't
 komen naar den Haage, eenigszins finaadelyk
 bejegend, door het graauw: waartegen nu,
 door den Prinse en door de Wethouderfchap,
 zorg gedraagen werdt (*k*). In de volgende
 maand, den tienden van welke 't Bestand ten
 einde liep, hieldt men zig, hier te Lande, ge-
 reed tot het afweeren der vyandlykheden, wel-
 ken men te gemoet zag. Zy waren egter, dit
 voorjaar, van klein belang, bestaande slegts in
 eenige schutgevegten tusfchen de wederzyd-
 fche partyen, in Brabant, in Vlaanderen, en
 elders (*l*).

XII.
 Verraad
 op Tiel
 ontdekt,

Doch de vyand hadt, al voor 't uitgaan van
 't Bestand, heimelyk verftand gehouden met
Jakob Mom, Amptman van 't Land tusfchen
 Maas

(*i*) Aantek. van deezen tyd.

(*k*) Refol. Holl. 9 Maart — 8 April 1621. bl. 23, 26, 28.
 Notul. Zeel. 26, 29 Maart 1621. bl. 71, 75. AITZEMA I. Deel,
 bl. 37. WASSENAAR Hist. Verh. I. Deel, f. 20, 21, 22.

(*l*) WASSENAAR I. Deel, f. 74 vers. 75.

Maas en Waal, die aangenomen hadt, Tiel aan de Aartshertogen te leveren. *Eibert van Botbergen*, Geldersch Edelman, *Adriaan van Eindhouts*, Schout in 't Overampt van Kuik, en eenige anderen hadden kennis van deezen slinkfchen toeleg, die, even voor 't einde van 't Bestand, gelukkiglyk, ontdekt, en, in de drie genoemden, met den hals geboet werdt. Zy werden, op den zeventienden van Grasmaand, in den Haage, geregt (*m*).

1621.

en ge-
straft.

Kort hierna, kreeg men hier tyding van het overlyden van Filips den III, Koning van Spanje, voorgevallen te Madrid, op den eenendertigsten van Lentemaand (*n*). Hy werdt, door zynen Zoon, *Filips den IV*, opgevolgd (*o*). Op den dertienden van Hooimaand, hieraan, stierf, te Brusfel, de Aartshertog Albertus (*p*). Beide deeze sterfgevallen, zo kort op elkanderen, bragten te wege, dat de krygsbedryven flauwer werden voortgezet, dan anders geschied zou zyn.

Dood van Filips den III. Zyn Zoon, Filips de IV, volgt hem op. De Aartshertog Albertus sterft.

Nogtans hadt men, van 's vyands zyde, al vroeg, verspreid, dat men, dit jaar, met drie Legers, dagt te velde te komen, één omtrent Sluis, één aan den Ryn, en één omtrent Friesland. Men meent, dat de eigenlyke toeleg der Spaanschen was in de Veluwe te dringen, waartoe hun zeer te stade kwam, dat zy van Grol, Oldenzeel en Lingen meester waren. Doch Maurits beschanste de Doesburgsche Waard, en versterkte de linkerzyde van den Yssel. Ook viel 'er, in 't najaar, zo veel regen, dat de vyand,

Veldtogt der Spaanschen.

(*m*) Sententien van J. Mom, E. v. Botbergen en A. v. Eindhouts, *gedrukt* 1621.

(*n*) *Cabala or Mysteries of State* P. I. p. 223.

(*o*) WASSENAAR I. Deel, f. 22.

(*p*) WASSENAAR I. Deel, f. 65.

ALBERTUS,
Aartshertog van Oostenryk.
Gouverneur der Nederlanden.

J. Koubraken. sculp.

1621. aan de regterzyde des Rynstrooms, weinig kon uitregten. Doch aan de linkerzyde dier Riviere gelukten hem zyne aanslagen beter. Spinola, voorhebbende Gulik, welk Staatfche bezetting inhadt, te belegeren, zondt Graaf Henrik van den Berge, van omtrent Wezel, daar 't gros des Legers lag, met eenige Ruitery, om 't Huis te Reide in te neemen. Dit Huis kwam *Floris, Vryheere van Boetselaar*, Heere te Odenkerken, toe, die Staatfche bezetting, op het zelve, ontvangen hadt. De Bevelhebber, *Reinard van Ditford*, werdt overgehaald, om het Huis, den dertigften van Oogstmaand, op te geeven, zonder éénefchoot af te wagten (*q*). Ook hadt de Graaf van den Berge geen grof gefchut by zig. Doch men hadt Ditfort last tot de overgave gebragt, uit den naam des Heeren van Odenkerken, wien hy, volgens eene fchriftelyke orde der algemeene Staaten, gehoorzaamheid fchuldig was. Maar deeze orde verontfchuldigde hem niet by Prinfe Maurits. Men begreep, dat zy alleen op burgerlyke niet op krygsmans gehoorzaamheid zag. Ditfort werdt, in 't Leger by Doornik, in de Over-Betuwe, te regt gefield, en, door den Krygsraad, gevonnist, om onthalsd te worden (*r*); 't welk, op den veertienden van Herfstmaand, gefchiedde (*s*).

Gulik verloorren.

Na het bemagtigen van Reide, floeg Graaf Henrik van den Berge 't beleg voor Gulik. Spinola zelf kwam, met het gros des Legers, te Glabbeek. De Stad was redelyk voorzien van voorraad (*t*). Ook ftondt zy 't beleg door, tot

in

(*q*) Refol. Holl 3 Sept. 1621. bl. 170.

(*r*) Memoir. de Fred. Henri p. 2. 3. 4.

(*s*) AITZEMA I. Deel, bl. 49, 50. WASSENAAR I. Deel, f. 79.

(*t*) AITZEMA I. Deel, bl. 50.

in den aanvang des volgenden jaars; wanneer zy, by verdrag, op den twee entwintigsten van Louwmaand getekend, werdt opgegeven. De Bevelhebber, *Fredrik Pihan*, hadt niet slegts alle krygseer voor de bezetting bedongen; maar ook twaalf dagen tyds, om ontzet van Prinsse Maurits af te wagten, eer hy de Plaats behoefde te leveren: 't welk, alzo 't ontzet agterbleef, ten bestemden tyde, geschiedde (u).

Terwyl Spinola op weg was naar Gulik, ondernam *Don Inigo de Borgia*, Bevelhebber van Antwerpen, eenen aanslag op Sluis, op welke Stad, hy, langs twee wegen, aantrok: doch 't gefchut der naaste Sterkte, van den eenen, en de aankomst van eenen hoop Zeeuwfche Schutters, van den anderen kant, maar bovenal de zwaare regen hebben den toeleg gestuit (v).

In Boheeme en de Palts, liepen de zaaken van Koning Fredrik, meer en meer, agterwaards. Hy hadt, op den twintigsten van Grasmaand, gehoor gehad ter algemeene Staatsvergaderinge, en ernstelyk aangehouden om onderstand. Doch men maakte hier zwaarigheid, om hem merkelyk te ondersteunen. Hy was niet alleen in den Ryks ban gedaan, door den Keizer (w), maar, sedert, verlaaten van zyne meeste Duitsche Bondgenooten, die zig met Spinola verdraagen hadden. Nogtans werden, in Zomermaand, op aanraadinge van Prinsse Maurits (x), honderdenvyftig duizend guldens

Aanslag
op Sluis.

XIII.
Staat der
zaaken in
Boheeme
en de
Palts.

(u) Memoir. de Fred. Henri p. 4, 5. WASSENAAR I. Deel, f. 78, 79. II. Deel, f. 73 vers. 74. AITZEMA I. Deel, bl. 76, 105.

(v) WASSENAAR II. Deel, f. 10.

(w) WASSENAAR I. Deel, f. 12 vers.

(x) Resol. Holl. 9 Maart — 3 April 25 May — 26 Juny 10 Sept. 1-22 Dec. 1621. bl. 8, 115, 174, 238.

1621. voor hem opgenomen (y). Doch dit hielp weinig, om 't verval zyner zaaken te herftellen. Bucquoi hadt, in 't voorjaar, Moravie bemagtigd. Van daar trok hy naar Hongarye, alwaar hy, na 't behaalen van eenige voordeelen, omkwam in een gevegt. Silefie hadt zig, kort te vooren, aan den Keizer onderworpen. De Graaf van Mansfeld, genoodzaakt Boheeme te ruimen, kreeg last van Koning Fredrik, om de Opper-Palts, die, door den Hertoge van Beyeren, met eenen inval, bedreigd werdt, te befchermen. Hy begaf zig, in den nazomer, derwaards. Doch hy kon niet beletten, dat Graaf *Joan van Tilly*, die de Beyersche troepen gebodt, zig van Bamberg en andere Plaatsen meester maakte. Spinola, zyne overwinningen in de Neder-Palts vervolgende, bemagtigde Stein, Ladenburg en Keizerslautern, en sloeg, in Wynmaand, het beleg voor Frankendaal. Hierdoor noodzaakte hy Mansfeld, de Opper-Palts te verlaaten, die toen Tilly geheel in handen viel. Mansfeld trok naar de Neder-Palts. Op zyne aankomst, werdt het beleg van Frankendaal opgebroken. Doch alzo Tilly hem op de hielen volgde, werdt hy genoodzaakt, de wyk te neemen naar de Elzas. De voornaamste Plaatsen van de Neder-Palts, Manheim, Heidelberg en Frankendaal, bleeven egter nog in de magt des Paltsgraafs. De Koning van Groot-Britanje hadt, ondertusfchen, den Ridder Digby gezonden naar Weenen, om een Verdrag tusfchen den Keizer en den Paltsgraave te bemiddelen. Doch Ferdinand, stout ge-

WOR-

(y) AITZEMA I. *Leed*, bl. 46-48, 52-51. WASSENAAR I. *Deel*, f. 22 *verf.* 2).

worden opzynen voorfpoed, hadt'er geene ooren naar (z). Om den Koning van Groot-Britanje op te houden en flauw te maaken, zondt hy, federt, den Graaf van Schwartzenburg naar Engeland, die den gantschen Winter fleet met handelen, zonder iet te fluiten (a).

De algemeene Staaten hadden, tegen 't uitgaan van 't Bestand, en ter gelegenheid der Boheemfche onlusten, geraaden gevonden, verfccheiden' Gezantschappen af te vaardigen, om de voorige verbindtenifen met eenige Mogendheden te vernieuwen. Tot het Gezantschap naar Frankryk, werden, zo sommigen fchryven, benoemd François van Aarfens, Heer van Sommelsdyk, en *Gideon van Boetselaar*, *Heer van Langerak* (b). Doch, naderhand, moet hierin verandering gekomen zyn. Immers my is, uit de egte ftukken van dit gezantschap, welken ik, gefchreeven, in handen gehad heb, gebleeken, dat het, door *Nikolaas van der Boekhorst*, Heere van Noordwyk, *Adriaan Pauw*, Ridder, Raad en Pentionaris van Amfterdam, *Adriaan van Manmaaker*, Ridder, eerfte en vertoonende den Adel in Zeeland, en *Adriaan Ploos*, Thefaurier en gewoonlyken Raad in den Hove van Utrecht, bekleed geweest is. Zy verwierven eene Verklaaring van den Koning, gedagtekend den vierentwintigften van Grasmaand, „ dat hy gezind was, het Verbond van „ Vriendfchap, met de Staaten gemaakt, te on„ derhouden, en hunnen onderzaaten vryen „ han-

1621.

XIV.
Gezantschappen
naar
Frankryk, En-
geland en
de Duit-
fche Ho-
ven.

(z) WASSENAAR I. Deel, f. 30-33, 34 *verf.* -36, 60-69, 79
73, 75-77. II. Deel, f. 13-19, 21-26, 48, 49, 51, 66-68.

(a) RAPIN Tom. VII. p. 159, 191.

(b) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 238.

1621. „ handel in zyn Ryk toe te laten : 't welk hy
 „ zig, van hunnen kant, insgelyks, beloofde.”

Voorts, hadden de gezanten ook last gehad, om, met de deelgenooten in den handel op Oostindie, overeen te komen, wegens het ongelyk, welk deezen zig hielden aangedaan te zyn, door de Nederlandsche Oostindische Maatschappye, die een hunner schepen in de Indien bemagtigd hadt. Doch of hun dit gelukte, heb ik niet kunnen vinden. De wederzydsche onderzaaten hadden elkanderen nog andere schade ter zee aangedaan; waarover ook klagten vielen. Eindelijk, hadden de gezanten byzonderen last van Prinsse Maurits, om den Koning genoeg te geeven, wegens het gedrag van den Heere Gaspar van Vosbergen, die, doorzyne Doorlugdigheid, naar Oranje gezonden was, en beschuldigd werdt, den Roomsch-Katholyken aldaar niet wel gehandeld te hebben (c). Zy keerden, spoedig, en, zo ik meen, al in Gras- of Bloeimaand, te rug. Uit eenige byzondere aantekeningen, bespeur ik, dat men, in den aanvang der handeling, sterk geklaagd hadt, van 's Konings wege, over het dooden van Oldenbarneveld en het vasthouden van verscheiden' andere braave mannen, onaangezien 's Konings herhaalde voorpraak; ook over een schimpfchrift van Aarfens, dien men niet schroomde eenen *bedrieger* te noemen, en gestraft wilde hebben. Doch de Gezanten hadden, hierop, niet dan goede woorden tot bescheid kunnen geeven. Naar Engeland vertrokken Jonkheer Jakob van Wyngaarden, Heer van Benthuizen, *Jakob Kamer-*

(c) Instruct., Memor., Brieven, Resolut. en andere Acten van de jaaren 1620 en 1621. MSS.

merling, Pensionaris van Delft, *Albert Sonk*, 1621. —
 Albert Bruinink, Jakob Schotte en Jonkheer
Fredrik van Ferwou tot Martenabuis (d). De
 Heeren van Randwyk en Joachimi trokken naar
 de Duitfche Hoven (e). Daarentegen was *Jakob van Ulefeld*, Rykskanfelier van Deenemarke, in Lentemaand, herwaards gekomen, om, uit naam van den Koning, zynen meester, een Verbond van Vriendfchap en onderlinge befcherming te fluiten met de Vereenigde Gewesten (f). Wy hebben, te vooren (g), gezien, dat de verbindteniffen met Zweeden, de Hanze-Steden en de Duitfche Hoven, voor eenige jaaren, gemaakt, de vriendfchap tuffchen Deenemarke en deezen Staat niet weinig hadden doen verkoelen. Doch het aanwasfend gezag van 't Huis van Oostenryk deedt Christiaan den IV. omzien naar eene nieuwe verbindtenis met de Vereenigde Gewesten. Men trof ook een Verbond, op den negenden van Oogstmaand, waarby, onder anderen, bedongen werdt, dat de Verdragen, met de nabuuren der Deenen, in den jaare 1613 en federt geflooten, niet ten nadeele van Deenemarke zouden mogen uitgelegd worden. Voorts, zou men, wegens den onderftand, dien men elkanderen verfchaffen zou, nader overeenkomen, in eene Byeenkomst van wederzydfche Gemagtigden, die, federt, te Breemen, gehouden werdt. Doch men kwam hier niet volkomen overeen. Ook werdt het getroffen Verbond niet bekragtigd, door Koning

Verbond met Deenemarke:
 welk niet bekragtigd wordt.

(d) AITZEMA I. Deel, bl. 12.

(e) AITZEMA I. Deel, bl. 26.

(f) Refol. Holl. 9 Maart — 3 April 1621. bl. 20, 27, 28, 44.

(g) XXXVII. Boek, bl. 60, 61.

C. F. Fritsch fecit.

1621. ning Christiaan (*h*). De gezanten van Lubek en Hamburg, die in den Haage waren, deeden hun best, om het bevestigen van dit Verbond te beletten. Ook maakte Amsterdam zwaarigheid in eenige uitdrukkingen, die in het zelve gevonden werden (*i*). Wyders, ontving men, dit jaar, in den Haage, gezanten van de Graauwbunders, van Geneve (*k*), en van den Keurvorst van Brandenburg, die allen, op hun verzoek, met geld ondersteund werden. Ook deedt de Koning van Poolen den Staaten wederom zyne bemiddeling aanbieden (*l*), die, gelyk meermaalen, beleefdelyk afgeweezen werdt (*m*). Met den Keurvorst van Brandenburg werdt, op den vierden van Zomermaand des jaars 1622, een Verbond van onderlinge Bescherming getroffen. De Staaten beloofden, by het zelve, den Keurvorst te zullen handhaaven in zyn Regt op Kleeve, Gulik en Berg: waartegen de Keurvorst een Regiment van duizend knegten, in der Staaten dienst, zou onderhouden, zo lang dit Verdrag duurde, 't welk bepaald was op twintig jaaren, na dat hy in 't gerust bezit der gemelde Landen gesteld zou zyn; en nog vyfhonderd man, voor den tyd van een jaar. Voorts zou hy den Staaten een derde voldoen van de buitengewoone kosten, vereischt tot het bemagtigen van eenige Plaatsen, in de genoemde Landen (*n*).

Verbond met den Keurvorst van Brandenburg.

't Her-

(*h*) Resol. Holl. 24 Jan. 1622. bl. 24.

(*i*) AITZEMA I. Deel. bl. 40-44.

(*k*) Resol. Holl. 17, 20 Dec. 1621. bl. 254, 257. 15, 24 Maars 1622. bl. 43, 58.

(*l*) Resol. Holl. 25 May — 26 Juny 1621. bl. 135.

(*m*) AITZEMA I. Deel. bl. 48, 49.

(*n*) Zie AITZEMA I. Deel. bl. 114.

't Hervatten van den oorlog met Spanje en met de Spaansche Nederlanden gaf gelegenheid tot de opregting der Westindische Maatschappye, waarover men, tot hiertoe, geraadpleegd hadt. Het Oktroi voor vierentwintig jaaren, welk deeze Maatschappye verwierf, was, op den derden van Zomermaand, getekend. De Maatschappye werdt in vyf Kamers verdeeld. De Kamer Amsterdam, die vier negende deelen der Maatschappye uitmaakte, zou bestierd worden door twintig Bewindhebbers: de Kamer Zeeland bestierde twee negende deelen, door twaalf Bewindhebbers, en de Kamer van de Maaze, van 't Noorderkwartier, en van Friesland met Stad en Lande, ieder een negende, door veertien Bewindhebbers. Op zaaken van gewigt, zou eene Vergadering van negentien Persoonen beschreeven worden, agt uit de Kamer Amsterdam, vier uit Zeeland, en twee uit ieder der drie andere Kamers: waarby de algemeene Staaten den negentienden voegen zouden. Elke Bewindhebber en Hoofddeelgenoot moest, in de Kamer Amsterdam, zesduizend, en in ieder der andere Kameron, vierduizend guldens aandeel hebben in de Maatschappye. Zy werdt, voor den tyd van agt jaaren, vry verklaard van inkomende en uitgaande regten. Voorts, zou zy, door de Staaten, met zestien Oorlogschepen en vier Jagten beschermd worden; waarby zy een gelyk getal van Oorlogschepen en Jagten voegen moest. De overige punten van het Oktroi hadden veele overeenkomst met dat der Oostindische Maatschappye (o). Een jaar later, werdt der West-

1681.

XV.
Opreg-
ting ee-
ner West-
indische
Maat-
schap-
pys.

(o) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 565, 577.

1621.

indifche Maatfchappye, met uitsluiting van alle anderen, de Zoutvaart op *Punto del Rey* toegestaan (p). Maar die van Hoorn, geholpen van die van Enkhuizen en Medenblik, kantten zig hier zo ernstelyk tegen, dat hun de vrye Zoutvaart vergund werdt; schoon zy 'er, belemmerd door de Spanjaards, niet veel voordeels uit haalden (q). 't Liep, ondertusfchen, aan, tot in 't jaar 1623, eer de Maatfchappye in ftaat was, om eene Vloot in zee te brengen. Wy zullen, in 't vervolg, meermaalen, gelegenheid hebben, om van haare verrigtingen te gewaagen. De algemeene Staaten maakten, dit jaar, ook verfcheiden' fchikkingen op de bevestiging van de vaart in de Middellandsche zee, die niet dan met kennisfe der Admiraliteits-Kollegien, en door Koopvaardyschepen, welken behoorlyk van manfchap en gefchut voorzien waren, mogt ondernomen worden (r).

XVI.
Ontuften
in Frank-
ryk.

In Frankryk, was, dit jaar, wederom een binnenlandsche Kryg ontstaan tusfchen den Koning en de Hugenootten, die, federt het herftellen van den Roomfchen Godsdienst in Bearn, gemord hadden, over 't fchenden van verfcheiden' vryheden, hun, by plegtige overeenkomsten, beloofd; en die, tegen 's Konings verbod, Vergaderingen hielden, te Rochelle, om orde te ftellen op hunne zaaken. Zy waren, hierop, voor weérspannelingen verklaard. De Koning maakte zig, in dit jaar, meester van verfcheiden' fterke Plaatsen, die hun, te vooren, tot hunne verzekering, waren afgestaan. Midlerwyl,

(p) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 579. AITZEMA I. Deel, bl. 61.

(q) VELIUS Hoorn, bl. 605.

(r) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 896, 898, 902, 922.

wyl, zonden die van Rochelle Gemagtigden herwaards, om onderstand te verwerven van de Staaten; die wel ongaarne zagen, dat hunde geloofsgenooten, in Frankryk, verdrukt werden; doch met den Koning in een Verbond stonden; welk het belang van den Koophandel en andere redenen niet gedoogden, dat geschonden werdt. Zy lieten de Rochelsche Gemagtigden egter zo lang in den Haage, dat zulks den Franschen Gezant, Du Maurier, in 't oog stak. Hy viel 'er klagtig over aan de Staaten: te gelyk gewaagende van zeker schip met wapenen, welk men, van hier, naar Rochelle hadt zoeken te voeren, en van zekere schimprymen op zyne Majesteit van Frankryk, die, hier te Lande, verspreid werden. Doch men wees hem aan, dat de Rochelsche Gemagtigden hier nooit openlyk waren aangenomen, en dat het voeren van wapenen naar Rochelle, buiten kennis der Staaten, geschied ware: ook werdt 'er onderzoek gedaan op de verspreiders van het Schotschrift (s); doch het digten en verspreiden van diergelyke werkjes, schoon 't, in den aanvang deezes jaars, wederom, by openbaaren Plakaate, verboden was (t), ging thans zo zeer in zwang, dat men den Heere van Sommelsdyk, in Herfstmaand, een schimp-schrift t'huis zondt, waarin hy zelf, met lelyke trekken, werdt afgemaald. Het Hof deedt onderzoek op den maaker en drukker (u); doch ik weet niet, dat zy ontdekt werden. Wat den binnenlandschen kryg in Frankryk betreft; hy

ein-

(s) Resol. Holl. 11 Sept. 8 Octob. 2 Dec. 1619. bl. 175, 214, 239.

(t) Groot-Plakaatb. I. Deel, kol. 439.

(u) Resol. Holl. 24 Sept. 1621. bl. 198.

1621. eindigde, in Wynmaand des volgenden jaars, met een Verdrag, volgens welk, alle de Sterkten der Hugenooten geslegt moesten worden. Rochelle zelf, de eenigste sterke Stad, die zy nog behielden, werdt genoegzaam in bedwang gehouden, door het Fort Louis, welk de Koning bezet hadt (v).

XVII. In de Nederlanden, werdt de veldtogt des
Togt volgenden jaars, niet voor Bloeiamaand, aan-
naar Bra- gevangen. Prins Maurits schikte zynen Broe-
bant. der, Fredrik Henrik, met vyftienhonderd kneg-
ten en zeven Kornetten Paarden, naar klein Bra-

1622. bant. 't Huis Rustenburg aan de Demer werdt ingenomen, verscheiden Dorpen gebrand, en drie- of vierhonderd boeren, die brandfchatting weigerden, gevangen genomen, welken egter, om een gering losgeld, geslaakt werden. Marquette, die deezen togt bywoonde, stroopte tot voor de poorten van Brusfel. Fredrik Henrik zelf toog tot voor Leuven. Doch de vyandlyke Ruitery, die zeer sterk was, kwam haast op de been, en noodzaakte de onzen de wyk te neemen naar Breda. Men wil, dat het voornaam oogmerk van deezen togt geweest zy, den Graaf van den Berge, die, met zyne Ruitery, de wervingen des Hertogs van Brunswyk belemmerde, van den Rynkant, herwaards te trekken (w).

Spinola
belegert
Bergen
op Zoom.

Van 's vyands zyde, werdt 'er iet wigtigers ondernomen. Spinola hadt het oog geworpen op Bergen op Zoom: doch om de onzen te misle-

(v) DANIEL Journal Hist. de Louis XIII. p. xxij. WASSE-
NAAR I. Deel, f. 49. 71. III. Deel, f. 38, 73, 91. IV. Deel,
f. 64. AITZEMA I. Deel, bl. 94.

(w) Memoir. de Freder. Henri. p. 6, 7

leiden, zondt hy Graaf Henrik van den Berge, in Hooimaand, naar Kleefsland, die zig, op den zeventienden, van Goch meester maakte. Prins Maurits was hem gevolgd, met de Staatfche manschap, die by Schenkenschans verzameld was. Zyn Broeder lag omtrent Rees, met de rest van 't Leger (x). Zo weinig kommer hadt Maurits voor Bergen op Zoom, dat hy het grootste deel der bezettinge de Stad hadt doert ruimen, om 't Leger by Rees te versterken; niet meer dan vyf vendelen Voetvolks binnen de Vesting en de naaste Sterkten latende, nevens drie kornetten Paarden. De Ruitery kreeg ook, sedert, last om te vertrekken. Doch Justinus van Nassau, Bevelhebber van Breda, verzekerde *Ryhove*, die dit Paardenvolk gebodt, dat Spinola op Bergen loerde, en drong hem te rug te keeren. Allengskens kreeg men 'er volkomene zekerheid van: waarop de Stad, schieyk, van nieuwe bezetting, uit Zeeland, uit Rotterdam, en uit Breda, voorzien werdt. Op den agttienden, ontdekte men den vyand fuschende de Stad en Wouw. Don Louis de Velasko maakte zig, dien dag, meester van Steenberg, dat onverzien was van manschap, en niet versterkt (y). Voorts rukte hy voor de Stad, die nu dagelyks van volk en voorraad voorzien werdt. De belegerden deden eenen moedigen uitval met drieduizend man. 't Geschut der Spaanschen begon eerlang te speelen op de Stad; doch veroorzaakte weinig schade. Men deedt zyn best, om hun den toevoer

1629

Steen-
bergen
verlooren.

af

(x) Memoir. de Freder. Henri p. 7.

(y) Memoir. de Freder. Henri p. 8, 9.

1622. af te snyden, waarop het verlopen van veele vyandlyke knegten volgde. Nogtans naderden de belegeraars de Vesting, dagelyks, meer en meer, maakende zig, in Oogstmaand, meester van eenige buitenwerken, niet zonder verlies van wederzyde. In de Stad, liet men niet af van schieten en arbeiden aan de werken (z); in welken staat, de belegering bleef, tot op het einde van Oogstmaand, wanneer de Graaf van Mansfeld, met een' aanzienlyken hoop volks, naar Bergen kwam, tot ontzet (a).

XVIII.
Verrig-
tingen
van den
Graave
van
Mans-
feld, in
de Ne-
der-Palts.

Wy lieten deezen Graaf laatst in de Elzas, met zyn Leger, voorneemens om, van daar, wederom eenen inval te doen in de Neder-Palts. Koning Fredrik, die zig, tot in de Lente deezes jaars, in den Haage, onthouden hadt, was, toen, heimelyk van daar vertrokken, in den Briele sloop gegaan, en, tusfchen Calais en Dieppe, aan land gestapt: van hier, toogh hy, slegts van twee Perfloonen verzeld, te paarde, door Parys, Chalons en Toul, en voorby Nancy, in dertien dagen, naar Lindau, in de Neder-Palts. Hy hadt, te vooren, Hertog *Christiaan van Brunswyk* en den Prins van Baden-Durlach bewoogen, om, ten zynen behoeve, een Leger op de been te brengen. Hertog *Christiaan* was een Broeder des regeerenden Hertogs van Brunswyk, *Fredrik Ulrich*. Hy was Ritmeester in Staaten dienst, en bereikte thans niet boven de twee-entwintig jaaren. Men wil, dat hy geene tien Ryksdaalers ryk was, toen hy aan 't werven ging. Doch hy was zo bemind by 't Krygsvolk, dat hy haast een tamelyk Leger op de

(z) Memoir. de Freder. Henri p. 10, 11.

(a) AITZEMA I. Deel, bl. 117-120.

de been hadt (b). Hy maakte zig meester van eenige Plaatsen in het Graaffchap van der Mark. Doch de Graaf van Tilly en *Don Gonzales de Cordua* beletteden hem en den Prins van Baden zig te vereenigen met het Leger onder Mansfeld, welk tot aan Germersheim genaderd was, toen Koning Fredrik zig, onverwagt, by het zelve vervoegde. Den Prins van Baden, den zesden van Bloemaand, geslaagen zynde, viel Tilly op het Leger, onder Koning Fredrik en den Graave van Mansfeld, welk, insgelyks, op de vlugt gejaagd werdt. Dit gebeurde op den elfden van Zomermaand. Weinige dagen laater, behaalde Tilly ook eenig voordeel op Hertog Christiaan, dien hy egter niet verhinderen kon, met een goed deel van zyn volk, tot by Manheim, door te dringen. De Keizerschen, sedert, eene merkelyke versterking van volk bekomen hebbende, hielden de Mansfeldschen en Brunswykschen genoegzaam ingeslooten, tusfchen Manheim en Heidelberg. In deezzen staat der zaaken, kwam 'er een gezant van den Koning van Groot-Britanje in 't Leger, om Koning Fredrik te raaden tot het afdanken van Mansfeld, en tot het vereffenen van zyn gefchil met den Keizer, door onderhandeling. Hy, ziende geenen kans, om eenig voordeel te behaalen, op zyne vyanden, besloot hiertoe gereedelyk. De algemeene Staaten zогten Mansfeld toen aan, om, met zyn Leger, in hunnen dienst over te gaan, hem, in drie maanden tyds, zesmaalhonderdduizend guldens beloovende. Hy liet zig ligtelyk beweegen. Alleenlyk was

(b) Memoir. de Frédér. Henri p. 5.

1622. 't moeilyk, uit de Palts en op Staaten bodem te geraaken. Doch hy bediende zig, ten dien einde, van deeze list. Hy liet den Graave van Tilly en den Koning van Frankryk beide wecten, dat hy, afgedankt zynde, door Koning Fredrik, genegen was, den Keizer of Koning Lodewyk te dienen. De Aartshertogin zelve werdt, door hem, aangezocht. Men maakte hieruit op, dat hy den dienst des Paltsgraafs wilde verlaaten. Tilly, zyne overwinningen in de Neder-Palts willende vervolgen, gaf hem gelegenheid, om te wyken met zyn Leger. Hy trok dan op, in 't begin van Oogstmaand, en nam eenen grooten omweg, door Lotharingen, Henegouwen en Namen, naar Brabant. Koning Fredrik, dien hy een stuk wegs geleidde, bleef eene poos te Sedan, en keerde, eerlang, naar Holland. Don Gonzales de Cordua, vermoeden of kennis gekreegen hebbende van Mansfelds oogmerk, verliet Tilly, den naaften weg inlaande, naar Brabant. By Fleuri, in 't Graaffchap Namen, ontmoetten de twee Legers elkanderen, en geraakten, op den negenentwintigsten van Oogstmaand, in een hevige gevegt, waarin geen van beide zig de overwinning kon toefchryven. Hertog Christiaan verloor hier zynen arm (c). Zeven uren hadt de ftryd geduurd, toen Mansfeld zig een' weg gebaand hadt, om den togt voort te zetten. Hy kwam op den tweeden van Herfstmaand aan in de Langestraat, daar hy zig nederfloeg; hebbende, op deezen langen en lastigen togt, midden in de Hondsdagen, en meest door vyanden land, onder een geduurig ge-

Hy trekt
naar
Brabant.

Slag by
Fleuri.

(c) Memoir. de Fredr. Henri p. 13.

gebrek van mondbehoefden, omtrent vierduizend man verlooren: die, ten deele, verlopen, ten deele, in den slag, ten deele, door ongemak, omgekomen waren (*d*). Na Mansfelds vertrek uit de Neder-Palts, maakte Tilly zig, stormenderhand, meester van Heidelberg, en daarna van Manheim, by verdrag. Ook sloeg hy 't beleg voor Frankendaal, de eenigste sterke Plaats, die 't nog voor den Paltsgraave hieldt: al het welke voorviel, terwyl Koning Jakob zig, door eene looze Vredehandeling, te Brusfel, tusfchen den Keizer en den Paltsgraave; waarvan hy middelaar zyn wilde, fchandelyk, liet ophouden (*e*).

1622.

De aankomst der Mansfeldfchen ftak den belegerden binnen Bergen op Zoom een hert onder den riem, en moedigde hen aan tot nieuwe uitvallen. Doch 's Graaven volk, tot op omtrent zestienduizend man gefmolten zynde, was niet in ftaat om 't beleg te doen opbreken. Ook was het flegt voorzien van wapenen, en hadt in langen tyd geene betaaling gehad. Beide werdt het hun verzorgd, door de algemeene Staaten, te Tilburg, alwaar zy zig, eerlang, nedersloegen. Ondertusfchen werdt het beleg van Bergen op Zoom, de gantsche Herfstmaand door, voortgezet. De belegeraars dedden hun best, om de buitenwerken te bemagtigen: waartegen de belegerden zig, met ondermynen en uitvallen, wakkerlyk weerden. Veelligt, zou de vyand, door den tyd, meester geworden zyn van de Stad. Doch de aankomst

't Beleg van Bergen op Zoom wordt opgebroken.

(*d*) AITZEMA I. Deel, bl. 116, 120, 121, 122, 132.

(*e*) RAPIN *Tom.* VII, p. 191, 192.

1622. komst van Prins Maurits, met het Staatfche Leger, deedt hem 't beleg opbreeken. De Prins hadt, in Oogstmaand, ondernomen, 's Hertogenbosch te verrasfen; doch deezen toeleg mislukt zynde, was hy wederom geweeken naar 's Graavenwaard: van hier brak hy op, in 't laatst van Herfstmaand, doende 't Leger te fchepe afzakken tot voor Geertruidenberg. Hy leidde het, van daar, naar Roozendaal in de Baronnye van Breda, alwaar de Graaf van Mansfeld zig, op den tweeden van Wynmaand, by hem voegde. Dien zelfden dag, werdt het beleg opgebroken, onaangezien Graaf Henrik van den Berge, tot verfterking van het Spaanfche Leger, van den Rynkant herwaards gekomen was. Prins Maurits vondt niet geraaden, den wykenden vyand te vervolgen. Zyn Leger bleef, tot den drie-entwintigften, by Roozendaal, waarna het de winterlegeringen betrok: 't welk de vyand, eenigen tyd te voeren, in de onzydige Landen van Gulik en Kleeve, reeds gedaan hadt (f). Kort te vooren, hadt Graaf Ernst van Nasfau, in twee dagen tyds, Steenberg herwonnen (g). In Herfstmaand, deedt *Filips de Zoete*, gezeid *Hautain*, Bevelhebber van Sluis, eenen togt tegen de *Keurlingen* eene foort van foldaaten, in Vlaanderen aangenomen, om 't Land van brandfchatting te vryen, en gewoon, geen kwartier te geeven. Ook gelukte het hem, eenen Hopman en honderdentwintig gemeenen te vangen: doch de boeren waren zo fterk op de been gekomen, dat

Hautains
togt te-
gen de
Keurlin-
gen.

(f) Memoir. de Freder. Henri p. 15, 16. AUTZEMA Dec.
bl. 122. 123, 124, 125.

(g) Memoir. de Freder. Henri p. 16.

dat hy geenen kans zag, om verdere brand-schatting op te haalen (*h*). Ten zelfden tyde, deden de vyandlyke bezettingen van Lingen, Grol en Oldenzeel eene inval in de Zevenwolden; daar zy egter, derwyze, ontvangen werden, dat zy haast te rug moesten. Eenig volk, door Prins Maurits afgezonden, trof hen op den hertogt aan, te Ommen. Hier waren zy geweeken, in de Kerk, die egter niet te houden was. Ook gaven zy zig spoedig over, agterlaattende hun geweer; en eene maand solds, tot losgeld, beloovende. Te Ommen, werdt federt eene schans gelegd (*i*), die nog onderhouden wordt.

De Graaf van Mansfeld hadt zig, na 't ontzet van Bergen op Zoom, naar den Haage begeven, om betaaling te vorderen, en om te verneemen, wat hy, met zyne benden, die 't veld nog hielden, ten dienste der Staaten en des Konings van Boheeme, die nu wederom in den Haage was, verrigten zou. Men voldeedt hem, zonder uitstel, en men vondt haast gelegenheid, om zig, op nieuws, van hem te dienen.

't Verdrag, in den jaare 1611, door Gemagtigden der Staaten, bewerkt, tusfchen Graave Enno en de Stad Embden (*k*), bleef niet lang in kragt. De onlusten reezen, door den tyd, zo hoog, dat die van Embden den Graaf, in 't jaar 1618, in hegtenis namen. De algemeene Staaten, gewoone middelaars in deeze geschillen, deden hem, egter, op vrye voeten stellen (*l*), en

1622.

Devyand
valt in de
Zeven-
wolden.

XIX.
Oostfrie-
sche on-
lusten.

(*h*) AITZEMA I. Deel, bl. 122.

(*i*) Memoir. de Fred. Henri p. 14. AITZEMA I. Deel, bl. 123.

(*k*) Zie XXXVII. Boek, bl. 53.

(*l*) BAUDART. Memoir. XI. Boek, bl. 95.

1622.

en bewerkten, in Zomermaand des volgenden jaars, een nieuw Verdrag, aan welks naarkoming, de Staaten de hand hielden, door de bezetting, die zy in de Stad Embden en in de Sterkte Lieroord gelegd hadden. Doch na 't uitgaan van 't Bestand zocht Graaf Enno zig en zyn Graafschap te doen aanmerken, als onzydig: ook verwierf hy dit, eerlang, by de Aartshertoginne Izabelle, mids hy zorg droege, dat de Vesting Lieroord geruimd werdt, door de Staatsche bezetting. Hy deedt zyn best, om de Staaten hiertoe te beweegen. Doch zy hadden 'er geene ooren naar. Zy verzogten hem, beleefdelyk, dat zy de Vesting nog eene wyle tyds mogten bezet houden, en deeden, midlerwyl, de vervallen' werken derzelve herstellen. Hy beriep zig, daarentegen, op de belofte, voorheen, door de Staaten, gedaan. Men overwoog 's Graaven eisch met Prinse Maurits, die begreep, dat men zyn woord behoorde te houden; doch dat het te wenschen ware, dat men Graaf Enno beweegen kon, om 'er niet sterk op te staan, alzo het te dugten was, dat de vyand het Huis, terstond, zou bezetten. Terwyl hierover, met schryven en herschryven, gehandeld werdt, rees 'er nieuw ongenoegen tusfchen den Graave en de Stenden van Oostfriesland, over 't stuk der belastingen, waarin de Staaten, als midde-laars, gemengd waren. De ontruiming van Lieroord werdt, hierop, verschooven. In Bloei-maand des jaars 1621, kwam *Sixtus van Amama* in den Haage: uit 's Graaven naam, sterk aanhoudende op deeze ontruiming, en zelfs op die van Embden, welk, buiten 's Graaven kennis, door de Staaten, bezet was. De geschillen met de

Graaf
Enno
dringt op
het rui-
men van
Lier-
oord.

't Welk
de Staa-
ten ver-
schuiven.

de Stenden en vooral met Embden moesten, zyns oordeels, door 't Keizerlyk Hofgerigt, niet door de Staaten, beslist worden. Amama's voorstel werdt ondersteund, door den Groot-Britannischen Gezant Karleton. Prins Maurits en de Gemagtigden tot de Oostfriesche zaaken oordeelden, eindelyk, dat men verpligt was, Lieroord te ruimen, en den Graave Acte van onzydigheid te geeven, zo hy belooven wilde, de buitenwerken der Vesting te doen slegten, en 't Huis niet wederom te doen bezetten door krygsvolk van de Spaansche zyde. Doch deeze voorwaarden werden niet aangenomen. Hierop volgde, in 't begin deezes jaars, 't beslaan van eenige Embder schepen in Spanje, 't welk de Staaten agterlyker maakte, in 't handelen, met den Graave: die, in Bloeimaand daaraan, eenen scherpen Briefschreefaan de Staaten, waarin hy klaar en onbewimpeld antwoord verzogt, of men Embden en Lieroord begeerde te ruimen, of niet; zullende hy, na 't ontvangen van zulk een antwoord, met zyne vrienden en bloedverwanten, overleggen, wat hem te doen zou staan. Op dit schryven, verzogten de Staaten den Graave, Gemagtigden naar den Haage te willen schikken, om de hangende geschillen aldaar af te doen. Hy antwoordde, dat hy van geene geschillen wist, die niet, door den gewoonen weg van Regte, beslist konden worden; dat hy, hierom, de bezending naar den Haage noodeloos hieldt, en nogmaals verzogt, dat men Lieroord, zonder langer uitsfel, ontledigde van bezetting.

In deezzen staat der zaaken, was de Graaf van Mansfeld in den Haage gekomen: dien
E e 5

1622.

Mansfeld
valt in
Oost-

1622. men eerst afbetaalde, en van eenig gefchut
 ——— voorzag. Toen zondt men hem, met zyne
 friesland. Ruitery, naar den Rynkant (*m*), om aldaar de
 Winterlegeringen te betrekken. Doch de Kei-
 zerfche troepen beletteden hem dit, hem nood-
 zaakende, van Schenkenschans, den Yffel langs,
 benedenwaards, te trekken. In Slagtmaand,
 viel hy in Oostfriesland, niet zonder kennis,
 meent men, van Prinfe Maurits en van de voor-
 naamften uit de Regeeringe der Vereenigde Ge-
 westen, en tot heimelyk genoeg van de gant-
 fche Vergadering der Staaten, die lang een
 kwaad oog gehad hadden, op den bedek-
 ten handel van Graave Enno en Spinola. Mans-
 field eischte driemaalhonderdduizend Ryksdaa-
 lers van Graave Enno, of overlevering zyner
 vaste Huizen, van welken hy zig, kort hierop,
 meester maakte, den Graaf zelve, op een dee-
 zer Huizen, zo goed als gevangen houdende.
 Enno viel terifond klagtig aan de Vereenigde
 Staaten, over deezen vyandyken inval. Uit de
 Stad Embden kwamen zelfs Gemagtigden in
 den Haage, die gelyke klagten deden. De Staa-
 ten verklaarden, geene kennis te hebben van
 Mansfelds onderneeming; gelyk 'er de Verga-
 dering ook geene kennis van fchynt gehad te
 hebben. Doch zy deden geene ernftige poo-
 gingen, om Mansfeld uit Oostfriesland te doen
 verhuizen. Midlerwyl, handelde men, in den
 Haage, wederom, over de gefchillen tufchen
 den Graave en de Stenden: welke handeling
 lang gerekt werdt. *Rudolf Christiaan*, 's Graa-
 ven oudfte Zoon, kwam, op 't einde des jaars,
 in

Klagten,
 aan de
 Staaten,
 over dee-
 zen in-
 val.

(*m*) Memoir. de Freder. Henri p. 17.

in den Haage, begeerende, dat de Staaten hunne magt gebruiken zouden, om Mansfeld, uit een onzijdig Land, gelyk Oostfriesland was, te verjaagen. Doch de Staaten verklaarden, dat zy, uit aanmerking van de dienften, hun, voorheen, door Mansfeld, gedaan, hiertoe niet besluiten konden. Nogtans zonden zy, in Louwmaand des jaars 1623, de Heeren Muis en Schaffer naar Oostfriesland, die egter geenen uitdrukkelijken last hadden, om Mansfeld te doen verrekken; maar alleen om eenen beteren voet te beraamen, op het invorderen der brandschattingen. De Staaten oordeelden 't van hun belang, dat Mansfelds Leger op de been gehouden werdt, en zogten, midlerwyl, hunne Bondgenooten te beweegen, om hiertoe de hand te leenen. 't Liep tot diep in 't najaar aan, eer men ernstelyk begon te handelen, over 't vertrek der Mansfeldschen, uit Oostfriesland. 't Gewest was nu kaal geschooren (*n*), en Graaf Enno gedwee gemaakt. Groot-Britanje en Zweeden drongen de Staaten sterk, tot het bevoorderen der ontruiming. De Staaten van Stad en Lande klaagden ook, dat zy 't Leger van Mansfeld niet langer voorzien konden van mondbehoefden. Men vreesde, daarenboven, voor eenen inval des Graaven van Tilly, die de Oostfriesche grenzen reeds naderde. Ook hadt men, in Hooimaand, beslooten, voor rekening van de Ridderfchap, de Steden Norden en Aurik en den Huismans Stand van Oostfriesland, benevens de Heerlykheden Ezens en Witmund, drie tonnen Schats op te neemen, tot voldoening

(*n*) *Misfive van A. Joachimi en anderen in de Notul, van Zeel.*
18 Sept. 18 Nov. 1623. bl. 213, 274, 275.

1622. ning van de Mansfeldsche troepen (*n*), en vyftigduizend Ryksdaalers te fchieten, tot betaaling der zeshonderd man, binnen Embden bezetting houdende. Doch 't liep nog lang aan, eer de genoemde Oostfriefche Stenden zig verbinden wilden, om de drie tonnen fchats wederom af te leggen. Zy kwamen 'er egter, al lengskens, toe, op Ezens en Witmund na: 't welk gelegenheid gaf, dat de Staaten, eerlang, de Huizen in deeze twee Heerlykheden en eenige anderen bezetten deden, nadat dezelve, door de Mansfeldschen, ontruimd waren. De Staaten, den Graave van Mansfeld toen honderdenvyftigduizend guldens verfchaft hebbende op rekening, verpligten hem, eindelyk, gantsch Oostfriesland te verlaaten, in Louwmaand des jaars 1624. Wyzullen, hierna, zien, wat gebruik verder gemaakt werdt van zyn Leger. Graaf Enno viel toen wederom klagtig, over 't bezetten zyner Huizen en der Vesting Lieroord. Ook zogten die van Embden hunne verfchillen met den Graave, door bemiddeling der Staaten, te doen vereffenen. Doch dit laafte gelukte niet. De meeste Huizen werden egter ontruimd, na dat men de Vestingwerken, door Mansfeld, daaraan gemaakt, geflegt hadt. De Staaten booden ook aan, Lieroord te verlaaten, zo hun behoorlyke verzekering gedaan werdt, dat deeze Vesting niet wederom bezet zou worden, en zo de Aartshertogin Izabelle den Graave eene Acte van onzydigheid leverde, tot genoegen van hunne Hoog-Mogendheden. Doch hiertoe was deeze Vorstin niet te beweegen.

Zy doen
Mansfeld
vertrek-
ken, uit
Oost-
friesland.

Lier-

(*n*) Resol. Ho'l. 14 July 26 Sept. 5 Dec. 1623. bl. 66, 104, 178a

Lieroord bleef, derhalven, in de magt der Staaten, en Graaf Enno deedt, sedert, niet dan vergeeffche poogingen, om hen dit Huis te doen ruimen (o). Doch zyne andere vastigheden werden hem wederom overgeleverd (p). 't Verhaal der Oostfriefche zaaken, dat niet wel afgebroken kon worden, heeft ons gevoerd buiten de orde van verscheiden' andere gebeurtenissen, van welken wy nu verflag zullen doen.

Weinige weeken na 't ontzet van Bergen op Zoom, ondernam Prins Maurits, in Slagtmaand des jaars 1622, eenen aanslag op Hulst, of, volgens geloofwaardiger berigten (q), op Antwerpen. Hy deedt agtentwintig vendelen knegten sloop gaan. Doch een schielijke opkomende vorst, en felle Noordoosten wind verhinderden den toeleg (r).

Aanden Rynkant, was, dit jaar, weinig voorgevallen. Alleenlyk hadt de Prins van Chimai, in Sprokkelmaand, 't beleg geslaagen voor de schans Paapenmuts, die, in 't jaar 1620, door Prinse Maurits, gestigt was. Doch de schans werdt niet regt aangetast, voor Slagtmaand, wanneer Graaf Henrik van den Berge 't beleg gebodt. 't Liep nogtans aan tot den derden van Louwmaand des volgenden jaars, eer zy zig overgaf, by verdrag waarby de bezetting alle krygseer bedong (s).

De aanhoudende kaaperyen van die van Algiers en Tunis hadden de Vereenigde Staaten doen

1622.

XX.
Aanslag
van Prin-
se Mau-
rits.

Paapen-
muts ver-
looren.

Verdrag
met die
van Tunis

(o) AITZEMA I. Deel, bl. 97-105, 131, 166, 224-228, 343-350.

(p) Resol. Holl. 7 Maart 10, 15 May 1624. bl. 14, 99, 65.

(q) Memoir. de Freder. Henri p. 17.

(r) WASSENAAR IV. Deel, f. 72. AITZEMA I. Deel, bl. 132.

(s) WASSENAAR I. Deel, f. 65. II. Deel, f. 79. AITZEMA I. Deel, bl. 166.

1622. doen besluiten, tot het afvaardigen van *Kornelis Pynaker*, Hoogleeraar te Groningen, naar deze twee Zeefteden (t). Hy vertrok in Hooimaand, met last om te bearbeiten, dat de Nederlandsche Koopvaardyschepen niet meer onderzocht werden door de Turksche Kaapers, en dat de gevangen' slaaven werden vrygegeven. Hy slaagde gelukkiglyk, in zyne handeling, floot een Verdrag met die van Tunis (u) en Algiers, en keerde in Grasmaand des volgenden jaars te rug. Sedert gaven de Staaten verscheiden' Ordonnantien in 't licht, tot beveiliging van de vaart en handel in de Middellandsche zee en Levant. 't Voeren van Spaansche goederen derwaards werdt verboden. Ook werden de schepen voorzien van Zeebrieven, waarby verklaard werdt, dat zy geene vyanden goederen inhadden (v).

Verfchil over het aandeel van Gelderland en Overysfel in de gemeene lasten.

In de Vereenigde Gewesten, was, dit jaar, wederom verfchil gereezen, over het aandeel, dat elk, in de gemeene lasten, te draagen hadt. Gelderland en Overysfel, die vyf en een halve en drie en een halve guldens in de honderd droegen, beweerden, dat zy, voor een merkelyk gedeelte, brandfchatting moetende betalen aan den vyand, ieder een ten honderd minder behoorden op te brengen. De meeste Gewesten bewilligden in deeze vermindering, voor den tyd van een jaar; doch Friesland en Staden Lande stemden 'er tegen. De twee Gewesten droegen egter, verscheiden' jaaren agtereen, maar vier en een halve en twee en een hal-

(t) Resol. Holl. 12 *Mzy* 1622. *bl.* 93.

(u) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2293.

(v) AITZEMA I. *Deel*, *bl.* 135, 142-152.

halve guldens in de honderd. Doch zo dra zy, 1622.
na 't herwinnen van verscheiden' Steden, ont-
heeven werden van 't betaalen der vyandlyke
brandschattingen, werden zy wederom hooger
gesteld in de gemeene lasten (w).

De Plakaaten tegen de Remonstranten wer- Verschei-
den, ten deezen tyde, in de meeste Steden, den' Re-
nog strengelyk uitgevoerd. In Lentemaand, was mon-
te Rotterdam gevat *Joannes Narsius*, voorheen strant-
Predikant te Bommel, en zig nu met de oefe- sche Pre-
ning der Geneeskunst geneerende. Hy zat eeni- dikanten
ge weken in hegtenis: doch toen, de gelegen- naar Loe-
heid waarneemende, dat zyne Huisvrouw hem vestein
kwam bezoeken, ontnam hy des Cipiers Dogter, gevoerd.
die hem spyze bragt, al lagchende, de sleutels,
sloot haar in zyne kamer, opende de overige
deuren, en vertrok (x). Poppius en Niellius,
twee van de Bestierders of *Directeurs* der Remon-
strantsche Broederschap, werden, in Louw-
maand des volgenden jaars, te Haarlem, ge-
vangen, aangebragt zynde, door zekeren *Jan*
Janszoon Fokler, die zig yverig Remon-
strantsch veinsde, en Grevius en Prince uit het
Rasphuis te Amsterdam hadt helpen verlossen.
Zy zaten lang in hegtenis, eer zy hun vonnis
kreegen; 't welk hen, op den tienden van Bloei-
maand, verwees tot eene eeuwige gevangenis.
Zy werden, kort hierna, naar Loevestein ge-
bragt (y): werwaards men *Paulus Lindenius*,
voorheen Predikant te Zoest, en nu te Kampen
gevangen, eerlang, ook voerde (z).

Hugo

(w) AITZEMA I. Deel, bl. 153.

(x) BRANDT IV. Deel, bl. 704, 714, 715.

(y) BRANDT IV. Deel, bl. 874-894, 1062-1093.

(z) BRANDT IV. Deel, bl. 1096-1100.

1622. Hugo de Groot, die, in 't jaar 1621, uit deeze gevangenis, ontkomen was, en zig nu te Parys

XXI.
De Groot
fchryft
zyne Ver-
antwoor-
ding.

onthieldt, arbeidde, aldaar, eenigen tyd, aan eene Verantwoording van zig zelve en van hun, die, ten zynen tyde, aan 't roer der Regeeringe gezeten hadden. 't Werk, afgeschreeven zynde, werdt, heimelyk, herwaards gezonden, en, te Amsterdam, op de drukpers gelegd. 't Was nog niet afgedrukt, toen men, te Lillo, eenige Brieven van den Schryver hebbende aangehouden, uit dezelve, ontdekte, dat hy eene *Apologie* of Verdediging, in Holland, op de pers hadt. Voorts, vondt men, onder deeze Brieven, ook eenen aan den Heere van Groeneveld, oudsten Zoon des onthalsden Advokaats; welken brief men verstondt, eenige bedenkelyke uitdrukkingen in te houden; en eenen aan den Heere van Stoutenburg, Groenevelds Broeder, in cyfer geschreeven (*a*). Doch de Groot schreef, kort hierop, aan de Staaten van Zeeland, dat deeze Brieven geen ander geheim dan dat van 't drukken zyner Verantwoording behelsden. Men deedt, ondertusfchen, zo veele moeite, met vraagen en uitvorschen, dat men de Drukkerij, daar 't werk op de pers lag, ontdekte. Men moest hier dan 't drukken staaken; doch 't werdt, te Hoorn, door den Drukker *Izaak Willemszoon Verbeek*, hervat en uitgevoerd. 't Boek kwam, in Slagtmaand dezes jaars, in 't licht (*b*). Doch 't verspreiden, hebben en leezen van het zelve werdt, terstond, strengelyk verboden (*c*): welk verbod egter niet heeft konnen te wege bren-

't Druk-
den der-
zelve
wordt
ontdekt.

Streng
verbod
van dit
Boek.

(*a*) Reful. Holl. 15 July 1622. bl. 113.

(*b*) K. BRANDT Leven van H. de Groot, bl. 287-302.

(*c*) Groot-Plakaatb. 1. Deel, kol. 451.

brengen, dat het boek niet meermaalen gedrukt en van veelen gelezen is, en, in laater tyd, de algemeene goedkeuring weggedraagen heeft. 't Plakaat, waarby dit Boek verboden werdt, verklaarde den Schryver ook strafbaar aan lyf en goed: 't welk hem gelegenheid gaf, om Koning Lodewyk den XIII. te verzoeken, om deszelfs befcherming, die hem, gunstiglyk, verleend werdt (*d*). Joan de Haan, gewezen Pensionaris van Haarlem en nu Raad van den Hertoge van Holstein, meende, dat de Groot, in deeze zyne Verantwoording, niet klaar genoeg gesproken hadt van de eigenlyke oorzaken der veranderinge in den staat des Lands. Hy moest, zyns oordeels, vooral, duidelyk getoond hebben. „wie dien toelag over-
 „ lang by zig zelve hadt bedagt, om, met
 „ vernietiging van 's Lands vry- en gerechtighe-
 „ den, en verdrukking der voornaamste, oud-
 „ ste en getrouwste Patriotten, te geraaken
 „ tot meerder of onbepaald gezag.” Doch de Groot was van gedagten, dat de tegenwoordige toestand der zaaken in Frankryk niet gehengde, dat hy vryer en openlyker schreeve (*e*). Ondertusfchen, ziet men hieruit, hoe zeer sommigen van hun, die der oude Regeeringe gunst toedroegen, gebeeten waren op hem, dien zy voor de voornaamste oorzaak hielden van de verandering des jaars 1618. Doch dit bleek nog veel duidelyker, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, toen men eenen aanslag op het leeven van Prinse Maurits ontdekte,
 aan

(*d*) K. BRANDT Leven van H. de Groot, *bl.* 306-310.

(*e*) BRANDT II. *Deel*, *bl.* 324.

1622. aan welken eenigen, die, by de gemelde verandering, hunne ampten kwyt geraakt waren, en eenige bekende Remonfranten deel hadden. 't Zal der moeite wel waardig zyn, dat wy den aanleg, voortgang en uitflag deezer roekelooze onderneeming, omftandiglyk, ontvouwen.

XXII.
Aanflag
op het
leeven
van Prin-
fe Mau-
rits, ge-
fneed
door
Willem
van Ol-
denbar-
neveld,
Heer van
Stouten-
burg.

Willem van Oldenbarneveld, Heer van Stoutenburg, jongfte Zoon des Advokaats, was de voorbaarigfte aandryver des aanslags, in welken hy ook zynen Broeder, Reinier, Heer van Groeneveld, met moeite, hadt ingewikkeld. Beide warenze, na den jammerlyken dood van hunnen Vader, ontzet geworden van hunne ampten. Hunne vaderlyke goederen, uit welken Stoutenburg tweeduizend guldens in 't jaar frekken moest, waren verbeurd verklaard, waardoor hy schier het eenig inkomen miste, welk hem overgeschooten was. Elk, die naar ampten haakte, schuwde 't gezelschap der twee broederen, welker zwagers, Veenhuizen en van der Myle, ook niet meer onder 's Lands Edelen beschreeven werden. Al dit, gevoegd by den dood huns ouden Vaders, ontfak zo veel haat en gramfchap in 't gemoed van Stoutenburg in 't byzonder, dat hy besloot, het leed, hem en zyner maagfchap aangedaan, te wreeken op Prinfe Maurits, dien hy voor de oorzaak van het zelve hielt. Hy begreep ook, dat de Prins, den Advokaat, kort voor deszelfs einde, beloofd hebbende, dat hy zynen kinderen gunstig zyn zou, zo lang zy wel deeden, zyn woord niet hielt, 't welk hem te meer tegen zyne Doorlugtigheid verbitterde. Hy spitfte dan zyne zinnen op nieuwe verandering in de Regeering, die, dagt hy, niet kon te wege-
ge-

gebragt worden, of de Prins moest eerst van kant zyn: waarna men, zo hy waande, de heken der Regeeringe ligtelyk zou konnen verhangen. Niet onwaarschynlyk is 't zelfs, dat hy vermoed heeft, Prins Fredrik Henrik, die, na zyns Broeders dood, in 't bewind zou moeten komen, deeze verandering te konnen doen goedvinden. Hy kreeg, eerlang, luiden aan zyne koorde, die, gelyk hy, geleeden hebben- de by de omwenteling der Regeeringe, verlangden naar herstelling. Onder deezen, waren de voornaamste dryvers, beleiders en helpers, *Adriaan Adriaanszoon van Dyk*, gewezen Sekretaris van Bleiswyk, *David Koorenwinder* gewezen Sekretaris te Berkel, Heerlykheid der Vrouwe van Oldenbarneveld, *Adriaan van der Dusen*, gehuwd met eene Dogter van wylen Elias van Oldenbarneveld, Pensionaris van Rotterdam, en Broeder des Advokaats, *Kors Janszoon van Afsen*, Haringkooper te Rotterdam, *Henrik Slaius*, gewezen Predikant te Bleiswyk, en zyn Zwager *Kornelis Gerritszoon van Woerden*, Schrynwerker te Rotterdam. Onder de medewustigen, vindt men *Jan* en *Abraham Blansaart*, *Willem Janszoon Parthy*, en eenige anderen, hierna te melden: ook eenige eenvoudige luiden, die 't gene hun van den aanslag ter ooren gekomen was niet geloofd of verfoeid hadden; doch om datze 't niet ontdekten in lyden kwamen. De bovengenoemde Persoonen waren allen Remonstrantschgezind, behalve Koorenwinder en van der Dusen, die der Roomschen belydenis waren toegedaan. Stoutenburg hadt, in den nazomer des jaars 1621, een gesprek gehad, te Leiden, met den Predikant Bernardus

1621.

Andere voornaamste dryvers, beleiders en helpers.

1621
1621
1621
1621
1621
1621
1621

Gesprek van Stoutenburg en Dwinglo.

1622. Dwinglo, die met Koorenwinders Zuster getrouwd was, hierop uitkomende, dat 'er goede hoop was op verlossing en vryheid van geweten, door verandering in de Regeering. Groeneveld heeft, naderhand, bekend, uit Stoutenburg, te hebben verstaan, dat Dwinglo gezeid zou hebben, dat Leiden wel volgen zou, als de andere Steden begonden (f). Doch Dwinglo ontkent, in zekere zyne Verantwoording, immer zulk een antwoord gegeven te hebben. Ook verhaalt hy 't gesprek met Stoutenburg geheel anders, en voegt 'er zelfs by, dat Stoutenburg, daarna, met een briefje, genoegzaam wedერიep, 't gene hy hem mondeling voorgehouden hadt (g). Ook overleide Stoutenburg zyn stuk, sedert, meest met van Dyk en Koorenwinder. Omtrent deesen tyd, liep 'er een gerugt, te Leiden en elders, dat de gewezen Sekretarissen van Hazertswoude, Berkel, Bleiswyk en andere Plaatsen zeker getal van boeren zouden aanneemen, tot het uitvoeren van eenen aanslag, die niet genoemd werdt, in den Haage of elders. Wat laater, viel, tusschen Stoutenburg, van Dyk, Koorenwinder en Kors Janszoon van Alfen, overleg, om den Prins, van zekeren togt te rug keerende, te Rotterdam, aan te tasten, of ten minsten aldaar eenigen opstand te verwekken, tot voorstand der vryheid, gelyk men 't noemde. Doch deeze toelig liep te niet. Men liet egter niet na, elkanderen, by monde en bedekte briefjes, op te hitfen, tot het ombrengen van den Prinse. Stoutenburg sprak 'er geduuriglyk van, met zy-

(f) Sentent. van R. van Oldenbarneveld. gedr. 1623.

(g) DWINGLO Verantw. bl. 222, 223-229, 240, 304, 306.

Gerugt,
wegens
een
voorge-
nomen
opstand
onder de
boeren.

zynen Broeder, Groeneveld. Eindelyk, werdt, in 't laatst van het jaar 1622, vastgesteld, dat men eenige Perfoonen huuren zou, die den Prins, te Ryswyk, daar hy dagelyks naar toe reedt, in 't op- of aftreeden van de koets, van kant zouden helpen. Doch tot het omkooopen van deeze luiden rekende men zesduizend guldens noodig te hebben, welken Koorenwinder ligtte, op 't geloove van den Heere van Groeneveld, die zig, met moeite, hadt laten bewegen, om hier in te bewilligen (*h*). *Klaas Michielszoon Bontebal*, gewezen Sekretaris van Zevenhuizen, verschaftte tweeduizend guldens van deeze zes, die *Klaas Janszoon van Alfen*, gewezen Schout van Zevenhuizen, en *Kornelis Olshoorn*, Stiefvader van Bontebals Huisvrouw, opschooten. De rest van 't geld ontving Koorenwinder van anderen. Op aandryven van Stoutenburg, verstrekte hy dit geld aan van Dyk, die 't volk tot den aanflag zou omkooopen. En deeze ontboodt, op den negentienden van Louwmaand, te Bleiswyk, by zig Jan Blansaart, Saaywerker te Leiden en Proponent onder de Remonstranten, dien hy te kennen gaf, dat 'er iet in til ware, ten voordeele der Remonstranten, en, eenige dagen laater, den toeleg om den Prins van kant te helpen ontdekte. Voorts, gaf hy hem eenig geld, en deedt hem belooven, dat hy zynen broeder, Abraham Blansaart, en nog eenige andere Leidenaars zou inwikkelen in den toeleg. De Blansaarts spraken 'er van met Willem Janszoon Parthy, ook een Saaywerker, gelyk zy, die, nevens Abraham

1622.

Van Dyk
koopt
eenigen
om tot
den aan-
flag.
1623.

(*h*) P. SCRIVERIUS Oud Batav. *Aanh. bl.* 192.

1623.

ham Blansaart, den Predikant Welsing, voorheen, verlost hadt uit de Haagfche gevangenen (i). Doch de twee Broeders hebben, naderhand, beleeden, dat zy niet anders voorhadden, dan van Dyk op te ligten, en geld van hem te trekken. Nogtans, trok Jan Blansaart, sedert, naar den Haage, daar hy sprak met van Dyk, die, nevens hem, de gelegenheid van Ryswyk bezigtigde; doch hy weigerde een Pistooltje of Zinkroertje aan te neemen, welk van Dyk hem wilde ter hand stellen. Hy keerde toen naar Leiden, beloovende, tegen den vierden van Sprokkelmaand, wederom in den Haage te zullen zyn.

De ge-
wezen
Predi-
kant Sla-
tius
neemt 'er
deel in.

Midlerwyl, hadt van Dyk, meer volks tot den aanflag zoekende te werven, Kornelis Gerritszoon, Schrynerker te Rotterdam, den zesentwintigsten van Louwmaand, ten zynen huize, ontbooden, en hem daar kennis geven van den aanflag. De Schrynerker beloofde 'er de hand toe te leenen, en eenige anderen op te zoeken, welken hy, zonder van Dyk te melden, elk honderd of honderdenvyftig guldens vooruit zou geeven, en nog twee- of driehonderd guldens, als zy in den Haage komen zouden, om 't stuk uit te voeren. De Zuster van den gewezen Predikant van Bleiswyk, Henrik Slatius, was met deezen Schrynerker getrouwd; en Slatius kreeg, omtrent deezen tyd of eerder, 't zy uit Kornelis Gerritszoon, of uit van Dyk, of uit Stoutenburg zelve, kennis van den toeleg tegen den Prinse. Hy was een man van eenen onrustigen geest, en lag,

tea

(i) Zie hier voor, bl. 412.

ten deezen tyde, overhoop met de Remonstrantfche Broederfchap (k), 't welk hem te heeter maakte op vertwyfelde aanlagen. Ook hieldt hy gemeenfchap met muitzieke geesten, die, den wind van verandering in 't hoofd hebbende, zig, met den minften blik van hoope daartoe, gaarne lieten aazen. In den Zomer des voorleeden jaars, hadt hy een Boekje gefchreeven, den *Klaarlichtenden Fakkelt* genaamd, vervattende verſcheiden' beſchuldigingen tegen den Prinſe, en, onder anderen, dat hy de muitery, te Utrecht, in den jaare 1610, geſtyfd hadt. Voorts werden, 'er's Lands Ingezetenen, met naame de Remonstranten, in vermaand, om zig, door hunne *handen*, en, door de *verſchrikkelyke wapenen* hunner *handen*, te verlosfen van den dwingeland en van den godloozen hoop der tegenwoordige Regenten. 't Schrift wast te Gouda gedrukt, en den Schryver, in eene ton of half vat, t'huis gezonden; doch nog niet verſpreid. Men meent, dat het gediend zou hebben, om onder 't volk geſtrooid te worden, zo Stoutenburgs toeleg om den Prinſ, van den veldtogt te rug keerende, buiten 't Land te houden, of, te Rotterdam, van kant te helpen, gelukt ware. Slatius woonde nu in deeze Stad, daar van Dykhem, op den eerſten van Sprokkelmaand, kwam vinden, op hem begeerende, dat hy zyn agterhuis zou leenen, om de Pistoolen, welken men tot den aanſlag gebruiken zou, daar te bewaaren, en eenige andere voorbereidfels te maaken: waarin Slatius bewilligde. Hy en zyn Zwager zогten toen Hy en drie zyn Zwa-

(k) BRANDT IV. Deel, bl. 359 enz.

1623. drie Bootsgezellen op, *Jan Klaaszoon* uit het Zuidland, *Herman Hermanszoon* van Embden, en *Dirk Leendertszoon* van Katwyk op den Ryn, welken zy, met geld, hun, door van Dyk, die reeds zesduizend guldens van Koorenwinder ontvangen had, ter hand gesteld, bewoogen, om op de wagt te staan, als de Prins, door eenigen van Leiden, om 't leeven gebragt zou worden; welke Leidenaars zy ook, des noods, zouden moeten beschermen (1). Van Dyk bragt,

ger huu-
ren 'er
eenige
Bootsge-
zellen
toe.

Hy leent
zyn ag-
terhuis,
tot ber-
ging en
bereiding
van
schietge-
reed-
schap.

federt, eenig schietgeweer en een' vuisthamer in 't agterhuis van Slatius, daar deeze en zyn Zwager ook het buskruid droogden en de kogels gooten, van welken men zig dagt te dienen. Tegen den vierden of vyfden van Sprokkelmaand, zou Kornelis Gerritszoon met zyn volk in den Haage zyn. Doch van Dyk hem en Slatius, met een briefje, en daarna mondeling, hebbende geraaden, nog eenige luiden aan te neemen, bewilligden deeze twee tot eenen aanslag, dien zy niet ontdekten, *Jeroen Ewouts*, *Jan Faasfen*, *Pieter Janszoon Broek* en *Jan Engelen*, alle Remonstrantschgezinde Bootsgezellen. De drie laatsten ontvingen geld op hand: 't welk Jeroen Ewouts weigerde.

Jan Blan-
faart en
Willem
Parthy
bedrie-
gen van
Dyk.

Te Leiden, waren, midlerwyl, zo Jan Blansaart van Dyk berigt hadt, eenige gasten ziek, anderen onwillig geworden. Van Dyk zondt dan een briefje aan Jan Blansaart, hem, daarby, belastende, ander volk in de plaats te zoeken, en daarmede, den vierden, in den Haage te komen. En hierop zouden Jan Blansaart en Willem Parthy afspraak gemaakt hebben, om

(1) Sentent. van Jan Klaasz., Herman Hermansz., en Dirk Leendertsz. gedrekt 1623.

van Dyk te gaan spreekken, en hem diets te maaken, dat men nog vyf gasten aangenomen hadt; om hem dus meer gelds te doen schie- ten. Ondertusfchen, hadt Stoutenburg ook met Koorenwinder gesproken van eenige boeren naar den Haage te doen komen, om de Re- geering te helpen veranderen; 't welk, zo Sla- tius en van Dyk spraken, ook in alle Steden van Holland, geschieden zou. Eenigen deezer luiden maakten elkanderen diets, dat Prins Fre- driek Henrik kennis van den toeleg hadt, en 't hoofd der partye was: 't welk sommigen te eerder besluiten deedt, om 'er de hand toe te leenen. Slatius, 't geweer gereed gemaakt en in een koffer geflooten hebbende, vaardigde, met het zelve, Jeroen Ewouts en zyne makkers af naar den Haage, die den vierden van Sprok- kelmaand vertrokken, en in eene herberg op 't Spui, daar Utrecht uithing, hunnen intrek na- men. Doch 't koffer bragten zy in de herberg den Helm, daar van Dyk plag t'huis te gaan. Slatius Zuster, ondertusfchen, kennis van den aanslag gekreegen hebbende, maakte daarin groote zwaarigheid, en kreet 'er, nagt en dag, over. Doch hy en haar man stelden haar ge- rust. Men hielt, dien zelfden avond, nog ee- ne maalyd ten huize van Slatius, daar, op den goeden uitflag der onderneeming, of, zo ande- ren willen, op de goede reize van Kornelis Gerritszoon, gedronken werdt. De Remon- strantsche Predikanten *Kornelis Geesteranus* en *Gerard Velsius* waren hier toen juist ook voor eenen korten tyd tegenwoordig, en deeden een' dronk mede: 't welk hen, daarna, verdagt maakte, als of zy deel gehad hadden aan den

1623.

Slatius
zendt het
koffer
met ge-
weeer naar
den Haa-
ge.

1623.

aanflag. Kornelis Gerritszoon vertrok, des anderendaags, uit Rotterdam, en vondt Jan Klaaszoon, Herman Hermanszoon en Dirk Leendertszoon te Overschie, met welken hy naar den Haage reisde, alwaar de anderen reeds gekomen waren. Kornelis en de zynen begaven zig naar de herberg het Zotje, in 't agterom. Hy bragt hun hier, op den vyfden, elk nog vyftien of zestien dubbele gouden Ryders, hem, door van Dyk, die nu ook in de herberg den Helm gekomen was, ter hand gesteld (m).

Verder
beleid
van den
aanflag.

Abraham Blansaart en Willem Parthy waren hem, hier, des Zondags den vierden, komen vinden, hem diets maakende, dat zy met hun zevenen in den Haage waren, en geld van hem begeerende. Hy bescheide hen tegen 's anderendaags, en toen werdt bestemd, dat Abraham Blansaart, Willem Parthy en een Rotterdammer, op den volgenden dag, zynde Dingsdag den zesden van Sprokkelmaand, den eersten aanval zouden doen, en dat de andere Rotterdammers en Leidenaars hen ontzetten zouden, zo zy 't te kwaad mogten krygen: waarna zy allen, over de tolbrugge, naar de Veenen, Noorddorp, Pynaker of Berkel, zouden vlugten, 's nagts van elkanderen scheiden, en elk in zyn huis zoeken te komen, om geen agterdocht te geeven. Voorts, zou Parthy eene aanspraak aan de gasten doen, in de duinen; waartoe hy de stof ontleenen zou uit den *Klaarlichtenden Fakkel* van Slatius, welk boekje van Dyk hem ter hand stelde. Ook gaf hy aan Abraham Blansaart wederom eenig geld voor hen,

(m) Uit verscheiden' Sententien.

hen, en de vyf anderen, die nergens te vinden waren. Zy keerden 'er, des avonds, mede naar Leiden, daar zy 't met Jan Blansaart deelden. Deeze drie beslooten toen, zo zy, naderhand, verklaard hebben, des anderendaags, wederom naar den Haage te gaan en den aanslag te ontdekken (n): doch zy werden door anderen voorgekomen.

Van Dyk, niet weetende dat deeze drie hem bedroogen, hadt zig, dien zelfden nademiddag, naar Stoutenburg begeven, dien hy berigt deedt, hoe de zaak stondt. Stoutenburg of Koorenwinder gaf 'er Groeneveld ook kennis van. Ook vertelde Stoutenburg zynen Broeder, nu of vroeger, dat Kors Janszoon van Alfent veranderen der Regeeringe te Leiden, te Gouda en te Rotterdam te wege brengen zou. Ten zelfden tyde, sprak Kornelis Gerritszoon tegen de drie mannen, die met hem in 't Zotje waren, over 't uitvoeren des aanslags, des anderendaags, en als Herman Hermanszoon wat aarzelde, maakte hy hem diets, dat men slegts voorhadt, den Prins te vervoeren. Te vooren, hadt hy den vier anderen gasten, die 't koffer naar den Haage gevoerd hadden, ook eenig geld gebragt. Doch hen nader willende gaan spreken, waren ze niet te vinden: 't welk hy, terstond, aan van Dyk bekend maakte, die hem belastte hen op te zoeken.

De vier matroozen, Jeroen Ewouts, Jan Fnaasfen, Pieter Janszoon Broek en Jan Engelen, gevaar beginnende te zien, in den onbekenden aanslag, waartoe zy aangenomen waren,

Vier der gehuurde Matroozen ontdekken den aanslag.

(n) Sentent. van Abrah. en Jan Blansaart en Willem J. Partheye. Gedrukt 1623.

1623. ren, hadden beslooten, om 'er den Prins over te spreken, en waren 'er mede bezig, toen Kornelis Gerritszoon hen, in hunne herberg, kwam zoeken. Zy vonden zyne Doorlugtigheid te Ryswyk, die, verneemende, dat zy hem iet van gewigt te ontdekken hadden, hun heimelyk gehoor gaf. Jan Faasfen deedt het woord, zeggende „ dat zy, met hun vieren, te Rotterdam, gehoord waren tot zekeren onbekenden aanslag, ten dienste van 't Land; dat „ hun elk driehonderd guldens, welken zy „ toonden, op de hand gegeven waren; en dat „ zy hier een koffer gebragt hadden, in de „ herberg den Helm: vraagende, wyders, of „ zyne Doorlugtigheid kennis van deezen aanslag hadt?” De Prins zeide, neen. Zy gaven hem ook berigt van de vier mannen, die zig in 't Zotje onthielden, en tot den zelfden aanslag waren aangenomen. De Prins, zeer verzet over 't gene hem aangebragt werdt, beval hun hem, langs eenen anderen weg, over Voorburg, te volgen, en op 't Hof in den Haage by hem te komen. Hy reedt, hierop, in al-leryl derwaards, ontboodt den President en eenige Raaden van 't Hof, terstond, by zig, die, de ontdekkers nog eens gehoord hebbende, den Fiskaal en Geweldige zonden, om 't Zotje en den Helm te bezetten. In 't Zotje, werden Kornelis Gerritszoon, Herman Hermanszoon, Jan Klaaszoon en Dirk Leendertszoon, onverhoeds, overvallen, en terstond in hegtenis genomen. Van Dyk was nog in den Helm by 't koffer, toen hy hoorde dat de Officier beneden was. Hy zocht toen 't koffer te openen, en 't geweer onder 't bed te verbergen. Doch hier-

Drie anderen en Kornelis Gerritszoon worden gevat.

hiertoe geen tyds genoeg hebbende, liet hy 't koffer, met eenige Piitoolen daarin, open staan, sloeg den mantel om de ooren, en tradt voorby den Officier ter deure uit, terwyl zeker die- naar zeide, dat hy dien man veele jaaren gekend hadt. Toen hy weg was, ging de Officier naar boven, vondt het koffer en nam het met zig. Van Dyk, Stoutenburg gewaarschuwd hebbende, begaf zig, terstond, uit den Haage, by de duinen langs, het bosch om, over den Leidfchen dam, naar Bleiswyk, Stoutenburg, ylende naar zynen Broeder, Groeneveld, gaf hem ook te verstaan, hoe de zaaken stonden, waarop zy beide de wyk namen; doch met on- gelyke uitkomst, gelyk hierna staat te melden.

De vier gevangenen werden, terstond, door eenige Raaden van 't Hof, ondervraagd, en be- leeden, aan de paleye gebragt zynde, den toe- leg op 's Prinsfen leeven. Doch sommigen mel- den, dat Kornelis Gerritszoon alleen gepynigd werdt. De vier ontdekkers liet men, ondertus- fchen, in de Kastelenye, goeden cier maaken, tot dat men nader agter de waarheid zou ge- komen zyn. De toegangen van den Haage wer- den bezet. Des anderendaags, reeden twee Raa- den van 't Hof naar Rotterdam, men meent, om Adriaan van der Dusfen te vangen. Doch hy was niet te vinden. Ook hadt Slatius, op de tyding, dat zyn Zwager gevat was, zig terstond op de vlugt begeven. Dien zelfden morgen, waren Abraham Blansaart en Willem Parthy op weg geslaagen naar den Haage, van zins om, zo zy daarna verklaarden, den toeleg te ontdekken. Doch verstaande, aan 't Huis te Deil, dat zulks reeds door anderen geschied

1672

Het kof-
fer ge-
vonden.De ge-
van-
gen be-
kennen
den aan-
slag.Verfcher-
den' be-
leiders
en mede-
wustigen
begeeven
zig op de
vlugt.

was,

1623. was, keerden zy terstond te rug naar Leiden, en begaven zig, nevens Jan Blansfaart, op de vlugt. Uit het gene de gevangenen beleeden hadden, hadt men beslooten, dat Slatius, van Dyk en de gewezen Predikanten Kornelis Geesteranus en Gerard Velsius schuld aan den aanslag hadden. Men beloofde dan, by openbaare afkondiging, op den negenden van Sprokkelmaand, vierduizend guldens aan elk, die een van deeze vier in hegtenis leverde. Doch Geesteranus en Velsius hebben, in laater' tyd, hunne onschuld doen blyken. Groeneveld en Stoutenburg werden ook gezogt; maar niet gevonden. De Leermeester van Groenevelts Zoon werdt gevat en gepynigd, zonder dat hy iets beleedt. Men bragt den Zoon van Koorenwinder ook naar den Haage, uit wien men weten wilde, waar zig zyn Vader onthieldt; doch hy ontdekte niets. Van der Myle, die niet geweest was, werdt uit de Beverwyk gehaald, en eenige dagen in de Kastelenye bewaard. Doch toen men hem op 't stuk van den aanslag tegen den Prinsé ondervraagde, verantwoorde hy zig zo volkomenlyk, dat men hem wederom los liet. Hy kreeg, eenige maanden laater, vryheid, om alomme, door 't Land, te mogen reizen; mids hy egter in de Beverwyk bleeve wonen (o). De Advokaat Bosch werdt, in zyn Huis, in den Haage verzekerd; maar nadat zyne onschuld gebleeken was, insgelyks, geslaakt. Wat laater, raakte Abraham Wouterszoon, Zwaardveeger te Rotterdam, van wien Slatius de Pistoolen gekogt hadt, in hegtenis, waaruit hy,

(o) Resol. Holl. 5 Decemb. 1623. Bl. 179.

hy, eerlang, ontfnapte, zonder dat ik heb konnen vinden, of hy ſchuldig ware of niet. Maar Klaas Michielszoon Bontebal, die een gedeelte van 't geld verfrekt hadt, gevat zynde, werdt, daarna, voor Mannen van Schieland, te regt geſteld (p).

1623.

Aan de Bevelhebbers der Grensſteden en aan de Staaten der andere Geweſten werden, terſtond, brieven afgezonden, waarby gelast en verzogt werdt, op de ſchuldigen te letten, en dezelve in hegtenis te neemen. 't Stuk der ſamenzweeringe werdt, in deeze brieven, meest eenigen Arminiaanfchen Predikanten en anderen van dien aanhang te laſt gelegd. De Remonſtranten raakten, hierdoor, nog meer dan te vooren, in den gemeenen haat. Ook werden zy, door ſommige Predikanten, in 't openbaar, vinnig doorgestreeken: al 't welk de voornaamſten in groote verlaagenheid dompelde, en anderen bewoog, om hunne gemeenſchap te verlaaten. Veelen waren vol agterdugt en vreeze, niet wetende, wat 'er agter deezen toelig ſchuilen mogt, en ſomtyds het ergſte vermoedende. De Staaten van Utrecht gaven, den veertienden van Sprockelmaand, een ſtreng Plakaat uit, waarby de gantſche Broederschap der Remonſtranten genoegzaam beſchuldigd werdt met den toelig, en ook vierduizend guldens gezet op 't lyf van hun, die men ſchuldig hielt, zonder Geesteranus en Velfius te vergeten (q).

Men beſchuldigt de Remonſtranten, in 't gemeen, wegens den aanſlag.

Ten zelfden dage, werdt van Dyk, te Hazertswoude, betrapt, in boeren kleederen. In heg-

Van Dyk wordt gevat en

(p) BRANDT IV. Deel, bl. 900-942.

(q) BRANDT IV. Deel, bl. 942-950.

1623. hegtenis zynde, ontboodt hy zyne bloedvrienden, van welken hy affcheid nam, bekennde een dood man te zyn. Men haalde hem, terftond, naar den Haage. Na dat hy verhoord en aan de paleye gebragt was, werdt 'er, by openbaare afkondiging, die den zestienden gefchiedde, vyfduizend guldens gezet op de lyven van Groeneveld, Stoutenburg en van der Dufen, vierduizend op dat van Koorenwinder, en zeshonderd op die van Abraham en Jan Blansaart. Men besloot, hieruit, dat van Dyk deezen gemeld hadt. Ook meent men, dat hy iets hadt ontdekt, 't welk Prinse Henrik raakte, met wiens naam, Stoutenburg schein gespeeld te hebben, om van Dyk te eerder in te wikkelen. Doch zyne bekentenis werdt zeer geheim gehouden. Zeker is 't, dat hy den aanflag op 's Prinzen leeven beleeden heeft (r).

De Heer van Groeneveld, op Vlieland, gevangen. Op zeker vermoeden, werden te Leiden gevat Paulus Stochius, *Guillelmus Coddæus*, gewezen Hoogleeraar in de Oosterfche taalen, en *Jan Pieterszoon Dou*, Landmeeter. Zy werden naauw ondervraagd, doch onfchuldig bevonden; en na eenige dagen zittens ontslaagen, onder borgtogt (s). Groeneveld raakte, den agttienden, in banden. Hy had zig, tegen den avond, op aanraading zyner Huisvrouw, *Anna Weitsen*, Vrouwe van Brandwyk, op de vlugt begeven naar Scheveningen, daar een Visfcher aanbodt, hem, met zyne pink, naar Engeland, Hamburg of elders heenen te voeren. Doch verschrikt voor de ruime zee, ging hy, met zynen Kamerling en den Visfcher, langs 't strand,

(r) BRANDT IV. Deel, bl. 951 enz.

(s) BRANDT IV. Deel, bl. 953-955.

strand, naar 't naaste Dorp, daar een wagen befeld werdt, die hen naar Zandvoort, en voorts naar Egmond bragt. Hier trok de Heer van Groeneveld eene vischers py aan, liet zig naar Petten brengen, en van daar overvoeren op Texel. Doch zig hier niet betrouwende, stak hy over op Vlieland, daar hy sloop dagt te gaan. Midlerwyl, hadt men, in den Haage, berrigt gekreegen, dat hy te Scheveningen gezien was. Straks viel 't vermoeden op den Vischer, zynen vriend, wiens Vrouw aangetast, en, met dreigen, tot bekentenis gebragt werdt van 't gene zy wist. Toen hadt men 't spoor van zyne vlugt, welk men terstond volgde. De Schout van Vlieland, ondertuschen, ook iet vernomen hebbende, begon het Eiland te doorzoeken, en vondt, eindelyk, den Heer van Groeneveld, zittende onder de Vischers, gekleed in eene graauwe py, met groote vischers laarzen aan de beenen, en een noppers muts op 't hoofd. De Vischer, die hem verzelde, den Schout ziende inkomen, ontliet het gevaar. Doch Groeneveld werdt gevat, en, des anderendaags, onder een sterk geleide, naar den Haage gebragt, en op de gevangenpoort gezet (t).

1623.

Maar zyn Broeder Stoutenburg, die schuldig was dan hy, en Adriaan van der Dussen ontkwamen 't gevaar, dat hun dreigde. De eerste hadt zig, meent men, in eene kist, uit den Haage doen draagen, en was, daarna, heimelyk, te Rotterdam gekomen, daar hy zig, met van der Dussen, nog tien of twaalf dagen, onthieldt

Vlugt van Stoutenburg en van der Dussen.

(t) Aanhangsel op Oud Batav. bl. 193. ERANDT IV. Deel, bl. 956.

1623. hieldt, ten huize van eenen gewezen Speelman; doch nu van goede middelen. Toen huurde men het fchip van *Jakob Beltjes*, voor duizend guldens. De Schipper zou kaas laaden op Wezel, en hen, onder dezelve, verbergen. Doch anderen willen, dat zy, met hunne dienaars, als Schippers gekleed, in 't vooronder fchuilden. Te Nieuwmegen, werden zy, voor 't eerst, gezien, door des Schippers knegt, wien men diets maakte, dat het geestelyken waren, welken men niet ontdekken moest. Omtrent het Tolhuis gekomen, werdt Stoutenburgs knegt, die evenaan land gegaan was, terifond, gekend, door eenige foldaaten, die hem, in Bergen op Zoom, terwyl zyn Heer daar Bevelhebber was, gezien hadden. Men vraagde hem, terifond, naar zynen Heer. Hy fpeelde den onweetenden; maar gedreigd met de pynbank, meldde hy, 't gene men weeten wilde. Toen zondt men, in deryl, eenige foldaaten naar 't fchip. Doch zy kwamen te laat. Stoutenburg en van der Dufen, uit het wegblyven van den knegt, agterdogt krygende, hadden zig, door den Schipper, aan de overzyde der Waale, op den Kleeffichen bodem, aan land doen zetten. Hier huurdenze een' wagen, die hen en den Schipper, te post, naar Goch bragt. De Spaanfche Bevelhebber ontving hen hier beleefde-lyk, en gaf hun, eenige dagen daarna, een fterk geleide mede naar Brusfel, alwaar de Aartshertogin Izabelle hen, eerlang, by eene fchrifte-lyke Acte, in haare befcherming nam. De Staaten hadden haar, kort te vooren, verzogt, dat zy Stoutenburg wilde overleveren; doch 't was geweigerd. De Huisvrouw van van der Dufen

die, met
groot ge-
vaar, te
Goch,

en, eer-
lang, te
Brusfel
komen.

fen verzelde hem in zyne ballingschap. Doch 1623.
 Stoutenburgs egtgenoot, *Walburg van Marnix*,
 Dogter van den Heere van Aldegonde, bleef
 in Holland. Haar man deedt, daarna, eene
 reis door Italie en Frankryk, en nam, te Brus-
 sel te rug gekeerd, in of na 't jaar 1626, na 't
 omhelzen van den Roomschen Godsdienst,
 dienst onder de Aartshertoginne. Sedert heeft
 men hem, als Ritmeester, de wapenen zien
 voeren tegen zyn Vaderland, tot groot ver-
 driet zyner maagen. 't Schip, waarmede hy uit
 Rotterdam gevlugt was, werdt, met de laa-
 ding, verbeurd verklaard. Zyn Dienaar en des
 Schippers Vrouw en Knecht werden, onder *Ac-
 ze van non præjuditie*, den Hove van Gelderland
 verleend, naar den Haage gebragt, zonder dat
 my gebleeken is, hoe 't met hen afliep (u).
 Voorts hadt men, bespeurende, dat Stouten-
 burg en van der Dusfen wisselbrieven, uit Hol-
 land, zogten te trekken, al vroeg beslooten,
 alle onderhandeling met deeze twee te ver-
 bieden (v).

Stouten-
 burg
 neemt
 dienst on-
 der de
 Aartsher-
 toginne.

Op den zelfden dag, dat Groeneveld gevat
 werdt, raakten de twee Blansaarts, en, 's nagts
 daarna, Willem Parthy in hegtenis. De ontdek-
 kers van den aanslag en de vier eerste gevan-
 genen schynen niet van hun geweeten te heb-
 ben; 't welk hun tyds genoeg gaf, om, zonder
 ontdekt te worden, uit Holland, en, over Vol-
 lenhove, in Grol te geraaken, daar de Spaan-
 schen nu meester waren. Doch de vrees, dat
 de Spaanschen hen mogten vatten, en losgeld
 af-

Vlugt van
 de twee
 Blan-
 saarts en
 Parthy.

(u) BRANDT IV. Deel, bl. 957-960.

(v) Resol. Holl. 15 Maart. 1623. bl. 27.

1623. afperfen, deedt hen wederkeeren naar Vollenhove. Van daar, reisdenze, door Friesland en Groningen, naar Delfzyl, en verder op Embden, daar zy, 's nagts, in de herberg den Helm fliepen, en 's anderendaags, den agttienden van Sprokkelmaand, een' wagen namen, om naar Stikhuizen te ryden. Doch onderweg, overviel hun een nieuwe angst voor de Mansfeldsche Knegten, die toen in Oostfriesland lagen: des lieten zy zig te rug voeren naar Embden; doch namen eene andere Herberg. Hunne ongestaaidigheid en vrees bragt hen, hier, nog dien zelfden dag, in lyden. Eerst haddenze den Waard gezeid, dat zy drie of vier dagen dagten te blyven. Ook haddenze hem eene goede middagmaaltyd besteld. Maar terwyl dezelve bereid werd, sprakenze met een' Schipper, die naar Bajonne in Frankryk moest, hem vraagende, of hy hen niet, te Calais, of te Douvres, aan land zetten kon. Midlerwyl, verliepenze de maaltyd, voorgeevende ergens in de Stad genodigd te zyn. Van dit gesprek met den Schipper kreeg de Waard kennis, en hierop vermoeden, of zyne gasten ook schuldig mogten zyn, aan den aanflag tegen den Prinse van Oranje. Zyn vermoeden vermeerderde, toen zy, terwyl hy over tafel zat, in alleryl, kwamen vraagen, wat zy verteerd hadden, en, beevende en bedeesd, zo veel voor elk betaalen wilden, als hy voor allen gevorderd hadt; welke verbaasdheid ontstaan was, op zyne vraag, waarom zy nu naar Frankryk of Engeland wilden? Hy gaf dan den Schout kennis van zyn vermoeden, en deeze, hen waarneemende, toen zy ter deure uit gingen, verzogt hen, met hem, by den voorzitten-

tenden Burgemeester te willen gaan. Op deeze vraag, gingen Abraham Blansaart en Willem Parthy terstond door. Jan Blansaart zeide, dat zy nog twee of drie dagen te Embden bleeven, en dan by den Burgemeester komen wilden. Hierop ging hy naar den Helm, zyne eerste herberg. Doch hier werdt hy, door den Schout, bewaard, tot twee uren na den middag, wanneer *Jan van Stappen*, Majoor van Groningen, en de Bode van 't Landschap, met den Voerman, die de drie vlugtenden te Delfzyl hadt gebragt, op eenig vermoeden, door de Regeering van Groningen, afgezonden, te Embden, en aan den Helm kwamen. Jan Blansaart, dit volk en den Voerman ziende, beleedt, terstond, den man te zyn, dien men zegt. Zyn Broeder werdt, wat later, gevonden, in 't wapen van Leiden, op de appelmarkt, daar hy, gekleed, te bedde lag. Zig gevangen ziende, verzogt hy, terstond, dat men God voor zyne ziel bidden zou. Willem Parthy werdt, den volgenden nacht, in een Dorp, naby de Stad, betrapt, en terstond naar Embden gebragt. Hier zaten ze tot den twee-entwintigsten, wanneer zy, te schepe, naar Amsterdam, en voorts naar den Haage gevoerd werden, daar zy den zevenentwintigsten aankwamen (*w*). Weinige uren te vooren, was den vier eersten gevangen hun vonnis voorgelezen, waarby zy verklaard werden, te hebben begaan misdaad van gekwetste hoogheid. Zy werden, vervolgens, onthoofd, na dat hun geweer, voor hunne oogen,

1623

Zy worden te Embden agterhaald.

De vier eerste gevangen worden onthoofd.

(*w*) BAUDART. MEM. XV. Boek, bl. 36. BRANDT IV. Deel, N. 960-964, 990.

1623. gen, door den Scherpreger, gebroken was. 't Lighaam van Kornelis Gerritszoon, Zwager van Slatius, werdt gevierendeeld, en de deelen, aan halve galgen, op vier uitgangen van den Haage, gehaugen (x).

Koorenwinder
gevat. Weinige dagen te vooren, was Koorenwinder betrapt te Overschie, en, met den Huisman, die hem geherbergd hadt, gevangkelyk, naar den Haage gebragt. Ook geraakten, op den vierentwintigsten, te Leiden, in hegtenis drie burgers, *Jan Pieterszoon*, Lyndraayer, *Samuel de Plekker*, en *Gerrit Korneliszoon*, Kleermaaker, die, iet gehoord en niet aangebragt hebbende, zulks duur bekogten (y).

Vlugt van
Henrik
Slatius.

In den aanvang van Lentemaand, viel, eindelijk, ook Slatius in de handen van 't Geregt. Hy hadt zig, vlugtende, verstecken in eene grove boeren py, en eenen slegten hangenden hoed op 't hoofd gezet, dien hy dicht in de oogen trok. Dus ging hy, den zevenden dag na 't ontdekken van den aanflag, door Amsterdam; voer, van daar, op Harlingen, en voorts, over Leeuwaarden, naar Groningen, meenende verder, over de moeren, naar Lingen te trekken. Maar te voet, in 't Dorp Rolde, niet verre van Koeverden, gekomen, ging hy in eene herberg, om eene kanne biers te drinken. Hier vondt hy eenige soldaaten, met den Wagtmeester *Willem Blaauw*, Zoon van *Quiryn Blaauw*, Bevelhebber van Koeverden, wagtende op eenig geld, welk, van Groningen, onder geleide, derwaards gezonden werdt, en wat te lang wegbleef. Terwyl de soldaaten hierover spraken by

(x) BRANDT IV. Deel, bl. 989.

(y) BRANDT IV. Deel, bl. 965.

S. Fakke, inv. et fecit 1778.

A. Fakke Simonse. excudit.

DE GEWEEZENE PREDIKANT HENRICUS SLATIUS GEVANGEN. A^o 1623.

by 't vuur, zeggende sommigen, dat het geleide, door eenigen verspieder ontdekt zynde, veelligt, genomen ware door den vyand; anderen, dat zulks geen gevaar liep; ging Slatius, weetende in welk eene gelegenheid hy ware, zulk een angstaan, dat hy, toen de Wagmeester en knegten eens uitkeeken, schielyk oprees, zyn gelag betaalde, en ter deure uitstreek, latende de volle kan met bier staan. Blaauw, wederom in huis gekomen, mist den man met de py, ziet zyne kan nog vol, en krygt, hoorende, dat hy betaald hadt en heen gegaan was, vermoeden, of 't niet wel een verspieder zyn mogt. Hy loopt hem dan, met twee soldaaten, agterna, en haalt hem haast in, hebbende een roggenbrood, daar eenig geld in verborgen was, in een' vuilen doek, onder den arm. Op de vraage, waarom hy zo schielyk vertrokken was, en waar hy heenen wilde, antwoordde hy, met eene bedeesdheid, die de agterdocht vermeerderde. Voorts, gaf hy zig uit voor een' *Oculist* of Oogmeester, Meester Jan Hermansz. genaamd, te gelyk biddende dat men hem wilde laten gaan, alzo hy, omtrent Amsterdam, een' doodslag begaan hadt. Doch Blaauw hernam, dat hy, hierom te meer, zyn gevangen blyven moest. Men bragt hem dan wederom naar de herberg, en voorts naar Koeverden. Hier in hegtenis zittende, badt hy een soldaats vrouw, welke hy veel gelds beloofde, dat haar man hem aan den voet van de graft wilde brengen. Doch 't werdt geweigerd. Ondertusfchen, hadt men naar Amsterdam geschreeven, om te verneemen, of zekere *Oculist*, Jan Hermansz. genaamd, daar of daar om-

1623.

Hy
wordt, te
Rolde, in
't Land-
schap
Drente,
gevat.

1623. trent, een' doodslag begaan hadt. Maar men hadt hiervan geene kennis. Toen eerst kreeg men vermoeden, of hy ook deel hebben mogt aan den aanslag tegen den Prinse, daar 't gantsche Land van gewaagde, en veelligt wel die Slatius wase, op wiens lyf men vierduizend guldens gezet hadt. Men zondt hem dan, onder geleide van den Wagtmeester Blaauw en eenige Ruiters, naar Zwol, daarhy, ziekeleyk zynde, zig straks te bedde leide, met het aangezicht naar den muur, om niet gezien te worden: geëvende, op 't gene hem, zelfs van aanzienlyke luiden, gevraagd werdt, geen of fluursch bescheid, als, *wat hebt gy my te vraagen? of wat heb ik u te antwoorden? gy zyt myn bevoegde Regter niet. Als ik in Holland kome, zal men my maar al te wel kennen.* Van Zwol, voerde men hem, te schepe, naar Amsterdam, daar hy, den twaalfden van Lentemaand, aankwam, terstond gekend, en in zyne boeren py uitgetekend werdt. De tekening werdt in 't koper geëst, door Klaas Janszoon Vischer, en in 't licht gegeven. Des anderendaags, bragt men hem naar den Haage. Dus hadt hem 'tverloopen van zyn bier in deeze zwaarigheid gebragt; waaruit, naderhand, een spreekwoord ontstondt, onder de drinkers, die, noode van de bierbank scheidende, plagten te zeggen, *Ik wil Slatius niet slagten, en myn bier verloopen.* Op de gevangenpoort zittende, werdt hy zeer krank, zo dat eenigen meenden, dat hy zig zelve vergiftigd hadt. Doch dit vermoeden verdween, toen hy, daarna beterde, (2).

De Re- Ontertuscheu, zonden verscheiden Remon- strant-
 (2) BRANDT IV. Deel, bl. 993-995.

frantsche Predikanten, die te Amsterdam vergaderd waren geweest, een Vertoog aan de algemeene Staaten, aan de Staaten van Holland, en aan den Prinse van Oranje, waarby zy den aanslag tegen zyn leeven verfoeiden, en zig daaraan onschuldig verklaarden. 't Zelfde geschiedde, ook in andere schriften, door hen, ten deezen tyde, in 't licht gegeven. Hiertegen, liepen wederom gerugten, ten nadeele van Izaak Welsing, Bernardus Dwinglo en nog twee of drie andere Predikanten. Dwinglo werdt, by openbaare afkondiging van 't Hof, beschuldigd, als hadt hy deel gehad aan verscheiden' aanslagen, ten nadeele van 't Land. Hy was met eene Zuster van Koorenwinder getrouwd, en hadt, veelligt, wel iets gehoord, dat verre zag; doch by hem niet geloofd werdt. Immers hy heeft zig, naderhand, in openbaaren druk, tegen alle kwaad vermoeden, verdedigd. Ook heeft Welsing zig, door ernstige betuigingen, gezuiverd. De gerugten, ten hunnen nadeele, schynen meest ontstaan te zyn, uit het gene Slatius en Jan Blansaart, in de gevangenis, tegen hen schreeven: meenende zy beide, door 't beschuldigen hunner medebroederen, hun leeven te zullen redden. Doch toen de uitkomst hun leerde, dat deeze waan ydel was, herriepen ze, 't gene ze, ten nadeele der Remonstranten, hadden ingesteld (a).

1623.
monstranten verdedigen zig, wegens den aanslag op 's Prinzen leeven.

Het Hof was, midlerwyl, bezig met de Regtpleeging over alle deeze gevangenen. De Heer van Groeneveld, terstond, beleeden hebbende,

Groeneveld wordt ter dood

(a) BRANDT IV Dec., bl. 1033-1044, 1053-1059, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078

1623. 't gene hy van den aanflag wist, werdt niet gepynigd, gelyk van Dyk en Koorenwinder. De Vrouw Weduwe van Oldenbarneveld besloot, in deezen staat der zaaken, verzeld van de Vrouw van Groeneveld en zyn Zoontje, vergiffenis voor hem te verzoeken by den Prinse, die den smeekenden beleefdelyk bejegende; doch genoeg te verstaan gaf, dat 'er geene genade te hoopen ware. 't Regt ging dan zynen gang. Hy, van Dyk en Koorenwinder werden, als schuldig aan de misdaad van gekwetste hoogheid, ten zwaarde verweezen, met verbeurdverklaring hunner goederen. Op den agtentwintigsten van Lentemaand, werdt hun de dood aangezeid. Men schikte hun ook eenige Predikanten toe, welken zy goed gehoor gaven, met betooning van groot berouw over hunne zonden. De Moeder, Vrouw en 't Zoontje van Groeneveld werden, des nagts, by hem toegelaaten, om 't jongste affcheid te nemen. Ook werdt van Dyk van zyne Dogter bezogt. Des anderendaags, omtrent tien uren, tradt de Heer van Groeneveld, ten volle gekleed, met den hoed op 't hoofd, den mantel aan, en 't rapier op zyde, zonder gebonden of gehouden te worden, van de Poort naar 't Hof, zig eerbiediglyk buigende voor de menigte luiden van aanzien, die, uit de vensters van 't Hof, naar hem zagen, en waaronder hy vermoedde, dat Prins Maurits zyn mogt. Onder 't leezen van 't vonnis, toonde hy zig zeer kloekmoedig, en ging voorts rustig ter dood, zelf zynen mantel en rapier afleggende: ook zyne kraag en ponjetten op de grond werpende, en zyn wambuis ontknoopende. Zyn bovenlyf

verweezen.
Ook van Dyk en Koorenwinder.

Groeneveld gaat rustig ter dood.

Mier-T.

Maria van Utrecht.

MARIA VAN UTRECHT,
ECHTGENOOTE VAN
Mr JOHAN VAN OLDENBARNEVELD,
Advocaat van Holland.

Naar 't Origineel Schildery by den H^r Jeronimo de Bosch.

Wierwilt pinx.

A. VANDER KROH Excud.

Acint' Vinkels fecit.

lyf daarna, met hulp van zynen Kamerdienaar, ontbloom hebbende, ging hy naar 't zand, niets spreekende tot het volk, dan deeze weinige woorden, *Wraakgierigheid en kwaade raad hebben my hiertoe gebragt. Heb ik iemand misdaan; ik bid om Christus wil vergeeft het my.* Zyn gebed zullende doen, knielde hy, niet naar de Plaats, gelyk gemeenlyk geschiedt, maar naar den Kneuterdyk, ziende naar zyns Vaders huis. Toen hy 't mutsje voor de oogen trok, hoorde men hem zeggen, *O God, wat man ben ik geweest, en wat ben ik nu!* waarop, hy, zyne handen samenflaande, nog voegde *Patientie!* en naauwlyks was 'er dit woord uit, of de Scherpregter sloeg hem, met den eersten slag, het hoofd van 't lighaam. Zyn Dienaar bestelpte het bloed met zand, bedekte het lighaam met den mantel, en trok het aan de eene zyde van 't schavot. Toen werden Koorenwinder en van Dyk, wel vast gebonden, en de laatste geflooten aan een' dienaar, de een na den anderen, gehaald. In 't gene zy tegen 't volk zeiden bleek, dat zy zig schuldig erkenden, en vergiffenis begeerden. Vier van de Pistoolen, die van Dyk tot den aanslag uitgedeeld hadt, werden, voor zyne oogen, op een blok, aan stukken geslaagen. De lighaamen van beide werden, na 't onthalzen, gevierendeeld, de hoofden op staaken gezet. Maar 't Lyk van Groeneveld werdt in een zwart kleed gewonden, door vier Staatenboden, gevolgd van zynen dienaar, die de afgelegde kleederen droeg, t'zynen huize gebragt, en, den volgenden nacht, in zyn Vaders graf, begraven. Niemand van hun, die om den aanslag tegen den Prinse le-

1623.

Einde
van Koo-
renwin-
der en
van Dyk.

1623.

Slatius,
de Blan-
faarts en
Parthy
worden
onthalsd.

Slatius
gedrag in
zyn uit-
terste.

den, werdt meer beklaagd dan de Heer van Groeneveld, die de minste schuld hadt, en, om zyne goedaartigheid, by veelen, bemind was (b).

Slatius, de twee Blanfaarts en Parthy zaten tot den vierden van Bloeimaand; toen hun de dood aangezeid werdt, zo onverwagt, dat zy geene andere rekening maakten, of zyzouden, eerstdaags, geslaakt geworden zyn, waanende de twee Blanfaarts en Parthy, dat het voorneemen, welk zy zeiden gehad te hebben, om den aanslag te ontdekken, voor de ontdekking zelve genomen zou worden, en Slatius en Jan Blanfaart in 't byzonder, dat hun schryven en spreken tegen de Remonstranten hen van de dood bevryden zou. Men zondt hun ook eenige Predikanten toe; doch zy gaven 'er weinig gehoor aan. Slatius bejegende hen schamperlyk en trots, zeggende, *dat hy de dingen, die zy hem zeggen wilden, zelf wel wist*, en geduurig zoekende te twisten, over de Leer der Predestinatie. Ook verscheen hy, des anderendaags, op de Rol, om zyn vonnis te hooren, met een grimmig gelaat. Onder 't leezen, hoorde men hem, dikwils, zeggen, *dat 's niet waar; dat heb ik niet, of zo niet bekend. 't Is geen regt, maar geweld* en diergelyke woorden meer. Ook zeide hy, dat Geesteranus en Velsius niet geweeten hadden van den aanslag. Zyn Boekje, *Klaarlichtende Fakkelt* genaamd, werdt, na 't leezen van 't vonnis, voor zyne oogen, verscheurd. Jan Blanfaart sprak niet een enkel woord op zyn vonnis. Abraham mompelde alleenlyk iet, binnens monds. Maar Willem Parthy, die dronken

(b) BRANDT IV. Deel, bl. 1044-1052.

ken op de rolle kwam, viel den Griffier dikwils in, roepende dat hy onwaarheid las, en beweerende, dat zy voorgehad hadden, den toelleg te openbaaren. Alle vier werden zy verklaard de misdaad van gekwetste hoogheid begaan te hebben, en hierom ten zwaarde verweezen, met verbeurdverklaaring hunner goederen. Slatius, aan twee dienaars vastgemaakt, werdt eerst naar 't schavot gebragt, derwaards tredende, met groote onvertsaagdheid. Zig naar 't volk keerende, zeide hy, *Eerlyke vrome burgers, hier ziet gy dien Henricus Slatius, naar wiens bloed men zo lang gedorst heeft*, met meer andere woorden, meest tot zynen roem en verontschuldiging strekkende. Den Predikant, die voor hem bidden wilde, wees hy af, zeggende, zelf te zullen bidden: hoewel men niet kon merken, dat hy 't deedt. Geknield zynde, en de handen een weinig om hoog houdende, sloeg hem de Scherpreger, met het hoofd, de regterhand geheel, en de linker byna af. Jan en Abraham Blansaart en Willem Parthy werden vervolgens onthalsd. Alle drie betuigden ze, voor 't volk, niet van zins geweest te zyn, den Prins om te brengen; maar den aanslag te ontdekken, en van Dyk te bedriegen. Parthy, heel of half dronken, gebruikte meer woorden dan de drie anderen. Zyn lighaam en die der twee Blansaarts werden begraven: dat van Slatius op een rad gelegd, en 't hoofd, op een staak, daar boven gezet, digt by de galge, buiten den Haag. Zyne Weduwe haalde eger, op eenen nagt, zyn lighaam en die van haaren Zwager en Koorenwinder van de raden, en begroef ze by de Geestbrugge, van waar ze, vier da-

1623.

De drie anderen verklaaren van zins geweest te zyn den aanslag te ontdekken.

1623. dagen laater, in 't spitten, gevonden zynde, wederom naar 't galgeveld gebragt, doch ten tweedemaale weggehaald, en te Warmond, in zekere boomgaard, begraven werden, zonder ooit gevonden te worden (c). Op den laatsten van Bloemaand, hieldt men, door alle de Gewesten, eenen plegtigen dankdag over 't ontdekken der *abominable, barbarische Conspiratie* tegen den Prinse (d). Den eenentwintigsten van Zomermaand, werden de drie Leidfche gevangenen, Jan Pieterszoon Lyndraayer, Samuel de Plekker en Gerrit Korneliszoon Kleermaaker, verweezen, om onthalsd te worden: en 't vonnis werdt, ten zelfden dage, aan hun uitgevoerd. Zy hadden alleenlyk beleeden, uit de Blansaarts, iet verstaan te hebben van het voorneemen tegen den Prinse; 't welk zy voor zottenklap gehouden, of verfoeid en veroordeeld hadden, verklaarende daarmede niet te doen te willen hebben. Ook hadt men hun gezeid, dat Prins Henrik kennis hadt van den toeleg. 't Verzwygen van dit alles werdt voor misdad van gekwetste hoogheid verklaard by 't Geregt van Leiden (e), en kostte hun 't leeven (f). Klaas Michielszoon Bontebal, gewezen Sekretaris van Zevenhuizen, ontving gelyk vonnis van Schepenen en Mannen van Schieland, welk, op den derden van Hooimaand, te Rotterdam, aan hem uitgevoerd werdt. Hy hadt, zwaar gedreigd en ge-

Eenige andere medewustigen worden ter dood gebragt.

py-

(c) BRANDT IV. Deel, bl. 1075-1087.

(d) BAUDART. Memor. XV. Boek, bl. 98.

(e) Sentent. van J. P. Lyndraayer, S. de Plekker en G. Cornelisz. Cleermaecker gedr. te Leyden 1623.

(f) BRANDT IV. Deel, bl. 1110-1116.

pynigd zynde (g), bekend van den aanflag tegen den Prins en de voorgenomen verandering der Regeeringe kennis gehad, en tweeduizend guldens tot het uitvoeren van den zelve verschaft te hebben. Zyn lighaam werdt heimelyk begraven (h). Hy was de laatste van de vyftien, die, om 't kwaad voorneemen tegen zyne Doorlugtigheid, ter dood gebragt werden. Eenige anderen, die deel of kennis aan den toeleg gehad, of geld tot den zelve geschooten hadden, werden niet gemoeid: 't zy dat zy ten Lande uit gevlugt waren, of zig, binnens Lands, schuil hielden, en niet sterk gezogt werden. De Remonstranten hebben niet kunnen ontkennen, dat eenigen uit hunne broederschap deel gehad hebben aan deezen aanflag; doch men heeft, tot hunne verdediging, aangemerkt, dat de ontdekking ook door eenigen uit hunne broederschap geschied is. De vier Matroozen, die den toeleg uitbragten, waren Remonstrantschgezind. De algemeene Staaten schonken elk hunner zeshonderd guldens, en een gaadje van vyftien guldens ter maand, met verder voorschryvens aan de Kollegien ter Admiraliteit, dat men ze, voor anderen, vorderen zou, tot de eerst openvallende Scheepsampten, waartoe zy bekwaam mogten zyn. De Prins gaf ieder, daarenboven, een' gouden penning met zyn beeldtenis en wapen, ter waarde van tagtig guldens, nevens een verzilverd rapier (i).

1623.

Loon der
ontdek-
keren
van den
aanflag.

De

(g) B. DWINGLO Verantw. I. Deel, bl. 142, 196.

(h) Sentent. van Claas Mich. Bontebal gedr. te Rotterdam. 1623.

(i) BRANDT IV. Deel, bl. 941. Zie BAUDART. Memor. XV. Insk., bl. 27-73.

1623.

XXIII.
Hertog
Christiaan van
Brunswyk
wordt ge-
slaagen.

De oorlog te lande werdt, dit jaar, van wederzyde, flaauwlyk gevoerd. 't Beleg van Bergen op Zoom hadt den vyand, en 't ontzet deezen Staat zo veel gelds gekost (*k*), dat beide de partyen tyd behoefden, om een weinig op hun verhaal te komen. Ook hadden de Staaten den last der Mansfeldsche troepen nog op den hals. Daarenboven, verschaften ze Hertogge Christiaan van Brunswyk, die, van zyne wonde genezen zynde, verreisd was naar Oostfriesland, daar 't overschot zyner benden lag, eenigen onderstand in geld, met welken hy zyne benden versterkte, dezelve, in Bloei maand, voerende, door Turingen opwaards. Doch de Graaf van Tilly, die last hadt om op hem te passen, dwong hem te rug te keeren, en volgde hem op de hielen. In Oogstmaand eerst, raakten de beide Legers slaags by Stadloon. Hertog Christiaan kreeg de nederlaag (*l*), en werdt genoodzaakt, met zyn meeste volk, de wyk te neemen naar Breëvoort. Daarna, voegde hy zig wederom by Mansfeld in Oostfriesland (*m*). Men hadt hem, van wege deezen Staat, zes tonnen schats toegestaan, waarvoor hy beloofde zyn Leger, welk hy op vierentwintigduizend man begrootte, den tyd van drie maanden, in hunnen dienst, te zullen houden (*n*).

XXIV.
Handeling van
Jakob

Ondertusfchen hadt de Koning van Groot-Britanje, in de Lente deezes jaars, te Brusfel, een Verdrag getroffen met de Infante Izabelle,

(*k*) *Voiez* Memoir. de Fred. Henri p. 16.

(*l*) Memoir. de Freder. Henri. p. 18.

(*m*) *AITZEMA I. Deel, bl. 230.*

(*n*) *Resol. Holl. 1, 5 Aug. 21 Octob. 1623, bl. 24, 29, 140.*

le, die volmagt hadt van Keizer Ferdinand. 1623.
 Volgens een der voorwaarden van het zelve, — — —
 moest de belegerde Stad Frankendaal in de Ne- den I te
 der-Palts der Infante in handen gesteld wor- Brusfel.
 den, om ze te bewaaren, tot dat 's Konings
 Schoonzoon, met den Keizer, verzoend zou
 zyn (o). Wat laater, ontwierp men ook een
 Bestand van vyftien maanden, tusfchen Koning
 Jakob en de Infante, welk, zo wel als het
 vorig Verdrag, opzigt zou hebben op de Palts
 (p). Doch ik meen niet, dat het voltrokken
 werdt (q); fchoon sommigen zulks verhaalen
 (r). Koning Jakob deedt nog weinig of niets
 ten behoeve zyns Schoonzoons; maar kort hier-
 na viel 'er iet voor, welk hem van gedrag deedt
 veranderen. Wy zullen 'er, op 't volgende jaar,
 kortelyk, van gewaagen moeten.

Ferdinand de II, zyne zaaken, in Boheeme
 en in de Palts, naar wensch, hebbende zien ge- 'sKeizers
 lukken, was egter niet zonder kommer, dat bezen-
 hem, uit de Vereenigde Gewesten, eenig ding aan
 deel mogt worden toegebracht. Hy zondt, waar de Staa-
 fchynlyk, hierom, *Joan Baptist Grammaye*, in ten.
 Herfstmaand, herwaards, met last om van ver-
 fcheiden' punten te handelen. Doch alzo, in
 eenigen deezer punten, onderfteld werdt, dat
 de Vereenigde Staaten onderhoorig waren aan
 't Keizerryk, en de Keizer, in zynen Geloofs-
 brief, de Staaten *zyne en des Ryks getrouwen en*
beminden noemde, vondt men, hier, niet geraa-
 den, den Keizerlyken Gemagtigden openbaar

ge-

(o) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. IV. p. 48, 55.

(p) Act. Publ. Angl. Tom. VII. P. IV. p. 57.

(q) AUTZEMA I. Deel, bl. 254.

(r) RAPIN Tom. VII. p. 202.

1623. gehoor te verleenen, veel min, in nadere onderhandeling met hem te treden (s). De Keizerlyke Brieven werden niet aangenomen, en Grammaye, wiens komst reeds eenige agterdocht verwekt hadt by 't gemeen, onder welk verspreid was, dat hy van vrede met Spanje kwam handelen, werdt, spoedig doch beleefdelijk, afgevaardigd (t).

XXV.
Klagten
van Ham-
burg en
Bree-
men.

In den Herfst deezes jaars, ontving men hier gezanten van Hamburg en van Breemen. De eersten klaagden over de Staatsche Kaapers, die hunne schepen, in volle zee, deden fryken, en, op het minste kwaad vermoeden, opbragten. Men antwoordde hun, dat men last geeven zou, om alle Hamburger schepen, die behoorlyke zeebrieven toonen konden, vry te laten vaaren. De Breemer gezanten verzogten opening van de Wezer, die de Staaten, om den Keizerfchen en Spaanschen den toevoyer te belemmeren, met Oorlogschepen, geflooten hielden. Ook klaagden ze over den Graave van Oldenburg, die een' nieuwen Tol gelegd hadt op deezen stroom. Men zeide, op 't eerste, dat de Wezer niet geflooten gehouden werdt, om de vryheden van Breemen te krenken; maar om den vyanden van deezen Staat afbreuk te doen; en op het andere, dat men den Graave van Oldenburg vermaanen zou, om den tol, dien hy opgereggt hadt, wederom af te schaffen. Ook schreef men hem, hierover, ernstelyk. Hy zondt, daarentegen, Gemagtigden herwaards, om zyn regt tot deezen tol te verdedigen. Voorts klaagde hy o-

ver

(s) Refol. Holl. 30 Sept. 1623. bl. 132.

(t) AITZEMA 1. Decl., bk. 216-222.

ver Mansfeld, die zig van het Slot Kniphuizen, welk hy voor 't zyne rekende, hadt meester gemaakt; begeerende, eindelyk, zo wel als die van Breemen, het openen van de Wazer en de Jade. Doch men gaf hem geen antwoord, naar genoegen. Ook duurde 't gefchil over den tol nog eenige jaaren na deezen (u).

De Staaten zonden, in de Lente deezes jaars, eene Vloot van elf Schepen in zee, onder beleid van den Admiraal *Jaques l'Hermitte*, om den vyand, in de Westindien, afbreuk te doen (v). De kosten deezer uitrusting werden, ten deele by 't Land, ten deele by de Oostindische Maatschappye, gedraagen. Men zegt, sedert, de nieuwlings opgeregte Westindische Maatschappye te beweegen, om ook deel te neemen in deezen togt. Doch zy verloor, voor haare eigen' rekening, eene Vloot uit te rusten naar Brazil, die drie-entwintig groote Schepen en drie Jagten sterk was, en onder beleid van *Jakob Willekens*, als Admiraal, en *Pieter Pieterzoon Hein*, als Onder-Admiraal, in Herfstmaand, in zee ftak (w). De Vloot onder l'Hermitte zeilde, door de Straat van le Maire, den aardkloot rond, bemagtigende, onder wege, verscheiden' Spaansche schepen; doch 't gelukte haar niet, eenige Plaats te overmeesteren. l'Hermitte stierf op deezen togt. Zyne Vloot keerde, in den Zomer des jaars 1626, in 't Vaderland te rug (x). Van de ver-

1623.

Toerusting
ter zee.

(u) AITZEMA I. Deel, bl. 220.

(v) Voyage van JAKES L'HERMITE H. 3.

(w) J. DE LAAT Verh. van Westindie, bl. 7.

(x) Voyage van L'HERMITE bl. 40, 45, 50, 56, 58, 60, 61.
AITZEMA I. Deel, bl. 488.

1623. rigtingen der Vloote onder Willekens zullen wy, hierna, verslag doen.

XXVI.
Geschil
in Friesland
onder de
Leden
der hoo-
ge Re-
geerin-
ge.

In Friesland, was, sedert eenigen tyd, geschil gereezen, onder de Leden der hoo-ge Re-geeringe. De drie Goën, Oostergo, Westergo en de Zevenwolden, die de *Floreesnen*, in Holland *Verpondingen* genoemd, betaalden, oordeelden, dat zy te veel droegen in de gemeene lasten. De Steden, het vierde Lid der hoo-ge Regeeringe, bragten hiertegen in, dat zy 't grootste deel der belastingen op de vertee- ringe betaalden. De Gemagtigden der drie Le- den ter algemeene Staatsvergaderinge klaag- den hunnen Hoogmogendheden, over de Steden; doch hadden last noch lust, om 't geschil aan derzelve uitpraak te onderwerpen, gelyk hun geraaden werdt. Men schreef egter aan de Ste- den, om haare Gemagtigden ook naar den Haa- ge te zenden. Doch eer deezen hiertoe kwa- men, zогten zy eenige verandering te maa- ken, in de wyze van 't bestellen der Wethou- deren. Tot hiertoe, stondt de Magistraatsbe- stelling, in alle de Steden, behalve Leeuwaar- den en Franeker, aan den Stadhouder en aan den Hove des Landschaps; welk Hof uit twaalf Raaden bestondt, drie van elk Lid, en der- halve niet meer dan drie uit de Steden. Hier- uit ontstondt, dat de negen Raaden, uit de drie andere Leden aangesteld, altoos de meer- derheid hebbende, de geschillen over de be- lastingen, naar 't oordeel der Steden, te zeer in derzelve nadeel beflisten. Ook wisten ze Wethouders in de Steden te kiezen, die te zeer van hun afhingen, en hierom, dagt men, niet vry genoeg, voor 't belang der Steden,
stem-

stemmen durfden. Om deeze zwaarigheden te voorkomen, hadden te Steden, in 't voorleeden jaar, beslooten, de benoeming der jaarlyksche Wethouderen niet meer te zenden aan den Stadhouder en 't Hof; maar aan den Stadhouder, den drie afgevaardigden Staaten uit de Steden, en den drie Raaden, die, van wege de Steden, in den Hove zaten; zig grondende, op het Berigtschrift voor 't Hof, waarby beraamd was, dat de tegenwoordige voet van 't bestellen der Wet gevolgd zou worden, tot dat, daarin, by de Steden, andere schikking zou worden gemaakt. Maar 't Hof, of de negen Raaden kantten zig tegen dit besluit der Steden, verdedigende het tegenwoordig gebruik, in een Vertoog, welk op de Landschaps Vergadering ingeleverd werdt. De Staaten des Landschaps of de meerderheid derzelve viel den Hove toe, verbiedende, in den aanvang deezes jaars, het invoeren der nieuwigheid, door de Steden beraamd. De Wet werdt dan besteld op den ouden voet, zonder dat ergens eenige tegenstand van belang geschiedde, also men verscheiden' diennende Wethouders, door hoop om aan te blyven, of vrees van te zullen verlaaten worden, wankelmoedig gemaakt hadt. De twist over de belastingen werdt dus niet weggenomen; maar slegts gedempt voor eene poos (y).

Om trent deezen tyd, werden ontdekt eenige aanslagen des vyands, om de Stad Amsterdam, aan verscheiden' oorden, en vooral ook de schepen, voor de Stad leggende, in den brand

1623.

XXVII.
Aanslagen om
Amsterdam in
brand te

(y) AZEMMA I. Deel, bl. 211-214.

1623. brand te steeken: welke ontdekking aanleiding gaf, tot het nauwer bewaaken der steeken. Waalen, in welken de schepen leggen (z).

Duurte der Graanen. De duurte van 't Koorn, ten deezen tyde, gaf gelegenheid, dat deeze Stad veel inkogt voor de armen: 't welk sommige Koornkooipers deedt besluiten, hunne graanen minder dan de markt was te verkoopen aan de Stad en aan de Godshuizen in dezelve. De prys der Rogge liep tot op tweehonderd goudguldens; doch terwyl 't ys nog in 't water lag, kwamen 'er veele schepen aan uit de Oostzee; waardoor de graanen, in 't volgende voorjaar, merkelyk daalden (a).

Streng
vorst en
hoog wa-
ter.

1624.

De vorst was, deezen winter, streng boven maate: waarop, in Louwmaand des volgenden jaars, eene doorbraak volgde in den Lekdyk, eene halve myl boven de Vaart, veroorzaakt door yskropping en hoog opperwater. Al wat noordwaards en noordwestwaards in 't Stigt en in Holland lag, liep toen onder, tot Amstelland toe. In de Stad Amsterdam, stont het buiten- en binnenwater even hoog (b). Van deeze harde vorst bediende zig de vyand. Graaf Henrik van den Berge deedt, in Sprokkelmaand, eenen inval in de Veluwe. Ook vielen de bezettingen van Lingen, Grol en Oldenzeel in de Groninger Ommelanden. Het vlugten uit de Dorpen, die niet onder brand-schatting zaten, werdt algemeen. Doch de vinnige koude veroorzaakte ook den vyand veel ongemaks. Den eenentwintigsten, sloeg het
aan

Inval in
de Velu-
we.

(z) WASSENAAR VI. Deel, f. 62.

(a) WASSENAAR VI. Deel, f. 35, 36 versf.

(b) AITZEMA I. Deel, bl. 269.

aan 't dooijen; 't welk hem noodzaakte de Veluwe te verlaaten. Om den voorttocht van den Graave van den Berge naar Holland te voorkomen, hadt Prins Maurits zig, in persoon, naar Utrecht begeven, en orde gesteld op het openbyten der Rivieren, tot aan den zee kant toe. In 't aftrekken, vertoonde de vyand zig voor Arnhem; doch alleen om te doen zien, dat hy meester van 't veld was; want hy ondernam geene belegering (c). In Oogstmaand daarna, sloeg Spinola 't beleg voor Breda, alwaar Prins Henrik, in Slagtmaand laatstleeden, eene muitery onder de bezetting gesteld hadt (d). 't Beleg duurde meer dan negen maanden. Wy zullen den uitslag van het zelve, in 't volgende Boek, verhaalen. Doch ter gelegenheid der gemelde muiterye, die, inzonderheid, door de Engelsche troepen, aangevangen was, viel 'er een gesprek voor, tuschen Prins Maurits en den Engelschen Gezant, Dudlei Karleton, welk wy waardig agten, uit de eigen' brieven van den laatsten, kortelyk, te boek te stellen.

1624.

Breda
belegerd.

't Gesprek viel voor, in den lusthof van den Prinse, en liep, eerst, over de schaarsheid van penningen in den Staat, en over de middelen, om 't Krygsvolk beter te voldoen, waarin, zo de Prins oordeelde, van de Engelsche zyde, weinig hulp te wagten zou zyn, zo lang men met Spanje in onderhandeling bleeve. Terwyl Karleton hierop zyne aanmerkingen maakte, vraagde de Prins, onverhoeds, *hoe staat het met uw*

Gesprek
tuschen
Prinse
Maurits
en den
Engel-
schen
Gezant
Karleton.

Hu-

(c) Memoir. de Fred. Henri p. 20-22. AITZEMA I. Deel, bl. 269-271.

(d) AITZEMA I. Deel, bl. 271.

1624. *Huwelyk?* ziende op de handeling over een
 Huwelyk, tusſchen den Prins van Wales en
 de Infante van Spanje. Karleton hernam, dat
 deeze handeling ſtil ſtondt, om dat men over
 het te rug geeven van de Palts niet eens kon
 worden. Hy voegde 'er by „ dat de Staaten
 „ hiertoe 't hunne behoorden by te brengen,
 „ en, door het onderſteunen der Koninginne
 „ van Boheeme, de gunst van zynen meester,
 „ haaren Vader, te herwinnen.” Maurits nam
 hieruit gelegenheid, om te klaagen over de
 vervreemding, die tusſchen Groot-Britanje en
 deezen Staat, ter oorzaake der handeling met
 Spanje, ontſtaan was. Maar Karleton, om
 hem niet ſchuldig te blyven, dreef „ dat de
 „ vervreemding van der Staaten zyde begon-
 „ nen was: eerst, door Barneveld en zyne Ar-
 „ miniaanen, die nieuwe verbindteniſten met
 „ de Hanze - Steden te wege gebragt hadden,
 „ zonder 'er den Koning, zynen meester, ken-
 „ nis van te geeven; daarna, door de trotſe
 „ en ſtraffe wyze van handelen, welke men
 „ omtrent zyne Majesteit gebruikte hadt; en,
 „ eindelyk, door het belemmeren van den
 „ Koophandel der Engelfchen, in Oostindie
 „ en elders: alles, onaangezien de verplig-
 „ ting, welke men aan zyne Majesteit hadt,
 „ wegens 't bewerken van 't Beſtand, het her-
 „ leveren der verpande Steden, het deel nee-
 „ men in de jongſte binnenlandſche geſchil-
 „ len, het bemiddelen der Oostindiſche twiſt-
 „ ten, en het verdraagen van veelerlei ge-
 „ weldenaaryen op zee, zonder 'er wraak van
 „ te neemen.” Voorts ontkende hy niet „ dat
 „ de Koning, dus behandeld door de Staaten,
 „ het

„ het oor hadt begonnen te leenen aan de
 „ voorflagen, welken hem, door Spanje, ge- 1624
 „ daan waren; doch alzo de handel met het
 „ Spaanfche Hof nu itil ftondt, zou men, gaf
 „ hy voor, 'sKonings gunst, ligtelyk, her-
 „ winnen kunnen, zo men hem verzekering
 „ gawe van vriendelyker behandeling voor het
 „ toekomende.” De Prins hervatte hierop,
 „ dat een Vorst, die der Staaten zyde hielt
 „ tegen Spanje, op derzelve duurzaame
 „ vriendschap vasten staat maaken kon; en
 „ zo de Koning zulk een besluit nam, zouden
 „ zy goed en bloed voor hem ten beste heb-
 „ ben.” Maar Karleton antwoordde „ dat
 „ men, om zyne Majesteit gerust te stellen,
 „ iets meer dan bloote woorden geeven moest.
 „ Dat hem niet onbekend was, hoe dikwils
 „ Juffrouw *Serklaas*,” eene oude Haagfche
 „ Vrouw, die men de *Koppelaarster van't Bestand*
 „ noemde „ over en weder reisde, om voorfla-
 „ gen te doen tot Bestand of tot Vrede; dat
 „ de afgelegenfte Gewesten sterk luisterden
 „ naar deeze voorflagen, en dat men, veel-
 „ ligt, haast besluiten zou, den last des krygs
 „ van zynen eigen op 'sKonings hals te schui-
 „ ven: waarom het, misfchien, meest geraa-
 „ den zou zyn, een Verbond te fluiten van
 „ onderlinge befcherminge.” De Prins erken-
 „ de „ dat de genoemde Vrouw en anderen,
 „ meermaalen, met zulke voorflagen, her-
 „ waards gekomen waren; doch hy hadtze,
 „ zeide hy, altoes by zig gehouden. zonder-
 „ ze den Staaten der byzondere Gewesten
 „ over te leveren.” Hy voegde 'er by „ dat
 „ hem, onlangs, van Brusfel gemeld was, dat

1624.

” Spinola en Pekkius, dit ontdekt hebbende,
 ” nu beslooten hadden, luiden, in den schyn
 ” van Koopluiden en Reizigers, herwaards te
 ” schikken, die diergelyke voorlagen doen
 ” zouden aan de Staaten der byzondere Ge-
 ” westen: 't welk hy, uit al zyn vermogen,
 ” zou zoeken te beletten. Ook waren, besloot
 ” hy, hunne zaaken derwyze gesteld, dat
 ” niets dan de uiterste wanhoop hen tot Vre-
 ” de of Bestand met Spanje zou kunnen doen
 ” besluiten.” Karleton sprak hierop van de
 verzekering, die de Koning zou moeten heb-
 ben, eer hy zig naauwer met de Staaten ver-
 bondt; gelyk, zeide hy, Koningin Elizabet
 hen ook, niet zonder behoorlyke verzekering,
 ondersteund hadt: waarop Maurits hernam,
 ” dat, zo de Koning zig jegens den Staat ge-
 ” draagen wilde, als Koningin Elizabet ge-
 ” daan hadt, de Staat zig, omtrent hem, als
 ” omtrent de Koningin, gedraagen zou.” On-
 getwyfeld zag de Engelsche Gezant op het le-
 veren eeniger vaste Plaatsen; waartoe de Prins
 hem hoop schein te geeven. Hy riedt, hier-
 om, na 't eindigen van dit gesprek, welks in-
 houd hy den Hertoge van Buckingham, ter-
 stond, overschreef, het vernieuwen van een
 Verbond met deezen Staat, ernstelyk, aan. 't
 Moest, dagt hy, zo 't geschieden zou, zonder
 uitstel geschieden, en nog by 't leeven van
 Prinse Maurits, die, schreef hy, zo sterk af-
 genomen was, dat men, op 't einde des
 jaars 1622, niet gedagt hadt, dat hy de vol-
 gende Bloemaand gehaald zou hebben (e).

Ook

(e) DODLEY CARLETONS *Letters in the Cabala or Mysteries of State* P. I. p. 177.

Ook was dit schryven, naar 't schynt, onder anderen, oorzaak, dat 'er, kort hierna, een 1624.
 Verbond tusſchen Groot Brittanje en deezen Staat getroffen werd; gelyk wy, terftond, zien zullen,

De Staaten van Holland waren, dit voorjaar, bezig met uitvinden van nieuwe middelen, tot het vervullen der lasten van oorloge. Prins Maurits, oordeelende, dat zy, hierin, te traag waren, verſcheen, een en andermaal, in hunne Vergadering, hen op 't ernſtigſt vermaanende, niet te ſcheiden, zonder in de noodige middelen te hebben voorzien (*f*): waartoe zy ook eindelyk beſlooten.

Na dat Frankendaal der Infante Izabelle in XXVIII.
 handen was geſteld, was de gantſche Palts Koning Fredrik ontweldigd. De Opper Palts was, reeds in 't voorleeden jaar, aan den Hertoge van Beyeren opgedraagen, door den Keizer, nevens de waardigheid van Keurvorst (*g*). De Vereenigde Geweſten waren alleen niet in ſtaat, om Fredrik in de verlooren' waardigheid en goederen te herſtellen. Zy hadden Frankryk, Deenemarke, Zweeden, en de Hanze Steden, al voor eenigen tyd, vermaand, om hiertoe de hand te leenen, of om den Staaten tegen de Spaanſchen by te ſtaan, 't welk ook, door het onderſteunen van Koning Fredrik, kon geſchieden. Doch deeze Ryken en Steden toonden hiertoe kleine genegenheid. Deenemarke wilde zig niet in nieuwen laſt ſteeken, zonder eerst te zien wat anderen deden. Zweeden lag met Poolen over hoop, en de

Handeling met verſcheiden' Mogendheden;

(*f*) Reſol. Holl. 12, 23 Maart 2, 26 April 1624. bl. 18. 25. 33. 43.
 (*g*) *Veiez Du Monſt Corps Dipl. Tom. V. P. II. p. 418.*

1624. de Hanze-Steden begreepen, dat het Verbond van onderlinge bescherming, met de Staaten gemaakt, alleen op Zweeden zag. De Koning van Frankryk hadt, in zyn eigen Ryk, de handen vol werks, en scheen den Hertoge van Beyeren ten hoogste genegen (*h*). Koning Jakob de I. was, derhalve, de eenigste, die, door 't belang zyns Schoonzons, tot hiertoe sloopwylk van hem behertigd (*i*), behoorde be-woogen te worden, om de Staaten en daar-door ook hem te ondersteunen. Men hadt hem, van hier, een buitengewoon Gezantschap toe-geschikt, om hem over te haalen tot het aan-neemen der wapenen (*k*). Doch zyn ouderdom en vreedzaamheid en bovenal de meergemel-de Huwelykshandeling, tusschen zynen Zoon Karel en eene Zuster van Spanje, hadden hem, tot hiertoe, verhinderd, een hertig besluit te neemen. Zo zeer helde hy over de Spaansche zyde, dat hy de Vereenigde Staaten, in 't voor-leeden jaar, durfde vergen, *Willem van Opho-ven*, Prioor der Predikmonniken te Antwerpen, die, wegens een' aanslag, om Heusden, door ver-raad, aan de Spaansche zyde te brengen, in heg-tenis zat, op vrye voeten te stellen: waarop hem egter weigerend antwoord gegeven was, hoe-wel Ophoven, naderhand, werdt uitgewisfeld, tegen eenen Bevelhebber van Yzendyke, die, diergelyken aanslag op Grevelingen gesmeed hebbende, in 't net gelokt was (*l*). Maar in den aanvang deezes jaars, was 'er iet voorgevallen, welk

(*h*) AITZEMA I. Deel, bl. 166.

(*i*) See the Cabala or Mysteries of State P. I. p. 245, 246.

(*k*) Secr. Instr. der Ambasad. by AITZEMA I. Deel, bl. 193.

(*l*) AITZEMA I. Deel, bl. 228, BRANDT IV. Deel, bl. 1101.

welk den Koning van gedagten deedt veranderen. De Huwelykshandeling, nu op 't punt van ten einde gebragt te worden, was plotfelyk afgebroken, zonder dat 'er de eigenlyke oorzaak ooit klaarlyk van gebleeken is; hoewel sommigen vermoeden, dat 'er de Vereenigde Staaten onder geroeid hebben (*m*). Koning Jakob heeft, naderhand, verklaard, dat het wedergeeven van de Palts een der voorwaarden van het Huwelyk zou geweest zyn; dat Filips de IV. deeze voorwaarde niet hadt willen naarkomen, en dat de onderhandeling hierop afgebroken was (*n*). Wat 'er van zy; de Staaten, Karleton, door Prinsse Maurits, eerst nader gepolst hebbende (*o*), namen 'er aanleiding uit, om François van Aarfens, Heer van Sommelydyk en de Plaate, en Albrecht Joachimi, Ridder, Heer van Oostende en Odekenskerke, in Sprokelmaand, naar Engeland te zenden: die, nevens Noël van Karon, gewoonlyken gezant der algemeene Staaten, op den vyfden van Zomermaand, te Londen, een Verbond slooten voor den tyd van twee jaaren ten minste, strekkende tot verzekerdheid der wederzydsche Ryken en Staaten, en om 's Konings Schoonzoon, den Keurvorst Paltsgraave, in deszelfs waardigheden en goederen, te doen herstellen. De Koning stontd, by het zelve, den Staaten toe „ het ligten van zesduizend „ man in zyne Koningkryken, die, binnen zes „ weeken, herwaards gevoerd, en door den „ Ko-

Verbond
van onderlinge
bescherming met
Groot-Britanje.

(*m*) RAPIN *Tom. VII. p. 221, 225.*

(*n*) Brief van Koning Jakob I. by AITZEMA I. *Deel, bl. 254.*
en zyne Aanspr. *bl. 272.*

(*o*) D. CARLETONS *Letters in the Cabala P. I. p. 180.*

1624. » Koning betaald zouden worden, mids hem
 » de Staaten, na 't einde des oorlogs, 't zy
 » door eene Vrede of door een lang Bestand,
 » de uitgeschooten' penningen voldeeden. De
 » Staaten verbonden zig, daarentegen, den
 » Koning, in geval men hem, in zyne Ryken,
 » den oorlog aandeedt, met vierduizend man,
 » te zullen ondersteunen, te betaalen, door de
 » Staaten, die hun verschot, ook na 't einde
 » des krygs, van den Koning te rug zouden
 » bekomen (p).» Ingevolge van dit Verbond,
 werden, eerlang, zesduizend man herwaards
 ingescheept. De Koning deedt ook twaalfdui-
 zend man werven, die onder den Graave van
 Mansfeld dienen zouden, om de Palts te her-
 winnen. Mansfeld zelf was in Engeland ge-
 komen, om deeze werving te bevorderen. Men
 verzogt den doortogt voor deeze troepen aan
 den Koning van Frankryk, die dubbelzinnig
 antwoord gaf. Men keerde zig toen tot de In-
 fante Izabelle, die rondelyk verklaarde, dat
 zy geene magt hadt, om doortogt naar het
 Duitfche Ryk te verleenen. Mansfeld ging
 egter scheep; doch voor Calais genaderd, wil-
 de men hem niet aan land laten komen, met
 zyn volk. Hy wendde dan den steven naar
 Zeeland, daar hy dezelfde zwaarigheden ont-
 moette. De Zeeuwen verklaarden, geen en leef-
 togt te hebben, voor zo veel manschap. Men
 zondt naar Londen en naar den Haage, om de
 zwaarigheden weg te neemen. Ondertusfchen
 stierf het volk, door ongemak, op de sche-
 pen, in grooten getale. Men meent, dat 'er
 flegts

(p) Zie AITZEMA I. Deel, bl. 278.

flegts een derde van overgebleeven was, toen men ze, eindelyk, aan land liet komen, daar zy nog meest verliepen, of onder de zesduizend man, te vooren geworven, gesteken werden; zo dat 'er, van dit tweede Leger, niets in wezen bleef (q). Koning Jakob was, nogtans, zo ver vervreemd van eenige nadere verbindtenis met Spanje, dat hy, kort na 't afbreken der Huwelykshandeling te Madrid, over een Huwelyk tusfchen Prins Karel, zynen Zoon, en eene Zuster des Konings van Frankryk, in onderhandeling tradt, welk, in 't volgende jaar, voltrokken werdt (r).

Terwyl de Staaten met Koning Jakob handelden, hadden ze ook een buitengewoon Gezantschap, bestaande uit *Henrik van Esfen*, Raad in den Hove van Gelder en Zutfen, *Nikolaas van Boekhorst*, Heer van Noordwyk, en *Adriaan Pauw*, Ridder, Heer van Heemstede, naar Frankryk gezonden. Die van Zeeland hadden 'er gaarne eenen Zeeuw onder gehad, gelyk te vooren wel geschied was (s). Doch men hadt niet geraaden gevonden, hun hier in te wille te zyn. De Vereenigde Staaten zagen klaarlyk, dat zy, zonder 't vernieuwen der voorige verbindtenissen met Frankryk en Groot-Britanje, den Spaanschen, te lande, geene genoegzaame afbrenk konden doen, en flegts verweerderwyze konden oorloogen; waarom zy geraaden vonden, Frankryk aan te zoeken, om onderftand (t). De gelegenheid was hun

1624

XXIX.
Verbond van onderlinge bescherming met den Koning van Frankryk.

(q) RAPIN Tom. VII. p. 241, 253.

(r) RAPIN Tom. VII. p. 227, 246. AITZEMA I. Deel, bl. 295-429.

(s) Mislive der Staat. van Zeeland aan zyne Excell. in de Notul. van 't jaar 1624. bl. 39.

(t) Instruct. voor de Ambasad. in dato 12 Febr. 1624. MS.

1624.

hun thans gunstig. De Huwelykshandeling met Groot-Britanje was begonnen. Lodewyk de XIII. hadt, daarenboven, tot zekere onderneeming van gewigt, eene Vloot noodig, welke de Staaten hem zouden kunnen verschaffen. De handeling hadt dan eenen gewenschten uitflag. Den tienden van Zomermaand, flooten de buitengewoone gezanten, nevens Gideon van Boetselaar en Asperen, Vryheer van Langerak, der Staaten gewoonlyken gezant, een Verdrag met den Koning, waarby hy beloofde „hun, in „dit jaar, twaalf honderduizend, en in ieder „der twee volgende jaaren, een millioen ponden op te schieten, welke penningen zy hem, „drie jaaren na het treffen van Vrede of Bestand, wederom voldoen zouden. Ook beloofden zy geene Vrede of Bestand te zullen maaken, *zonder den raad en tuschenkomst* zyner Majesteit. Voorts, zouden zy den Koning, op zyne begeerte, eenige Oorlogschepen verhuuren of verkoopen, en hem, zo hy in oorlog raaken mogt, met de helft der opgemelde somme, of met manschap en schepen naar evenredigheid, ondersteunen; indien zy zelven vrede hadden, of indien de veiligheid van hunnen Staat zulks konde ge- doogen.” De Koning hadt begeerd, dat zyne *bewilliging* vereischt werdt, tot het sluiten van Vrede of Bestand door de Staaten. Doch hunne Gezanten wisten dit zynen Gemagtigden te ontleggen. By een afzonderlyk punt, werdt beraamd, dat de onderdaanen des Konings, Krygsluiden en anderen, den Roomschen Godsdienst zouden mogen bywoonen, in 't Huis van 's Konings Gezant in den Haage; doch dat
zulks

zulks geenen onderzaaten der Vereenigde Staaten zou vryftaan (u). Men handelde, wyders, over verſcheiden' byzondere zaaken, den Koophandel en Zeevaart aangaande, zonder iets te fluiten (v). 1624.

Prins Maurits bevondt zig, in 't najaar, in 't Land van Kleeve, met het Staatſche Leger. Hy nam hier Gennep wederom in. Ook Kleeve, by verdrag (w). Doch 't voortzetten der Belegeringe van Breda, door den Markgraave Spinola, deedt hem, eindelyk, befluiten, te rug te keeren, om de Stad, waarvoor hy, in den beginne, weinig vrees getoond hadt, ware 't mogelyk, te ontzetten. Doch hy kwam te laat, om eene voordeelige poſt in te nemen, by Ooſterhout, alwaar Spinola zig, voor hem, gelegerd hadt, met een gedeelte van zyn volk. Prins Maurits lag niet verre van hier, zonder egter iet tegen den Markgraave te onderneemen. Heimelyk, loerde hy, ondertuſſchen, op Antwerpen, zendende derwaards duizend knegten en tweehonderd Ruiters, die zig, onder weg, als Spaanſchen, uitgeſtreen hadden, om de boeren te misleiden. Zy beklommen de Stad, by nagt; doch werden ontdekt en afgeweezen. De Prins was zeer verdrietig, over 't miſlukken deezes aanslags. Hy brak, niet lang hierna, op met zyn Leger; dat, toen, in twee hoopen, verdeeld, en, onder Fredrik Henrik en Ernst Kafimir, in de Langeſtraat en te Roozendaal, gelegd werdt (x), om den

XXX.
Prins
Maurits
zoekt
Breda te
ontzet-
ten.

Aanſlag
op Ant-
werpen.

(u) Art. particulier du Traité. M. S.

(v) Traité entre la France & les Prov. Unies M. S. Zie ook ARTZEMA I. Deel, bl. 284 enz. 351 enz.

(w) Memoir. de Freder. Henri p. 25.

(x) Memoir. de Freder. Henri p. 26.

1624. den toevoer naar 't Leger voor Breda te be-
 ———— letten. Prins Maurits keerde, ziekelyk, naar
 den Haage, daar hy, den agttienden van Slagt-
 maand, aankwam (y).

XXXI
 Prins
 Maurits
 wordt
 ziek.

1625.

Hy
 dringt
 zynen
 Broeder
 tot het
 Huwelyk
 met de
 Graavin-
 ne van
 Solms.

Hy sukkelde den gantschen Winter, aan
 eene verstopping in den Lever (z), die, naar
 sommiger oordeel, uit verdriet over 't beleg
 van Breda en over andere voorvallen ontstaan
 was (a). Zyne zwakheid nam toe, tegen den
 ———— aanvang der Lente. Nogtans liet hy niet na,
 zig geduurig bezig te houden met het overleg-
 gen en regelen der gewigtigste zaaken van
 Staat en van oorloge. Ook riedt (b) of drong
 hy, op zyn ziekbedde, zynen Broeder, Fredrik
 Henrik, tot het aangaan van een Huwelyk met
Amelia, Dogter van *Joan Albert*, Graave van
Solms, die, in 't gezelschap der Koninginne
 van Boheeme, in Holland gekomen was (c).
 Het Huwelyk werdt, zeer haastig, in 't begin
 van Grasmaand, voltrokken (d): hebbende de
 Gekommitteerde Raaden den ondertrouwen
 ontslag van de gewoone Huwelyks geboden
 verleend: welk, naderhand, door de Staaten,
 ten overvloede, bekrachtigd werdt (e). Prins
 Henrik hadt, zo men verzekert, kleine gene-
 genheid getoond tot deeze verbintenis. Maar
 Prins Maurits was 'er zeer op gezet geweest.
 Doch of hy, om zynen Broeder te beweegen,
 gedreigd zou hebben, zo hy 't weigerde, zelf

28-

(y) AITZEMA I. Deel, bl. 332, 333, 334, 335, 376, 357.

(z) WASSENAAR IX. Deel, f. 37.

(a) AUBERY Memoir. p. 320.

(b) Memoir, de Freder. Henri p. 30.

(c) AUBERY Memoir. p. 331.

(d) J. COMMELYN Freder. Henrik p. 7.

(e) Refol. Holl. 16 April 1625. bl. 52.

zekere adelyke Jongkvrouwe, by welke hy eenige natuurlyke kinderen hadt, te zullen trouwen; waardoor deeze kinderen gewettigd, en Prins Henrik van zyns Broeders erfenis verftoken zou zyn geweest, zou ik niet durven bevestigen. Prins Maurits leefde nog geene drie weken, na 't voltrekken van zyns Broeders Huwelyk, stervende, op het Hof in den Haag, den drieëntwintigften van Grasmaand (f), in 't agtenvyftigfte jaar zyns ouderdoms, en in 't eenenveertigfte van zyn bewind over de Vereenigde Gewesten (g). 't Lighaam werdt, terftond, geopend. Men vondt 'er geene tekenen van vergif in. Doch in den Lever werdt een hard gezwel ontdekt, welk gehouden werdt voor de naaste oorzaak van 's Prinsens dood (h). De Predikant Joannes Bogerman, gewezen Voorzitter op de Dordrechtſche Sinode, die den Prins, op zyn doodbedde, meermaalen, bezogt hadt, en een Verhaal van zyn afsterven in 't licht gaf, getuigt, dat hy, met berouw over zyne zonden, met een voorneemen ter verbeteringe, en met hoop op vergeevinge, gevestigd alleen op de verdienften des Heilands, overleeden is. Hy was nimmer gehuwd geweest; doch liet, by *N. van Mechelen*, gefprooten uit adelyken ſtamme in Brabant, verſcheiden' natuurlyke kinderen na: waarvan de twee oudſte Zoonen, *Willem* en *Lodewyk*, zig meest vermaard gemaakt hebben. Prins Maurits hadt, eerst op den dertienden van Grasmaand, tien dagen voor zyn overlyden, zynen

1625.

Hy ſterft.

Zyne natuurlyke kinderen.

Inhoud van zynen Uiterſten Wil.

(f) Refol. Holl. 23 April 1625. bl. 56.

(g) WASSENAAR IX. Deel, f. 37 verſ.

(h) Refol. Holl. 24, 26 April 1625. bl. 57, 59.

1625. nen Uitersten Wil doen schryven, door zynen Griffier, Paulus de Jonge, en dien, ten zelfden dage, eigenhandig bekrachtigd (1). Hy stelde, by den zelve „ tot beter behoudenis der „ waardigheid en luister van zyn Huis, zynen Broeder, Fredrik Henrik, tot zynen „ eenigen erfgenaam aan, en by mangel van „ hem, en van deszelven wettige mannelyke „ kinderen en nakomelingen, zynen Neef, „ Ernst Kasimir, en deszelven wettige mannelyke kinderen en nakomelingen. Aan zyne „ Zuster, de Prinsesse van Portugal, of „ derzelve kinderen, maakte hy zeventuizend vyfhonderd ponden 's jaars, losbaar „ tegen den penning twintig: aan haare twee „ Zoonen, Emmanuel en Christoffel, ieder „ tweeduizend guldens 's jaars, insgelyks, „ losbaar tegen den penning twintig; en aan „ haare Dogters, elk duizend guldens 's jaars, „ losbaar als boven; mids beide Zoonen en „ Dogters, op 's Prinzen overlyden, nog in „ leeven waren; doch deeze Renten moesten „ van den eerststervenden op den langstlevenden deezer Zoonen en Dogteren en derzelve wettige kinderen en nakomelingen „ versterven, en na 't overlyden van den langstlevenden, wederom aan de erfgenamen „ komen. Aan zynen natuurlyken Zoon, Willem, maakte hy zyne Heerlykheid van de „ Lek, met het regt tot de Vischerye in de „ Mer-

(1) In de *Resolutien van Holland* 3 May 1625. bl 66. wordt gewaagd van een Testament van April 1621. en van een Codicil van den vyfden April 1625: 't welk ik, met de dagtekening van het Testament in AITZEMA, niet weet over een te brengen.

„ Merwe, en aan zynen tweeden natuurlyken 1625.
 „ Zoon, Lodewyk, de Heerlykheden van Po-
 „ lanen, Monfter en Monfter-Ambagt, als
 „ Poeldyk, ter Heide, en Half Loosduinen:
 „ waarby hy nog eene erfelyke Rente van
 „ vyfduizend guldens 's jaars, voor ieder,
 „ voegde. Doch deeze Heerlykheden en Ren-
 „ ten moesten ook van den eenen op den an-
 „ deren Zoon of derzelver kinderen en nako-
 „ melingen verfterven, en, by mangel derzel-
 „ ven, aan de erfgenaamen des Prinzen kom-
 „ men. Aan Juffrouwe van Mechelen, Moeder
 „ deezer twee Zoonen, maakte hy eene Lyf-
 „ rente van vierduizenttweehonderd guldens
 „ 's jaars (i).” By een afzonderlyk Codicil,
 besprak de Prins aan vyf *Bastaarden*, gelyk hy
 ze noemt, vierduizend guldens 's jaars aan ee-
 nen Zoon, drieduizend aan eenen anderen, en
 aan drie Dogters, tweeduizend guldens 's jaars
 ieder. Het Lyk zyners Doorlugtigheid werdt,
 volgens zyne begeerte, in 't graf zyns Vaders,
 te Delft, bygezet: 't welk, op den zestienden
 van Herftmaand, gefchiedde (k). Te Leiden
 werdt, ten zelfden dage, eene Lykrede ge-
 daan, ter zynere eere; doch buiten kosten van
 den Lande (l).

Zodanig was de uitgang van Maurits, Prin-
 fe van Oranje, den eerften Stadhouder onder
 de Staatsche Regeeringe; want zyn Heer Va-
 der, gelyk by eene andere gelegenheid ge-
 toond is (m), bekleedde hooger waardigheid,
 na

XXXII.
 Zyne ge-
 daante,
 aart,
 deugden
 en ge-
 breken.

(i) Zie AITZEMA I. Deel, bl. 453.

(k) Notul. Zeel. 27 Octob. 1625. bl. 394. AITZEMA I. Deel,
 bl. 441.

(l) Resol. Holl. II Sept. 1625. bl. 108, 109.

(m) VIII. Deel, bl. 335.

1625.

na 't ontstaan van den oorlog, en na 't afzweeren des Konings van Spanje, en heeft nimmer, gelyk de Zoon, last als Stadhouder gehad van de Staaten. Maurits werdt in 't gemeen gehouden voor eenen der grootste Krygsluiden zyner eeuwe (*n*). 't Ontbrak hem zeldzaam aan voorzigtigheid of moed. Hy heeft de Krygskonst gebragt tot hooger' trap van volkomenheid, dan iemant, voor zynen tyd, hadt kunnen doen (*o*); en, vooral voor de tyden van 't Bestand, veel toegebragt, tot bevestiging van den Staat. Na 't uitgaan van 't Bestand, gedoogde de vervallen staat van 's Lands geldmiddelen niet, dat menden vyand, met zo veel gewelds als in vroeger' tyd, te keer ging; waarom Maurits weinige of geene gelegenheid hadt, om zyne Krygszugt, die veelligt ook afnam met de jaaren, te voldoen. Ook was men nu zo naauw niet verbonden met Frankryk en Engeland, als te vooren. Waarby, mogelyk, nog gekomen is, dat zy, die, door 's Prinzen beleid, na de verandering des jaars 1618, in 't bewind der hooge Regeeringe, gekomen waren, voor den aanwas van 's Prinzen gezag vreesden, en hierom zo sterk niet voor den oorlog yverden: 't welk Maurits niet dan onaangenaam heeft kunnen zyn. De slegte uitflag der zaaken van Boheeme en de Palts heeft hem ook geweldig gespeeten. Hier sloeg 't Beleg van Breda toe, welk hy niet of naauwlyks zag te doen opbreeken. Alle welke redenen hem, in den laatsten tyd zyns leevens, zeer

(*n*) *Negotiat. de JEAN. Tom. II. p. 311. Tom. IV. p. 297. Zie ook de getuigenissen van vreemden, by HEEMSK. Batav. Arc. bl. 317, 318.*

(*o*) *Memoir. de Freder. Henri. p. 31.*

zeer gemelyk en verdrietig maakten: 't welk 1625.
 gelegenheid gaf, om te verspreiden, dat hy
 van verdriet gestorven was. Toen hy in de
 kragt zyns leevens was, was hy zeer sterk en
 onvermoeid. Voorts, grooter van gestalte dan
 hy schein, also hy zeer zwaarlyvig was. Hy
 hadt een bloozend wezen, en droeg eenen
 breeden blonden baard. Een zyner geliefd-
 ste uitspanningen was het Schaakspel; daar
 hy zig, als hy niet te velde was, en vooralten
 tyde van 't Bestand, dikwils mede vermaakte.
 In de verkeerung, was hy guller en openher-
 tiger (*p*), maar ook driftiger en oplooper
 dan zyn Vader. De aanzienlyke staatigheid
 zyns hofs wist hy, naar 't getuigenis van zul-
 ken, die hem gekend hebben, bescheidelyk,
 met zuinigheid te paaren (*q*). Hy schiep, som-
 tyds, vermaak in boerten. Wiskonstenaars en
 sckrandere Vestingbouwers waren by hem in
 hooge agtinge (*r*). De Ampten, die in zyne
 Heerlykheden openvielen, gaf hy gemeenlyk
 aan zyne Huisgenooten, zonder zig met de-
 zelve vrienden te willen maaken onder de
 Regenten der Steden, gelyk eenigen zyner
 opvolgeren gedaan hebben (*s*). Eenigen be-
 schryven hem, als agterdochtig van aart (*t*):
 't welk egter meest schynt ontstaan te zyn,
 uit het gene hy zig, nu en dan, van Oldenbar-
 neveld ontvallen liet, dien hy van ongeoor-
 loofden handel met den Spanjaard schein ver-
 dacht te houden. Ook meent men, dat hy zig,
 som-

(*p*) *Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 124. Tom. IV. p. 99.*

(*q*) *HOOFDS Brieven N. III. bl. 7.*

(*r*) *AUBERY Memor. p. 269-284.*

(*s*) *AITZEMA I. Deel. bl. 455.*

(*t*) *Negotiat. de JEANNIN Tom. I. p. 211.*

1625. fomtyds, niet gemeenzaam genoeg gedroeg (u). De Præsident Jeannin noemt hem, in zyne Brieven, dikwils, een wys en eerlyk man, die 't gene hem, in zynen perfoon, aanging, niet dan door zagte middelen, zegt (y). Doch 't gebeurde in de jaaren 1618 en 1619 heeft veelen zyner tydgenooten en de meesten zyner nakomelingen anders van hem doen oordeelen. De dood van Oldenbarneveld, die men den Prinse weet, verwekte, terstond na dat ze was voorgevallen, groot misnoegen onder veelen (w), en werdt, in 't gemeen, voor te geweldig een middel tot bevordering van 's Prinse gezag aangezien. De nakomelingen hebben 'er niet gunstiger van geoordeeld (x): en de roem, door Maurits, in den oorlog, verworven, is, in hun oog, naauwlyks, in staat geweest, om de schande, behaald, door zo streng een vonnis, over 's Lands ouden Dienaar, eenigszins, op te weegen.

(u) *Negotiat. de JEANNIN Tom. III. p. 325.*

(y) *Negotiat. de JEANNIN Tom. II. p. 507. Tom. III. p. 46, 176, 206. Tom. IV. p. 297.*

(w) *Negotiat. de JEANNIN Tom. IV. p. 296.*

(x) *Remont. van Rott, in 't Aanb. op 't Lev. v. II. de Groot, bl. 24.*

BERIGT VOOR DEN BINDER.

WILLEM LODEWIJK, Graaf van Nassau, Stadhouder van Friesland en Groningen, <i>te plaatsen tegen over</i>	Bl. 58
MR. HUGO DE GROOT, Pensionaris van Rotterdam	114
MR. ROMBOUT HOGERBEETS, Pensionaris van Leiden	172
C. P. HOOFT, Burgemeester van Amsterdam	278
FRANÇOIS VAN AARSENS, Heer van Sommelsdyk	332
's Lands Advokaat, Joan van Oldenbarneveld, op 't Schavot	366
LOUISE DE COLIGNI, Prinsesse Weduwe van Oranje	406
MARIA REIGERSBERGEN	414
Hugo de Groot zig bereidende tot de vlugt, uit Loevestein	414
ALBERTUS VAN OOSTENRIJK.	421